
NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
12
1 L
21

R. P. ANTONII RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI

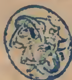
Societatis IESV, sacræ Theologiæ Professoris,



COMMENTARII IN LIBROS Aristotelis Stagiritæ de Cælo, & Mundo: vnà cum dubiis, & quæstionibus in Schola agitari solitis.



Col.



LVGDVNI,

Sumptibus ANTONII PILLEHOTTE, sub signo Sanctissimæ Trinitatis.

M. DCXX.

PERMISSV SVPERIORVM.





ILLVSTRISSIMO

D. D. LVDOVICO DE velasco, Sancti Iacobi equiti, Salinarum Marchioni, & Regij Indiarum Senatus Præſidi digniſsimo.



APIENTES illi quibus olim è Lycæo in ſuperûm domos ſcandere cura & ſtudium fuit, cum viderent cæleſtes orbes ipſa magnitudine pene immenſos, certis ſemper, & perpetuis itineribus circumuehi, hominem finxere, qui cum in cælorum medio ſupinus decumberet, caputque in Polo Antartico, pedes in Arctico håberet, dextera tamen vniuerſam illam machinam rata & iugi vertigine circumuolueret. En illuſtriſſime Princeps, ſi anteactæ vitæ tuæ res præclarè geſtas, ſi magi-

ſtratus eximios, ſi maiorum nobilitatem nulli ſecundam expendamus, germanum plane & verum tui ipſius ſymbolum: eum enim genus regium ab illuſtriſſima Comitum ſtabuli, apud noſtrates familia deducas, ſupra terræ filios non modicum in cœlum aſſurgis, proauitamque nobilitatem ipſis aſtris vix terminas: hanc per tot rerum diſcrimina, per caſus varios excelſiorem efficis, dum Salmanticenſem Academiam ſtudiis tuis illuſtras, dum Germaniam, Angliam, Belgium, & Italiam, primis tuæ militiæ rudimentis nobilitas, dum clariſſima apud magnum Hetruriæ ducem legatione fungeris, dum Mexicanas prouincias victricibus armis in pacem redigis: ſed poſt tanta virtutum tuarum præludia dignum erat, vt reipublicæ molem, & vagos terreni huius cæli orbes in communem vtilitatem moueres. Hinc factum vt prudentiſſimus Hiſpaniarum Rex Philippus Secundus te vtrique polo præfecerit, dum modo nouæ Hiſpaniæ Proregem, modo Perüanæ Prouinciæ conſtituit: ſic polos Arcticum, & Antarcticum complexus, in morem illius

peripa

peripatetici hominis vtrumque polum gladio rexisti, prudentia moderatus es: sic ipse immotus, & pene decumbens vastas illas regiones æquali, & iustissimo motu ad nutum Regis tui, ad populorum salutem mouisti. Nec his tantis terminis virtus tua circumscripta est, sed tertio maximus Rex noster Philippus Tertius te eiusdem nouæ Hispaniæ Proregem creauit, quod tibi iure veluti hæreditario debebatur: præfuit enim eidem nouæ Hispaniæ genitor tuus, nullis non sapientiæ bellique laudibus insignis D. Aloysius de Velasco, & rebus eam præclarissimis domi bellique gestis illustrauit, cuius merita cum tu noto quodam auctario compleres quodammodo, & perficeres, ne tantæ virtuti deesset, te munificus Rex, Salinarum Marchionatus titulum multis tuarum virtutum titulis adiunxit, & Regio Indiarum Consilio Præsidem designauit, vt quas pedibus regiones obieras, & armis defenderas, nunc consilij tui æquamine, directione, imperio tuearis, sic vtrumque polum mouens, sic omnibus salutem recto cœlestis prudentiæ motu inuehens,

veri illius peripatetici, sed ficti hominis effigiem nobis expressisti.

Sed quorsum hæc ad nostri Philosophici libri dedicationem? planè nulli aliena videri debent, si librum hunc, posthumam Patris Antonij Rubij prolem esse consideret: ille enim à primo tui Mexicani regiminis exordio, tibi semper à consilio, semper in deliciis: nec annorum progressu mutuus iste inter vtrumque amor consenuit, sed vegetiori ætate adoleuit indies, dum tantum virum Indicis rebus gerundis Prorex admisces, dum sacris eius concionibus frueris, dum mira sacram Theologiam docentis eruditione pasceris, & magni Pompeij æmulus nostri Philosophi Aulam præses ingrederis, sic cum florentissima illa Mexicana Academia emerito patri post diuturnos in re literaria expēsos labores, post susceptam fœlicibus auspiciis innumeram & sapientissimam sobolem rudem donare, & Doctoris gradum gratis impertiri voluit. Tu coram, nouo præsentiæ tuæ honore eius honores cumulasti, tu solitos amici in Theologica palæstra congressus præsidio tuo fouisti, suspexisti,

vene

veneratus es (haud ignota loquor, sed quæ ipsismet oculis vidi, suspexi & miratus sum.) Quem vero tunc Mexicana illa Academia patrem agnouit, nunc Complutensis, quæ illum genuit, aluitque feliciter, in iuniorum fratrum magistrum adsciscit, & quàm nutrix prouida tenero alumno doctrinam infuderat, ad posterum vtilitatem à sene nouo fœnore auctam vendicat, & totius Philosophiæ præceptorem alumnis suis proponit. Quodque magis mirere; cum ex præscripto supremi Senatus primum interpretata esset huius auctoris librum, posteriores sua sponte tum ob perceptum emolumentum, tum spe maioris vsuræ, exultans suscepit, hausit, arripuit; vt sic saniori veræ Philosophiæ lacte adolescentes, sensim solidam doctrinam imbibant, & ad sacratiora Theologiæ adyta aptiores se præparent. Amici igitur demortui rediuiuam sobolem vix ab ipsius funeribus raptam, debito humanitatis tuæ præsidio foue, & vix spiranti animum, succum, sanguinem infunde; sic enim fiet, vt & iuuentuti Complutensi Magistrum, & Philosophis Doctorem,

& tuo Antonio Rubio honorem ſolitum reſtituas, nouiſque Societatem noſtram, imo tot titulis tuam, beneficiis deuincias, cui ſemper in confeſſo erit, licet à te poſſit nouis affici muneribus, non tamen nouum inde ad gratitudinem cumulum acceſſurum, celſitudini enim tuæ, & maxima debet & innumera, quæ nulla temporum iniuria, nulla poſteritas, à præſentis, à futuræ Societatis memoria delebit.

Franciſcus de Figueroa.



INDEX

INDEX TRACTATVVM & Quæstionum, quæ in his libris Aristotelis de Cælo & Mundo continentur.

Quæstiones proœmialis & primi libri.


QVODNAM sit huius operis subiectum, pagina 1
Totius operis diuisio,& primi lib. 4
Cap. 1. Quæstio vnica: An mundus perfectus sit. 6
Quæst. 1. An diuisio motus in rectum, circularem & mixtum,ab Aristotele tradita, sit adæquata. 12
Quæst. 2. An motus circularis quo mouetur cælum sit naturalis, vel præter naturam. 14
Appendix dubium: An quies cælorum post diem iudicij futura sit naturalis, aut violenta. 18
Quæst. 3. An cæleste corpus à sua sede extractum, vel pars eius ab eo diuisa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quiesceret. 20
Quæst. 4. An cælum sit diuersæ naturæ à corporibus sublunaribus. 25
Quæst. 5. An cælum sit compositũ ex materia

ria & forma. 28
Quæſt. 6. An materia cælorum ſit eiuſdem ſpeciei, cum materia ſublunarium corporum, vel diuerſa. 33
Quæſt. 7. An materia cæleſtis ſit perfectior ſublunari. 36
Quæſt. 8. An materiæ cælorum ſint diuerſæ ſpeciei inter ſe, vel ſolo numero diſtinguantur. 40
Quæſt. 9. An quantitas cęlorum & corporum ſublunarium ſint eiuſdem, vel diuerſæ ſpeciei. 43
Cap. 3. Quæſt. 1. An cæleſtia corpora ſint ex propria natura ingenerabilia & incorruptibilia. 47
Quæſt. 2. An aliquando noua aliqua ſtella, vel mutatio, alia in cælo apparuerit, & quomodo id contigerit. 52
Quæſt. 3. An inſint cælo vera raritas, & denſitas eiuſdem rationis cum ſublunaribus. 56
Appendix dubium. An cælum poſſit ſua natura alterari. 60
Cap. 4. Quæſt. vnica. An probauerit Ariſtoteles efficaciter, quod motui circulari nihil ſit contrarium. 62
Tractatus de mundo ſeu vniuerſo, & his quæ ad ipſum pertinent. 70
Quęſt. 1. An ſit vnus mũdus, vel plures, ibid.

Quæſt.

Quæſt. 2. An per potentiam Dei abſolutam poſſibiles ſint plures mundi ſpecie, aut numero diſtincti. 73
Quæſt. 3. An Deus poſſit efficere alios atque alios mundos in infinitum perfectiores. 77
Quæſt. 4. An ſit Deo poſſibile hunc mundum perfectiorem reddere. 81
Cap. 12. Quæſt. vnica. An mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuo durare poſſit. An maiori indigeat ad perpetuitatem. 89
Tractatus de terminis potentiarum & qualitatum. 93
Quæſt. 1. An potentiæ actiuæ terminis magnitudinis & paruitatis definiantur quo ad intenſionem ſuorum effectuum. ibid.
Dubium. An neceſſe ſit corpus naturale ad ſuum centrum naturaliter motum velocius ſemper moueri, quo magis ad ipſum appropinquat. 98
Quæſt. 2. An potentiis actiuis concedendus ſit terminus intrinſecus quoad extenſionem ſuorum effectuum. 103
Quæſt. 3. An potentiæ actiuæ, quoad reſiſtentiã terminentur, & quibuſnam modis. 110
Quæſt. 4. An potentiæ paſſiuæ poſtulent terminos magnitudinis, & paruitatis quantum ad intenſionem ſuorum effectuum. 114
Dubium. An potentia paſſiua, obedientialis aliquid

aliquid addat supra naturalem. 120
Quæst. 5. An qualitates secundum propriam rationem postulent terminos intensionis, & extensionis. 123
Dubium. An potentia obedientialis animæ ad recipiendam gratiam & dona supernaturalia sit infinita. 137

Quæstiones secundi libri.

Cap. 1. Quæst. 1. An cæléstia corpora sint animata. 143
Quæst. 2. An cælestia corpora dignitate præstent cunctis rebus sublunaribus. 153
Cap. 2. Quæst. vnica. An sex positionem differentię conueniant cælo ab intrinseco, an solum per ordinem ad animalia. 160
Cap. 3. De cælestium corporum influxu, in inferiorem mundum. 169
Quæst. 1. An cælestia corpora verum, & realem influxum habeãt circa effectus in inferiori mundo editos. ibid.
Quæst. 2. An cælestia corpora influant in inferiorem mundum per solam lucem, vel etiam per aliam virtutem. 172
Quæst. 3. An motus circularis cæli sit ratio agendi in inferiorem mundum, vel solum conditio. 176
Quæst. 4. An cessante motu cælesti, cessare debeant motus omnes, actionésque inferiorum

riorum corporum. 179
Tractatus 2. de effectibus cæleſtis influxus. 189
Qu. 1. An cæleſtia corpora ſuo influxu producant metalla,& cætera corpora vitæ expertia,quæ non habent aliam cauſam particularem ac ſufficientem. ibidem
Quæſt. 2. An cælum ſit cauſa imperfectorum animalium, quæ generantur ex putri materia. 196
Quæſt. 3. An animalia ex putri materia ſint eiuſdem ſpeciei cum animalibus eiuſdem nominis, ex ſemine productis. 203
Quæſt. 4. An cæleſtia corpora aliquem influxum habeant circa futuros euẽtus caſuales ; ex concurſu naturalium cauſarum euenientes. 209
Quæſt. 5. An,& quonam modo cæleſtia corpora in intellectum, & voluntatem noſtram influant. 214
Quæſt. 6. Poſſint-ne Aſtrologi ex ſyderum obſeruatione futura certo præcognoſcere,ac prænunciare. 218
Tractatus de figura,numero,ordine & motibus corporum cæleſtium. 231
Quæſt. 1. An cæleſte corpus ſphærica ſeu rotunda figura præditum ſit. ibid.
Quæſt. 2. De numero cæleſtium ſphærarum. 235

Quæſt.

Quæſt. 3. Quidnam ſit de cælo Empyreo ſentiendum. 244
Quęſt. 4. An quò ſitu eleuatiora ſunt corpora cæleſtia, eo ſint naturæ perfectiora. 252
Quæſt. 5. An quodlibet cæleſte corpus ſub primo mobili contentum duplici motu moueatur. 258
Quæſt. 6. An Planetæ ſeu errantes ſtellæ ſint partes continuæ componentes orbes quibus inſident, & ad motum eorum moueantur. 392
Quæſt. 7. An omnes cæleſtes orbes ſint inter ſe contigui, nullo alio corpore interiacente. 271
Quæſt. 8. An cæleſtia corpora moueantur à propria forma ſubſtantiali, vel ab intelligentia. 280
Quæſt. 9. An quilibet orbis cæleſtis à propria intelligentia moueatur. 285
Quæſt. 10. Qua facultate cæleſtes orbes ab intelligentiis moueantur. 295
Quæſt. 11. Quomodo ſphæræ cæleſtes ab intelligentiis rotentur. 302
Cap 7. Quæſt. 1. An aſtrorum naturæ ſint eiuſdem rationis cum ſuis orbibus, & inter ſe. 309
Quæſt. 2. Vtrum calor à luce, vel motu ortum ducat. 314
Cap. 11. Quæſt. 1. Quomodo aſtra mouean
uean

Quæstiones libri tertij.

Cap. 8. Quæst. 1. An ſint elementa, quot, & qualia. 340
Quæſt. 2, An terra in medio mundi ſita ſit, habeatque idem centrum magnitudinis, & grauitatis cum ipſo. 347
Quæſt. 3. An terra ſit altior mari depreſſiórve. 353
Quæſt. 4. Vtrum terra in medio mundi quieſcat, vel aliquo modo moueatur. 361

Quæstiones libri 4.

Cap.6.Quęſt.1.de natura grauitatis,& leuitatis ſimplicium corporum. 370
Quæſt.2. Quomodo elementis facultas motrix conueniat, & an in naturalibus ſedibus grauitent, vel leuitent. 374

FINIS.

APPROBATIO.

PErlegi hos ſapientiſſimi Patris ac doctoris Antonij Ruuio è Societate IESV *Commentarios in lib. Ariſt. de Cœlo, & Mundo*, ex ſupremi Senatus præſcripto: in quibus nihil offendi orthodoxæ fidei, aut bonis moribus aduerſum: quin opus eſſe putaui dignum tanto viro, & incepto labori apprime germanum in diſcurrendi ſubtilitate, inueniendi fœlicitate, vrgendi viuacitate, & ſtyli tandem maieſtate opes ſane non Philoſophis tantum, ſed Theologis etiam in doctrina D. Thomæ verſatis perquam vtile. Et vt aliis hucuſque operibus Complutenſis Academiæ, quin, & vbique gentium iuuentutem enutrit bono lacte doctrinæ, hoc demum labore vegetam reddet ad vlteriores quaſque diſciplinas, quocirca præſentes Commentarios iudico typis, & cedro digniſſimos. Dat. Compluti 6. Idus Aprilis. anno Domini 1615.

Doctor Tribaldos.

CONCESSIO.

LIbrum hunc qui inſcribitur, *Commentarij in lib. Ariſt. de Cœlo & Mundo, Authore R. P. Antonio Ruuio è Societate Ieſu*, Ego Aduocatus Regius typis mandari, demum in lucem exponi conſentio. Lugduni 4. Septembris 1619.

BOLLIOVD.

CONCESSIO.

LIbrum hunc qui inſcribitur, *Commentarij in lib. Ariſt. de Cœlo & Mundo, Authore R. P. Antonio Ruuio è Societate Ieſu*, ab Antonio Pillehotte Bibliopola Lugdunenſi in lucem dari permittimus; ſimul ne quis citra factam ei poteſtatem denuo excudat, interdicimus. Datum Lugduni 4. Septembris 1619.

SEVE.



IN LIBROS ARISTOTELIS DE COELO.



PROOEMIVM.



Pvs hoc Aristotelicum de cœlo & mundo, quod nostris commentationibus illustrandum suscipimus, partem quãdam esse totius naturalis Philosophiæ, perspicuum est, & in reliquis nostris Philosophiæ libris ostensum. Etenim cum naturalis eadem Philosophia in explicanda natura entis mobilis vniuersalissimi versetur, & libri isti pars eiusdem entis mobilis explicandam sibi assumant, iure optimo partem eiusdem scientiæ appellantur; non quidem primam, quia prima consideratio entis mobilis ea esse debuit, quæ circa primum, quod de eo occurit considerandum versatur, & id quidem certum est, non esse peculiare aliquod ens mobile, sed vniuersalem rationem principiorum, ex quibus conflatur, & cuius notitiam tradidere physicorum libri, & propterea prima Philosophiæ pars, vocari debuerunt; sed post illam primam opus hoc secundum tenet locum, vt ex proprij subiecti, propriæve materiæ (circa quam versatur) expositione constabit.

Quodnam sit huius operis subiectum.

QVæstio intelligitur de subiecto adæquato comprehendente omnia, quæ tractantur in scientia, à quo certum est speciem sumere; non de principali, quod semper est præcipua pars eius, vt constat in omnibus scientiis: maximam verò rationem dubitandi præbuit multitudo, atque diuersitas rerum, de quibus differtur in his libris: nam in primo mundus, seu vniuersum, & proprietates eius considerantur: in secundo solum cæleste corpus: in tertio, & quarto elementa.

Hæc igitur diuerſitas rerum in diuerſas quoque ſententias abire coegit antiquos Ariſtotelis interpretes. Nam Iamblicus, & Syrianus cum eo, quorum meminit diuus Thomas in proœmio huius operis, tenent, corpus cœleſte eſſe ſubiectum eius. Quod probant ex inſcriptione: nam apud Græcos inſcribitur de cælo: ſed inſcriptio continet materiam totius operis; ergo corpus cæleſte habet rationem completæ, ſeu adæquatæ materiæ, & ſubiecti totius operis. Secundò, quia ſubiectum ſcientiæ illud dumtaxat eſſe poteſt, quod per ſe conſideratur: Sed in his libris ſolum conſideratur per ſe corpus cæleſte: de cæteris verò corporibus quaſi per accidens agitur, nempe vt ſub eo contentis, vel ad cognitionem illius conducentibus, ſeu influxum eius participantibus: ergo ſolùm cæleſte corpus erit ſubiectum huius operis.

Hæc tamen ſententia improbabilis viſa eſt D. Thomæ, & meritò: quia non conſueuit Ariſtoteles, nec vllus ſcientiæ auctor maiorem partem ſcientiæ aſſignare rebus, non per ſe, ſed per accidens ſolùm ab eo conſideratis. Sed conſtat Ariſtotelem partem ſecundi libri, atque etiam tertium, & quartum integros ſolis elementis aſſignaſſe: ergo abſurdum eſt dicere, quod non per ſe, ſed per accidens ab eo conſiderentur, & ſolum cæleſte corpus per ſe, præterea ab omnibus recentioribus reiicitur.

Secunda ſententia eſt, quæ aſſerit, non ſolùm cæleſte corpus, ſed elementa conſiderari per ſe: & cum hæc omnia ſint ſimplicia corpora, diſtincta à corporibus mixtis, ſubiectum adæquatum huius operis eſſe corpus ſimplex, ſub quo comprehenduntur quatuor elementa, & cælum. Itaque ſubiectum huius operis iuxta hanc opinionem, eſt corpus ſimplex, vt mobile ad vbi. Hæc eſt opinio Simplicij in proœmio huius operis, quam ſequuntur ibidem Conimb. & alij. Probant ex progreſſu huius operis: nam in 1. & 2. lib. eius agit Ariſtoteles de cælo, & in 3. & 4. de elementis: mixta verò ſub ratione non ſeorſim conſiderari oportuit, ſed ad eandem conſiderationem ſimpliciorum reducere, quia ad eoſdē ſitus elementorum pertinent, & iuxta naturam elementi in eis prædominantis mouentur; vt quæ terreſtria ſunt, ad ſitum terræ, quæ aërea, ad ſitum aëris. Vnde ſequitur ſola ſimplicia corpora, in quantum ad proprios ſitus mobilia ſunt, per ſe conſiderari. Deinde ratione, 1, quia euidens eſt, conſiderationē corporis ſimplicis, in quantum mobile eſt ad vbi, per ſe pertinere ad naturalem philoſophiam, & non eſt minus euidens, quòd in nulla alia parte, præter iſtam, hoc modo conſideretur: ergo euidens erit ad hanc

per ſe pertinere, & ex conſequenti eſſe ſubiectum adæquatum eius. Secundò, quia ſi totum vniuerſum dicatur eſſe ſubiectum, vt plures opinantur, (ait Simplicius) ſequeretur in his libris agere debere Ariſtotelem de omnibus partibus vniuerſi, vſque ad animantia, & plantas, alioqui non poterit naturam eiuſdem vniuerſi explicare: cum completa cognitio totius dependeat ex cognitione omnium partium. Sed conſtat, non de omnibus partibus vniuerſi agere, ſed ſolùm de quinque corporibus ſimplicibus, videlicet, elementis, & cælo: ergo non vniuerſum, ſed corpus ſimplex ſubiectum erit.

Tertia opinio eſt Alex. quem ſequitur D. Thom. in procemio huius operis, aſſerentis, mundum ſeu vniuerſum vt eſt compoſitum quoddam ex quinque corporibus ſimplicibus, tanquam ex partibus, videlicet cælo, & elementis eſſe ſubiectum huius operis adæquatum: ipſa vero elementa conſiderari præcisè, vt partes: & videtur nobis probabilior, & magis ad mentem Ariſtot. Probatur vtrumque, quia ſubiectum eſt, cuius proprietates conſiderãtur in ſcientia: ſed in hoc opere conſiderat Ariſt. proprietates mundi, ſeu vniuerſi: ergo hoc erit ſubiectum. Probatur minor ex text. 4. huius libri, vbi promittit ſe acturum de natura vniuerſi, & diſputaturum, an ſit finitum, vel infinitum, & ex text. 77. vbi oſtendit eſſe vnum, & eodem text. 4. eſſe perfectum, & in fine eiuſdem primi libri, atque etiam in 3. probat eſſe ingenerabile, incorruptibile, atque æternum, & tandem cap. 2. text. 5. eiuſdem 1. libri aſſerit, ſe acturum de corporibus ſimplicibus, in quantum partes ſunt, ex quibus vniuerſum componitur: ergo hoc per ſe primò conſiderat, tanquam primarium, & adæquatum obiectum, corpora verò ſimplicia præcisè, vt ſunt partes eius.

Argumentum primæ opinionis difficultate caret, nam maior plane falſa eſt, quod inſcriptio operis, vel ſcientiæ, continere debeat omne illud, quod per ſe conſideratur ab ea, vel quod à tota materia accipiatur: ſed ſæpe ab vna aliqua parte principaliori accipi ſolet: & ita accipitur inſcriptio huius operis à cœlo, tanquam à principaliori parte vniuerſi per ſe primò, & adæquatè conſiderati. Ad 2. neganda eſt minor, quòd de ſolo cæleſti corpore diſſeratur per ſe in his libris, de reliquis verò corporibus per accidens: nam primaria, ac præcipua conſideratio circa totum vniuerſum verſatur, & per ſe etiam conſiderantur elementa tanquam partes eius.

Ad primum verò opinionis ſecundæ reſpondeo, ex progreſſu Ariſtot. in his libris ſolum haberi poſſe quod conſideret per ſe corpora ſimplicia, non tamen propter ſe, ſed pro-

pter vniuerſum, ad quod conſtituendum per ſe ordinantur: hoc eſt ergo per ſe primò, & adæquatè conſideratum; corpora verò ſimplicia, tanquam partes eius: partium autem rationem habent, ratione ſitus, quem in vniuerſo eis natura tribuit, & ad quem mouentur; quare idem eſt conſiderari, vt mobilia ad proprium vbi, vel locum: ac conſiderari tanquam partes vniuerſi, quòd ſub eadem ratione conſtituere patet.

Secundum verò argumentum ſolùm probat, quòd ſimplicia corpora in quantum mobilia ad vbi per ſe conſiderentur in hoc opere, quia hoc modo ſumpta, partes ſunt vniuerſi, primò, & adæquatè conſiderati, ex quo non habetur, quòd obiectum eius ſint, ſed ſolùm quòd ſint obiecti partes. Ad 2. neganda eſt conſequentia, quòd agere debeat Ariſt. in hoc opere de omnibus corporibus mixtis vſque ad partes: quia ſola ſimplicia corpora ſunt partes per ſe primò conſtituentes vniuerſum, in quantum ordinantur ſecundùm ſitum in eo: mixta verò, quaſi ſecundariæ partes cenſeri poſſunt, quas primariæ comprehendunt, quia eis præbent ſitum in vniuerſo; cum conſtet ad ſitum prædominantis elementi pertinere, & ad locum eius moueri naturaliter.

Ex his colligitur 1. opus hoc proximè poſt libros Phyſ. collocandum eſſe, quia vniuerſum de quo agit, omnia fermè, de quibus diſſerunt cæteræ partes continet. Quare ſtatim poſt vniuerſalia principia omnium naturalium corporum explicari debuit. Secundò intelligitur dignitas eius, nam preter animam, & animata corpora (ſimplicibus abſque dubio digniora) primum locum tenet inter partes philoſophiæ; cum digniora ſint corpora, ex quibus vniuerſum componitur, præſertim cæleſtia, vt per ſe eſt manifeſtum. Intelligitur 3. quanta nobis proueniat vtilitas ex opere hoc, vel certe ex notitia, ſeu cognitione vniuerſi: nam cognitio, cum primis horum corporum (præſertim cæleſtium, vt pote nobiliſſimorum) cognitio quoque effectuum in his omnibus inferioribus ex influxu eorum prouenientium rationali creaturæ digniſſima eſt, valdéque vtilis ad Dei notitiam conſequendam, propriaſque dirigendas operationes.

Totius operis diuiſio.

Diuiſio huius operis trimembris eſt, nam licet quatuor libris fuerit ab Ariſtotele ordinatum, atque diſtinctum, tria tantum in eis docet; in primo quidem naturam vniuerſi, & partes, quibus componitur, in vniuerſali explicans, atque etiam proprietates in particulari. In ſecundo præcipuam eius

partem,

partem, nempe cæleſte corpus, variosque motus, atque virtutes, & influentias. In tertio, & quarto agit de elementis & eorum motibus.

Diuiſio primi libri.

PRimum tandem librum in tres alias partes ſic poſſimus diſtribuere: vt in prima oſtendat Ariſtoteles vniuerſum perfectum eſſe quinque corporibus conſtitutum; nam præter quatuor conſueta elementa, quæ ſuis rectis motibus ſurſum, ac deorſum mouentur, quintum aliud ponendum eſſe probat alterius naturæ, cui non motus rectus, ſed circularis naturaliter conueniat. In ſecundo oſtendit mundum, & numero, & magnitudine finitum eſſe, ita vt neque vllum corpus actu infinitum compleatur, neque plures ſint mundi, ſed vnus dumtaxat: & tandem ingenerabilem, & incorruptibilem, neque initium durationis habuiſſe, finem aliquando habiturum.

CAPVT I.

Textus Ariſtotelis.

Scientia de natura fere plurima videtur circa corpora, & magnitudines, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtentum Ariſtotelis in hoc capite primò, eſt oſtendere, vniuerſum eſſe perfectum. Diuiditur autem in duas partes: in priori quædam præſupponit, & probat, ex quibus in poſteriori concludit intentum. Primum ſuppoſitum vniuerſaliſſimum eſt: videlicet naturalem philoſophiam maxima ex parte verſari circa corpora, & magnitudines, & eorum proprietates: corpora ſcilicet prædicamenti ſubſtantiæ, & magnitudines prædicamenti quantitatis, quia philoſophia naturalis verſatur circa naturam, vel ens naturale: ſed corpora, & magnitudines ſunt entia naturalia, aut ſecundum naturam; ergo verſatur circa hæc. Vnde etiam ſequitur ad eandem philoſophiam pertinere, quod de vniuerſo probet perfectum eſſe, cum ſit corpus naturale, atque ex naturalibus corporibus compoſitum.

Cætera, quæ præſupponit, particularia ſunt, & tria: Primum eſt definitio continui, quòd ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quæ definitio materialis vocatur, quia per eam explicatur continuum ſecundum partes integrantes, quæ ſunt quaſi mate-

ria eius; illa verò, quam assignauit Aristoteles ipse 5. lib. Physicorum: nempe continuum est, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, formalis dicitur; quia modi vnionis, quibus vniuntur partes, & vocantur indiuisibilia earũ, quasi forma sunt eiusdẽ continui, vt talis, cum continuitatem eius constituant. Secundum præsuppositum est, quod corpus sit omni quaque seu omni ex parte diuisibile, hoc est, diuisibile secundum omnẽ dimensionẽ, quod sic probat: linea est diuisibilis secundum vnam dimensionem longitudinis: superficies secundum duas, longitudinis, & latitudinis: corpus secundum tres, longitudinis, latitudinis, & profunditatis: sed pręter has dimẽsiones nec datur alia, nec probabilis est, quod fusius probat Aristoteles: ergo corpus est diuisibile, secundum omnem dimensionem, & ideo omni ex parte diuisibile.

Ex his probat iam intentum, nempe vniuersum esse perfectum quid in sua specie, & ordine. Primò quidem ex eo, quod est corpus, quia corpus est perfectum quid, cum complectatur omnem dimensionem: sed vniuersum est corpus, immo ex quinque corporibus compositum: ergo est quid perfectum. Secundò, nam corpus, quod nec est pars alterius, nec ab eo cõtinetur, aut circumscribitur, perfectum quid est, cum careat imperfectione partis, & limitatione circumscribentis: quod enim ab alio circumscribitur, quasi limitari ab eo censetur; sed vniuersum continet omnia corpora, & à nullo continetur, vt per se patet: ergo perfectum quid est in sua specie, & ordine rei corporeæ.

QVÆSTIO VNICA.

An mundus perfectus sit, vt decernit Aristoteles.

EX tribus præsertim (omissis aliis) ostendi potest, mundum non esse perfectum, vt contendit Aristoteles. Primò ex diffinitione perfecti, ab omnibus admissa, videlicet perfectum est, cui nihil deest; ex iis saltem, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt, eique debita; sed mundo desunt plura, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt, ergo imperfectum quid esse censebitur. Minorem probo, quia mundus est vniuersum quoddam, ad cuius vniuersalem rationem pertineat in primis omnes gradus essendi, atque etiam species omnes possibiles, atque indiuidua, in quibus iidem gradus essendi subsistere ap-

duis

ei sunt: sed constat, pluribus carere speciebus, atque indiuiduis sub eisdem gradibus essendi comprehensis, quæ à Deo fieri possunt: nam sub quolibet gradu essendi naturaliter potest Deus plures species condere, vt sub gradu essendi incorruptibilium corporum, plures cœlos numero, atque specie diuersos,& pariter sub reliquis: ergo multa desunt huic mundo ei conuenire apta, & propterea perfectus esse non potest. Cui adiungi potest proprietas illa mali ab omnibus admissa,videlicet ex quocunque defectu consurgere: sed mundus plures defectus habet vt monstra,& peccata:ergo malum erit simpliciter,& ex consequenti imperfectum. Nec soluit argumentum vulgaris responsio, quod ex his defectibus consurgit mira quædam varietas, maiorem perfectionem eidem mundo conferens,quam sine his haberet. Nam contra hoc est,quod longe perfectior foret mundus sine his,vt constaret,si in primo statu innocentiæ duraret homo, & abessent peccata, quibus non solum deordinatur homo à suo fine, sed etiam suo modo reliquas creaturæ: nam malus vsus earum quandam deformitatem eis conferre, notum est. Secundò,quia mundus ex vna parte caret perfectioribus modis essendi creaturarum, nam spiritualia, vt Angeli extra mundum esse censentur, cum sub gradu essendi corporeo non comprehendantur. Vnde superhumanas mẽtes eos vocat D.Dyonisius 5.cap.de cælesti hierarchia,quasi extra mundi ordinem consistentes: sed modi essendi cẽsentur quasi partes essentiales eius:ergo aliquo ex eis carens mũdus nõ erit perfectus. Ex alia verò parte multa habet superflua, qualia sũt mixta omnia,quibus carebit post diem iudicij, & sine quibus non erit minus; sed magis perfectus: nam quod perfectiorem statum tunc habiturus sit, docent sancti Patres, & ex sacra pagina id colligunt. Et tertio tandem probatur, quia rationes Aristotelis quibus probauit vniuersum esse perfectum, nullius momenti sunt: ergo fundamento carebit id affirmare. Probatur antecedens: nam ratio prior eius est, quia corpus est perfectum quid,cum sit diuisibile secũdum omnem dimensionem, nempe longitudinem, & latitudinem, & profunditatem: ergo vniuersum ex corporibus cõstitutum perfectum quid erit. Sed quam friuola sit hæc ratio, constat:nam si hoc sufficeret ad perfectionem, etiam foret perfectum,quamuis confuse, & sine ordine haberet eadem corpora, quæ nunc habet, quia corpus esset, & ex corporibus constitutum. Ratio etiam posterior inefficax est,quod vniuersum sit perfectum,quia à nullo cõtinetur,nam locus non continetur ab alio,& est quid imperfectum.

His tamen non obstantibus dicendum est, vniuersum esse

perfectum, non quidem absolutè, quia nulla creatura potest hoc modo esse perfecta, sicut nec potest carere imperfectioribus, in ratione ipsa creaturæ necessariò inclusis, sed in suo genere, & gradu, eo videlicet modo, quo creatura perfecta esse potest, si habeat quidquid naturæ suæ debitum, atque conueniens est.

Quod probatur 1. ex verbis sacræ paginæ Gen. 1. vbi postquam Deus vniuersum condidit, quasi actu quodam reflexo (nostro modo intelligendi) opus suum respiciens approbauit illis verbis: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona:* quasi dixerit, consummatum, atque in suo ordine perfectum esse. Probatur etiam ratione, quia illud est perfectum in suo genere, & ordine, cui nihil perfectionis suæ naturæ debitæ, atque congruentis deest: vt homo vel Angelus perfecti dicuntur, si nihil debitum, aut congruens naturæ humanæ, aut Angelicæ eis desit. Sed vniuerso nihil deest naturæ eius debitum: ergo in suo ordine perfectum censetur. Minorem probo, quia perfectio essentialis totius consurgit ex perfectione partium essentialium, debito modo ordinatum, & perfectio substantialis, seu integralis ex partibus integrantibus, quas eadem natura postulat; ab essentia verò sic perfecta emanant proprietates, aut passiones eidem naturæ debitæ, & suo modo accidentia, spectantia ad ornatum: sed hæc omnia habet vniuersum: ergo perfectum censeri debet. Probo iterum minorem, quia partes essentiales vniuersi sunt omnes modi essendi per genera, & species distributi, & in earum indiuiduis subsistentes. Quos vniuersum continere manifestum est, cum non sint alij modi essendi excogitabiles, præter eos, ex quibus prædicamentum substantiæ, & nouum accidentium coalescunt, sub quibus genera omnia, species, & indiuidua, continentur, & consequenter eorum proprietates, & accidentia, vt modi essendi corporeæ substantiæ, & spiritualis corporum simplicium, atque mixtorum, viuentium & vitæ expertium, modi item essendi naturæ sensitiuæ, atque insensibilis, & tandem modus essendi naturæ rationalis, cum proprietatibus, & accidentibus omnium. Ex quibus nouem prædicamenta accidentium constituuntur, & hæc sunt quasi partes materiales vniuersi: forma verò censetur esse debita ordinatio horum omnium, quam non est minus notum habere inter sese: nam hos omnes gradus essentialiter subordinatos esse constat, genera etiam, atque species, per quæ dispersi sunt, & singulis speciebus subordinantur indiuidua à quibus participantur, & in quibus subsistunt. Proprietates verò, & accidentia eiusdem generibus,

neribus, ſpeciebus, & indiuiduis, à quibus emanant, atque dependent, & ſuſtentantur; negari ergo non poteſt, vniuerſum habere quidquid perfectionis eſſentialis, ſubſtantialis, & accidentalis, materialis, & formalis, poſtulat natura eius, & ex conſequenti, quòd ſit in ſuo ordine, & gradu perfectum, vt Ariſtot. cap. præſenti docet, & tenet cum eo communis conſenſus SS.Patrum, Scholaſticorum, atque Philoſophorum.

Ad primum argumentum neganda eſt minor, quòd vniuerſum careat ſpeciebus, & indiuiduis, quæ poteſt Deus efficere: nam licet ei plura ex his addere, non ſunt tamen ea debita neque neceſſaria, quia ad finem cuius gratia illud condidit, & ad effectus, pro quibus præſtandis conditum eſt, ſufficiunt ei ſpecies, & indiuidua, quæ habet, per quem omnes gradus eſſendi ſufficienter manifeſtantur. Ad aliud verò, quòd de defectibus additur, fatemur eos habere, ſed negamus, ita ab eis infici, vt imperfectius reddatur, ac foret, ſi eis careret: nam huiuſmodi defectus duplices ſunt, naturales, & liberi: & de naturalibus notum eſt, occaſionaliter perficere vniuerſum: nam bona quæ ſunt in vniuerſo, pulchriora ex eorum comparatione apparent, & ex vtriſque mira quædam varietas conſurgit, qua careret vniuerſum eis orbatum. De defectibus autem liberis non eſt minus manifeſtum, nam etſi vitia, & peccata in ſe, & per ſe mala ſint, multis virtutibus exercendis occaſionem præbent, vt vindicatiuæ iuſtitiæ, patientiæ, & miſericordiæ Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione ſplendet. Et quamuis aliis bonis occaſionem non præbuiſſent, id ſufficeret profectò, quòd iuxta D. Thomæ, & aliorum ſententiam, valde probabilem, bono quodam infinito careret mundus, niſi peccata adeſſent, nempe Chriſti incarnatione, per quam Deum noſtrum verum hominem habemus, & veram vniuerſi partem, à qua plus decoris accipit, quàm à cæteris omnibus ſpeciebus, & indiuiduis. Vnde fit maiorem longè perfectionem habere poſt peccatum, quàm habuiſſet, ſi ſtatus innocentiæ duraret: præterquam quòd hic ſermo eſt de perfectione vniuerſi in eſſe naturali, non in eſſe morali. Ad ſecundum neganda eſt maior, quòd mundus careat gradu eſſendi rerum ſpiritualium; nam licet Angeli non ſint partes mundi elementaris, ſed quibus mediis plura ad eum ſpectantia adminiſtrentur à Deo: ſunt tamen partes vniuerſi, de quo præſens controuerſia procedit ad plura ſe extendens, & omnes gradus eſſendi complectens. Ad aliud verò, quod de mixtis additur, negamus, quòd ſuperflua ſint, imò in ſuo gradu eſſendi, & ad humanos vſus pro ſtatu præſenti neceſſaria. In

posteriori verò statu, videlicet post iudicium cessabit posterior hæc necessitas conditione hominis (cuius gratia facta sunt) variata, & sufficiet gradum essendi eorum in specie humana permanere.

Ad tertium respondeo, vtrumque argumentum Aristotelis probabile tantum esse, & quasi congruentiam quandam; nam si corpus in suo ordine quantitatiuo perfectum quid est, quia continet omnes dimensiones, sic vniuersum ex corporibus compositum, & omnia corpora continens perfectum in suo genere erit, omnia verò continere intelligit ordinata, atque disposita, vt postulat natura eorum: quare non sequitur perfectum fore, etiamsi confusa quadam ratione ea contineret. Ratio etiam posterior duo assumit, primum, quod omnia contineat vniuersum, ordinata quidem, & à nullo contineatur. Ex quibus probabiliter sequitur esse perfectum, sed ratio à nobis adducta in eisdem argumentis Aristotelicis virtute contenta efficax est. Ratio posterior etiam vnum præsupponit, nempe quod vniuersum omnia contineat iuxta eorum naturas ordinata: & aliud assumit, quod à nullo contineatur, ex quibus satis probabiliter sequitur, quod perfectum sit.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

De his autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, &c.

Expositio textus.

Ostenso in 1. capit. quod vniuersum sit perfectum, incipit in hoc 2. agere de partibus eius, & primò de cœlo, tamquam de perfectiori, de quo primò ostendit, quod sit in rerum natura. Diuiditur autem in duas partes, in priori quædam præsupponit necessaria ad id probandum, in posteriori id probat quinque argumentis.

Primum præsuppositum est, corpora omnia moueri motu locali: nam cum natura constent, quæ principium motus localis est, necessario debent moueri tali motu. Secundo præsupponit motum localem in communi triplicem esse, nempe circularem; quo mouetur corpus ab eodem in idem, hoc est, in eodem loco, vel spatio circumuoluitur: & rectum, quo mouetur

ouetur ab vno in alterum locum: & isti quidem sunt motus
mplices: sed tertius, quasi ex vtroque mixtus, vel compo-
tus est, vt motus papyri, aut alterius rei, quæ hac, & illac
iouetur, & non à determinato in determinatum locum.
robat vero motus simplices in communi duos tantum esse,
idelicet, circularem, & rectum, aut spatia, seu magnitudines,
er quas fiunt motus, simplices duæ tantum sunt, nempe cir-
ularis, & recta: sed in particulari sunt tres, quia rectus di-
iditur in motum seorsum, & in motum sursum.

Quibus præsuppositis probat, quod præter quatuor elemen-
a, ponendum sit quintum corpus simplex, quinque argumen-
is. Primum est, omnis motus simplex conuenit naturaliter a-
icui corpori simplici, sed circularis motus est simplex, &
on conuenit elementis; ergo præter quatuor elementa dari
ebet aliud corpus simplex, cui naturaliter conueniat. Secun-
um, motus circularis conuenit cælo naturaliter, seu violen-
er: si naturaliter ei conuenit, cum elementa habeant pro-
rios mutus naturales, sursum, vel deorsum, & vnum corpus
num tantum motum habere possit, sequitur cælum elemen-
um esse non posse: si violenter ei conuenit, & non est corpus
istinctum ab elementis, cuilibet elemento erit duplex con-
rarium, scilicet motus sursum, aut deorsum, & circularis,
um tamen vnum plura contraria non habeat.

Tertium, nobilior motus, & natura prior cæteris, nobiliori
orpori debet conuenire, sed motus circularis est nobilior, ac
rior natura cęteris motibus, vt pote per lineam perfectio-
em factus: ergo priori, ac nobiliori corpori, quam elementis
lebet conuenire.

Quartum, motus circularis naturaliter non conuenit ele-
nentis, cum ex propria natura moueantur motu recto sursum,
ut deorsum: ergo conuenit eis præter naturam: sed motus
onueniens alicui corpori præter naturam, non potest non al-
eri naturali conuenire: ergo præter illa datur quintum cor-
ous simplex, cui conueniat motus circularis.

Vltimum argumentum, euidens est dari in rerum natura
motum circularem, & simplicem: vel ergo datur corpus, cui
sit naturalis, vel non: non dari repugnat, quia cum motus
circularis sit perfectissimus, alicui corpori naturaliter accom-
modari potest: & cum sit perpetuus, vt 8. libro physicorum
probauit; non potest conuenire alicui violenter, quia violen-
tum non est perpetuum: ergo necesse est naturaliter conueni-
re alicui corpori, quod cum non possit esse aliquod ex elemen-
tis, necesse est quintum aliud corpus præter illa ponere, cui
naturaliter.

naturaliter conueniat, &. quod longè perfectioris naturæ sit cæteris omnibus corporibus sublunaribus.

QVÆSTIO I.

An diuisio motus in rectum, circularem, & mixtum, ab Aristotele tradita, sit adæquata.

ADnotandum est, simplicitatem vel compositionem motus desumendam esse ex simplicitate lineæ, seu spatij aut contrapositione eiusdem, & ex simplicitate, aut contrapositione principij motiui:linea verò simplex mathematicè sumpta, si recta sit, ita definienda est. *Quæ ab vno ad aliud punctum, quam breuissimè pertingit.* Circularis verò, *Cuius omnes partes ab aliquo vno puncto æquè distant.* Mixta autem erit, *quæ inter duo puncta non omnino breuissimè extenditur.*

Potentia autem motiua simplex ea est, quæ per se ad vnum tantum locum, seu vbi, inclinat: potentia mixta, seu composita quæ ad loca vel vbi diuersa tendit. Iuxta hæc igitur sic definiri debet motus simplex: *Qui fit à simplici virtute, seu potentia motiua Physica super magnitudinem seu spacium simplex:* Motus verò mixtus: *Qui fit à virtute motiua mixta, seu composita per spatium, vel magnitudinem, aut lineam compositam.*

Sensus igitur quæstionis talis est, an motus localis naturalis, vt distinguitur à motu progressiuo, & solum cõuenit corporibus non viuentibus, rectè, & adæquatè sit diuisus ab Aristotele in tria illa membra, nempe, rectum, circulatem, & ex vtroque mixtum. Et videtur, non esse bonam diuisionem, quia præter hos tres motus dantur alij non comprehensi sub eis, nec ad eos reducibiles: ergo nõ est adæquata, nec bona diuisio. Antecedens probo ex tribus; nam si portio aliqua ignis, vel terræ proiiciatur ab oriente in occidentem per lineam rectam, talis motus non erit rectus, quia nec est motus sursum, nec deorsum (in quos adæquatè diuiditur motus rectus ab Aristotele hoc loco) cum nec sit à medio, seu à centro, nec ad medium, nec centrum tendat. Præterea, si portio aëris moueatur à concauo Lunæ vsque ad proprium locum, seu sphæram per lineam rectam, talis motus, cùm sit simplex, non est circularis, vt per se patet; sed neque rectus, cùm nec sit à centro mundi, nec ad idem centrum tendat; ergo sub hac diuisione non comprehendetur. Et tandem, si formica moueretur in circulo iuxta centrum terræ, talis motus non esset mixtus,

aixtus, quia fieret æqualiter circa medium; sed nec simplex, um esset corporis mixti, ergo nec potest comprehendi sub liquo membro huius diuisionis.

His tamen non obstantibus, tenendum nobis est, diuisionem b Aristotele constitutam bonam esse, & adæquatam; ita sentiunt omnes eius interpretes, capite præsenti. Alexander, Simlicius, Themistius, Albertus Magnus, D. Thomas, atque etam D. Damascenus in sua Physica capite 6. Et probatur hac atione: motus naturalis propriè sumptus, hoc est, immediatè, z per se procedens à natura mobili, nec ab intellectu, voluntae, aut appetitu dependens, quem Aristoteles diuisit, solùm abet tria illa membra, nempe, rectum, circularem, & mixtum x vtroque: ergo rectè, & adæquatè in ea diuiditur. Probatur ninor: quia non est excogitabilis particularis motus naturalis, ui non procedat ab aliqua virtute simplici, aut mixta, & quæ on fiat per simplicem lineam, aut mixtam, & qui non proceat à medio vel in medium tendat, seu circa medium fiat, & a qui non sit circularis, vel rectus, aut ex vtroque mixtus, vel ıb his mébris comprehendatur. Quod probatur etiam ex foitione argumenti propositi: nam ad formam eius negandum t antecedens, quod sub motu naturali propriè sumpto (vt acipitur ab Aristotele) comprehendantur alia membra, præter la tria: nam motus, quo moueretur portio ignis, vel terræ o oriente in occidenté, nó foret naturalis, nec à naturali virtute orum procederet, sed purè ab extrinseco proiiciéte, & quidem bero, vel casuali, aut contingente, vt per se est manifestum. uare nec sub diuiso eiusdé diuisionis cõprehenderetur, & paiter dicendum foret de motu formicæ circa centrum, cum sit notus progressiuus ab appetitu, & cognitione sensitiua proedens, & ideo non naturalis propriè sumptus: motus denique articulæ aeris à concauo Lunæ ad propriam Sphæram verè t motus rectus, immo verè est motus sursum, quia ad locum, ui verè ac secundum naturalem ordinem, ac dispositioem mundi sursum est, tendit per eum corpus, & quamuis loco sursum proficiscatur, virtute dicitur talis motus sse à centro mundi, eo ipso, quòd tendit in locum cen-o oppositum, quia motus naturalis inter terminos formaiter, aut virtualiter oppositos versari debet: ac propterea, uilibet locus, à quo tendit mobile, in proprium, ac naturaem, habet rationem oppositi. An verò tales motus & opposi-i, quibus corpus naturaliter tendit in locum proprium, meium quidem inter centrum, & concauum Lunæ sunt formaliær ad mediũ vel à medio, ita vt mobile per se tendat in locum

nullam appetit potius quam aliam, ergo nec pro variatione earum potest naturaliter moueri. Immo, quod amplius est, nec locus ille, aut situs supremus potest esse ei naturalis, quare nec naturale esse potest ei in eo circumuolui. Probatur antecedens, quia solum esse potest locus naturalis corpori, vt in eo conseruetur: sed cœlum non pendet à loco in conseruari, cùm sit sua natura incorruptibile, & ideo eodem modo in quocumque conseruetur loco; immo etiam si in loco non sit, vt de prima sphæra docuit Aristoteles 4. lib. Physicorum: ergo nullus locus potest esse ei naturalis. Præterea, quia si locus esset naturalis cœlo; ergo naturaliter quiescit in eo, sicut terra, vel aqua in propriis: quare quies erit ei naturalis, motus verò nullo modo. Probatur tandem, quia motus sua natura perpetuus opponitur quieti, ergo cui naturalis est talis motus, violenta erit quies: ex quo infertur, cœlum non nisi violenter quiescere posse: & cùm sit certum motum eius, vsque ad diem iudicij, & non amplius duraturum, sequitur violentam ei fore quietem, quod patet esse impossibile, cũ perpetuò duratura sit, & nihil violentũ sit perpetuum, vt inferius docet Aristoteles. Immo ex alia parte, si naturalis sit ei motus, videtur necessariò quietem quoq; naturalem ei esse; quemadmodũ quia naturalis est terræ motus deorsum, naturalis est ei quies in centro. & vniuersaliter loquendo, cuicunque naturalis est motus, naturalis videtur esse quies ei opposita: quare si cælum mouetur naturaliter, quiescet quoque naturaliter, quod patet esse falsum: cum constet per miraculum quieturum post diem iudicij.

Secunda opinio opposita est asserens, motum circularem naturalem esse corpori cælesti, quam sequuti sunt omnes fere antiquiores Philosophi, Porphirius, Auerroes, Philo, quos refert ac sequitur Simplicius 2. libro Physicorum tex. 3. atque etiã D. Damascenus capit. 6. suæ philosophiæ, Plotinus libr. 1. Æneidos 2. capit. 8. D. Thomas 2. contra Gentes, capit. 22. & ibidem Ferrariensis 1. parte. & 12. quæst. 6. art. 5. ad secundum, D. Bonauentura in 2. distinct. 14. artic. 3. Capreolus in 2. distin. 9. quæst. 1. artic. 3. Soncinas 12. metaphysicæ, quæst. 11. ad 2. Sotus 2. lib. Physicorum, quæst. 1. & ibidem Toletus. Pererius libr. 7. suæ philosophiæ, cap. 7. & 10. Conim. lib. 1. de cælo. capit. 2. quæst. 3, artic. 2. Probatur ex illo principio Aristot. cap. præsenti, videlicet cuicumque corpori naturali conuenit aliquis motus naturalis, quia natura est principium motus, sed cælum est corpus naturale, cùm componatur ex materia, & forma, quibus cõuenit ratio naturæ: ergo necesse est ei tribuerere aliquẽ motũ naturalem, nec habet alterum præter circularem: ergo hic erit

ei naturalis. Probatur deinde ratione, quia perfectio propriæ naturæ cuicumque est naturalis, & in eam inclinatur naturaliter: sed motus circularis est propria, & maxima perfectio cælestis corporis, cum se communicet per eum his inferioribus, & maximam perfectionem eis tribuat: quare necesse est, esse illi naturalem, & in eum inclinati naturaliter.

Nostra sententia duabus assertionibus explicatur, prior sit, considerato cælo, vt est particulare corpus ex tali materia, & forma compositum, non est illi naturalis motus, sed præter naturam eius ab agente extrinseco, ac libero illatus. Probatur, quia cum motus sit via in terminũ, solum potest in eum inclinari corpus naturaliter, quia aliquem terminũ per eum consequendum appetat: sed nullus datur terminus consequendus per motũ, quem cælum appetat naturaliter: ergo nec potest motũ ipsum naturaliter appetere, aut in eum inclinari, & ex consequenti, nec erit ei naturalis. Minorem sic probo, non est excogitabilis alius terminus, acquirendus per motum circularem, nisi nouus aliquis modus præsentiæ in eodem situ, per quem alio modo se habeat cælum, in ordine ad spatium secundum diuersam situationem partium, quam prius habebat. sed talis modus præsentiæ est eiusdem prorsus rationis cum eo, quem prius habebat, neç aliquam nouam perfectionem ei affert diuersæ conditionis ab ea, quam habebat: ergo nec talem modum, nec talem motum, per quem acquiratur, potest appetere, immo nec magis motum, quam quietem. Confirmatur, quia elementa, & alia corpora mixta, non appetunt moueri, nisi quando carent aliqua perfectione ad illam consequendam per motum: sed corpus cœleste nõ indiget alio vbi, vt conseruetur, & perficiatur: ergo per se & ratione sui nõ appetit moueri, nec in motum localem inclinatur: ergo, &c. & hoc probant argumenta prioris sententiæ, quæ in hoc sensu vera est.

Assertio posterior: si cœlum consideretur, vt pars præcipua vniuersi cum hac varietate, ac vicissitudine generationum, & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes, per quas influit in inferiora corpora, naturalis est ei motus, & in hoc sensu loquitur posterior sententia quam veram esse censemus, & expressam ab Aristotele capite præsenti; vbi ex motu circulari probasse vidimus, ponendum esse quintum corpus præter quatuor consueta elementa, cui naturalis sit motus circularis. Ita enim arguit, motus recti naturales sunt aliquibus corporibus, & ideo necesse est ponere corpora aliqua, quæ moueantur naturaliter sursum & deorsum, quæ elemẽta vocamus: ergo circularis motus debet alicui corpori naturaliter conuenire

niat; ſed conſtat, non eſſe naturalem elementis, cùm moueantur naturaliter ſurſum ac deorſum: ergo præter illa ponendum eſt quintum, cui naturaliter conueniat, & hoc eſt cælum. Expreſſa eſt igitur ſententia Ariſtotelis, quòd motus circularis ſit naturalis cælo, ſed probatum eſt, non eſſe ei naturalem, conſiderato ſecundùm rationem particularis corporis; ergo neceſſarium eſt, in doctrina Ariſtotelis aſſerere, quod ſit ei naturalis, vt corpori vniuerſali, hoc eſt, vt parti vniuerſi ſupremæ habenti naturales virtutes, atque vniuerſales per quas vniuerſalis eſt cauſa inferiorum effectuum. Quòd etiam D. Thomas docet quæſt. 5. de potentia, quæſtiuncula 5. artic. 5. in 4. diſtinctione 48. artic. 1. & 3. contra gentes capite 23. affirmans, cælum æqualiter ſe habere ad omnia vbi; vel ad omnes modos præſentiæ, quos acquirit per motum, & ideò vnum habens non appetit naturaliter alterum, quia ex eius acquiſitione non acquirit perfectionem alterius conditionis ab ea, quam habebat, nec pro eo acquirendo moueretur, nec motus, quem habet, naturalis eſt propter eum acquirendum, ſed præciſe, vt diuerſo modo applicatum ſecundùm diuerſas partes ad hæc inferiora, diuerſam virtutem, diuerſóſque effectus eis communicet, & præſertim ſpeciei humanæ, cui communicat noua indiuidua, in quantum ſua virtute diſponit materiam pro introductione nouarum animarum, & generatione nouorum hominum ſimul concurrendo cum particularibus cauſis generantibus, & hunc aſſerit eſſe finem intentum per motum cæleſtis corporis; ex quo habet, quòd ſit ei naturalis.

Sed ratione probatur eadẽ aſſertio, quia pars quælibet naturalẽ habet inclinationẽ ad bonum totius, & longè maiorẽ, quo bonum totius maius, ac perfectius eſt bono cuiuſlibet partis: ſed cælum eſt pars vniuerſi, & præcipua, ac prima, ergo habet inclinationem naturalẽ ad bonum eius, quod in generatione, & conſeruatione ſublunarium coporũ conſiſtere notum eſt, nec minus notum, quod idem bonũ magna ex parte deriuetur ex virtutibus, atque influentiis cæleſtibus medio motu applicatis: ergo procedit idem motus ex naturali inclinatione cæleſtis corporis ad idem bonum communicandum, quare naturalis erit cælo, vt principio paſſiuo compoſito ex materia, & forma, cũ ſit medium à natura ordinatũ pro conſecutione naturalis finis.

Et ex his conſtat ad primum argumentum prioris ſententiæ. Ad ſecundùm neganda eſt minor, & quæ adducuntur ad illius probationem ſolùm probant noſtram primam concluſionem. Ad tertium negamus antecedens, & illius probationem, licèt enim cælo non ſit naturalis locus aut preſentia ob illius

conseruationem, quia incorruptibile est, sed tamen naturalis est præsentia super alia corpora & ratione propriæ dignitatis præ aliis corporibus simplicibus, & propter eius influxum in sublunaria transiliendum.

APPENDIX DVBIVM.

An quies calorum post diem iudicij futura sit naturalis, aut violenta.

CIrca quietem verò in eodem loco, vel vbi, quæ tangitur in eodem argumento, atque etiam in postremo, diuerso modo loquuntur recentiores Philosophi, nam quidam non esse cœlo naturalem asserunt ex mente Aristotelis, qui tenuit, Deum non libere, sed ex necessitate applicare intelligentias ad mouenda cœlestia corpora, & ideò non liberè, sed ex determinatione ad vnum ea perpetuò mouere, quo fit, non esse possibile à motu vnquam cessare, quod vt significaret lib. 9. Metaphysicæ c. 4. tex. 1. dixit non esse pertimescendum, ne cælestia corpora stent, quia non inest eis potentia contradictionis, hoc est, vt moueantur, & non moueantur, & ita docent, tenuisse cum Aristotele omnes ferme Græcos interpretes 2. lib. Physicorum. Vt Themistium, Philopponum, Simplicium, & Alexandrum 2. libr. naturalium quæstionum, cap. 18. & ex Latinis nonnullos. Ipsi tamen recentiores putant, non esse ita sentiendum, sed potius quietem esse naturalem cœlo. Quod probant primò, quia cœlum sic mouetur naturaliter, vt non à principio effectiuo intrinseco, sed extrinseco moueatur. ergo propria natura habet potentiam solum passiuam ad motum, & indifferentem quidem, vt moueri possit, & non moueri ab Angelo, quo fit, vtrumque esse ei naturale, nempe moueri ab eo, & non moueri, aut moueri, & quiescere. Secundò, omnis quies in loco naturali naturalis est corpori, vt elementis quies in propriis locis, ergo cælo erit naturalis quies in loco supremo ei proprio, ac naturali.

Ego verò (quidquid sit de mente Aristotelis, circa modum, quo mouentur cæli ab Angelis, de quo suo loco dicam) cum D. Thoma in 4. dist. 48. q. 2. artic. 2. & cum omnibus ferè recentioribus assero, cælum nullum habere principium actiuum motus, sed passiuum dumtaxat, vt docui 1. libro Physicorum explicans definitionem naturæ, & ideò quietem non esse ei naturalem, sed præter naturam, quia solùm ex propria natura, & dignitate primi, ac nobilissimi corporis postulat, supra cætera corpora esse, quòd verò supra illa sit cum motu, aut sine illo, a causa

causa extrinseca solùm habet:ergo si solum haberet considerationem particularis corporis præter naturam foret moueri,atque etiam à motu quiescere:vt verò habet aliam considerationem partis vniuersi cum mutabilitate, ac vicissitudine conditi, & partis quidem vniuersalis, ac primæ, habentisque virtutes naturales, per quas multa bona potest conferre eidem vniuerso in eodem vicissitudinis statu existenti, quod non potest ea præstare nisi medio motu, postulat motum naturalem, quandiu idem vniuersum in eodem vicissitudinis, ac mutabilitatis statu perseuerat: statu tamen variato, & eadem vicissitudine cessante, cessat quoque inclinatio naturalis ad motum, quia cessante fine, cessat necessitas medij, & iam cælum non est pars mundi variabilis, aut vicissitudinem habentis, & cum varietur status mundi ab extrinseca causa, nempe diuina voluntate, ab eodem fit, vt quiescat cælum, & non à propria natura, & propterea quies non est naturalis, sed præter naturam.

Sed potest obiici aduersùs hanc doctrinam hoc modò:inclinatio naturalis cæli ad motum prouenit ex situ naturali ad bonum mundi, quod tanquam pars eius sua virtute potest ei communicare: sed natura cæli est eadem, siue mundus perseueret cum transmutabilitate, ac vicissitudine, cum qua conditus est, siue eam amittat;ergo eadem est inclinatio naturalis in eundem finem, & ex inclinatione ad finem prouenit inclinatio ad medium, quod est motus: ergo eadem perseuerat in eo inclinatio naturalis ad motum, contra quam erit quies, & consequenter violenta. Et vrgeri potest hæc ratio, quia cessatio generationum non erit naturalis, sed liberè facta à Deo: ergo non potest tollere naturalem inclinationem cæli ad motum, nec proinde efficere potest, quod non sit violenta quies. Respondeo, cælum secundùm propriam naturam, & virtutes influendi naturales, naturalem quoque habere inclinationem ad illas exercendas, si adsint corpora inferiora in statu transmutabilitatis, & variationis, & hanc inclinationem nunquam amittit: his verò deficientibus, statuque eorum, non potest eam naturaliter exercere, quare nulla fit ei violentia, si ad eam exercendam non moueatur, aut auxilium ad operandum non tribuatur, quare nec violenta erit quies, nec cessatio ab operationibus,quas habuit in statu transmutabilitatis inferiorum corporum. Et possumus exemplum sumere in igne, naturalem habente inclinationem ad agendum circa passum sibi approximatum, cui absque dubio violentia fiet si præsente passo suspendatur ei concursus ad operandum, & tunc quies ab operando violenta erit ei, si verò nullum sit

passum, circa quod possit operari, vel certè non sit ei approximatum, nulla prorsus violentia fiet ei, si non conferatur auxilium ad operandum, nec dicetur ei violenta quies ab operando, etiam si eadem eius inclinatio ad operandum perseueret, pariter ergo dicendum est in nostro casu.

Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguenda est posterior pars prioris consequentis: nam consideratum cælum, vt corpus particulare, verum est, indifferens esse ad vtrumque, nempe, vt moueatur, & quiescat: sed neganda est posterior, quod vtrumque sit ei naturale, imò potius ex indifferentia ad vtrumque colligitur planè neutrum esse ei sic considerato naturale, quia quod naturale est respectu alicuius, non est indifferens, sed determinatum ad illud. Cæterum si consideretur, vt pars vniuersi cum transmutabilitate, & vicissitudine conditi, atque existentis, naturalis est ei motus, & violenta foret ei quies, si in tali statu rerum inferiorum sisteret à motu, quod verò variato eodem statu sistat, violentum non est ei, sed præter naturam, vt expositum est.

Ad secundum verò distinguendum est antecedens, quod omnis quies in loco naturali, naturalis sit corpori: nam si corpus dependeat à loco in sua conseruatione, ita est, & propterea naturalis est quies sublunarium corporum in locis naturalibus: si verò corpus non dependeat in sua conseruatione à loco, vt constat de corpore cælesti, quod cum sit incorruptibile, & perfectissimum, non indiget loco ad propriam conseruationem, sed vbique conseruari potest, tali corpori non est naturalis quies, nam quod naturale sit ei supra omnia corpora esse, non est quidem naturale propter indigentiam, vel propter ipsum locum, sed merito suæ dignitatis ei conuenit: eiusmodi autem conuenientia abstrahit à motu, & quiete, neutrum postulat, sed sufficienter completur, siue vno, vel alio modo supra illa sit. Ex quibus satis constat ad duo postrema argum. prioris opinionis quæstionis præcedentis.

QVÆSTIO III.

An cæleste corpus à sua sede extractum, vel pars eius, ab eo diuisa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quiesceret.

Certa res est, nec posse cæleste corpus à propria sede extrahi, nec partē eius ab eo abscindi, atque in loco inferiori collocari

collocari naturali aliqua virtute, ſed nec diuina per potentiam ordinariam: nec eſt minùs certum, vtrumque fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam, nam licèt ſit naturæ eius diſſonum, nullam tamen implicationem contradictionis inuoluit: eadem verò ratio eſt de toto cælo, & parte eius, vt docuit Ariſtoteles cap. ſequenti. text. 19. in fine, quia eadem, inquit, eſt natura vtriuſque.

Conueniunt omnes opinantes, quòd cælum, aut pars eius ſic exiſtens non moueretur ad propiam ſedem motu naturali à principio intrinſeco actiuo, ſed ibidem permaneret immobilis, niſi ab extrinſeco principio, nempe Deo, moueretur, quod probari poteſt, quia cum repugnet à propria ſede remoueri, non fuit ei concedenda aliqua virtus, per quam poſſit ſe reſtituere, fruſtra enim foret. Quæ eſt doctrina Ariſtotelis cap. 3. huius libri. Quo præſuppoſito in duobus poſita eſt difficultas quæſtionis: vnum eſt, an quies in tali loco inferiori eſſet illi naturalis, vel violenta, aut præter naturam: Alterum, an ſi reſtitueretur in propriam ſedem, talis motus eſſet ei naturalis, vel violentus, aut præter naturam.

Et circa quietẽ ſentiunt Patres Conimb. hic, nullam quietem fore violentam cælo, & ideò, nec in tali loco violenter quieſceret, quod etiam ſentiunt recentiores illi, qui tenent non dari violentum, niſi illud, quod eſt cõtra impetum rei, hoc eſt, contra actiuam inclinationem ad oppoſitum, vt videtur ſentire Ariſtoteles alibi à nobis relatus: ſed ſupponimus non dari in cælo actiuam inclinationem ad motum: ergo repugnat vllam quietem fore ei violentam, iuxta horum ſententiam. Alij verò, qui ad rationem violenti putant ſufficere, quod ſit contra quamlibet inclinationem naturalem rei, actiuam, aut paſſiuam, ſeu formalem (quod & nos ſcripſimus 2. libro de anima) aſſerunt violentam eſſe quietem cælo, aut parti eius in inferioribus exiſtenti. Probant, quia naturale eſt ei eſſe in ſuperiori loco toti coniunctam: ergo ſeparari à toto, aut loco eodem violentum eſt ei: cum ſit contra inclinationem naturalem, ſaltem paſſiuam, ei motus, quo ſeparatur, erit quoque violentus: ſed quies illa eſt terminus eiuſdem motus: ergo neceſſariò dicendum eſt eſſe violentam: probatur conſequentia, quia motus quicunque à ſuo loco naturali, & quies per eum acquiſita, violenti ſunt.

Circa motum verò totius cæli, aut partis eius in eodem loco inferiori exiſtentis, tenent recentiores quidam, moueri poſſe ab Angelo ad ſupremum locum, in quo erat, motu naturali. Probant, quia cælo, aut parti eius naturaliter debetur ſupremum

mum vbi: ergo existens in loco inferiori naturaliter illud appetit: sed motus quo mouetur corpus in locum, quem appetit naturaliter, est naturalis; cùm procedat ex inclinatione naturali in terminum: ergo talis motus naturalis foret non quidem à principio actiuo intrinseco, quod diximus non habere cælum, sed solum à principio passiuo intrinseco, & actiuo extrinseco, sicut mouetur in propria sede. Secundò, quia motus, quo à proprio loco naturali extraheretur, foret violentus: nam impossibile est aliquid separari à proprio loco naturali, nisi per violentiam, cum separatio sit contra naturalem inclinationem eius: ergo motus, quo rediret in eundem locum naturalem naturalis esse deberet; probatur consequentia, quia tales motus essent contrarij, & ideò si vnus esset violentus, alter deberet esse naturalis. Nostra sententia duplici assertione explicanda, & probanda est.

Prior est, quietem cæli, aut partis eius in loco inferiori, non esse violentam, sed præternaturalem, quam sic probo. Quies est priuatio motus, & proprius terminus, in quem tendit: ergo eodem modo se habebit respectu eiusdem corporis, cui conuenit, ita vt si violenta sit ei quies, ita etiam motus, atque ex opposito: sed talis quies est terminus motus, per quem cælum, vel pars eius in loco inferiori peruenerunt, non ergo potest esse violenta, nisi violentus fuerit motus, quem terminat: sed talis motus non fuit violentus: ergo nec eadem quies violenta est: probatur minor, quia motus violentus debet esse oppositus motui naturali eiusdem corporis: sed talis motus, per quem cælum, vel pars eius in inferiorem locum peruenisset, non fuisset contrarius motui circulari eiusdem cæli in propria sede, quia motus rectus, & circularis nō sunt oppositi, sed quasi disparati: ergo quies per talem motum acquisita non potest esse violenta, sed erit præternaturalis, quia à causa extrinseca præter inclinationem corporis. Secundo, quia si aliqua ratione foret violenta quies illa, & motus similiter, per quem ad talem locum peruenit corpus, ideò esset, quia per vtrumque extrahitur, vel extractum est à propria, & naturali sede: sed hoc nō sufficit, vt violenta sit; ergo non est talis cēsenda. Probatur minor, quia extrahi corpus à proprio loco non est ei violentum, nisi extrahatur per motum oppositum, proprio, ac naturali, & tendat in locum oppositum, aut contrariū proprio, aut propriæ naturæ, vel certè contra propriam inclinationem naturalem detineatur in loco alio: sed nihil horum reperitur in casu præsentis quietis, ergo non potest censeri violenta: probatur minor, quia nec motus separationis (qui deorsum est) oppositum

situm habet cum motu circulari cæli, quamuis diuersus sit ab eo, & quasi disparatus, sed nec locus inferior, in quo detinetur, contrarius cælesti, aut naturæ eiusdem cæli, quia nec cælum, nec spatium eius contrarium habere potest, nec ratione dispositionum, aut qualitatum, nec ratione distantiæ, quia circulare spatium non potest per lineam rectam comparari alicui spatio inferiori, & ideò nec esse ei contrarium, vel oppositum, cum oppositio harum rerum secundùm rectam lineam sumi debeat. Nec tandem violenta est talis quies, quia per eam priuatur corpus loco supremo sibi naturali, & ideo contra naturalem inclinationem: nam esse supra omnia corpora solum est naturale cælo propter congruentiam suæ naturæ perfectissimæ, non tamen vt acquirendum per motum vel retinendum per quietem, quare nec motus ad tale vbi, naturalis esse potest, nec etiam quies in eo. Loquimur verò in quæstione hac de corpore cælésti, aut parte eius abscissa secundum se consideratis, & vt est particulare corpus: nam vt pars vniuersi in statu transmutabilitatis existentis, non potest quiescere, quin ei fiat violentia non ex eo, quod priuetur supremo vbi secundum se: sed quia extra illud non potest influxum habere in inferiora corpora, ad quem exercendum naturaliter inclinatur.

Assertio posterior: cælum, aut pars eius in loco inferiori existens nullum motum naturalem habere potest etiam ab extrinseca intelligentia, neque violentum, sed quicumque motus eius præter naturam foret. Hæc conclusio colligitur ex doctrina Aristotelis capite tertio huius libri, vbi negat expresse, quod cælum, vel pars eius possit moueri sursum, vel deorsum, sed talis motus, si daretur, sursum foret: ergo impossibilem esse sentit Aristoteles. Sed respondent recentiores, solum negare Aristotelem cælo, aut parti eius, motum naturalem sursum, ac deorsum à principio intrinseco actiuo, quia tale principium non potest esse nisi grauitas, aut leuitas, quibus carere affirmat corpora cælestia, sed non negat, quod possint moueri motu recto naturali à principio passiuo intrinseco, & actiuo extrinseco. Hæc tamen solutio omnino est insufficiens, & contra mentem, & verba Aristotelis, qui capite præsenti docuit, vni corpori vnam tantum lationem naturalem conuenire posse, & hanc respectu cæli esse circularem, quam ei docet conuenire à principio passiuo intrinseco, & extrinseco actiuo, nempe, intelligentia, vt ostendetur inferius: ergo censet, nullam lationem rectam naturalem ei posse esse etiam à principio passiuo.

Maneret ergo illa particula cæli immobilis prorſus in loco in quo per diuinam potentiam poneretur, quia elementa ita amant ſua naturalia loca, vt non intendant ab illis expellere aliud niſi quod forte acquiſitionem ipſius naturalis loci impediat, ſicut aqua infuſa vaſi aerem expellit, vt locus inferior ſibi vacet. Quod ſi elementum ſit in ſua regione non intendit expellere aliquid quod ſibi admiſceatur, ſi autem eſſet aliqua violentia ab extrinſeco poſſet pars cæli huc illuc circumferri, v. g. ſi ad implendum vacuum oporteret, vt cæli pars aſcenderet, & vtique non tamen eſſet motus ille contra eius naturam, alias ſi motus ſurſum contra naturam eſſet motus deorſum, eſſet ſecundum naturam, quod falſum eſt. Præterea cum pars illa cæli neque grauitatem habeat neque leuitatem nulli motui poſitiue reſiſteret, ſed omnis motus ei eſſet præter naturam, non contra naturam.

Quod ſi obiicias. Idem eſt motus totius, & partis, ſed totum cælum mouetur circulariter: ergo pars illa cæli in loco inferiori poſita, etiam moueretur circulariter.

Huic obiectioni facilè reſpondetur, illam cæli particulã ab intrinſeco non poſſe moueri circulariter, ſicut neque totum cælum ab intrinſeco mouetur, ſed haberet aptitudinem, vt ab extrinſeco talem motum reciperet magis quam alium, & ita poſſet facile circumferri circa terræ centrum. Motus enim circularis qui circa terræ centrum non fit non eſt ſimplex, ſed compoſitus ex ſurſum, & deorſum

Probatur deinde ratione, 1. quia aut talis motus conueniret naturaliter cælo ſecundum rationem particularis corporis, vel vt pars eſt vniuerſi cum tranſmutabilitate exiſtentis, non ſub conſideratione priori, ſub qua probauimus (& concedunt aduerſarij) nec motum circularem in propria ſede eſſe illi naturalem, ſed prçter naturam: ergo erit multò minùs naturalis ei motus rectus. Secundò, quia non eſt conceſſa à natura cælo quomodolibet conſiderato, vlla inclinatio ad motum, per quem ſe reſtituat in propriam ſedem, ſi ab ea extractum fuerit, nam cum repugnet naturaliter ab ea extrahi, vel extraneam fieri, fruſtra daretur ei talis inclinatio, quam exercere naturaliter non poſſet: ſed motus naturalis debet procedere ab inclinatione naturali mobilis: ergo repugnat talem motum fore naturalem cælo, ſed præter naturam eius diceretur, & eiſdem rationibus probatur violentum eſſe non poſſe: cùm conſtet, nulli inclinationi naturali eſſe oppoſitum.

Ad primum argumentum contrariæ ſententiæ diſtinguendũ eſt antecedens, quod naturale ſit cælo, aut parti eius ſupremũ

vbi

vbi: nam si naturale accipiatur pro congruenti dignitate, ac nobilitate naturali eius verum est; si vero ad conseruationem eius necessarium, vel vt consequendum per motum ex inclinatione aliqua naturali; sicut terræ est naturale centrum, erit falsum. vnde quies in alio loco non potest esse ei violenta, nec motus ad proprium vbi naturalis. Ad secundum negandum est antecedens, quod motus, per quem separaretur à propria sede, foret violentus, & cum dicitur fore contra inclinationem naturalem eius, etiam negamus, quia talis motus esset rectus cùm procederet mobile per eum de loco ad locum. Motus autem rectus non est circulari oppositus, neque alicui inclinationi cælestis corporis, quæ determinatur ad supremum vbi, & non ad motum, per quem illud consequatur, neque ad quietem in eo, cum sit priuatio motus, & ideo non possit habere inclinationem naturalem ad quietem, quod non habet illam ad motum, per quem acquirenda est,

QVÆSTO IV.

An cælum sit diuersæ naturæ à corporibus sublunaribus.

EX motu circulari à posteriori probauit efficaciter Aristoteles cap. præsenti, dari in natura rerum quintam quandã substantiam corpoream, cælum vocatam, præter quatuor consueta elementa, & hanc sententiam primus inuenit in scholam Peripateticam, cuius parens, capùtque ipse extitit, & ideo vulgo quasi in prouerbium vocata est, quinta substantia Peripateticorum, & hoc pertinet ad quæstionem, an sit cælum. Quare ordine scientifico sequitur inquirendum, quidnam sit, ad quod pertinet proposita quæstio.

In qua fuit prior opinio Philosophorum Aristotele antiquiorum, ferè omnium, qui existimant, cælum eiusdem naturæ esse cum elementis, aut cæteris corporibus sublunaribus, vt Philo Iudæus retulit in libro de somniis, Plutarchus 2. libro de placitis philosophorum cap. 11. D. Theodoretus in libr. de materia, & mundo, & Picus Mirandulanus, lib. 1. de examine vanitatum c. 12. Heracl. enim dicebat, esse de natura ignis, Empedocles, quasi crystallum, ex aere, & igne confectum, Thales, terreum quoddam corpus, & graue. Plato verò, & Diuus Augustinus retulit 8. libro de ciuitate Dei, capite 11, quasi compactum esse voluit, ex elementorum floribus vel vt

Proclus exponit, in libro, qui inscribitur: Obseruationes eorum, in quibus Aristoteles contradicit Timęo Platonis, ex elementorum deliciis, præsertim ignis, & terræ: & tandem plures ex sanctis Patribus Platonicam doctrinam sequuti videntur cælum igneum fuisse, vt Ambros. 1. li. Exameron cap. 3. Aug. . lib. de Genesi ad literam ca. 3. & Theodoretus 9. lib. in Genesim. Fundamentum eorum videtur fuisse, quia accidentia oriuntur ex ipsamet natura substantiæ, vt eis ornetur ac perficiatur, eisdemque vtatur ad operandum. Sed cælestia corpora constant accidentibus eiusdem naturæ & rationis, & sublunaria corpora: ergo sunt eiusdem naturæ substantialis cum eis: Antecedens probatur ex quantitate eorum, ex raritate, & densitate, ex diaphaneitate, aut transparentia: nam stellas, quæ partes cæli sunt, densiores esse constat cæteris partibus eius, & propterea splendorem in se receptum in nos reuerberant. ex colore, quem cæruleum esse videmus, & diuersos alios colores tribuunt Astrologi Planetis, Marti rubeũ, & pariter cæteris, & vniuersaliter docere vidẽtur, Planetas secundum frigus, & calorẽ vicissim se transmutare: vnde Lunã dicunt esse humidam, Saturnum frigidum, & siccum, Martem vero calidum. Præterea lumen videmus esse commune accidens cælorum atque elementorũ, & soliditatem, per quam tangi possunt communem quoque habent cum his corporibus tangibilibus, & ex consequẽti mixtam substantiam ex elementis.

Secunda sentẽtia asserit, corpora cælestia esse quintam substantiam, & naturam simplicem ab elementis, & mixtis diuersam, & eis perfectiorem. Hæc est expressa Aristotelis capite 2. & tertio huius libri, quã receperunt philosophi omnes, atque Theologi, & nobis tanquam vera tenenda est. Probatur primum ratione Aristotelis capit. 3. allata ex loco, & motu desumpta. nam corporibus concessit natura locum, & motum iuxta propriam conditionem, & ideo corporibus eiusdem naturæ eundem locum, & motum, diuersæ verò naturæ diuersos, vt grauibus locum, & motum deorsum, leuibus sursum, sed cælo concessit diuersum locum, & motum ab elementis, ergo diuersam naturam. Probatùr minor, quia locum ei concessit supra omnia elementa, motum verò circularem, qui valde diuersus est à motibus rectis sursum, & deorsum, elemẽtis concessit. Et speciali ratione de igne probauit idem Aristoteles, quod cælum non sit de natura eius primo libro Metheor. capite 3. quia cum tam magna sit voracitas, atque acrimonia ignis, & ex alia parte tanta sit magnitudo, & densitas cæli, & astrorum, absque dubio operarentur

ad

ad longiſſimam diſtantiam, & iam pridem totus hic inferior mundus incendio deflagraſſet. Probatur tandem ex influentiis vniuerſalibus cæli, & aſtrorum circa omnia ſublunaria corpora. Nam virtus influendi,& operandi tam varios, ac mirabiles effectus, & circa corpora tam diuerſa, ſpecialis eſt in cælo, & elementis non conceſſa: ſed talis virtus oritur ex natura eius, ſicut aliæ virtutes aliorum corporum: ergo corpus virtutis adeo diuerſæ, diuerſæ etiam naturæ ſenſeri debet, & eiſdem argumentis probatur efficaciter, quod cælum ſit diuerſæ naturæ ab omnibus mixtis.

Ad fundamentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda in primis ſunt duo genera accidentium; nam quædam ſunt quaſi vniuerſalia, quibuſlibet corporibus communia, vt quantitas, denſitas, raritas, & magna ex parte lumen, quo omnia fere corpora aliquomodo capacia ſunt, & cum hæc ſequantur vniuerſaliſſimam rationem corporum, non indicant diuerſam naturam eorum, nec ideo ex eis colligi poteſt, niſi forte ex particulari modo alicuius eorum: vt ex modo habendi lucem, tanquam fontem eius colligimus, ſolem diuerſæ naturæ ab aliis corporibus, eam ab eodem ſole participantibus. Alia ſunt ſpecialiora accidentia orta à corporibus ſecũdum ſpecialiorem rationem, vt colores, qualitates tangibiles, grauitas, leuitas: & alia, quæ vocantur ſecundæ qualitates, quia ortum habent ex concurſu aut permixtione primarum. de prioribus igitur concedimus, communia eſſe cælo cum corporibus ſublunaribus: ſed ex eis non colligitur diuerſa natura corpora, quibus cõueniunt, vt vidimus: habẽt tamẽ alia cæleſtia corpora,ex quibus colligi poteſt, diuerſę naturę eſſe à corporibus ſublunaribus, vt probant argumenta, quibus noſtram, atque communem ſententiam corroborauimus. De poſterioribus vero accidentibus negamus, quod communia ſint cælis, elementis, aut mixtis; non enim habent veros colores, ſed apparentes dumtaxat, circa quos abſque dubio fallitur viſus noſter, eos pro veris accipiens: nam lucem cæleſtem quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta eſt, certo modo attemperatur, indicat eſſe colorem cæruleum, vel alium ſimilem, & certa refractione lucis in nube apparent nobis rubei, virides, aliique colores. De qualitatibus vero tangibilibus, præſertim actiuis, quas Aſtrologi attribuunt Ariſtoteli, dicimus,non formaliter in eis eſſe, ſed eminenter, aut virtualiter, in quantum ſpeciali ratione eas producunt in corporibus inferioribus.Quod vero ad ſanctos Patres attinet, ſatis bene exponit D. Bonauentura in 2. diſtinct. 14. num. 6. aſſerens

rens inter eos, & Peripateticos philosophos ponentes cum Aristotele quintum corpus diuersæ naturæ, ab elementis de solo nomine, aut modo loquendi discrimen esse: nam quia ignis nimis est lucidus, per quandam cum eo similitudinem, in modo elucendi, cælos igneos appellarunt sancti: Re tamen vera, alterius esse naturæ ab igne, & cæteris elementis crediderunt, sicut sentit Peripatetica schola quam sequimur.

QVÆSTIO V.

An cælum sit compositum ex materia, & forma.

QVamuis cælestia corpora sensu percipiamus, propter maximam tamen distantiam à nobis non est adeo explorata natura eorum, sicut aliorum corporum sublunarium, ideo non est vsquequaque certum inter Philosophos, ac Theologos, an materiam habeant, ex qua simul, & forma sint composita, sicut cætera corpora. Et prima sententia habere negat materiam, sed formas quasdam esse velut subsistentes, atque completas in genere corporeæ substantiæ, quemadmodum Angeli sunt formæ subsistentes, & completæ in genere spirituali.

Primus auctor huius positionis videtur fuisse Auerroes in libro de substantia orbis cap. 2. & 1. libro de cœlo ad textum 7. & 10. quem secuti sunt postea ex Theologis non pauci. Durandus in 2. distin. 12. quæst. 1. num. 14. Gabriel. ibidem, quæstione secunda, Aureolus apud Capreolum quæst. vnica, ad secundum, Maior distinct. 14. quæst. 2. Bassalus quæst. prima artic. 4. Godfredus quodlibeto 2. quæst. 2. Antonius Andreas 8. libr. Metaphysicæ, quæst. 4. Iandun. ibidē quæst. septima Saxonia libro de cælo, quæst. 4. artic. 1. immo & Diuus Thomas in 2. distinct. 12. quæst. 1. ar. 1. ad 5. eā referens probare videtur. Scotus verò ad 14. eiusdem libri, quæst. 1. in principio asserit, secundum Theologos dicendum esse, cælum compositum esse ex materia, & forma: secundum Aristotelem verò, denegandam esse cælo omnem materiam: & addit Auerroem melius in hac re, quam cæteros philosophos, mentem Aristotelis assequutum fuisse. Probatur hæc sententia primo egregiis testimoniis Aristotelis. Primum habetur 9. libro Metaphys. textu 17. vbi incorruptibilibus, & æternis denegat potentiam, non quidem accidentalem, ad qualitatem, vel vbi, aut motum, sed substantialem, quæ est materia & reddit rationem huius,

huius, quia omnis potentia cōtradictionis est, hoc est, indifferentiæ ad esse, & non esse, & substantialis quidem ad esse, & non esse substantiale, accidentalis verò ad esse accidentale: sed repugnat æternis, & incorruptibilibus non esse substantiale: ergo repugnat eis habere materiam, quæ est pars substantialis; & cum constet, cælum esse incorruptibile, & ex mente Aristotelis, æternum, sequitur apud ipsum non habere materiam, quod hisce verbis concludit: *Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potentia est; secundum aliquid autem, nihil prohibet, vt quale, aut vbi actu erga omnia.* Vnde libro 12. textu trigesimo probat, intelligentias materia carere, quia sunt sempiternæ, idē ergo de corpore cælesti (apud ipsum æternum) sentire necessarium est. Secundum testimonium reperio, in lib. de longitudine, & breuitate vitæ cap. 2. sic habens: Impossibile est habenti materiam non existere aliquid contrarium: sed cælum caret omnino contrario, docente, & probante eodem Aristot. 1. lib. de cælo cap. 3. & 4. ergo apud ipsum materia caret. Probatur deinde ratione, 1. quia gradus essendi pertinent ad essentiam vniuersi, vt supra statuimus: sed in natura spirituali datur duplex gradus formæ, completæ, vt angeli; incompletæ, vt animæ rationalis: ergo in natura corporea debetur duplex, alius, incompletus quidem, vt formæ rerum sublunarium; completus vt cælestia corpora, quæ cum sint in tali genere perfectissima, non potest denegari eis ratio formæ completæ. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: possibilis forma est completa in rebus corporeis, quia nulla poterit implicatio contradictionis designari, in eo quod detur quandoquidem in genere spirituali detur; poterit ergo à Deo fieri, & eo ipso probatur efficaciter esse factum, alioqui careret tali gradu essendi (satis perfecto) vniuersum: probatur, quia ex transmutatione substantiali corporū inuestigarunt philosophi materiam, ergo solū in eis reperiri pōtest, quę sunt transmutabilia substantialiter: sed cōstat, cęlum non esse hoc modo transmutabile, nam transmutatio secundū substantiā est generatio, & corruptio, à quibus alienum est corpus cæleste: ergo alienū quoque à materia erit: quia omnia, quæ in cælo desiderari possunt, saluantur sine materia, vt motus, diuersæque omnes influentiæ, & modus omnis concurrendi cū inferioribus causis, ad suos effectus: ergo non est in eo ponenda, quia non debent multiplicari res sine necessitate, præsertim in hac parte; cum perfectius longè sit cælum sine materia, quàm cum illa. Probatur antecedens, quia virtutes influendi conueniunt cælo, vt est in actu: cum conueniant ei, vt vniuersali agenti, non ergo

ratione materiæ, quæ ideo nec est necessaria ei, nec tribuenda. Ad hanc sententiã ex parte reducitur ea, quæ distinguit cælos quantum ad materiam pertinet, asseritque de solo empyreo non habere materiam propter maiorem perfectionem, & simplicitatem eius, reliquis vero eam tribuit.

Secunda opinio omnes cælos ponit compositos ex materia & forma: quam vniuersaliter docuerunt Plato, & cæteri Philosophi Aristotele antiquiores, vt testatur Diuus Thomas 1. part. quæst. 66. artic. 2. & docent omnes illi, qui tenent, materiam sublunarem eiusdem rationis esse cum cælesti, vel diuersæ rationis; cũ inter omnes cõueniat, cælos habere materiã, vt videbimus quæst. seq. Eandem sequuti sunt plures ex sanctis Patribus, vt Basilius, Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius, & cæteri omnes, qui tenuerunt, prius tempore creatam fuisse à Deo materiam informem, hoc est, sine forma, quam perficeretur per aliquam formam, vel non prius tempore, sed simul fuisse creatam, & informatam: quos citat Diuus Thomas articul. 1. eiusdem quæstionis. loquebantur enim de materia tam sublunarium corporum, quam cælorum, tanquam certum præsupponentes, cælos habere materiam. In speciali Abempace, quem citat Albertus Magnus 1. lib. de cælo titulo 1. cap. 3. Abencembron. in libro fontis vitæ, Alexander lib. primo naturalium quęstionum capite 10. Simplicius in libro de cælo, commento 3. & 35. Diuus Thomas prima parte quæst. 66. artic. 2. & ibidem Caietanus, Diuus Bonauentura, Ægidius, Capreolus, & cæteri scholastici in 2. distinct. 12. Heruæus, quodlibero 4. quæst. 3. Soncinas 12. metaphysicæ, quæst. 7. Iauellus libr. 1. quæst. 12. & omnes recentiores, ita vt opposita ab scholis prorsus sit relegata. Et in primis hæc sententia est expressa ab Aristotele 1. lib. de cælo, cap. 95. textu 95. his verbis: *Cælum autem est quidem eorum, quæ singularia sunt, & eorum quæ ex materia.* Et lib. 8. cap. 2. text. 3. (Sensibiles vero cunctæ substantiæ materiam habent, est autem substantia id ipsum, quod subiicitur, aliter quidem materia, aliter ratio: materiam autem dico, quæ cum non, quod quid actu sit, potentia est quod quid) Constat verò, & ab aduersariis præsupponitur tanquam euidens, quod cælum sit substantia sensibilis, & per visum sentiatur ab omnibus, ergo euidens est apud Aristotelem, habere materiam. Et tandem lib. 2. de generatione, docet expresse, eadem esse principia secundum numerum, ex quibus sunt generabilia & ingenerabilia, ac sempiterna, quæ sunt cælestia corpora, quia principia vtriusque duo sunt, vnum tanquam materia, & alterum tanquam forma, hisce verbis:

Sunt

Sunt igitur, & numero æqualia, & genere eadem, quæ & in sempiternis, & in primis: illud enim, vt materia est, hoc autem, vt forma.

Ratione vero (mea quidem sententia) non foret probanda si vellent aduersarij his, quę naturale lumen intellectus ostendit, ex sola notitia terminorum acquiescere. Nam cum per se sit euidens, & ab eis admissum, cælum esse corpus, eandem prorsus euidentiam habet per se, quod sit materiale, quia corpus idem prorsus significat, quod materialis substantia, propterea apud me principiorum veritatem continet, quod cælum habeat materiã, ita vt probatione nõ indigeat. Et hæc fortassis est causa, quod vix possit inueniri efficax ratio, ad eam probandam. Et à priori nulla, quia non possunt principia à priori demonstrari, & vniuersaliter loquendo, quia quò principia euidentiora sunt, eò possunt minus efficaciter ostendi aut probari: sed probatur à posteriori. Primò, quia cælum habet duas alias compositiones, longè inferiores, atque imperfectiores, quam compositio ex materia, & forma; hæc igitur tanquam perfectior non potest ei denegari. euidens est consequentia, quia propter solam imperfectionem ei denegatur, sed antecedens admittunt aduersarij concedendo cælo quantitatem, & ideo partes integrantes substantiæ eius, ex quibus componitur, atque etiam compositionem ex subiecto, & accidentibus sensibilibus, vt ex substantia, & quantitate, luce, figura, raritate, ac densitate, de quibus speciali ratione conuincitur, non esse nisi in materia, aut composito ex ea. Probatur tandem, quia sensus, & operationes eorum, non solum corporei sunt, sed materiales: ergo repugnat sentire, nisi materialia: sed euidenti experientia constat, cælum esse sensibile ab eis, & sentiri actu: ergo euidens est, quod sit materiale, & veram materiam sensibilem habeat.

Ad primum testimonium Aristotelis respondetur, ipsum negare cælo potentiam substantialem, quæ non sit semper coniuncta cum suo actu, sed indifferens, quia æternum, & incorruptibile est, non verò potentiam, cum eodem actu substantiali semper coniunctam, quia non obstat æternitati compositi, vt patet, ac proinde, nec intentio Aristotelis. In alio vero testimonio colligit carentiam materiæ in intelligentiis, nõ ex sola æternitate, sed quia sunt puri actus sine principio mouentes.

Secundum testimonium, absque vlla expositione debet intelligi, quod habens materiã, aliquam contrarietatem habere debeat; sed minor neganda est, quod cælũ careat omni contrarie

trarietate, nam licet actiua & passiua careat, & omni ea, quæ principium est corruptionis, sed aliquam habet ad corruptionem non disponentem. vt rari, & densi, & secundum motum tardi, & velocis, & alias huius conditionis: de illis igitur, quæ ad corruptionem disponunt asseruit, & probauit Aristoteles in hoc libro; non reperiri in cælo, non de omnibus, quare non probatur ex his testimoniis quod ex mente eius contrarietate careat.

Ad primum argumentum negandum est, possibilem esse substantiam corpoream completam, & simplicem, hoc est, quæ sit sola forma; sicut angelus in ordine spirituali & nō sit composita ex materia, & forma, primò, quia sicut probatū est, impossibile dari corpus sine materia, ita probatur impossibile, dari formam corpoream, & non materialem; quod si materialis est, intelligi nequit, quin sit apta componere corpus cum materia. Secundo, quia si corporea forma est, & capax quantitatis, & accidentium sensibilium, (vt concedunt aduersarij) de corpore cælesti, necesse est alias valde inferiores, atque imperfectiores compositiones habere ex partibus integrantibus, atque ex subiecto, & accidenti, quæ non possunt esse in eo, quod caret compositione ex materia, & forma, neque in forma nisi materiali. Quod verò dicitur dari in genere spirituali completam, & incompletam formam, admittimus: sed negamus, quod sub genere corporis dari debeant, nam cum sit inferioris, & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit esse compositum sine compositione, ex materia, & forma; quo enim res inferioris ordinis sunt, eo maiorem compositionem habere debent, & simplicitatem minorem.

Ad secundum negandum est antecedens, quod ex sola transmutatione substantiali cognouerunt Philosophi materiā, quin potius nec eam cognouerunt primo, ex tali transmutatione, sed ex accidentali, ac sensibili, vt ex alteratione, & latione, ex qua substantialem transmutationem in rebus sublunaribus assequuti sunt, & per carentiam eius distinxerunt corpora cælestia à sublunaribus, iudicantes intransmutabilia esse illa, secundum substantiam, & solum transmutari secundum accidentia sensibilia, ex quo satis efficaciter intulerunt, materiam habere, quamuis alterius conditionis, à materia sublunarium. Ad tertium negandum est etiam antecedens, quod sine materia saluentur omnia, quæ sunt in cælo. in primis enim, nec saluatur lux corporea ac visibilis, nec saluatur raritas, & densitas, nec saluatur motus; & consequenter non saluantur influentiæ in inferiora, quia plura influunt per lumen tanquā

per

per virtutem agendi, plura per motum, tanquam per conditionem, immo & cæteras influentias constat esse corporeas, & materiales, quarum subiectum non potest non esse compositum ex materia, & forma, vt probauimus.

QVÆSTIO VI.

An materia cælorum sit eiusdem speciei cum materia sublunarium corporum, vel diuersa.

IN præsenti controuersia tenet prior sententia materiam sublunarem, & cælestem esse eiusdem speciei, quæ communis fuit in schola Philosophorum, Aristotele antiquiorum, vt testantur Theodoret. in lib. de materia & mundo, & Plutarc. 2. lib. de placitis Philosophorum, ita enim tenuisse aiunt Trimegistum, Empedoclem, Heraclitum, Thalem Milesium, Xenophanem, Anaximandrum, Xenocratem, Platonem, & alios, & eandem sequuti sunt postea Auicena 1. lib. suæ sufficientiæ, cap. 3. & ex Theologis D. Bonauentura in 2. distinct. 12. quæst. 1. Scotus distinct. 14. quæst. 1. §. secundum Theologos, Ægidius eadé distin. & opusculo de materia cæli, Ocan in 2. quæst. 22. Abulensis in caput 1. Gen. fol. 27. Titelmanus libro 1. Philosophiæ, capite 11. Argentina tractatu de materia cæli, noster Molina 1. parte, tractatu de opere sex dierum, disputatione 5. & alij. Probatur primò, quia actus est, qui distinguit species, vt docet expresse Aristoteles 7. libro Metaphysicæ, textu 49. Sed tam sublunaris, quam cælestis materia, est pura potentia, nullum actum includens: ergo non potest inter vnam & alteram dari distinctio specifica. & certe si talis distinctio admittatur, verum esse non potest commune illud proloquium, ab omnibus receptum; materiam esse infimum omnium entium, summè distans à Deo. Probatur ex alio principio Aristotelis 8. libro Metaphysicæ textu 10. quòd species omnes sunt inæqualis perfectionis, sicut numeri, ergo si duæ sunt species materiæ sublunaris, atque etiam cęlestis, inæqualis perfectionis erunt, & aliqua eorum perfectior altera, & ex consequenti non erit infimum ens, illa quæ ponatur perfectior, nec summè distabit à Deo, neque denique erit prope nihil, vt D. Augustinus asseruit 12. libro confes. c. 7. & 8. Secundò, quia si materia cæli debet poni distincta specie à sublunari, ideo erit, quia ex identitate specifica vtriusque, statim sequitur cælum non esse incorruptibile, vt supponimus, sed hoc

non sequitur : ergo non est necessaria talis distinctio, & consequenter non est admittenda. Probatur minor, quia vt cælum sit incorruptibile, satis est, quod vnio formæ cum materia sit naturalis : ex quo fit vt indissolubile sit compositum ex vtraque, & ideo ex propria natura incorruptibile; sed hoc potest stare absque diuersitate materiæ, propter modum informationis formæ, & carentia dispositionum contrariarum. Nam si forma talis sit quod expleat capacitatem materiæ, nec postulet in ea pro sui informatioue contrarias dispositiones, nec materia appetat aliam formam, nec poterit recipere ab vllo ageti dispositiones cõtrarias. Ex quibus omnibus plane infertur, non repugnare, quòd cælũ sit incorruptibile ex propria natura, quamuis materia eius sit eiusdem speciei cum sublunari.

Posterior sententia distinguit specie materiam non solum cæli Empyrei, sed omnium corporum cælestium à sublunari. Ita D. Thomas 1. parte, quæst. 66. artic. 2. & ibidem Caietanus, Alexander Alensis 2. parte, quæst. 44. membro 2. Albertus Magnus in 4. distinct. 6. artic. 8 Richardus in 2. distinct. 12. quæst. 8. Hispalensis & Capreolus ibidem quæst. vnica, artic. 1. Henricus quodlibeto 4. quæst. 16. Ferrariensis 3. libro contra gentes cap. 20. Iabellus 8. lib. Metaphysicæ, quæst. 13. Soncinas libro 12. quæst. 9 Alexander libro 1. naturalium quæstionum, cap. 15. Pater Fonseca 2. lib Metaphysicæ, cap. 3. Pater Suarez tomo 1. Metaphysicæ, disputatione 13. sect. 11. Patres Conimbricenses 1. libro de cælo capite. 2. quæst. 6. (quamuis oppositam quoque partem vt probabilem defendant.) Et tandem hanc sententiam tenuit D. Dionysius 4. cap. de Diuinis nominibus, quem citat pro ea Diuus Thomas in 2. dist. 15. quæst. 1. artic. 2. affirmans in hac re, sicut in aliis fere omnibus Philosophicis doctrinam Aristotelis sequutum fuisse. Et hæc est iam fere communis sententia, quam vt longe probabiliorem sequimur, & imprimis expressa est apud Aristotelem 12. libro Metaphysicæ, textu 10. hisce verbis : *Cuncta vero quæcumque mutantur, materiam habent, sed diuersam, nã & ipsorum sempiternorum, quæcumque non sunt generabilia, sed latione mobili, attamen non generabilem, sed vnde quo.* Idem docet 8. li. Metaphysicæ textu 12. Argumentum verò præcipuum huius sententię est, quia si materia cęlorum, & sublunaris essent eiusdem speciei, sequeretur corpora cælestia corruptibilia esse sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia materia cęli esset capax aliarum formarum, nempe elementorum : nam vbi eadem est natura materiæ, eadem est capacitas recipiendi easdẽ formas, vt patet in materia quacũque sublu-

nari, & cum careat aliis formis, habebit priuationem earum: quare quātum est ex se eas appeteret. Sed constat, hanc priuationem & hunc appetitum aliarum formarum esse totā radicem corruptionis elementorum: ergo pari ratione essent corruptibilia corpora cęlestia. Cui argumento nō fit satis variis solutionibus. Non enim satis fit dicere, appetitum illius materię expleri per informationem formę adeò perfectę continentis alias eminenter; quia nec continet perfectiones aliarum formarum intensiuè, nec extensiuè, cum anima rationalis, & quælibet sensitiua perfectior sit forma cæli, ac proinde perfectius actu & materia. Et idem est de aliquibus formis cęlorum comparatione aliorum, & omnes absque dubio perfectius actuarent textensiue: ergo.

Nec satisfacit, quod probabilius respondent alij, hāc incorruptibilitatem prouenire ex speciali modo informandi formę cęlorum, cū speciali, scilicet accōmodatione, & specialibus dispositionibus nō habentibus contrariū, vnde materia cęli nō habet capacitatem proximā ad alias formas, sed solum remotam. Hoc, inquā, non sufficit, quia vel materia cęli respicit essentialiter formā inseparabili modo informātem, & cum talibus dispositionibus carentibus contrario, & ex hoc sequitur distinctio specifica materiæ cum ex se respiciat actum specie distinctum in ratione formali actus, vel materia ex se indifferēs est, & accidentaliter determinatur per tales dispositiones ad formam inamissibiliter informatā: ergo potuit recipere alias dispositiones, & aliam formā, & cum semper maneat eadem natura materię, modo poterit illas recipere naturaliter, cum cuilibet potentiæ passiuæ naturali respondere possit, & debeat potentia actiua naturalis, quæ illam ad actum reducat; igitur cælum erit corruptibile: ob hanc enim rationem indifferentiæ materia sublunarium est principium corruptionis.

Probatur secunda nostra sententia, quia si materię istæ sunt eiusdem speciei, sequitur corpora cælestia esse genetabilia, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia si sunt eiusdem speciei, ergo habent potentiam passiuam essentialem eiusdem rationis. Ex quo efficaciter infero, easdem formas contineri in potentia vtriusque, vt forma solis continebitur in potentia materiæ ignis, quia capax illius est, non minus, quàm propria materia, & cum eam non habeat, habebit priuationem, & appetitum eius: sed cuilibet potentiæ passiuæ naturali debet correspondere actiua naturalis actu existens, vel saltem naturaliter possibilis, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit, possibile est ergo agens naturale, quo educi pos-

sit forma solis, quantum est ex se de potentia materiæ ignis, & ita erit sol secundum se generabilis ex materia ignis, quòd patet esse falsum. Et si materia ignis habet capacitatem naturalem ad formam solis, habebit etiam ad dispositiones illius, quod enim respicit finem, debet etiam eadem ratione respicere mediâ ad illum naturaliter ordinata, aliàs frustra erit capacitas proxima, vel remota perpetuo impedita naturaliter.

Ad primum argumentum dico, actum distinguere vel id, quod se habet ad modũ actus, & ideo licèt materia non habeat in sua essentia aliquem actum physicum, cum sit pura potentia, nec actum metaphysicum perfectum, & completum, cum sit pars, habere tamen aliqualem actum, nempe, aliquem gradum, seu prædicatum perfectiuum, & determinatiuum rationis communis, & imperfectissimæ materiæ ad talem rationem & speciem partialem imperfectam materiæ in ordine ad talem modum informandi formæ, cùm hoc tamen semper manet materia imperfectissima aliorum omnium entium, licèt in se habeat species inæqualis perfectionis. Ad secundum iam probauimus ex vnitate specifica materiæ cæli, & sublunaris rectè inferri, cælum esse corruptibile. Nec nobis contrariatur locus ex primo Genesis, vbi videtur indicari ex communi materia aquæ facta fuisse corpora cælestia: nam & si expositorum sensus varius sit, quem expendere à nostro instituto alienum est, tamen nihil contra nostram sententiam inferri efficaciter potest, vt bene adnotat sanctus Thomas 1. p. quæst. 68. art. 1. 2. & 3. qui etiam quæst. 66. art. 2. ad 1. probè docet, aliquos Patres scholæ Platonis addictos illius sententiam retulisse, & ideò in hac parte non potiri plusquam Platonica auctoritate.

QVÆSTIO VII.

An materia cælestis sit perfectior sublunari.

QVia species iuxta Arist. sunt sicut numeri, de quibus constat, duos æquales dari non posse, ita repugnat dari duas species æqualis perfectionis, & propterea si materiæ specie distinguuntur, necesse est, vnam esse perfectiorem altera, vtra autem sit perfectior, hoc est, quod quærit titulus quæstionis.

Et quod materia sublunaris sit perfectior, videntur efficaciter probare hæc argumenta: Primum, quia perfectio essentialis potentiæ sumitur in ordine ad actum (vt 2. lib. de anima,

tract. de potentiis animæ in communi scripsimus) sed sublunaris materia respicit nobiliorem actum, quam cælestis, nempe animam, maximè rationalem, ergo erit nobilior. Secundum argumentum, quia actus adæquatus sumit suam perfectionem ex maiori extensione ad particulares actus, præsertim perfectiores, qui sufficiunt perfectiorem constituere rationem communem adæquatam eius, vt ratio adæquata potentiæ visiuæ ex eo solùm foret perfectior rationibus adæquatis aliorum sensuum, quia se extendit ad perfectissimam qualitatem, quæ est lux: sufficit ergo quòd actus adæquatus sublunaris materiæ se extendat ad animam rationalem, & cæteras formas cælesti perfectiores, vt perfectior censeatur actus adæquatus, quem respicit per se, actu adæquato cælestis formæ, quem respicit per se materia cælestis, & consequenter eadem ipsa materia sublunaris sit perfectior.

Tertium argumentum: quia si materia cæli esset perfectior, ex eo quod licet forma in entitate sit minus perfecta, in modo tamen informandi inadmissibiliter; sub quo formaliter à materia respicitur, perfectior est, ex hoc sequeretur, quòd si materia lapidis foret capax solius formæ lapidis, & materia sublunaris esset capax aliarum omnium, sicut est modo, nihilominus materia lapidis foret perfectior sublunari nunc existenti, quod patet esse absurdum. Sed probatur consequentia, quia materia lapidis in eo casu haberet perfectiorem modum informandi, cum informaretur modo inseparabili, propriam tantùm respicienti formam sicut materia cæli.

Oppositam sententiam, quod materia cælestis sit perfectior essentialiter sublunari, tenet Richard. in 2. distinct. 12. quæst. 2. & quodlibeto 3. quæst. 5. Durandus eadem distinct. 12. quæstione prima, in eamque videtur inclinare Scotus quæst. 2. in solutione argumen. quamuis dubius permaneat, Argentina in 1. distinct. 44. quæst. prima, articulo secundo, & Abulensis in ca. 22. Matthæi quæst. 222. & est communis in schola, & longè probabilior: nam in primis colligitur efficaciter ex doctrina Aristotelis 7. libro metaphysicæ cap. 6. textu 22. vbi expresse docet, materiam sublunarem esse principium corruptionis rerum his verbis: *Cuncta verò, quæ aut natura, aut arte fiunt habēt materiā: possibile est enim esse, & non esse, eorum vnum quodque, hoc autē cuique materia.* Ex quibus ita arguo, corruptio rerum, cum tendat ad non esse, est maxima imperfectio earum: sed sublunaris materia est quasi principium, & fons eius; ergo est imperfectissima, quam imperfectionem, cum non habeat

materia cælestis, minus imperfecta erit. Præterea maxima illa imperfectio prouenit ei ex eo, quod habens vnam formam desiderat alias, quas non habet; vnde sequitur esse eis priuatã, immò, vt docet Aristot.1. lib.tex. 81. infinitis subditur priuationibus, quarum ratione turpis, & malefica vocatur, & malum, hoc est corruptionem rei, in qua est, machinari dicitur: quibus omnibus imperfectionibus caret materia cęlestis, quia vnam tantum formam habere potest, nec appetit aliam, immo nec capax eius est,ergo iuxta sententiam Aristotelis essentialiter est perfectior. Probatur deinde ratione. Primo, quia materia ex propria natura est potentia passiua: sed potentia passiua est imperfectissima (quam propterea Deo nullo modo tribuimus) ergo, quo materia fuerit magis passiua, erit imperfectior, sed constat, sublunarem esse magis passiuam, quam cælestem, tum quia indifferens est ad recipiendum omnes formas, & æquè potest vilissimam, ac nobilissimam recipere, immo & eas,quas semel habuit, potest quantum est ex se, iterum recipere: vnde potentiam passiuam quasi infinitam, hoc est, receptiuam sine termino habet, cælestis verò minimum habet de potentia passiua, cum vnius dumtaxat formæ capax sit, & semel tantum possit eam recipere: ergo longe minus imperfecta erit. Secundo, & efficacius probatur à priori, nam perfectio passiua materiæ sumitur in ordine ad actum:sed materia cælestis recipit actum essentialiter, atque formaliter perfectiorem, ergo essentialiter, ac positiue est perfectior. Probatur minor, quia propria, & formalis ratio actus sumitur ex perfectiori modo actuandi potentiam: sed forma cælestis perfectiori modo actuat materiam, ergo est perfectior actus formaliter, quare materia eum respiciens erit perfectior potentia, & materia perfectior. Minorem probo, quia forma cęlestis actuat materiã satiando appetitum eius,& totam eius capacitatem complendo. Prętcrea actuat se vniendo materiæ vnione indissolubili,& sua naturã perpetua, sublunaris vero forma nec explet capacitatẽ materię,nec vnione indissolubili vnitur, sed naturaliter dissolubili, illa ergo erit longè perfectior.

Ad primum argumentũ,concessa maiori,distiguenda est minor,quòd materia sublunaris respiciat perfectiorem actum,vel formã:nam considerando naturã eius,atque essentialia prędicata, verum est,sed sub ratione præcisa ac formali actus, & formę, quæ sumitur ex modo informãdi,falsum: nã licèt forma sublunaris perfectiorem naturam habeat,& perfectius esse tribuat materiæ & composito,modum informãdi habet imperfectissimum, nempe separabilem,non explendo capacitatẽ materiæ,

riæ, cum tamen cælestis forma, quamuis imperfectiorem naturam habeat, & imperfectius esse materię tribuat, perfectiori modo ei vniatur, nempe inseparabili, & satiando appetitum eius, explendóquę omnem eius capacitatem.

Ad secundum respondetur, vt actus adęquatus formæ sublunaris perfectior sit, secundum esse, & quasi materialiter, sufficit, quod se extendat ad animam rationalem longè pefectiorem sub hac consideratione formæ cęlesti, non tamen sufficit, vt sit perfectior secundum modum informandi, quod est, esse perfectiorem sub formali, ac præcisa ratione formæ, sub qua non est verùm, quod eam excedat anima rationalis, immò ab ea exceditur, vt probauimus.

Ad tertium argumentum, de materia lapidis capaci solius formę lapidis, respondent recentiores quidam, non esse casum possibilem, quia cum forma lapidis corruptibilis sit, repugnat, quod sola respiciatur à materia, sed eo ipso, quod eam respicit, cæteras omnes corruptibiles, ac sublunares respicere debet, cum conueniat cum eis eadem forma in modo informandi, sed licèt hoc verum sit, non satisfacit argumento, quod non solum loquitur de materia lapidis, & forma eius, vt nunc se habent, sed si per possibile, vel impossibile talis materia respiceret talem formã solum, & non alteram, nec eius capax foret, & forma eadem solam hanc materiam posset informare, & non alteram, tunc enim non foret eiusdem rationis cum cæteris materiis sublunaribus, nec etiam forma cum cæteris formis. Quo supposito, respondeo in eo casu materiam lapidis fore eiusdem conditionis, & ordinis cum cælesti, atque etiam forma eius cum cælestibus formaliter, quia eodem modo inseparabili informaret, explendo capacitatem suæ materię, & se vniendo illi modo, ac modo indissolubili, & mediis dispositionibus contrario carentibus, atque constituendo lapidem naturaliter incorruptibilem: hæc enim omnia sequuntur per locum ab intrinseco ex casu sic proposito in argumento. Quod verò dicitur formam lapidis esse infimę sortis secundum esse, verum est, non secundum modum informandi perfectissimum, quem haberet, & ex quo sumitur formalis, ac præcisa ratio formæ vt forma est.

Si autem aliquis dubitet, an materia sublunaris non solum sit imperfectior cælesti, sed imperfectissima omnium, quas potest Deus creare, ita nec per potentiam Dei absolutam creabilis sit alia inferior, aut imperfectior. Respondeo, valde probabile esse, quod non sit creabilis altera imperfectior, quia non videtur excogitabilis altera potentia magis passiua, cum possit

recipere omnes formas corruptibiles: nam de incorruptibilibus euidens est, nullam esse possibilem materiam, quæ possit vtrasque recipere, ita vt tam corruptibilium, quam incorruptibilium naturaliter sit capax, quia incorruptibiles sua natura inseparabiliter informant: quare vnam tantum earum respicit materia, ita vt plurium non sit capax, cum eo ipso quod capax plurium foret, non posset ab aliqua modo inseparabili informari, nec satiari potentia eius: sed constat eo esse materiam imperfectiorem, quo magis passiua est, & eo magis passiuam, quoad plures formas respiciendas indifferens est, & plures recipere potest. Ergo sublunaris materia à Deo creata omnium est imperfectissima, quæ creari possunt per potentiam Dei absolutam. Quod satis clarè docuit D. Augustin. dicens, esse prope nihil, hoc est, nihil minus à nihilo distare, quod est, dari non posse aliud intra genus substantiæ imperfectioris entitatis.

QVÆSTIO VIII.

An materia cælorum sint diuersæ speciei inter sese, vel solo numero distinguantur.

PRæsupponimus plures cęlos dari specie distinctos, vel solo numero, vt ostendetur inferius, & de eorum materiis controuersiam instituimus, an specie inter sese distinguantur, vel solo numero.

Et prima opinio non specie, sed solo numero distingui docet, quam sequuntur Capreolus in 2. distin. 13. quęst. 3. Hispalensis ibidem, Soncinas 12. Metaphysicę quęst. 10. Iabellus, quęst. 11. lib. 8. & vnica ratio eorum est, quia materię non distinguuntur specie per ordinem ad formas specie distinctas, secundum gradus essentiales, sed secundùm modum informandi: sed formę cęlorum, etiam si specię distinguantur secundùm gradus essentiales, habent eundem modum informandi materiam, quia omnes informant eam modo inseparabili, satiantes appetitum eius: ergo omnes sunt eiusdem speciei, in ratione pręcisa formarum: ergo omnes etiam materię erunt eiusdem speciei, cum respiciant actum eiusdem speciei formaliter; Quod argumentum sic vrgeo, formę sublunares (vt elementorum) distinguuntur specie secundum propriam naturam, & nihilominus non distinguunt specie proprias materias, sed eiusdem speciei censentur. quia formę habent eundem modum informandi modo separabili non satiantes appetitum ma-

teriæ:ergo nec cęlestes quantumlibet specie distinctæ secūdùm propriam naturam distinguent specie materias proprias, quia habent eundem modum informandi separabilem. Quod facilius apparet iuxta aliquorum opinionem, existimantium formas cælorum adhuc secundum se, & corpora ipsa cęlestia non distingui inter se specie, sed solo numero, de quo infra. Si enim formæ secundum gradum essentialem sunt eiusdem speciei, non possunt habere modum informandi specie diuersum, quia per eundem gradum essentialem non potest non satiari eodem modo appetitus materiæ.

Secunda opinio distinguit specie materias cælestes inter se, atque etiam formas in modo informandi inseparabiliter speciali cuiuslibet, & videtur mihi vera, quam sequuntur Albertus Magnus tractatu de quatuor coęuis, quæst.2.art.6.Caietanus 1.part.quęst.66.artic.2.§.Ad euidentiam, Aquilinus lib.1. de orbibus, quęst. 2. P.Suarez 1.tom. suę Metaphysicæ disputatione 13.sectione 11.num.20. Patres Conimbricenses 1.lib. de cælo cap.2.quęst. 6.artic.1. & est iam fere communis inter recentiores, quam in primis colligo ex D.Thom. 1.part.quęst. 66. artic. 2.in fine corporis, & 22. quęst. 24. artic. 11. quibus locis docet, formam corporis cælestis, ita replere totam capacitatem materię, vt nulla in ea remaneat potentia ad aliam formam: si autem omnes materię cælorum essent eiusdem speciei, quęlibet esset capax formę alterius, nam vbi eadem est natura materię eadem est capacitas: quælibet ergo esset capax non solùm proprię formæ, sed aliarum, & ideò non satiaretur appetitus eius ab vna.Sed ratione efficaci probatur, non potest saluari incorruptibilitas cælorum, si omnes materiæ eorum sint eiusdem speciei:sed corpora cælestia sunt incorruptibilia, vt concedit opposita sententia:ergo erit falsa ponens materias cælorum esse eiusdem speciei. Maiorem sic probo. Omnes istæ materiæ sunt eiusdem speciei; ergo habent capacitatem, potentiam & appetitum eiusdem rationis: consequentia euidens est, quia capacitas, potentia, & appetitus eadem ipsa materia sunt, sola ratione ab ea distincta, vt 1.Physicorum, tractatu de materia ostendimus: sed materia Lunæ capax est suæ formę, ac dispositionum, quibus mediis eam informat: ergo eiusdem formę, & earundem dispositionum capax erit materia Solis,& in eius potentia contineri necesse est, cum sit eiusdem rationis cum potentia formę Lunæ: sed forma, quæ continetur in potentia naturali materiæ, potest naturaliter educi ex ea,ergo poterit educi forma Lunę de potentia materię Solis, & ita poterit Sol ex materia Lunę generari, & erit generabilis,:

& ex consequenti Luna ipsa corruptibilis. Et vrgeo argumentum hoc modo: in materia Solis est potentia passiua naturalis ad formam Lunę, & dispositiones eius: ergo necesse est posse dari agens naturale, à quo possit per dispositiones conuenientes tali formæ disponi, & per eductionem eiusdem formæ reduci in actum, quod non potest fieri sine corruptione compositi; probatur consequentia: cuicunque enim potentię passiuæ naturali correspondere potest ac debet naturalis actiua, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit talis potentia. Et si dicatur, talem potentiam passiuam esse remotam, nihil refert, quia etiam si remota sit, dicit ordinem ad agens naturale, à quo potest fieri proxima; nulla est enim potentia passiua naturalis remota, quæ non possit fieri proxima ab agente naturali per dispositiones: nã eo ipso, quod non posset fieri proxima, esset frustra, cum non posset perduci ad actum. Secundo probatur, quia si in materia Solis est capacitas, & potentia naturalis ad formam Lunæ, & dispositionum eius; ergo sicut à principio educta fuit de potentia eius forma Solis, posset educi naturaliter forma Lunæ; & induci dispositiones eius, ad quas etiam recipiendas habuit, & habet naturalem potentiam, & modo educi poterit naturaliter eadem forma, & eędem dispositiones, & si eadem forma educi potuit tunc, ac modo potest; impossibile est capacitatem eiusdem materiæ satiatam esse per formam, quam habet, cum potuerit habere aliam. Et vrgeo argumentum, quia potentia materiæ sublunaris habentis vnam formam, ad recipiendam aliam quamcunque, nondum tamen habentis dispositiones alterius, sed eius tantum, quã habet, est potentia, seu capacitas remota, ac radicalis; & tamen est principium sufficiens corruptionis compositi per illam: ergo quælibet materia cęlestis, habens eandem capacitatem (licèt radicalem, atque remotam) respectu cuiuscunque alterius formæ cælestis (vt concedit opposita sententia, & conuincitur vi argumenti eam concedere: ergo erit principium corruptionis eiusdem cæli. Quare euidenter cónuincitur contra eam, per locum ab intrinseco omnia corpora cælestia habere principium radicale corruptionis, esseque corruptibilia ex suis principiis essentialibus, si materiæ sunt eiusdem speciei: falsum igitur reputandum hoc est.

Ad primum argum. respondetur cum distinctione minoris: omnes enim formæ cęlorum habent eundem modum inamissibiliter informandi genericum, per quem distinguuntur à sublunaribus, non specificum, per quem inter se formaliter distinguuntur, ac proinde earum materiæ, vt ex dictis constat.

Ad aliud respondetur, formas elementorum habere eundem modum specificum, amissibiliter informandi: formæ verò cælorum licet habeant eundem modum genericum, gaudere tamen diuerso modo specifico, in ordine ad quem materiæ diuersitatem specificam sortiuntur.

QVÆSTIO IX.

An quantitas cælorum, & corporum sublunarium sint eiusdem speciei, vel diuersæ.

VIdebitur statim alicui, quæstionem hanc difficultate carere, præsertim cum non sit hucusque in schola agitata, nec proposita, nihilominus ex discursu eius patebit, difficultate non carere: nam affirmatiuam partem videntur probare hæc argumenta. Primum, quia quantitas est proprietas consequens corpoream substantiam, vel materiam primam, sed tam hæc, quam substantia corporea cælestis, & sublunaris distinguuntur specie; ergo quantitates vtriusque specie distingui debent. Secundo, ad rationem intrinsecam quantitatis spectat, esse receptiuam aliorum accidentium, sed hæc potentia receptiua, aut passiua diuersę speciei est in vtraque quantitate: ergo distinguuntur specie: minorem probo, quia potentiæ passiuæ distinguuntur per diuersos actus, quos respiciunt: sed potentia passiua quantitatis cælestis ordinatur ad recipienda accidentia, neque actiua, neque contraria: quantitas verò sublunarium corporum sua natura est receptiua qualitatum actiuarum, & contrariarum; ergo habent potentias passiuas diuersæ speciei, & ideò specie distinguuntur. Et vrgeo argumentum hoc modo: materia cælestis, & sublunaris eundem modum habent compositionis ex partibus sublunaribus integrantibus, & nihilominus distinguuntur specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas, quas habent ad recipiendas formas substantiales: pari ergo ratione licèt quantitates istæ habeant eundem modum habendi partes extra partes: possunt differre specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas recipiendi accidentia valde diuersa.

Communis tamen, & vera sententia est, quantitatem corpoream cælestium, & sublunarium esse eiusdem speciei atomæ. ita Soncinas 8. libro Metaphysicæ, quæst. 13. ad 4. Probatur primo, quia ratio essentialis, & propria cuiuslibet accidentis colligitur euidenter ex effectu formali, quem tribuit subiecto; vt propria ratio caloris ex eo quod natus est cõstituere

subiectum

ſubiectum formaliter calidum: ergo eſſentialis, & propria ratio quantitatis intelligenda eſt ex effectu formali, quem nata eſt tribuere ſubſtantiæ: ſed eundem effectum prorſus tribuit ſubſtantiæ quantitas cæleſtis, & ſublunaris, ergo erunt eiuſdem ſpeciei. Probatur minor, quia formalis effectus quantitatis eſt, conſtituere partes ſubſtantiæ extenſas extenſione molis; aut quod idem eſt, conſtituere eas radicaliter impenetrabiles, quod conſtat eodem modo præſtare vtramque quantitatem ſuæ ſubſtantiæ: ergo erunt eiuſdem ſpeciei, nec diſtinguuntur ratione potentiæ paſſiuæ diuerſæ: per quã vna poteſt recipere qualitates actiuas, & contrarias, alia vero non: in quo decipitur planè prior ſententia, quia ſi ſecundum ſe accipiantur quantitates iſtæ, vtraque poteſt eadem accidentia recipere, quod euidenter conſtaret, ſi Deus separaret vtramque à propria ſubſtantia, ſicut ſeparat quantitatem panis Euchariſtiæ: tunc enim nulla poſſet ratio repugnantiæ aſſignari, cum circa quantitatem cæli poſſit naturaliter agere ignis ei applicatus, & producere in ea calorem, ſicut producit naturaliter in quantitate hoſtiæ conſecratæ: ergo quod non poſſit naturaliter recipere ſimilia accidentia, dum eſt in proprio ſubiecto, non prouenit ex parte eius; ſed ſubſtantiæ cæleſtis, quæ non eſt eorum capax, vt mox oſtendetur: quare ex parte potentiæ paſſiuæ non poteſt ſumi differentia ſpecifica harum quantitatum. Et poteſt hoc exemplo valde ſimili oſtendi, quia quantitas ſublunaris corporis poteſt naturaliter diuidi in partes integrantes, & actu diuiditur, quoties eodem modo diuiditur ſubſtantia, in qua eſt, & tamen quantitas corporis cęleſtis dum in eo eſt, non poteſt diuidi naturaliter, quod non ex parte eius prouenire affirmant omnes, cum ſit euidens ſeparatam per miraculum à ſuo corpore poſſe diuidi naturaliter, ſicut diuiditur quantitas Euchariſtiæ: ſed ex incorruptibilitate ſubſtantiæ cæleſtis, cui inhæret, & quæ diuidi naturaliter non poteſt: ergo ex eadem cauſa prouenit, quòd non poteſt ſuſcipere accidentia actiua, & contraria, & non ab eſſentia eius; quare non poteſt deſumi argumentum ex hoc, ad probandam diſtinctionem ſpecificam eius à quantitate ſublunari. Secundò probatur, quia communis eſt, & vera ſententia in prædicamento quantitatis, quod tres illæ ſpecies quantitatis continuæ, videlicet, linea, ſuperficies, & corpus ſint atomę ſub genere quantitatis continuæ, ac permanentis, quia nec dantur lineæ diſtinctæ ſpecie, nec ſuperficies, nec corpora trinæ dimenſionis, ſed quãtitas cęleſtis, & ſublunaris pertinent ad has ſpecies; ergo ſolo numero diſtingui poſſunt, ſpecie vero nullo modo.

Ad

Ad primum oppoſitæ partis diſtinguenda eſt minor: quantitas enim non conſequitur materiam primam, aut corpoream ſubſtantiam, in ſpecie, ſed in genere, communi quidem materiæ cæleſti, ac ſublunari, vel vtrique ſubſtantiæ, non eiſdem, vt ſpecie diſtinctis. Itaque quaſi proprietas ſubalterna cenſetur, ſicut ſenſibilitas reſpectu hominis, & equi non atoma, vt eſt riſibilitas reſpectu hominis, vnde ex diuerſitate materiæ, aut ſubſtantiæ, non infertur diuerſitas ſpecifica quantitatis.

Ad ſecundum neganda eſt minor, iuxta doctrinam traditã, ex qua conſtat, potentiam paſſiuam vtriuſque quantitatis eſſe eiuſdem prorſus rationis, & eorundem accidentium per ſe receptiuam, licet quantitati cæleſti repugnet per accidens ſuſcipere qualitates contrarias diſponentes ad corruptionem, quia ſubſtantia cæli, cui inhæret quantitas incorruptibilis eſt, ex quo conſtat ad confirmationem.

CAPVT III.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem hæc quidem ſupponuntur, hæc autem ex dictis oſtenſa ſunt, &c.

Breuis expoſitio textus.

ARiſtoteles in præſenti capit. intendit conſtituere diſcrimen inter cælum, & alia corpora ex omnibus ſpeciebus motuum, & mutationum, localis videlicet, generationis, corruptionis, alterationis, augmenti, & diminutionis. Diuiditur autem caput hoc in duas partes, nam in priori id oſtendit rationibus; in poſteriori vero authoritatibus, & præter dicta in præcedentibus capitibus, vnum aliud aſſerit eſſe præſupponendum, videlicet, quid ſit corpus graue, quid leue, quid grauiſſimum, & quid leuiſſimum: quorum rationes ex profeſſo affert 4. lib. huius operis: graue corpus eſſe aſſerit, quod natũ eſt moueri ad medium mundi, hoc eſt ad centrum: leue, quod natum eſt moueri à medio, ſeu à centro: grauiſſimum, quod natum eſt eſſe ſub omnibus, quę ad medium, ſeu motu deorſum mouentur (vt terra) leuiſſimũ, quod natũ eſt eſſe ſupra omnia, quæ ſurſum mouentur: hoc eſt, immediatè infra lunam. Hoc præſuppoſito probat, quod cęlum non ſit graue, aut leue, quia ſi haberet grauitatẽ, moueretur naturaliter ad medium, ſeu ad centrum motu recto, ſicut elementa grauia: ſed talis motus naturalis eſt elemẽtis, vt terræ, & aquæ: ergo

eæ

cælũ eſſet eius naturæ cum elementis. Si vero cælo conuenit motus deorſum præter naturam; ergo motus ſurſum contrarius motui deorſum erit ei naturalis, & ſi motus ſurſum ſit ei præter naturam, motus deorſum erit ei naturalis. Et ita ſequitur, cælum eſſe de natura elementorum, quia cum procedat motus à natura mobilis, eiuſdem naturæ debent eſſe illa corpora, quibus idem motus eſt naturalis. Ex dictis colligit, non ſolum integrum corpus cæleſte carere grauitate, ac leuitate, ſed & quamlibet partem eius: quia eadem eſt natura totius, & partis, quantum ad hoc, & ideo ſi pars aliqua cæli ſepararetur ab eo, non moueretur ſeparata motu ſurſum, nec deorſũ: quia motus iſti ſolũ poſſunt conuenire corpori graui, aut leui.

Probat deinde, cælum non eſſe generabile, aut corruptibile, ſic: Generatio, & corruptio fiunt ex contrariis, & inter contraria: ſed cælo con conueniunt contrarij motus, vt inferius oſtendet; ergo nec poteſt ei conuenire, quòd generetur aut corrũpatur, vnde probat, non poſſe augeri aut diminui, quia quod augetur ex parte generatur, & quod minuitur ex parte corrũpitur, cum hæc non accidant, niſi cum acquiſitione, vel perditione alicuius partis ſubſtantiæ. Inde etiam infert, repugnare cælo alterationem propriam: quia hæc, vt potè inter qualitates contrarias, diſponit ad corruptionem.

In poſteriori parte cap. authoritate probat, cælum eſſe ingenerabile, & diuerſæ naturæ à corporibus aliis: illud quidẽ quia apud omnes nationes etiam Barbaras, cælum ſedes Dei vocatum eſt, ex eo quod omnes arbitrantur æterno Deo æternam quoque, & nunquam interituram deberi ſedem. Cui accedit, quod Aſtronomi à principio, quo motum cæli, & aſtrorum cæperunt contemplari, nullam vnquam mutationem, vel minimã adnotarunt, aut in motu ſupremi orbis, aut aliorum ſibi ſubditorum. Quod vero diuerſæ naturæ ſit cælum à ſublunaribus tenuerunt antiqui Philoſophi, qui propterea vocarunt cæleſtia corpora æthereạ, non quaſi ignita, vt malè interpretatus eſt Anaxagoras, & poſt eum Tullius libr. de natur. Deor. ſed quaſi ſemper, ac perpetuo currentia, tanquam ſua natura perpetua.

Colligit tandem Ariſtoteles, præter hæc quinque ſimplicia corpora, nempe cælum, & elementa, non dari aliud in natura rerum, quia nec datur alius motus ſimplex, præter circularem, & quatuor rectos: quare neceſſe eſt, perfectionem mundi in his quinque corporibus ſic ordinatis conſiſtere.

QVÆS

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora sint ex propria natura ingenerabilia & incorruptibilia.

PRima sententia fuit Platonis in Timæo, asserentis, cælos sua natura corruptibiles esse, sed liberè Dei voluntate perpetuo conseruandos: quare Deum sic eos alloquentem introducit: *Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia: neutiquam tamen vos vlla mortis fata periment, quia mea voluntas maius, potentiusque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam ad illud, quo fuistis, tunc cum gignebamini, colligata, &c* Platonem sequuti sunt omnes illi Philosophi à nobis citati, qui cælestia corpora eiusdem naturę cum elementis esse crediderunt. Immo ex sanctis Patribus plures, atque grauissimi, Basilius homilia 1. & 3. in Genesim, Ambrosius lib. 1. Hexameron capite 6. Chrysostomus homilia 9. & 10. ad populũ Antiochenum, Damascenus 2. libro Fidei, capite 6. Iustinus Philosophus & Martyr oratione Paręnetica ad Gentes, & in opusculo cõtra Aristotelem, immo ex sacris literis eã accepisse Platonem docet in paræn. ad Gentes, Irenæus libro 4. cap. 16. Theodoretus super 8. caput. Epist. ad Rom. Genad. de Ecclesiast. dogmat. cap. 7. Eucum. & Catherin. in 1. Epist. D. Petri, cap. 3. Eug. lib. 7. perennis Philosophiæ cap. 49. Probatur primo ex sacra pag. in quà insinuatur, cælos aliquando corrumpendos; sed constat, Deum nihil prorsus ex propria natura incorruptibile destruere: ergo si destruendi sunt à Deo, sua sunt natura corruptibiles. Probatur maior ex illo Iob 14. *Homo postquam dormierit, non resurget donec atteratur cælum,* & Psal. 101. *Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt.* Esaiæ 24. & 51. *Tabescet omnis militia cælorum, & cæli sicut fumus liquescent,* & Luc. 21. *Cælum, & terra transibunt.* Apocalyp. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam; prius enim cælum, & prior terra iam abiit.* Et tandem 2. Petri 3. vbi cæli, qui nunc sunt dicuntur igni reseruati in diem iudicij: deinde additur: *Aduenient autem dies Domini, vt fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur,* & post pauca: *Cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent.* Quibus verbis exclusa videtur expositio eorum, qui cælorum nomine aerem intelligi hac in parte docét, nam cum cæli distinguantur ab elementis, non potest locum habere talis expositio, quãuis aliis in locis admittatur. Et tandé D. Clemẽs libro

libro 2. & 3. recognitionum, refert Petrum dixisse, supremum cælum, quod sedes est beatorum, omnino immutatum permansurum; sydereum verò, quod aspicimus, in consummatione sæculi dissoluendum. Probatur etiam ratione ex principio illo Aristotelis 8. libro Physicorum, capite 10. textu 78. quod virtus finita non potest persistere in motu tempore infinito, cum proportio seruari debeat inter virtutem mouentem, ac tempus, quo durat motus; sed constat, virtutem cælestis corporis esse finitam; ergo repugnat durare in motu tempore infinito à parte pòst, & ex consequenti repugnabit durare tempore infinito in suo esse, à quo emanat motus: quare necesse est aliquando fore corrumpendam. Quod potest vrgeri hoc modo, cœlum non solùm est finitæ virtutis; sed habentis contrarium: ergo erit corruptibile: probatur antecedens ex accidentibus eius, vt ex densitate, & raritate naturali, enumerata ab Aristotele 2. libro de generatione, inter secundas qualitates, quæ naturaliter oriuntur ex permixtione primarum: necesse est igitur, has ponere in cælo, quæ cum sint propriè contrariæ, & actiuæ, mutuò possunt se expellere; quod non fiet sine corruptione subiecti.

Secunda opinio tenet, corpora cęlestia non posse naturaliter corrumpi, quia naturalis corruptio fieri debet ab agente naturali, per inductionem contrariarum dispositionum in materia, quibus expellatur forma præexistens, & introducatur alia, & ideò corrumpatur compositum, & generetur aliud, aut etiam per diuisionem totius compositi in partes integrantes, in quibus non possit conseruari eius forma: sed neutro ex his modis potest corrumpi cælum, nec generari; quia forma cæli informat materiam omnino independenter à contrariis dispositionibus, vt à primis qualitatibus, quia neque his mediis introducta fuit à principio, neque ab eis conseruatur, sed à propriis contrario carentibus: ergo non potest ab aliquo agente naturali per eandem inductionem corrumpi, sed nec per diuisionem in partes integrantes, quia nullum est sublunare agens, potens sua virtute cælum diuidere. Vnde fit, quod si aliquo ex his modis corrumperetur, non foret naturalis, sed supernaturalis corruptio, à Deo immediatè efficienda: nihilominus verum non est, corpora cælestia sua natura esse ingenerabilia, & incorruptibilia, quia naturale principium corruptionis habent, nempe, materiam ex se capacem contrariis dispositionibus: facta enim sunt à Deo in principio ex materia pręexistente sub forma aquę par generationem; & in die Iudicij innouanda sunt per aduentum nouæ

nouæ formę ſubſtantialis, ſola antiqua materia aquæ in eis permanente, & ideò ſubſtantialiter corrumpenda, vt planè ſignificant teſtimonia ſacrę paginæ, in confirmationem primæ ſententię relata. Ita ſentiunt nonnulli de omnibus corporibus cęleſtibus, præter Empyręum, quos ſequitur noſter Molina 1. part. tractatu de opere ſex dierum, diſputatione 2. 3. 5. & 10. addens, non repugnare doctrinę Ariſtotelis, quia ſolum loquitur de generatione, & corruptione ab agente naturali facienda.

Communis tamen, & longè probabilior ſententia affirmat, corpora cæleſtia ex principiis intrinſecis ſuæ naturę ingenerabilia, atque incorruptibilia eſſe, ita vt non poſſint deſinere per introductionem alterius formæ in materia eorum, etiam per potentiam Dei abſolutam, ſed ſolum per realem ſeparationem miraculoſam formę à materia à Deo immediatè efficiendam, vel per annihilationem, & hęc nobis placet, quam tenet expreſſe Ariſtoteles, capit. 3. huius libri, vt vidimus, & libro 2. capit. 1. atque etiam in libro de mundo ad Alexandrum capit. 2. & cui euidens eſt repugnare expoſitionem Patris Molinę, cum expreſſe teneat his locis Ariſtotelis, id prouenire ex parte materię diuerſæ rationis à materia ſublunari, prorſus incapaci alterius formę ab ea, quam habet: quare ex principiis propriæ naturę repugnare cenſet. Ita ſentit tota ferè Peripatetica Schola, & in primis D. Thomas lib. 1. de cælo, lectione 6. lib. 2. lectione 1. & 2. libro contra Gentes cap. 40. & 1. parte quęſt. 66. artic. 2. & quęſt. 75. art. 6. & cęteri Scholaſtici in 4. diſtinct. 44. D. Dionyſius 4. cap. de diuinis nominibus, & tota iam Schola Philoſophica. Quod abſque dubio ſenſerunt D. Auguſtinus 14. libro, de Ciuitate Dei, capit. 24. D. Hieronymus in illud Iſaiæ 51. *Cæli ſicut fumus liqueſcent*, & ad illa verba capitis 69. *Ecce ego creo cælos nouos*. Et D. Gregorius libr. 17. Moralium, cap. 5. quibus locis docent, cælos duraturos in perpetuum, cum eadem ſubſtãtia, & ſolum habituros mutationem circa aliqua accidentia, & propterea D. Paulũ 1. ad Corinthios 7. dixiſſe, *Præterit enim figura huius mũdi*, nihil de ſubſtãtia eorũ locutus, vtpote in perpetuũ duratura.

Sed ratione probatur primo, quia ſi cæli ex principiis naturalibus fieri poſſunt per generationem, & deſinere per corruptionem: ergo habent materiam natura ſua tranſmutabilem per diuerſas formas, ita vt habens vnam, recipiat alteram, immò omnes, vt euidenter probatur in materia ſublunari, & præterea ſua natura capacem quarumlibet diſpoſitionum earum, ſed cuilibet potentiæ paſſiuæ naturali debet correſpon-

dere naturalis actiua, à qua possit reduci in actum, ergo potest talis potentia passiua reduci in actum ab agente naturali, & ab eodem disponi pro sua forma recipienda, atque introducenda naturaliter: quare sequitur esse naturaliter corruptibilis. Quod hoc modo vrgeri potest; si materia cæli Lunæ fuit naturaliter sub forma aquæ, & consequenter sub dispositionibus eius, vt affirmat secunda opinio, vel ex sua natura potuit esse, vt affirmat prima, sequitur euidenter, fuisse tunc naturaliter capacem materiæ ignis, ac dispositionum eius,& nunc esse,& cum natura eius eadē perseueret, sed elementum ignis contiguum est eidem cęlo, eique proinde sufficienter approximatum, agente vero, & passo approximatis, sequitur necessitate naturæ actio, passio, introductio dispositionum, & formæ substantialis, atque expulsio præexistentium: ergo absque dubio foret iam corruptum cælum illud nimia actiuitate ignis, si haberet naturale principium corruptionis. Quod vero Plato aiebat, sola voluntate diuina, à corruptione præseruari, sola etiam voluntate humana absque vllo rationis fundamento asseritur, immo contra ipsam rationē naturalem admittendo perpetuum quoddā miraculū sine necessitate. Nec minus friuola est solutio secūdæ opinionis, quod forma cæli informet materiam aquæ (ex qua factū est) independenter à dispositionibus contrariis primarū qualitatum,& ideo non possit eas recipere ab agente naturali; nam siue dependeat ab eis, vel non, certum est, vt præsupponit eadem sententia, tales dispositiones habuisse eandem materiam, dum fuit sub forma aquæ,& ideò non minus posse modo eas habere. Probatur euidenter consequentia, quia forma, quæuis illa sit, non tollit capacitatem naturalem materiæ, immo nec impedit actionem agentis naturalis potentis ei imprimere dispositiones sibi naturales, quas habuit naturaliter, vt euidenti inductione potest probari in quibuscunque materiis. Ex quo efficaciter colligitur, non posse impedire dispositiones cæli, nec formam eius, quin ignis approximatus imprimat materiæ quondam aquæ, & ideo capaci caloris, & siccitatis, has qualitates, & consequenter propriam formam.

Secundò, quia Deus condidit immediate mundum,& præcipua corpora eius naturali modo, & ordine, hoc est, vt natura eorum postulabat; ergo sicut singulis corporibus contulit formas naturales iuxta naturam speciei, in qua ea condere volebat, quia forma substantialis tribuit speciem, ita eisdem formis contulit dispositiones sibi naturaliter conuenientes, quibus mediis adaptaretur naturaliter materia ad receptionem formę.

d formæ cælorum, & dispositiones, quas habent in materia, rent contrariis, vt probauit Aristoteles 1.lib. de cælo, cap. docetque experientia, & fatentur oppositæ sententiæ: ergo les formæ, & tales dispositiones postulant naturaliter mate- m incapacem formæ, & dispositionum habentium contra- s, alioqui non foret accommodata materia naturæ formæ, dispositionum, nec posset modo naturali componere cum compositum, sed talis debet esse, vt non sit capax contra- e formæ, ac dispositionum, & ita constituat cum eis compo- um ex suis naturalibus principiis indissolubile.

Testimonia scripturę adducta in fauorem Platonis duo con- ent: vnum pertinens ad dissolutionem, aut corruptionem lorum, alterum ad immutationem eorum. Ad primum qui- m non de cælo pro supremis corporibus, sed pro aëre acci- ndum esse, docet D. Aug. 3.libr. de Gen.ad litteram, cap. 2. 3. & in expositione Psalm. 101. in quo etiam sensu de cælis ta eiusdem Sacræ paginæ consuetudinem, quæ Psalm. 103. *ucres cæli*: ait, hoc est aëris, & alibi sæpè, loquitur D. Pe- s, vt verba antecedentia euidenter ostendunt. Postremum o de cælis posterioribus in fine mundi innouandis, aut im- tandis, pro corporibus cęlestibus accipit D.Petrus, sicut cę- a scripturæ testimonia: sed immutationē, aut innouationem, de substantiali, sed de accidentali intelligendam esse do- t idem August. 14.lib.de Ciuitate Dei, cap.24.D.Hierony- s in illud Isaiæ 51.*Cæli sicut fumus liquescent*, & ad illa ver- cap.69.*Ecce ego creo cælos nouos*, & D.Gregor.lib.17.Moraliū .5.& sic exponendum est testimonium Clementis. Eiusmo- utem accidentalis mutatio, quantum ad lucem erit. nam c maiori luce fulgebunt, mutabuntur etiam quantum ad tum, & modum influendi, & elementa igne purgabuntur à orum, & aliarum qualitatum permixtione, atque etiam ab nunditiis, quas ex malo vsu iniquorum hominum suscepe- , permanente quidem integra substantia, tam elemento- , quam cœlorum; quare nihil ex sacris litteris probare st incorruptibilitatem eorum ex suis principiis intrinsecis, neque ex sāctis Patribus, qui oppositum videntur docuisse. n, vt docet D. Thomas 1. part. quæst.66.artic.2.ex men- latonis, cuius doctrinam sequuti sunt in hac parte, id tulerunt, nisi forte verbum incorruptibile desumpserunt, vt ificat omnimodam necessitatem essendi, & soli Deo conue- iuxta Paulum 1.ad Timotheum 6.*Qui solus habet immorta- em*, in quo sensu nulla creatura incorruptibilis esse potest. d argumentum respondeo, virtutē finitam in materia exi-

ſtentem, & quæ defatigatur in mouendo, non poſſe moueri tempore infinito, & de hac ſola loquitur Ariſtoteles: ſi verò ſpiritualis ſit, vel prorſus incorruptibilis, bene poteſt, & ideò abſque fine poteſt moueri cælum ab Angelo, vel poſſet à principio intrinſeco efficiente, ſi illud haberet, quantumlibet finitum, ſecundum virtutem intenſiuam: non eſt enim neceſſaria proportio inter eiuſmodi principia, & tempus durationis motus, vt attente conſideranti facilè conſtare poteſt.

QVÆSTIO II.

An aliquando noua aliqua ſtella, vel mutatio alia in cælo apparuerit, & quomodo id contigerit.

AVctores primæ opinionis relatæ ſententiæ, quæſtione 1. vt adſtruant cælorum corruptibilitatem, obiicere nobis ſolent aliquas reales mutationes, in cælo deprehenſas, ex quibus inferri videtur, cælum generari,& corrumpi;& ideò de illis nobis ex inſtituto agendum eſt,in hac quęſtione,vt præcedentis veritas magis eluceat. Et in primis anno noſtræ ſalutis milleſimo, quingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, omnibus Aſtrologis illius temporis conſentientibus, immo & vniuerſis hominibus ſpectantibus, apparuit in Caſſiopea noua quædam ſtella, quæ poſt biennium euanuit: interim tamen ingentem omnibus, qui rei nouitatem percepere, admirationem attulit, & ideo Aſtrologos ad ſententiam de ea ferendam compulit. Quæ, vt ipſi notarunt, initio ſtellam Veneris magnitudine,& claritate vincere videbatur. Præterea poſt aliquot menſes adeo decreuit, vt deinceps toto ſuæ exiſtentiæ tempore non maior, quam aliud ſydus tertiæ magnitudinis apparuerit, nec alio, quàm diurno motu ſimul cum primo mobili fieri videbatur.

In ferenda tamen de hac ſtella ſententia diſtracti ſunt huius temporis Aſtrologi (quorum hæ partes maximè ſunt) nonnulli exiſtimarunt hoc iubar, non ſtellam, ſed cometam fuiſſe infra Lunæ globum degentem: huiuſmodi ſunt Maurolicus Abbas Meſſanenſis, Paulinus, Pridianus, P. Chriſtophorus Clauius,Thadeus, & Ageſius. Quorum fundamentum eſſe poteſt cæli incorruptibilitas, & ingenerabilitas, quæſt.præcedenti ſtabilita, quæ ſtare nequit, ſi aliquid de nouo productum in ipſo cælo admittamus. Horum tamen ſententia admittenda non eſt: quia omnes qui in elementari mundo ſub Lunæ globo videntur, non poſſunt eodem modo, & ſub eodem aſpectu

omnibus vndecunque cernentibus apparere, nec in eodem loco ab omnibus notari, si cum stellis inerrantibus conferantur, vt ratum est apud Astronomos, & per se apparet manifestum, cum lineæ visuales per quas fit visio, ex diuersis, & ferè oppositis partibus circumferentiæ ductæ nequeant idem medium seruare, ac proinde nec visiones per eas factæ, possint corpus interruptum, præsertim maxime distans ab alio, quasi vltimo terminante, eiusmodi visiones sub eodem aspectu & positione cum illo pertingere. At omnes Astrologi stellam illam denuo ortam sub eodem aspectu,& distantia ad inerrantia astra ex diuersis mundi plagis conspexerunt. Ergo sequitur manifeste iubar illud non in elementari regione, sed in ætherea apparuisse.Præterea cometæ non eadem velocitate, qua sydera circunferunrur, vt in omnibus aliis liquido constat; siquidem aër, in quo degunt (etiam si ad motum cæli rapi dicamus) non eadem celeritate circumuoluitur; vt omnibus compertum est;ratione enim fluidæ naturæ totum cæli rapientis impulsum non excipit. Igitur cum illud iubar eadem, qua cælum velocitate circumageretur, non cometa aëri insidens, sed vera stella cælo affixa, vel certe illic residens, censenda est.

Aliorum sententia fuit, stellam illam in regione ætherea apparuisse,non tamen fuisse de nouo productam, sed quæ prius ibi quasi occulto constiterit, & tum denuo nobis apparuerit: sed non eodem modo id explicant : quidam enim eorum existimarunt, illud astrum fuisse vnum è tredecim,quibus Cassiopeæ Sydus constat : quod eo tempore ob ingentem exhalationum copiam, inter ipsum, & nostrum aspectum interceptam, maius, & splendidius solito visum fuerit.Alij verò sibi persuasum habuerunt, stellam illam fuisse aliquam ex minimis octaui orbis, quæ præ exiguitate aliàs non cadit sub nostrum aspectum; tunc autem plurium exhalationum interuentu sese in conspectum dedit. Hæc sententia stabiliri potest argumentis, quibus nos priorem refellimus.

Verum enim verò horum auctorum placitum nobis placere non potest, quippe quod veritatis scopum non attigit. Et in primis priorum via præcluditur ex eo, quod plerique Astronomi per otium rem attente inspicientes, se obseruasse testantur, alias tredecim stellas in Cassiopea, præter illud nouum astrum, quod excitandæ controuersiæ occasionem præbuit, quibus sane in hac re fides est adhibenda : alias eadem facilitate omnibus possemus inficiari apparitionem illam nouæ stellæ, vt nos à difficultatum tricis expediremus. Deinde contra omnes possumus argumentari : Nequit intelligi naturaliter,

quod tam insignis exhalationum copia inter stellam aliquam, & nostrum aspectũ intercedat, quin etiam interuicinum aliud Sydus, & eundem aspectum interiaceat: ac proinde si hæc expirationum terrestrium multitudo in causa fuisset, vt stella illa solito splendidior, & maior apparuisset, effecisset quidem, vt propinquior alia lucidior, quàm antea videretur, quod Astrologi omnes vno ore inficiantur. Præterea credibile non est, tam longo temporis tractu tantam exhalationum multitudinem in eodem situ, & positione, in illa stella perseuerasse, & eadem celeritate continuo fuisse motam. Obest enim eadem exhalationis conditio, quæ suapte natura sensim euanescit, & à quolibet contrario absumitur, vel distrahitur, nec non inquieto, & inæquabili motu, huc illuc fertur: ac denique etiam si tanto temporis spatio in eadem quantitate perseuerasset, ac cõstanti, & æquabili motu semper moueretur, nihil prodesset ad præsens institutum: quia illa exhalatio, seu exhalationum multitudo moueretur ad motum aëris, vel ignis, in quibus esset, vt per se patet: sed hæc elementa non eadem velocitate cientur, ac stellarum cælum, nec eadem proportione, & cõmensuratione ad illud, nec huius extat aliquod fundamentume ergo neque exhalatio illa, in illis residens, quæ proinde non posset esse causa constantis apparitionis diuersæ eiusdem stellę. Tandem contra hanc sententiam etiam militat efficax argumentum primo loco factum contra priorem. Quia si propter exhalationem existentem in sublunari plaga alterantem medium potentiæ visiuæ, stella illa diuerso modo apparuisset cum ex diuersis terræ partibus, diuersa media ad eandem stellam conspiciendam occurrant, non vndique stella illa noua, aut quasi innouata videretur, vt per se patet; quod contradicit omnibus Astrologis illius temporis. Nisi quis ex suo cerebro plures velit in medio confingere exhalationes, pro diuersitate locorum, ex quibus Astronomi nouam illam stellam obseruarunt: verum hoc naturaliter est impossibile; & plane commentitium, ad eludendum argumentum: priorum tamen vim non effugit, nisi aliam fabricetur chimerã.

Tertia sententia est aliorum, qui conuicti argumentis à nobis factis contra duas præcedentes statuerunt, hoc iubar effulsisse in octaua Sphæra, non tamen fuisse veram stellam, sed cometam solis naturæ viribus productum per transmutationem cælestis orbis. Hi tamen Auctores vere constituunt cælum corruptibile natura sua, contra Peripateticam Scholam, & ea, quæ in prima quæstione stabilita sunt, quibus refelli facile possunt: priuatim tamen, & breuiter refutandi sunt, quia ne-

quit

quit assignari in cælo causa naturalis eiusmodi effectus, & si adstruatur, non poterit non naturaliter similes effectus frequentius habere, quos Astronomi experti non sunt. Signum ergo est manifestum, talem causam fictitiam esse, ac proinde realem effectum in eam reduci non posse. Præterea ille cometa naturaliter genitus in octauo cælo, produceretur ex cæli materia, quæ tenuissima est, quod non videtur posse contingere, neque intelligi, nisi aliquæ partes cæli densarentur pro illius productione, aliæ rarescerent. At hoc nequit per naturam contingere; cum cælum non sit naturæ fluidæ, sed solidæ, & consistentis, vt alibi diximus, suffragante Iob: aliàs stellæ fixæ aliquando magis sibi appropinquarent, vt interdum à se recederent, & orbes inferiores non æquali celeritate à primo mouerentur, vt in elementis contingit, quæ cum plane falsa sint, falsa quoque censenda est prædicta sententia.

His igitur efficaciter confutatis sententiis; quarta, & vltima, quippe quæ verisimilior longe apparet, nobis amplectenda est: nempe nouam hanc stellam à Deo fuisse productam in octaua Sphæra. supernaturali virtute, à communi, & statuta lege libera. Hanc sententiam tradunt Patres Conimb. cum aliis in 1. libro de cælo, capit. 11. quæst. 1. artic. 4. Quæ sufficienter probata manet ex refutatione præcedentium, illis nàmque explosis, nulla alia superesse videtur, præter istam. Præterea hoc modo recte potuit ortum habere stella illa, & omnia, quæ apparuerunt optime constant: neque contra est difficultas alicuius momenti. Superest ergo, vt hac ratione contigisse pleno ore fateamur. Quod vno è duobus modis intelligi potest: aut ita vt producta fuerit per creationem nouæ materiæ, ex qua educeretur forma, & simul penetraretur cum aliqua parte octauæ Sphæræ, in qua apparuit: qua ratione integrè, & perfectè saluatur incorruptibilitas cæli, & omnimoda incorruptio, etiam respectu absolutæ potentiæ Dei, quapropter hic modus videtur congruentior, & magis consonus naturæ cæli. Aliter etiam potuit hoc euenire, videlicet si corrupta à Deo aliqua parte cæli formæ, in eius partiali subiecto, & materia, induceretur ab agenti supernaturali forma illius stellæ, quæ biennio transacto ab eodem agente corrumperetur, informata iterum materia, alia partiali forma, cum reliquis partibus formæ cæli integram constituunt, qui modus, vel alius similis, etsi minus consonet naturæ cæli, non tamen adeò dissona, vt comparatione agentis supernaturalis aliquam contradictionem inuoluat. In hoc enim stat cælum esse per se incorruptibile natura sua, & com-

paratione cuiuslibet agentis naturalis. Nec mirum est, si difficultatis expediendæ gratia ad miraculum confugiamus. Cum enim effectus insolens, & præter consuetum earum naturalium cursum euenit, in quod, nisi in primum efficiens à communi lege liberum illud referuemus? Id quod non semel ab omnibus necessario admittendum est, & simili ratione philosophandum censeo in alia cælesti apparitione, si vera fuit, quam ex libris Marc. Varr. refert D. Augustinus 20. de Ciu. c. 8. fertur enim stella Veneris semel mutasse magnitudinem, cursum, & figuram: id quod Rege Ogyge contigisse Mathematici non vulgaris auctoritatis testantur, Adrastus Cycianus, & Dionysius Creapolites, id namque non in naturæ vim, causarumque naturalium cursum referendum est, sed in absolutam primæ causæ potentiam, quæ non sine causa licet frequentius nobis ignota, talia exhibet portenta, vt ex sacris literis didicimus. Legimus enim Iosuæ 10. Solem diuina virtute constitisse, vt Iesus Naue inchoatam victoriam ad perfectum vsque statum perduceret, Isaiæ 38. eundem Solem retrorsum commeasse ad longiorem Regis Ezechiæ vitā denotandam, & Christo Domino moriente Solem fuisse obscuratum Euang. testatur historia. Hæc igitur ad diuinam, & absolutam Dei potentiam præter leges rebus creatis statutas operantem referenda esse, quis ambiget? Ex his tamen non licet colligere, orbium cælestium naturam ex se esse corruptioni obnoxiam, contra quod supra stabilitum reliquimus.

QVÆSTIO III.

An insint cælo vera raritas, & densitas eiusdem rationis cum sublunaribus.

OCcasione alterius arg. quod 1. addidimus quæst. 1. pro opinione Plat. de rarit. & densita. exorta est q. 3. in qua duo quæruntur: vnum est, an vera raritas, & densitas sint in cælo: alterum an sint eiusdem speciei, cum his quæ reperiuntur in corporibus sublunaribus, vt in aëre, & aqua. Et circa primum sentiunt recentiores quidam, veram raritatem pro qualitate, quæ in corporibus sublunaribus reperitur, non esse in cælo, nec densitatem, sed quadam tantum ratione impropria pro maiori multitudine partium, sub minori præsentia, vel pro minori multitudine sub præsentia maiori. Probant primo, quia raritas, si vera est, separat partes corporis inter sese, & quasi eas compellit ad maiorem locū se extendere, & densitas magis eas coniungens,

coniungens, quasi cogit, vt ad minorem locum, sed omnia hæc repugnant partibus cæli, quod cum sit sua propria natura incorruptibilis, non potest pati similes mutationes ex se tendentes ad corruptionem: ergo etiam repugnat cælo vera raritas, & densitas.

Secundò vera raritas, & densitas sunt secundæ qualitates ortum habentes ex permixtione primarum, vt docet Aristoteles 2. libro de generatione, capit. 2. textu 8. Præterea sunt causæ grauitatis, & leuitatis, atque etiam mollitudinis, & duritiei, vt docet 4.lib.Physicorũ,capite 9.textu 85. Sed corpus cæleste caret primis qualitatibus, atque etiam grauitate, & leuitate, duritie,ac mollitudine,ergo carebit vera raritate, ac densitate.

Nihilominus posterior sententia longe probabilior ponit veram raritatem, & densitatem, in corpore cælesti non minus, quam in sublunaribus. Ita Ægidius libro 2. Hexameron, capite 35. Patres Conimbricenses 1. lib. de generatione, cap. 5. quæst. 17. articul. 1. ad finem, & plures alij, quod ratione probatur à priori, ex natura harum qualitatum. Effectus formalis veræ raritatis, & densitatis in corporibus sublunaribus repertæ reperitur in cælo: ergo vera ipsa raritas, & densitas euidens est consequentia ab effectu formali ad inhærentiam formæ. Sed probatur antecedens, quia effectus formalis raritatis est, partes corporis separare inter sese, & consequenter, & quasi secundario ad maiorem præsentiam localem eas extendere: sed vtrumque reperitur in cælo; ergo vera raritas, & densitas. Minorem probo, quia in Sole, Luna, & stellis videmus plus materiæ reperiri sub minoribus dimensionibus, quàm in partibus intermediis cæli, sicut in modo tabulæ respectu aliarum partium, sed non potest reperiri plus materiæ sub minoribus dimensionibus, nisi reperiantur plures partes inter se coniunctæ, vt in corporibus sublunaribus constat: ergo reperitur in cælo formalis effectus raritatis, & densitatis, ac proinde vera ipsa raritas, & densitas.

Circa secundum verò, an raritas, & densitas cæli sint eiusdem, vel diuersæ speciei, cum raritate, & densitate corporum sublunarium. Non desunt, qui negent esse eiusdem speciei propter testimonia illa Aristotelis opposita in fauorem primæ opinionis: nam diuersitas specifica effectuum procedentium ab vna & altera causa conuincit diuersitatem specificam earundem causarum; cum procedant per se ex virtutibus earum; sed raritas & densitas corporum sublunarium habent effectus per se in eis diuersæ speciei, nempe grauitatem, & leuitatem, mollitudinem, ac duritiem, quos repugnat

habere raritatem & densitatem cælorum: ergo diuersæ sunt speciei. Quod etiam probari potest, ex diuersitate causarum per se, ex quibus procedit vtraque: nam raritas, & densitas sublunaris procedit ex permixtione primarum qualitatum, ex qua nō possunt procedere in cælo, in quo nec sunt primæ qualitates; nec permixtio earum, sed ex aliis virtutibus, ac dispositionibus in materia requisitis; ad vnionem formæ valde diuersis, vel ex forma ipsa.

Oppositam sententiam merito tenent omnes citati pro posteriori opinione, de existentia veræ, ac propriæ raritatis, & densitatis in cælo. Probatur vero primum, ex vtriusque raritatis, ac densitatis effectu formali, hoc modo. Qualitates conferunt effectum formalem subiecto, cui inhærent iuxta propriam naturam, & essentiam, vt calor facit subiectum formaliter calidum, & albedo formaliter album, ergo implicat contradictionem, conferre eundem effectum formalem illa, quæ sunt diuersę speciei, vel diuersum, si sint eiusdem speciei. Sed raritas, & densitas cęlestis corporis, & sublunaris, conferunt subiectis effectum formalem eiusdem rationis: ergo repugnat esse diuersæ speciei: minorem probo, quia effectus formalis raritatis est separatio partiū quantitatis inter sese; ita vt pauciores partes, & minor multitudo materiæ cōtineantur sub maioribus dimensionibus; & effectus formalis densitatis, coniunctio est partium inter sese; ita vt plures partes, maiorque multitudo materiæ contineatur sub minoribus dimensionibus, vt probaui 1. lib. de generatione, cap. 5. tractatu de rarefactione, quæst. 1. Sed tam raritas, & densitas cælestis, quam sublunaris pręstant hos effectus suis corporibus, quod non est minus manifestum in cælo, quàm in quocumque corpore sublunari, ergo sunt eiusdem speciei. Addendum vero est, quod raritas, & densitas cælestis, nec sunt prima, nec secunda qualitas, nec sequuntur omnino ex commixtione primarū. Quod facile probari potest, nam si in cælo non sunt qualitates verè contrariæ, & actiuæ, vt ferè omnes admittunt, & probabitur inferius, sequitur, nec dari in eo permixtionem earum, & ideo nec raritatem nec densitatem, quæ sit qualitas prima, vel secunda: nam secundæ qualitates dicuntur, quia ex prioribus oriuntur: primæ, ex quibus consurgunt aliæ: sed se habere, sicut se habet lux, de qua ostendimus 2. lib. de anima, cap. 7. nec esse primam, nec secundam qualitatem, nec diuisionem qualitatis in primam, & secundam esse adæquatam, sub quo proinde comprehendantur omnes.

Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguenda

est maior; nam si ita sint causæ productiuæ effectuum diuersorum, vt per se adæquate, ac ideo semper producant diuersos, & in quocumque subiecto: arguit quidem distinctionem specificam earum, si vero nec eos producant semper, nec semper eodem modo; sed iuxta capacitatem & dispositionem subiecti, solum arguit distinctionem accidentalem, vt patet in cæteris qualitatibus, & ideo certissima regula cognoscendi specificam distinctionem, ex solo effectu formali primario statuenda est, quod implicat contradictionem non tribuere cuicumque subiecto in quo inhærent, & eodem modo semper, & cum raritas, ac densitas, nec semper, nec eodem modo producant illos effectus, sed secundum dispositionem subiecti non potest ex illis colligi distinctio specifica cælestis à sublunari, etiam si in cælo eos non producant: sicut lux cæli non producit calorem in cęlo, producit tamen in inferioribus, ob specialem eorum capacitatẽ, cum tamẽ ipsa sit eiusdẽ speciei.

Ad secundum negandum est, quod raritas, & densitas per se procedant ex permixtione, aut concursu primarum qualitatum, sed talem causam efficientem habere, accidentale est eis, atque etiam hoc vel illo modo, secundum hunc, vel illum gradum à talibus causis procedere, quod prouenit ex tali dispositione subiectorum, & secundum diuersum modum eius variatur processio, & modus procedendi; quare licet procedant in corporibus sublunaribus ex permixtione, aut concursu primarum qualitatum, & in cælo non ex hac, sed ex alia causa diuersa, nempe ex dispositione, aut forma eius, non bene colligitur esse diuersæ speciei. Et possumus exemplum sumere in diaphaneitate, aut transparentia corporum, quæ in elementis procedit ex concursu duarum qualitatum primarum, in mixtis, ex permixtione quatuor, vt in crystallo, & in pupilla oculi, in cælo vero ex nulla causa harum, sed ex alio diuersa, & tamen in omnibus (absque dubio est) eiusdem speciei, & pari ratione in opacitate est manifestum. Aristoteles ergo in omnibus illis testimoniis loquitur de raritate, & densitate, quantum ad causam à qua procedit, & effectus, quos producit non in toto suo ambitu, sed solum de ea, quæ est in corporibus sublunaribus; quare non potest colligi ex eis, quod specie distinguantur à raritate, ac densitate cælesti, quamuis procedant à diuersis causis efficientibus, & diuersos effectus habeant; iuxta diuersam dispositionem corporum.

APPEN

APPENDIX DVBIVM.

An cælum possit suâ natura alterari.

DVplicem alterationem in primis oportet distinguere, communem, & propriam; communis est illa, per quam producitur qualitas,ita alterans subiectum,vt non disponat ad introductionem formæ contrariæ & expulsionem propriæ; sed potius ipsum perficiat, vt constat de lumine, quare illuminatio non est propria alteratio, sed communis. Alteratio propria illa, per quam producitur qualitas, disponens subiectum ad introductionem formæ contrariæ, & expulsionem propriæ, vt calefactio, aut infrigidatio, per quas calor, aut frigus producuntur, disponentia subiectum, ad expulsionem propriæ formæ, ac introductionem contrariæ. Et de altera impropria certa res est, cælum ex propria natura esse alterabile, cum constet experientia illuminari à Sole:& illi,qui tenent, cælum habere principium corruptionis; quia constat materia aquæ, ex qua à principio fuit factum, consequenter tenentur fateri, quod possit sua natura suscipere qualitates, per quas disponatur materia eius ad suscipiendas formas elementares, vel saltem, quod talis alteratio non repugnet naturæ eius, si adsit naturale agens approximatum, à quo alterari possit: cuius ratio est manifesta,quia si habet materia eius naturalem capacitatem ad formam aquæ & aliorum elementorum, necesse est eandem habere ad dispositiones per se ordinatas ad illam, quales sunt eædem qualitates elementorum. Et hoc idem tenentur concedere, qui tenent, materiam cæli eiusdem rationis esse cum sublunari, vt superius probauimus. Vel dicendum est, capacitatem, seu potentiam passiuam naturalem, quam necesse est habere materiam cæli ad sublunares formas, & cõsequenter ad earum dispositiones, ociosam, ac frustraneam esse, cum nõ possit ab aliquo agente naturali reduci ad actum.

Nihilominus dicendum nobis est, materiam cæli, cum sit diuersæ naturæ à sublunari, incapacem esse omnium formarũ sublunarium,& consequenter repugnare illi naturaliter suscipere qualitates contrarias earum, per propriam alterationem. Quod sic probo. Qualitates istæ contrariæ ex propria natura sunt dispositiones materiæ ad introductionẽ formarum, à quibus emanant, vt calor ignis est dispositio per se ordinata ad introductionem formæ ignis in materia & expulsionem præexistentis in ea. Præterea eædem qualitates, cum sint sua natura

tura actiuæ, sunt etiam instrumenta substantialium formarum, per quas alias similes educunt de potentia subiecti, easque in eo producunt, vt per eas expellant formas oppositas: sed materia cæli non est capax substantialium formarum sublunarium, sed ei repugnant: ergo repugnabunt etiam dispositiones per se ordinatæ ad introductionem, & expulsionem præexistentium. Probatur consequentia, quia cui repugnat finis, non potest non repugnare medium per se ordinatum ad illum, quare repugnabunt cælo quæcumque alterationes propriæ, quæ media sunt per se ordinata ad easdem qualitates producendas. in cælis autem ipsis non sunt similes qualitates actiuæ, & propriæ contrariæ, quare neque alterationes propriæ ad eas producendas. Quare non potest vnum cælum alterari ab alio, neque alterare aliud propria alteratione. An vero alteretur vnum cælum ab altero per impulsum, qué ab eo recipiat, vt moueatur, vel quocumque cælum à sua intelligentia, à qua mouetur, per impulsum ab ea impressum, vel sine tali impulsu moueatur ab ea, per immediatam applicationem suæ virtutis, discutietur in secundo libro: illa tamen alteratio, si datur, non est propria, sed communis.

Ex dictis colligitur, in cælo non esse grauitatem, nec leuitatem, nec minus colores, odores, & sapores, vt communis omnium sensus tenet: quia hæ omnes secundæ qualitates ortum habent necessario ex quatuor primarum permixtione. Et ideo cum cæli primarum qualitatum capaces non sint, neq; affici possunt secundis ex illis naturaliter ortis, quod de grauitate & leuitate in specie probat Aristot. hic: quia corpus graue mouetur ad medium, & leue à medio, quorum neutrum cælo conuenit, vt constat & latius prosequitur ipse.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Quod autem non est circulari lationi contraria, alia latio, &c.

Breuis expositio textus.

PRæsupposuit Aristoteles cap. præcedenti, motum circularem non habere contrarium, & hoc intendit probare cap. præsenti vnica ratione prolixa satis, quam hoc modo placuit ad breuitatem simul, ac methodum contrahere. Si motui

circulari foret contrarius alter motus, aut esset rectus, aut circularis (nam ad hos reducentur omnes motus locales) sed neuter horum est ei contrarius, ergo nullum contrarium habebit. Minorem probat primò, de motu recto hoc modo: vnus motus rectus est contrarius alteri, vt motus sursum motui deorsum; si ergo idem motus rectus contrarius est circulari, habebit idem rectus duos motus contrarios, videlicet alium rectum, atque circularem, ideo vni essent duo contraria, quod supposuit impossibile in præcedentibus. Probat deinde, quod circularis non habeat pro contrario alium circularem, quia quocumque ex quatuor modis hi motus considerentur, nunquam proprie contrariantur, cum nunquam tendant in terminos ad quos proprie contrarios, quod facile constat, & fusius prosequitur Aristoteles, & quæstione sequenti nos altius expendemus.

QVÆSTIO VNICA.

An probauerit Aristoteles efficaciter, quod motui circulari nihil sit contrarium.

D. Thomas 1. lib. de cælo, lectione 8. inter exponendam literam huius cap. tria, vel quatuor argumenta profert ad probandum infirmum, aque inefficacem esse hunc discursum Aristotelis, & ideo non bene probare, quod motus circularis cæli careat contrario: & primum est aduersus illud quod tanquam principium videtur præsupponere, videlicet vni vnum tantum contrarium esse: quod tamen videtur falsum, quia eadem virtus liberalitatis habet duo vitia sibi contraria, nempe auaritiam, & prodigalitatem; hanc quidem per excessum, quia prodigus excedit in dando, nam vel plus tribuit, quam secundum rectam rationem tribuendum est, vel sine modo, quia ei tribuit, cui non est tribuendum, vel tali loco, aut tempore, quibus dandum non est. Auaritiam vero per defectum, quia auarus non tribuit vllo modo. Secundò contra secundum dictũ, quod scilicet, si diuersi motus facti per diuersos semicirculos constitutos super extrema eiusdem rectæ lineæ, modo opposito, hoc est ab hoc puncto extremo ad aliud, & rursus ab hoc extremo ad primum, forent contrarij: sequeretur, eundem motum habere posse infinitos motus contrarios, quia ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud infiniti possunt duci semicirculi. Contra hoc igitur sic argui potest. Sicut inter duo extrema rectæ lineæ possunt duci infiniti

niti ſemicirculi, ſic etiam poſſunt duci infinitæ lineæ rectæ: ergo poſſunt fieri ſuper eas infiniti motus recti. Sed ex his motibus, quidam poſſent fieri ſurſum, & alij deorſum, vt ſi fierent quidam à puncto centri terræ ad punctum deſignatum in concauo Lunæ: alij verò deorſum ab hoc puncto ad centrum: eſſent igitur contrarij, & ideo quilibet motus ſurſum eorum haberet infinitos motus deorſum ſibi contrarios, & quilibet motus deorſum infinitos alios motus ſurſum. Vel ergo hoc reputatur inconueniens, & ita probaretur eadem ratione, motum rectum non habere contrarium, ſicut probatur de circulari: quod tamen conſtat eſſe falſum: vel non reputatur inconueniens, & ita non probabitur hoc argumento, quòd circularis contrario careat, vt intendit Ariſt.

Aduerſus tertium, quod Ariſtoteles præſupponit, motus ſcilicet contrarios fieri debere inter terminos, à quo, & ad quem, maximè diſtantes, quia contraria ſunt, quæ maximè diſtant, obiicitur tertiò, quia motus à medio, & motus ad medium, hoc eſt, motus à centro terræ ad concauum Lunæ, & motus à concauo Lunæ ad centrum terræ, ſunt contrarij ex omnium ſententia: & tamen non verſantur inter terminos maximè diſtantes: nam maior diſtantia eſt inter polos mundi, cum diſtent per integrum diametrum eiuſdem mundi, quam inter centrum terræ & concauum Lunæ, quæ ſolum diſtant per ſemidiametrum: ergo motus inter hæc extrema non ſunt contrarij, cum non verſentur inter maximè diſtantia, quod cum ſit falſum, falſum quoque erit principium ab Ariſtotele præſuppoſitum, & ideo corruit argumentum ſuper illud fundatum.

Vltimo intulit Ariſtoteles, quod ſi motus circulares facti per oppoſitam partem integri circuli, forent contrarij, mutuo ſe impedirent mobilia, & ideo vnum vel alterum, aut etiam vtrumque eſſet fruſtra, quia motum non poſſet conficere.

Contra hoc tamen poteſt opponi, quòd idem ſequatur incommodum in motibus rectis contrariis ſurſum & deorſum per eandem lineam factis, & ideo mutuo ſe impedientibus: & tamen hoc non tollit, quin motus contrarij ſint: ergo non probabitur tali argumento, quod motus circulares non ſint cõtrarij, præſertim, cum ipſemet Ariſtoteles 8. lib. Phyſicorum, cap. 8. textu 64. id docuerit, probaueritque tales motus circulares eſſe contrarios, quia mutuo ſe impediunt, & cap. 9. textu 71. motum factum per ſemicirculum ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud non poſſe continuari cum motu facto ab extremo ad primum, quia ſunt contrarij, & contraria nõ poſſunt cõtinuari. Conſtat verò, duo hæc oppoſita eſſe his

quæ

quæ docet capite præsenti, nempe motum circularem nullum habere contrarium.

His tamen obstantibus, ipsemet Diuus Thomas, & cæteri omnes interpretes huius capitis sequuntur sententiam Arist. quod motus circularis non habet contrarium,& rationes, quibus id probauit, recipiunt, quare non oportet multiplicare aliquas, sed sufficit, argumenta aduersus eas soluere, ex quorum solutionibus constabit, non parum efficacitatis habere. Pro solutione igitur primi (omissis aliis solutionibus, quas ex aliorum, ac propria sententia afferunt Patres Conimbricenses tanquam insufficientibus) adnotare oportet, contrarietatem duplicem esse, adæquatam, & inadæquatam, illa censetur adæquata, quæ est oppositio, quasi completa, & integra, vt vnum oppositorum contrarietur completæ, atque integræ rationi alterius, & non partiali, & quasi incompletæ. Inadæquata vero vocatur ea, quæ est quasi dimidiata oppositio,quia non ex toto, sed ex parte inter duo aliqua intercedit. Adæquata censetur contrarietas inter ignem, & aquā ratione qualitatum, quia per vtramque opponuntur, videlicet, per calorem, & siccitatem ex parte ignis, per frigiditatem & humiditatem ex parte aquæ; inadæquata vero inter ignem, & aërem, qui per vnam tantum qualitatem contrariantur, videlicet per siccitatem ex parte ignis, & humiditatem ex parte aëris, non per calorem. Principium igitur ab Aristotele præsuppositum, quod vni vnum tantum contrarium esse possit, de contrarietate tantum adæquata accipiendum est, quæ cum sit completa, vna tantum esse potest in quolibet contrario, & ideo respectu vnius tantum extremi; inadæquata vero, cum sit incompleta, & quasi partialis,multiplex, quia completa ratio eiusdem extremi, pluribus partibus, aut rationibus partialibus constare potest, & iuxta singulas singulis opponi, pluraque habere contrária inadæquata, & ita se res habet in liberalitate, cuius integra, & quasi completa ratio obiectiua, est dare, cui, quomodo, quando, & vbi dare, oportet: prior igitur ratio ei opposita est, non dare vllo modo, & hæc est ratio auaritiæ. Posterior vero consistit in tribuendo sine ordine, hoc est, non cui tribueudum est, neque eo tempore, vel loco, aut modo, quibus tribui debet: in quo consistit ratio prodigalitatis, longe diuersa à ratione auaritiæ. Et ecce tibi duo vitia eidem virtuti liberalitatis contraria, sed inadæquata ratione, quia quodlibet non opponitur ei secundum totam eius rationem, sed secundum rationem partialem, incompletam, ita quidem vt sicut ex vtraque completur integra ratio talis virtutis,

tutis, sic ex vtroque vitio oppolito constet quasi vnum integrum, atque completum, quo pacto sumi debent, quæcunque alia contraria vni, & eidem rei: nam multa opponi eidem secundum adæquatam eius rationem repugnat: & ex hac doctrina soluitur primum argumentum, & declaratur principium, quod præsupponit Aristoteles.

Ad secundum, concedendum est antecedens, quod inter duo puncta extrema rectæ lineæ possunt duci aliæ in infinitum, sicut possunt infiniti semicirculi; sed diuerso modo se habent isti, & illæ, nam lineæ rectæ habent eandem distantiam, & ideo sunt eiusdem rationis, & pariter motus super eas facti, quare licet sint contrarij, solum sequitur, quod vni possint infinita opponi, solo numero, & non specie distincta, quod nullum incommodum habet, supposito quod talia infinita sint possibilia, lineæ vero curuæ, quæ in modum semicirculorum ducerentur ab extremis eiusdem lineæ rectæ, nõ haberent eandem distantiam, sed maiorem, nec proinde forent eiusdem rationis, sed diuersæ, & ideo si admittatur, esse contrarias, statim infertur, vni infinita contraria diuersæ speciei dari posse, quod est maximum inconueniens.

Ad tertium respondetur, motus contrarios versari quidem inter terminos maximè distantes non qualicunque distantia, sed ea, in qua potest fieri naturaliter motus, & talis est distantia inter centrum terræ, & concauum Lunæ; qua quidem maior est distantia inter polos mundi, sed per hanc non potest naturalis motus fieri, quia nullum est naturale corpus, nec naturaliter possibile, quod motu naturali ab vno polo in alterum moueri possit: quare in ordine ad motum naturalem illa est maxima, & cui non est comparabilis distantia inter polos, maxime quia maxima distantia requisita ad constituendos motus contrarios, debet sumi formaliter, hoc est, ex opposito modo formali attingendi terminum.

Ad vltimum respondeo, diuersam esse rationem de motibus rectis, & circularibus: nam motus recti, sursum, & deorsum etiam si non fiant per eandem lineam, sed per diuersas, contrarij sunt, dummodo vnus à centro terræ ad concauum Lunæ fiat, & ex opposito alter, cum versentur inter contrarios terminos: ergo necessarium non est, vt mobilia se impediant, nec vt alterum eorum sit frustra. Motus verò circularis est ab eodem in idem punctum: quare vt duo motus circulares contrarij sint ab eodem in idem punctum eiusdem circuli inuerso ordine fieri debent, quod non est possibile, nisi fiat super eandem lineam, & vtrumque corpus per eam motum idem prorsus per-

currat ſpatium: ex quo euidenter colligitur, ſe impedire, & vnum eorum, vel vtrunque fruſtra eſſe, vt intulit Ariſtoteles, cuius argumentum efficax eſt.

Ad teſtimonia Ariſt. adducta in eodem argumento dicendum eſt; diuerſo modo ſumere contrarietatem motuum in eis locis, ac ſumpſit capite præſenti, ibi enim improprie pro quacunque repugnantia, hic vero pro contrarietate propria, iuxta leges contrarietatis motus à ſe ſtatas 5. lib. phyſicorum, quo pacto verum eſt, & à ſe efficaciter probatum, quod motus circularis nullum contrarium habeat, ſed iuxta primam acceptionem impropriam contrarium habere poteſt. Benè tandem adnotauit D. Thom. circa eandem vltimam rationem, ex ea colligi quod ſenſerit plane Ariſt. corpora cæleſtia facta eſſe à Deo, quod ex tota eius doctrina vix forte colligi poſſet. Quod verò colligatur, oſtendit, quia ſi motus circulares duorum corporum cæleſtium forent contrarij, mutuo ſe impedirent, & ideo vnum eorum, vel vtrunque fruſtra foret; quod ait Ariſtot. eſſe falſum, quia Deus, & natura nihil fruſtra faciunt, eiuſmodi autem conſequutio in corporibus cæleſtibus fruſtra eſſet, niſi ſupponeret, corpora cæleſtia facta eſſe à Deo; vt conſideranti facile patebit.

CAPVT V.

Textus Ariſtotelis.

Sed quoniam manifeſtum eſt de his; & de reliquis conſiderandum eſt; & primum, vtrum ſit quodpiam corpus infinitum.

Breuis expoſitio textus.

INcipit iam Ariſtoteles agere de perfectione vniuerſi, & ad eam cognoſcendam inquirit, an aliquod ex quinque corporibus infinitum ſit, vt ex hac parte conſtet, an infinitus ſit mundus; & in hoc capite aliquibus prælibatis, docet, non dari corpus infinitæ magnitudinis, quod circulariter moueatur, quia ſi corpus tale eſſet infinitum, lineæ ductæ à centro eius ad circumferentias, infinitum diſtarent, quia quo magis protrahuntur, magis diſtant, ergo non poſſet vna ad ſitum alterius peruenire, hoc autem eſt neceſſarium, vt corpus circulariter moueatur, nequit igitur dari infinitum corpus. & idem conuincitur, ſi ſumamus lineam deductam à centro in infinitum, & aliam ſecantem corpus infinitū per centrum vſque ad circumferentias:

illa enim necessario per motum attingeret partes alterius, quæ secant totũ corpus, & tamen ponimus claudere infinitũ spatium. Præterea si cælum esset infinitæ magnitudinis, non posset moueri spatio viginti quatuor horarum, contra experientiam, quia si linea ducatur à centro cæli, & alia infinita ponatur iuxtà cælũ quiescens, linea illa recta spatio finito transiret successiuè aliam, & spatium infinitũ, quod est absurdum, & eandem vim habent argumenta, à quocumque puncto corporis infiniti ducantur lineæ si ibi non est assignabile centrũ. Vlterius, cælum infinitũ non posset tempore finito circulariter trãsire corpora finita sub se contenta: nec potest non corpus claudi extremis, quia figura importat extrema, & inseparabilis est à quantitate: ergo nequit esse infinitum. Denique cælum infinitum infinito moueretur tempore, cum infinitum deberet spatium transire, quod experimento pugnat: nequit ergo cælum, aut aliud corpus circulariter motum esse infinitum.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Sed adhuc neque quod ad medium, neque quod à medio fertur infinitum erit, &c.

Breuis expositio.

INtendit Aristoteles, non posse dari elementum actu infinitum, & probat duplici ratione, quia corpora, quorum loca finita sunt, finita etiam erunt, vt patet; sed loca elementorum sunt finita, quod de terra, & igne probatur, quia vt potè contraria maximè distant sub eodem genere, sed maxima distantia est determinata, nempe, vltra quam non est maior, & quando vnum contrarium est finitum, similiter & aliud; At locus terræ finitus est, cum illum possit corpus per motum attingere, nec potest vltra procedere, nisi cum deferendo, vt patet: de aëre vero, & aqua facilius, nam quidquid extremis clauditur, finitum est, sed media elementa, & eorum loca clauduntur extremis, ergo sunt finita: nam si infinita forent, nullum corpus moueri posset ab vno extremo elemento ad aliud, quia oporteret eadem media pertransire, & hoc patet esse impossibile, quia infinitum non est petransibile.

Secundo, si aliquod elementum foret infinitum secundum magnitudinem, sequeretur, fore etiam infinitum secundũ virtutem motiuam, & ideo habere grauitatẽ, aut leuitatem actu

infinitam, cum eadem sit proportio magnitudinis, & grauitatis, vel leuitatis, si quidem addita parte magnitudinis, additur pars grauitatis, aut leuitatis, & ex opposito aliqua inferuntur absurda. Sed impossibilis est grauitas, aut leuitas actu finita: ergo impossibile quoque erit, dari elementum magnitudine infinitum. Minor probatur, quia quo maior est grauitas, vel leuitas, velocior est motus, hac ergo crescente in infinitum, similiter crescet velocitas, ac proinde fiet motus in non tempore, seu instanti, quod implicat.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Necesse itaque, corpus omne aut infinitum esse aut finitum.

Breuis expositio textus.

TRibus diuisionibus præsuppositis corporis, in infinitum, & in finitum: partium, in homageneas, & heterogeneas, & harum infinitas & in finitas quasi continuato sermone prosequitur Aristoteles idemmet intentum præcedentis capitis, nempe probare, quod non detur in mundo corpus aliquod magnitudine infinitum. Diuiditur verò caput in duas partes, in prima probat non dari corpus actu infinitum dissimilarium, nec similarium partium ex motu locali: in secunda probat ex actione, & passione, & aliis argumentis dialecticis, & in fine refutat opinionem quandam antiquorum. Primo probat, quia si partes illius corporis heterogeneæ essent infinitæ, cum debeatur cuilibet proprius motus distinctus, essent infiniti speciе motus: si vero essent finitæ aliquæ earum, vel omnes deberent esse infinitæ magnitudinis, ac proinde infinitæ grauitatis, quod supra probatum est absurdum: præterea occuparet infinitum locũ, immo nullum reliquis spatium relinquerent: si vero partes essent eiusdem rationis, corpus infinitum esset infinitæ grauitatis, vel leuitatis, vt supra intulit, & non posset moueri.

Secundo probat, quia corpus infinitũ non potest mouere aliud corpus finitum, vel infinitũ finito, aut infinito tempore, neque ab eorum aliquo moueri: vtrinque enim manifesta inferuntur absurda ex dictis, siue moueatur motu recto, siue circulari, & cum quidquid mouetur ab alio moueatur, deberet poni aliud corpus infinitæ virtutis ad mouendum illud, quod fusius refellit Aristoteles, & ex eisdem, & aliis absurdis refutat opinionem Democriti, & Leucippi, ponentium corpus infinitum constatum ex infinitis atomis indiuisibilibus, medio vacuo.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem, neque plures esse cælos, possibile est, dicamus, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles hoc capite probare, non esse plures mundos, quia si plures darentur, quilibet haberet suum cælum, suam terram, cæteráque elementa distincta à cælo, terra, & elementis alterius; ergo terra alterius mundi moueretur ad centrum terræ huius, vel ergo moueretur naturaliter, aut violenter, non naturaliter, alioqui in proprio loco quiesceret violenter, quod patet esse falsum: sed neque moueretur, violenter, alioqui motus à centro huius terræ ad proprium foret ei naturalis, quod patet etiam falsum, quia impossibile est, corpori graui naturalem esse motum à centro; sed terra illa foret grauis, ergo non posset naturaliter moueri à centro. Confirmatur, quia motus huius, & alterius mũdi eiusdem essent speciei, ergo motus sursum ab eodem centro & deorsum ad idem centrum fierent; quod in eo euentu stare non posset. Præterea corpora vtriusque mundi eandem haberent inclinationem, & virtutem motiuam. Ergo ad eundem locum naturaliter mouerentur, & extra illum essent violenta.

In fine capitis refutat Aristoteles opinionem aliquorum asserentium, corpora naturalia non habere vllum motum naturalem, sed ab extrinseco: quia quæ ab extrinseco per violentiam mouentur quo maioris sunt magnitudinis, eo tardius mouentur, sed oppositum constat in grauibus: ergo. Præterea nullum corpus mouetur violenter ad locum, à quo violenter extrahitur, sed grauia, & leuia extrahuntur violenter à loco infimo, & supero: ergo ad ea non violenter, sed naturaliter mouentur. Confirmatur, quia hoc motu velocius mouentur in fine, quam in principio, cuius oppositum violentis accidit. Quæ maior velocitas prouenit, inquit Arist. ex augmento grauitatis, & leuitatis, quod non de grauitate naturali, sed de acquisita, nempe impulsu, intelligendum est. Tandem probat Aristot. vnitatem mundi ex vnitate primi motoris, & primi motus circularis, & ex locis determinatis, in quibus sunt corpora hunc mundum constituentia.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Quod autem non solum vnus est; sed & impossibile esse plures, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare, non esse plures mundos possibiles, quod præmissa ratione dubitandi pro opposita parte hoc argumento confirmat, quo simul rationem in contrarium adductam soluit. Quia non potest alius mundus fieri sine noua materia, sed hic mundus continet omnem materiam possibilem, vltra quam non est possibilis alia, cum comprehendat omnia corpora cælestia elementaria, & mixta, ergo non datur alia ratio materiæ, per quam ratio mundi contrahi possit. Quod vero extra cælum non sit vllum corpus, probat, quia supremum cælum continet omnes alios, & elementa, ac proinde omnia mixta, quæ ex elementis generantur, & eorum locis continentur. Vnde infert Aristoteles, extra cælum, & mundum non dari locum, quia cum ex se sit receptaculum corporis, frustra esset, vbi non potest esse corpus, vnde nec dari potest vacuum, cum hoc sit locus non repletus corpore, sed aptus repleri. Tandem, ibi nequit dari tempus: quia est numerus motus, ergo non potest esse, vbi esse non potest mobile & motus. Addit tamen Aristot. extra mundũ esse entia quędam perfectissimam incorporeą, & vitam indefectibilē, & perfectissimã habentia, quorum nomine intelligit Aristot. supremam intelligentiam, nempe, Deum, & alias inferiores à prima factas, & dependentes.

Tractatus de mundo, seu vniuerso, & his, quæ ad ipsum pertinent.

QVÆSTIO I.

An sit vnus mundus, vel plures.

AD priorem sententiam reduci possunt omnes illi philosophi, qui plures mundos posuere, quamuis alij affirmauerint, infinitos dari vt Metrodorus, Xenophanes, Anaximander, Anaximenes, Archelaus, Aristarchus, Diogenes, Leucippus, Epicurus, & Anaxarchus, quem (vt Plutarchus

retulit,

retulit, in libro de tranquillitate animi) cum Alexander Macedo de mundorum infinitate differentem audiuisset, illachrymasse fertur: rogantibusque amicis, num aliquid ei dignum lachrymis accidisset? An indignum est, inquit, nos flere, si cum infiniti mundi esse probentur, nondum vnius domini sumus? Alij vero finitos quidem, sed pene innumerabiles, vt Democritus, ponens in eis magnam diuersitatem, ita vt in quibusdam, neque Sol esset, neque Luna; in aliis vero splendidiora longe sydera, quam quæ in hoc nostro sunt; quosdam etiam animalibus carerent, & plantis, & alios eisdem rebus abundarent, & hæc & alia veterum philosophorum placita referunt Diuus Ambrosius libro 1. Hexameron, capite 1. Diuus Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei capit. 14. Theodoretus in libro de materia, & mundo. Plutarchus primo libro de placitis philosophorum capite 5. Alberrus Magnus in summa de homine q. de hominis habitaculo art. 1.

Posterior vero sententia omnino opposita vnicum profitetur mundum, quam tenuerunt Thales, Pythagoras, Hipassus, Anaxagoras, Parmenides, & Melissus, Heraclitus, Zeno, Plato, atque Aristot. cum tota Peripatetica schola, quam posteri omnes sequuti sunt. Sed duo argumentorum genera attulerunt antiqui, ad probandam hanc vnitatem mundi. Plato quidem in Timæo (vt testatur Alcinous in libro de doctrina eius capite 11.) ex duobus eam probat, nempe ex vnitate sui principij, atque exemplaris intelligibilis; Deus enim, à quo tanquam à suo principio, & fonte prodiit, vnus est, vnus item intellectus diuinus, à quo ordinatæ sunt res omnes, ex quibus conflatus est mundus, ergo eandem quoque vnitatem participare debet. Secundo ex propria ratione, ac perfectione mundi, quem propterea vniuersum vocamus, quia in se complectitur vniuersa à Deo condita: ergo vel non est, vel vnicus est: quia eo ipso, quod ponantur multi, nullus poterit vniuersum vocari, cum non omnia comprehendat.

Aristoteles vero ex natura, & inclinatione corporum (præsertim sublunarium) atque ex motibus eorum naturalibus procesſ.

Ex quibus hoc vnū incommodum inferre voluit ex multitudine mundorum, quod elementa cuiusque naturaliter mouerentur ad loca aliorum, quod videtur impossibile, cum non possint ad ea moueri, nisi deferendo propria, à quibus repugnat motu naturali discedere, & hoc argumentum est quasi aliorum summa, quare non est necessarium, ea in particulari repetere.

Circa hanc quæstionem dicendum est primo, nec ratione Philosophica, nec Metaphysica, vel alia quacunque euidenti, immo nec efficaci probari posse, quod non sint plures mundi, sed coniecturis tantum probabilibus. Quod sic ostendo: creatio vnius mundi, vel plurium est opus liberum Dei; ergo quod vnus, vel multiplex sit conditus, ex sola eius voluntate libera dependet, & non ex aliquo principio vel causa naturali, sed seclusa experientia, & clara reuelatione Dei non potest constare nobis euidenter de effectibus liberis voluntatis liberę suæ, an in natura rerum sint, vel non: ergo nec possumus euidenti ratione cognoscere, quod vnus mundus tantum, aut plures sint ab eo facti, immo nec ratione efficaci, quia nullum inueniret argumentum ex principiis euidentibus efficaciter deductum, quo id ostendi possit, vt statim patebit. Sola igitur coniectura probabili deduci potest ex duobus, nempe, ex vnitate ordinis, quo disposita sunt ab eo superiora, & inferiora corpora per eundem modum dependentiæ horum ab illis, quod certe congruum satis fuit, vt ex hoc mirabili effectu, ex tot, ac tantis diuersis rebus compositis, vno, eodemque modo ordinatis ostenderetur ab vno artifice per vnam, eandémque sapientiam eius conditum fuisse, quam rationem attigerunt Diuus Athanasius in oratione contra idola, & Diuus Thomas 1. parte, quæst. 47. art. 3. Quod ex alio etiam deduci potest, quia nullum prorsus indicium inuenietur, ex quo diuinare quispiam possit plures mundos esse à Deo factos. Temere ergo excogitatum est, & absque vllo rationis fundamento, ab antiquioribus Philosophis, immo præter communem omnium hominum existimationem, dari plures mundos. Vnde sequitur argumenta Platonis pro coniecturis duntaxat esse recipienda, primum enim solum probat, ex quadam congruentia desumpta, ex vnitate principij effectiui, à quo tamen plures mundos non processisse, non conuincit: sicut nec secundum argumentum; quamuis enim ad rationem vniuersi essentialem requirantur omnes gradus essendi in aliquibus generibus, speciebus, & indiuiduis consistentes, non tamen necessario exiguntur omnia genera, species, & omnia indiuidua, vnde posset quis excogitare eosdem gradus essendi sub aliis speciebus, & indiuiduis constituentes alium mundum sub alia ordinatione, & collocatione. Argumentum Aristotelis futile prorsus est. Nam si ponantur alia corpora cælestia, & alia elementa, & mixta, distincta specie, vel numero, à constituentibus hunc mundum, & inter sese ordinata, sicut sunt modo corpora huius mundi, manifestum foret, corpora illius mundi nullum ordinem habitura dependentiæ,

pendentiæ, subordinationis loci, aut situs cum corporibus huius mundi; sed solum inter se, sicut si hic mundus non staret: ergo non mouerentur naturaliter ad idem centrum, vel locum, sed vnumquodque ad proprium proprij mundi, quo adepto quiesceret naturaliter, & à quo violenter extraheretur.

Secundò dicendum est, consonum valde esse nostræ fidei, quod vnicus sit mundus, nec plures dentur, quare temerarium, vt minimum fore existimo, plures admittere. Ita Diuus Thom. 1. parte quæst. 47. artic. 3. Probatur, quia sacra pagina semper de mundo in singulari loquitur, præsertim Ioannis primo, & mundus per ipsum factus est: Matthæi vltimo, & Marci etiam vltimo, dum Apostoli ad propagandam fidem mittuntur, dictum est eis. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quod ex ordine etiam creationis colligitur: post cuius enarrationem dicitur Gen. 1. vidit Deus cuncta, quę fecerat, & erant valde bona: & postquam omnia fecit cessasse dicitur ab vniuerso opere: quasi dicatur, præter continuam propagationem rerum omnium conditarum, nihil nouum amplius condidisse. Et cum constet illa omnia, quæ ex sex dierum spatio creauit, ad vnicum hūc mundum pertinere, colligitur non esse alterum à Deo conditum. Præterea Actuū 17. ad Ro. 5. docuit Paulus, fecisse Deum ex vno homine genus humanum, & per vnum etiam hominem peccatum in hunc mundum introisse: constat vero ex fide omnes homines infectos fuisse peccato eiusdem hominis, ita vt absque erroris nota admitti non possit, quod homines alij præter eos, quos mūdus iste continet, dentur ab originali peccato immunes; ergo nec potest admitti alter mundus præter istum, nisi aliquis dicere velit, ab hoc mundo in alterum fuisse aliquos homines translatos, quod ridiculum est. Quare D. August. in libro de hæresibus hæresi 77. & D. Isidorus 8. libro ethymolog. cap. 5. inter errores contra fidem enumerant positionem de multitudine mundorum, & quod amplius est 24. quæst. 3. cap. Quidam autem hæretici circa finem, numerant pro hæresi inter alias, ponere mundos innumerabiles.

QVÆSTIO II.

An per potentiam Dei absolutam possibiles sint plures mundi, specie, aut numero distincti.

PRius quam diuersas auctorum sententias referamus, excludi debet impius error Vviclephi, & Abaylardi, quem refert,

ferr, & reiicit Vualdensis capit. 10. doctrinalis antiquæ fidei, asserentium, Deum non posse quidquam aliud facere, præter ea, quæ facit, quia non libere, sed ex necessitate naturæ operatur, sicut calefacit ignis, naturales autem causæ quidquid possunt, operantur, & nihil aliud possunt, præter ea, quæ faciunt: sed constat, Deum vnum tantum fecisse mundum; ergo impossibile est plures facere, nam si plures posset facere, iam omnes produxisset.

Quem errorem impium voco, quia omnia ferme nostræ fidei mysteria euertit, & licet eum velint aliqui Aristoteli tribuere, putantes eum propterea negasse, quod plures mundi dari possent, ex eius tamen doctrina planè colligitur, modum libere agendi Deo nō denegasse, nec propterea, quòd senserit agere ex necessitate naturæ, docuisse, quod non posset plures mundos facere, sed quia re ipsa illi visum est, repugnare ex eo, quod existimauerit possibilem non esse aliam materiam specie distinctam, ac proinde omnia corpora ex materia hac conflata eandem habitura inclinationem ad locum eundem, & eandem virtutem motiuam ad ipsum; vnde corpora vtriusque mundi ad eundem locum naturaliter mouerentur, quod est impossibile: non tamen negauit Aristoteles, vt aliqui putant, esse possibilem aliam materiam numero distinctam. Cognouit enim materiam fuisse factam immediate à Deo, proinde Deum posse aliam producere: sed esse possibilem materiam ad corpora distinctæ naturæ constituentia alium mundum, vt constat ex fundamentis ipsius & in hoc sensu sequuntur sententiam Aristotelis, Alexander, Simplicius, & Auerroes, immo D. Thomas hic ad finem lectionis 19. & expressius 1. par. quæst. 87. artic. 3. ad 3. sic: *Mundus constat ex sua tota materia: non est enim possibile, esse aliam terram, quam istam, quia omnis terra fertur naturaliter ad hoc medium, vbicunque est, & eadem est ratio de aliis corporibus, quæ sunt partes mundi*: fundamenta huius sententiæ iacta sunt in præcedentibus.

Secunda opinio communis, & vera tenet, posse Deum sua absoluta potentia plures mundos efficere. Ita Albertus Magnus 1. lib. de cælo, tractatu 3. cap. 6. Saxonia ibidem quæst. 11. Pater Clauius ad caput primum sphæræ pag. 28. Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo 9. cap. quæst. 1. artic. 2. & ex scholasticis, D. Thomas in 1. distinct. 44. quæst. 1. artic. 2. D. Bonau. quæst. 1. Durandus, quæst. 3. Gabriel & Okam quæst. 1. art. 2. Maior quæst. 1. Capreolus in 1. distinct. 43. quæst. vnica art. 2. quam tanquam veram præsupponit Caietanus 1. parte quæst. 47. arti. 3. & tandem sancti Patres eam profitentur: Præsertim Athanasius

ſius in oratione contra Idola, Ambroſius 1. lib. Hexameron cap. 1. Baſilius homilia ſecunda. Hexamer. Iuſtinus martyr. in lib. de quorundam decretorum Ariſtotelis reprehenſione, iuxta quam reſpondemus quæſtioni duabus aſſertionibus, quarum prima eſt:

Poſſibiles ſunt plures mundi ſpecie, ac numero diſtincti: probatur vtrumque hoc argumento: non repugnat ex parte diuinæ omnipotentiæ, neque ex parte rei faciendæ; ergo poſſibile eſt, vtroque modo fieri plures. Antecedens, quantum ad diuinam omnipotentiam, per ſe eſt euidens, cum ſe extendat ad omne illud, quod non inuoluit contradictionem: ergo ſolum reſtat probandum, quod ex parte effectus non inuoluat contradictionem, vt eo ipſo probatum ſit poſſe fieri. Probatur autem primo, non repugnare, quod plures mundi fiant ſpecie diſtincti, quia mundus dicit ordinationem multorum corporum ſimplicium inferiorum, ac ſuperiorum, hoc eſt, elementorum, ac cælorum ſub vno primo mobili, & vno primo mouente, nempe Deo, à quo dirigente, & gubernante inferiora per ſuperiora mouentur omnia, diriguntur omnia, multiplicantur, & conſeruantur omnes ſpecies mixtorum ex ſimplicibus factæ: ſed poteſt Deus aliam congregationem corporum ſpecie diſtinctorum efficere, & ordine ſpecie diſtincto ea ordinare; ergo poteſt efficere alium mundum ſpecie diſtinctum ab iſto. Minorem probo, quia ordo huius mundi conſiſtit in ſitu corporum grauium, & leuium ſub cælo, ſed poterit Deus producere alios cælos habentes alias virtutes, & influentias, ita vt ſine motu, vel medio alio motu diuerſo valde operentur, atque etiam alium numerum elementorum, ſeu corporum ſimplicium, quæ ſub cælo illo contenta haberent naturas & conditiones, potentiaſque motiuas diuerſas à grauitate, & leuitate, & alio modo longe diuerſo ordinarentur inter ſeſe, & cum cælo, in quo nulla poteſt excogitari repugnantia alicuius momenti: ergo poſſibiles cenſendi ſunt plures mundi ſpecie diuerſi. Quod cum hac ſola limitatione intelligendum cenſeo, vt ex parte ſpeciei humanæ (eo modo, quo ad mundum pertinet) non ſit poſſibile, quod fiant plures mundi ſpecie diſtincti, quia non videtur mihi poſſibile fieri alium hominem ſpecie diſtinctum. Quod vero non repugnet fieri plures mundos eiuſdem ſpeciei probatur, quia nulla poteſt oſtendi repugnantia in eo, quod fiat aliud elementum terræ eiuſdem ſpeciei cum iſto; nam ſicut hoc fecit Deus ex nihilo, & ideo abſque vlla prorſus difficultate, ita vt ſola ſua libera, & efficaci voluntate, qua voluit, fieri, factum ſit, & pari-

ter cætera elementa, ita poteſt terram aliam, aliaque elemẽta eiuſdem naturæ cum his ex nihilo condere, & alios etiam cælos, & modo etiam ſimili talia corpora inter ſe ordinare, ita vt ſub alio primo mobili inter ſe ordinentur alia corpora cæleſtia, & ſub eis elementa alia, modo etiam ſimili inter ſe ordinata; & ecce tibi aliam congregationem corporum ſimplicium ordinatorum ſub vno primo principio, & ad vnum eundemque finem, & ideo alterum mundum numero diſtinctum ſub eadem ſpecie. Et argumenta Ariſtotelis in contrarium præfata, nullam prorſus repugnantiam in hac multiplicatione dari probant, vt vidimus, & mox copioſius oſtẽdemus.

Aſſertio poſterior: ſententia Ariſtotelis, quod non ſint poſſibiles plures mundi in eo ſenſu, quem ipſe tenuit, accepta, nec eſt error contra fidem, nec etiam contra principia Philoſophiæ: ſed opinio minus probabilis, quam oppoſita. Quamuis enim hanc impoſſibilitatem reducere in defectum potentiæ Dei, ab initio producentis, neceſſario quidquid poteſt producere, vt ſomniatur Vviclephus, & Abaylardus, aut etiam efficientis libere ab initio quantum potuit, ſit error contra fidem, vt oſtendit D. Auguſt. 12. de Ciuitate cap. 17. & D. Thomas 1. parte quæſt. 25. artic. 5. cum etiam de homine libere operante ſtultiſſimum ſit, hoc dicere. Tamen aſſerere, non poſſe fieri alium mundum, quia etiam ſi aliæ creaturæ denuo fiant, repugnant, eas ordinari alia ordinatione diſtincta, ac proinde conſtitui alium nouum mundum, tametſi minus verum nihil tamen erroris habet: & hoc ſolum docuit Ariſtoteles, vt rationes eius allatæ ſupra demonſtrant, & tenet D. Thomas, & ſupra probatur non eſſe errorem, quia nullam imperfectionem Deo tribuit, neque inde aliquid in fidei præiudicium infertur, ſed totum reducitur in defectum poſſibilitatis alterius ordinationis, & rationis diſtinguendi: in quo locus poteſt dari opinionibus: & qui opinionem Ariſtotelis damnant, in alio ſenſu ex duobus prioribus eum intellexerunt, ſecus D. Thomas, & alij quorum pluresdocent, Ariſtotelem loqui de potentia ordinata; & ſic vera eſſet eius ſententia, & hoc modo traditur à D. Thoma.

Fundamenta autem Ariſtotelis non conuincunt pluralitatẽ mundi eſſe impoſſibilem. Hæc enim eſt ratio (inquit S. Thomas 1. parte quæſt. 47. art. 3. ad 1.) quare mundus eſt vnus, quia debent omnia eſſe ordinata vno ordine ad vnum, hoc eſt, vnitas mundi deſumi debet ex ordinatione corporum inter ſe ab vno principio, & ad vnum finem, ſed poſſunt eſſe ordinationes ſpecie diſtinctæ, & ſolo numero: nihil enim obſtat

quo

quominus diuersa numero, aut specie corpora producantur, & inter se, & ad finem diuerso modo ordinentur, vt patet. corpora autem, ordinata in vno mundo ad proprium locum in illo occupandum, naturaliter mouerentur, & licet secundum se sublato hoc ordine in hoc mundo possent moueri ad centrũ alterius mundi, quatenus ordinata ad hoc non inclinantur, sed ad proprium locum mundi, cuius partes sunt: falso ergo Aristoteles putauit, quodcumque elementum, & corpus aliud idem centrum appetere sub quauis ordinatione, ac si in eodẽ mundo esset, & alias non satiari, neque quiescere: qui etiam ex nullo capite hoc implicare probat, vt consideranti argumenta illius allata patebit.

QVÆSTIO III.

An Deus possit efficere alios atque alios mundos in infinitum perfectiores.

SEnsus quæstionis est, an sit possibilis alius, atque alius mundus essentialiter, vel indiuidualiter perfectior in infinitum syncathegorematice, vt aiunt, hoc est, ita vt datis quibuscumque possint semper alij perfectiores fieri, non enim agimus de infinito actu, de quo diximus ad 3. Physicorum.

Prior sententia affirmat, hoc esse possibile de multiplicatione perfectionis indiuidualis, non tamen essentialis, quam tenet Durandus in 1. distinct. 44. quæstione 2. quod etiam tenere debent necessario omnes qui opinantur, non esse producibiles species in infinitũ, sed ad aliquam necessario perueniẽdum vltra quam non sit alia producibilis, vt tenet Aureolus apud Capreolum in 1. distinct. 44. quæst. 2. & ita sensisse Scotum in 3. distin. 13. quæst. 1. testatur merito Caietanus 1. part. quæst. 25. art. 6.

Ex hoc enim sequitur, non posse mundos essentialiter perfectiores multiplicari in infinitũ, & quod dicitur de perfectione indiuiduali, infra probabitur, aliud vero de perfectione essentiali, probatur efficaciter hoc argumento; si possibiles forent plures mundi essentialiter perfectiores in infinitum, ita vt nunquam perueniri possit ad mundum ita perfectum, quin alter possit produci essentialiter perfectior, sequitur omnes mundos factibiles essentialiter perfectiores non habere vltimum, ex consequenti esse infinitos, & cum omne factibile, omneque possibile reduci possit ad actum, dari poterunt in rerum natura infiniti mundi perfectiores essentialiter actu pro-

duct.

ducti, actuque existentes. Ex quo duo sequuntur: primum, quod detur infinitum in actu secundum multitudinem; postremum, quod detur species aliqua infinita secundum perfectionem essentialem. & quod sequatur primum, euidens est, ac cuique patet: quod vero sequatur postremum, sic probant: Si dantur mundi actu infiniti, & specie distincti; ergo dantur species actu infinitæ. Tota igitur latitudo essentialis perfectionis specificæ earum erit actu infinita: sed latitudo hæc infinitæ perfectionis est in eisdem speciebus: ergo necesse est dari aliquam speciem determinatam, aut vage sumptam, actu infinitam, & quouis modo detur absurdum est: quia infinita perfectio essentialis actualis in solo Deo reperiri potest, creaturæ veræ essentialiter repugnat, quia ex intrinseca ratione creaturæ habet perfectionem essentialem participatam, & ideo limitatam, & actu finitam. Sed probatur consequentia, quia species (vt sæpe inculcat Aristoteles, & repetit D. Thomas) sunt sicut numeri & ideo inæqualis perfectionis, quia sicut nō dantur duo numeri æquales, sed vnus necessario addit vnitatem supra alium, ratione cuius variatur species, ita species quælibet addit generi essentialem differentiam distinctam ab ea, quam addit altera, ratione cuius variatur alia species, & necesse est non dari duas æquales in perfectione, aut gradu essentiali, sed inæquales esse omnes: ergo si sint actu infinitæ, necesse est aliquam tandem euadere actu infinitam in perfectione essentiali, quemadmodum si in infinitū multiplicentur numeri, & numerus actu infinitus detur, necesse erit esse vnum numerum actu infinitum, cum infinita sit ei additio vnitatum facta. Ex quo non sequitur potentiam Dei esse finitam. semper enim ipsa poterit facere, quidquid non implicat contradictionem; ex parte enim solius effectus est repugnantia, ex modo etiam operandi sine vlla independentia & immediatione suppositi, satis colligitur infinitas potentiæ Dei.

Nihilominus, etsi probabilis sit prior sententia, valde probabile censeo, posse Deum sua potentia absoluta producere alios, & alios mundos perfectiores, secundum numerum, & speciem in infinitum, ita vt quibuscumeue productis possit nouos alios, ac distinctos vtroque modo producere. Quod in primis elicio ex doctrina D. Thomæ, 1. parte, quæst. 25. art. 6. ad 1. sine limitatione asserentis: posse Deum quacumque data creatura, aliam producere meliorem, idque confirmat Caietanus ibidem. Ex hoc enim sequitur possibiles esse alios mundos in infinitum perfectiores: nam sicut possunt aliæ creaturæ perfectiores in infinitum produci à Deo, ita possunt di-

uersis

uefis modis sub eo, ac inter sese ordinari, ita vt qualibet data ordinatione, possit dari alia perfectior in infinitum, & proinde alius, atque alius mundus perfectior sine termino, quia mundus non est aliud, quam ordinatio diuersarum creaturarum sub vno principio ac inter sese. Probatur deinde ratione, quia possibile est à Deo fieri, quidquid non inuoluit contradictionem, sed nullam contradictionem inuoluit, quod datis quibuscumque creaturis, aut etiam mundis, perfectiores aliæ fiant à Deo secundum numerum, & speciem: ergo possibile iudicandum est: maiorem sic ostendo, ex parte diuinæ omnipotentiæ, cum infinita sit, nulla potest dari repugnantia in quibuslibet rebus producendis, sed nec ex parte ipsarum rerum repugnat, nouas semper posse produci, sicut nulla potuit assignari repugnantia ex parte productarum, vt producerentur, quia sicut materia harum ex nihilo creata est, & ex potentia eius eductæ sunt omnes formæ, non potest ostendi repugnantia in creanda noua materia ac educendis aliis formis diuersæ speciei ex ea, sed neque terminus aliquis in vtroque præstando, quia nulla apparebit maior, aut noua repugnantia ex parte ipsarum in producendis nouis, aut sequentibus, neque potest cum fundamento excogitari: ergo sine pondere aliquo rationis ponitur diuinæ omnipotentię terminus in nouis creaturis, aut nouis mundis numero, aut specie diuersis, ac perfectioribus semper in infinitum producendis: quod ex solutione oppositi fundamenti clarius constabit.

Ad quod, concesso antecedente, distinguendum est consequens prioris consequentiæ, videlicet, quod mundi factibiles sint infiniti, nam de infinito in potentia verum est, de infinito in actu falsum, quod patet in diuisionibus continui possibilibus, & non habentibus vltimam, quia datis quibuscunque aliæ sunt possibiles in infinitum: pari ergo ratione mundi factibiles infiniti sunt non actu, sed potentia, quia factibile, vt sic non actum sed potentiam significat. Posterior vero pars argumenti procedit ab infinito in potentia, ad infinitum actu, quia omnis potentia est reducibilis ad actum: ergo si infiniti mundi sunt creabiles in infinitum perfectiores, cum hæc potentia possit reduci ad actum, poterunt dari infiniti mundi actu creati, & actu infiniti perfectiores secundum speciem. Respondent illi, qui tenent, infinitum actu esse possibile, vtrumque dari posse, & mundos actu infinitos, & quemlibet perfectiorem alio secundum speciem. Nos vero, qui nullum infinitum actu admitti posse probauimus 3. lib. Physicorum, non putamus argumētū hoc probare, quod sit possibile, immo nul-

lius

lius robotis esse, ex hoc ipso, quod procedit ab infinito in potentia ad infinitum in actu.

Quare ad formam eius distinguendum est; quod omne producibile, vel possibile potest reduci ad actum: nam potentia duplex est, vna imperfecta, & quasi inferior, quia partem actus includit, & partem potentiæ, & ideo incompleta etiam vocari potest, qualis est immobile respectu motus successiui, hæc enim partem actus dicit, & partem potentiæ, hoc est aliquem gradum termini productum, & alium, vel alios producendos, & hoc genus potentiæ non potest totaliter reduci ad actum, & talis est etiam potentia in continuo, & partibus eius ad actum diuisionis, & per eam diffiniuit Aristoteles infinitum in potentia 3. lib. Physicorum, textu 63. dicens esse id, cuius secundum quantitatem accipientibus, semper aliquid accipere extra est. Talis est etiam potentia, quasi passiua producibilitatis in tota latitudine creaturarum, respectu diuinæ potentiæ actiuæ ad producendum, quia si repugnat potentiam passiuam respectu diuisionis, reduci ad actum, aut reductam esse, ita repugnat, omnes creaturas possibiles actu produci, aut esse productas, sed quibuscumque productis supersunt aliæ, quæ produci possint, etiam si per possibile, vel impossibile producantur, actu infinitæ, vel infinities infinitæ; cum non sit maior ratio vnius, quam alterius. Quod hac ratione satis efficaci ostendo, productis quibuscumque creaturis non diminuitur potentia actiua infinita Dei ad producendum, nec exhausta dici potest, sed sic integra atque infinita manebit, ac prius potens producere de nouo quicquid non implicat contradictionem, nec diminuitur potentia passiua in tota latitudine creaturarum, vt produci possint, quia creaturæ iam productæ, etiam si essent infinitæ non addunt, aliis nondum productis, implicationem contradictionis, vt producantur, vel vt sint in rerum natura, sed sic permanent possibiles produci nostro modo intelligendi, ac erant prius, immo ac erant illæ quæ iam fuerunt productæ antequam producerentur: ergo non est intelligibile vllo modo, omnes producibiles esse productas: ex quo efficaciter sequitur nec esse potentiam hanc passiuam producibilitatis totaliter reductam ad actum, sed semper & necessario superesse ei aliquid reducendum. Quare non sequitur ex eo quod possibile sit alios, & alios mundos perfectiores in infinitum fieri à Deo, posse fieri actu infinitos: ex quo constat ad primum incommodum argumenti.

Postremum vero incommodum erat, quod si forent possibiles

biles mundi perfectiores in infinitum, daretur aliquis mundus infinitæ perfectionis, quod repugnat, sed negandum est id sequi, quia licet vnus sit altero perfectior non datur vltimus, & ideo non datur aliquis infinitè perfectus, immo etiam si darentur actu infiniti, nullus talis daretur, quia nec daretur vltimus. Et si dicatur, saltem dari infinitam perfectionem extra Deum, respondeo, non sequi in nostra sententia, in qua totum quod datur extra productum semper est finitum, qui verò admittunt infinitum dari posse, respondent non dari vnam aliquam perfectionē actu infinitam, neque vnum aliquod infinitè perfectū, sed quamlibet perfectionē, & quodlibet perfectū finitum esse, quod vero infinita sit perfectio per infinitos mundos sparsa, nullum est incommodum, quia solum ex hoc habetur dari infinitum numerum perfectionum, aut rerum finitarum, ex quo nulla implicatio contradictionis sequi aiunt.

QVÆSTIO IV.

An sit Deo possibile, hunc mundum perfectiorem reddere.

CONueniunt Doctores, hunc mundum non posse perfici essentialiter, quia vt arguit D. Thomas, 1. parte, quæst. 25. art. 6. eo ipso, quod mundus, vel partes illius quoad essentialia perficiantur, non erit idem mundus, sicut non erit eadem species numeri, v. g. variata differentia essentiali. Præterea certum est, non posse mundum perfici accidentaliter, ex parte modi, quo à Deo fit, vt tradit Sanctus Thomas supra, quia repugnat, Deū ex meliori sapientia, & bonitate mundum & partes eius facere. Difficultas vero est, an possit mundus accidentaliter perfici ex parte ipsarum rerum, siue materialiter, ex eo, quod aliquæ partes accidentaliter perficiantur, siue formaliter, ex eo, quod ordo, & proportio partium inter se, & ad totum perfectior reddatur.

His præmissis asserit prima opinio non esse vllo modo possibile, hunc mundum perfici à Deo, quam tenuerunt illi, qui vniuersaliter docebant, non esse possibile Deo, quidquam producere melius his, quæ producit, quos (suppressis nominibus) citant Patres Conimbricenses ex Hugone Victorio, potestque probari primo ex illis verbis Genesis 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, quasi dicere voluerit, perfectissima esse, quibus proinde nihil perfectionis addi possit. Probatur deinde ratione, quia si corpora hæc, & mundus iste perfectior fieri potuit, iniuria quodammodo videretur

deretur ei irrogata à Deo, qui talem perfectionem ei potuit conferre, & non contulit, quemadmodum fieret ei iniuria, si aliqua ei deesset essentialis perfectio, quam non tribuens ei Deus, cum potuerit, inuidia argui posset.

Secunda sententia asserit, vniuersum non posse perfici formaliter, hoc est, ex parte ordinationis formalis rerum, licet possint ex parte aliquarum rerum, ac proinde materialiter reddi perfectius. Ita videtur sentire D. Thomas prima parte, quæst. 25. art. 6. atque etiam in prima distinct. 44. quæst. . art. 2. & cum eo Capreolus ibidem, atque etiam Alexander 2. parte quæst. 18. membro 3. Antisiodorensis lib. primo Summæ, cap. 12. quæst. 7. & ratio D. Thomæ est, quia ordo est perfectio formalis vniuersi, sed ordo quem Deus hisce rebus contulit, ex quibus fecit vniuersum, non potest esse melior, ergo neque res ipsæ possunt esse melius ordinatæ, & ideo ex hac parte non potest vniuersum, hisce rebus permanentibus melius fieri: vnde sequitur, quod neque possit ex parte rerum melius fieri, nisi res omnes perficiantur, quia si vna tantum, aut altera melior fiat cæteris eodem modo permanentibus, destrueretur ordo consistens in proportione omnium, & consequenter destrueretur vniuersum formaliter in ordine rerum, & quasi harmonia ex eo resultante consistens. Quemadmodum, inquit D. Thomas, si ex chordis citharæ vna vel altera plus debito intenderetur, corrumperetur melodia, consurgens ex proportione sonorum omnium attemperatorum. Huic rationi adiungi potest testimoniũ D. Aug. lib. 3. de libero arbitrio c. 5. vbi sic ait. Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse tanquam bonorũ omnium conditorem, & in Enchiridio c. 10. Bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: ergo sentit, nihil melius hisce rebus, & huic mundo addi posse, quod eis non contulerit Deus.

Vltima sententia admittit, partes aliquot huius vniuersi meliores effici posse, secundum aliqua accidentia, & mundũ ipsum accidentaliter perfici, non solum quantum ad easdem partes, sed etiam quantum ad ordinationẽ earum; sic sentiunt Durandus in 1. dist. 44. q. 3. Argentina, q. vnica, art. 1. Aureolus apud Capreol. in 1. dist. 43. q. 1. art. 2. Patres Conimbricenses 1. lib. de Cælo c. 9. q. 2. art. 2. atque etiã Pater Vazquez, to. 1. in 1. partem, disput. 107. c. 3. Probant primo, quia præstantissima creatura est homo, qui deterior effectus est per peccatum, & meliorem statum haberet, si in statu innocentiæ perseuerasset, ex quo etiam quandam accidentalem perfectionem inferiores

creaturæ

creaturæ suscepissent, quia meliori creaturæ subessent, atque obedirent, & consequenter non solum non dissolueretur ordo vniuersi, sed perficeretur potius, & vniuersum ipsum accidétaliter perfectius foret. Secundo, quia aliquæ species, in paucis indiuiduis, quæ habent, suscipiunt mutationes accidétales, vel iniuria temporum vel alia ex causa, & nihilominus non ob id dissoluitur ordo vniuersi; quamuis ex parte illarum aliqua ratione deterius fiat idem vniuersum, ergo non est censendum impossibile quod secundum rationes accidentales varietur, & idemmet succepta tali variatione pemaneat.

Nostra sententia hac distinctione explicanda est. Dupliciter excogitari potest quod partes huius vniuersi perficiantur secũdum rationes accidentales: priori quidem, ita vt ex eo, quod vna vel altera perfectior fiat, non varietur naturalis collocatio aliarum, vel certe eius cum illis, vel aliqua earum, quamuis modo aliquo accidentali perficeretur idem ordo, eademque collocatio, sed eodem modo permaneant iuxta propriam naturam, ac modo collocata sunt, videlicet in infimo loco terra, supra eam aqua, supra hanc aer, supra aerem ignis, & iste sub concauo Lunæ, cælestiaque corpora, vt modo sunt collocata. Et similem variationem videtur accepisse mundus post peccatum: nam licet inferiores creaturæ non ita obediant homini, ac in statu innocentiæ obediebant, & obedirent, perseuerante eodem statu, nihilominus ei (licet minus bene) subiiciuntur, vt perfecta natura eius, & inferiores naturæ earum postulat; & pari ratione ordo, atque collocatio elementorum perfectior accidentali modo consisteret maiori puritate elementorum conseruata & perfectiore subordinatione corporum inter se, & ad alia, excellentiorique virtutis communicatione; & hac ratione perfici potest mundus accidentaliter; non variato, & destructo ordine principali, & quasi essentiali quem habent, & semper habuerunt corpora inter se, & ad primum motorem, & primum mobile, quod non negat S. Thomas, & hoc solum probat tertia sententia: modo vero posteriori posset vna, vel altera pars mundi ita perfici intra rationem accidentalem, vt ex tali perfectione variaretur naturalis collocatio aliarum, vel eius cum eis, aut aliqua earum, quo pacto variaretur, si hoc idem elementum aquæ rarius, aut subtilius aere efficeret Deus, vel aërem subtiliorem igne, quod constat posse fieri inuariatis eisdem elementis secundum substantiam, vel substantiales formas, si vero id fieret, absque dubio variaretur collocatio, quam nunc habent, & quam à principio suæ conditionis habuerunt eadem corpora, quia na-

tura eorũ postularet, leuiora esse supra minus leuia, & hæc sub illis. Postularet igitur eadem natura, supposita tali mutatione, vt aqua leuior aere facta super eum collocaretur, & in locum eo superiorem per motum sursum tenderet, & aër leuior igne factus supra illum, & per motum tenderet in concauum Lunæ. Ex quo constat, naturalem collocationem, quam nunc habent, & habuerunt a principio variari, & hac variata, variari consequenter ordinem, & proportionem eorũdem corporũ, immo destrui, sicut destrueretur cytharæ harmonia hebetiori, aut grossiori eius chorda acuriori, aut subtiliori omnibus facta, vt acute satis loco superius relato asserit D. Thomas: ac proinde mundus hic consistens formaliter in hoc ordine, & subordinatione hac corporum non posset subsistere cum tali variatione, & per consequens huiusmodi perfectione accidentali partium perfici, & hoc sensu amplectitur hanc sententiam D. Thomas, & citati cum ipso, quæ nobis probabilior apparet, neque quidquam in contrarium probat tertia sententia, neque fortè intendit plus quam nostra prior conclusio.

Ad primum argumentum secundæ opinionis dicemus, verba illa sacræ paginæ nostram potius sententiam ita expositam continere, nam vt D. Augustin. ea exponit de partibus huius vniuersi, non tam secundum substantiam, quam secundum ordinem resultantem ex situ & collocatione naturali earum, quo nec potest melius fieri, nec excogitari. Præterea secundum ordinem ad finem, qui est Deus, non enim possunt in meliorem finem ordinari, quare merito dicitur Deo ea inspicienti, quasi reflexa cognitione, valde bona apparuisse, hoc est in summo gradu bonitatis constituta. Quem ordinem modo quodam valde accidentali perfici dumtaxat posse dicimus.

Ad secundum vero dicendum inuidiam solum habere locum in his, quæ ex debito aliquo, aut ex necessitate naturæ tribui debent: Deus vero nemini quidquam debet, sed quasi ex gratia, hoc est, ex mera liberalitate, & non ex debito tribuit esse quibuscunque creaturis, & præterea perfectio illa accidentalis, secundum quam crescere possunt, non est eis debita, vt satis est per se manifestum.

CAPVT X.

IN his tribus cap. 10. 11. & 12. quæ hoc lib. supersunt, quæst. hanc proponit ac dissoluit Arist.

An mundus sit generabilis, & corruptibilis.

CApite hoc 10. varias philoſophorum antiquorum ſententias proponit: cap. vero 11. quædam pro eiuſdem quæſt. diſſolutione adnotat; & tandem capite 12. ex propia ſententia eam diluit, & hoc eſt intentum horum capitum.

Diuiditur vero caput 10. in duas partes, in quarum prima quæſtione propoſita affert opinionẽ Platonis & aliorum, eamque duplici ratione confutat. in poſtrema vero refert, & reiicit duas alias. Aſſerit ergo Ariſt. omnes ferme Philoſophos ſe antiquiores conuenire circa productionem mundi, in eo, quod genitum, ſeu productum fuiſſe aſſerebant; differre vero, quia Plato ſequutus Orphæum, & Heſiodum, eum ponebat incorruptibilẽ: alij verò corrumpendum eſſe aliquando cenſuerunt, quamuis non eodem, ſed diuerſis modis. Sententiam igitur Platonis & aliorum, quòd mũdus fuerit genitus, & incorruptibilis duplici argumento refutat, quorum primum ita habet: Illud cenſetur in Philoſophia certum, quod vt plurimum euenit, ſed ferè ſemper videmus genita tandem corrumpi, immo in ſe habere principium ſuæ corruptionis: ergo ſi mũdus fuit genitus (vt aſſerit hæc ſententia) neceſſe eſt, aliquando fore corrumpendũ: falſum ergo eſt, eum ponere genitũ, & non corruptibilẽ. Secundo, ſi mundus fuit genitus: ergo ex aliquibus principiis: nam ex nihilo nihil poteſt fieri. Vel ergo principia illa, prius quam ex eis gigneretur mundus, potuerunt aliter ſe habere, vel non: ſi hoc ſecundum dicatur, plane ſequitur, quod ſi ex eis non fuit prius conſtitutus mundus, ita nec poſtea potuit conſtrui: quia idem, in quantum idem, & eodem modo ſe habens, ſemper facit idem. Si vero dicatur, prius quã ex eis gigneretur mũdus, potuiſſet aliter ſe habere, non minus bene infertur, poſſe etiam aliter ſe habere, poſtquam mundum conſtituerunt, & ideo poſſe mundum ex eis conſtitutũ aliter ſe habere, quod eſt poſſe non eſſe, & corrumpi. Vtrumque hoc argumentũ procedit de generatione phyſica. Deinde reiicit expoſitionem mentis Platonis adductam à Xenocrate, & aliis auditoribus Platonis, & teſte D. Thom. hìc, bene Ariſtoteles impugnat, quod verba Platonis ſonant, ſiue id Plato conceperit, ſiue non.

Secunda ſententia fuit Democriti, aſſerentis ex caſuali atomorum concurſu genitum fuiſſe mundum aliquando, eſſe vero corruptibilem, & aliquando corrumpendum, nec iterum reproducendum, ſicut contingit cæteris corporibus ex elementis genitis. Hanc ſententiam impugnat Ariſtoteles hoc argumento, ſi mundus genitus eſt; ergo ex aliquo præexiſtente, quia ex nihilo nõ poteſt aliquid fieri (ſcilicet, generatione phyſica) vel

ergo illud ex quo factus est, prius quam ex eo fieret, potuit generationi subiici, ita vt ex eo gigneretur mundus, vel non potuit. si dicatur hoc secundum euidenter sequitur, non potuisse mundus ex eo fieri: si vero potuit generationi subiici, ergo destructo mundo ex eo genito permanebit, vt possit iterum generationi subiici, sicut potuit prius quam ex eo fieret mundus, cum à mundo non dependeat, sicut nec prius.

Tertia tandem sententia fuit Empedoclis, & Heracliti, qui mundum non solum genitum posuere, atque etiam corruptibilem, sed ita generari, & corrumpi dixerunt, vt post corruptionem iterum generetur, iterumque corrumpatur, & quasi perpetuus quidam circulus ex vicissitudine generationis, & corruptionis eius constituatur, nam amicitia congregante elementa, generatur mundus, & lite eadem separante corrumpitur, & ita lite succedente amicitiæ, & hæc illi in perpetuum, perpetua quædam vicissitudo generationis, & corruptionis mundi efficitur. Quam sentētiam hoc argum. refutat Aristoteles: Eiusmodi vicissitudo perpetua generationis, & corruptionis mūdi constare non potest, nisi salua semper eadem substantia mundi, hoc est, eisdem elementis per amicitiam coniunctis, & per litem separatis, & in propria loca redeuntibus: quod si ita est, sequitur, nec proprie mundum generari, nec propriè corrumpi, sed quasi insenescere & iterum repuerascere, vel ex puero senem fieri, & iterum ex sene in puerum reuerti, quod patet esse absurdum.

CAPVT XI.

Textus Aristotelis.

Primum autem diuidendum est, quomodo generabilia, & ingenerabilia dicimus, &c.

Breuis expositio textus.

QVædam prænotat Aristoteles capite præsenti, vt commodius possit in sequenti explicare propriam sententiam: & primò explicat, quot modis acipiantur generabile & corruptibile, & consequenter ingenerabile, & incorruptibile. Deinde explicat significationes vocum, possibilis, & impossibilis: consequenter docet, quonam modo definiendæ sint potentiæ actiuæ.

Tribus igitur modis (ait) accipi solet ingenerabile. Primo pro eo quod incipit esse, cum prius non fuerit, non tamen per veram

veram generationem, sed alio modo, quo pacto incipit esse motus, atque etiam tactus, non enim generatur, aut fit motus, quia ad motum nec generatio, nec motus terminantur, vt docuit idemmet Aristoteles 5. libro physicorum, cap. 2. nec etiam ad sensationem tactus, & propterea vterque ingenerabilis dicitur in hac prima acceptione. Secundo modo dicitur ingenerabile illud, quod quidem incipere potest per generationem, sed nondum est genitum: vt ignis, vel aqua crastino die generanda, dicitur hodie ingenerabilis, quia licet gigni possit, nondum tamen est genita. Tertio modo dicitur ingenerabile illud quod non potest incipere esse, cum prius non fuerit, nec per generationem, nec alio modo, quo pacto cœlestia corpora, & prima materia apud Aristotelem dicuntur ingenerabilia, quia sine vlla inceptione ea posuit, immo talis esse naturæ videtur censuisse, vt æterna sint, & nullo modo possint incipere esse. Apud nos vero solus Deus hoc modo ingenerabilis dicitur, quia non per generationem, vel alio modo, sed ex propria natura habet esse æternum, & totidem modis accipitur incorruptibile, vt cuique patebit facilè applicatis eisdem acceptionibus significationi eius. Totidem etiam modis dicuntur generabile & corruptibile, vt ex accommodatione earundem acceptionum fit manifestum. Sed vt clarius pateat significatio possibilis & impossibilis, docet id quod alicui possibile est, seu id, quod potest, intelligendum esse, atque explicandum seu definiendum per maximum, hoc est, non per quamcunque partem eius, sed per vltimam, aut summam, vltra quam non se extendit potentia eius: hoc enim explicat integram rationem potentiæ, & non quod est minus, quæ namque tantum potest, minus etiam poterit, non contra. Impossibile vero, hoc est, id, quod aliquis non potest, ex opposito ait explicandum, seu definiendum esse per minimum, quod non, vt si quispiam potest portare decem libras dumtaxat minimum, quod non potest, erit vndecima, per quam explicari debet illud, quod sibi reputatur impossibile, vel, quod idem est, potentia eius, quantū ad id, quod non potest per minimum quod non, est explicanda, seu definienda. Adnotat tamē Aristoteles, in aliquibus potentiis maximum sumi secundum excessum magnitudinis, vt constat in potentia portandi pondus: in aliis vero per excessum paruitatis; sed in quibuslibet eodem modo veram esse doctrinam, quod per maximum sit potentia actiua explicanda, ac definienda: nam sicut maximum desumptum per excessum magnitudinis continet quidquid inferius se est, ita maximum desumptum per excessum paruitatis, vt intuenti patet.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Determinatis autem his, dicere oportet, quod deinceps est, &c.

Breuis expositio textus.

RElatis supra variis Philosophorum sententiis circa propositam quæstionem, & explicatis terminis eiusdem, intendit Aristoteles capite hoc proferre sententiam propriam. Diuiditur autem caput in duo membra: nam in primo duobus præmissis, propriam sententiam statuit, atque confirmat, at deinde ex eius confirmatione reiicit sententiam Platonis ei oppositam. Igitur præmittendum est, duo esse genera rerum: primum est eorum quæ circa proprium esse immutabilia sunt, hoc est, ita habent esse, vt ipsum amittere non possint, vel ita sunt, vt non possint non esse: & hæc dicuntur sempiterna; alia vero mutari posse à proprio esse, quod est, sic esse, vt possint non esse, vt de equo, vel homine singularibus notum est, & hæc certum, ac diffinitum tempus habere existendi in natura rerum. Deinde præmitti oportet, possibile, & impossibile, verum, & falsum, posse accipi simpliciter, & ex suppositione, quod late explicat Aristoteles, & per se patet, & non est idem simpliciter falsum, & simpliciter impossibile, vt exemplis constat, secus econtrario.

His prænotatis propriam sententiam tria continere asserit: primum est, omne sempiternum corrumpi non posse; quare verum esse non potest, quod mundus sit corruptibilis, & duraturus in perpetuum, quod hac ratione probat. Si res durans per infinitum tempus, ponatur corruptibilis, sequitur possibile esse, quod corrumpatur, sed possibili posito in esse, nullum incommodum sequitur, ergo potest poni in esse, quod corrumpatur; quod vero corrumpitur desinit esse: ergo verum erit de eo, quod aliquando non sit, cum vero semper futurum sit, vt pote sempiternum, verum pro aliquo tempore erit, quod sit & simul non sit, quæ sunt contradictoria, quod latius prosequitur.

Secundum est, sempiternum necessario esse ingenitum, quod sic probat: si sempiternum non necessario est ingenitum, ergo poterit esse genitum, sed repugnat esse genitum, quia quod generatur procedit de non esse ad esse, & ita quidem, vt prius tempore non sit, & eodem tempore transacto incipiat esse; ergo eo ipso, quod ponatur sempiternum simul, & genitum, ne-

cessario debet concedi, quod pro aliquo tempore sit, & non sit, quod est absurdum, ex quibus colligit Aristoteles, ingenitum, & incorruptibile, genitum, & corruptibile reciprocari, cum idem sit principium generationis, & corruptionis, deinde sempiternum cum ingenerabili, seu ingenito, & incorruptibili, reciprocatur, quia ingenerabile, & incorruptibile, nunquam potest incipere esse, aut desinere: ergo, quæ procedunt de generatione naturali, & sic vim habent, non tamen aduersus nos dicentes iuxta fidem, mundum factum fuisse in tempore per productionem ex nihilo.

Tertio refutat sententiam Platonis relatam c. 10. quia necesse est, rem quamlibet genitam, definito, seu limitato tempore agere, & pati, esse, & non esse: nam si tempus agendi, vel essendi eius sit infinitum, & tempus patiendi, aut non essendi finitum, sequitur plane semper esse, & non esse aliquando: quia infinitum tempus essendi comprehendit omne tempus, & ideo comprehendere debet finitũ tempus, in quo non fuit. Necesse est ergo tempore illo finito non essendi, simul esse, & non esse, quod præsuppositum fuit repugnare. Secundo, quia non minus repugnat aliquid ingenitum corrumpi, quam aliquid genitum esse incorruptibile, vt ex superioribus constat, sed impossibile rem ingenitam corrumpi, ergo etiam repugnabit, rem genitam nunquam corrumpi, vt de mundo docuit Plato.

Denique, quia genitum esse corruptibile non potest esse fortuna, aut casu, sed ex principiis propriæ naturæ, nempe materia, quæ principium est totius corruptionis, sed materia semper est eadem, & semper se habet eodem modo, cum sit naturale principium, determinatumque proinde ad vnum: ergo genitum semper habet potentiam ad corruptionem, & ad non essendum,

---

QVÆSTIO VNICA.

An mundus solo generali concursu Dei perpetuo durare possit, an maiori indigeat ad perpetuitatem.

Dvplex concursus Dei distingui solet; generalis, & specialis: generalis vocatur ille, quem postulat conseruatio cuiusque rei iuxta exigentiam suæ naturæ: specialis vero dicitur quicumque alius huic superadditus, & naturis rerum non debitus, quamuis ordinis naturalis: de quo quærimus an necessarius sit ad perpetuitatem mundi, vel generalis sufficiat.

Et quod mundus non poſſit cum ſolo auxilio generali Dei perpetuo conſeruari, hiſce argumentis probare poſſumus. Primo, quia ideo ſublunaria corpora corruptibilia ſunt, & ad non eſſe ex propria natura tendunt, quia non ſolum materia conſtant priuationi obnoxia (quæ totius corruptionis naturale principium eſt) ſed ex contrariis componuntur, quæ per mutuam actionem & reactionem ſe deſtruunt, ſed mundus in ſua naturali compoſitione vtrumque claudit: nam ex ſublunari materia, priuationi ſubdita, atque etiam ex contrariis elementis perpetuo inter ſeſe repugnantibus conſtat: ergo ex propria conditione tendit in corruptionem, & ex conſequenti in non eſſe, quare perpetuo durare repugnabit, niſi maiori, atque ſpeciali Dei auxilio conſeruetur: Secundò, quia mundus ſecundum omnes partes eius, præſertim quantum ad corpora vitæ prædita, quantitatem, ac materiam petit intrinſeco termino definitam, ita vt ſub minori nec eſſe nec conſeruari poſſit: etenim ad tam paruam quantitatem peruenire poterunt elementa, vt pro continuis generationibus mixtorum non ſufficiant, ſed tandem conſumantur, & eis conſumptis mundus pereat, & viuentia adeo diminui poſſunt, vt non poſſint ſub tam parua quantitate conſeruari, nec proprias operationes exercere; ſed elementa, vt pote contraria, atque contigua viciſſim ſe corrumpunt, & ſtaturam hominum conſtat indies minorem fieri, raroſque homines proceriores parentibus euadere, minori etiam temporis periodo durare. Ex quibus efficaciter ſequitur, deuenturum tandem mundum ad eum ſtatum, vt vlterius conſeruari nequeat, ſine maiori, ac ſupperaddito concurſu diuino. Quod corroborari poteſt, ex proportione finis eius cum principio: nam generationes non poterunt eſſe æternæ ex parte principij (vt octauo libro Phyſicorum oſtendimus) ergo nec poſſunt eſſe æternæ ex parte finis, ſed ceſſare debent, ſpectata earum natura, & concurſu naturali, atque ordinario Dei, & ideo maiori ac ſpeciali indiget mundus concurſu, vt perpetuo durare poſſit.

Noſtra ſententia duplici aſſertione continetur: prior eſt, mũdus in eo ſtatu imperfecto, quem habuit à principio, & habiturus eſt vſque ad diem iudicij, conſeruari poteſt cum ſolo auxilio generali Dei, pro qua nullum auctorem refero, quia quæſtionem hanc nullus attigit: ſed eam probo primo, quia neque ex aliquo effectu, nec ratione alicuius momenti probabiliter oſtẽdi poteſt, quod à prima conditione contulerit Deus ſpeciale aliquod auxilium mundo, aut alicui eius parti pro

ſua

sua conseruatione, neque id necessarium fuisse aliquando, vel tali auxilio indiguisse; sed eodem concursu, quo creauit materiam primam, & rationales animas, illam quidem formis vnitam, has vero materiæ, eodem inquam eas conseruat, neque maiori indigent, cum conseruatio sit continuata ipsa productio. Vnionem vero materiæ cum formis per continuas corruptiones dissolutam mediis secundis causis nouas generationes cum solo concursu generali edentibus reparat, & modo simili, quidquid elementa sibi detrahunt per continuas, ac reciprocas actiones, & reactiones, ex eadem ipsorum materia eductis nouis partibus formarũ restauratur, semper enim corruptionem vnius generatio alterius consequitur, quia materia non potest naturaliter denudari omni forma: quod in futurum effici posse, vsque ad diem iudicij, facile constat, cum eædem res, eædemque causæ naturales, eodem modo se habentes, atque eodẽ modo ex determinatione ad vnum operantis permaneant; nam idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, eodemque modo operans, semper atque eodem modo idem efficit. Secundo, quia ad diuinam prouidentiam naturalem, & ordinariam spectat, sic mundi exordiũ & continuationẽ attemperare per proportionem, atque conseruationem, & propagationem partium eius, vt nulli tantum permittat facultatem circa aliam, qua possit eam extinguere. immo nec notabiliter consumere, sed in tali ordine continet omnes, vt eisdem modis, cum eodemque, ac solo concursu, quo eas condidit, sese restaurare possint, & in eodem statu, ac dispositione, quam habuerunt, à principio conseruare, ita ergo censendum est fieri, vsque ad diem iudicij, cum eundem statum, eandemque dispositionem habeat, & habiturus sit mundus.

Assertio posterior est: mundus in eo statu, quem habiturus est, post diem iudicij, per totam æternitatem, non potest cum solo concursu generali Dei, cum quo conseruatur modo, conseruari, sed maiori, atque specialiori indigebit, vt in eo conseruetur. Hæc efficaci ratione probatur, quia status ille mundi lõge diuersus, & perfectior erit eo, quem habuit à principio: nam corpora ipsa, ex quibus componitur, nouam perfectionem accidentalem recipient, & non naturaliter eis debitam, sed naturam eorum superantem, in eo enim statu cælestia corpora à propriis motibus quiescent, vt colligitur ex illo Apoclypsis 10. vbi dicitur iurasse Angelum per virtutem in secula seculorum. quod tempus non erit amplius, nimirum postquam alter Angelus tuba cecinerit, qua insonante mortui ad vitam reuocabuntur, vt asseruit Paulus 1. ad Corinth. 15. Quod si tempus

pus amplius non erit, neque motus cælorum esse poterit, cum quo realiter, vel idem est, vel sine quo nullo modo esse potest. Et probatur satis cōgrua ratione, quia cessante fine, cessant ea, quæ eius gratia sunt cōstituta, sed præcipuus finis, cuius gratia mouentur cæli, sunt generatio, atque conseruatio viuentium corporum, & aliorum, ex quibus fiunt, & aluntur: hæc vero omnia expleto omnium numero igne consumentur, vt pluribus locis docent sacræ literæ, præsertim 2. Petr. c. vltimo: ergo motus ipse cælorū cessabit. Præterea corpora ipsa cælestia ampliori luce vestientur, iuxta illud Isai. 30. *Lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter*: quod explicans Isaias, c. 60. ait. *Ecce ego creo cælos nouos, & terram nouam*, & Ioānes Apoc. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam.* Elemēta etiam nō solum à corruptione, & vicissitudine alterationum, vaporumque atque exhalationū permixtione liberabuntur, sed noua, atque eximia luce perfundentur, ita vt quasi cælestia corpora reddantur, & in hoc nouo ac felicissimo statu mundum in perpetuū permansurum esse cēsendum est, vt colligitur ex illo Ecclesiastes 3. *Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerent in perpetuū.* Sicut ergo maior erit necessarius concursus, nouusque, & superadditus generali, per quem conditus fuit mundus: immo, & superans naturalem ordinem, vt tale nouum esse eis conferatur, quantum ad noua, & perfectissima accidentia, ita nouus, ac superadditus specialis concursus generali superadditus omnino necessarius erit, vt in eodē nouo esse conseruetur.

Ad primum in oppositum factum, concesso antecedenti, neganda est consecutio, quod non possit mūdus, cum solo concursu Dei generali conseruari, quia neque ex parte materiæ, neque qualitatum contrariarum nouum postulat concursum: sed sicut per solum generalem condita fuit materia prima, ita per solum generalem conseruatur, cum conseruatio non sit aliud, quam continuatio eiusdem esse recepti. Neque obstat tali conseruationi priuatio ei annexa, quia propter illam necessarium non est, quod decursu temporis omni forma denudetur, sed per solum concursum generalem omnibus causis à principio concessum disponitur, ac præparatur, pro noua forma suscipienda, priori expulsa, & cum ea non secus atque cum præcedenti conseruatur.

Contrarietas vero elementorum, atque qualitatum sic est naturaliter attemperata, vt sibi continua conseruentur, & superius sit locus naturalis, atque conseruatiuum inferioris, & si vnum aliqua ex parte alterum destruit, ab alio etiam vicissim destruitur; sed vtriusque iactura reparatur partim ex materia

alterius,

alterius, partim vero ex materia aliorum, & ita conseruatur naturalis integritas omnium, per solum generale auxilium eis, & superioribus causis concessum, ad suas actiones & reactiones exercendas. Quare non est eadem ratio de corpore mixto, ac de toto mundo: nam victrix qualitas, per quam dissoluitur temperamentum ad conseruationem substantialis formæ, totiusque compositi requisitum, non potest semper ab eodem corpore per alteram qualitatem valde remissam superari, aut iactura temperamenti reparari per solum concursum generalem, & ideo necessitate naturæ periit tale compositum, per dissolutionem temperamenti modique vnionis materiæ cum forma. Mundus vero potest iacturam vnius corporis reparare per virtutem alterius, mediis continuis generationibus, solo concursu generali factis, & semper efficiendis, vt expositum est.

Ad secundum de viuentibus corporibus concedimus, aliquando filios parentum staturam non adæquare, sed etiam aliquando prceriores euadunt, non tamen possibile esse iuxta ordinem naturalem à diuina prouidentia in rebus constitutum, semperque continuatum, ad tam paruam quantitatem reduci viuentia corpora alicuius speciei, in qua non possint naturaliter conseruari, quia nec potest naturalis virtus vitalis eorum tantum deficere, nec alimenta, ex quibus nutriantur, cum pertineat ad eandem diuinam prouidentiam naturalem vim illorum & corpora, ex quibus alenda sunt conseruare, & id quidem, sicut hucusque fecit cum solo concursu generali, efficit etiam in futurum toto tempore, quo mundus in hoc imperfecto statu generationũ, & corruptionum duraturus est.

Tractatus de terminis potentiarum, & qualitatum.

EAdem, aut similis est consideratio de potentiis, & qualitatibus, & ideo de vtrisque differendum est, reuocatis in memoriam notionibus terminorum, paruitatis, & magnitudinis, traditis ex instituto 1. Physic.

QVÆSTIO I.

An potentiæ actiuæ terminis magnitudinis, & paruitatis definiantur quoad intensionem suorum effectuum.

QVæst. procedit naturaliter, & negatiua pars, quod nõ postulent actiuæ potentiæ terminos intrinsecos, nec extrinsecos magnitudinis, ac paruitatis, his argumentis probatur.

Primo,

Primò quia virtus, seu potentia actiua proportionari debet passiuæ, nempe subiecto, circa quod operatur, & in quo effectus recipitur; sed potentia receptiua, seu passiua subiecti nullum terminũ magnitudinis, aut paruitatis postulat; ergo neque potentia actiua agentis eum postulat: minorem probo, quia potentiam passiuam recipere effectum ab agente, est ab eo perfici; sed quo plus perficitur, est capacior maioris perfectionis secundum intensionem suorum effectuum; ergo data qualibet intensione effectus, potest intensiorem in infinitum recipere, quod repugnat, quin possit ab agente per potentiam actiuam eodem modo produci: quare neque habebit vllum terminum magnitudinis actiua potentia: & eadem est ratio de termino paruitatis, cum non sit excogitabilis effectus à Deo remissus, quin remissiorem possit recipere subiectum ab agente, & ab hoc produci per actiuam potentiam.

Secundo probatur, quia corpora naturalia eo velocius mouentur, quo magis appropinquant ad centrum proprium, quod non est intelligibile, nisi intelligatur, grauitatem, aut leuitatem eorum eo magis crescere, vel intendi: nam sicut motus naturalis sursum, vel deorsum procedit à grauitate vel leuitate; sic motus volocior à maiori, seu intensiori. Si ergo centrum distaret in infinitum (vt constat fieri posse) cresceret in infinitum celeritas motus, & ex consequenti grauitas, ac leuitas, quæ est potentia actiua, ac productiua motus: quare non postulat minimum versus maximum, quod videtur expresse docere Arist. 4. c. huius libri textu 88. hisce verbis. *Si autem infinitum esset, infinita vtique esset & velocitas: si vero velocitas, & grauitas, & leuitas, &c.* Neque etiam versus minimum habens terminum, cum constet, magis, ac magis in infinitum decrescere posse celeritatem motus & ex consequenti grauitatem, & leuitatem. Probatur tendem, quia si terminum aliquem intensionis postularet, vel esset diuisibilis, vel indiuisibilis, sed vterque est impossibilis; indiuisibilis quidem, quia indiuisibile nec facit rem maiorem, nec minorem; ergo nec postulat maiorem virtutem, nec arguit minorem in agẽte, à quo per illam producatur: quare non est excogitabilis virtus, potens producere intensionem infra indiuisibile, quo terminatur, quin possit producere indiuisibile ipsum, terminans eandem intensionem, sed intensio infra indiuisibile quodque est indeterminata, cum sit in infinitnm diuisibilis: ergo cnm ad illã exigatur productiua potentia, & non ad producẽdum indiuisibile, non poterit esse determinata intrinsece, per maximum, quod sic: neque extrinsecè, per minimum, quod non:

non: quia impossibile est, potentiam posse producere intensionem, infra indiuisibile, quin possit producere ipsummet indiuisibile: quare non poterit esse verum, quod non possit producere effectum tantæ intensionis, & bene quemlibet minorem, hoc est enim minimum quod non: quare neque extrinsecus iste terminus dari potest.

Vera tamen sententia est, actiuæ potentiæ, secundum virtutem naturalem consideratæ, terminum magnitudinis intrinsecum postulans, (qui dicitur maximũ quod sic) quo ad intensionem suorum effectuum: paruitatis vero neque intrinsecum, neque extrinsecum: Vtramque partem tenent Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo, cap. 11. quæst. 1. art. 2. cum cæteris interpretibus eiusdem capitis. Qui omnes ex eo deduxerunt Aristotelem concessisse actiuis potentiis intrinsecum terminum magnitudinis quoad proprios effectus producendos, quod præcipue verum est de intensione eorum. Probatur autem prima pars duplici argumento, quia potentiæ oriuntur ex ipsiusmet rei entitate, aut essentia, vel certe eam naturaliter sequuntur: sed essentia, vel entitas finita est, ac determinata, ita vt tantæ perfectionis sit & non maioris, vt euidenti inductione constat in quibuscunque rebus creatis: ergo naturales potentiæ eam consequentes habent perfectionem eodem modo determinatam, hoc est, tantam, vt non maiorem, quod est habere determinatam maximam, quod sic. Probatur consequentia, quia non potest effectus perfectior esse eius causa; nec vllam habere perfectionem, quam ab eadem non accipiat; perfectior autem potentiæ præcipue consistit in eo, quod effectum tantæ intensionis producere possit: ergo necesse est, definiri termino intrinseco magnitudinis, quantum ad intensionem effectus, ita vt vsque ad tantam perfectionem perducere eum possit, & non maiorem ei conferre.

Secundo, quia potentiæ naturales non impeditæ operantur ex determinatione, ad vnum, hoc est, sine deliberatione, & ideo quantum possunt, aut secundum vltimum suæ virtutis: vt potentia ignis ad calefaciendum: ergo producunt semper effectum maximæ intensionis, ita vt maioris intensionis producere non valeant, alioquin non operentur quantum possunt, quod patet esse impossibile: quare necesse est eis concedere terminum intrinsecum magnitudinis, quod vocatur maximũ quod sic: Quod communis consensus scholæ semper tenuit, tribuens igni calorem vt octo, vltra quem non possit crescere: & pariter cæteris virtutibus elementorum, ac potentiis aliorum corporum.

Probatur deinde secunda pars, negans eis terminum paruitatis tam intrinsecum, quam extrinsecum triplici ratione: & prima procedit ex primo modo operandi harum potentiarum, videlicet, per applicationem, seu approximationem ad passum, quia quo magis ei est approximatus ignis, v. g. intensius illud calefacit, remissius vero, quo minus approximatur, aut magis ab eo remouetur, vt euidenti experientia notum est: sed constat, posse magis, ac magis ab eo remoueri, ita vt numquam possit tam remotum ab eo esse, quin possit plus remoueri, quo vsque extra sphæram eius idem passum positum esse censeatur, & ab eo non possit vllo modo calefieri; ergo nullus datur tam remissus effectus, quin remissior dari possit in infinitum, quod est, nullum dari terminum, nec intrinsecum, nec extrinsecum paruitatis secundum intensionem effectus in potentiis naturalibus.

Secundo probatur ex conatu potentiæ, quo modo operatur, de quo etiam est euidens, & experientia notum, quod non potest ita remissus esse, quin remissior adhuc in infinitum adhiberi possit à potentia: sed constat, quo minorem præstat conatum potentia ad operandum, eo remissiorem edere effectum; ergo data quacunque remissione eiusdem effectus, remissior in infinitum poterit produci à potentia: quare nullum habet terminũ paruitatis intensio eius. Probatur tandem ex natura eiusdem effectus, quia non datur tam remissus calor, quin remissior in infinitum dari possit, sicut non datur tam parua quantitas, quin minor possit dari semper. Et eius ratio à priori est, quia imperfectio effectus in infinitum procedere potest. Ex quibus planè sequitur, non dari effectum adeo imperfectum ab agente productum, quin imperfectior dari possit, & ex consequenti, nullum dari terminum paruitatis, in processione eius ad potentiam, nec ideo potentiam ipsam vllum habere terminum paruitatis intrinsecum, nec extrinsecum, quoad intensionem effectus.

Ad primum argumentum concessa maiori, neganda est minor: nam cum potentia passiua sit eius essentia, sicut habet essentiam limitatam tantæ perfectionis, ita habet potentiam passiuam limitatam, & consequenter terminatam termino magnitudinis intrinseco, quæ non crescit receptione effectus, quia verum est, tantæ perfectionis esse, & non maioris: ex ea igitur non probatur, quod actiua potentia, seu qualitas termino intrinseco magnitudinis careat, quantũ ad intensionem effectus.

Ad secundum argumentum dicemus dubio sequenti. Ad tertium respondeo, terminum intrinsecum, quem postulat actiua

po tentia

potentia diuisibilem quidem esse, sed completum quoddam indiuisibile, vltra quod nihil amplius potest producere. Quare nec solum latitudinem incompletam, aut interminatam importat, nec solum indiuisibile eam terminans, sed vtrumque, vel vt vno verbo explicetur, dicit latitudinem intensionis completam vltimo indiuisibili, vltra quod non potest potentia procedere; hoc autem nō habet terminus extrinsecus, vt constat, quia nec importat latitudinem intensionis completam, aut terminatam, sed interminatam, & quasi indefinitam, quam idcirco non intelligimus, nec explicamus per tantum calorem, & non plus, sed per non tantum, & bene quodcunque minus. Quod vero dicitur, potentiam eo ipso, quod potest producere latitudinem infra indiuisibile, quo terminatur, aut completur, posse etiam producere idem indiuisibile complens, quia non requiritur maior virtus ad producendum indiuisibile, verum est: sed ex hoc non bene infertur, idem esse, potentiam terminari extrinsecè, minimo quod non, & intrinsece, maximo quod sic: nam maximum quod sic, non dicit latitudinem intensionis terminatam proprio indiuisibili, quomodocunque, sed ita vt vltra illam nihil amplius producere possit, quo pacto sumptam repugnat, produci à potentia non postulante intrinsecum terminum magnitudinis, sed solum extrinsecum: nam de ratione potentiæ talem terminum postulantis (si daretur) foret, vt data quacumque latitudine intensionis completæ ac terminatæ à se producta, maiorem posset producere, quod patet repugnare potentiæ terminatæ termino magnitudinis intrinseco. Itaque discrimen inter vtrumque terminum, ac potentiam, non consistit in solo indiuisibili, sed in latitudine intensionis per eum completa cum tali modo, vt sic eam producere possit potentia, vt non plus possit, quod constat conuenire potentiæ postulanti intrinsecum terminum magnitudinis, & omnino repugnare ei, quæ extrinsecum tantum postulat. Dari vero potentiam vtrumque postulantem, contradictionem implicat, sicut contradictio reperitur in ipsis terminis, quia tantum posse, & non plus, quod est terminari, maximo quod sic, & tantum non posse, sed quodcunque minus, quod est terminari minimo quod non, manifestam continet repugnantiam, vt consideranti facile patebit.

DVBIVM.

An necesse sit corpus naturale ad suum centrum naturaliter motum velocius semper moueri, quo magis ad ipsum appropinquat.

AD secundum argumentum supra propositum respondent Pattes Conimbricenses 1.lib.de cœlo, cap. 11. quæst. 1. art. 3. concedendo corpus naturale motum ad suum centrum velocius moueri quo magis ad ipsum accedit ob augmentum grauitatis, vel leuitatis, non tamen ideo (aiunt) crescet velocitas in infinitum infinite protracta distantia centri, sicut nec grauitas ista, vel leuitas, qua perueniente ad certum gradum intensionis sibi intrinsecum cessabit intensio, & de cætero motus eadem prorsus vniformi celeritate procedet, quod augmentum grauitatis vocant, grauitatem accidentalem, 2. libro, cap. 6. quæst. 1. artic. 2. id est, impulsum emanantem à corpore graui, ratione naturalis grauitatis, dum ad proprium centrum mouetur. Alij vero dicunt, corpus media propria grauitate, & motu, hanc grauitatem accidentalem sibi imprimere, & alij media hac grauitate accidentali docent, ingenitam, & propriam grauitatem confortari, verum relati solum inter se differunt in modo loquendi.

Sed vtrumque assertum nobis displicet, primum quidem, quia sine aliquo fundamento rationis dicitur à grauitate naturali emanare accidentalem, seu aduentitiam, cum à nulla alia qualitate, seu potentia naturali emanet alia similis accidentalis, seu aduentitia, non à calore, nec frigore, nec ab alia secunda qualitate (vt euidenti inductione cuicunque potest constare) ergo nec à grauitate, & leuitate emanare potest, cum nulla assignetur specialis ratio ex parte earum talis emanationis, & solum videatur conficta ad reddendam rationem, ob quam motus naturalis sit velocior in fine, quam in principio & medio. Et potest vrgeri hoc argumentum, quia grauitas hæc accidentalis non est pondus, sicut naturalis, cum constet lapidem non habere plus ponderis, dum eam habet, quàm dum est sine illa, si ad trutinam examinetur: solum igitur potest esse impulsus, quem sibi imprimit per motum, sed omne impulsus à quocumque, & quomodocunque impressi sunt eiusdem speciei, quia omnes possunt mouere corpus versus quamlibet differentiam loci, iuxta directionem imprimentis: ergo sequitur impulsus esse eiusdem speciei

ciei cum cæteris. Vt cum eo, quem aliquis imprimeret lapidi, dum mouetur deorſum, vnde ſequitur non poſſe emanare ab ipſo lapide, ſed extrinſece impreſſus eſſe debet à ſe, vel ab alio: ab alio vero conſtat non imprimi, ſed nec à ſe, vt mox probabitur, ergo falſa eſt prædicta ſententia.

Præterea, impoſſibils probatur talis emanatio grauitatis accidentalis, eo præſuppoſito, quod ab auctoribus huius ſententiæ dicitur, nempe grauitatem accidentalem non emanare à naturali ſecundum ſe, nec dum corpus quieſcit, ſed ſolum dum mouetur, ex quo euidenter ſequitur, medio motu, vt minimum, tanquā cauſa, ſine qua non, vel conditione emanare, quare neceſſe eſt, motum ſe tenere ex parte agentis, nempe grauitatis naturalis, eſſeque vt minimum natura priorem impulſu, vel grauitate accidentali, eo medio emanante, & aliquo modo cauſam, aut cauſationem eius. Quemadmodum approximatio agentis ad paſſum prior natura eſt effectu producendo, quare repugnat eundem motum eſſe effectum eiuſdem impulſus, aut grauitatis accidentalis, & natura poſteriorem ea in eodem ordine efficientis cauſæ: ſed id ſequitur neceſſario ex tali doctrina, ergo plane falſa cenſeri debet. Probatur vero, quia euidens eſt, motum procedere à grauitate naturali, tanquam à cauſa effectiua: ergo euidens eſt, velociorem motum procedere à tali grauitate accidentali (ſi datur) ſe tenente ex parte eiuſdem grauitatis naturalis, & ideo cum ea concurrente ſuo modo effectiue ad eundem motum celeriorem, & ex conſequenti eſſe natura priorem eo, & tandem non eſt minus euidens, eundem motum ſe tenere ex parte grauitatis naturalis ad cauſandam grauitatem accidentalem, quæ non niſi per motum, vel medio motu emanat ab ea iuxta hanc ſententiam. Ergo euidens eſt eundem motum eſſe cauſam, ſeu cauſationem eiuſdem grauitatis accidentalis, & proinde natura priorem ea: habet ergo ratione cauſæ, & effectus reſpectu eius, & eſt prior natura, atque etiam poſterior ea in eodem genere efficientis cauſæ, quod manifeſtam continet repugnantiam. Argumentum hoc efficaciſſimum ſolum hac via eludi poſſet, ſi diceretur, non eandem partem motus eſſe cauſam, & effectus grauitatis accidentalis, quia hoc plane repugnat, ſed diuerſam, ita vt media priori parte motus velocioris emanet pars eiuſdem grauitatis, non quidem concurrens effectiue ad eandem partem motus, nec prior natura ea, ſed poſterior tamquam effectus eius, concurrens vero effectiue ad partem motus ſequentem, quæ ab ea procedit tanquam effectus, & natura

 poſterior,

posterior. Cæterum euasio hæc non minus euidenter falsa ostenditur. Primo quidem, quia accidentalis grauitas producitur mediq motu, tanquam causa, sine qua non, vel causatione aut conditione: ergo eodem modo quo incipit motus, incipit productio grauitatis, videlicet per vltimum non esse. Quemadmodum ergo verum est dicere, nunc non est motus, & immediate post erit, ita verum esset dicere, nunc non est productio grauitatis, & ex consequenti grauitas ipsa, & immediate post erit. Præterea, sicut verum est, in toto tempore immediato esse motum, ita debet necessario esse verum, in toto tempore immediato esse grauitatem, ita vt nulla possit dari motus pars, immediate post, cui non respondeat aliqua pars grauitatis ea media emanans: sed ita naturaliter, & necessario procedit velocior motus à grauitate accidentali, & singulæ partes eius correspondent singulis partibus grauitatis accidentalis: ergo omnino necessarium est, totum motum futurum immediatè post, & omnes eius partes procedere à tota grauitate, & omnibus eius partibus, & eodem modo totam grauitatem, & omnes eius partes procedere à toto motu, & omnibus eius partibus, & id quidem in eodem genere efficientis causæ, ex quo necessario etiam sequitur, totum motum futurum, & omnes eius partes esse causam totius grauitatis, & omnium partium eius, atque etiam effectum esse priorem natura, ac posteriorem in eodem ordine efficientis.

Secundo vero falsa ostenditur euasio, quia si grauitas accidentalis emanat à naturali medio motu, & ideo emanatio est successiua: ergo necesse est, partem grauitatis accidentalis in eadem duratione existere cum eadem parte motus præcedente, qua média emanat. Probatur consequentia, quia quilibet effectus debet coexistere in eadẽ duratione suæ causæ, vel causatione, aut conditione actu eã causante, in eadem quidem duratione instantanea, si in instanti operetur causa, vel successiua, si operetur successiuè. Verum igitur est, ac necessarium, lapidem eodem tempore partis motus præcedentis habere maiorem grauitatem, quã petit eadem pars motus: ergo necesse est tunc velocius moueri, quia ex maiori grauitate sequitur naturaliter motus velocior, sed eo tẽpore habet lapis maiorẽ grauitatem: ergo eodem tempore necessario debet habere motum velociorem. Et vrgeri potest idem argumentum, ac declarari simul hoc modo: si motus fieret in instanti, & eo medio emanaret velocitas, in eodem instanti, in quo esset motus, emanaret: ita vt verum foret in primo instanti in quo esset motus, dari etiam primam grauitatem accidentalem, sed in eodem instanti,

in quo est causa naturalis, producit suum effectum in instanti producibilem, ergo in eodem instanti sequeretur accidentalis grauitas causata medio motu, quem necessario ipsa producit, & ita motus, eademque grauitas erit prior natura, atque posterior, atque etiam causa, & effectus in eodem ordine efficientis.

Postremum vero, quod asserit eadem sententia, nempe dilatato spatio in infinitum, inter terminos motus grauis, aut leuis corporis per virtutem diuinam, non moueri semper velocius, quo magis appropinquaret ad centrum, sed solum vsque ad certam distantiam: reliquum vero viæ vsque ad centrum eadem velocitate conficere, falsum nobis etiam videtur, & omnino necessarium, quod celerius semper moueretur, quod sic probo: causa naturalis grauitatis accidentalis est grauitas naturalis, à qua emanat medio motu, & medio motu velociori emanat intensior grauitas accidentalis, quod constat ex toto motu lapidis à concauo lunæ vsque ad centrum terræ: sed dum lapis suo motu tendit in centrum, adest eadem naturalis causa intensioris grauitatis, nempe eadem grauitas naturalis, & intensior grauitas accidentalis cum velociori motu: ergo naturaliter procedet ab eà intensior effectus, qui est intensior grauitas accidentalis, & eadem est ratio de cæteris partibus motus vsque ad centrum, quare semper erit necessarium, celerius moueri lapidem, quo magis ad centrum appropinquat. Et si respondeant, eandem esse causam naturalem intensioris grauitatis accidentalis, à qua intensior procederet, nisi haberet ex propria natura intrinsecum terminum suæ intensionis, qui vocatur maximum quod sic, & quem excedere non potest naturaliter: in primis solutio hæc manifestam continet petitionem principij, tum quia pro ratione reddit illud, de quo est controuersia, nempe, an potentiæ,& qualitates habeant terminum intrinsecum suæ intensionis versus maximum, tum etiam, quia præsupponit id, quod probandum est: nam licet de potentiis, & qualitatibus naturalibus,quæ sequuntur naturas rerum,secundum se consideratas, probatum sit terminum magnitudinis intrinsecum suæ intensionis habere, de cæteris vero, quæ eas sequuntur, media aliqua causa extrinseca, neque probatum est, neque probari potest, vt statim ostendemus, & tandem neque in his, neque in illis possibile est naturaliter, quod ex vna parte postulent talem terminum, & ex altera detur naturalis causa, à qua vltra illum intendi possint, quia si effectus est naturaliter impossibilis, impossibilis quoque censenda est naturaliter causa, vt

patet in viuentibus, quod eo ipso, quod postulant terminum intrinsecum magnitudinis, postquam illum pertingunt, nulla potest dari naturalis causa maioris augmenti, sed potentia nutritiua, & augmentatiua, quarum virtute peruenerunt ad terminum, non possunt iam plus substantiæ conuertere, quam deperdetur: immo limitatio harum potentiarum, vel cuiuscumque alterius causæ potentissima ratio est eis concedendi intrinsecum terminum. Vnde sequitur, quod si qualitatibus concederetur talis terminus intensionis intrinsecus concedi non possit, quod postquam eum pertingunt, possit dari causæ naturalis maioris intensionis earum, & eo ipso, quod dari possit, nequit eis talis terminus concedi.

Vera igitur solutio illius argumenti hac distinctione explicanda est: Potentiæ, & qualitates actiuæ duplices sunt, quædam namque ex propria natura rebus conueniunt, vt igni calor, & frigus aquæ, vera grauitas, & leuitas elementis, ac mixtis. Aliæ non quidem ex propria natura eis conueniunt, sed ab extrinseco eis imprimuntur, vt impulsus proiectis, & intensio conuenit illis ex propria natura, à qua procedunt, & propterea limitata esse debet, atque definita per terminum magnitudinis intrinsecum, sicut ipsa natura: cæteræ vero qualitates (vtpote propriam naturam rerum non consequentes, sed ab extrinseco impressæ) non postulant talem terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum; ita vt licet actu infinitam intensionem habere non possint, bene tamen quamlibet finitam, quantumcumque magnam, quia in rebus, quibus ab extrinseco imprimuntur, solum postulant potentiam obedientialem passiuam, seu receptiuam, non petentem intrinsecos terminos, & cum impulsus corporibus impressus ad motum huius sit conditionis, caret termino intensionis intrinseco. Vnde sequitur, quod si imprimatur lapidi deorsum moto, poterit semper de nouo imprimi intensior, per quem celerius semper moueatur, quo magis appropinquat ad centrum, quod verum erit, ac necessarium, quantumcumque centrum diuina virtute separetur à loco, à quo moueri cœpit, ita vt numquam contingat, immo neque possit contingere, motum eius centro propinquiorem æqua celeritate fieri, ac magis ab eo distantem, ex quo nullum incommodum sequi, facile poterit cuique constare.

QVÆSTIO II.

An potentiis actiuis concedendus sit terminus intrinsecus quoad extensionem suorum effectuum.

SEnsus quæstionis est, an potentiæ actiuæ ad quamlibet distantiam spatij effundere possint proprios effectus, vt ignis producere calorem in aquam, quantumlibet à se distantem, vel ad tam magnam, vt non ad maiorem. Et de termino paruitatis, res est certa apud omnes nullum postulare, quia euidens est, agens non solum posse effectum proprium effundere in passum, vel circa spatium sibi propinquius, sed perfectius eum effundere, vt ignis fortius calefacit aquam, aut lignum, quò sibi propinquius est: ergo impossibile est ad tãtam distantiam extendere effectum, quin possit ad minorem, ac minorem in infinitum, immo quin possit quo minor est, perfectius illum extendere, quod est nullum terminũ paruitatis admittere.

Sed aduersus hanc veritatem opponi possunt potentiæ sensitiuæ, de quibus euidens est obiectum ita proximum organo sensus posse percipere, vt si proximius accedat, non percipiatur, & multo minus, si supra organum ipsum, vel potentiam ponatur, quod de sensibus saltem medium externum postulantibus, vt de visu, & auditu, atque odoratu docet experientia. Istæ ergo potentiæ postulabunt necessario terminum paruitatis intrinsecum, quoad extensionem suorum effectuum, vel operationum. Probatur consequentia ex definitione intrinseci termini paruitatis, qui est tanta distantia ad quam potest produci effectus, ita vt ad minorem non possit, quod expresse videtur asseruisse Aristoteles lib. de sensu, & sensibili, capite vltimo ad finem hisce verbis: *Est itaque aliquid vltimum distanta, vnde non videtur, & primum vnde videtur, hoc itaque necesse in diuisibili esse, vltra quodque non contingit sentire existens, cica autem necesse sentire.*

Pro solutione adnotare oportet in sensationibus duo reperiri, primum est immutatio potentiæ sensitiuæ ab obiecto, quæ est impressio speciei, & receptio eius in eadem potentia. Secundum operatio ipsa vitalis, quam elicit potentia informata specie, nempe, visio, vel auditio, & impressio quidem speciei non est actio, aut operatio potentiæ, sed obiecti in ipsam: ex parte verò eiusdem potentiæ sola receptio aut passio: operatio verò est ab ipsa potentia simul, & obiecto media

ſpecie concurrente cum illa, tanquam ab vno principio, per quam operationem non agit potentia in obiectum, neque in aliquid aliud, quia non eſt actio tranſiens, ſed intra ſe producit per illam ſpeciem expreſſam, in qua conſiſtit ſenſatio, ſeu perceptio obiecti ſenſibilis. Et ex his ſoluitur argumentum oppoſitum conceſſo antecedente, quod detur determinata diſtantia, à qua, & non à minori poſſit potentia ſentire obiectum: negando tamen ex hoc ſequi, quod potentia actiua ad tantam diſtantiã extendat ſuum effectũ, & non ad minorem, quia ſenſatio non eſt effuſio, ſeu extenſio effectus per ſpatium, cum cõſtet ſenſationem, vel ſpeciem expreſſam non produci, vel extẽdi circa ſpatium, vel vſque ad obiectum, ſed intra potentiam ipſam remanere: poſtulat vero ad hanc operationem intra ſe eliciendam certam diſtãtiam obiecti à ſe tanquã conditionem neceſſariã, quod conſtat nõ eſſe terminari quo ad extenſionem ſui effectus, ſed neque ſequitur actionẽ obiecti in potentiã (quę vere eſt effuſio, ſeu extenſio ſui effectus ad medium) & potentiã terminari verſus paruitatem: nam licet potentia non percipiat obiectum, niſi ad aliquam diſtantiam, cæterum, à quocunque, & quantumcunque minima imprimit ei obiectum propriam ſpeciem, quia diſtantia obiecti conditio potentiæ eſt ad percipiendum obiectum, non conditio obiecti, ad agendum, circa potentiã, & extendendum proprium effectum per medium circa illam. Vnde conſtat, potentiam actiuam obiecti, ad extendendum proprium effectum, nullum paruitatis terminum poſtulare, neque id probare teſtimonium Ariſtotelis, etiam vt verba eius ſonant intellectũ. Quia ex eo, quod detur certa diſtantia, à qua primum videri color, & audiri ſonus poſſit, non tamẽ datur ex hoc terminus extenſionis alicuius effectus actiuæ potẽtiæ, aut virtutis obiecti, verſus minimũ, vt oſtenſum eſt.

Solum igitur poteſt quæſtio præcedere de termino intrinſeco magnitudinis, an videlicet ad tantam diſtantiam poſſit extendere proprium effectum potentia, ſeu qualitas actiua, vt non ad maiorem. Cui hac diſtinctione reſpondendum cenſent Patres Conimbricenſes 1. lib. de cælo. c. 11. q. 3. art. 1. diſtantia ſpatij, ad quam potentia actiua proprium effectum poteſt extendere, dupliciter conſideranda eſt, aut includendo vltimum indiuiſibile, quo clauditur, aut terminatur, vel illud excludendo, & priori modo potentiæ actiuæ non habent terminum intrinſecum, quo ad diſtantiam, ſeu extenſionem ſpatij, ſed tantum extrinſecum, è contrario autem poſteriori modo.

Probant primò hoc argumento, conſtituto, quod luminoſum poſſit ad tria ſtadia ſpatij, nempe, aëris, effundere lumen & vlterius

vlterius non possit, & tunc ita arguunt. Lumen effusum per totum illum aërem non potest attingere vltimam superficiem claudentem eandem extensionem aëris, sed solum se extendere ad totam latitudinem diuisibilem eius eadem superficie clausam, ita vt in ea recipiatur: ergo verum erit ad totam latitudinem aëris se extendere lumen, & vlterius non se extendere, sed hoc est intrinsece terminari per illam versus magnitudinem, vt ex definitione intrinseci termini magnitudinis constat: ergo hunc postulat actiua potentia, quo ad extensionem sui effectus. Minorem ita probat: vel lumen in ea superficie receptum est alicuius intensionis diuisibilis, vel indiuisibilis: sed indiuisibilem intensionem dari repugnat: ergo necesse tale lumen habet intensionem diuisibilem, præsertim cum minorem habeat, quàm cætera indiuisibilia præcedentia spatij agenti proximiora. Eam igitur intensionem necesse erit ad partem sibi proximiorem effundere, eam illuminando. Probatur consequentia, quia nullum accidens productiuum sibi similis, ad tam remissum gradum peruenire potest, quin remissiorem possit producere in passo sibi approximato, sese porrigendo vsque ad non gradum. Quare falsum erit, quod supponitur, illam superficiem pertinere ad terminum intrinsecum extensionis luminis, aliquid eius in se recipiendo, & totã extensionem eius intrinsecè claudendo, ita vt vlterius non se extendat. Et consequenter erit etiam falsum, dari terminum intrinsecum luminis, vel alterius actiuæ qualitatis versus magnitudinem, quo ad extensionem. Postremo vero facile ostendunt, quia si effectus non extenditur ad superficiem claudentem, seu terminantem totum spatium, illa erit terminus, ad quem non se extendit effectus agentis, bene tamen extenditur ad totam latitudinem per eam terminatam: ergo est terminus extrinsecus.

Hæc tamen sententia videtur mihi plane falsa, quantum ad vtrunque, quod probo primo argumento ad hominem hoc modo. Ideo asserit lumen, vel quamlibet aliam qualitatem actiuam proprium effectum extendere per totum spatum trium stadiorum, vsque ad superficiem ipsum terminantem, non quidem inclusiuè, ita vt in ipsamet superficie recipiatur, sed exclusiue tantum, ita vt in tota, ac sola latitudine spatij, ipsa vero superficies nõ illuminetur. Hoc itaque sic necessario fieri (aiunt) quia si superficies aliquid luminis reciperet, necessarium foret, vt in parte sequenti illud produceret, quia agens approximatum passo, naturaliter & necessario in ipsum agit, quare non posset superficies esse terminus intrinsecus extensionis effectus, cum vltra illam se extenderet. Sed hoc quidem se-

quitur de tota latitudine spatij, superficie clausa: ergo non poterit hæc (vt aiunt) esse terminus intrinsecus, nec superficies extrinsecus. Antecedens sic ostendo. Lumen recipitur in tota latitudine: ergo necessario debet produci in superficie eam terminante, & in ea recipi. Probatur consequentia eodem argumento eorum: quia si lumen receptum in superficie, necesse est, quod in parte sequenti producatur, quia agens naturale necessario extendit suum effectum ad passum sibi approximatum: ergo lumen receptum in tota latitudine spatij, superficie terminata, necessario producit, atque extendit suum effectum ad eamdem superficiem. Probatur euidenter consequentia, quia non est ipsa minus approximata parti spatij illuminati, quam terminat, quàm pars sequens sit approximata sibi; ergo nec minus recipit lumen ab illa, quā producat in hāc; quare nec potest esse terminus intrinsecus tota latitudo spatij excludens superficiem: nec potest eadem superficies excludi à receptione effectus, vt sit terminus extrinsecus extensionis eius. Eodem igitur argumento eorū aduersus propriam sententiam retorto, probatur falsa.

Sed rursus eam impugno duplici argumento. Primo, quia si ab effectu producto per totam latitudinem spatij excludatur superficies ipsum includens, sequitur non dari vllum terminum magnitudinis intrinsecum earundem potentiarum, aut qualitatum, quoad extensionem effectus, quem tamen opposita sententia eis concedit. Probatur consequentia, quia talis terminus vel est superficies, vel latitudo ab ea clausa: non primum (vt concedunt ipsi) & probat euidenter ratio: cum ad eam non perueniat effectus, nec in eadem recipiatur, quod ad rationem intrinseci termini à primo necessarium est. Sed nec tota ipsa latitudo, in qua lumen recipitur, intrinsecus terminus esse potest. Probatur minor: nam terminus extensionis intrinsecus magnitudinis debet esse quid certum, ac determinatū, ad quod effectus perueniat, & vlterius non se extendat: sed latitudo totius spatij, exclusa superficie eam claudente non est quid determinatum, cum non habeat vltimam partem, sed qualibet signata habeat vlteriorem aliam in infinitum: ergo repugnat esse terminum intrinsecum extensionis effectus.

Et si dicas, esse determinatam, quia clauditur superficie: probo aperte id non sufficere, vt sit intrinsecus terminus, quia terminus intrinsecus talis esse debet, vt ad illum perueniat effectus, sed constat non peruenire ad superficiem; ergo impossibile est, superficiem terminare latitudinem, vt recipientem

effectum: sed quantum ad receptionem effectus, ita se habet latitudo spatij, ac si per illam non terminaretur, nec vllum prorsus haberet terminum. Quare eius ratione non potest vllo modo latitudo spatij recipiens lumen esse terminus intrinsecus extensionis eius, sed extrinsecus tantum. Itaque latitudo spatij materialiter tantum accepta, vt est extensio spatij, intrinsece terminatur tali superficie, cæterum, vt est passum, ad quod, & per quod extenditur lumen, repugnat eam terminari, nisi ratione prorsus extrinseca: quia quod lumen non recipit, nec potest intrinsece pertinere ad spatium, per quod aliquid extenditur, vt constat euidenter in motu locali facto per spatium, ad quem motum non potest pertinere vltimum indiuisibile, claudens idemmet spatium, nisi ad illud perueniat mobile, habens in eo præsentiam indiuisibilem terminantem intrinsece motum. Pari ergo ratione vltimum indiuisibile spatij, per quod se extendit lumen, nequit pertinere ad terminum intrinsecum talis extensionis, nisi ad ipsum perueniat lumen in eoque recipiatur.

Secundo probatur, quia si latitudo spatij, in qua lumen producitur, posset esse terminus intrinsecus extensionis eius, non recepto lumine in superficie eam terminante, euidenter sequitur, terminum magnitudinis extrinsecum, qui vocatur minimum quod non, esse intrinsecum, qui vocatur maximum quod sic, & ideo res omnes cuiusque generis, & ordinis habere intrinsecum terminum magnitudinis. Probatur consequentia; quia in minimo quod non, verum est, ac necessarium effectum non peruenire ad certum aliquod quod constat habere modum, vel rationem indiuisibilis, cum sit vltimum quid, quo clauditur tota latitudo, ad quam peruenit idem effectus, bene tamen peruenire ad totam ipsam latitudinem tali indiuisibili clausam: sed hoc sufficit in extensione luminis, vel alterius effectus (iuxta hanc sententiam) vt latitudo ipsa sit terminus intrinsecus magnitudinis potentiæ quo ad extensionem, qui est maximum quod sic: ergo quilibet terminus magnitudinis extrinsecus cuiuslibet rei, qui est minimum quod non, erit intrinsecus, qui est maximum quod sic, quod patet esse falsum.

Nostra ergo sententia est, potentias actiuas, actiuasque qualitates, quoad extensionem postulare intrinsecum terminum magnitudinis proprio indiuisibili clausum, ita vt vsque ad illud inclusiue possint extendere proprium effectũ eum in toto spatio, atque etiam in eodem indiuisibili effundendo, & non

alte

alterius. Quam in primis colligo euidenter ex D.Thomæ doctrina 1.2.quæst.5.art.6. ad 2. vbi sic loquitur. *Nec etiam omnia quæ sunt illuminata, aut calefacta possunt alia calefacere, aut illuminare, sic enim illuminatio, aut calefactio essent vsque ad infinitū.* Sentit igitur sphæram actiuitatis cuiuslibet agentis extendi vsque ad aliquid determinatū, quod quidem calefieri, aut illuminari possit ab eo, sed non posse aliud iuxta se positum calefacere, vel illuminare: ergo hoc est vltimū ad quod potest agens extendere actionē, & vltra illud non potest, quod est extensionem sui effectus procedere vsque ad vltimum inclusiue, hoc est circa quod producatur, & vltra illud non transeat.

Probatur deinde ratione: primo quia impossibile est, potentiā, seu actiuam virtutem, posse extendere propriū effectū per aliquā latitudinem spatij, & non posse eam cōmunicare vltimo indiuisibili, superficiei terminanti, atque, claudenti eam, vt asserit opposita sententia: ergo necessariū est, terminū propriæ extensionis idem indiuisibile claudere, & ex consequenti talē potentiam postulare intrinsecum terminum proprio indiuisibili clausum, ad quod idē effectus se extendat. Antecedens probo, quia agens potest producere suum effectū, circa totam latitudinem spatij, tali superficie clausum: ergo potest eum producere circa eandē superficiem claudentē, & ex consequenti actu producet, cum operetur naturaliter, & secundū vltimum potētiæ. Probatur consequentia, quia indiuisibile terminans latitudinem spatij, non efficit eam maiorem, & ex alia parte capax est eiusdē effectus, & non impeditum ad illum recipiendum: ergo non postulat maiorem virtutē in agente, vt ad se extēdat effectum, quam vt eum extendat circa totam latitudinem à se terminatam: ideo necesse est, indiuisibile effectus in tali superficie produci eo ipso, quod circa latitudinem spatij producitur, vt si terminus extrinsecus talis effectus proprio indiuisibili completus, sicut latitudo ipsa spatij, in qua producitur proprio iudiuisibili terminata est.

Secundo probatur, quia terminus intrinsecus magnitudinis eiusdē rationis est in qualitate, quo ad intensionem effectus & quoad extensionem, cum eodem modo definiatur in omnibus, sed in quantitate importat tantam, ad quam potest peruenire corpus, & non ad maiorem, & pariter in intensione, & eiusmodi tanta, ad quam potest peruenire claudit necessario indiuisibile terminans. pari ergo ratione terminus intrinsecus extensionis effectus importare debet. Probatur minor, quia quantitas non est tanta, nisi ratione indiuisibilis eam terminantis: nec qualitas secundum intensionem est tanta, nisi indiuisi

diuisibili eiusdem intensionis compleàtur, vt calor non est tantus, hoc est vt vnum, aut dimidium, nisi compleatur indiuisibili eiusdem intentionis: ergo nec potest esse, aut dici tantus quoad extensionem, nisi indiuisibile extensionis includat. Vnde sequitur, totam latitudinem spatij non esse tantam, nisi includat superficiem eam terminantem, nec tantum esse calorem, aut lumen, nisi includat indiuisibile luminis, aut caloris producti in eadem superficie indiuisibili terminante extensionem eiusdem effectus.

Ad argumentum respondetur negando, quod lumen intensum receptum in superficie spatij possit vlterius illuminare, & idem contra Doctores primæ sententiæ inferri potest de lumine intenso producto in latitudine spatij comparatione superficiei terminantis spatium: Quare miror hanc sententiam negantem ex vna parte lumen in latitudine ipsa spatij receptum illuminare superficiem se terminantem, & colligentem ex altera, quod si recipiatur in superficie debeat illuminare, seu lumen producere in parte sequenti. Deinde vero ostendo non esse bonam consequentiam, quia vt bene adnotauit D. Thomas verbis illius testimonii superius relatis, neque omne calidum potest calefacere passum sibi proximum, neque omne illuminatum illud illuminare, quia cum euidens sit, longe maioris perfectionis esse, se communicare alteri, per aliquam formam agendo in illud, quam habere esse, vtcunque per talem formam, euidens quoque erit maiorem virtutem requiri ad primum, quam ad secundum, vt copiose ostendimus 1. lib. de generatione, cap. 9. quæst. 4. ad sensum, probantes, adeo minimam posse esse virtutem, vt non possit agere in aliud. Quod non minus probauit euidentet eisdem verbis D. Thomas. Si omne calidum posset calefacere aliud, in infinitum procederet calefactio; quo ad extensionem effectus. & non haberet limitatam sphæram agendi, sed infinitam, cum tamen necesse sit habere determinatam, & termino quidem intrinseco magnitudinis, quem attingere possit, & vlterius non procedere: quemadmodum virtus ipsa agendi intrinsece limitata est. Et hæc doctrina non minus vera est in formis accidentalibus, quam in substantialibus, nam rationes æque de vtrisque probant, vt per se patet, & de accidentalibus loquitur D. Thomas, vt verba eius ostendunt.

QVÆST

QVÆSTIO III.

An potentiæ actiuæ quoad resistentiam terminentur, & quibusnam modis.

Contraria duplicia sunt, alia actiua, vt primæ qualitates, & plures ex secundis; alia non actiua (actione quidem naturali) vt albedo, nigredo, & cæteri colores, & plures aliæ qualitates: nam actione intentionali, effundendo proprias species intentionales; circa medium, & potentiam omnes ferme qualitates actiuæ vocari possent Sed actiuæ actione naturali adhuc diuiduntur in eas, quæ circa idem subiectum sibi contrarias expellunt; quales sunt primæ qualitates, & in alias, quæ non agunt expellendo opposita, sed aut mouendo subiectum ad locum, vt grauitas, leuitas, & impulsus omes, aut modo alio producendo effectum. Quare illis duntaxat conuenit propriissima contrarietas communi illa definitione explicata: Contraria sunt, quæ sub eodem genere posita maxime distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt; quamuis minus propria contrarietas (vera tamen) multis aliis conueniat, vt albedini, & nigredini, grauitati, & leuitati, & omnibus aliis similibus, & eodem modo propria resistentia eisdem duntaxat propriissimis contrariis conceditur, vt primis qualitatibus, cæteris vero minus propria, aut nulla. Propria tandem resistentia diuiditur in actiuam, & formalem, & actiua non est aliud qnam actio ipsa, prout impedimentum præstat contrario, ne in eodem subiecto introducatur, vt ignis per eandem calefactionem, per quam calefacit aquam, præstat ei impedimentum, ne eidem igni frigus imprimat, & propriè dicitur ab ea se defendere. Resistentia vero passiua, est inhæsio formæ in proprio subiecto, per quam impedit receptionem formæ contrariæ, & vocatur etiam formalis (vt libro primo de generatione docuimus.) quia fit per inhæsionem formæ in subiecto, & non per actionem, vel aliud extrinsecum. De vtraque igitur petit quæst. titulus: An potentiæ, seu qualitates actiuæ terminos magnitudinis, & paruitatis postulent, & quonam modo.

Et prima opinio asserit, non postulare terminum magnitudinis intrinsecum, sed extrinsecum tantum, qui vocatur minimum quod non, & nullum terminum paruitatis esse illis concedendum. Ita sentiunt Patres Conimbricenses primo lib. de cælo, capite 11. quæst. 2. art. 1. Probant primum, quia actio

actio non est nisi à vincente, atque adeo à proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis. Nequit igitur potentia actiua agere in resistentiam æqualem suæ virtuti actiuæ, poterit vero agere in quamcumque minorem: æqualis igitur resistētia erit terminus extrinsecus, & minimum quod non, cum sit tanta, in quam agere non potest virtus actiua, bene tamen in quamcumque minorem. Secundo, si daretur maxima resistentia, in quam potentia actiua posset agere, eiusmodi resistentia excederetur à potentia actiua, quia vbi nullus est excessus, sed tanta est resistentia passi, quanta actiuitas agentis, non sequitur actio: ergo excederetur excessu diuisibili, quia indiuisibile non reddit maius. Quare si resistentia decresceret, ad dimidium talis excessus, adhuc nihilominus sequeretur actio. maneret enim adhuc proportio maioris inæqualitatis ex parte potentiæ actiuæ. Vnde sequeretur, resistentiam priorem non fuisse maximam, quam potentia posset vincere: cum adhuc maiorem vincat. Secunda pars infra probabitur.

Tribus assertionibus explicamus propriam sententiam. Prima talis est, tam resistentia actiua, quam passiua, seu formalis, secundum propriam rationem considerata postulat terminum magnitudinis intrinsecum, qui dicitur maximum quod sic, probatur hoc discursu: Quælibet potentia, aut qualitas actiua per eandem virtutem, per quam potest agere in passum, potest resistere agenti contrario, tam resistentia actiua, quam passiua, aut formali. Eadem est igitur secundum entitatem virtus actiua, & resistentia, quamuis diuerso modo considerata, hoc est respectu diuersorum, seu diuersi effectus; nam actiua vocatur in quantum potest per actionem agere in contrarium, & ei se communicare: resistiua vero in quantum per eandem actionem potest præstare impedimentum contrario, ne circa ipsum operetur, eam expellendo per impressionem propriæ, vel certe per inhæsionem in proprio subiecto formaliter impedire inhæsionem formæ contrariæ: hæc enim vocatur passiua, seu formalis resistentia: sed eadem ipsa virtus, vt actiua postulat intrinsecum terminum magnitudinis, vt superius probatum est, & admissum à sententia opposita: ergo eundem terminum postulat, in quantum est resistiua, actiua quidem resistentia; aut formali quæ non est aliud, quam natura ipsius formæ, aut actiuæ qualitatis, vt inhærentis in subiecto. Probatur consequentia, quia cum sit eadem virtus, & per respectum, vel comparationem ad propriam actionem vel impedimentum præstandum oppositæ,

non varietur, eundem terminum postulare necesse est, & vrgeo argumentum hoc modo. Eadem qualitas in quantum est virtus actiua, ideo postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quia naturaliter agit, & quantum potest, & quia tantæ perfectionis est, ita vt non maioris, ideo tantæ actiuitatis est, tantumque potest agere, & non plus, quod est, terminum intrinsecum postulare, sed eodem modo, vt est virtus resistiua, actiua quidem, aut formalis, naturaliter, & quantum potest resistit agenti, seque ab eo defendit, ne à propria sede expellatur, per actionem quidem impedimentum præstando agenti contrario, aut per inhæsionem in subiecto impediendo inhæsionem, aut receptionem formæ oppositæ (quo pacto vocatur resistentia formalis) ergo postulat eundem terminum intrinsecum magnitudinis.

Secundo probatur, quia virtus actiua ignis, & cuiuslibet alterius agentis, secundum se considerata, tantum potest agere, & non plus; & propterea, vt actiua postulat terminum magnitudinis, intrinsecum, quo ad effectum, tam secundum intensionem, quam secundum extensionem: sed hoc idem habet, vt virtus resistiua, secundum se considerata, siue vt actiua, siue vt passiua, aut formalis, vt tantum possit resistere agenti contrario, quod non possit ei plus resistere, quia per propriam virtutem, vel inhæsionem formalem in subiecto naturaliter, & in quantum potest, resistit vtroque modo. Ergo sicut datur maxima virtus actiua, quæ non possit esse maior, ita dabitur virtus resistiua maxima, hoc est, quæ maior esse non possit, quod est, terminum magnitudinis intrinsecum postulare. Quod docuit expresse Aristoteles, primo libro de cælo, cap. 11. sequentibus his verbis: *Si igitur quippiam per decem millia passuum moueri potest, aut pondus leuare id quod maximum potest, dicere semper solemus, veluti centum leuare libras, aut per decem millia passuum ambulare, quamque & partes, quæ circa sunt, potest, si excessum potest. Quo patet ad finem atque excessum definiri potentiæ oportere. Id igitur quod potest tot per excessum, & ea quæ sunt citra, necesse est.* Quibus egregiam atque efficacem satis rationem non obscure insinuauit, videlicet dari maximum, siue summum, vel vltimum, quod potest actiua virtus, seu potentia, ita vt vlterius nihil possit, & propterea talem terminum vocari intrinsecum magnitudinis, & maximum quod sic, per quem ideo definiendam esse affirmat, quia continet, quidquid minus est, & propterea totum id, quod potest potentia, & est veluti adæquatum eius obiectum, à quo speciem sumit, & quod adæquatam eius rationem con

continet, adæquatè, atque complete explicat essentiam per ordinem ad idemmet obiectum adæquatum desumptam, cui si adiungamus illud, nempe resistiuam potentiam re ipsa eandem esse cum actiua, vel cum entitate eius, & sola ratione diuersam, per comparationem ad agens, vel effectum. Videbimus non minori efficacitate probari, ex mente Aristotelis esse, quod potentia actiua, quoad resistentiam secundum se considerata, postulet intrinsecum terminum magnitudinis, quam eandem potentiam, vt actiuam.

Neque satisfacit solutio Patrum Conimbricensium, asserentium Aristotelem locutum vulgari modo non stricto, & mathematico, quia nec talis modus prodesset illi, ad explicandas naturas potentiarum, quod ipse intendebat, nec decebat philosophum tantum iuxta vulgarem modum loqui, nec huius est fundamentum in Aristotele, & iuxta proprietatem, & strictam acceptionem termini, intellexerunt illum omnes expositores, inde colligentes terminum intrinsecum potentiarum, qui sit maximum quod sic, & alias posset dici terminari per illum, & per extrinsecum minimum quod non, quod est absurdum: de resistentia vero in ordine ad victoriam agentis, aliter loquutus est Aristoteles, & iam iam dicemus.

Secunda conclusio: considerata resistentia, tam actiua, quàm formalis, vel passiua in ordine ad victoriam agentis, hoc est, vt in eam agens agere potest, non habet terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum, qui est minimum quod non. Hanc admisit opposita sententia, & hoc probant argumenta illius, & nihil aliud, & ideo non indigent solutione: quod ex prima nostra assertione efficaciter colligitur hoc modo. Euidens est, dari maximam resistentiam æqualem virtuti actiuæ agentis, in quam proinde non potest agens agere, & euidens etiam est, per se agere in quamlibet minorem, quia cum minori quacumque efficitur proportio maioris inæqualitatis ex parte agentis, à qua potest actio procedere: ergo æqualis resistentia erit prima, ac minima, quam non potest vincere agens, & ideo in quam non potest agere, sed bene in quamcumque minorem: habet ergo resistentia in ordine ad victoriam agentis considerata, extrinsecum terminum magnitudinis, qui est minimum quod non, & non intrinsecum, qui est maximum quod sic.

Tertia conclusio: Resistentia siue actiua, siue formalis, nullum terminum intrinsecum, vel extrinsecum paruitatis postulat. Hæc est per se manifesta, quia quo minor est re-

ſiſtentia vtraque, eo facilius vincitur ab agente: ergo cum poſſit in infinitum decreſcere, impoſſibile eſt, dari minimam, in quam agens poſſit agere, ita vt non poſſit facilius agere in minorem: quare impoſſibile eſt, naturaliter reſiſtentiam habere terminum intrinſecum paruitatis, qui ſit minimum quod ſic: nec eſt minus impoſſibile dari tam exiguam reſiſtentiam, quam non poſſit vincere agens: poſſit autem vincere quamcumque maiorem: ergo nec admittere poteſt terminum paruitatis extrinſecum, qui eſt maximum quod non. Contra hoc tamen videtur eſſe euidens experientia fulminis, quod cum minorem reſiſtentiam inueniat in vagina, quam in enſe, illam tamen parum, vel nihil lædit, enſem vero liquat, fortius abſque dubio agens in maiorem reſiſtentiam, quàm in minorem, quantumlibet minus à ſe diſtantem: cuius non videtur poſſe rationem aliam deſignari, niſi terminum paruitatis, quem reſiſtentia poſtulet, ita vt tam exigua detur, in quam non valeat agens agere. Nihilominus mirabilis iſte effectus abſque dubio prouenit ex alia cauſa, & non ex minori reſiſtentia, quam in vagina reperiri fatemur. Cauſa vero eſt, quia vagina rarior eſt, & longe minus dura, quam enſis, plures etiam poros habet, quorum omnium ratione facilem præbet exitum fulmini: ideo citiſſime ipſam peruadens, breuiſſimeque tranſiens, nihil fere eam lædit, & eadem eſt ratio de veſte: enſis verò ob nimiam denſitatem, ac duritiem difficile cædit, plus detinet ac retardat fulmen à celerrimo ſuo motu. Cum ergo virtus eius ad agendum ſit intenſiſſima, & in denſa materia inteſiſſimum, celerrimumque effectum longiori tempore producit. Rationem hanc deſumpſimus ex Ariſtotele 3. libro Meteororum, capite 1. non longe à fine, cuius verba hæc ſunt: *Clypei iam æramentum quidem liquefactum fuit, lignum verò nihil paſſum fuit: propter enim raritatem præuenit ſpiritus penetrare, & pertranſire, & per veſtimenta ſimiliter non combuſſit, ſed velut attritionem fecit.*

QVÆSTIO IV.

An potentiæ paſſiuæ poſtulent terminos magnitudinis, & paruitatis, quantum ad intenſionem ſuorum effectuum.

Prior quæſtionis pars de potentia paſſiua naturali.

IN primis paſſiua potentia, qualis eſt materia, dupliciter conſiderari poteſt. Primo in ordine ad formam ſubſtantialem recipiendam

recipiendam mediis qualitatibus, vel dispositionibus, sub qua consideratione infra agemus de illa. Secundò consideratur ista potentia, abstrahendo illam ab ordine ad formam substantialem, & ita de ea nunc disserimus. Sed adhuc hoc modo sumpta duplicem aliam considerationem habere potest, priorem quidem, eam abstrahendo ab ordine ad agens: posteriorem verò in ordine ad agens, vel ad actiuã potentiam, à qua reducitur ad actum recipiendi formam substantialem, vel accidentalem. sed tandem considerata in ordine ad agens, duobus aliis modis concipi potest, vel in ordine ad agens naturale, hoc est, proportionatum naturæ eiusdẽ materiæ, quæ potentia passiua naturalis vocatur, vel in ordine ad agens non sibi commensuratum, sed cui aliquo modo subiici potest in ordine ad aliquẽ actum ab eo recipiendũ ordinis naturalis, seu supernaturalis ordinis, saltem quo ad modum recipiendi, & idem est de subiecto quocunque recipiente formas accidentales, quare indifferenter de potentia passiua præsens quæstio procedit, vt subiecto cuicunque conuenire potest, & hæc vocatur potentia obedientialis, quæ quasi per obedientiam agenti subiicitur, & non per naturam propriam, talis est potentia ligni in ordine ad artificiatam formam: talis potentia passiua subiecti in ordine ad Deum supernaturali modo ei imprimentem formam, vt cæco visum: talis denique potentia ignis ad motum circularem recipiendum à prima sphæra, & cuiuscunque corporis grauis, aut leuis ad recipiendum impetum, seu impulsum ab agente extrinseco in ordine ad motum, versus quamcunque differentiam loci. Quare sub potentia obedientiali comprehenditur omnis alia à naturali. Et ex hoc infero minus bene ab Scoto, & aliis recentioribus, qui eum sequuntur, præter potentiam passiuam naturalem & obedientiam addi tertiam, quam vocant neutram, vel quia non est vna nec altera, hoc est, nec naturalis, nec obedientialis, vel quia nec dicit determinatum ordinem ad aliquem actum, nec eum excludit. Minus autem bene, hanc potentiam addi affirmo, quia absque dubio sub obedientiali comprehenditur: nam passiua potentia non potest recipere actum, vel formam ab agente ordinis naturalis, non tamen sibi naturaliter cõmensurato, nisi quia ei potest subiici ad eam recipiendam: ei autem posse subiici idem est, ac ei posse obedire; ergo potentia passiua eius in ordine ad tale agens, & ad talẽ formam, obedientialis vocari debet. Et qui huic rationi non acquiescit, sed adhuc vult potentiam neutram non solum esse veram, sed ab obedientiali separare, controuersiam prorsus de nomine sibi assumit, & cum eo non oportet disputare.

His necessario prælibatis, primo nobis loquendum est de potentia passiua naturali, quæ scilicet respicit agens naturale, & ab eo nata est reduci in actum, de qua tenet prior sententia, nullum terminum magnitudinis, nec paruitatis intrinsecum, vel extrinsecum admittere, quoad intensionem effectus. Pro hac sententia referunt Patres Conimbricenses Gabrielem in 3. distinct. 13. quæst. vnica, artic. 2. & Almainum ibidem, quæst. etiam vnica. Et probari potest, primò, quia pati in eo solum consistit, quod est subiici agenti, ad recipiendum actum, vel formam, sed nec subiici alteri, nec ab eo recipere actum, dicit esse vllam limitationem, quin potius totum: & tantum potest subiectum recipere, quantum potest ei imprimi ab agente, ita vt si ab hoc possit plus in infinitum imprimi, plus in infinitum possit à subiecto recipi. Vnde manifeste sequitur, potentiam passiuam, vt talem, ex propria sua ratione, nullum prorsus terminũ postulare, nec intrinsecum, nec extrinsecum. Secundo, quia potentia actiua idcirco postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intensionem effectus, quia agere dicit perfectionem, & cum limitata sit perfectio potentiæ, sicut limitata est perfectio rei, à qua emanat, ita debet esse limitatus effectus, quem potest producere quoad perfectionem intensiuam; sed pati, vel recipere in se accidentia nihil perfectionis importat, sed maximam, vel summam imperfectionem; ergo nec vllum postulabit terminum intrinsecum, vel extrinsecum.

Posterior sententia tribuit potentiæ passiuæ secundum se consideratæ terminum intrinsecum magnitudinis, quoad intensionem effectus, ita vt possit recipere formam accidentalem tantæ intensionis, & non maioris, paruitatis vero nec intrinsecum, nec extrinsecum, quam sequuntur Patres Conimbricenses 1. libro de cælo cap. 11. asserentes esse communem Scholasticorũ. Vnde plures ex antiquioribus pro ea referunt, vt Bonauenturam, Richardum, Henricum, Maironem, Ægidium, Maiorem, Durandum, Argentinam, Basolem, Marsilium, partim in 1 partim in 3. lib. sententiatum, atque etiam D. Thomam quæst. 29. de veritate art. 3. ad 3. & 3. part. quæst. 7. artic. 11. & Henric. quodlib. 5. quæst. 22. sed neque id asserunt (vt eos consulenti facile constabit) quia non loquuntur de potentia passiua naturali, qualis est materia, vel subiectum, in quo recipiuntur accidentia ordinis naturalis, sed expresse de potentia passiua, seu capacitate animæ ad recipiendam gratiam; de qua constat, non esse naturalem, sed obedientialem. Et adhuc de ista solum vniuerse affirmant esse finitam, nullum alium termi-

num magnitudinis intrinſecum, nec extrinſecum in particulari ei præſcribentes. Quare nec pro hac ſententia afferri poſſunt, quæ ſolum de potentia paſſiua naturali loquuntur (ſicut neque Gabriel, nec Almainus pro oppoſita) quia eodem modo loquuntur de ſola potentia obedientiali; ſed nec ex recentioribus quiſquam pro ea parte poteſt citari, quia nemo de terminis ſpecialibus eius diſſerit: nihilominus vt probabiliorem eam amplectimur. Et quantum ad priorem partem de termino magnitudinis intrinſeco potentiæ paſſiuæ naturalis, ſecundum ſe conſideratæ probamus primo. Quia potentia paſſiua materiæ, vel ſubiecti, per quam accidentales formas recipit, realis eſt, & poſitiua, vt genus cauſæ materialis, quod recipiendo exercet, etiam eſt reale, eadem quoque potentia pertinet ad eius eſſentiam realem, & poſitiuam, eſt eadem eius entitas realis: ſed quæcunque realis entitas creaturæ, quæcunque eſſentia creata determinatam habet perfectionem, hoc eſt, tantam, & non maiorem, quod eſt, termino magnitudinis intrinſeco eſſe deffinitam; ergo potentia paſſiua in eadem eſſentia clauſa erit etiam determinatæ perfectionis, ita vt tantæ intẽſionis formam poſſit recipere, & non maioris, quod eſt intrinſecum terminum magnitudinis poſtulare. Secundo, quia materia, vel ſubiectum per propriam cauſalitatem materialem, quam exercet circa formas accidentales in ſe receptas, tribuit eis ſuo modo eſſe, ita vt ex ea educantur ab agente, & ex conſequenti in eadem contineri dicantur, prius quam fiant: ſed conſtat, vim cauſandi cuiuſcunque cauſæ non excedere perfectionem propriæ naturæ, ſed per eam menſurari: ergo vis cauſandi materiæ, menſuratur ex perfectione eius, quæ cum termino intrinſeco magnitudinis gaudeat, eodem quoque potentiam eius gaudere neceſſe eſt.

Ad primum argumentũ maiori conceſſa, neganda eſt minor, quod nec ſubiici alteri, neque ab eo recipere actũ, vel formam poſtulet ex ſe vllam limitationem, quia cum hoc proueniat ex intrinſeca perfectione ſubiecti, termino magnitudinis intrinſeco limitata, eodẽ modo limitatum eſſe debet: & quod additur, totum, & tantum poſſe ſubiectum recipere, quantum poteſt ei ab agente imprimi, diſtinguendum eſt: nam ſi de agente ſibi naturaliter cõmenſurato, ac proportionato intelligatur, verũ eſt, ſed quod ab hoc poteſt imprimi, limitatũ eſt termino intrinſeco, vt conſtat ex dictis, ac proinde & potentia paſſiua naturalis: ſi vero de agente in tota ſui latitudine plane falſum eſt, quia virtuti eius valde vniuerſali non poteſt commenſurari potentia paſſiua naturalis, ex propia conditione magis limita.

Ad ſecundum neganda eſt etiam minor: nam conferre ſuo modo eſſe accidentibus, ea ſuſtentate, immo in ſuo genere materialis cauſæ conſeruare, aliquid perfectionis importat, quāuis multis imperfectionibus permixtum & hoc ſufficit, vt terminum magnitudinis intrinſecū poſtulet. Poſterior vero pars negans eidem potentiæ paſſiuæ naturali vtrumque terminum paruitatis intrinſecū, & extrinſecum, adeo manifeſta eſt, vt nemo ab ea diſſentire poſſit, quia euidens eſt, effectum minoris intenſionis in infinitum poſſe ſubiectum recipere ab agente, quia minor intenſio in infinitum nullum poteſt præſtare impedimentum ei, quin facilius recipiatur, ſicut nullum poteſt præſtare impedimentum agenti, vt ab eo imprimatur eidem ſubiecto: & quod diximus de potentia paſſiua naturali ſecundum ſe, intelligendum eſt etiam de illa, vt reſpicit actiuam agentis ſibi commenſuratam: eadem enim quoad hoc eſt vtriuſque conſiderationis ratio, & ſi aliquo modo diſtinguatur formaliter.

Poſterior pars de terminis potentiæ paſſiuæ obedientialis.

SVpereſt, agamus de potentia paſſiua obedientiali, quæ ſcilicet recipit actiuā agentis ſibi nō cōmenſuratā, à qua etiam ſi non ſit ex ſe nata, perfici poteſt tamen virtute extrinſeca naturalis, aut ſupernaturalis ordinis, illi ſubiici, & illius effectum recipere. Et quantum ad terminos paruitatis, omnes videntur tanquam certum ſtatuere, quod nullum habeat, & ita abſque dubio tenendum eſt, quia manifeſta ratio id conuincit: nam ſicut formæ omnes accidentales, quibus actuari poteſt, nullum terminum paruitatis admittunt, ſed quo remiſſiores in infinitum, eo facilius imprimi poſſent ſubiecto ab agente; ita ſubiectum ipſum, vel materia ſemper poteſt remiſſiorem gradum in infinitum recipere, quod eſt, nullum terminum paruitatis poſtulare obedientialem potentiam, quoad intenſionē effectus.

De ſolo igitur termino magnitudinis intrinſeco, vel extrinſeco cōtrouerſia poteſt procedere, circa quam videtur eſſe prima opinio, tribuens ei terminum intrinſecum (qui eſt maximum quod ſic) ita videtur ſentire omnes illi ſcholaſtici, quos q. præcedenti citaſſe diximus Conimbricenſes pro ſententia de termino magnitudinis intrinſeco potentiæ paſſiuæ naturalis: non enim loquuntur de potentia paſſiua naturali ſubiecti, ſed de obedientiali; nempe de potentia animę ad recipiendam gratiam, & cætera dona ſupernaturalia. De hac vero loquentes affirmant finitam eſſe, & proinde aliquem terminum magnitudinis habere; ſed ſpecialius loqui videntur, Scotus in 3. diſ-

putatione

putatione 3. quæstione 4. §. ad primam quæstionem dico: Durandus ibidem quæstione 1. & Caietanus 3. par. quæstione 7. artic. 11. & 12. asserentes, gratiam animæ Christi esse summam secundum intensionem, ita vt repugnet, dari aliam intensiorem, etiam per potentiam Dei absolutam; ex quo plane sequitur, non dari in subiecto, nempe in anima, potentiam passiuam obedientialem ad recipiendam intensiorem, cum non detur potentia respectu effectus impossibilis. Per tantam igitur intẽsionem, quam habet gratiæ anima Christi, terminabitur potentia obedientialis animæ, tanquam per terminum magnitudinis intrinsecum, & consequenter potentia cuiuscunque alterius subiecti, cum eadem sit ratio de omnibus: quod efficaciter videtur probari hoc argumento. Potẽtia passiua obedientialis est eadem entitas materiæ, vel subiecti, ac potentia naturalis, cum constet per eandem suam entitatem recipere omnes formas, & quamuis poneretur, potentiam passiuam naturalem, esse qualitatem naturalem superadditam essentiæ materiæ, vel subiecti, necessario fatendum esset per eandem illam potentiam recipere omnes formas accidentales, à quolibet agente impressas ei, quia non est intelligibile, addi nouam aliam potentiam realem subiecto, ex eo quod superiori agenti subiiciatur pro forma, vel actu ab eo recipiendo: sed potentia naturalis postulat terminum magnitudinis intrinsecum (vt superius probauimus) ergo eundem postulabit necessario potentia obedientialis.

Secunda opinio non cedit potentiæ obedientiali terminum intrinsecum magnitudinis quoad intensionem effectus, sed extrinsecum tantum. Ita sentiunt Patres Conimbricenses 1. libro de cælo cap. 11. quæst. 4. art. 2. & videtur mihi non solum probabilior, sed vera. Quam efficaciter probo, quantum ad terminum intrinsecum magnitudinis hac ratione. Omnis potentia passiua correspondet alicui potentiæ actiuæ, ita vt effectum tantæ intensionis possit recipere, quantæ intensionis potest produci à potentia sibi correspondẽte, & ideo de potentia naturali diximus terminari intrinsece quoad magnitudinem effectus, quia actiua naturalis terminatur hoc termino: sed potentia actiua, cui correspondet obedientialis, non admittit intrinsecum terminum magnitudinis, quoad intensionem effectus, sed dato quocunque effectu cuiuscunque intensionis, potest intensiorem in infinitum producere: ergo nec potentia obedientialis subiecti eum admittere poterit, sed recepto quocunque effectu cuiuscunque intensionis poterit intensiorem recipere ab eodem agente, cui subiicitur, gratia exempli:

pli:quamuis in aqua non derur potentia naturalis nisi ad recipiendum calorem, vt octo, quem potest naturaliter ei imprimere ignis, nihilominus à potentia infinita, & absoluta Dei, respectu cuius non dicitur naturalis, sed obedientialis, intensiorem potest in infinitum recipere, sicut Deus ipse potest dato quocunque calore intensiorem in infinitum producere.

Quantum ad secundum de termino extrinseco magnitudinis obedientialis potentiæ, satis est per se manifestum dari, quia licet nullum gradum determinatum, seu finitum possimus assignare, quem non possit attingere potentia obedientialis, non tamen potest esse actu infinita, neque effectum actu infinitum, quo ad intensionem recipere, supposito, quod nec per potentiam Dei absolutam produci potest vllum infinitum, vt 3. lib. Physicorum ostendimus. Habebit ergo, vt minimum pro extrinseco termino infinitum actu, ita vt verum sit dicere, subiectum in ratione subiecti, & per potentiam obedientialem, nec esse actu infinitum, nec posse recipere formam, vel qualitatem actu infinitam, quoad intensionem, bene tamen quamlibet finitam.

APPENDIX DVBIVM.

An potentia passiua obedientialis aliquid addat supra naturalem.

Argumentum pro priori sententia oppositum excitat propositum dubium: An potentia passiua obedientialis subiecti aliquid addat supra naturalem, & quid illud sit. Cui respondent Patres Conimb. ibidem, nullam quidem rem addere, sed modum quendam accidentalem, respectu formarum accidentalium recipiendarum. Hunc autem modum non esse aliud, quam id, per quod propriam causalitatem materialem exercet dum tales formas recipit. Itaque obedientialis potentia est naturalis ipsa (hoc est entitas subiecti) provt stat sub tali modo, per quem exercet causalitatem propriam, circa formas, quas recipit ab agente superiori. Ex quo inferunt (vt clarius rem explicent) quod cum Deus efficit, vt subiectum vltra naturalem suam potentiam aliquod accidens recipiat, amplict capacitatem, seu potentiam eius per talem modum.

Modus

Modus tamen iste videtur mihi non necessarius, sed impossibilis. Ostendo primò, quia in potentia passiua naturali subiecti, vel materiæ nihil inuenimus præter naturalem capacitatem eius, & respectum ad potentiam actiuam agentis naturalis, quibus solis præsuppositis, sufficienter potest idem agens naturale educere formam ex eadem potentia, atque etiam subiectum recipere actionem eius eductiuam, & per eam præstare proprium concursum materialem ad eandem eductionem, atque impressionem formæ, nec vllus vnquam (præter hæc) aliquem nouum modum ab agente productum circa idem subiectum excogitauit: ergo sufficiet ad potentiam obedientialem subiecti, vel materiæ, capacitas naturalis eius cum respectu ad superius agens, cui per eandem capacitatem subditur. Quibus solis præsuppositis sufficienter potest recipere actionem eiusdem agentis, & per eam sic receptam præstare proprium concursum materialem, ad eductionem, & receptionem formæ per eandem actionem ab eodem agente producendam: Quare sufficiunt hæc ad potentiam obedientialem, & superuacaneus erit quicumque alius modus superadditus eidem subiecto; quod constat in infusione gratiæ habitualis paruulorum per baptismum, & quam Deus infundere potest adultis dormientibus, ad quam nullus cum fundamento requisiuit modum aliquem superadditum præter actionem Dei producentis, & capacitatem naturalem animæ respicientem actionem supernaturalem Dei.

Probatur secundum, quòd talis modus sit impossibilis: primo; quia concursus agentis, atque eius actio, per quam producit formam in subiecto, vel eam educit de potentia eius, præsupponit potentiam actiuam eius omnino completam, ita vt nullo alio indigeat; vt sit principium eiusdem actionis, ac effectus producendi circa subiectum: ergo præsupponit etiam potentiam pasiuam subiecti naturalem, vel obedientialem, iuxta exigentiam eiusdem actionis, ac formæ producendæ ab agente medio concursu pasiuo eiusdem subiecti. Ergo imposibile est, modum aliquem produci in subiecto necessarium ex parte eius ad potentiam obedientialem, & ideo frustra supperadditur. Confirmatur, quia omnes causæ concurrentes ad actionem, & effectum, sufficienter constitutæ in actu primo, sunt priores natura, actione, atque effectu: ergo impossibile est, per eandem actionem produci aliquid necessarium ad constituendum

tuendum sufficienter in actu primo aliquam ex prædictis causis, inter quas constat enumerari materialem: sed nec talis modus potest produci per aliam actionem, præuiam natura, aut tempore priorem; nam talis modus, cum non creetur, fit dependenter à subiecto: ergo præstante subiecto proprium concursum materialem, & exercente propriam causalitatem materialem cum cæteris causis: ergo præsupponuntur omnes prius natura sufficienter constitutæ in actu primo respectu eiusdem actionis, ac modi per eas producti; & consequenter, subiectum ipsum sufficienter in potentia obedientiali, per quam constituitur causa materialis in actu primo, respectu talis actionis, atque effectus: nam ad productionem talis modi, cum non foret naturalis, sed superioris ordinis, non potest concurrere idem subiectum per solam potentiam passiuam naturalem. Quare repugnat, talem modum constituere potentiam obedientialem, vel necessarium esse ad illam constituendam: alias ad hunc modum recipiendum, prærequireretur alius in materia, vel subiecto, & ad illum alter in infinitum, vnde fit, ampliationem illam potentiæ per modum superadditum, & fictitium, & impossibilem esse, cum sufficienter constituatur potentia obedientialis per capacitatem naturalem subiecti, cum ordine ad agens superioris ordinis, quæ nec contrahi, nec ampliari potest.

Nostra igitur sententia est, potentiam obedientialem, nec modum aliquem, nec quidquam aliud addere, præter entitatem subiecti, vel materiæ, aut præter potentiam passiuam naturalem eius, nisi solum respectum ad superiorem potentiam actiuam agentis superioris, cui subiicitur. Quam probo ex impugnatione prioris sententiæ, quia nihil aliud excogitari posset, quod potentia obedientialis adderet, præter illum modum, quem efficaciter probauimus superfluum, atque impossibilem: ergo fatendum est, nihil omnino addere, in eodem subiecto productum. Probatur antecedens, quia euidens est, non addere entitatem aliam, cum in eadem, & per eandem entitatem subiecti recipiantur omnes formæ: solum ergo superesse potest respectus ad superius agens, à quo constituatur in ratione potentiæ obedientialis. Probatur secundo, quia potentiæ omnes distinguuntur per proprios actus, vt Aristoteles docet 2. libro de anima capit. 3. ergo potentia passiua sumit speciem ab actu, quem potest recipere ab agente, qui si sit ei naturaliter commensuratus, aut proportionatus, erit ei naturalis.

naturalis, & comparatione eius dicitur naturalis potentia: si vero non sit ei proportionatus, sed ordinis superioris, quem ideo non naturaliter respicit, sed in quantum subiici potest eidem agenti superiori, dicetur potentia obedientialis, & ita præter entitatem propriam, & naturalem solum addit potentia obedientialis respectum ad talem actum, talemque virtutem agentem, cui subiici potest. Et ecce tibi eandem entitatem subiecti, vel materiæ in duplicem potentiam specie distinctam, per diuersum respectum ad agens sibi commensuratum seu proportionatum, vel superius, cui subiici potest, à quibus reduci potest in actum, & sub priori respectu naturalis vocatur; sub posteriori vero obedientialis, neque aliquid aliud superadditum fingere oportet ad constituendam potentiam obendientialem.

QVÆSTIO V.

An qualitates secundum propriam rationem postulent terminos intensionis & extensionis.

DE qualitatum terminis, vt sunt actiuæ potentiæ hucusque differuimus, superest vero de eisdem agere secundum propriam rationem qualitatum, quæ quidem vniuersalior est ratione potentiarum: nam plures dantur qualitates non actiuæ actione naturali, & physica: vt sunt albedo, & nigredo, &c: ex qualitatibus vero aliæ sunt corporeæ, aliæ spirituales, naturales aliquæ, & aliquæ supernaturales, penes ordinem ad agens natutale, vel supernaturale.

De his igitur omnibus qualitatibus, & secundum omnes considerationes, atque etiam in ordine ad omnes potentias suo ordine differemus.

De terminis qualitatum corporearum secundum intensionem in ordine ad potentiam naturalium agentium.

DVplicem terminum harum qualitatum considerare possumus, videlicet, magnitudinis & paruitatis. Et circa terminum paruitatis, tenet prima opinio, intrinsecum concedendum esse qualitatibus naturalibus corporeis, via generationis, ita vt detur primus gradus intensionis aut prima pars gradualis per alterationem producta, sub minori vero intensione produci non possit in subiecto naturaliter: sic sentiunt commentator octo lib. Physicorum,

eorum cōmentatio 23. Scotus in 2. distinct. 2. quæst. 9. in solutione argumentorū, Gregor. in 1. distinct. 17. quæst. 1. art. 3. Capreolus, 16. quæst. 2. art. 2. & in 2. distinct. 12. quæst. vnica. art. 1. Soncin. 8. lib. Metaphysicæ, quæst. 23. vbi pro eadem sententia refert D. Thomam, Ægidium, 1. lib. de ortu & interitu, quæst. 25. Iandunum, 6. lib. Physicorū, quæ 15. Hanc tandē sequitur Pater Toletus, 1. lib. de generatione, quæst. 6. sic eam explicans, vt successiuam alterationem, per quam qualitates intenduntur, præcedat semper, & necessario quædā alia instantanea, primum gradum producens, à quo successiua (quæ proprie motus est) incipiens continuā eiusdem qualitatis intensionem prosequitur. Soncinas vero alia via eam defendens concedit, motum alterationis habere primū esse, & qualitatē per eum acquisitam primum gradū remissum, primo productū, à quo eius intensio successiua post primum acquisitum esse incipiat, probatque ex Aristotele 8. Physicorū, textu 69. vbi vniuerse docet cuiuslibet rei permanentis dati primum esse in instanti productum, sed qualitates sunt res permanentes; ergo habent primū esse suæ productionis in subiecto, atque adeo primam partem, seu primū gradum, qui sit minimum quod sic intensionis, quia sub minori intensione nequit produci naturaliter qualitas. Probat etiam ratione, primo, quia dum corpus mouetur à calore summo ad frigiditatem, vt si ignis frigefiat ab aqua, illud caloris, quod incipit expelli ab eodē igne, desinit per primum non esse, cum notum sit, nihil diuisibile posse desinere per vltimum esse: sed primum non esse expulsionis caloris est primum esse introductionis frigoris, quia generatio vnius contrarij & corruptio alterius, simul omnino fiunt. Verum igitur erit, nunc primo non esse calorem, & ex consequenti nunc primo esse frigus, à quo expellitur, & immediate non fuisse, quare necesse erit, quod frigus habeat primum esse in subiecto, quod est, habere primum gradum productū. Secundò, quia si non datur primus gradus caloris in subiecto productus, qui sit calor remississimus, ita vt non sit dabilis remissior, sequitur quemlibet designatum quantūlibet remissum, posse in infinitum remitti. Probatur consequentia, quia remissio, successiua est, & continua, vel ergo remittitur calor per partes æquales, aut per proportionales: non per æquales, quia daretur vltima; nam æquales sicut habent primam, ita habent vltimam. Talis ergo vltima esset remississima, cū vltra aliā remissio non procedat, quare sicut datur ex parte finis in alteratione vltima pars remississima, sic daretur necessario prima ex parte principij, quod est intentum eiusdem sententiæ. Fit igitur remis-

remissio per partes proportionales, & istæ sunt actu infinitæ, non habentes vltimam: ergo remissio procedit in infinitum, nullum habens terminum, quod patet esse absurdum.

Secunda opinio cõmunis inter recentiores Philosophos (nã antiqui nec verbum fermè de hac re protulerunt) opposita est, negãs omnino, his qualitatibus terminum paruitatis intrinsecum, qui sit primus gradus productus, ita vt sub minori intensione produci nequeant, & solum eis concedens omnino extrinsecum, qui est opposita qualitas in summo gradu intensionis in subiecto, cum qua in nullo gradu simul esse possunt, bene tamen, cum qualibet minori intensione eius. Et hæc videtur mihi non solum in doctrina Aristotelis necessaria, sed omnino vera, & in primis aduersus oppositam tam modo priori à Toleto explicatam, quàm modo posteriori à Soncinate probauimus, 6. lib. Physicorũ, principiis Aristotelis, & veræ Philosophiæ aduersari, quod detur primum indiuisibile motus, quod sit mutatio instantanea, per quam producatur primum indiuisibile termini, nempe prima præsentia adæquata, vel primum indiuisibile qualitatis; constat vero longe impossibilius esse, dari primam partem productam eiusdem termini, siue permutationem instantaneam (vt ponit Toletus) siue per primam partem motus (vt ponit Soncinas) ergo efficaciter satis probatum erit, ex illo non dari primam partẽ intensionis qualitatis productam aduersus vtramque sententiam. Quia euidens est in principiis Aristotelis eodem libro expressis, non posse dari in motu primum moueri, hoc est, primam partem proportionalem, cum sit motus omni ex parte diuisibilis in infinitum, sicut cætera continua, sed nec primam partem aliquotam, in instanti factam, propter intrinsecam successionẽ motus, & ex consequenti, nec primam partem aliquotam termini in instanti productã, vt Soncinas posuit. Et si poneretur producta in tempore, non foret minus impossibile, quia cum motus cõmensuretur tempori, & terminus (dum fit) cõmensuretur vtrique, repugnaret plane dari partem aliquotam motus & termini in tempore, ac successiue productã, quin in medietate temporis priori daretur medietas partis motus, & medietas partis termini per eam producta: ex quo euidenter deduceretur, primum illum gradum remissum, quem Soncinas ponit pro minimo, non esse minimum, quod sic, nec partem illam motus primam, cum detur pars alia aliquota, vtriusque minor, ac prius producta,

Sed probatur ratione nostra sentẽtia aduersus vtramque, quia euidens est, quemlibet gradum caloris esse diuisibilem, secundum

dum partes intensionis, euidens est etiam, habere contrarium eodem modo diuisibile, & tandem euidens est, contrarium diuisibile non posse naturaliter simul expelli secundum suas partes, sed successiue, & in tempore propter resistentiam contrarij, quam naturaliter repugnat, simul vincere contrarium limitatæ virtutis. Sed etiam est euidens, omnes partes motus & omnes gradus caloris esse eiusdem rationis, & ideo esse diuisibiles, & habere contrarium in eodem subiecto; ergo sicut est euidens de cæteris, præter primum, non posse simul produci naturaliter; sed necessario successiue, hoc est, partem post partẽ, non minus erit euidens de parte prima, seu primo gradu termini (quem ponit Pater Toletus, simul produci per mutationem instantaneam) atque etiam de prima parte, aut gradu termini. (quem ponit Soncinas primo productum, tanquã minimum intensionis per primam partem motus) repugnare, quod simul producatur, quam de cæteris gradibus, vel partibus eiusdem caloris. Quare ita erit falsum, ponere aliquem gradum primo productum simul, vel in instanti, ac esset falsum eundem ponere in medio, vel fine motus: non ergo potest, his qualitatibus concedi terminus intrinsecus intensionis versus paruitatem, qui sit minimum quod sic.

Secundo idem probatur contra Soncinatem. Prima pars, seu primus gradus caloris est eiusdem rationis cum cæteris: ergo est entitas diuisibilis in partes integrantes, sicut illi. Quod cõuincitur etiam ex eo, quod recipitur in subiecto diuisibili, habenteque partes. Ex quo in primis euidenter colligo, non posse produci sine extensione, & ex consequenti non habere generationem, quæ non sit simul extensio. Secundo, non minus euidenter elicio, eandem primam partem, vel gradum, non posse produci sine intensione, quia sicut entitas eius, partes subiecti distinctas informans, est diuisibilis, ita entitas eiusdẽ informans eandem partem subiecti diuisibilis est, quemadmodum entitas cuiuscunque alterius gradus informans eandem partẽ subiecti. Præterea eadem pars subiecti perfectius actuatur per entitatem totius gradus, qui simul produceretur, quam per solam medietatem eius: ergo posterior medietas magis perficit eandem partem, in qua vtraque recipitur, quam sola prior: sed maior perfectio caloris, circa eandem partem subiecti, est intensio eiusdem caloris; ergo impossibile est produci primum gradum sine intensione, sicut impossibile probatum est produci sine extensione.

Circa terminum vero magnitudinis, quoad intensionem, ex dictis de termino intrinseco actiuarum potentiarum, aperte col-

colligitur, has qualitates eundem terminum postulare, nempe tantam intensionem, vt naturaliter non possint habere maiorem, vt calor, frigus, humor, & siccitas octo gradus, & pariter de cæteris, secundum proportionem, & exigentiam suæ naturæ: nam omnes ferme qualitates, præter primas, oriuntur ex variis earum permixtionibus: merito ergo sequuntur naturam earum, in modo, quo terminari postulant. Sed probatur hac ratione. Non possunt qualitates istæ naturaliter aliquam habere intensionem, præter eam, quam accipiunt, vel accipere possunt, ab agentibus naturalibus, in quorum virtutibus continentur, & à quibus natæ sunt produci in subiectis, sed virtutes actiuæ, seu potentiæ eorundem agentium, postulant terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intensionem suorum effectuum, vt diximus; ergo modo simili terminari postulant qualitates, qui sunt effectus.

De terminis tandem extensionis harum qualitatum, tam magnitudinis, quam paruitatis, constat ex dictis, de terminis extensionis potentiarum actiuarum, scilicet, intrinsecum terminum magnitudinis postulare, paruitatis vero nullum. Hinc enim plane colligitur, qualitates omnes corporeas (nam omnes producuntur per actiuas potentias) eundem terminum magnitudinis postulare, nullumque postulare paruitatis; quia euidens est, non plus se extendere, immo nec maiorem habere posse extensionem naturaliter ea, quam ab agentibus naturalibus, eorumque virtutibus possunt suscipere. Quod vero attinet ad potentiam Dei absolutam, mox attingemus.

Quosnam terminos postulent qualitates, quoad intensionẽ, & extensionẽ, vt sint dispositiones formæ substantialis.

DIspositiones formarum duplices sunt, quædam præcedentes, aliæ comitantes, vel consequentes formam iam introductam. De vtrisque vero nullum reperire potui disputantem, ideo diuersas opiniones non refero, sed propriam tribus assertionibus profero quantum ad intensionem: quarum prior sit de termino magnitudinis priorum dispositionum. Qualitas vt est dispositio præcedens introductionem formæ, præparans materiam pro expulsione formæ præcedentis, & introductione sequentis, non habet intrinsecum terminum versus maximũ, sed extrinsecum dumtaxat. Probatur prior pars de termino intrinseco hoc argumento: Vt generetur ignis ex ligno, vel ex qualibet alia materia, euidens est, non requiri ad expulsionem formæ præcedentis calorem in summo gradu intensionis,

nem

nempe vt octo, sed in minori gradu sufficere: quia præcedens forma nequit esse in materia cum tali dispositione, vt per se est manifestum. Vnde sequitur, nec talem dispositionem summæ intensionis esse necessariam ad introductioné formæ sequentis, cũ introductio naturaliter fiat simul cum expulsione, alioqui permaneret materia sine vlla forma, vel subiectũ sine vtroque accidenti contrario; sed dispositio sufficiens ad expulsionem non habet terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum: ergo nec dispositio sufficiens ad introductioné intrinsecum terminum habebit. Probatur minor, quia sufficiens dispositio pro expulsione, vel recipitur in ligno, tanquã in proprio subiecto, vel in materia eius habente adhuc formam ligni: non enim potest præparare materiam nudã omni forma, cum hæc non possit naturaliter dari, nec potest actum disponere ad expulsionem formæ, iam non existentis, sed iam expulsæ. Vnde sequitur eum calorem, qui est cum forma ignis in matera, in instanti, vel tempore suæ introductionis non esse dispositionem expellentem, neque introducentem, sed eam quæ reperitur in ligno, tempore immediate præcedenti: hæc enim expellit formam ligni, hæc præparat materiam pro introductione formæ ignis, quæ non potest esse determinata, termino intrinseco; sed sicut tempus immediatum indeterminatum est, ita calor in eo productus indeterminatus est, quia non habet determinatum gradum, sed solum potest determinari termino extrinseco, ita vt verum sit non pertingere illum gradum intensionis, quem habet, iam existens cum forma ignis in prima sui introductione, sed bene quemlibet minorem. Talis igitur gradus erit extrinsecus terminus sufficientis dispositionis ad expulsionem formæ præcedentis, & introductionem sequentis, & intrinseco carebit. Et argumentum hoc efficacius precedit præsupposita opinione de subiecto adæquato accidentium (quam sequimur) nempe quod sit compositũ, & non materia, nam compositum præsertim in viuentibus desinit per primum non esse, & consequenter vltima dispositio pro expulsione formæ, ita vt sicut est verum dicere, nunc non est compositum, & immediate prius fuit, ita sit verum dicere, nunc non est vltima dispositio expellens, & immediate prius fuit, sed tempus immediate præcedens est indeterminatum, ergo dispositio in eodem tempore existens indeterminata esse debet, cum in eo producatur. Quare verum erit non habuisse gradum determinatum, sed illum non attigisse, bene tamen quamlibet intensionem eo minorem.

Ex hac assertione infertur secunda pars, nẽpe vltimam dispo-

sitionem pro introductione formæ habere terminum extrinsecum, nempe illum gradum, quem forma præcedens non compatitur secum, sed iam est in eadem materia habente formam sequentem.

Assertio secunda de termino magnitudinis dispositionum comitantium, aut subsequentium formam, affirmat, intrinsecum esse eis concedendum necessario, quam sic probo. Dispositiones istæ consequuntur naturam formarum substantialium, tanquam eis debitæ, vt calor summæ intensionis naturalis, nempe vt octo, respectu ignis: ergo sicut natura formarum substantialium est tantæ perfectionis, & non maioris, sic postulat dispositionem tantæ perfectionis, vel intensionis, & non maioris, quod est eam postulare intrinsece terminatam termino magnitudinis.

De termino vero paruitatis earundem qualitatum est tertia assertio; nullo termino paruitatis definiri præcedentes dispositiones, sed quolibet gradu intensionis designato prius sub minori in infinitum produci potuisse talem qualitatem. Probatur hoc argumento: Qualitates istæ secundum propriam naturam consideratæ nullum terminum paruitatis postulant, vt superius probatum est; sed qualibet intensione designata sub minori etiam quacunque disponere possunt: ergo non petunt intrinsecum terminum paruitatis. Probatur minor, quia data quacunque forma postulante dispositionem tantæ intensionis potest dari alia, & alia in infinitum, postulante dispositiones minoris, ac minoris intensionis: ergo non potest habere terminum intrinsecum paruitatis.

De terminis earundem qualitatum, quoad extensionem.

SVperest terminos extensionis præscribere eisdem qualitatibus, vt dispositionibus, quoad extensionem.

Et quantum ad terminum paruitatis pertinet, tenet prima opinio, intrinsecum postulare, qui est minimum quod sic, ita vt dispositiones, quas quæque forma ad sui introductionem petit, non possint suscipi in quantumcunque parua quantitate subiecti, sed determinata ac certa. Pro qua opinione referunt Patres Conimbricenses Capreolum, & Soncinatem, cum cæteris nuper citatis: Sed talis sententia apud eos (quamuis diligenter consultos) reperire non potui. loquuntur enim de solis terminis intensionis: cæterũ à quocunq; teneatur, hoc argumẽto probari potest. Ex ordine ad finem accipitur modus intensionis, atque extensionis formarum, sed qualitatum finis est substãtia, ad cuius generationem disponunt materiam; ergo, quantam

ſubſtantialis forma poſtulauerit magnitudinem in materia, pro ſui introductione, tantam poſtulabunt qualitates diſponentes pro extentione: vbi enim forma introduci non poteſt, nec diſpoſitiones recipi poterunt, ſed ſubſtantia petit minimam magnitudinem, ad primam generationem; ita vt ſub minori nequeat generari: ergo eodem termino definietur extenſio qualitatum, qui ſit minimum quod ſic.

Vera tamen ſententia eſt, qualitates, vt ſunt diſpoſitiones formarum ſubſtantialium non petere intrinſecum terminum magnitudinis, nec paruitatis, quoad extenſionem. Probatur ſimul vtraque pars hoc argumento: Signata qualibet magnitudine, ad quam informandam poteſt ſe extendere quæcumque forma ſubſtantialis, vel quam poſtulet pro minimo quod ſic, ſuæ introductionis, poteſt deſignari maior in infinitum, ad quam poſſit ſe extendere alia forma ſubſtantialis, atque etiam ſignata minori, cum qua poſſit introduci in materia, poteſt deſignari alia minor in infinitum, cum qua poſſit introduci alia forma ſubſtantialis, ſed poteſt vtrumque mediis diſpoſitionibus, quia ſine illis non valet informare materiam, nec in ea introduci naturaliter (vt per ſe eſt manifeſtum) ergo diſpoſitiones non petunt intrinſecum terminum magnitudinis, nec paruitatis ſuæ extenſionis. Probatur minor exemplo ignis, cuius forma poteſt informare quamcunque materiam, quantumlibet magnam in infinitum (vt ex Ariſtotele attulimus 1. lib. Phyſicorum, agentes de terminis magnitudinis, & paruitatis) poteſt etiam introduci ſub qualibet minori in infinitum (vt ibidem oſtendimus) ergo calor, ſiccitas, raritas eius, cæteræque qualitates, quas pro diſpoſitionibus poſtulat, in materia, nec petunt terminum magnitudinis, nec paruitatis ſuæ extenſionis intrinſecum.

Argumentum vero oppoſitum nobis fauet, diſpoſitiones enim ad formas ordinantur, ex quibus conſtat, terminari aliquas termino intrinſeco, alias vero nullum terminum intrinſecum petere, ſed extrinſecum dumtaxat, videlicet infinitum pro maximo, & indiuiſibile pro minimo, & ideo cenſendum eſt, nullum terminum intrinſecum extenſionis petere diſpoſitiones, quia pro vtriſque indifferenter diſponere poſſunt, ita vt eædem, quæ diſponunt pro forma poſtulante intrinſecum, poſſint etiam diſponere pro non poſtulante, niſi extrinſeco.

De ter

De terminis qualitatum naturalium, secundum potentiam Dei absolutam.

SCotus in 1.distinctione 4. §. ad primam quæstionem dico, sentire videtur qualitates naturales ita postulare intrinsecum terminum magnitudinis, vt nec per potentiam Dei absolutam eum superare valeant. Quod hac ratione probari potest. Summum vocatur illud, in quolibet rerum genere, cui nihil in eo addi potest: sed calor vt octo, quem habet ignis, summum esse sentiunt omnes, & pariter summam intensionem aliarum qualitatum, sentiunt esse octo gradus: ergo nec per potentiam Dei absolutam dari potest maior. Probatur consequentia, quia eo ipso, quod maior dabilis foret, hæc non esset summa.

Veritas nihilominus huius rei est, respectu potẽtiæ Dei absolutæ, non esse præscribendum terminum intrinsecum magnitudinis, nec paruitatis secundũ intensionem, vel extensionem qualitatibus naturalibus. Quã in primis de termino magnitudinis elicio, ex D. Tho. 2.2.q.24. art.7. vbi de charitate, cæterisque qualitatibus supernaturalibus decernit, nullo intensionis termino definiri; sed in infinitũ crescere posse: ergo lõge melius id sentiet de qualitatibus naturalibus: nam cum supernaturales sint participationes immediatæ diuini esse supernaturalis, difficilius existimaret Doctor sanctus, quod in infinitum abire posset earũ perfectio intẽsiua, vt mox videbimus. Sed probatur ratione, primo, quia intensio nõ pertinet ad essentiam qualitatis, neq; ab ea emanat tanquã passio, vel proprietas, sed ab extinseco agente ei prouenit: ergo licet essentia eiusdem qualitatis limitatam perfectionem habeat, & ex consequenti terminatam, non proinde necessarium est, determinatam postulare intensionem, vltra quam procedere non possit, sed tantam potest suscipere, quanta potest ei communicari ab agente, sed agens infinitum, qualis est Deus, potest data quacunque maiorem ei cõmunicare: ergo quacunque suscepta, poterit ipsa maiorẽ in infinitũ suscipere, ac proinde nõ postulabit terminum aliquem magnitudinis respectu potentiæ Dei absolutæ. Secundo, ita plane se habet intensio respectu qualitatis, sicut extensio respectu quantitatis: sed nemo vnquã præscripsit quantitati respectu potentiæ Dei absolutæ extensionem determinatam: ergo modo simili, qualitas nullam ex se postulabit determinatam intensionem, respectu eiusdem potentiæ absolutæ, sed in infinitum crescere poterit.

Quod verò ad terminum extrinsecũ pertinet, qui putant, dari

posse actu infinitum, per potentiam Dei absolutam, illum concedunt qualitatibus, quoad intensionẽ, & quoad extensionem, sicut & quantitati. Nos vero, qui 3. li. Physicorum tenuimus, atque efficaciter probauimus, in nullo genere rerum posse dari actu infinitum, consequenter asseueramus, qualitatem non posse esse actu infinitam, quoad intensionem, vel extensionem, ex quo necessario infertur, habere aliquo modo terminum extrinsecum, quem non potest attingere, bene tamen quodcunque minus, & talem terminum (si sic loqui licet) esse intensionem, & extensionem actu infinitam.

Ad argumentum vero in fauorem Scoti propositum, respondeo hac distin. octo gradus intensionis, qui attribui solent qualitatibus primis elementorum, & suo modo cæteris ex commixtione ortis, non esse summam intensionem simpliciter, & absolute, sed summam, quam secundum ordinem naturalem causarum suscipere possunt, neque à propria natura, neque à naturali aliqua causa, seu virtute possunt plus intendi: sed naturæ earum, absolute loquendo, non repugnat habere maiorem in infinitum, & propterea quamcunque aliam (præter infinitam actu) possunt suscipere à Deo potentiam obedientialem superius explicatam.

Quonam modo præscribendi sint termini qualitatibus supernaturalibus.

SVpernaturales qualitates sunt, quas Deus ipse, non vt naturale agẽs, vel mediis causis naturalibus, sed sua virtute totam naturã superante, infundit; tales sunt habitus gratiæ, & charitatis, &c. De quibus dubitamus an, & quomodo terminentur. & quidẽ cum sint qualitates spirituales, sicut subiectũ, cui inhęrent, extensione quantitatiua carent, & cõsequenter carent terminis, quoad extensionẽ; sed habent veram intensionem gradualem in suo genere spirituali, & propterea controuersia de terminis, quoad intensionẽ gradualem, locum in eis habet. Duplex est autẽ consideratio harum qualitatum: prior quidem, in ordine ad finem gloriæ, cuius gratia, vel in ordine ad quem infunduntur à Deo, vt videlicet per eas fiant homines Deo grati, & ad ipsum per operationem tendant: posterior est qualitatum secundum se. Et iuxta priorem considerationem conueniunt omnes cũ D. Tho. 3. par. qu. 7. ar. 11. præscribendum eis esse terminum magnitudinis intrinsecum, ita vt detur maxima gratia, qua maior dari non possit vllo modo, vel per vllam potentiam, & talẽ esse gratiã sanctissimæ animæ Christi Domini, cuius egregiã assignauit rationem D. Thomas ibidem: quia finis gratię est

est vnio creaturæ rationalis ad Deum, sed neque esse, neque intelligi potest maior vnio creaturæ rationalis ad Deum, ea, quam habet humanitas Christi, & consequenter eius anima, cũ sit vnio personalis cum diuino Verbo, ad quam ordinatur habitualis gratia eius; quare in ordine ad finem repugnat dari maiorem gratiã, & ex consequenti erit maximũ quod sic, sub hac consideratione. Controuersia igitur ad posteriorem consideratioñe reuocatur, & sensus eius est: an considerata gratia secundum se, hoc est, abstrahendo à fine habeat terminum, quoad intensionem. & quidem secundum legem à Deo constitutam, & ordinatam in rebus supernaturalibus, conuenit etiam inter omnes, dari gratiam tam intensam, qua non possit intensior dari secundum communem legem: ita D. Thomas ibid. ar. 3. & cum eo omnes interpretes, immo omnes scholastici.

Quæstio igitur solum potest procedere de gratia secundum se, & secundum potentiam Dei absolutam, in quo sensu ei ac cæteris qualitatibus supernaturalibus, intrinsecum præscribunt terminum magnitudinis, quoad intensionem.

Scotus in 3. dist. 13. q. 4. §. ad primam quæstionem dico; Durandus ibid. qu. 1. Caietanus 3. par. qu. 7. ar. 11. & 12. asserunt gratiã animæ Christi, & consequenter cætera eius dona, esse summam, quoad intensionẽ, ita vt repugnet amplius intendi, aut fieri aliã intensiorem, etiam per potentiam Dei absolutam. Probat Scotus duplici argumento: primo si designetur infima gratia secundum intensionem, & hæc intendatur, quantum possibile est, tunc quæritur, an aliquem statũ habitura sit eius intensio, vel nullũ, sed in infinitum processura: si statum admiseris, erit iam summa eius intensio, iuxta eundem statum, cum non possit vltra procedere, & per illum gradum, quem attigerit, terminabitur, tanquam per maximum quod sic: si vero statum habituram esse negaueris, sequitur peruenturam esse ad perfectionem actu infinitam creaturæ repugnantem. Probatur consecutio, quia quo plus intenditur, plus perficitur, si ergo ad intensionem actu infinitam peruenire potest, ergo ad perfectionem actu infinitam.

Secundo, quia in rebus permanentibus, quantum est de virtute, seu potentia, tantum est de actu, vt docet plane Aristoteles 3. lib. text. 69. si ergo per potentiam actiuam Dei, & passiuam subiecti, qualitates istę in infinitum perfici possunt per viam intensionis, poterunt talem perfectionem ab agente suscipere, & in subiecto habere. Probatur consequentia, quia si Deus potest animam in infinitum perficere per successiuam intensionem, poterit gratiam infinite perfectã vnico actu creare, eidemque

animæ infundere, sed gratiam esse actu infinitam inuoluit cōtradictionem: ergo falsum est, quod eius intensio possit procedere in infinitum, per potentiam Dei absolutam. Et vrgeri potest argumentū hoc modo: forma, quę imprimitur subiecto, vel ei infunditur, non potest perfici, vel intendi, nisi secundum capacitatem subiecti: quæ si limitata probetur conclusum erit, quod terminū intensionis intrinsecum habeat ipsamet forma: sed capacitas, seu potentia animæ, in qua recipiuntur supernaturales qualitates non est infinita, sed ad certū gradum perfectionis limitata, sicut essentia eiusdem animæ, à qua oritur, vel cui identificatur, ergo intensio earundem qualitatum terminum habebit intrinsecum, quem excedere non valebit.

Tertio arguit Durandus, & Caietanus; si gratia non haberet terminum magnitudinis, seu intensionis intrinsecum, sed qualibet designata gratia, quantuncumque intensa, intensior alia effici posset, sequeretur; gratiam animæ Christi non esse summam; sed alteram intensiorem esse possibilem, & è consequenti possibile etiam foret, quod aliquid maius, aut melius fieret quam sit talis gratia. Et cum formalis effectus eiusdem gratiæ sit efficere animam gratam Deo, sequitur tandem aliquid fore Deo gratius anima Christi, quod plane impossibile est.

Posteriorem sententiam huic oppositam tenet expresse D. Tho. 3. p. q. 7. art. 11. atque etiam 2. 2. q. 24. ar. 4.

Quam sententiam amplectitur Sotus 1. lib. Physicorum, quæst. 4. & cæteri omnes recentiores (nam antiquiores scholastici, nec verbum de hac re scripsere) & videtur mihi non solum probabilis, sed vera, quam D. Thomas probauit in posteriori loco citato hac ratione satis efficaci. Intensio alicuius formæ ex triplici capite potest determinari, nēpe ex parte eiusdē formæ determinatā mensuram habentis, ad quam cum peruenerit, non poterit vlterius progredi, quin in alteram speciem cōuertatur: aut ex parte agentis, cuius virtus limitata est ad intendendam formam in subiecto; vel demum ex parte eiusdem subiecti, quod maioris perfectionis, aut intensionis capax non est. Sed nullum ex his capitibus terminum ponit intensionis, supernaturalium qualitatum: ergo data qualibet intensione earum, plus in infinitum intendi possunt, quod est non habere terminum intrinsecum suæ intensionis versus maximum. Probatur minor, quia gratia, & charitas ex propria natura, & ratione sunt participationes quædam infiniti amoris diuini supernaturalis; qui est *Spiritus Sanctus*. Sed participatio hæc nullum terminū admittit, quia data quacumque potest plus participari à creatura rationali, vt per se constat; ergo ex hoc capite, ter-

mino magnitudinis intrinseco caret earum intensio, vel perfectio. Virtus etiam diuina supernaturalis eas infundens in anima infinita est, & ideo dato quocunque gradu gratiæ, quem animæ tribuit, potest tribuere alterii perfectiorē in infinitum. Capacitas deniq; animæ, respiciens eandem virtutem diuinam supernaturalem (quo pacto potentia passiua obedientialis vocatur) non potest habere terminum vltra quem non possit procedere, nisi quem habet eadem potentia actiua infundentis gratiam, sed tantam gratiam potest ab ea recipere, quantam potest ipsa producere (cum non recipiat per naturā, sed per obedientiam, nec per potentiam naturalem, sed obedientialem) quæ potentia cum termino intrinseco magnitudinis careat, & data quacūque possit intensiorem in infinitum producere, sequitur, nullum terminum designari posse, quem non possit intensio gratiæ excedere. Et potest hoc argumentum vrgeri hoc modo: potentia passiua naturalis subiecti mensuratur per actiuam naturalis agentis, ita vt tam perfectam, aut intensam possit subiectum recipere naturaliter, quam perfectam, aut intensam potest producere agens naturale: ergo potentia obedientialis subiecti, respiciens actiuam, superioris agentis, tam perfectam, vel intensam formam potest ab eo recipere, quam perfectam, vel intensam potest ipsummet agens producere. Quare eundem terminum postulant tria hæc, nempe potentia actiua superioris agentis, potentia obedientialis subiecti, & latitudo intensionis formæ. Sed de potentia actiua constat; non habere terminum intrinsecum; per locum igitur ab intrinseco sequitur, neque obedientialem potentiam subiecti; neque latitudinem formæ ab illo producendam, & à subiecto recipiendam, intrinsecum terminum habere.

Neque argumenta pro parte Scoti magnum negotium exhibent, nam ad primum negandum est, intensionem qualitatis respectu potentiæ absolutæ Dei, vllum habere statum, vltra quem non possit procedere. Negandum insuper est, quod Scotus intulit, nempe infinitam actu futurā esse intensionem, neque sequitur, quod si aliquid magis, ac magis in infinitum perficiatur, ad perfectionem actu infinitam aliquando peruenturum sit, immo nec peruenire posse, sed hoc solum inferri ex eo potest, quod perfectio quam assequi valet, non definiatur termino intrinseco, vt constat de diuisionibus continui.

Neque secundum argumentum probat intentum, quia licet admittamus, tantum posse subiectum recipere ab agente, quantum potest agens producere, non sequitur, recepturum aliquando effectum actu infinitū, quia neque produci potest ab agente;

totum enim, quod potest producere ad extra agens infinitæ virtutis, non potest simul vllo modo procedere, ita vt nihil supersit ab eo producendum, quia totum, quod potest, non est determinatum, sed indeterminatum, vt in diuisionibus continui videmus: ex eo enim, quod non sunt determinatæ omnes diuisiones continui, quas Deus efficere potest, euidenter sequitur, quod nec simul, nec successiue possit efficere omnes possibiles, sed quibuscunque factis, semper supererit infinitæ efficiendæ, quia quod efficiendum est, determinatum esse debet: falsum igitur est, quod Scotus intulit, videlicet posse Deum simul infundere omnem gratiam à se producibilem animæ, quia intensio possibilis indeterminata est, & propterea impossibile est, totam simul produci, vel aliquando fore productam. Producibile ergo à Deo sub esse permanente solum est infinitum in potentia.

Argumentum denique Durandi, & Caietani, hac dist. à D. Thoma insinuata, 3. par. qu. 7. art. 12. soluitur. Gratia habitualis Christi dupliciter consideranda est, primo, in ordine ad effectus, & officia gratiæ, quæ habet in illa persona, & sic vocatur à D. Thoma infinita. & merito, quia habet virtutem ad omnes effectus gratiæ possibiles præstandos: secundo in quantum est qualitas quædam, & habitus supernaturalis eiusdem rationis cum quolibet alio habitu gratiæ cuiusque hominis, habensque latitudinem gradualem intensionis, sicut habent cæteri habitus gratiæ, & effectum formalem similem, nempe efficere animam illam sanctissimam Deo gratam, sicut quæcumque alia gratia cuiuscunque hominis, & hoc modo considerata gratia Christi finita est, sicut cæteræ, & finito modo efficit animam eius Deo gratam, & augeri potest, vel intendi in infinitum, sicut illæ, immo possibile est per potentiam Dei absolutam fieri aliam gratiam, atque alias intensiores, & in hoc genere perfectiores, & si fierent, daretur absque dubio aliquid maius, & melius (sub eadem consideratione particulari) quam sit gratia habitualis Christi, quod (absque dubio) non est reformidandum concedere, quia illud expresse concedit D. Thomas loco proxime citato ad secundum, hisce verbis: *Dicendum, quod virtus diuina, licet possit facere aliquid maius, & melius, quam sit habitualis gratia Christi, non tamen posset facere, quod ordinaretur ad aliquid maius, & melius, quam sit vnio personalis ad Filium vnigenitum à Patre*: Est ergo gratia summa in priori consideratione, non in posteriori comparatione absolutæ potentiæ Dei.

APPENDIX

APPENDIX DVBIVM.

An potentia obedientialis animæ ad recipiendam gratiam, & dona supernaturalia, sit infinita.

QVamuis de potentia obediētiali animæ in particulari sciscitetur dubium de potētia etiam obedientiali cuiuscumque subiecti, intelligi debet, quia eadem est ratio de omnibus; cum possit quodlibet subiectum formam magis, ac magis intensam in infinitum ab agente superiori recipere : nec solum quærit, an sit infinita in potentia, quia hoc videtur apertum ex dictis, sed an sit actu infinita.

Et partem affirmantem, esse actu infinitā sic ostendo : posse recipere formam, vel actū, est perfectio aliqua in subiecto, cum sit concurrere ad esse eius, atque etiam ad conseruationē: ergo posse recipere formā perfectiorem, aut intensiorem in infinitum, erit perfectio infinita, & actualis quidem, quia eam habet in se subiectā à principio, cum receptione formæ non augeatur capacitas subiecti, vt supra ostendimus: ergo est perfectio actu infinita. Et vrgeo argumentū hoc modo. Recipere formā alicuius intensionis est aliqua perfectio in subiecto : ergo recipere formam magis intensam, est maior perfectio : sed intensio, quā potest actu recipere, caret termino intrinseco: ergo actualis perfectio eius eodem termino caret, eritque proinde actu infinita. Secundo, quia posse producere effectum, maioris, ac maioris perfectionis in infinitum, arguit in agente perfectionem actu infinitam : nam ex hoc solo deducimus, Deum esse infinitæ perfectionis, quod dato quocunq; effectu cuiuscunque perfectionis potest perfectiorem in infinitum producere, quamuis putemus infinitum actu efficere non posse : hoc vero idem reperitur in subiecto, quod recepto quocunque effectu ab agente superiori, potest intensiorem, ac perfectiorem recipere in infinitum : ergo par est ratio.

Et vrgeo prætereа, quia potentia actiua, & passiua reciprocam habent correspondentiam : ergo tanta & non minor debet esse passiua obedientialis, quanta est actiua superioris agentis, cui correspondet. Probatur consequentia, quia quantū potest superius agens producere per potentiā actiuam, tantum potest recipere subiectum per passiuam obedientialem ; si igitur potentia actiua Dei actu infinita est, erit etiam actu infinita potentia passiua obedientialis subiecti, potens recipere omnem formā cuiuscunq; intensionis, quā Deus potest extra producere.

His tamen non obstantibus, tenendum est, potentiam obedientialem animæ ad recipiendam gratiam, & cuiuscunque alterius subiecti, vel materiæ, ad recipiendam formam superioris ordinis, siue secundũ substantiã, siue secundum modum, finitam esse simpliciter, & solum per quandã denominationem extrinsecam, vocari posse infinitam secundũ quid. Quod sic probo: subiecto per receptionem formæ superioris non additur noua potentia passiua, sed solum informatio, seu inhæsio eius, nec per receptionem perfectioris, aut intensioris formæ intenditur eadem potentia, nec additur ei nisi perfectior, seu intẽsior actuatio eiusdem potentiæ: ergo ex eo, quod possit recipere intensiorem formam in infinitum, non sequitur, quod potentia sit infinita actu; sed solum, quod perfectius in infinitum actuare possit. Constat vero actuationem semper esse finitam, & actu infinitam esse non posse: ergo nec potentia obedientialis, ex parte actuationis actus, quem recipit, infinita est simpliciter, sed solum dici potest infinita, secundum quid, & syncategorematice, in quantum recepta quacunque intensione formæ, potest maiorem in infinitum recipere; eodem fere modo, quo diuisio continui infinita vocatur in potentia. Secundo probatur quod per receptionem perfectioris, aut intensioris actus, non additur subiecto, vel materiæ vlla alia potentia obedientialis, neque vllus gradus eius, per quem augeatur; ergo in ratione potentiæ non fit maior, vel intensior, quare neque in ratione potentiæ potest esse vllo modo infinita. Antecedens probo, quia potentia obedientialis est eadem entitas realis cum naturali, & sola ratione formali ab ea distincta per ordinem ad diuersas potentias actiuas, vel diuersa agentia; sed potentia naturalis est eadem entitas materiæ, vel subiecti, eademque eius substantia quæ per receptionem formæ accidentalis, aut alicuius modi crescere non potest, aut maior fieri: ergo repugnat esse vllo modo infinita in ratione potentiæ, sed solùm ex parte actuationis potest habere aliquam rationem infinitam in potentia, & secundum quid, vt est expositum in prima ratione.

Et ex his patet ad argumenta: nam ad primum distinguendum est antecedens, quod posse recipere formam superioris ordinis, sit aliqua perfectio; est enim eadem ipsa perfectio, quam importat materia vel subiectum in sua entitate cum respectu ad potentiam actiuam superioris agentis, non est tamen perfectio alia superaddita; & cum additur esse maiorem perfectionem posse recipere perfectiorem, aut intensiorem formam ab eodem agente, iterum distinguendum est, nam

nam si per maiorem perfectionem intelligatur maior potentia, vel aliquid potentiæ ei superadditum, negandum est, quia per receptionem actus, vel perfectiores actus, non fit potentia capacior, nec maior (vt probauimus) sed perfectius actuatur, & ideo ex parte actus; vel actionis additur ei nouum aliud magis perfectum, sed hoc semper est finitum, & infinitum esse repugnat. Et propterea neque ex hac parte potentia obedientialis infinita est, nisi in quantum eadem prorsus, ac sine augmento permanens finita potest recipere à superiori agente perfectiorem formam ordinis superioris in infinitum, quod est esse infinitum secundum quid, & quasi in potentia ex parte actus, vel actuationis, sicut diuisio continui.

Ad secundum, concessa maiori de infinito agente, neganda est minor, quod eadem sit ratio de materia, quia valde diuersa ratio est vtriusque causæ; nam virtus actiua continet in proprio esse, tanquam actus perfectissimus, formam cum tota eius intensione, ac perfectione, & propterea si data quacunque forma intensiore potest eam plus in infinitum intendere, vel intensiorem aliam in infinitum producere, necesse est totam hanc perfectionem infinitam possibilem in proprio esse tanquam actum primum perfectissimum ac modo perfectissimo continere formaliter vel eminenter, & ideo actu. Quod non valet in potentia passiua, quæ non influit aliter quàm recipiendo. Quare non est opus hanc formam aut perfectionem eius aliter quàm vt explicatum est in potentia passiua contineri: quod solum est materiam posse concurrere passiue ad eductionem earum, sua causalitate passiua, à qua quodammodo pendent in eodem genere materialis causæ; in esse & fieri. Patet ergo ex hoc modo continendi, & concurrendi, non sequi potentiam obedientialem esse infinitam, nisi secundum quid, modo explicato.

Ad aliud vero, quod tandem additur de correspondentia passiuæ potentiæ obedientialis cum actiua superioris agentis concedendum est antecedens, quod sit reciproca. Sed neganda est consequentia, quod sicut actiua est infinita simpliciter, ita & passiua, cuius discriminis ratio ex perfectione potentiæ actiuæ, & maxima imperfectione passiuæ desumenda est, vt explicuimus. Potentia ergo actiua actu & simpliciter secundum proprium esse infinita est, passiua vero nihil actu infinitum habere potest, sed solum in potentia: quia plus potest in infinitum recipere, & semper finitum est, quod actu recipit

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE CÆLO, ET MVNDO.

BREVE PROOEMIVM.

NAtura, & ratione totius mundi exposita, cuius expositio confusam quandam notitiam partium eius continet, doctrinæ ordo postulabat distinctam singularium partium explicationem, ex qua distincta, etiam huius mundi cognitio resultat. At inter omnes mundi parres principem locum obtinere cælestia corpora, in aperro est, quare necesse fuit ea prius, quam cæteras partes explicare: quorum notitia ex tribus dependet, nimirum ex cognitione totius, quam magna ex parte ex motu eius, atque ex his, quæ motum cõcernunt, inuestigare voluit Aristoteles: nam res natura constantes per motum cognoscit Philosophus. Deinde ex notitia partium: partes vero cæli præcipuæ stellæ sunt, de quibus propterea disputationem instituit Aristot. tria de eis docens: nempe, quæ sit earum natura, quis motus, quæ figura: & tandem cùm motus circularis per centrum, circa quod versatur cognoscendus sit, de terra, quasi de centro, circa quod voluuntur cælestia corpora, disserendum fuit: & ecce tibi tripertitam huius secundi libri diuisionem.



ARISTOTELIS STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

Quod igitur neque factum sit vniuersum cælum, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles in hoc capite, docere, quo modo moueatur cælum, sine vlla scilicet vi in oppositum renitente, & ideo sine vllo labore motus sit perpetuus. Diuiditur in tres partes: in prima colligit ex dictis in præcedenti libro vniuersalem conclusionem; in secunda probat motum cæli esse quasi finem omnium motuum sublunarium corporum, & sine vllo labore, aut difficultate perpetuum: & in tertia parte refert, & reiicit tres sententias priscorum Philosophorum, circa modum, quo idem motus cælorum fiat.

Principio igitur hanc conclusionem colligit ex præcedenti lib. cælum esse ingenitum, incorruptibile, immortale, ac sempiternum, principij ac finis expers: per quam non tam intendere videtur quod absque initio durationis sit (vt bene adnotat D. Th. in Commentariis) sed quod neque per generationem potuerit incipere, neque per corruptionem desinere, vt plures ex antiquioribus opinati sunt, & de sublunaribus corporibus communiter conceditur.

Asserit in secunda parte capitis, motum cæli esse quasi finem cæterorum omnium motuum sublunarium corporum, probatque hoc argumento: Quidquid continet aliud, habet rationem finis respectu eius: nam cōtentum ex propria ratione terminatur ad continens, quod est, ordinari ad illud, tanquã ad finem, sed motus circularis cæli continet omnes motus rectos elementorum, ac cæterorũ corporũ: ergo est finis eorum.

Minor

Minorem probat, quia perfectum cuiuslibet generis continet imperfecta omnia eiusdem generis: sed omnes motus recti, in genere motuum, imperfecti sunt, cum habeant principium, & finem, & propterea perpetuos esse repugnet, solus vero motus circularis (vt pote principio, & fine carens) ex propria ratione possit esse perpetuus: ergo vere eos continet, & quasi finis eorum est. Talis autem motus debebatur naturaliter corpori ex propria natura ingenito, atque incorruptibili, contrarioque carenti, & ideo naturaliter perpetuo, quale est cælum, quod ex eadem radice habet, vt idem motus eius contrario careat, & ex consequenti, quod sine vlla violentia fiat: nam violẽtia ex resistentia contrarij prouenit; ex quo etiam fit, vt moueatur cæleste corpus sine vllo labore, vel fatigatione sui motus.

Ex dictis reiicit Aristoteles in posteriori parte cap. tres sententias priscorum Philosophorum, quarum prima fuit poëtica fictio quædam excogitantium, Atlantem cælum humeris sustẽtare, ne suo pondere ruat, quam Poetarum princeps 6. Æneid. illo carmine tetigit de Atlante sic loquens.

Axem humero torquet, stellis fulgentibus aptum.

Quamuis alios in aliũ sensum accepisse eandẽ Atlãtis fictionem, referat Dionysius Sicul. lib. 4. vt existimauerint, Atlãtem fuisse Astrologiæ peritissimũ, & hac de causa visus sit cælũm suis humeris sustinere; sed de hoc, vt pote per metaphorã asserit, non est habenda ratio. Illud vero falsũ esse ex dictis in 1. lib. constat, vbi probatum est ab Arist. & à nobis confirmatũ, quod cælestia corpora grauitate & leuitate, atque etiam omni pondere careant, quare nec fulciente, nec sustentante indigent. Et eadem ferme ratione probatur falsa sententia Empedoclis, qui cælum naturalem habere grauitatem sentiens, aiebat, tanta celeritate circumuolui, vt ab eadem sustentetur, ne deorsum ruat. Eodem modo, quo hydria aqua plena, dum nimia velocitate in circulo voluitur, aquam, licet graue, non effundit. Sed præterquam quod falsum ostensum est, cælo tribuere grauitatem, gratis, ac sine pondere rationis præsupponit positio hæc, solam motus velocitatẽ potuisse tot sæculorum ætatibus tam ingens pondus grauitatis deorsum intentæ vincere. Quod non probat possibile exemplò hydriæ, vt consideranti facile patebit.

Tertia sententia fuit Platonis, qui in Timæo docuit cælestes orbes animatos esse, & propria animarum vi contra inclinationem grauitatis detineri, ne deorsum ruant. Quam ex eo confutat Aristoteles, quia motus cælorum, resistente propria

pria grauitate maximo cũ labore ac defatigatione animarum fieret, quę ideo non possent esse beatæ, vt cælestes mentes deceat, sed miserabiliores cunctis animantibus, in quibus nullum est, quod non interdum somno, aut laborum intermissione quiescat, foretque talis anima cæli Ixioni similis, quem fingunt Poëtæ apud inferos ea pœna cruciari, vt rotam perpetuo cũ labore euoluat. Quæ omnia cum absurda sint, colligit Aristoteles magis esse rationi naturali cõsentaneã propriã sententiã, æternitatem cælo, ac motui eius sine violentia tribuentem.

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora sint animata.

PRo parte affirmante placet in primis referre id quod de toto mundo senserunt Philosophi omnes, tam Græci, quàm Ægyptij, Platone antiquiores; videlicet, anima præditum esse, & ideo velut magnum quoddam animal esse, & appellari debere: Eius positionis meminit, immo expresse sequutus fuit Plato in Cratylo Epimenide, sed quantum ad partes diuerso modo sensisse inueniuntur, ita vt quidam eorum, eadem anima totum & partes constare crediderint. Alij verò singulis corporibus cælestibus animas singulas applicatas esse censebant. Alij vnicuique stellæ propriam atque distinctam. Alij demum ex eis intelligentem duntaxat animam cælestibus corporibus attribuebant. Alij vegetatricem simul cum ea, dicentes, sydera humoribus ali. Ita Cleantes, teste Cicerone 2. libr. de Natura Deorum, & Plinius 2. libro Historiæ, cap. 8. & tandem Seneca 2. lib. naturalium quæstionum, cap. 5. cæterique Stoici. Communis autem hæc sententia de anima mundi firmiter adeo horum Philosophorum animis adhæsit, vt Anaxagoram impietatis damnauerint, quod Solem ignitum lapidem; non verò animal, neque Deum esse protulerit, vt Laërtius affirmat in vita eius, & Diuus Augustinus libro. 18. de Ciuita. Dei, cap. 14. Orbes deinde animatos fecerunt: ex Hebræis Philo Iudæus & Rabi Moyses: Arabes etiam multi, vt Auicena, Algacellus, Alpharabius, & Albumasar: ex Astrologis vero Ptolomæus, & complures alij. Quam etiam sententiam approbauit Orgenes 7. libr. Periarch. & tomo 1. commentariorum in Ioannem. D. autem Augustin. 2. lib super Genesim ad litteram, hanc eandem quæstionem disputans, inter vtramque eius partem hæsisse videtur: in posteriori loco asserens incertum sibi esse, an stellæ ad societatem beatorum pertineant, sed nec

aliud

illud certum apud se habere, an ad earundem societatem pertineant Sol, & Luna, cunctaque sydera, quãuis nonnullis (inquit) lucida tantũ corpora sine sensu & intelligentia videãtur.

Pro confirmatione autem eius non parum videntur facere complura, atque expressa testimonia Aristotelis, præsertim duo illa, quæ habentur 2. lib. de cælo, cap. 13. vbi asserit, cælum esse animatum, & habere in se principium motus, ac positionum differentias viuentium proprias, vt seorsum, deorsũ dextrum, sinistrum, ante, & retro: lib. etiam Metaphysicæ 12. cap. 7. affirmat, primum mouens orbes cælestes, hoc est Deum mouere, vt id quod cognoscitur, & appetitur ab eisdem, videlicet orbibus motis; censet igitur, eos habere intellectum, & appetitum, quibus eum cognoscant, ac diligant, & ex consequenti intelligentem animam, cuius sunt potentiæ: & hanc fuisse eius mentem, magno est argumento, quòd D. Thomas 2. lib. contra gentes, cap. 7. id testatur. Deinde sacrarum literarum verba, illa præsertim ex Psal. 135. *Qui fecit cælos in intellectu*, id est, intellectu præditos, atque etiam illa ex Ecclesiaste 1. *In circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Quæ non possunt de spiritu solum assistente, ac mouente intelligi, cum non pergat cum cælo ipso moto, atque cum eo circumuoluatur, sed in parte determinata cæli, quam mouet fixus perseueret: ergo necesse est de spiritu informante loqui, qui est anima. Quem sensum eis tribuit D. Hieronymus in eorum Commentariis, hæc verba scribens: *Siue ipsum Solem spiritum nominauit, quod animet, spiret & vigeat, & annos orbis cursus expleat, siue quod Luna lucentem globum, Titaniáque astra spiritus intus alit, totamque infusa per artus mens agitat molem. &c.* Quibus toti mundo & singulis non solum cælestibus corporibus, sed astris videtur animam concedere. Atque etiam Boëtius 3. li. de consolatione philosophica, metro 9. inquiens Deum per animam mundi motus cælestium corporum administrare.

Sed probari etiam potest ratione: primo, quia herbæ plures, atque virgulta generantur sine semine aliquo, immo & complura animalia (licet imperfecta) ex sola putri materia, sed vtriusque vitæ horum, nempe vegetatiuæ, herbarum, & sensitiuæ, animalium, nulla potest assignari efficiens causa, à qua procedat, præter cælestia corpora, à quibus procedere nequit vita (si ea carent) vt per se est manifestum: ergo necesse est eis, vel mundo ipsi vitam concedere, & ex consequenti animam. Secundo repugnat, totum esse deterioris conditionis quàm partes eius: sed constat, plures partes mundi viuere, & diuer-

diuersis animarum generibus præditas esse, nempe vegetatrice, sensitiua, & rationali: viuunt nanque plantæ, viuunt animalia, viuunt homines: ergo necesse est toti mundo vitam, animamque concedere, vel deteriorem propriis partibus esse.

Vera autem sententia tenet, nec mundum, nec cælestia corpora, habere animam à qua informentur: Quam sequuntur, in primis ex Sanctis Patribus multi, D. Cyrillus 2. libro contra Iulianum, Ambrosius 2. libro Exameron cap. 4. Basilius homilia 3. Exameron, & super Psalmum 48. Lactantius, Hioronymus explicans verba illa Deuteronomij 32. *Audite cæli, quæ loquor*, & super cap. 1. & 45. Isaiæ, & in Epistola ad Pammachium, & Auitenn. Augustinus in libro de duobus animabus capit. 4. vbi ait, muscam propterea quod viuit, esse nobiliorem Sole, & libro 1. Retractationum cap. 7. vbi quæ de mundi animatione in libro de immortalitate scripserat, temere scripta fuisse affirmat, libro etiam 2. Retractationum capit. 7. quæ de cælestium corporum vita asseruerat, per tropum & figuram posse accipi docet, ducta videlicet translatione, à re animata ad inanimatam. Damascenus 2. libr. fidei cap. 6. deinde Scholastici fere omnes, D. Thomas tribus præsertim locis, in quibus hanc eandem quæstionem ex professo discutit, nempe, in quæstione de spiritualibus creaturis, art. 6. & 1. contra Gentes, cap. 73. 1. p. qu. 70. art. 3. Alensis 2. part. qu. 87. membr. 3. art. 4. Albertus Magnus, tract. de 4. coæuis qu. 4. art. 25. Bonauent. in 2. dist. 14. qu. 2. in priori parte. dist. Durand. ibidem quæst. 2. distinct. 9. quæst. vnica, art. 1. Gabriel distinct. 14. quæst. vnica, Okam quæst. 12 Ægidius quæst. 3. Argentina quæst. 1. art. 1. Henricus art. 2. Abulensis in cap. 3. Exod. quæst. 47 Nicolaus de Lira in cap. 10 Ieremiæ, Eugubinus in Psal 18 aliique complures, quibus addi potest ex antiquioribus Philosophis Anaxagoras supra relatus, & omnes interpretes Aristotelis, præsertim recentiores: quare communis est in vtraque Schola Philosophica, ac Theologica.

Et eam tenuisse Aristotelem colligitur plane ex tribus principiis ab eo expressis: primum habetur 12. libro Metaphysicæ, text. 16. vbi hoc discrimen inter causam efficientem, & formalem designat, quod efficiens præexistit rei factæ, formalis vero præexistere nequit, sed naturaliter simul est cum re facta, vel constituta, sicut sanitas simul esse debet cum sano, & cum corpore animato anima. Cuius euidens ratio est, quia illud constituit tanquam forma dans ei esse, & ex alia parte in eodem libro, text. 43 docet, intelligentiam mouentem cælum esse eo priorem; ex quibus sequitur non posse apud Aristote-

lem vniri cælo tanquam formam, seu formalem causam, & ex consequenti cælum non esse animatum, ex mente eius. Secundum principium sumitur ex 8. li. Physicorum, text. 43. quod motor orbis cælestis vnitur toto orbi per contactum virtutis, sed vnitio formæ cum materia, vel animæ cum corpore non est per contactum virtutis, sed per veram informationem, per quam anima tribuit esse corpori: ergo sentit Aristoteles intelligentiam motricem non esse veram formam cæli. Et vrgeri potest ex alio, quod docet text. 84. eiusdem libri, videlicet motorem cæli in ea circumferentiæ parte existere, quæ rapidissimo motu circumuoluitur, sed forma vel anima debet esse in toto corpore, & singulis eius partibus; ergo putat Aristoteles, non esse intelligentiam veram formam cæli. Et certe si intelligentia simul moueret cælum, & illud informaret, euidenter sequeretur moueri cum illo, vt patet de anima mota cum corpore humano, quod informat. Ex hoc vero sequeretur, in motibus cælorum nō esse deueniendum ad motorem immobilem, vt 8. lib. Physicorum concludit Aristoteles. Tertium principium posuit 2. lib. Physicorum, text. 21. asserens eiusdem scientiæ esse, per se considerare materiam, & formam, ex quibus constat compositum, sed constat materiam cælorum per se considerari à Philosophia naturali, quæ tamen non considerat per se intelligentias, quia formæ separabiles à materia, & quæ mouent, & non mouentur, non sunt Physicæ, sed Metaphysicæ considerationis, vt idemmet, atque eodem lib. text. 26. 71. & 73. expresse docet: ergo sentit, easdem intelligentias, quæ immotæ mouent orbes cælestes non esse formas informantes eorum.

Sed probatur primo ex definitione animæ. Anima est actus corporis Physici organici potentia vitam habentis, vt docet Aristoteles 2. lib de anima cap. 1. tex. 7. Ergo omne corpus animatum est organicū, sed in corpore cælesti nulla sunt organa, neque vlla talis varietas partium in eo cernitur, per quas diuersitas vitalium operationum exerceatur, vt actum videndi, audiendi, cum cæteris sensationibus, nisi quis velit Solem, & Lunam pro oculis deseruire cælo, ita vt per hæc astra videre dicātur, quod constat ridiculum esse: ergo euidens est, corpus cæleste non esse organicum, nec proinde animatū; quod ex infimis operationibus vitalibus vrgeri potest, nempe augmentatione, & nutritione: neque enim cæleste corpus alimentum sumit aut conuertit in propriam substantiam, cum ex qualitatibus contrariis constare debeat, & per illas alimentum alterari, atque corrumpi, in eiusque substantiam conuerti. Quibus qualitatibus,

tibus,& alterationibus incapax est cælum, & longe clarius est, nullum suscipere augmentum, neque decrementum: ergo euidens est etiam, non viuere, neque animatum esse.

Secundo anima non est propter corpus, seu materiam, cuius gratia facta est, sed ex opposita materia vel corpus propter animam, vt docuit expresse Aristoteles 2.lib. de anima, tex.16. & 17. cum hæc sit longe nobilior, & proinde gratia sui facta. Vnitur ergo corpori, vt bonum aliquod sibi ex tali vnione consequatur, videlicet exercitium suatum operationum, in quo perfectio eius posita est; sed nullàm operationem vitalem exercere potest anima per corpus cæleste, ergo neque aptum est, vt ei vniatur. Minor probata est de operationibus vegetatiuis, quia nec cælum simile sibi generare potest, nec nutriri, vel augeri, vt docuit Aristoteles 1. libro de cælo, capit. 3. probata est etiam de sensitiuis, & rursus conuincitur ex eo, quod operationes sensitiuæ ex propria conditione præsupponunt vegetatiuas, per quas nutriuntur, & conseruantur organa sensuum, & omnes sensus fundantur in tactu, vt docuit, & probauit Aristot. 3. libro de anima cap. 12. Tactus vero necessario petit temperamentum primarum qualitatum in proprio organo, quarum non est capax corpus cæleste: nec vnitur anima corpori cælesti propter operationem intellectiuam, quia hanc naturaliter non potest exercere in corpore, nisi ministerio sensuum species à rebus sibi desumat, vt patet de anima nostra rationali. Cum ergo non sit cælum sensuum capax, nec erit capax animæ rationalis. Quod vrgeri potest ex his, quæ à nobis constituta, & ostensa sunt 2. libro de anima. Videlicet implicare contradictionem, quod anima rationalis posset esse forma corporis, nisi simul foret sensitiua, gradumque sentiendi tribueret eidem corpori: ergo repugnat per locum ab intrinseco, cælum informari anima rationali, quin talis anima simul sit sensitiua. Cum ergo cælum sit incapax sensitiuæ, vt probatum est, sequitur incapax quoque esse animæ rationalis. Neque tandem vnitur cælo anima propter motum localem, quo mouetur, quia talis motus nec indiget anima; sed ab extrinseco motore procedere potest per solum contactum virtutis, vel impressionem impulsus, vt de quocumque alio motu circulari constat; nec vitalis est, sicut progressiuus animalium, quem cónstat fieri mediis sensibus, & appetitu, quibus caret cæleste copus. Ex quibus efficaciter probatum cónstat, non dari animam mundi, à qua totus ipse mundus informetur, quia Deus non potest esse talis anima eum informans, vt Philosophi quidã delirantes dicebant, nam

intrinseca ratio formæ dicit imperfectionem partis & informationis,seu inhæsionis in corpore,à qua Deus ob suam infinitam perfectionem alienus est:sed nec intelligentia,vel intellectualis forma , ob suam limitatam virtutem , potest corpus tantæ molis ac est cæleste corpus,informare, quanto minus tam vastum,& tot,ac tam ingentibus,ac discontinuis partibus constantem mundum?quare ingens etiã delirium est,mundo,vel cælestibus corporibus animã rationalem concedere: nam inde virtutes,merita,peccata,& peccatorum pœnas eisdem corporibus deberent adscribere,quod plane falsum est,intelligentia igitur mouens cælum non potest esse vera forma illius,tribuens cælo proprium esse per informationem,nec est pars substantialis ipsum componens cum materia,sed completa,& totalis substantia omnino distincta ab eo;dicitur tamen laxè forma cæli assistens quia ei vnitur,in ordine ad motum , & constituit cum eo vnum principium eiusdem motus, aut medio impulsu , vt volunt plures, vel se illo, vt placet aliis.

Et prior sententia concedens cælo, vel mundo animam , & animatum esse docens, vt vera sit,nec de vera anima , nec per veram informationem loquitur, nec ideo vere,& proprie animatũ esse censet,sed per quãdam similitudinem,& ideo in propria, & quasi æquiuoca locutione, quo pacto loquuti sunt absque dubio omnes fere sancti Patres pro ea citati.Posterior vero sententia , animatum esse negans , de vera , ac propria anima veraque animatione per informationem intelligit : quare dissidium inter vtramque in solo modo loquendi diuerso magna ex parte consistere videtur , vt D. Thomas 1. par. quæst. 70. art 3. in fine corporis his verbis docet : *Vnde interponentes ea esse animata , & ponentes ea inanimata , parua vel nulla differentia inuenitur in re , sed in voce tantum.* Sed magna ex parte conciliari posse præfatas sententias dicimus , & non omnino, quia licet quod ad sanctos Patres attinet , de anima solum assistente intelligantur eorum verba : nonnulli tamen antiquiores Philosophi, veram animam informantem vegetatiuam, & sensitiuam eis concesserunt , quorum sententiam falsam esse probauimus.

Sed superest explicandum,an notam aliquam vel censuram mereatur sententia affirmans,cælum, vel mundum esse animatum anima informante. Et D. Th. 2. lib. contra gentes capite 70.in fine expresse negat , aliquid fidei contrarium continere hisce verbis : *Hoc autem,quod dictum est de animatione cæli,non diximus quasi asserendo secundum fidei doctrinam,ad quam nihil pertinet,siue sic,siue aliter dicatur.* Quod cõfirmat ex D. Augu-

stino

ſtino lib. 3. Enchiridion. cap. 58. vbi fatetur, non eſſe certum, an ſit, vel non ſit animatum cælum. Caietanus etiam 1. part. quæſt. 3. artic. 1. aſſerit corpus cæleſte forte ſecundum veritatem eſſe animatum; & Petrus Martinez cap. præſenti, non ſolum vtramque partem quæſtionis problematicè defendit, ſed in affirmantem, quod cælum ſit animatum, magis propendet.

Sed ex alia parte à multis iudicatur erronea, vel ſaltem parum fidei cõſona. Et in primis D. Hieron. in Epiſtola ad Pammachium, & Auitum, inter propoſitiones alias Origenis, quas ſancta Synodus generalis ſub anathemate exploſit, hanc enumerauit, quod cælos, Lunam, Solem, aſtra animata dicat, D. etiam Epiphanius lib. 11. Panarij, & D. Irenæus lib. 1. contra hæreſes eandem referunt inter Marcoſiorum dogmata: & in Concilio Conſtantinopolitano, quod eſt quintum generale ſub anathemate damnatur hiſce verbis, relatis à Iouerio in ſummâ Conciliorum, tom. 2. *Si quis dixerit, cælum, ſolem, & lunam, ſtellas, & aquas, quæ ſupra cælos ſunt, animantes quaſdam eſſe, & materiales virtutes, anathema ſit*: ac tandem damnata dicitur in quodam artic. Pariſienſis facultatis: Propterea non benè de illa ſentiunt ex ſcholaſticis nonnulli in 2. diſtinct. 14. vt Bonauentura, & Gabriel quæſt. vnica, & Capreolus diſtinctione 9. quæſt. vnica artic. 1.

Noſtra tamen ſententia hac diſtinctione explicanda eſt, ponere cælos animatos anima vegetatiua, vel ſenſitiua tantum, ſolum eſt error Philoſophicus; illos autem ponere animatos anima rationali, non ſolum eſt error Philoſophicus, ſed etiam error contrarius diuinæ fidei. Priorem partem ſic probo, quia ex hoc, quod tribuatur eis anima ſenſitiua, aut vegetatiua, ſolum deduci poteſt, quod ſint animalia quædam rationis expertia, vel vitam quandam vegetatricẽ participent; ex quo vtroque nihil poteſt cõtra fidem deduci, quia neque in Scriptura, neque in aliis principiis fidei denegatur eis talis vita; ſed neque aliquid aſſeritur, ex quo eis eſſe denegandam colligi poſſit. Cuius ratio à priori aſſignari poteſt, quia hæc non pertinent vllo modo ad materiam fidei, ſed prorſus Philoſophica ſunt: ergo circa ea nõ poteſt error contra fidem proferri, ſed ad ſummum cõtra principia Philoſophiæ. Quod vero error ſit eis cõtrarius efficaciter probari poteſt à poſteriori ex operationibus, ac venitionibus vtriuſq; vitæ propriis, quas ſi haberent, repugnaret à nobis nõ percipi, quemadmodum percipiuntur vitales operationes animarum atque plantarum. Quamuis enim magis diſtent à nobis, eorum tamen ingens magnitudine diſtantia compenſaretur,

pensaretur, & ita posset à nobis eorum augmentum percipi, & euidenti ratione constat, nullum extare alimentum, ex quo ali, aut nutriri possint, nec vllis veris organis prædita esse per quæ possint operationes aliquot sensitiuæ animæ exercere: & plura possent alia in confirmationem huius asserti afferri, quæ breuitatis gratia prætermittenda censemus.

Assertum vero posterius, efficaciter posset probari ex verbis S. Synodi generalis supra relatis, si certo constaret, talem definitionem fuisse ab eo Concilio editam, nihilominus hoc discursu potest ostendi: quia cælestia corpora essent substantialiter composita ex corpore, & anima rationali, eo ipso, quod dicerentur vere animata anima rationali, & vita rationali prædita: sed non est excogitabile compositum substantiale ex anima rationali, & corpore tanquam ex vera forma, & materia, quod non sit homo, cum hæc sit essentialis compositio hominis. Et tamen certum est ex sacra pagina, nullum dari hominem, qui non sit propagatus ex primo, nempe ex Adamo in principio temporis cum toto mundo condito, & cum cæteris omnibus à Christo redemptis. Constat etiam ex principio Genesis, cælestia corpora tanquam quid diuersum ab homine, esse creata, nec ab eodem homine processisse: ergo euidenter deducitur ex fide, non habere animam rationalem pro vera forma, nec proinde animata esse tali anima, aut vita rationali prædita: solum posset respondere, constare quidem anima rationali diuersæ speciei ab ea, quæ constituit hominem, & ideo licet sint animata anima rationali, non esse homines, sed rationalia quædam composita diuersæ speciei. Cæterum solutio hęc facile confutari potest: primo, quia non est intelligibilis anima rationalis, quę non sit forma, & pars, cum sit ei intrinsecum, esse incompletam substantiam; nec est intelligibile, quod sit pars, & vera forma, verusque actus, quin sit vnibilis alteri parti, aut potentię, vel materiæ, aut corpori; nec est excogitabile, quod sit vnibilis corpori, nisi vt secundum esse proprium propriamque operationem ab eo emanantem perficiatur (nam propter bonum corporis longe inferius, ac imperfectius vniri repugnat) sed propria eius operatio est intelligere: ergo vt hanc assequatur, tanquam pars informando corpus vnitur ei, sed intelligere medio corpore non est aliud, quam intelligere per sensus: ergo necesse est, quamlibet aliam excogitabilem animam habere eundem modum operandi cum nostra, & per locum ab intrinseco eundem modum essendi, esseque eiusdem speciei. Et si dicatur intra ambitum modi operandi, sine dependentia à sensibus, ac sine discursu dari intelle-

ctiones diuersæ speciei in Angelis, & proinde substantias specie diuersas, quę sint principia earum, ac proinde non esse impossibile, dari intellectiones specie diuersas; intra ambitum modi operandi cum dependentia à sensibus, aut cum discursu; & ex consequenti animas rationales diuersæ speciei. Respondeo, quod licet hoc foret possibile (quod non credo) quia impossibile reputo, dari intellectiones diuersi modi specifici, sub modo operandi cum discursu vel cum dependentia à sensu, cum sit imperfectissimus, atque infimus, quare non est excogitabile sub eo vnde, vel à quo sumi possit talis differentia specifica, sicut intra modum longe perfectiorem operandi sine discursu, propter maiorem extensionem ex maiori perfectione desumptam, & maiorem limitationem infimi gradus operandi cum discursu, adhuc foret euidens omnes esse homines propter conuenientiam genericam in natura rationali, sicut est euidens, hominem, & leonem, etiam si specie distinguantur, esse animalia propter conuenientiam genericam in natura sensitiua: quare aperte falsum esset ponere ex vna parte corpora cælestia esse animata anima rationali, & ex alia non esse homines. Et cum manifeste deducatur ex fide, homines non esse, error est fidei contrarius, ponere ea animata anima rationali; non est tamen hæresis; quia non est per se immediate contra fidem. Quod vero error sit etiam philosophicus, manifestum est, quia repugnat esse substantias cum discursu, ac dependentia à corpore sine sensibus: non est enim excogitabilis alius modus intelligendi cum dependentia à corpore, nisi accipiendo species à rebus corporeis, nec est intelligibilis alius modus accipiendi species à rebus corporeis, nisi eas sentiendo, ita vt mediis sensationibus imprimantur intellectui ab eis species propriæ, per quas ab eo cognoscantur. Et iuxta nostram duplicem conclusionem intelliguntur, & in concordiam reuocantur duæ relatæ sententiæ, ità vt prior in sensu prioris nostræ assertionis, posterior in sensu posterioris accipiatur, & sic vtraque vera sit.

Supersunt argumenta prioris sententiæ in principio facta diuenda; & in primis testimonia Aristotelis iuxta legitimum sensum eius explicanda sunt distinctione illa allata à Diuo Thoma, 1. parte, quęstio. 70. art. 3. ad 5. corpus enim cæleste secundum se, hoc est, non considerata intelligentia ei vnita, vt principio motus non dicitur se mouere, sicut mouentur viuentia, nec habere in se principium actiuum sui motus, sed passiuum tantū; si tamen accipiatur cælum simul cum intelligentia per contactum virtutis ei vnita, vt principio actiuo motus eius,

ita vt ex vtroque constituatur vnum aliquod à se ipso motum, tanquam à principio actiuo efficiente, viuens appellari potest, quasi per analogiam, & similitudinem ad viuentia, & eadem ratione habere differentias positionum, quo pacto viuens ipsum vocauit, easque illi concessit Arist. cap. sequenti, non tamen verum,& proprium viuens per veram,ac informantem animam:Et in eodem sensu docuit 12.lib.Metaphysicæ, c. 7.moueri cælestia corpora à primo motore, tanquam ab eo, quod cognoscunt, & appetunt: nam licet intelligentia mouens cælum non moueatur à Deo eodem motu, cum immota in hoc sensu moueat ipsum. Dicitur tamen Deus totum ex cælo, atque intelligentia constitutum mouere, in quantum præstat suum concursum, vt moueri valeat cælum ab intelligentia, atque etiam intelligentia mouere ipsum ratione cuius (hoc est), vt eam includentis moueri dicitur à se per quandam analogiam, & similitudinem ad viuentia corpora, in quo sensu intelligi debent Scripturæ, & Patrum loca.

Ad primam rationem Diuus Thomas in eodem artic. ad 3. respondet, viuentia illa produci à corpore cælesti non virtute propria, sed virtute intelligentiæ à qua mouetur, ita vt tanquam instrumentum eius tales effectus se superiores possit attingere; sed difficile est, hos effectus Angelo mouenti, tanquam præcipuæ causæ per se tribuere, etiam in doctrina Diui Thomæ qui (vt inferius ostendetur) sentit plane, Angelos non posse yllam formam adhuc accidentalem per propriam virtutem per se influentem imprimere materiæ, aut corporibus:sed solum hæc posse, tanquam applicando actiua passiuis, quod solum est, esse conditiones, vel ad summum, causas per accidens.: ergo longe minus poterunt substantiam viuentem, vt causam per se producere. Propterea dicendum est, corpus cæleste non nudum, sed cum suo motu ab intelligentia effectiuè ducto, & proinde simul cum eadem intelligentia acceptum esse instrumentum Dei ab eo eleuatum, ad producendam substantiam viuentem, & hoc sensu loquitur Diuus Thomas. Itaque ex corpore cælesti moto ab intelligentia, atque ex intelligentia ipsa mouente, resultat vnicum, atque completum instrumentum, quod à Deo eleuatur, vt possit attingere productionem harum substantiarum, quia non potest excogitari vlla alia causa principalis,& proxima per se influens, per seque eas producens præter Deum,tali instrumento vtente.

Ad secundum concessa maiori,ac minori,neganda est consequutio:satis est enim vniuersum vitam,& animam suarum partium includere, vt nulla eius pars, quantumlibet perfecta, sit

eo perfectior, cum omnem eius perfectionem, simul cum perfectione aliarum partium includat, vt pote totum quoddam quasi artificiale ex omnibus gradibus essendi ordine quodam conflatum.

QVÆSTIO II.

An cælestia corpora dignitate præstent cunctis rebus sublunaribus.

QVæstio procedit de cælo, non vt claudit intelligentiam, sed secundum se, anima etiam assistente, destituto: & sic certum est aliis corporibus sublunaribus vitæ expertibus perfectione præstare, vt pote simplicius, & incorruptibile: & minus perfectum esse simpliciter hominibus, cuius ratio est, quia species humana constituitur per animam rationalem, spiritualem, spirituale quidem, independentem à corpore in suo esse, intelligentem, ac volentem, & ideo gratiæ, virtutum, ac beatitudinis capacem; quibus omnibus perfectionibus caret forma cælestis, & cælum per eam constitutum; ergo longe est eo perfectior homo: solum ergo controuersia procedit de animalibus, & plantis, an perfectione superentur à corporibus cælestibus, vel digniora eis sint.

Et prior sentẽtia affirmat, digniora esse cælestia corpora cunctis animantibus homine inferioribus, quam sequitur Marsilius 1. quæst. 1. art. 2. quæst. 6. & 7. & eandem tenere videntur Zumel, 1. par. quæst. 3. art. 1. & Pater Pererius lib. 2. suæ Philosophiæ cap. 6. probabilioremque esse docet Bannez 1. part. q. 3. art. 1. & eam tenuisse Victoriam & Canum aliosque discipulos D. Thomæ doctissimos, quam hac tempestate sequuntur recentiores quidam cum limitatione ad sola animalia imperfecta, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, atque etiam ad plantas. Alij vero ad solas plantas limitanda censent. Probatur testimoniis Aristotelis, qu. 6. lib. Ethicorũ cap. 7. non solum animalibus cæteris, sed homine ipso præstantiora esse corpora cælestia, hisce verbis docet: *Neque vero quidquam ad rem attinet, quod homo reliquorum animaliũ quiddam sit quam optimum, sunt enim & alia homine multo diuiniora, vt ea, quæ omnibus sunt maxime in conspectu ex quibus hic mundus coagmentatus est.* Per quæ constat, cælestia corpora intelligere, & lib. 1. de cælo textu 13. docet præter inferiora corpora dari aliud longe nobilissimũ: *Manifestum est, esse aliã substantiam præter eas, quæ hic sunt, priorem, ac diuiniorẽ his omni-*

bus,& text. 16. *Quapropter ex omnibus his aliquis ratiocinãdo crediderit, quod est aliquod, præter corpora, quæ hic, & circa nos sunt, alterum separatum tanto nobiliorem habens naturam, quanto plus distat ab his quæ hic sunt.* Ac tandem 5. lib. de partibus animaliũ, cap. 5. non longe à principio, res naturales æternas asserit, tantum præstare cæteris rebus inferioribus, vt cognitio illarum, etiam minima ac tenuissima, multo præstantior, ac nobilior sit, quam harum rerum absolutissima scientia.

Probatur deinde ratione, quia partes, ex quibus cælestia corpora constant, nempe, materia, & forma perfectiores materia, & forma rerum inferiorum sunt: ergo corpora ipsa cælestia digniora erunt. Antecedens probo ex parte formæ, cuius perfectio sumitur ex modo informandi: sed modus informandi cælestis formæ nobilior est, cum inamissibili modo informet materiam, & indissolubili modo vnionis eis copuletur, ex quo habet, vt corpus incorruptibile cum ea constituat, quælibet autem forma sublunaris (etiam si sit anima) amissibili modo informat materiam, & modo vnionis dissolubili ei vnitur, ex quo habet, vt corruptibile corpus constituat. Probatur deinde ex parte materiæ, quia materia cælorum dignior est sublunari; vt superiori libro ostendimus, vnde etiam sequitur, nobiliorem quoque debere esse formam. Probatur consecutio, quia species materiæ, & dignitas eius ex ordine ad formam accipitur: ergo maior dignitas materiæ ex digniori forma.

Secundo, corpora cælestia, simpliciora sunt sublunaribus, incorruptibilia, figuram, ac motum circularem perfectissimum habent; locum item digniorem, & (quod caput est) virtute eorum generantur alia, atque conseruantur animalia omnia: ergo longe sunt eis perfectiora. Probatur consequentia, quia superiores istæ dignitates substantiam quoque superioris ordinis plane indicant. Quam rationem recentiores vrgent pro animalibus imperfectis ex putri materia genitis, quorum non potest alia causa præcipua designari, præter cælestia corpora, in cuius proinde virtute eminenter contineri debent, cum non contineantur formaliter, eminenter autem contineri repugnat, nisi perfectiora sint eis. Vrgent etiam pro plantis, tum quia forma plantæ ideo tantum vita est, quia principium est nutritionis, & augmentationis, per quam attracto alimento viuens acquirit, & conseruat debitam quantitatem, vt conseruet proprium indiuiduum: sed hæc perfectio longe minor est incorruptibilitate cæli, per quam cælum perpetuum est, sine indigentia talis operationis. Tum etiam, quia nutritio, & augmentatio plantæ secundum substantiam non

est

est operatio vitalis, cum constet, ignem quoque nutriri, & augeri, sed solum quoad modum, quia per intus sumptionem, & distributo alimento per omnes partes in earumque substantiam conuerso, ignis vero per solam iuxta positionem lignorum in vna, vel alia parte: habere autem operationem ex solo modo vitalem minor est perfectio, quam esse incorruptibile: ergo cælum simpliciter perfectius est plantis.

Nihilominus sententia posterior negat, cælestia corpora dignitate præstare vlli corpori viuenti siue ex semine, siue ex putri materia producto, sed formicam, aut muscam esse essentialiter perfectiorem cælo quocumque. Ita pronunciat D. August. in lib. de vera religione cap. 29. cuius hæc sunt verba: *Non enim qualiscumque moles, quamquam ista visibili luci præfulgeat, si vita careat, magni æstimanda est, qualibet namque viua substantia cuilibet non-viuæ substantiæ naturæ lege præponitur.* Quam naturæ legem confirmat 11. lib. de Ciuitate Dei, cap. 16. & ex ea colligit in lib. de duabus animabus, cap. 4. muscam Soli præferendam esse. Eandē sententiam sequuntur D. Thomas 1. parte, quæst. 3. art. 1, ad 2. quæst. 70. art. 3. ad 2. atque in primo loco Caietanus, & Bannes 1. etiam libro contra Gentes, cap. 20. & ibid. Ferrariensis, Capreolus in 2. distin. 10. quæst. 2. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 12. ad secundum, Richardus in 2. disputat. 14. quæst. 4. circa principale, ibidem Argentina, quæst. vnica, art. 1. Bassolis quæst. 2. §. ad dicta, & OKam quæst. 23. Gabriel super Canon. lectione 41. & omnes ferè, qui cælum inanimatum faciunt. Vnde Auerroes 2. lib. de cælo, commentario 61. asseruit, defendi non posse, cælum esse perfectius aliquo viuente, nisi anima præditum esse asseratur: Ita demum omnes recentiores, & nobis videtur omnino vera sententia. Cuius ratio sit, essentialis perfectio rerum corporearum ex perfectione formæ substantialis accipitur: sed anima quæcumque est forma perfectior cælesti: ergo viuens quodcumque est perfectius cælo. Minorem sic probo. Anima quæcumque est actus corporis physici organici, potentia vitam habentis: ergo anima quæcumque est principiū vitæ postulans organicum corpus, hoc est, diuersis organis, ac mēbris præditum, pro diuersitate operationum exercendarum, & habens differentias positionum sibi intrinsecas, nempe sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro; vel aliquot earum, sed forma cælestis, nec est principium vitæ, nec postulat corpus organicum diuersorum membrorum, ad exercendas varias operationes (quod constat perfectissimum esse in ratione corporis) sed solum postulat

corpus quoddam homogeneum, habens partes eiusdem rationis, sicut corpus aqueum, vel aereum (quod patet esse imperfectissimum, varietate membrorum carens) ergo anima quæcumque perfectior est forma cælesti.

Quod vero aliqui dicunt, formam cæli constituere ipsum incorruptibile, atque perpetuum, & incorruptibilitatem esse maiorem perfectionem, quam vitam saltem imperfectorum animalium, vel plantarum, falsum est. Quia incorruptibilitas non excedit perfectionem formæ non viuentis, sed ei conuenit, intra gradum talis naturæ infimum, propter modum informandi perfectiorem, quia explet, ac satiat appetitum materiæ, vt egregie docuit D. Thomas 1. parte, quæst. 2. art. 3. ad 2. quod constat non habere formam perfectissimam, qualis est anima rationalis: ergo incorruptibilitas non potest adæquare perfectionem gradus superioris vitæ, nec propter illam potest forma cælestis attingere perfectionem vllius animæ, nec cælum perfectionem vllius viuentis.

Secundo, quia potentiæ cuiuslibet rei, ex quibus actus, & propriæ operationes procedunt, emanant ab eius substantia vel essentia: ergo ea substantia perfectior est, quæ habet potentias, & operationes maiores, & perfectiores, sed viuens quodcumque habet potentias, & operationes perfectiores operationibus cælorum, ergo dignior, atque perfectior substantia. Minorem probo, quia potentiæ, & operationes procedentes à substantia viuente, sunt vitales; quæ à termino, & principio duplicem perfectionem habent; à principio quidem quod necesse est esse intrinsecum, & ab extrinseco principio (modo saltem naturali) procedere nequeunt, à termino vero, qui fere semper vitalis est, vt patet cognitione, & amore, non solum partis rationalis, sed etiam sensitiuæ, atque etiam in nutritione viuentis propria, cuius proprius terminus per eam productus est partialis substantia viuens. Cælum vero nullam habet vitalem potentiam, nec operationem, sed quascumque habet, infimæ sortis sunt, eiusdem videlicet conditionis, ac operationes ignis, & cuiuslibet alterius rei non viuentis, quas constat, procedere posse ab extrinseco principio vt illuminationem, & circularem motum: nec per eas potest produci proprius, ac proximus terminus vitalis: ergo constat operationes vitales cuilibet viuenti proprias digniores esse operationibus cæli non vitalibus, ergo plane sequitur, quamlibet substantiam viuentem dignitate præstare omnibus cælestibus corporibus.

Confirmatur, quia animalia omnia, quantumlibet imperfecta

fecta attingunt cognitionem, & amorem, de quibus dubitari nullo modo potest, digniores esse operationes quibuscumque cælestibus: ergo nec dubitari potest, quin eadem animalia à quibus procedunt, digniora sint corporibus cælestibus cognitionis, & amoris prorsus incapacibus.

Et vrgeri potest ex modo operandi omnium viuentium, non enim operantur mota ab alio mouente extrinseco, sed virtutem habent intrinsecam, per quam se mouent, nempe animam, corpora verò cælestia carent virtute se mouendi, quia carent anima, quare sic à mouente extrinseco mouentur vt eo cessante, cesset omnino eorum motus; ergo digniora sunt corporibus cælestibus, non solum omnia animalia, sed etiam plantæ, vt docet communis sententia: quam sic explicuit D. Thomas 1. parte, quæst. 70. art. 3. ad 2. vt quælibet anima, & viuens quodcumque simpliciter, & absolute dignius sit corporibus cælestibus: sed forma cælestis formaliter dignior sit secundum quid quacumque anima (etiam rationali) propter digniorem modum informandi materiam, explendo capacitatem eius, qui modus informandi radix est incorruptibilitatis cælorum: nam ex eo prouenit, vt materia cælorum aliam formam nec appetat, nec habere possit, sed modo vnitionis naturaliter indissolubili vniatur formæ, & ideo compositum naturaliter indissolubile, atque perpetuum cum ea constituat, quod nulla forma (etiam rationalis) habet, quamuis maiorem dignitatem, & perfectius esse simpliciter cōferāt.

Testimonia vero Aristotelis, vt ex verbis eorum, atque ex antecedentibus, & consequentibus colligitur, de corporibus cælestibus intelliguntur; non nude consideratis, sed simul cum motricibus intelligentiis, vt adnotauit D. Thomas 6. li. Ethicorum lectione sexta, quo pacto verum est, in hæc inferiora agere, ea multiplicare, ac conseruare, hoc autem modo sumpta, longe perfectiora sunt cunctis viuentibus, si vero nude considerentur, superantur simpliciter ab eis.

Ad primum argumentum distinguendum est antecedens: nam licet perfectior sit materia, quia minus habet de potentia passiua, & perfectiorem modum informandi, respicit seu formam meliori modo informantem, modo scilicet inamissibili, non ideo postulat perfectiorem formam, secundum speciem, cum constet non postulare, immo nec habere posse animam rationalem omnibus perfectissimam. Quare solum probat argumentum, quod forma cælestis sit perfectior non simpliciter, hoc est, non ex propria specie, sed solum ex modo informandi, & ideo non nisi secundum quid, & alias probaret

argu

argumentum cælum esse perfectius homine, quod nec contendunt, nec admittunt aduersarij. Sic respondet D. Thomas 1. part. quæst. 70. art. 3. Corpora ergo cælestia, perfectiori materia prædita sunt quibuscunque speciebus viuentium, atq; etiam perfectiori forma sub communi ratione informandi materiam cum specialibus dispositionibus non habentibus contrarium: quare perfectior species corporis ex eis constituitur, vt pote incorruptibilis, cum tamen viuentia corporta sint species corporis corruptibilis longe imperfectioris. At genus corruptibilis corporis licet sub gradu corporis imperfectius sit eius species, vt talem gradum participant, atque etiam omnes, vlterius tamen contrahitur per differentias vitam attingentes, & per eas descendit ad species vitæ vsque ad perfectissimam, & cum gradus vitæ longe perfectior sit gradu vitæ experte, sequitur plane omnes species huius generis, vt pote gradum vitæ participãtes perfectiores esse omnibus speciebus incorruptibilis corporis, quarum nulla attingit gradum vitæ, sed intra gradum substantiæ vitæ expertis manent.

Neque illud quod additur, ad corroborandum idem argumentum, de causalitate cælorum respectu imperfectiorum animalium quidquam efficit, quia corpus cæleste, secundum se non producit ea, sed motum ab intelligentia, & adhuc ita sumptum, non tanquam præcipua causa, sed tanquam instrumentum Dei, vt superius ostendimus: non est ergo necessarium, quod secundum se sumptum dignitate præstet eisdem animalibus.

Eodem modo soluitur secundum argumentum, nam etsi vera sint illa omnia, quæ assumit, solum ex eis probatur, cælum præstantius esse corpus his sublunaribus intra latitudinem corporis, quo pacto ei conueniunt, exceditur tamen à viuente; ac sentiente quocunque in gradu vitæ, & naturæ sensitiuæ, cui dignitas cognitionis conuenit, qua caret cælum.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem quidam sunt, qui dicunt esse quidpiam cæli dextrum, & sinistrum, &c.

Breuis expositio textus.

EXplicata natura totius cælestis corporis, prosequitur Aristoteles explicare diuersitatem partium eius, secundum

dum situm & positionem, quam habent in ipso, quo pacto differentiæ positionum vocari solent, nempe, sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrum. Diuiditur vero caput in duas partes, in quarum prima, expositis his differentiis, per principia, ex quibus accipiuntur, refert & reiicit sententiam Pythagoreorum: in postrema statuit propriam, quibusdam aduersus eam obiectis, ac solutis.

Pythagorei igitur quidam (ait Aristoteles) duas positionũ differentias in cælo posuere; quorum sententiam, vt ostendat falsam, exponit quidnam per has differentias intelligi debeat, & vnde sumantur. Sunt namque differentiæ istæ quasi diuersorum motuum principia, vel vnde incipere solent. A dextro enim pede, vel manu incipit motus localis animali conueniens, motus vero augmentationis initium habet ab ea parte, per quam sumitur alimentum, vt à capite, vel ore in animalibus: à radice vero in plantis: vnde caput in illis pars, quæ sursum est vocatur: pedes vero dicuntur pars deorsum: ex opposito verò in plantis: motus denique alterationis sensibilis, aut sensitiuæ animalibus propriæ à cerebro incipit & in facie ostenditur: nam in his partibus vigent sensus, & eorum operationes exercentur: & propterea anteriores vocantur: partes verò eisdem oppositæ dicuntur posteriores.

Quibus expositis docet, quòd animalia perfecta sex omnes differentias habeant; imperfectis verò, quibus denegauit natura progressionem, quatuor duntaxat conueniunt, videlicet, sursum, deorsum ante & retro: plantis verò, quibus solum augmentatio conuenit, duæ tantum conceduntur, nempe sursum & deorsum. Docet præterea, quòd sola viuentia differentias positionis propriè habeant, quia his duntaxat conuenit habere diuersitatem partium, ac membrorum pro eisdem motibus vitalibus, ac sensitiuis exercendis accommodatam, reliqua vero eadem partium diuersitate carent, & ex consequenti eisdem motibus per eas exercendis, ideo has differentias positionum non habent. Vnde quoties easdem positionum differentias corporibus vitæ expertibus attribuimus per solum extrinsecum ordinem, ad viuentia eis conuenire censemus, vt sursum ei, quod versus caput nostrum est, deorsum, quod circa pedes, dextrum, quod versus pedem, aut manum dextram, & pariter sinistrum, quod versus sinistram: & tandem ante esse dicimus, lapidem, qui versus anteriorem partem nostram residet, retrò verò, qui versus partem oppositam.

Iam vero Pythagoreorum positionem falsam esse ostẽdit primo, quia varietas partium ostendit perfectionem corporis,

ſed maiorem varietatem continent aliæ differentiæ ab eis omiſſæ: ergo corpori cæleſti (vt pote perfectiſſimo) omnes tribuere debuerunt. Minorem oſtendit, quia dextrum, & ſiniſtrum ſola virtute differunt, non figura: nam eiuſdem ſunt figuræ dextra, atque ſiniſtra manus, & pars ſurſum, atque deorſum: anterior, atque poſterior non ſola virtute, ſed figura diuerſæ ſunt, eas igitur debuerunt cælo tribuere.

Secunda ratio: impoſſibile eſt, alicui corpori conuenire motum progreſſiuum, & alterationem, quin ei conueniat motus augmenti, & ex conſequenti erit impoſſibile, conuenire cælo differentias poſitionum, deſumptas à motu progreſſiuo, nempe dextrum, & ſiniſtrum, quin ei conueniant ſurſum, & deorſum deſumpta ex augmento: quod præſertim neceſſarium eſſe probat Ariſtoteles, quia cum differentiæ omnes conueniant perfectis animantibus, & cælum animatum ſit perfectiſſimum, neceſſe eſt, ei tribuere omnes: licet enim cælum non habeat partes diuerſæ figuræ, ſatis ad hoc eſt habere partes diuerſæ virtutis. dicitur pars orientis dextera, quia ab ea inciperet motus, ſi initium haberet; ſurſum autem & deorſum ſumuntur ſecundum maximam diſtantiam inter polos repertam, ita vt arcticus ſit deorſum, & ſurſum antarcticus, qui nobis non apparet, & ideo concludit hemiſphærium noſtrum eſſe inferiorem, oppoſitum vero ſuperiorem: cōtra quod dicebant Pythagorici: quod probat Ariſtoteles, ex dextro cæli, quod eſt oriens, à quo ſi motus inciperet, & ad ſiniſtrum circumferretur (vt par eſt) neceſſarium foret, polum, qui non videtur, ſuperum eſſe, noſtrum vero deorſum: vt in motu conuerſionis humani corporis à dextra manu ad ſiniſtram neceſſario oſtenditur.

QVÆSTIO VNICA.

An ſex poſitionum differentiæ conueniant cælo ab extrinſeco, an ſolum per ordinem ad animalia.

ARiſtot. lib. de animalium inceſſu, cap. 4. à principio, ex profeſſo agit de his differentiis poſitionum ſingulas explicans ex tribus viuentium, atque animalium motibus hiſce verbis: *Quoniam autem dimenſiones numero quidem ſunt ſex, ex quibus determinari datum eſt animal, ſummum videlicet, & imum, ante, & retro, præterea dextrum, & ſiniſtrum, ſummum certe, & imum omnia habent viuentia, quoniam non ſolum in animalibus eſt ſummum, & imum, ſed etiam in ſtirpibus.*

pibus. Disterminantur autē opere, & non solum positura, quæ ad terram sit, aut ad cælum. Vnde enim alimenti singulis est distributio, & incrementi accessus, summū id sane est, quo autem isthuc vltimo pergit, id est imum: Et paucis interpositis: *Quæcunque autem non solū viuunt, sed animalia etiam sunt, huiusmodi omnibus ante & retro insunt: sensum enim isthæc omnia habent, per ante autem, & retro desterminantur, in quo enim natum est esse sensibus, & vnde est singulis, anteriora huiuscemodi existunt, his autem opposita posteriora. Quæcunque vero animalia nō solum sensu sunt prædita, sed mouere etiam possunt sese ea, quæ per locum est, mutatione, in his ad ea quæ dicta sunt sinistrum, & dextrum disterminantur, simili modo vt illa, quæ dicta sunt prius Vnde enim mutationis per locum, corporis naturaliter est initium, id vnicuique dextrum est, oppositum vero, & quod hoc consequi natum est, sinistrum.* Quibus tria de eis docet: primum, quod quælibet sit determinata pars quantitatiua viuentis, vel animalis, in qua virtus vitalis, quæ principium alicuius motus vitalis ex tribus illis sit, præcipue residet, vt virtus, quæ est principium motus localis, præcipuè residet in brachio, vel manu altera, quod propterea appellamus dextrum, & ab eo incipere motum progressiuum videmus.

Secundo docet, quod differentiæ istæ positionis sint extrema trium dimensionum, quas habere dicitur corpus extensum, videlicet, longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ita vt sursum, & deorsum sint extrema longitudinis corporis; dextrum, & sinistrum extrema latitudinis; ante, & retro, extrema profunditatis.

Tertio, omnes has differentias reperiri in omnibus, & solis animalibus perfectis, quæ non solum sentiunt, sed mouentur motu locali progressiuo; in imperfectis, quibus talis motus non conceditur, reperiuntur quatuor: dextro vero, & sinistro carent; & tandem plantis solum conueniunt sursum, & deorsum. Ex quibus colligitur integra ratio cuiuslibet harum differentiarum, in his tribus posita, videlicet, quod sit determinata pars viuentis, vel animalis, non quæcunque, sed quæ sit extremum alicuius dimensionis, habeatque in se virtutem vitalem, à qua tanquam à principio quasi effectiuo, & non tanquam à termino, à quo, motus incipiat.

Sed illud est obseruandum circa omnes quod D. Thomas in expositione textus tetigit, nempe dupliciter distingui posse, videlicet, per ordinem ad diuersos motus locales, quorum sunt principia: nam sursum est principium, à quo incipit augmentatio, extremumque longitudinis corporis, cum videamus, ali-

mentum primo recipi in ore, vbi disponi incipit pro conuersione efficienda in substantiam aliti, & pars huic opposita deorsum est. Illa vero pars, à qua incipit motus localis animalis, & est extremum latitudinis, dextrum vocatur, opposita vero pars sinistra dicitur. Et ea tandem, à qua sensitiua alteratio initium sumit, vel certe in qua viget, dicitur ante, seu anterior pars: opposita vero retro. Deinde possunt distingui penes eundem motum localem, ita vt pars sursum ea appelletur, à qua apprehensio, seu cognitio, ad motum localem primo requisita fieri incipit: nam in capite vigent sensus; pars vero, à qua incipit, quoad exercitium, vel executionem, idem motus, dicitur dextera: huic vero opposita sinistra, & tandem ante dicitur illud versus quod mouetur animal, vt facies, vel pectus, & opposita pars dicitur retro.

His expositis, prima sententia circa propositam quæstionem negat in cælo reperiri vllam differentiam positionis ab intrinseco, vel ex natura rei, & solum ei tribuit eas per quandam denominationem extrinsecam ad animalia seu viuentia, quo pacto dexter vocatur lapis, dum ad dextrum animalis positus est, & sinister dum ad sinistrum eiusdem: sic pars cæli dextra vocari potest, dum versus dextrum animalis est, & sinistra dum versus sinistrum eiusdem consistit. Ita sentiunt Picus Mirandulan. lib. 6. de examine vanitatis capite 9. Scaliger exercitatione 67. contra Cardanum, & cum his recentiores non pauci. Et probatur ex verbis Aristotelis in principio relatis, quibus docuisse vidimus, tria habere has differentias positionum, videlicet vt sint partes corporis determinatę, atque extrema dimẽsionum eiusdem corporis, & insuper vt sint principia alicuius motus vitalis, sed tales partes non reperiuntur in cælo: ergo nec talęs differentiæ positionum. Probatur minor, quia in cælo non reperiuntur veræ dimensiones longitudinis, latitudinis, nec profunditatis, potius quam in alio corpore rotundo vitæ experte, vt in globo lapideo, vel ligneo, quibus propterea veræ differentiæ positionum non conceduntur, nisi per extrinsecam denominationem à viuentibus, sed nec dantur virtutes, quæ sint principia augmentationis, alterationis, vel motus localis progressiui, cum motus isti cælo non conueniant, nec tandem habet cælum virtutem aliquam effectiuam intrinsecam sui motus circularis, sed à motore extrinseco, nempe intelligentia, mouetur: alienum est ergo ex propria natura ab his differentiis positionum.

Secundo, differentiæ positionum solum conueniunt ex natura rei viuentibus, ac sentientibus corporibus, quorum sunt

proprietates,

proprietates, vt idemmet Aristoteles eisdem verbis relatis docet. Sed cælum non est corpus viuens, sed totius vitæ expers, vt supra diximus; ergo ex natura rei eas non habet. Nec sufficiunt ad hoc virtutes, per quas cæli influunt in hæc inferiora, quia tales virtutes nec sunt principia alicuius motus, nec partes, in quibus reperiuntur, sunt heterogeneæ, sed eiusdem rationis atque eiusdem figuræ, immo nec sunt partes determinatæ, sed quæ modo est in oriente, postmodum est in meridie, & tandem in occidente, cui succedit alia, & alia diuersa: quare nec virtus aliqua determinata potest esse in eis, ratione cuius dicantur sursum, vel deorsum, dextrum, atque sinistrum: vel si determinata foret, transitet plane de subiecto in subiectum, hoc est, de vna parte in alteram, quod patet esse impossibile.

Secundam opinionem tenet Villalpandus. 2. lib. de cælo cap. 2. quæst. 3. quam dicit esse Auerrois propriam: eam vero sic explicat. Intelligentia mouens cælum, vt est intellectualis substantia, non vnitur cælo, nec vitam ei tribuit, sed solum habet per se esse ac per se intelligere; sed vt forma eius tribuit ei vitam, & ita necessario ei vnitur, vt non possit naturaliter separari, cælumque ipsum ad vnionem cum ea naturalem habet propensionem, & ex tali vnione vitam, motum, ac differentias positionum ex natura rei suscipit, quod exponit exemplo animæ rationalis secundum se, & vt est forma corporis. Pro hac sententia solum affert auctor iste Aristotelem, qui diuersis suæ doctrinæ locis superius à nobis allatis testatur, cælum esse animatum, & capite præcedenti aduersus Pythagoricos docet, non solum dextrum, & sinistrum habere, sed sex omnes differentias positionum, tanquam corpus animatum, atque perfectum positum hisce verbis: *Cum autem à nobis sit antea definitum tales potentias his inesse, quæ principium motus habent, & cælum sit animatum, atque principium habeat motus, patet ipsi superum, inferumque, & dextrum, atque læuum inesse.*

Tertia opinio duo asserit, primum cælo non conuenire vllam differentiam positionis veram, & propriam ex natura rei aduersus secundam opinionem, secundum quod non solum ei conueniat, per extrinsecam denominationem ad corpora viuentia, sicut rebus omnino inanimatis, sed per analogiam, quam habet ad illa ab intrinseco. Et hæc nostra sententia valde consona est sensui, ac modo loquendi Aristotelis, quam sequuntur Patres Conimbricenses 2. lib. de cælo, cap. 2. quæst. 1. artic. 2. Et quidem quantum ad primum assertum efficaciter satis probatur argumentis primæ opinionis. Quibus tamen

duo libet addere, aduersus Villalpandum; sit autem primum aduersus id, quod asserit, differentias positionis conuenire quidem cælo ex natura rei. Veræ atque propriæ differentiæ positionum sunt proprietates rei viuentis, & non possunt ex natura rei vitæ expertibus conuenire, vt concedit iste auctor, sed repugnat, cælum habere vitam etiam incorruptibilem, cum non sit intelligibilis vita, quæ non proueniat à forma informante: assistens enim sicut non potest conferre esse corpori, sic nec vitam, si quidem viuere viuentibus est esse, teste Aristotele: aliam vero animam informantem, nec Villalpandus concedit. Quod autem asserit, intelligentiam mouentem cælum, licet non possit ei concedere veras differentias positionum, vt est intellectualis substantia, tribuere tamen vt formam eius conferentem ei vitam, sic reuincitur. Si intelligentia vt forma, vnitur cælo, vel vnitur per modum vnionis substantialis, quem constat esse veram informationem substantialem, vel solum vnitur ei vnione virtuali, per quam imprimit ei impulsum, vel alio modo applicat ei suam virtutem ad motum: prior modus vnionis repugnat substantiæ completæ, per motum vero posteriorem repugnat tribuere cælo esse substantiale, & ex consequenti tribuere ei vitam: nam vita esse substantiale importat, non ergo potest ei tribuere veras, ac proprias differentias positionum, vitam corruptibilem, aut incorruptibilem consequentes.

Probatur deinde secundum assertum, quod non conueniant cælo differentiæ positionum per solam denominationem extrinsecam, sed per analogiam, quam habet ab intrinseco cum corporibus viuentibus. Primo expressis testimoniis Aristotelis, quibus affirmat cælum esse animatum, quod, vt minimum, de anima ei assistente ad motum necessario debet intelligi, à qua moueri ex propria inclinatione natum est, & propterea motum eius naturalem esse docuit in huius libri principio, quod constat, nulli corpori vitæ experto conuenire posse. Vnde infero alio modo longe diuerso se habere cælum in ordine ad motum, quo se habent illa, & ex consequenti alio modo nobiliori conuenire ei differentias positionum ex mente Aristotelis, ac conueniunt cæteris rebus vita carentibus. Quod capite præsenti expressius docuit: nam cum dixisset ad medium ferme eiusdem, rebus vitæ expertibus non conuenire differentias positionis, vel solum per extrinsecam denominationem à viuentibus, quia vel non mouentur, vel si mouentur, omni ex parte simili modo, veluti ignis semper sursum, & terra semper deorsum. Cælo vero tribuendas fore tamquam

corpori animato, atque perfecto docuit: euidens est ergo, eum sentire, quod non per solam denominationem extrinsecam, sicut rebus vitæ expertibus, ei conueniant, sed alio modo perfectiori.

Probatur deinde ratione, quia constat cælestia corpora habere virtutes influendi in inferiora; constat etiam non posse eas ordinate exercere (hoc est, vt generationibus, & corruptionibus, vicissitudinique earum congruit) nisi ab Oriente in Occidentem moueantur: ergo ex propria natura postulant ita moueri, vt ab ea parte motus incipiat: quod constat corporibus vitæ expertibus non conuenire: nam talibus virtutibus carent, nec postulant ab vna parte potius, quam ab aliis motum incipere, & hoc intellexit plane Aristoteles, dum asseruit modo omnino simili moueri: nihil ergo habent quod dextrum vocari possit, aut sinistrum, potius quam aliud ex propria natura, sed per solam denominationem extrinsecam à viuentibus: quod cum habeat cælum, sequitur alio modo longe digniori conuenire ei positionum differentias.

Quod vero conueniant cælo per similitudinem, aut metaphoram ad viuentia corpora probatur, atque explicatur simul: quia sicut pars animalis dicitur dextra, in qua viget virtus motiua totius corporis, hoc est, efficacior in ea, quam in cæteris partibus reperitur, ob meliorem illius partis temperiem, naturamque firmioré, ad exercitium talis potentię: eadem similitudine pars illa cæli, in cuius situ imaginario intelligentia residet, & cui primo applicat suam virtutem, imprimendo ei impulsum, quo totum corpus moueatur, dicitur dextra, quia virtutem habet inchoandi motum, & ei opposita dicitur sinistra, & illa, quæ recipit virtutem, vt super eam fiat motus, vocatur sursum, & huius opposita deorsum, anterior tandem ea, quæ recipit virtutem impulsiuam, continuandi motum, eique opposita posterior.

Quod vt intelligatur scire oportet, intelligentiam mouentem cælum non esse in toto cælo præsentem, immo nec posse, quia limitata est secundum substantiam, & virtutem operandi, cum sit certum, non posse simul esse præsentem, & in cælo, & in terra. Deinde non sic mouet cælum, vt ad motum eius moueatur cum eo, quia nec id necessarium est ad mouendum cælum, neque consonum perfectioni eius: nam ideo anima mouens corpus mouetur per accidens cum eo, quia vt pote forma informans, & pars eius, ipsi affixa est. Sic igitur mouet totum cælum, vt vni tantum parti impulsum imprimat, & media hac parte impulsa, totum ipsum

sum corpus impellat, ac moueat.

Denique statuendum est, hanc partem, cui primo impulsum imprimit intelligentia, non esse vnam aliquam determinatam, ac permanentem semper, sicut est in animalibus, immo semper variari, & vnam alteri succedere, ita vt quæ nunc est in Oriente, postea sit in Occidente, sed semper potest dici vna, ac permanens per æquiualentiam, & in hoc consistit similitudo inter dextrum cæli, & animalium. Atque ex hoc habetur, quod illud dicatur per metaphoram. Ad hoc solum ergo est verum, quod intelligentia sit in parte determinata spatij imaginarij, cui correspondent successiue partes, primum recipientes impulsum ab ea, quibus mediis mouetur totum cælum, & hanc partem intelligimus Orientis nomine: quam, satis probabile est, includere partem aliquam etiam spatij imaginarij, cui correspondeat linea cæli æquinoctialis diuidens cælum medium, cum æquali distantia ab vtroque polo: quia hæc linea distantissima est ab vtroque polo: quo fit, vt partes cæli ei proximiores velocius moueantur cæteris omnibus, quia in eodem, aut æquali tempore maius longe spatium percurrunt. Est autem vero simile, ibi assistere per se præsentem intelligentiam, vbi perfectiorem causat effectum, similitudine agentis naturalis fortius agentis in partes sibi proximiores quam in remotiores. Et ex dictis satis intelligitur modus, quo mouetur ab intelligentia cælum, atque etiam vbi sit dextera pars eius eo modo, quo ei conceditur habere dextrum, & consequenter cæteras differentias positionis, iam exposito.

Argumenta autem primæ opinionis solum probant, quod cælo non conueniunt differentiæ positionum ex natura rei eo modo, quo conueniunt animalibus, hoc est verè, & propriè; non tamen, quod per solam extrinsecam denominationem à viuentibus: nam præter extrema hæc datur medium nostræ sententiæ, nempe similitudo, vel metaphora à differentiis viuentium desumpta, cuius fundamentum ex natura rei cælo conuenit, & ex consequenti habere differentias positionum secundum eandem metaphoram conuenit ei ex natura rei, non tamen corporibus vitæ expertibus, in quorum natura nullum est tale fundamentum, & propterea per solam & puram denominationem extrinsecam eis conceduntur.

Doctrinam vero secundæ sententiæ efficaciter ostendimus falsam: testimonium autem allatum intelligitur plane ab Aristotele, non de animatione vera per veram informationem, quam repugnare probauimus intelligentiæ, & cælo, quia

vtrumque

vtrumque est complera substantia.

Hæc omnia, quæ de differentiis positionum attulit Aristoteles in hoc capite præsenti, & à nobis superius iam allata sunt, respectu primi mobilis, sunt accipienda: nam in inferioribus sphæris, si proprio motu ab Occidente in Orientem mouentur. opposito modo se habebunt, secus si etiam ferantur in occasum proprio motu, de quo inferius.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem non est contrarius circularis motus circulari, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti ostendere, quod celestia corpora non vnum duntaxat motum habeant, sed plures. Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima duo præsupponit: in secunda quatuor ex eis colligit. Principio igitur asserit, quod si motus cœlestis haberet contrarium, necessarium foret, ostendere multiplicem esse, cum euidens sit, duo vt minimum esse: nam idem non est sibi contrarium. Sed cum contrario careat cœlestis motus, non potest ex contrarietate ostendi, multiplicem esse, sed aliam esse rationem quærendam, eamque difficile inueniri, ob maximam distantiam cœlorum, atque ob paucissima eorum accidentia nobis nota. Vt igitur aliam rationem inueniat, præsupponit primo, cælo deberi motum circularem, quod probat, quia ex motibus corpori debitis perfectissimus est circularis, quia initio caret, & fine, & solus potest esse perpetuus, vt octauo libro Physicorum probauit, sed pefectissimo corpori, quale est cælum, perfectissima quoque operatio debetur, cum esse sit propter operari: ergo motus cælo debitus circularis esse debet, & non alter.

Secundo præsupponit, motum circularem conuenire non posse toti mundo, sed necessarium fore, vt aliquod corpus ex inferioribus quiescat, & circa illud motus circularis fiat, quia sicut motus rectus est de vno in alterum locum, pariter circularis debet circa aliquem locum versari, & consequenter circa corpus, quod quidem sit quasi centrum, circa

quod versetur idemmet circularis motus: hoc autem corpus quietum non potest esse eiusdem naturæ cum cælesti; nam si de natura cæli foret, violenter quiesceret in loco inferiori, quia ex propria perfectione postulat sedem supra cætera corpora: deinde si in loco inferiori quiesceret naturaliter, ad eundem naturaliter moueretur, siquidem corpus quodcumque naturale eam petit sedem per motum, in qua quiescere congruit propriæ naturæ: sed non potest ad inferiorem locum naturaliter moueri, cum naturale ei sit, moueri circulariter, & vni corpori vnus duntaxat motus naturalis conuenire potest: ergo necessario fatendum est, non naturaliter ibi, sed violenter quiescere. Vnde sequeretur, talem eius quietem non esse sempiternam, ac proinde, nec motum circularem cæli, cum non possit nisi circa tale corpus quiescens in medio mundi fieri: efficaciter ergo probatur, corpus in medio mundi quiescens, circa quod cælum moueri debet, alterius naturæ esse à cælesti, ab eoque distinctum, & corpus hoc immobile permanens, & medium mundi vocatum est terra, circa quam mouetur cælum, & ecce tibi probatum, ex vi motus circularis cælestis præter cælum, dari in mundo terram.

Ex quo tria colligit Aristoteles: primo, quod si datur terra, necesse sit dari ignem, quia contrarius illi est, dato autem vno contrariorum in natura rerum, necesse est dari alterum, quod certe non puto necessarium, nisi spectata perfectione vniuersi, quæ eiusmodi contraria postulat, non solum tanquam partes proprias, sed in ordine ad finem, cuius gratia conditum est. Secundo colligit ex positione terræ, & ignis dari necessario aquam, & aërem, quia extremis elementis positis, eadem perfectio vniuersi exigit, dari elementa media, quæ vtrique extremo contraria sunt: nam aqua contraria est igni, & aër terræ. Corollarium tertium est, quod si dantur quatuor elementa inter sese contraria, necesse sit, dari generationes, & corruptiones, & quidem perpetuas. Probat, quia contraria pugnant inter sese: ergo necesse est inuicem se destruere: ex mutuo vero eorum congressu, ac destructione consequitur mixtorum generatio, vt primo libro de ortu, & interitu vidimus; ergo necesse est, generationes, & corruptiones dari. Quod vero sint perpetuæ, ex mundi perpetuitate à se asserta octauo libro Physicorum sequitur, quia generationes, & corruptiones necessarias esse constat ad conseruationem mundi.

Vltimo colligit, intentum totius capitis, nempe corporibus cælestibus plures motus conuenire; quod sic probat. In agentibus naturalibus idem, in quantum idem, & eodem modo se

habens,

habens, non potest varios effectus edere, si igitur vnus tantum daretur cælorum motus, eodem modo se haberet semper quantum ad productionem effectuum, eosdemque producerent semper, sed experimur maximam varietatem in effectibus singulis annis: nam vno tempore generationes vigent, neque vlla fere res corrumpitur, alio vero paucissimæ generantur, & corrumpuntur quamplures: quam vicissitudinem non possent afferre cælestia corpora, nisi per accessum, & recessum planetarum, præsertim Solis: ergo necesse est præter motum diurnum proprios concedi planetis, vt huius vicissitudinis congrua ratio reddatur.

TRACTATVS PRIMVS,

De cælestium corporum influxu in inferiorem mundum.

EX vicissitudine generationum, & corruptionum sublunarium corporum, probauit Aristoteles capite præsenti, non vnum tantum habere motum cælestia corpora, sed multiplicem: quod (absque dubio) nullius momenti foret, si cælestia corpora nullum in inferiorē mundum influxum haberent, nullam enim vicissitudinem in effectus inducere possent, si effectrices eorum causæ medio motu non essent. Occasionem igitur præbuit sententia huius capitis disserendi de influxu eorum in inferiora corpora, & propterea tractatum de eo primum instituimus, in quo quatuor præcipue examinanda proponimus, videlicet, an verum influxum, seu efficientiam habeant corpora cælestia circa inferiores effectus: quænam sit eis ratio, seu virtus, per quam talem influxum habent, & an motus talem eis virtutem agendi præbeat, vel solum sit conditio agendi per virtutem aliam ab eo distinctam, & quasi ei præsuppositam, & tandem si conditio sit motus, an omnino necessaria, ita vt sine eo nihil in inferiorem mundum agere valeant.

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora verum, & realem influxum habeant circa effectus in inferiori mundo editos.

VEtus fuit error Astrologorum, cuius meminit D. Thomas in 2. distinct. 15. quæst. 1. arti. 2. existimantium, nullam dari penitus substantiam spiritualem, sed solam corpoream, & cum ex alia parte sibi persuasum haberent, in primis

Deum esse perfectissimam substantiam, deinde omnium substantiarum corporearum nobilissimas esse cælestes, pro Diis eas habuerunt, ad quem errorem allusisse videtur Aristoteles, initio præsentis capitis, cælum Deum vocans, & cælestia corpora diuina, atque etiam Plato eadem Deos appellare solitus est, vt adnotauit Diuus Thomas in huius capitis expositione. Posuit enim in Epymonide quosdam minores Deos, in quibus sphæras cælestes enumerauit. Proprerea consequenter loquuti, primum influxum eis tribuebant, independentem à quocumque alio, vnde non solum putabant inferiora corpora ab eis dependere in suis actionibus, effectibusque producendis, sed in suo esse ab eisdem condito. Sed error iste euidentibus rationibus confutatur aliis locis, in quibus probatur, præter corpora dari spirituales substantias, quarum prima, à qua omnes accipiunt esse, virtutem operandi, & primum influxum omnium operationum, vocatur Deus.

Pro alio extremo refert Diuus Thomas quosdam alios omnem influxum, & effectum à corporibus cælestibus circa inferiora auferentes. Quod videtur sentire D. Damascenus primo libro Orthodoxæ fidei, cap.6. vbi de corporibus cælestibus sic loquitur: Nos autem dicimus,quod ipsa corpora non sunt causa generationum eorum, quæ generantur, neque corruptionis eorum,quæ corrumpuntur: sed generatio, & corruptio ad corporalia pertinent. Et ratione probari potest, quia nullum agens operatur, nisi in passum sibi approximatum, & vt illud sibi simile reddat,& iuxta propriam naturam, & conditionem, sed nihil horum reperitur in corporibus cælestibus respectu horum inferiorum: ergo in ea non agunt. Minor probatur, quia non sunt approximata per se, cum maxime distent, nec per suam virtutem: hæc enim nequit ad inferiora peruenire, nisi per media corpora cælestia, cum tamen ista non sint capacia caloris, frigiditatis, &c. Deinde nequeunt cælestia corpora assimilare sibi inferiora in substantia, aut accidentibus, cum illa incorruptibilis sit,hæc contrariis careant,quorum oppositum inferioribus congruit. Denique natura, & motus cælorum constantes, & æquabiles omnino sunt: ergo ab eis nullus effectus contingens nullo casu eueniet, id verò inferioribus sæpe accidit: ergo corpora cælestia non influunt in ea.

Veritas nihilominus certissima huius rei est,quod cælestia corpora verum & realem influxum habeant circa inferiora, pluresque veros,ac reales effectus eis imprimant,quod euidentibus experientiis, omnibusque manifestis conuincitur: nam omnes

omnes imprimis experimur, Solem sua luce inferiora corpora calefacere, dealbare ceram, exsiccare lutum, pluresque alios effectus producere, quos non potest nisi stolidus negare, nec aliis causis tribuere. Videmus etiam Solis motum quadripartitam anni distinctionem afferre, quæ duo æquinoctia vere, & autumno, ac totidem Solstitia, æstate, & hyeme complectitur, ac per vicissitudinem calorum, ac frigorum, rerum generationes ac corruptiones efficere. Astra item suo congressu, ortuque, atque occasu sub certo quodam aspectu, sterilitatem, vel vbertatem terræ, tranquillitatemque maris, aut tempestatem causare, & ad morbos inducendos, vel sanandos multum conferre, & ideo plurimum à medicis in eorum curatione obseruari, vt apertè docet Galenus 3. lib. de diebus criticis docet. Et tandem experientia docet, polum suo aspectu in magnetē influere eam attrahendo specialemque influxū circa acum nauticam habere, quæ absque dubio sufficiunt, certissimum efficere influxum cælestium corporum in inferiora. Quem vt certissimum tenuerunt semper sancti Patres, præsertim, D. Dionysius cap. 4. de diuinis nominibus, D. August. 13. de Trinitate cap. 4. D. Basilius Homilia 6. Hexameron, & D. Thomas in 2. distinct. 15. quæst. 1. art. 2. & cum eo cæteri Doctores Scholastici eadem distinct. vniuersique Theologiæ professores, nemine excepto, & tandem tota ferme Philosophorum antiquitas, præsertim Mercurius Trismegistus in Asclepio, Plato in Theocrito, Philo Iudæus in libro de mundi opificio, & passim Aristoteles in lib. de ortu & interitu cap. 10. textu 15. & 16. lib. 4. de generatione animalium, cap. vltimo, 2. lib. physicorum, cap. 2. textu 26. & 12. Metaphysi. cap. 6. textu 33. & 34.

Testimonium D. Damasceni pro opposita sententia adductum, exposuit bene D. Thom. art. illo citato ad 2. dicens, solum voluisse auferre à corporibus cælestibus primum influxum independentem ab alio, quem ille error eis tribuebat, quod vero tanquam creaturæ quibus cum esse concessit Deus virtutem influendi & agendi in inferiorem mundum à se dependentem, verè influant, & plures circa corpora inferiora effectus producant, non intendebat negare.

Ad argumentum respondetur, licet corpora cælestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præsentia: vt tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessarium in intermediis produci qualitates, quæ producuntur in inferioribus, sed sufficit pro-

duci

duci aliam, cuius capacia sunt, qua transeunte ad inferiora producetur per eam illa alia, cuius eadem intermedia capacia non sunt, bene tamen inferiora.

Ad illud de assimilatione agentis concedendum est, finem agentis esse assimilare sibi passum, sed aut secundum formam substantialem, si sit agens vniuocũ, aut secundum virtutem, aut aliquem effectum in virtute eius eminenter contentum; & licet priorem modum assimilationis non intendat, nec consequatur agens æquiuocum, intendit, & consequitur posteriorem, quem absque dubio consequuntur cælestia corpora per influxum, & actionem in inferiorem mundum. Denique licet nihil contingens vel casuale reperiatur in corporibus cælestibus, nec in modo agendi eorum per se considerato, sequuntur nihilominus casuales effectus circa hæc inferiora ratione causarum particularium, à quibus modificantur, & sæpe impediuntur influxus per se cælorum.

QVÆSTIO II.

An cælestia corpora influant in inferiorem mundum per solam lucem, vel etiam per aliam virtutem.

NVllus, quem viderim, negat quod per lucem, tanquam per agendi rationem influant corpora cælestia circa hæc inferiora, quam sententiam, vt communem omnium statuit D. Thomas 1. part. q. 67. art. 3. ostendens, lucem non minus esse actiuam qualitatem, quam calorem, & ideo per eam agere cœlestia corpora in inferiora, quod euidens experientia conuincit: nam videmus lucem à Sole per medium effusam, non solum illuminare illud ac reliqua corpora, sed calefacere, & sæpe intensum calorem circa ea producere. Et propterea titulus quæst. hoc præsupposito, quærit, an solum per lucem, vel etiam per aliam virtutem operentur, in quo non est leuis difficultas: nam plures Philosophi per solam lucem agere sentiunt, cuius virtute effectus omnes eis attributos operantur, vt Picus Miran. lib. 3. contra Astrologos cap 5. & 6. Medina 2. lib. suæ Parænesis, cap. 1. Georgius Agricola lib. 4. & 5. de causis subterraneorum, & quidam alij, inter quos enumerandus videtur Pater Pereira, qui tom. 1. in Gen. lib. 2. disp. aduersus Astrologos cap. 3. ratio. 4. quasi irridens alias qualitates occultas, quas in cælo ponunt, asserit nouitiũ inuentum, & ignorantiæ asylũ esse. Sed diuerso modo hanc sententiã explicant prædicti Doctores, vt infrà referam.

Pro

Probari potest testimonio Aristotelis, qui nullam aliam qualitatem, vel rationem agendi præter lucem concessit corporibus cælestibus in tota sua Philosophia, ergo præter mentem eius est, aliam ponere. Probatur consequentia, quia si eam dari sentiret, aliquo verbo eam insinuaret. Probatur etiam ratione, quia nemo agnouit talem qualitatem, nec ex effectu aliquo necessario colligitur, sed pro omnibus effectibus lux sufficit, non est ergo multiplicanda alia qualitas sine vrgenti necessitate. Antecedens probatur, quia cum lux, & calor cælestis sint qualitates superioris ordinis, cæteras omnes qualitates inferioris mundi sua virtute, & eminentia continebunt, & ex consequenti eas producere poterunt, quare non est alia pro eis producendis multiplicanda.

Secunda sententia præter lucem ponit in corporibus cælestibus alias qualitates, tanquā rationes agendi, per quas effectus alios, siue qualitates à calore distinctas producunt, quas influētias vocare solent. Hæc est communis iam in schola, & fuit Platoni propria, vt D. Damascenus testatur in libro de consolatione medicin. quam tenuerunt antiquiores, & grauiores scolastici, D. Thomas 2. lib. de cælo, lectione 10. & in 2. distinct. 15. quæst. 1. art. 2. ad 5. Albertus Magnus, quæst. 1. Bonau. dist. 14. quæst. penultima, Richardus ibidem, circa tertium principale, quæst. 5. ad 5. ibidem etiam Maior quæst. 5. Ferrariensis 3. contra gentes ad cap. 84. Abulensis in 3. lib. Reg. cap. 17. quæst. 9. Pater Toletus 2. lib. de generatione, quæst. 2. conclusione 4. & Patres Conimbricenses. 2. lib. de cælo, cap. 3. quæst. 3. cum cæteris omnibus recentioribus, & hæc nobis tanquam vera placet. Probatur primo, quia corpora cælestia generant in vltimis terræ visceribus (quæ non potest lux permeare, nec cælestis motus omnino attingere) aurum & argentum, & cætera metalla, ergo necesse est eis aliam virtutem, aut influentiam concedere, per quam talem effectū producere valeant. Antecedens probo, quia in visceribus terræ nulla potest dari, nec excogitari qualitas, vel virtus sufficiens ad hos effectus producendos longe perfectiores ipsamet terra & aliis qualitatibus constantes, quibus eadem terra prorsus caret, ergo neque ab ea produci possunt; sed neque alia causa inferior excogitabilis est, à qua producantur (vt per se est manifestum) ergo à solis corporibus cælestibus generari possunt. Quod vero non possit eos attingere lux, nec motus probatur: quia impossibile est, tam ingentem terræ crassitatem peruadere, aut penetrare lucis radios. Quod vero à quibusdam dicitur, lucem quidem non penetrare densitatem illam magnam,

bene tamen calorem ab eadem cum Sole multiplicatum, per terræ meatus, friuolum est, quia lux producta in superficie terræ, vel extensa ad aliquam eius profunditatem, valde limitatam habet sphæram actiuitatis,ad quam possit extendere effectum caloris, & calor, quem intra hanc sphæram producit, non habet tantam intensionem, vt possit tam vastam molem penetrare, præsertim cum maximo sit ei impedimento intensa frigiditas terræ in densissimo corpore residens, & hæc omnia manifesta sunt experientia explorata, ergo insufficiens causa horum effectuum redditur, nisi ad cælestem influentiam à lumine, & motu & distinctam confugiamus.

Secundo probatur duplici experientia, priori quidem, quia notum est, acum attritu magnetis confricatam trahi à cæli partibus polo vicinis, quam attractionem à luce non fieri manifestum est, quia nemo concessit luci vim attrahendi. Præterea talis attractio fit plane densa caligine; & acu ipsa in tenebroso loco posita, vt euidens nauigantium experientia docet. Ex quo plane colligitur, non solum à luce non fieri, sed nec fieri necessario ex interueniente, aut deferente talem virtutem, & proinde necessario ponendam esse aliam à luce distinctam in astris. Experientia posterior est fluxus, & refluxus Oceani ex communi consensu Philosophorum à Luna procedentes, qui effectus, vt docet experientia, duobus temporibus fit, quibus à luce eius procedere repugnat,videlicet in interlunio, quando eiusdem Lunæ facies, quæ mare respicit, lumine destituta est: & Luna etiam in altero hemisphærio existente, nec propterea talis motus aquæ his temporibus remittitur: signũ igitur est, non à luce, sed ab alia eius virtute, aut influentia à luce distincta fieri.

Probatur tandem, quia receptum est etiam ab authoribus oppositæ sententiæ, corpora cælestia, atque influxus astrorum producere, in inferioribus corporibus, non solum calorem, sed frigiditatem, & cæteras qualitates primas, cum mixta, quæ eis constant perse ab eis generentur,sed per solam lucem non possint eas producere: ergo alia est necessario excogitanda qualitas, quæ sit eis ratio eas producendi. Huic efficaci argumento tribus modis respondent aduersarij: nam Picus Mirandulanus per lucem solum calorem produci asserit, hunc vero calorem, quia cælestem, cæteras omnes qualitates primas eminenter continere,& ideo eas producere. Itaque lumen remotam causam earum esse censet. Hæc tamen solutio falsa probatur primo, quia euidens est, lucem à qua procedit calor, maioris esse virtutis, quam calorem, cum eum producat, tanquam

quam causa æquiuoca à qua alij etiam effectus à calore diuersi procedunt, sed lux non potest producere omnes qualitates primas, sed solum calorem, neque eas proinde eminenter cõtinet, ergo sine fundamento dicitur, calorem eas continere, ac producere posse. Secundo calor elementaris est eiusdem speciei cum calore producto à luce, sed nec ille continet, neč producere potest cæteras qualitates primas: ergo neque iste. Euidens est consequentia, & antecedens probatur, quia calor elementaris intenditur à calore Solis (vt probat experientia) in aëre calefacto à Sole, ergo sunt eiusdem speciei; nam quod specie differt ab alio non potest ab eo intendi, cum sit diuersæ naturæ, & conditionis. Et vrgeri potest argumentum, quia qualitates istæ sunt limitatæ perfectionis: ergo nulla earum potest producere effectus contrarios, soli enim Deo, tanquam vniuersalissimæ causæ, in qua omnia continentur, id concedi potest.

Propterea alio modo respondet Agricola, videlicet solam lucem; in quantum est virtus vnius Planetæ, vt Solis, causare calorem, & in quantum virtus alterius, frigiditatem; & pariter cæteras, vt est virtus aliorum. Sed non est minus falsa hæc solutio. Primo, quia de auro & argento probauimus non posse à luce produci vllo modo in terræ visceribus, quia naturaliter est impossibile, lucem peruadere profunditatem terræ densissimam; quibus argumentis eodem modo conuincitur, id non posse efficere, siue accipiatur prout est virtus vnius, vel alterius astri, cum eadem sit repugnantia, vt per se est manifestum. Secundo, quia nullum est fundamentum, ad distinguendum specie lumen diuersorum astrorum, etiam si nec totum, nec partem eius à Sole emendicent, vt ex aliis effectibus eiusdem rationis à lumine omnium causatis constat. Ergo falsum erit eidem lumini tribuere effectus specie diuersos, prout virtus diuersorum astrorum. Accedit testimonium Aristotelis 4. lib. de partibus animalium, cap. 5. in medio asserentis, plenilunij noctes calidiores esse propter pleniorem lucem. Quod verum esse non potest nisi talis excessus caloris à luce Lunæ, aliorumve astrorum producatur: quare falsum est, quod lux tantum sit productiua caloris, vt est virtus Solis aliarumve qualitatum, vt est virtus aliorum astrorum.

Nec tandem minus est falsa solutio cõmentatoris 2. lib. de cælo, commento 42. & aliorum, qui eum sequuntur; nempe cælestia corpora per se tantum producere calorem, frigiditatem vero, & cæteras tantum per absentiam lucis, quod est per accidens eas producere. Probatur vero falsa. Primo, quia non

non minus per se pertinet ad vniuersalem causam rerum corporearum, cæteras qualitates primas producere; quam calorem, cum omnes sint dispositiones per se ordinatæ à natura ad introductionem formarum materialium, & compositorum generationem: ergo absurdum est, dicere, hunc tantum per influxum, illas vero per absentiam producere, aut per accidens. Secundo, quia communis est omnium Philosophorum sententia, cælestia corpora sua virtute, atque eminentia elementa continere, ergo continent primas omnes qualitates eorum: quare per se possunt omnes producere, & cum non possint per solam lucem (vt probauimus) necesse est, aliam virtutem à luce eis concedere, per quam operentur.

Ad testimonium Aristotelis respondeo, quod licet expresse non fecerit mentionem alterius qualitatis à luce, ex his tamẽ quæ de influxu cælestium corporum docuit, colligitur, eam tanquam necessariam posuisse, vt ex testimonio super à nobis allato constat. Ad argumentum concedimus luci excellentiam super cæteras qualitates: sed non tantam, vt sua virtute contineat omnes qualitates primas, hoc enim repugnat accidenti alicui determinato, quare repugnat etiam eas producere: immo cuicunque alteri qualitati necessario ponendæ in astris repugnat continere omnes, sed plures ponendæ sunt in diuersis astris, pro his, cæterisque effectibus diuersis producendis in mundo inferiori, quas concedimus nobis esse occultas, & solum per effectus cognosci à posteriori, sicut virtutem magnetis, & alias horum inferiorum corporum cognoscimus per effectus, & modus iste cognoscendi sufficientissimus est, ad eas ponendas, eoque conuicti posuerunt eas omnes fere Philosophi. Quæ omnia sic intelligenda sunt, vt pro effectibus accidentalibus producendis lux, aliæque influentiæ occultæ ponantur, à quibus, tanquam à præcipuis causis, atq; proximis procedant; nam substantiales effectus, quos cælestia corpora in mundo inferiori producunt, solum ab his qualitatibus, tãquam ab instrumentis eorum producuntur; substantiis vero eorum, tanquam à causis præcipuis, mediis formis substantialibus tanquam rationibus, aut virtutibus agendi.

QVÆSTIO III.

An motus circularis cæli sit ei ratio agendi in inferiorem mundum, vel solum conditio.

OStendimus lucem, & alias occultas qualitates (quas influentias vocant) esse cælo rationes agendi, sed an sint

ſint rationes agendi ſufficientes per ſe, & ideo completæ, vel compleantur, & ſufficientes fiant per motum, & ita motus ſit quaſi partialis virtus, ſeu ratio agendi, aut ſolum ſit conditio applicans eaſdem rationes agendi per ſe ſufficientes ad corpora, circa quæ operaturæ ſunt, non eſt certum, & propterea vertitur in quæſtionem.

Prior igitur ſententia tenet, eſſe quidem motum rationem, ſeu virtutem agendi cælo ſaltem partialem, ita vt ex ea,& luce, ſiue alia occulta virtute, vel influentia,fiat vna ratio, aut virtus agendi totalis,& nõ eſſe ſolam conditionem, ſic Bannes 2.li.de generatione cap. 10. quæſt.1. concluſione 4. & videtur idem ſentire D. Thomas, & complures alij ex eius diſcipulis, quæſtione ſequenti referendi. Probatur teſtimonio Ariſtotelis multis locis,præſertim 8.lib.Phyſicorum tex.53.docentis,omnes motus inferiores reducendos eſſe ad motum cæli tanquam ad primum, qui eſt cæterorum cauſa: eſſe autem cauſam plus dicit, quam eſſe conditionem, & idem eſt, ac eſſe rationem, ſeu virtutem agendi; ergo cenſet ita ſe haberi reſpectu cæli: ſed ſpecialius,& expreſſius 2. libro de cælo, cap. 7. tex. 42 vbi hæc verba legimus; *Calor autem ab ipſis, & lumen generatur attrito aëre ab illorum latione,nam natura aptus eſt motus ignire & ligna, & lapides, & ferrum*;quibus aperte docet,motum cæli aliquando ignire lapidem, & ferrum, dum per aërem mouentur, vel in eo atteruntur: quod non poteſt eſſe verum, niſi ſit ratio, aut virtus agendi cælo: nam ignire, vel calefacere, ſolum dicitur illud, quod ignem, vel calorem producit, & ſolum producere dicitur, quod cauſa ignis geniti, vel caloris eſt, non quod eſt ſola conditio. Sentit ergo Ariſtoteles, motum cæli non eſſe ſolam conditionem, ſed cauſam, vel cauſandi rationem. Et probatur ratione ſatis efficaci ex eiſdem verbis Ariſtotelis elicita, hoc modo: motus eſt cauſa caloris in corporibus calidis, quæ eo ipſo ac mouentur, incaleſcunt (vt euidens experientia docet)ſed non poteſt excogitari alia cauſa, vel virtus agendi, à qua producatur talis calor præter motum; ergo non poteſt negari, quod ſit ratio agendi non ſolum cælo, ſed aliis corporibus inferioribus. Probatur minor, nam dum per aërem quantumlibet frigidum,ſagitta proiicitur, vel nos ambulamus,illa,& nos incaleſcimus, & cauſa noui caloris producti non poteſt eſſe calor aëris, cum præſupponatur nimis frigidus,ſed nec calor proprij corporis moti poteſt nouum calorem in ſe cauſare, quia calor non poteſt ſe ipſum intendere virtute propria,alioquin operaretur vltra propriam perfectionem ſe perficiendo. Relinquitur ergo, non dari aliam cauſam

noui caloris producti præter motum, quare necesse est, fateri esse rationem seu virtutem agendi,& non solam conditionem. Et vrgeo argumentum,quia cælum est quasi instrumentum intelligentiæ: instrumentum vero non operatur, nisi per motum,quo mouetur à præcipuo agente,& sæpe locali,vt patet de serra, & aliis instrumentis artis: ergo non habent aliam rationem agendi præter motum, quæ erit ratio agendi cælo. Et certe si motui cæli denegetur esse rationem causandi, nec potest esse maioris virtutis, nec possunt inferiora corpora magis dependere ab ipso, quam à motu aliorum corporum inferiorum, quod absurdum est.

Nihilominus probabilior longe sententia negat, motum cæli esse ei rationem agendi totalem, vel partialem, & solum concedit,esse conditionem applicantem virtutem actiuam cælorum ad diuersa loca, & corpora horum inferiorum. Ita Vallesius de sacra Philosophia, cap.31.pagin.263.& lib.4.controuersiarum med.cap.3.Toletus 2.libr.de generatione,quæst.12. fundamento 1.& omnes recentiores ferè. Probatur primo,quia cælum,etiam si non moueatur, est ens completum,habens virtutes operatiuas,sicut habēt cætera corpora completa inferiora, vt ignis, vel aqua, immo longe efficaciores, sed inferiora corpora non indigent motu, pro ratione, seu virtute agendi etiam partiali, sed sine illo possunt agere in quodlibet subiectum capax intra propriam Sphæram actiuitatis existens, vt experimento constat; ergo nec cælum indigebit.

Secundo,quia motus localis,quicumque ille sit,solum habet esse viam ad acquirendam localem præsentiam,vel modum eius,sed constat,localem præsentiam actiuam non esse,sicut extensio localis,vel quantitas actiua non est,nec ideo posse effectum aliquem producere; ergo nec motus localis,qui est quasi fieri eius, vllam potest virtutem habere producendi effectum aliquem circa corpora.Et vrgeri potest argumentum,quia effectus debet contineri aliquo modo in virtute causæ: sed qualitates,aut effectus alios productos per lumē,aut cęteras influentias non potest continere motus localis, cum sit res imperfectissima; ergo nec esse rationem,seu virtutem eos producendi. Probatur tandem, quia certum est, Solem quiescentem in bello Iosue,atque etiam post diem iudicij,illuminasse, & illuminaturum inferiora corpora,& consequenter,tunc eadem calefecisse,& calefacturum: ergo non habet motum pro ratione agendi totali, vel partiali:nam si haberet, non posset sine illo effectum aliquem producere. Accedit, probabilem esse & D. Thomæ expressam sententiam (vt mox videbimus) asserentem,

cælum

cælum Empyreum influere in inferiora corpora, aliquem effectum in ea producendo, quod tamen immobile esse ab omnibus ipsum ponentibus asseritur: ergo motus non est ei ratio agendi, nec proinde cæteris corporibus cælestibus.

Vltimo argumento respondere oportet, (nam pro soluendis cæteris infra ad cap. 7. specialis controuersia erit agitanda) & primo negandum est, cælum esse instrumentum proprium intelligentiæ, quia quidquid cæleste corpus in hęc inferiora producit, siue vt præcipua causa, siue solum disponendo subiectum, ad recipiendum effectum ab altera, propriæ virtuti eius, vt luci, vel alteri influentiæ proportionatum est, vt de calore, quem media luce, & aliis qualitatibus, quas mediis aliis astrorum virtutibus causat, manifestum est, quia in eisdem virtutibus continentur, quare nec eas excedunt, neque ideo respectu earum, instrumentum intelligentiæ esse potest cælum, aut motus illius. Deinde etiam si esset instrumentum, non deseruiret ei motus, ab intelligentia causatus, pro ratione agendi, sicut forte contingit in instrumentis artis, sed solum pro conditione applicante, cum ex se habeat cælum sufficientem virtutem ad eos effectus. Vnde non est maioris virtutis motus cælestis, quam aliorum corporum inferiorum, nec habent maiorem dependentiam inferiora corpora ab eo, quam à motu cæterorum, tanquam à virtute, seu ratione agendi, quia neuter est ratio agendi, tanquam à conditione vero multo magis dependent, quia maiores, ac illustriores virtutes affert, & à quibus magis dependent, & hac ratione maioris virtutis censetur.

QVÆSTIO IV.

An cessante motu cælesti, cessare debeant motus omnes, actionesque inferiorum corporum.

CErtum est, actiones intentionales, & quæ non ordinantur ad generationem substantiarum, vt illuminationem, & productionem specierum intentionalium, non necessario cessare, cessante motu cæli, sed permanere posse, ac permansuras esse post diem iudicij, cælo quiescente. Ita Diuus Thomas exprçsse, de potentia quæst. 5. articul. 8. & cum eo cæteri omnes statim referendi, cuius egregiam rationem reddit, quia actiones istæ minus materiales sunt, & propter esse diminutum, & intentionale spiritualibus similes, nec ad materiales generationes substantiarum ordinatæ:

ergo licet à cælo mundum illuminante dependeant, non tamen ab eius motu, sine quo illuminare posse constat: quare eodem cælo quiescente perseuerare possunt in mundo inferiori. Solum ergo habet locum præsens controuersia de actionibus, ac motibus corporum inferiorum pertinentibus ad motûs eorum, & ordinatis ad generationem, & corruptionem sûbstantiarum, an omnino cessarent, motu cæli cessante. De quibus apud omnes etiam constitutum reperio, necessarium esse motum cæli, vt actiones, & motus isti exerceantur à corporibus inferioribus, prout oportet ad conseruationem, & propagationem totius inferioris mundi. Cuius ea est ratio, quia nisi moueretur cælum, eodem semper modo illuminaret, eodem semper modo influeret, caloremque, aut frigus, aliásque qualitates, aut secundum excessum vel defectum produceret semper, nec posset influxus eius, secundum distributionem accommodatam, communicari corporibus, illuminante vero eodem modo semper Sole, vel excessum caloris eis imprimeret, quo comburerentur, vel ita remissum, cum quo neque sibi similes effectus edere possent, per quos conseruarentur species, nec proprium eorum temperamentum dici posset consistere: necessaria igitur est alterna vicissitudo illuminandi, calefaciendi, atque influendi, quam constat sine motu non posse à cælo præstari; sine qua etiam vicissitudo generationum, & corruptionum, omniumque corporearum actionum, & motuum, quam singulis annis conspicimus, cessaret: nam cum plantarum germinatio, fructuum, segetumque productio, potissimum dependeat ex caloris, aliarumque qualitatum incremento, quod non potest prouenire à Sole, & aliis cælestibus virtutibus, nisi per motum approximatis, sit pro hac vicissitudine, & varietate generationum, corruptionum, & motuum, tantopere necessaria ad bonum statum consistentiæ, atque conseruationem inferioris mundi, necessarium esse motum cælorum, & ex consequenti cessare eo cessante. In eo igitur sensu dumtaxat locum habet quæstio præsens, nempe, an tanta sit naturalis dependentia corporum inferioris mundi à motu cælorum, vt eo cessante nullum motum corporeum habere possint, neque vlla possit substantiarum generatio, aut corruptio, vel qualitatum corporearum productio ad eam ordinata contingere.

Et prior sentētia asserit, omnes penitus cessare, cessaturosq; post diē iudicij, cælo quiescente. Ita Simplicius, quem refert D. Thom. 2. li. de cælo, lectione 4. ad finē, Capreolus in 2. distinct.

14. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 11. Ferrariensis 4. contra Gentes, cap. vltimo, Sotus in 4. distinct. 48. quæst. 2. art. 2. (nisi ego fallor) D. Thom. 2. lib. de cælo lection. 4. in fine, de potentia quæst. 5. art. 8. de malo, quæst. 3. artic. 2. in 2. distinct. 11. quæst. 2. artic. 6. ad 3. in 4. distinct. 48. quæst. 2. art. 2. & 4. li. contra Gentes cap. vltim. Probant ex duplici vniuersali principio Aristotelis: primo quidem 2. lib. Metaphysicæ cap. 2. text 4. hisce verbis: *Nescimus autem verum absque causa, vnumquodque vero id ipsum maxime aliorũ est, secundum quod aliis vniuocatio inest, vt puta ignis calidissimum, etenim cæteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum est etiam id, quod posterioribus, vt vera sint, causa est.* Quod communiter circumfertur sic: *Primum in vnoquoque genere est causa seu mensura cæterorum.* Posteriori vero 2. libr. Physicorum cap. 8. text. 75. Quod autem inquit, lationum circulatio prima sit, manifestum est. Ex quibus colligunt, motu cæli cessante, nullum prorsus cæterorum permanere, quia cessante causa præsertim vniuersali, cessat necessario effectus. Deinde ratione: Primo, quia causæ essentialiter subordinatæ ita se habent, vt inferior agere non possit sine concursu superioris, cum essentialiter ab ea dependeat in agendo. Quod etiam docuit Aristoteles 2. Metaphysicæ cap. 2. text. 6. in hæc verba: *Quare si primum nihil est, omnino nulla causa est.* Sed inferiora corpora essentialiter subordinantur cælestibus, quod vsque adeo verum est, vt sæpe affirmet D. Thom. esse quasi eorum instrumenta, quæ proinde non operantur, nisi mota ab eis: ita enim se habet in mundo magno motus cæli respectu aliorum, sicut in paruo (qui est homo) se habet motus cordis respectu aliorum membrorum: ergo non possunt quidquam agere, nisi mota à cælo, & ideo cessabunt motus omnes, actionesque inferiorum corporum motu cæli cessante, quemadmodum cessante motu cordis, cessant motus omnes aliorum membrorum. Quod expendens, atque confirmans Aristoteles; 8. libro Physicorum, capitulo 1. text. 1. asseruit motum cælestem esse quasi vitam cæteris corporibus in natura existentibus, & 1. libr. Meteororum, capitulo 2. *Oportere inferiorem mundum contiguum, seu coniunctum esse superioribus lationibus, vt inde vis eius vniuersa regatur.* Et Plato in Theæteto, *Nihil aliud, inquit, per catenam, quam Solem Homerus intelligit, quia quousque Solis circuitus præseruat, omnia tam deorum, quam hominum sunt, atque seruantur.* Alludens ad auream catenam, per quam Homerus octauo Iliados, harum omnium causarum nexum explicabat.

Secundo probat Iauellus, quia necessarium est, omnem motum reduci in aliquod principium immobile; ergo necessa-

rium quoque erit, omnem actionem generabilium corporum, reduci ad aliam causam ingenerabilem: sed non est alia præter corpus cæleste: ergo ad illud tanquam ad vniuersalem causam reduci debet, ex cuius motu dependere necessarium est. Minorem probat, quia talis causa ingenerabilis non est intelligentia creata, quia hæc non potest immediate transmutare materiam ad formam, neque etiam prima omnium causa, nempe Deus, quia prima causa non agit per se immediate in hæc inferiora, sed per causas medias: ergo erit cælum; tum quia non extat alia; tum etiam, quia cælo dedit virtutem, & motum, quibus mediis in mundo inferiori operetur, cum particularibus causis concurrens ad productionem suorum effectuum. motu igitur, & concursu eius cessante, necesse est subito cessare omnem actionem inferiorum agentium.

Tertiò, quia mouere aut agere in motũ proprium est primi agentis, & propterea cæteris repugnat, vt Aristoteles 8. li. Physicorum sæpe repetit, & D. Tho. docet 1. part. q. 3. art. 1. ergo inferiora corpora mouere, aut agere nequeũt, nisi mota à primo corpore, nõ moto ab alio corpore, sed à solo spiritu; sed primũ corpus mouet inferiora, per propriũ motũ ab intelligẽtiâ causatum; ergo nequeunt habere motum vllum eo cessante. Et vrgeri potest argumentum, quia post diem iudicij, nec motus, nec generationes erunt in inferiori mundo; cuius nulla potest alia ratio conueniens assignari præter cessationem motus cælestis.

Posterior sententia negat, motus omnes, actiones, & generationes cessare mixto cælo; quam sequuntur Alexander; vt refert D. Thom. 2. lib. de cælo lect. 4. ad finem, Scotus in 2. dist. 14. quæst. 3. Richardus distin. 2. circa tertium principale quæst. 3. Durandus distin. 15. quæst. vltim. Argentina dist. 14. art. 1. Iuxta quam sit prima assertio: corpora sublunaria in suis actionibus, & effectibus producendis, non dependent per se, & intrinsece à cælestibus, nec sunt causæ eis essentialiter subordinatæ. Hæc est ex mente omnium, quos pro sententia posteriori retulimus. Tenet noster Suarez tom. 5. Metaphysicæ, disput. 2. sect. 1. num. 10. & placet omnibus fere recentioribus, quamuis contrarium teneant Iauellus 12. Metaphysicæ. q. 11. Soto 2. lib. Physicorum, quæst. 4. conclusione 1. & in 4. dist. 48. quæst. 2. art. 2. neque ab ea dissentit Ferrariensis 4. contra Gentes cap. 97. §. Aduertendum tertio. Probatur primo, quia vel inferiores causæ sunt sufficientes, atque completæ in suo ordine particulari, & proximo, vel insufficientes, quarum defectus à cælo suppleatur; si hoc postremũ detur, plane se-

quitur

quitur, quod licet à Cælo dependeant sicut vna causa partialis ab altera, non tamen ei subordinentur: causæ enim essentialiter subordinatæ quælibet est sufficiens in suo genere, licet inferior dependeat à superiori. Probatur consequentia, quia à natura non totaliter, sed partialiter dependebit; si vero dicatur primum, sequitur, non indigere auxilio, vel concursu cælorum ad producendos proprios effectus, & ideo non subordinari eis essentialiter: probatur consequentia, quia non est excogitabile, quid eis præstare valeant quo indigeant.

Et si dixeris, sufficientes quidē esse in suo ordine, in hoc sensu, quod sufficientem adhibent concursum, particularem & proximum, sed eum adhibere non valent nisi cælo cum eis cōcurrentē: neque erit absolute loquendo sufficiens concursus particularis earum, quamuis in ratione particularis sit sufficiens, nisi vniuersalis cælorum accedat. Contra hoc sic arguo, quia si concursus particularis sufficiens est vt particularis, vel dependet à concursu cælesti in esse & conseruari, vel non: dependere est impossibile, quia si particularis causa sufficiens est ad eum præstandum: ergo erit sufficiens ad esse eius, & ex consequenti ad conseruationem, supposito concursu primæ causæ, à qua certum est vtroque modo dependere: quare non apparet vlla necessitas dependendi ab influxu cælesti, vel ei essentialiter subordinari. Secundo, quia ideo inferiores causæ subordinantur primæ essentialiter, quia non solum dependent in suo esse ab ea, sed accipiunt omnem virtutem operandi, & omnem concursum, vt virtus earum, actiones, & concursus fiant, & consequenter à Deo, sine cuius influxu nec fieri, nec conseruari possunt. Sed euidens est, non sic dependere à cælo, quia per solum concursum diuinum, & proprium ab eo simul factum, & conseruatum consistere potest virtus operandi earum, actio, & concursus sufficiens in suo ordine ad productionem effectus: ergo denegandum omnino est, quod essentialiter subordinentur. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: si particulares causæ non acciperent esse, virtutem operandi, operationes ipsas, atque concursus à Deo, & denique conseruationem horum omnium, sicut possent sine illo esse, & conseruari, sic possent sine eo concursum proprium præstare, & ex consequēti effectum producere, qui ab eis solum posset sufficienter dependere, & propterea non essent tales causæ essentialiter Deo subordinatæ, sed euidens est, non accipere à corpore cælesti proprium esse, & virtutem operandi, & euidentius non fieri à cælo proprium concursum, & actionem earum, sed à solo Deo accipere esse, & virtutem operandi, & ab eodem

concurrente cum propriis virtutibus præstari sufficienter, atque conseruari proprium concursum, propriamque actionem ex se sufficientem ad talem effectum: ergo nec dependent essentialiter in proprio esse, propriisque operationibus à cælo, nec sunt causæ essentialiter ei subordinatæ.

Secunda assertio est, cessante motu cæli, non cessarent eo ipso motus inferiorum corporum, nec omnino generationes viuentium quorumcunque, quia eandem prorsus virtutem operandi habent corpora cælestia sine motu, & cum illo, & per motum solum acquirunt maiorem approximationem diuersarum suarum partium, ad hæc, vel illa corpora inferiora: ergo cessatio motus non potest tollere, quin per virtutem agendi in eis permanentem operentur, circa corpora omnia intra sphæram actiuitatis eiusdem virtutis contenta, & iuxta mensuram eius imprimere eisdem proprios effectus. Antecedens probo, quia nihil virtutis effectiuæ in inferiora accipit cælum ab intelligentia mouente: hæc enim, iuxta communem sententiam D. Thomæ 1. part quæst. 10. artic. 2. & 3. nihil potest corporibus imprimere præter motum localem, aut etiam impulsum ad illum: per motum autem localem, solum potest acquiri præsentia, vel nouus præsentiæ modus: ergo eadem semper perseuerat virtus intrinseca effectiua corporum cælestium, maxime cum hæc vt pote naturalis potentia conueniat corporibus ex propria forma, vt in aliis constat. Quod multis exemplis ostendi potest: nam cælo quiescente non tolleretur, quin Sol illuminaret inferiorem mundum, eumque calefaceret, atque etiam quin Luna humectaret, & moueret mare, & pari ratione per alias virtutes occultas alios effectus produceret, per quos eadem inferiora corpora alteraret.

Secundo probatur, quia magnes etiam localiter immotus ferrum attrahit, & ignis intra sphæram suæ actiuitatis calefacit contenta corpora, ad quos effectus, & motus edendos, cælesti non indigent, per quem nec augentur virtutes eorum, nec approximantur ad alia corpora, nec videtur excogitabile, quid aliud à motu cæli percipiant, sine quo eosdem effectus, ac motus edere non possint. Et pari ratione de cæteris virtutibus, etiam vitalibus fatendum est: per quas quædam corpora sibi similia generant, in eisdem generationibus causandi perseueraturas, cœlo quiescente, cum ex se sint sufficientes ad tales effectus producendos, nec aliquid per motum cælestem accipiant à corporibus cælestibus, quod sine motu accipere nequeant. Vrgerique potest argumentum ex his, quæ in bello Iosue, Iudicum 10. cessante motu cæli contigerunt: mouebantur

enim

enim homines, & animalia, ficut prius, & id quidem fine nouo miraculo, nec ex virtute prioris, fiquidem huius nulla eft neceffitas, nec fundamentum; ergo neceffarium non eft, motus, & actiones Phyficas ceffare, cælo quiefcente.

Probantur tandem, quia inferiora corpora non funt effentialiter fubordinata cæleftibus, vt probauimus, fed prorfus accidentaliter, quantum ad aliquem modum exercendi has, vel illas operationes cum tali viciffitudine, aut varietate, aut etiam, quantum ad diuturnam perfeuerantiam in eis: ergo non dependent in eis exercendis fimpliciter ab eis: vel eorum motu. Et vrgeri poteft: nam operationes minus materiales, vt illuminationes, fenfationes internæ, atque externæ, operationefque obiectorum externorum, per quas immutantur fenfus fpeciefque in eis producuntur, hifque fimiles perfeuerare poffunt, ac de nouo procedere à fuis caufis proximis, motu cæli ceffante iuxta Diuum Thomam, & omnes opinantes: ergo non fubordinantur ei effentialiter corpora, à quibus procedunt. Ex quibus efficaciter fatis probatur, nec in cæteris motibus effentialiter ei fubordinari, cum effentialis fubordinatio communis fit omnibus, vt patet de fubordinatione refpectu primæ caufæ. Quod enim minus fint materiales iftæ, nihil refert, fiquidem intra genus Phyficum, & materiale continentur, & folum dicuntur intentionales motus, & res minus materiales, quia intra genus materialium rerum magis diminutum effe habent quod impoffibile eft tollere dependentiam, vel fubordinationem, fi femel ponatur effentialis, non eft igitur talis cenfenda, & propterea neque cenfendum, ceffaturos motus, vel actiones fublunarium corporum, cælo quiefcente.

Affertio vltima; ceffante omni influxu cælefti, adhuc non ceffarent motus omnes, nec generationes rerum, fed ceffarent omnes generationes viuentium, & aliorum, quorum vel non datur caufa particularis inferior per fe, vel nō omnis fufficiens. Prior pars fequitur efficaciter ex prima affertione, quia fi inferiores caufæ non fubordinantur effentialiter cælo. fequitur, quod fufficientes fint ad producendos proprios effectus, neque aliquid eis in proprio ordine caufandi deficiat, ac proinde, non indigebunt aliquo cælefti concurfu, fed cum folo concurfu primæ (cui effentialiter fubordinantur) poterunt eos naturaliter producere. Sed adhuc eam probo fic: Plures funt caufæ inferiores, habentes proportionatam, ac fufficientem virtutem ad proprios effectus producendos. Vt ignis fufficiens eft combuftionis, & alterius ignis caufa: ergo præter generalem concurfum Dei, non indiget alio, ad talem actionem,

& effectum producendum. Probatur consequentia, quia ex concursu primæ, ac proximæ causæ sufficientis resultat vnum integrum concursum, atque completum, & perfectum, cui nihil deesse potest ad producendum effectum sibi similem in specie, neque est intelligibile, quid ei præstare possit corpus cæleste: quare etiam si concursus eius omnino cessaret, non cessarent tales causæ à generatione, vel productione suorum effectuum. Probatur deinde posterior pars; quia generatio viuentium indiget calore Solis, quia si non foueatur seminalis virtus, non valebit materiam disponere, neque organizare, & ex consequenti nec vnionem animæ cum eo attingere; & propterea de humana generatione loquens Aristot. 2. lib. Physicorum cap. 2. textu 26. verba illa protulit: *Sol, & homo generant hominem*, quasi dicat, non posse solum hominem perficere generationis opus, nisi à Sole adiuuetur eiusque calore foueatur. Par est ratio de cæteris generationibus viuentium, immo argumentum à maiori satis efficax ex humana generatione desumitur; probans de eis, quia si animal perfectissimum, quale est homo, habens perfectiorem longe animam, & iuxta perfectionem eius generatiuam potentiam valde perfectiorem, non potest sine concursu cælesti hominem sibi similem generare, longe minus poterunt imperfecta animalia generare sibi similia, in propria specie: eo igitur cessante, cessabunt omnes generationes viuentium, eorum præsertim, quæ non habent causam particularem, à qua disponatur materia, & organizetur corpus pro introductione animæ, qualia sunt, quæ ex putri materia generantur, ad quarum generationem necesse est, cælestia corpora concurrere, materiam disponendo loco particularis causæ, atque etiam Angelos applicando actiua passiuis. An vero introductionem animæ, & vnionem eius cum corpore, ac proinde generationem substantialem attingant cælestia corpora; inferius definietur.

De pluribus etiam aliis generationibus non viuentium eadem ratione conuincitur, cælo non influente, non posse naturaliter permanere, vt de generationibus metallorum, in visceribus terræ, quæ cum non habeant aliam causam particularem per se, vel certe non sufficientem, per lucem, & calorem Solis aliasque cælestes influentias producuntur per se. Quare necesse est, his influentiis penitus cessantibus, cessare.

Addendum tamen est, cessante motu cæli, omnique cælorum influxu, paulatim, ac post breue tempus cessarent quæcumque actiones, generationes, & motus inferiorum corporum

rum, quia omnia corpora mixta corrumperentur, & esse desinerent, maximaque ex parte in elementa abirent: nam si Sol, dum mouetur, tã intensum producit calorem in mundo inferiori, quanto magis intensum produceret, in eadem dispositione perseuerans, cessante motu? quare temperamentum mixtorum destrueret, ipsaque dissiparet, & maxima ex parte in ignem conuerteret: ex opposito vero, partes inferioris mundi, quas sine motu non posset attingere, conuenienti calore destiruerentur, & præ nimio frigore, & humore deficerent à proprio, ac naturali temperamento, & ita destruerentur, & in aquam, vel terram abirent, & propter hæc merito vocatur motus cæli quasi horum inferiorum vita, & conseruatio, quia ad temperandos cælestes influxus, dispertiendosque, pro cuiusque corporis inferioris natura, atque indigentia, vt ita possint singula, atque etiam collectio omnium, ex quibus integratur suo modo, vniuersum consistere, & in sua naturali dispositione conseruari, necessarius est, vt in principio huius controuersiæ, ex communi omnium Philosophorum consensu statuimus.

Ad testimonia Aristotelis, adducta pro priori sententia, respondemus, motum cæli esse primum omnium, illud verò, quod dicitur primum in vnoquoque genere esse cæterorum causam, verum est, si sit primum in aliquo genere causalitatis, tunc enim necesse est, cæterorum omnium illius generis esse causam; quod si solum sit perfectione primum, non est causa cæterorum, sed mensura, ita vt quod magis alia illius generis ad ipsum accedunt, maioris sint perfectionis. Mòtus autem cæli non est primus in aliquo genere causalitatis, immo nec alterius motus causa est neque efficiens, neque finalis, nec exemplaris, sed solum est perfectione primus, sicut homo in genere animalis: quare non sequitur esse aliorum motuum causam, sicut neque hominem aliorum animalium, & propterea non sequitur, quod eo cessante, cessarent necessario cæteri motus.

Ad primam rationem, concessa maiori, neganda est minor absolute, quod inferiora corpora subordinentur necessario cælestibus: quadam tamen ratione, & modo limitato, & à nobis exposito, ad certas quasdam generationes, & motus, ac vicissitudinem earum subordinantur naturaliter cælo, & ideo hac sola ratione, & modo ab eo dependent, & ex consequenti, motu eius cessante, cessabunt, naturaliter, non simpliciter, & absolute loquendo. Testimoniũ vero Aristotelis in eodem argumento oppositum solum intelligitur de causis essen-

essentialiter subordinatis, quales sunt omnes secundæ respectu primæ, cuius concursu cessante, cessabunt necessario motus omnes, & actiones earum.

Quod vero additur de motu cordis non est omnino simile; nec enim tam stricta est dependentia operationum aliquorum inferiorum à motu cæli, ac motuum aliorum membrorum à motu cordis, licet quoad aliquas, & omninm vicissitudinem, par est ratio, vt explicatum est in assertionibus.

Ad secundum argumentum Iauelli, concesso toto primo enthymemate, neganda est minor, quòd non sit alia causa ingenerabilis, ad quam reduci debeant actiones generationum, præter corpus cæleste: est enim prima, nempe Deus, & cum addit, primam causam non agere per se immediate cum primis proximis particularibus, & mediatis, sed medio corpore cælesti, negandum est, sed ab ea, & particularibus sufficienter producitur effectus, absque vlla necessitate cælestis influxus, si proximæ causæ sint sufficientes: quod si aliquid eis deficiat in suo ordine, indigent plane cælesti concursu id supplente, ex quo nulla subordinatio essentialis colligitur, sed solum, quod per modum partialis causæ proximæ in his casibus concurrant cum particularibus, & proximis, vt satis explicatum iam est à nobis.

Ad tertium distinguendum est antecedens, quod mouere in motum sit proprium primi agentis: nam mouere in motum actu, & potentia, hoc est, ita vt nec ab alio moueatur, nec moueri possit, soli primo agenti conuenit, cæteris verò solum potest conuenire, quod moueat non mota actu, eodem genere motus, quo pacto conuenit intelligentiæ mouenti cælum & cælo alteranti per influentias inferiora corpora, & multis luminosis illuminare alia; quare non sequitur ex illo principio, quod nullum corpus inferioris mundi moueri, vel mouere possit nisi motum à cælo, & ex consequenti, neque talem motum actiuum, neque passiuum, cessare necessariò cælo quiescente. Quod vero additur de dispositione inferioris mundi, post diem iudicij nihil probat, quia licet vicissitudo generationum cessatura sit, & cætera, de quibus à motu cæli, ac naturaliter pendere admisimus: multa vero alia, quæ ab eo dependere negauimus cessabunt quidem, non propter cessationem cælestis motus, sed per suspensionem diuini concursus.

TRAC

TRACTATVS SECVNDVS.

De effectibus cælestis influxus.

VArij sunt effectus, quos cælestes influentias in inferiori mũdo experimur edere: eos vero breuitatis studio ad quatuor genera referre placet, ac de singulis propriam controuersiam proponere, atque discutere. Primum effectum (ab imperfectioribus rem inchoando) constituunt corpora vitæ expertia, vt metalla, & pleraque alia, & ex euidentibus calor, cum cæteris primis qualitatibus, & ex secundis nõnullæ; secundum, viuentia corpora infimæ sortis, vt pote, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, vt mures: tertium, perfectiora viuentia ex semine producta, qualia sunt perfecto organorum apparatu distincta, vt equus, vel leo: quartum, ea, quæ nullam habentes particularem causam per se casu produci censentur, & ad hæc quatuor genera aliquo modo cælestia corpora concurrere dicuntur. Præter hæc superest quintum, atque postremum, idque cæteris excellentius, quem liberum vocamus, quia à solo libero arbitrio, seu libera voluntate tanquam à propria, proximaque causa elicitur, de quo duo à nobis sunt maxima breuitate disputanda, videlicet, an illud sua causalitate, attingant corpora cælestia; præterea, an ex syderum obseruatione possit certo ab his, qui astrorum scientia pollent, prænunciari futurum. His igitur sex controuersiis eodem ordine discutiendis perficietur tractatus præsens.

QVÆSTIO. I.

An cælestia corpora suo influxu producant metalla, & cætera corpora vitæ expertia, quæ non habent aliam causam particularem, ac sufficientem.

INter eos, qui de metallorum generatione differunt, præcipui sunt Plat. in Timæo, Aristotel. 3. lib. Meteororum, c. vlt. Plin. lib. 33. & 34. naturalis historiæ. Georgius Agricola in libro de ortu, & causa subterraneorum. Albertus Magnus in suo opere de mineralibus.

Et de locis quidem, in quibus generantur, subscribunt omnes Aristoteli ibidem docenti in sinu terræ produci, quod tanquam in loco præcipuo debet intelligi. Nam in aquis, at-

quæ etiam in aëre aliquando produci constat, non solum cætera mixta vitæ expertia, sed etiam metalla.

Ex qua vero materia proxima examinandũ est; Agricola putat ex aqua terræ admixta tanquam ex proxima materia generari, tum quia duo hæc in metallorum matricibus apparent, tum etiam, quia metalli pondus indicat plane naturam terream, liquatio vero, ac fluxus naturam aqueam. Aristoteles vero eodem cap. citato putat, metallorum materiam proximã esse vaporem humidum intra terræ viscera lapidibus potissimum inclusum, & ob terræ, lapidumque siccitatem, ac frigus coagulatum: ita vt sicut ros, & pruina ex vaporibus eleuatis à terra, & aeris circunstantis frigiditate condensatis fiũt: modo simili metalla ex vapore nondum à terra eleuato, sed adhuc in sinu eius degente, & frigiditate, idem docet Albertus supra. Quod in primis rationi consentaneũ est, vt eadem sit materia eorum, quæ per eleuationem à terra fiunt, & quæ intra ipsam adhuc retenta generantur. Deinde, quia experiẽtia constat, ex vaporibus, atque exhalationibus, à terra ascendentibus, ferrum, & æs aliquando generari: quod in Perside contigisse referunt viri grauissimi, & in Valentia Hispaniarũ Regno decidisse aliquando è nubibus massam lapideam metallicis venis infectam. Hos igitur vapores metallorum materiam fore existimandum est, sicut aliorum mixtorum imperfectorum in aere productorum. Si igitur vapor, & exhalatio sic possunt in aere addensari, vt in metallum transeat, facilius multo id poterit in sinu terræ fieri: nam in aere solus motus, per quem feruntur, sufficit ea dissipare, efficereque, vt nec addensentur, nec solidentur, quod apprime necessarium foret, vt in metallum verterentur. Albertus probat, quia dum liquefiunt metalla, in similem vaporem resoluuntur.

Hæc autem sententia ita attemperanda est, vt non intelligatur Aristoteles constituere, vaporem solum materiam metallorum, sed quasi fumum aliquem, vel halitum ex vapore, & exhalatione constantem, in quo prædominetur humiditas vaporis, ideoque eodem illo cap. meteororum citato asserit, metalla partim esse aquam, & partim non aquã; aquam quidem prout coalescunt ex vapore, qui est aqueæ naturæ; non aquam vero, prout exhalatione terrea siccæ naturæ constant. Huius autẽ permixtionis vaporis, & exhalationis ad proximã metallorum materiam constituendam à posteriori probatur, ex eo quod metalla igniuntur, & liquescunt. igniuntur enim propter siccam exhalationẽ, liquescunt vero propter vaporem humidum, qui cum aqueus sit, sicut exhalatio terrea, partici-

pant

pant metalla naturam vtriusque elementi aquæ, & terræ, ex quo accipiunt grauitatem, & non ex eo, quod ex vtroque elemento, tanquam ex proxima materia generentur, quamuis aqua,& terra in venis metallicis reperiantur,à quibus vapor, & exhalatio procedunt, quæ proxima materia eorum intelliguntur, remota vero elementa ipsa.& in hoc sensu vera est sententia Agricolæ,in alio vero falsa.

Circa causam vero efficientem metallorum,sunt qui negent, metalla de nouo fieri, putantes nullã dari sufficientem causam eorum in tota natura rerũ, nec esse necessariam, quia non fiunt de nouo, sed à Deo fuerunt condita in prima creatione mundi: quod videtur ratione consonum, quia sicut terram Deus condidit, in qua verisimile est, condidisse lapides, pari ratione metalla, quæ velut lapides quidam sunt in terra reperti, & id quidem ad maximã perfectionem terræ, & inferioris mundi pertinebat,quod cum quasi prædiuitem, & opulentum conderet, metallorum ornatum egregium in sua conditione ei tribuens, sicut tribuisse constat terræ, ac toti mundo herbarũ, arborumque pulchritudinem,& aquæ piscium varietatem: veritas nihilominus huius rei vtrumque profiretur, videlicet, magnam metallorum copiam in terræ sinu cõditam esse à Deo & progressu temporis augeri accessione aliorum, quæ de nouo gignuntur. Cuius hæc satis pulchra ratio,quia sicut Deus primas arborum, animaliumque species,à principio condidit, tribuens eis virtutem alias sibi similes producendi: ita fuit conueniens, vt à principio conderet ipse metalla, non tamen omnia, sed naturalibus causis vim conferret gignendi alia eisdem similia,qua virtute nobilitarentur, & quasi illustriores fierent. Quod experientia conuinci potest, quia constat metalla in principio condita tẽpore procedenti augeri in mineralibus immo in nubibus, & aere de nouo fieri, vt superius ostendimus. Constat etiam, margaritas, & pretiosos alios lapides in mari, ac terræ gremio paulatim efformari, & in dies vsque ad statũ perfectum concrescere: causam igitur effectricem metallorũ de nouo productorum quærere oportet.

Quam non esse corpora cælestia his argumentis ostendo: primo: quia causa (præsertim principalis) alicuius effectus debet eum continere formaliter (si vniuoca sit) vel eminenter (si sit æquiuoca) sed corpora cælestia neque vno, neque alio modo continent metalla, vel alia mixta eiusdem conditionis, ergo non possunt ea producere. Euidens est minor de continentia formali, quia corpora cælestia alterius sunt conditionis, & speciei q̃ metallis; causa verò vniuoca eiusdem speciei esse debet cum effectu; sed probatur, quod nec

eminenter ea contineant, nã quod eminenter continet aliud, debet habere gradum essendi superioris ordinis, vt anima rationalis non contineret sensitiuã, & vegetatiuam: nisi haberet esse alterius ordinis, nempe spirituale independens à materia: sed cælestia corpora habent eundem gradũ, ac modum essendi cum metallis, & aliis mixtis corporibus, cum sint materialia, & quorum formæ eductæ fuerunt de potentia materiæ, à qua dependent in esse, fieri, & in conseruari; nõ secus ac formæ metallorum, vt in nostris commentariis physicis ostendimus: ergo nequeunt ea continere eminenter, nec producere tanquam causa æquioca.

Secundo, quia metalla, vt plurimũ, gignuntur in terræ sinu, quò non potest influxus cælestis pertingere; ergo nec potest ea generare: Antecedens probo, quia vel cælum attingit subterraneũ locum per se, vel per propriam virtutem, siue (quod aiunt) immediatione virtutis, vel suppositi; non modo priori, cum constet per proprium suppositum illuc non peruenire, nec naturaliter posse; sed nec per virtutẽ propriam, quia cælum præcipue agit per lucem, quã constat non posse tam magnam molem terræ, & corpus adeo opacum permeare, vt illuc possit pertingere. quod si lux non potest, multo minus poterit quæcunque alia virtus, seu influentia astrorum, cum sit illa harũ omnium perfectissima, & cum materiales sint omnes, non est minus impossibile, cæteras penetrare totam terræ molem quam lucem. Quod hoc modo vrgeri potest; non potest naturalẽ agens circa extremum corpus à se remotũ agere, nisi agendo in medium (vt 2. lib. physicorũ ostendimus) sed nulla virtus cælestis potest agere in totam molem terræ intermediam: ergo nec in partes subterraneas, ac centro vicinas, circa quas gignũtur metalla. Probo iterum minorem, quia si in totum medium ageret, aliquem effectum produceret, quod patet esse impossibile, cum constet non producere eundem effectum, quia non gignuntur metalla in toto medio terræ, nec est excogitabilis effectus alter, quem per totum medium imprimat, ergo sine fundamento adscriberetur cælo effectus metallorum in subterraneis locis productus.

His tamen non obstantibus teneo cum communi sententia Scholæ, corpora cælestia esse causam effectricem metallorum & aliorum mixtorum meteorologicorum, quæ in sinu terræ atque etiã in nubibus, & aere generantur. Sic in primis sentiunt antiquiores à principio huius controuersiæ citati: sic tandem recentiores omnes, præsertim Patres Conimbricenses tract. 13. c. 1. in lib. Meteororum: quam sententiã ego intelligo de causa

particulari, principali, & per se proxima, & totali: & sic probo primo, quia corpora cælestia habent virtutem producendi omnes primas qualitates, nempe, calorem, & siccitatem, quas à Sole produci præcipue videmus per lucem, immo etiam ab aliis astris, à quibus producuntur etiã humiditas, & frigiditas, nam Lunam experimur humectare inferiora corpora: ergo possunt per has qualitates disponere materiam, quam sua etiam virtute extrahunt ab elemẽtis, vt humidos, & frigidos vapores, & exhalationes siccas à terra, & aqua, quibus mediis qualitatibus eandem materiam extractam addensare possunt, & ita eam disponendo formam metallorum, & aliorum mixtorum educere de potentia eius, eamque in eadẽ materia sic disposita inducere, integrũque substantialẽ compositum mixtum generare. Probatur tota hæc consecutio, quia cælestia corpora iuxta cõmunem sententiam Scholæ, longe perfectiora sunt cunctis inferioribus vitæ expertibus, vt excellentiores effectus ab eis emanantes ostendunt: ergo sicut omnes primas qualitates, atque etiam secundas, pro dispositione materiæ necessarias ac sufficientes continent, sic necesse est, substantiales formas, ad quas educendas, atque inducendas in eadem materia ordinantur, & quæ tales dispositiones naturaliter consequuntur, sua eminenti virtute contineri easque tanquam præcipuas causas, & immediatas inducere, & cõposita, quæ ex eis coalescunt; vnde sequitur sine vllo fundamento denegare eis talem causalitatem.

Secundo, quia nullum elementum, neque omnia simul sumpta habent virtutem producendi metalla, & alia mixta, de quibus agimus, neque vlla alia corpora: ergo necesse est, aliquam aliam causam per se, ac particularem, & immediatam eorum designare. Probatur consequẽtia, quia in his, quæ secundum ordinem naturalium rerum quotidie producuntur de nouo, non est recurrendum ad primam causam, sed intelligendum planè, ad prouidentiam infinitam eius pertinuisse, particulares causas naturales ordinasse ad eorum productionem, sicut ordinauit ad productionem aliorum effectuum, secundum communem naturæ cursum producendorum. Antecedens probatur, quia mixta hæc longe perfectiora sunt elementis, vt ex formis, & proprietatibus, ac accedentibus eorum fit manifestum. Et vrgeo argumentum hoc modo: Quodlibet elementum, dum congreditur cum cæteris, vel cum aliquo eorum, solum potest per se intendere, illud in se conuertere: nam qualitates, per quas operatur, solum intendunt per se, immo solùm possunt per se inducere in elementum contrarium alias sibi similes pro sola

forma substantiali eiusdem elementi disponentes materiam: ergo si ex tali congressu elementorum, vel vnius cùm altero sequatur productio alicuius mixti (vt solet) per accidens, ac præter eorum intentum sequitur, solum igitur possunt tanquã causæ per accidens attingere productionem eius, & propterea necesse est, adhuc in casu isto aliam causam particularem per se designare, & cum nulla alia reperiatur in mundo inferiori, & ex alia parte virtus cælestium corporum sufficiens sit ad ea producenda, necesse est concedere, quod ab eis, tanquam à causa particulari, & proxima, vel modum particularis, & proximæ habente producatur. Et si dixeris produci quidem ab eis, non tamen vt causa per se, sed per accidens, sicut ab elementis produci admittimus; nam sic videtur sequi productio horum mixtorum per accidens, respectu cælorum, sicut respectu elementorum, cum præter intentionem eorum sequantur, sicut sequi dicimus, præter intentionem elementorum. Respondeo, disparem esse rationem, & ratio discriminis egregia satis est, quia natura elementorum, ac substantiales formę eorũ particulares sunt, & quæ solũ possunt sibi similes producere, vt vniuoca causa, vt ignis ignem, aqua aquam; quare solum possunt tales effectus per se intendere, & quidquid aliud resultat ex eorum actionibus, præter intentionem eorum, sequitur, cuius propterea non possunt esse causa per se, sed per accidens, & horum ratio à posteriori est, quia formæ eorum substantiales, præter alias sibi similes, nihil aliud continent, nec ideo per se intendere, vel per se producere valent. At cælestia corpora eminentiora sunt ratione formarum substantialium, & inferiora hæc corpora vitæ expertia eminenter continent, quare ad productionem eorum per se ordinantur à natura; possunt igitur per se intendere productionem eorum, per se disponere materiam pro introductione formarũ, per se eas à materia educere, & composita per se generare: falsum igitur est, quod assumitur, videlicet, præter intentionem, & per accidens, sequi metallorum, & aliorum mixtorum generationem respectu corporum cælestium, sicut præter intentionem, & per accidens sequitur respectu elementorum.

Argumenta vero in fauorem oppositæ sententiæ præfata sic dissoluenda sunt. Primum quidem, concessa maiori & minori negata, videlicet cælestia corpora non continere eminenter metallorum, & aliorum mixtorum formas substantiales: & cum dicitur non posse vnum continere aliud eminenter nisi habeat gradum essendi superioris ordinis, distinguendum est; nam si per hunc gradum intelligatur extra idem genus, vel

prædicamentum eius,falſum eſt ; nam lux continet eminenter calorem,& non habet gradum eſſendi extra genus, vel prædicamentum eius,ſed in eodem prædicamento qualitatis collocatur ; & fortaſſe intra idem genus eiuſdem prædicamenti. Si vero per gradum eſſendi ſuperioris ordinis intelligatur, ſpecificus ſaltem maioris,vel ſuperioris perfectionis eſſentialis(abſque dubio)eſt neceſſarium,atque ſufficiens,vt in eodem exemplo lucis oſtenditur, atque etiam in anima ſenſitiua cuiuſlibet ſpeciei animalis continente vegetatiuam,quamuis ſub eodem genere viuentis cum ea conſtituatur. Et ſatis eſt rationi conſentaneum,vt id quod habet ſuperiorē gradum,maioris, ac diſtinctæ perfectionis eſſentialis reſpectu alterius, ſua virtute contineat perfectionem eius,tanquam inferioris,in quo ſi concurrant requiſita omnia ad veram cauſalitatem eiuſdem inferioris,poterit illud producere ; cum ergo cæleſtia corpora reſpectu inferiorum habeant altiorem gradum eſſendi, ſpecie diſtinctum ſub genere corporis, vt pote ex propria natura incorruptibili, & ex alia parte requiſita omnia ad veram cauſalitatem, & productionem eorum, vt probabimus, non eſt eis denegāda dignitas propriæ ac principalis cauſæ reſpectu eorum.

Ad ſecundum negandum eſt antecedens,quod non poſſit virtus corporum cœleſtium pertingere ad ſubterranea loca,in quibus metalla generantur, nam lux Solis ad aliquam diſtantiam pertingere poteſt, & ab illa extendere propriam actionem per totam ſphæram actiuitatis ſuæ,quæ ſatis eſt magna,cum ſit ipſa magnæ actiuitatis. Per hanc igitur actionem producit calorem in tota ſphæra, per quem vapores, atque exhalationes extrahit à terra,& aqua nam & aquam totam penetrare poteſt, propter eius tranſparentiam) & mediis eorum qualitatibus, nempe,frigore,& humiditate,ac ſiccitate addēſare cos poteſt, & in metalla conuertere, quam conuerſionem non parum iuuant Luna, cæteraque aſtra, in primis per lucem, ſed præcipue per occultas virtutes(quas influentias vocant, & quas habere ad effectus ſatis mirabiles,ſuperius probauimus. Has autē influēntias minus ſenſibiles eſſe, minuſquē materiales quàm lux, in aperto eſt, cum non percipiantur per ſenſus, quare nec determinantur ad corpora diaphana, tanquam ad ſubiecta propria, ſicut lux (quæ ideo opaca non poteſt permeare) ſed opaca etiam peruadere poſſunt : ita quidem, vt in toto medio aliquem etiam occultum effectum producant (ſi eorum per quos generationem metallorum attingunt, capacia non ſint) ſi vero capacitate polleant ,eundem. Quamuis autem effectus iſti occulti ſint , ſicut virtutes ipſæ,

per quas causantur, satis tamen efficaciter probantur tam ipsi quam virtutes, per alios effectus non minus certos, quam occultos, sicut virtus magnetis, & effectus eius, atque etiam virtutes, & effectus aliorum lapidum. Et ecce tibi modum, quo cælestia corpora per virtutes proprias attingere possunt generationem metallorum, quantumuis in profundissimis terræ finibus, vel aquæ locis generentur: sic solutum est argumentum, atque confirmatio eius. Non enim probatur impossibilis diuersitas effectuum, in diuersis corporibus extremis, & intermediis, iuxta diuersam naturam, & capacitatem eorum, quamuis non omnes subiiciantur sensibus, neque eos proinde sensibili modo percipiamus; satis est enim, alios sensibiles percipere, ex quibus illos produci colligitur efficaci ratione: nam licet corpora cælestia intermedia, inter Solem, & aërem non videamus, experimur tamen aërem illuminare per lucem, & media luce eum calefacere: & quamuis intelligamus in corporibus intermediis non producere calorem, censemus producere necessario lucem, ea ratione ducti, quia agens naturale non potest agere in passum remotum, quin eundem effectum, vel alterum sua virtute producat in medium, nam si nihil in medium produceret, non posset virtus eius peruenire ad extremum, nec proinde circa illud agere, præcipuumque effectum ei imprimere.

QVÆSTIO. II.

An cælum sit causa imperfectorum animalium quæ generantur ex putri materia.

PRæsupponitur quæstio, quædam esse animalia imperfecta, quæ ex semine aliorum generantur, alia vero intra eandem speciem, sine semine ex sola putri materia, quod euidens experientia non solum in terra, sed etiam in mari contingere docet, testaturque expresse Aristoteles 6. lib. de historia animalium cap. 16. & Plinius lib. 10. naturalis historiæ cap. 68. Hoc igitur tanquam certo præsupposito, de solis imperfectis animalibus, ex putri materia factis sciscitatur, an producantur virtute cælorum. Et prima opinio docet non a cælo, sed ab intelligentia quadam infima, inferioris mundi gubernatrice produci. Ita sentit Auicena in sua Metaphysica tractatu 9. cap. 4. & 1. sufficientiæ cap. 10. & cum eo Themistius, & Alpharabius, quos Patres Conimbricenses referunt 2. li. de cælo, cap. 3. quæst. 6. art. 2.

Sed

Sed hanc merito excludit D.Thomas 3.contra Gentes cap.69. & 103.& 1.parte, quæst.110.artic.4.hac ratione: Omne agens contendit, effectum sibi similem producere, ergo, quod compositum producit, compositum esse debet ex materia, & forma, aut formaliter, quemadmodum id quod producitur, compositum est ex eisdem, vel eminenter, quia causa efficiens vno ex his modis debet effectum continere; sed constat, intelligentiam non continere formaliter materiale compositum, cui toti competit produci, sicut esse, nec etiam eminenter, sicut non continet vtramque eius partem, nempe, materiam, & formam, sed à solo Deo continentur, ergo nullum agens spirituale præter Deum, potest producere materiale compositum, quare repugnat ab vlla intelligentia produci. Et eadem ratione probatur, nullam formam substantialem, vel accidentalem, posse intelligentiam in corpore aliquo producere; nisi per accidens applicando vnum corpus alteri, à quo produci possit; sed per se loquendo solum potest intelligentia mouere corpora motu locali, & in ordine ad hunc motum impulsum ei imprimere, quod tenet communis Scholæ consensus.

Secunda opinio affirmat, animalia hæc imperfecta produci à cælo, tanquam à causa particulari, & proxima. Ita sentiunt omnes illi, qui supra tenuerunt, corpora cælestia nobiliora esse his. Quo supposito difficultate caret, quod ab eis producantur, sed fundamentum eorum refutauimus ibidem: quod vero imperfectius est, nequit propria virtute producere se perfectiora, tanquam præcipua causa: ergo repugnat, hæc animalia à cælo, vt à causa præcipua, & proxima produci.

Propterea asserit tertia sententia, à cælo quidem produci, non tamen vt à præcipua causa, sed tanquam ab instrumento intelligentiæ. Ita sentire videtur D.Thomas prima parte, quæstione 70. artic. tertio ad tertium, hisce verbis: *Corpus caeleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis, & ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam.* Quamuis duobus aliis locis eiusdem primæ partis videatur sentire, quod propria virtute, & tanquam præcipua causa ea producant, nempe, quæstione 45.artic.octauo ad tertium, sic inquiens: *Ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus celestis, cui assimilantur, non secundū speciem, sed secundum analogiam quandā. Neque oportet dicere, quod eorum forma creentur ab agente separato: ad generationem vero animalium perfectorū, nō sufficit agens vniuersale, sed requiritur agēs proprium, quod est generans vniuocum.* Et tandē q.91.art. secundò ad secundū,

ita ait: *Animalia perfecta, quæ generantur ex semine, non possunt generari, vt Auicena fingit*: Et paucis interpositis: *Sufficit autem virtus cælestium corporum ad generandu quadam animalia imperfectiora ex materia disposita: manifestum est enim, quod plura requiruntur ad productionē rei perfectæ.* Propriam tamen mentē D. Tho. esse existimo, quod cęlestia corpora, non propria virtute, nec tanquam præcipua causa, sed tanquam instrumentum intelligentiæ, producant eiusmodi animalia imperfecta, vt perspicue docet in primo loco: nam ita sentiunt omnes discipuli eius communiter, præsertim Capreolus in 2. distinctione nona quæstione vnica, Ferrariensis primo contra Gentes capitē 69. & Soncinas 7. libro Metaphysicæ, quæ. 14.

Hæc etiam sententia difficilis est, propter duo hæc argumenta. Primum, quia intelligentia etiam apud Diuum Thomam, non habet virtutem producendi hæc animalia, immo neque vllum compositum materiale, sed nec formam aliquam potest imprimere corporibus: ergo nec medio cælesti corpore, tanquam instrumento potest aliquid horum præstare. Probatur consequentia, quia instrumentum non potest attingere effectum se præstantiorem, nisi eleuetur à præcipua causa, vel virtus eius sit ei concessa à natura, in ordine ad talem effectum producendum: sed neutro modo potest cælum esse instrumentum intelligentiæ ad generandum hæc animalia: ergo non possunt ab eo, vt tali instrumento produci. Maiorem sic probo: causa præcipua ideò potest eleuare instrumentum ad productionem alicuius effectus, quia eum continet formaliter, aut eminenter; nam si aliquo ex his modis eum non continet, non habebit virtutem eum producendi; quare neque poterit eam communicare instrumento, neque proinde illud pro tali effectu producendo eleuare: minorem vero, quod neutro illorum modorum possit intelligentia eleuare cælum ad producenda illa animalia, ostendo, quia non continet ea formaliter, cum sit alterius ordinis, atque speciei, nempe substantia spiritualis, atque incorporea, non composita ex materia, & forma: sed nec eminenter, quia non continet materiam, & formam, ex quibus corporea substantia componitur, nec proinde compositam ipsam substantiam ex vtraque: non est igitur substantia hæc vllo modo similis intelligentiæ, & propterea non potest ab ea produci, quia agens sibi simile aliquo modo producere debet.

Secundo probatur, quia intelligentia non potest vllam virtutem conferre corporibus cælestibus, præter motum localem, & impulsum, vt ex communi Scholæ sententia supra attulimus,

limus, atque probauimus: sed per impulsum, & motum localem nequit attingere productionem horum animalium, cum non sit eis motus virtus, seu ratio agendi, sed solum applicatio ad passum (vt etiam superius probauimus) ex eo igitur, quod cælum moueatur ab intelligentia, nullam virtutem consequitur instrumentalem, per quam possit esse instrumentum eius ad producenda hæc animalia. Quod sic vrgeri potest: omnes virtutes cælestis corporis præsupponuntur motui locali eius, & ante motum intelliguntur præhaberi ab eo per naturalem emanationem, vel alio modo, sicut à cæteris corporibus: ergo per localem motum ab intelligentia nihil nouum habet, vt possit esse instrumentum eius, quod ante illum non habuerit: quare ex motu non habet instrumentalem concursum ad hos effectus, sed solum applicationem ad corpora, circa quæ acturum est. Constat verò ante motum, nihil prorsus ab intelligentia recipere, nec posse esse instrumentum eius ad hos effectus se perfectiores producendos: ergo nec per motum erit instrumentum intelligentiæ, & ideo nullo prorsus modo.

Vltima igitur sententia asserit, cælum producere eiusmodi animalia, tanquam instrumentum primæ causæ, nempe Dei, quia non est excogitabilis alia causa, cuius instrumentum esse possit, sed quam virtutem instrumentariam habeat, vel à Deo accipiat, aut quonam modo ab eo eleuetur, sic explicat: Cum cælum sit primum alterans, ac nobilissima pars mundi corporei, & nihilominus expers vitæ, conueniens fuit, hanc illi fecunditatis prærogatiuam ab authore naturæ dari, talemque virtutem ei communicari, vt ad omnium corporum viuentium generationem concurreret, & ad quorundam generationem, tanquam peculiare ipsius Dei instrumentum adhiberetur. Eiusmodi autem virtutem contulit ei Deus à sua primæua origine, aut creatione. Et intelligitur esse similis virtuti seminali, ita vt quemadmodum semini communicatur, à viuente, à quo productum, atque decisum est, virtus quædam, per quam attingit generationem alterius viuentis similis in specie, tanquam instrumentum generantis (quamuis semen ipsum non viuat, sed inferioris speciei, aut generis sit) eadem similitudine communicata est corpori cælesti cum suo esse virtus, per quam attingere possit generationem viuentium (quamuis vitæ expers sit) tanquam instrumentum ipsiusmet Dei, à quo immediatè eam accipit per creationem. Hæc est sententia Durandi in 2. distinctione quintadecima, parte secunda distinctionis, quæstione secunda, quam præfato modo explicant, & sequuntur Patres Conimbricenses secundo

cundo libro de cælo, capite tertio, quæstione sexta, artic. secundo, & nonnulli etiam recentiores cum eis hanc sententiam amplectuntur.

Cæterum his præmissis hæc virtus sine fundamento tribuitur cælo, & ad effectum concursus instrumentalis in ordine ad generationem horum animalium imperfectorum, non est ei necessaria. Probatur manifestè primum, quia cùm foret virtus naturalis (si daretur) difficile creditu est, eam Aristotelem ignorasse, qui tam perfectas habuit cælestes virtutes, sed in tota eius doctrina neque vestigium eius reperitur, vt quilibet in ea versatus facile iudicare potest: ergo alienum est ab eius mente, eam tribuere cælo, neque extat ratio alicuius momenti, compellens nos talem virtutem multiplicare, sed ea sola necessitate excogitatur ab his authoribus, quia sine illa non occurrit eis ratio aliqua tribuendi cælesti corpori instrumentarium concursum ad generationem horum animalium. Vnde eadem facilitate, qua ab eis ponitur, negari potest, vel denegando ei talem concursum, & ex consequenti talem virtutem, vel negando, quod sine illa non possit esse instrumentum Dei; vel denique negando, quod per instrumentum aliquod concurrat Deus ad tales generationes, quia sicut plerosque effectus alios per se immediatè producit, supplens defectus particularium causarum, sic potest quispiam asserere, has generationes per se immediatè efficere, cum desint particulares causæ à quibus producantur. Itaque cum non sint multiplicandæ virtutes sine vrgenti necessitate, vel ratione, nec debet multiplicari talis virtus seminalis in cælo non compellente ratione, præsertim cum sit nobis prorsus incognita, de qua proinde non possumus nisi diuinando loqui. Quod vero non sit necessaria probatur, quia certum est apud Aristotelem, & omnes cælum concurrere ad generationem animalium perfectorum, per virtutes alias, quas in eo agnonimus, videlicet, per lucem, calorem, & alias astrorum influentias: pro quo concursu præstando, nemo hucusque talem virtutem seminalem incognitam addidit, præter alias, quas in eo agnouimus, vel quas omnes fere in eo admittunt, ex effectibus conuicti, ergo multo minus debet necessaria existimari ad generationes animalium imperfectorum, sed sufficienter concurrere ad eas posse, existimandum est per easdem, per quas concurrit ad generationem animalium perfectorum, quod ex nostræ sententiæ explicatione clarius constabit.

Nostra igitur sententia solum admittit, cælum concurrere ad generationem imperfectorum animalium, quæ ex putri materia

teria generantur, tanquam instrumentum Dei, cui attribuuntur tales generationes, tanquam causæ præcipuæ particulari & proximæ. Vt autem instrumentum Dei sit ad eiusmodi effectus, non indiget virtute illa superaddita luci, & influentiis, sed per eas potest eleuari à Deo, & instrumentalē concursum præstare in ordine ad tales effectus vitales. Hæc nostra sententia sufficienter probata est, ex aliarum refutatione, quod vero cælum possit eleuari, vt instrumentum Dei, ad hos effectus, per virtutes has ordinarias sic explico. Certum est apud Aristotelem, & omnes, cælum per virtutem naturalem, Solis præcipuè, concurrere ad omnes generationes animalium, etiam perfectorum, quem concursum explicuit Aristoteles 2. libro Physicor. textu 26. illis verbis: *Sol & homo generant hominem.* Quem concursum specialiter confert per lucem & calorem à luce productum, calefaciendo, ac fouendo semen, iuuandoque seminalem eius virtutem, vt disponat, & organizet materiam, quod præstare non posset tali consortio, auxilioque destitutum. Calor autem Solis, quamuis eiusdem sit speciei cum elementari, cæterum quia virtus est superioris, atque eminentioris causæ longe perfectior est, secundum rationem indiuidualem, ratione cuius excellentiores habet effectus, quos non potest attingere elementaris, vt ostendit frugum, ac fructuum omnium procreatio, ad quam deseruire non potest calor elementaris. Cuius perpulchrum, ac simillimum mihi sumo exemplum in calore naturali viuentium corporum, de quo etiam tenet probabilior sententia, eiusdem esse speciei cum elementari, per solam vero indiuidualem differentiam, quam habet ex eo, quod animæ, atque corporis viuentis virtus est, vt ad vitales effectus edendos instrumentum esse possit vitalis potentiæ generatiuæ, aut nutritiuæ, quos non potest attingere calor elementaris, vt secundo libro de anima probauimus. Pari ergo ratione de calore Solis necessario fatendum est, comparatione elementaris, quamuis non omnino attingat effectus caloris vitalis, potest tamen, & verè concurrit cum eo, eumque fouet ad eos præstandos. Et hæc quidem consideranda sunt ex parte cælestis virtutis; aliud vero ex parte animalium, quæ ex putri materia fiunt, quæ adeo sunt imperfecta, atque infimę sortis in ordine vitalium corporum, vt eorum animæ dispositiones longe inferiores, atque imperfectiores postulent in materia pro sui eductione ex potentia eius, & inductione in ea, & præcipue minorem longe, ac fere nullius momenti organizationem in corpore, vsque adeo vt minimum postulet diuersitatem partium, & quasi homoge-

neam sit in pluribus eorum, vt constat in quibusdam imperfectissimis reptilis generis. Quo fit, vt calor Solis, & aliæ eius virtutes, quæ multum iuuāt seminalem virtutem perfectorum animalium ad disponendam, & organizandam materiam, sufficere possint ad inducendas imperfectissimas dispositiones, & organizationes in materia pro inductione, & introductione imperfectissimæ animæ, & ita possint esse instrumenta Dei, ab eoque eleuari, ad talem animam educendam, atque introducendam in materia, & consequenter ad eorumdem animalium generationem, quod sentit planè Diuus Thomas 1. parte, quæst. 71. articulo vnico ad 1. hisce verbis. *In naturali generatione animalium principium actiuum, & virtus formatiua, quæ est in semine In his, quæ ex semine generantur, loco cuius virtutis in his, quæ ex putrefactione generantur, est virtus cœlestis.* Atque etiam Scotus, & Bonauentura locis quæstione sequenti citandis: sic autem explicatam conclusionem probo hac ratione: Agens, quodcumque potest inducere in subiectum, vel materiam omnes dispositiones requisitas, & sufficientes pro aliqua forma substantiali, potest eam educere de potentia eius, vel eam vnire eidem materiæ, aut tamquam causa præcipua eius, si non excedat perfectionem propriæ speciei, aut tamquam instrumentum agentis perfectioris: sed corpora cælestia suis virtutibus possunt inducere omnes dispositiones requisitas, & sufficientes pro formis imperfectorum animalium, quæ ex putri materia fiunt: ergo possunt eas ex potentia talis materiæ educere, atque in ea introducere, compositaque generare, licet non tanquam propria, aut præcipua causa, quia perfectionem propriæ speciei superant, saltem vt instrumenta Dei. Maiorem probo, quia forma substantialis naturali sequela consequitur sufficientes dispositiones in materia, nam in hunc finem à natura ordinantur: ergo agens, quod eas potest inducere, poterit eandem formam educere, & compositum producere, tanquam præcipua, vel saltem instrumentalis causa. Minor vero sic probatur, corpora cælestia suis virtutibus continent omnes primas qualitates, atque etiam secundas, ex earum permixtione ortas, quas omnes passim producunt in corporibus inferioribus, possunt etiam iuuare virtutem vitalem, ac seminalem, ad organizandam materiam, pro eductione, & introductione animarum, etiam animalium perfectorum, vt nuper ostendimus: ergo possunt eandem disponere & organizare imperfectissima illa organizatione sufficienti pro animabus imperfectissimis educendis, atque inducendis in materia, & proinde composita generare, tanquam instrumenta Dei: nam

nam ad talem actionem instrumentalem non requiritur vita, quemadmodum in semine non requiritur vita, neque virtus seminalis & vitalis; & si daretur illa virtus quasi seminalis, quam vltima sententia ponit in cælo, vt per illam possit esse instrumentum Dei: ad generationem imperfectorum animalium, non esset vitalis, neque vt vitalem eam ponit, & nihilominus ratione vtriusque concurrunt semen, & cælestia corpora, iuxta eandem sententiam, vt instrumenta ad generationem animalium: ergo lux, & calor cælestis cum reliquis virtutibus cælorum, concurrere possunt ad generationem imperfectorum animalium, tanquam instrumenta Dei, etiam si vitales non sint. Ad generationem vero animalium perfectorum licet aliquo modo concurrant, non sunt tamen sufficientia instrumenta, quia perfectiores longe dispositiones, & organizationem postulat materia pro introductione animarum perfectarum, quæ sine semine nequit induci naturaliter.

QVÆSTIO III.

An animalia ex putri materia genita sint eiusdem speciei cum animalibus eiusdem nominis ex semine productis.

PRo vtraque quæstionis parte extant non solum testimonia Aristot. sed rationes magni momenti, & propterea grauissimi auctores patrocinium vtriusque susceperunt. Pro parte quidem negante, quod non possint esse eiusdem speciei; est testimonium Aristot. 5. lib. de historia animalium, cap. 1. circa finem sic loquentis: *Quæ autem per se vel in animali, vel in terra, vel in stirpe, vel etiam in eorum ipsorum partibus creantur, eademque maris, ac fœmina, sexu distincta sunt, his coeuntibus gignitur quidem aliquid, sed ex quo nihil amplius gigni possit, v. g. coitu pediculorum lendes dicta procreantur, muscarum vermiculi pulicum, genus vermiculorum, cui speciem referens ex quibus neo ea, quæ generarunt, proueniunt, nec aliud vllum animal, sed id, quod sunt sordes tantum persistunt*: Ex quo testimonio colligitur, animalia hæc ex putri materia genita virtutem habere generandi sibi similia ex semine, sic vero ab eis genita, carere tali virtute. Ex quo ego infero specie differre, & illationem probo: quia potentia generandi vitalis est, & ex virtute animæ sensitiuæ emanat, per modum proprietatis: & generatio viuentis est actus vitalis. Illa ergo anima, ex cuius virtute emanat, essentialiter est perfectior anima aliorum animalium carentium tali virtute, & operatione, quia ex perfectiori

potentia, & operatione, perfectior essentia colligitur: sed anima essentialiter perfectior constituit animatum corpus essentialiter perfectius, & proinde diuersæ speciei, ergo animalia ex putri materia genita specie differunt ab his, quæ ex semine generantur, ex mente Aristotelis, efficaci ratione comprobata.

Secundo, quiá pro effectibus determinatæ speciei designauit natura determinatas causas, per quas producerentur, ita vt non nisi per virtutem earum produci possint, quod est intrinsecam connexionem habere cum eis, vt constat ex cæteris speciebus animalium, quæ non nisi à determinatis causis, ac determinato modo operantibus producuntur; ergo impossibile est, eandem speciem animalium indifferenter produci ab his, vel illis causis, aut hoc, vel illo modo operantibus; quare non erunt eiusdem speciei ea, quæ fiunt ab aliis animalibus, ex semine cum his, quæ non producuntur ab aliis animalibus, sed ab aliis causis diuersis, nec ex semine, sed ex putri materia, immo cum vno ex his modis produci valeant, superfluit alter, natura vero nihil admittit superfluum. Quare hanc partem sequuntur Auerroes 8. lib. physicorum, cómento 46. Iandu. 7. Metaphysicæ, quæst. 15. Ægidius 2. lib. in Hexameron, cap. 28. Handiensis, 7. Metaphysicæ. quæst. 13. art. 4. Achillinus quæstionibus de physiognomia, & videtur etiam eandem tenere D. Thomas, pluribus suæ doctrinæ locis: sed præsertim in prima dist. 10. art. primo in corpore his verbis; *Non enim idem in specie est à natura, & ab arte, nec per putrefactionem, & seminationem, &c.* & de potentia, quæst. 3. art. 11. ad 1. vbi sic ait: *Nec oportet eorum, quæ sunt in genere, si specie differant, esse eundem modum procedendi in esse, vt patet per animalia generata ex semine, & ex putrefactione, quæ in genere conueniunt, & specie differunt.* Et tandem 1. parte, quæst. 71. art. vnico ad primum, sic inquiens: *Illa quæ naturaliter generantur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari.*

Opposita vero pars quod sint eiusdem speciei, expressa videtur in doctrina Arist. duobus præsertim locis 7. Metaphysicæ, tex. 23. vbi habet hæc verba: *Harum autem, quadam etiam à casu fiunt, & à fortuna perinde, atque in his, quæ à natura fiunt: quadam enim ex illis eadem, & ex semine, & absque semine fiunt, &c.* & sect. 11. problematum, quæst. 64. *Quam ob causam, inquit, animantium alia non solum coitu, sed etiam sponte natura procreantur, alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo, & equus.* Et probatur hæc ratione satis efficaci, quia ex accidentibus eiusdem omnino rationis, efficaciter colligitur, substantias esse

eiusdem

eiuſdem rationis, & eſſentiæ: ſed animalia ex ſemine, ac ex putri materia genita habent accidentia omnia eiuſdem conditionis, eandem figuram, eundem calorem, eandem membrorum diſtinctionem, & magnitudinem, motum ac cæteras operationes, modumque operandi eundem: ergo pertinent ad eandem ſpeciem; & ita ſentit D. Thomas 7. lib. Metaphyſicæ, lectione 6. poſt medium; vbi ex profeſſo diſputans præſens dubium, affert ſententiam Auerrois omnino negantis, quod idem ſecũdum ſpeciem poſſit naturaliter produci ex ſemine, aut ex putri materia. Deinde affert ſententiam Auicenæ oppoſitam, nẽpe, quod omnia animalia, tam perfecta, quam imperfecta, vtroque modo poſſint naturaliter produci, & aliquando producantur. Vtramque vero reiicit, & medium ſequitur, tanquam Ariſtotelis propriam, quod perfecta non poſſint, niſi ex ſemine produci, imperfecta vero (quæ ſunt vicina plantis) vtroque modo produci poſſint, intra eandem ſpeciem, ita vt ſicut accidit plantam produci ſine ſemine virtute Solis, & illa eadem ſic producta ſemen emittit, cuius virtute producitur altera intra eandem ſpeciem, pari ratione producuntur aliquando imperfecta animalia ex putri materia virtute Solis, & diſtincta quidem in marem, & fœminam, quæ per ſeminalem propagationem producunt animal eiuſdem ſpeciei. Eandem tenet, & probat Scotus, vtraque reiecta, in 1. diſtinct. 2. quæſt. 7. circa medium §. Ad primum argumentũ principale dico, quod Auicena: aſſeritque eſſe expreſſam D. Auguſt. 3. lib. de Trinitate, cap. 4. & 10. & D. Ambroſij de incarnatione Verbi ad finem. Richardi in 2. diſtin. 17. quæſt. 2. circa ſecundum principale. OKam in 2. quæſt. 23. Theophraſti 1. lib. de plantis ca. 1. & eſt communis in Schola, & vera, quam efficaciter probat ratio dubitandi in fauorem eius poſita, atque deſumpta ex Scoto vbi ſupra.

Ad teſtimonium Ariſtotelis pro parte negante reſpondeo, non ſequi ex eo, quod quædam animalia imperfecta ex ſemine producta nequeant per ſeminationem generare ſibi ſimilia, eſſe diuerſæ ſpeciei ab his, quę generantur ex putri materia ſub eodem nomine: nam ex accidenti aliquo prouenire poteſt quod operatio generatiuæ potentiæ impediatur, vel ex imperfectione ſeminis, ex quo fiunt, quod potentia generatiua careat; ſicut videmus in hominibus, & aliis animalibus imperfectis de quibus conſtat, non generare alia, nec tamen propterea negamus, eſſe eiuſdẽ ſpeciei cũ cæteris ſibi ſimilia generantibus.

Ad primam rationem concedimus, effectibus determinatis naturam deſignaſſe determinatas cauſas magis quidem, vel

vel minus determinatas, iuxta maiorem, vel minorem perfectionem eorum, & ideo animalibus perfectis solas causas suæ speciei designauit, & determinatum, atque perfectum modum producendi ab eis, quæ ideo nec ab aliis causis, neque alio modo, quam per seminalem propagationem multiplicare possunt; imperfectis vero, quæ non postulant causas adeo perfectas, nec modum producendi adeo perfectum, vno, vel altero modo fieri permisit, nempe ex semine, vel ex putri materia: neque tamen alter modus eorum superfluit, sicut non superfluit quod ignis generetur ab alio igne, atque etiam aliquando per concursum radiorum Solis, vel per attritionem aeris.

D. Thomas autem illis locis intelligitur de animalibus, quæ ex natura sua adeo sunt imperfecta, vt non habeant virtutem producendi sibi similia, sed naturaliter exigunt, produci ex putri materia, vt minutissimi quidam vermiculi, quæ quidem animalia specie distinguuntur ab aliis. Præter hæc autem sunt alia, quæ propter suam perfectionem postulant ex natura sua produci ab aliis viuentibus similibus, vt contra Auicenam 2. lib. suæ Metaphysicæ. quæst. 42. merito docet S. Thomas 7. Metaphysicæ, lectione 16. & prima parte, quæst. 45. art. 8. & quæst. 91. art. 2. atque etiam tertio contra Gentes, cap. 69. & Scotus in 2. distinct. 8. quæst. 1. & D. Bonauentura ibidem, numer. 10. ex communi consensu: quo enim aliqua perfectiora sunt, eo plura ad sui productionem postulant. Denique sunt alia media, & ab vtroque extremo specie saltem distincta, vtroque modo producibilia, vt mures, vespæ, & similia, inter se tamen eiusdem speciei: quæ tria genera etiam reperiuntur in plantis, & non possunt eidem conuenire, & iuxta hanc distin. optime intelligitur S. Thomas, cum aliis, ne sibi sit contrarius.

Sed aduersus hanc doctrinam duo possunt opponi, quæ videntur probare, etiam perfecta animalia posse vtroque modo produci in eadem specie, nempe ex semine sibi similium, atq; etiam ex materia putri, vel ex terrea. Primum est, quia sicut corpora cælestia sua virtute possunt disponere materiam pro introductione animæ imperfectorum animalium, & ex consequenti eam producere, atque vnire materiæ, tanquam instrumenta Dei, pari ratione possunt eandem disponere, & organizare, pro introductione animæ perfectorum animalium, eamque educere de potentia materiæ, vel creatam à Deo vnire corpori tanquam instrumenta Dei: ergo possunt hoc modo perfecta animalia produci, & non solum per virtutem seminis ab alio simili. Probatur paritas rationis, quia dispositio materiæ pro vtraque anima consistit in certa temperie primarum

quali

qualitatum, quibusdam secundis additis ex eadem temperie primarum procedentibus; quarum productio non excedit perfectionem cælestis virtutis: ergo quemadmodum imperfecta animalia potest producere ex putri, vel ex terrea materia, pari ratione poterit perfecta.

Secundum, ex quibusdam experientiis: in quibusdam enim insulis, à continenti distantissimis, visa sunt perfecta animalia, quæ tamen neque ab his, quæ initio mundi creata sunt, propagari potuerunt, cum omnia hæc (paucissimis exceptis) diluuio perierint, sed nec post diluuium potuerunt natando eò peruenisse, propter vastissimum maris interiectum, nec tandem nauibus inuehi, quia complura eorum efferata sunt, vt leones, lupi, atque pantheræ: quare negari non potest, quod cælesti virtute producta sint. Secundò, quia vt ab eodemmet Auicena, in libro de diluuio, memoriæ proditum est, aliquando contigit, vitulum in nubibus genitum excidisse inter imbres. Et à Plinio octauo libro naturalis historiæ, capite 42. & à Solino in pol. histor. cap. 46. refertur, equas in Lusitania animalem spiritum Fauonio flante concipere, & animal quoddam gignere, quod triennium vitæ non excedit, quod in Cappadocia contigisse refert Solinus, in descriptione Cappadociæ, & Diuus Augustinus libro 20. de Ciuitate Dei, capite quinto, ac tandem fertur, Phœnix vnica in mundo auis suæ speciei, non ex ouo, aut semine parentis, sed ex cineribus propriis renasci, quod scriptores non pauci testantur: & non nisi cælesti virtute effici posse fatendum est; & cum numeretur inter perfecta animalia, negari non potest, hæc etiam sicut imperfecta vtroque modo gigni, quamuis non ita frequenter.

Nihilominus propter hæc, non est à communi, & vera Scholæ sententia recedendum, sed ad primum neganda est paritas rationis, in antecedenti desumpta, & ratio eam negandi est, diuersa vtrorumque animalium perfectio, nam per se est euidens in generatione quarumlibet rerum naturalium, & materialium, quod forma essentialiter perfectior postulat perfectiores dispositiones in materia, cum istæ debeant esse illi proportionatæ; sed constat animam perfectorum animalium esse longe perfectiorem anima imperfectorum; ergo tanto perfectiores dispositiones postulat in materia, quanto perfectior est, videlicet longe maiorem diuersitatem partium, organizationem earum, figuram, & virtutem, ac potentiam ad exercendas operationes specie, & numero, ac varietate distinctas; eiusmodi autem dispositiones adeo perfectas, nec possunt per cælestem

cælestem virtutem induci naturaliter in materia putri, etiam si virtutem cælestem, tanquam instrumentum Dei accipias, sed virtutem instrumentalem longe perfectiorem requirunt, à qua producantur, vt videre etiam est in artifice.

Constat etiam, primas qualitates, quas potest inducere forma cælestis, non sufficere pro eisdem perfectis dispositionibus inducēdis, sed altiorem requiri materiam, hoc est, magis accōmodatam, ac proportionatā (qualis est materia seminis) à viuenti perfecto decisam, & altiorem virtutem eiusdem seminis formatricem perfecti corporis, ab eadem perfecta anima deriuatam, & tanquam instrumentum proprium ei à natura pro tali opere perfecto præstando collatum: ergo naturaliter est impossibile, quod perfecta animalia sine semine producātur à virtute cælesti, etiam, vt instrumento Dei, & ex putri, vel extranea materia, alias id sæpe contingeret.

Ex quibus satisfieri potest experientiis allatis. Ad illam de vitulo in nubibus genito, quam Auicena attulit, negamus talem generationem in nubibus factam, censemusque fabulosam esse, sed intelligi potest, aut ventorū vi fuisse delatam, vel arte dæmonum, vt in rebus aliis fieri solet: sed neque equas Lusitanas, aut Cappadoces vento concipi, aut gignere potuerunt, quāuis à Solino aut D. August. aliove graui historiographo referatur, quia id solum referunt contigisse relatu aliorum sæpe vulgari. De Phænice vero duo sentio: Primum quidem, si datur (vt satis probabile est dari) quia à multis visum esse refertur, non esse vnicum in toto mundo, quia etiam refertur ab eisdem, pluribus in locis, atque disiunctissimis visum fuisse, & aliquando in vno, vel altero eorum interiisse, neque ibidem ex cineribus eius, aliōue modo genitum pro eo alterum. Quare si vera sunt quæ de eo referuntur, vnicum esse non potest.

Secūdo assero, neque ex cineribus eundē reuiuiscere, qui igne assumptus, neque alterum sibi similem, neque possibile esse aliter, quam ex semine generari naturaliter, sed forte, quia pauca admodum indiuidua in hac specie producuntur, vulgare cæptū est, vnicum dari simul in tota natura. Quare dum sancti Patres vtūtur Phænicis exemplo, ad suadēdum corporum resurrectionem, id non asseuerānt, neque ex propria sententia pronunciant, sed ex aliorum scriptis referunt, quasi dicere velint: si homines sibi persuadent virtute naturali posse contingere, vt Phænix ex propriis cineribus reuiuiscat, cur non credant, posse eadem humana corpora etiam in cineres redacta, per virtutem diuinam supernaturalem, iterum ad vitam reuocari? Nihil ergo ex sanctis Patribus probatur, quod ea talem modum genera

generationis perfecti alicuius animalis ex putri, vel extranea materia geniti pertineat.

QVÆSTIO IV.

An cælestia corpora aliquem influxum habeant circa futuros euentus casuales, ex concursu naturalium causarum euenientes.

DE solis casualibus effectibus ex concursu naturalium causarum superiorum, vel inferiorum euenientibus quæstionem agitandam proponimus, an circa eos aliquem influxum habeant cælestia corpora, vel nullum, sed penitus casuales sint, & tam præter intentionẽ eorum proueniant, quam respectu causarum inferiorum, v.g. astrum, vocatum Aquarium, in certo aspectu inclinat ad generationem imbrium, cui opponitur sydus aliud eo fortius, impediendo ne eleuentur vapores à terra vel aqua, quibus pluuia generetur; & ex hoc impedimento sequitur segetes non crescere, sed ariditate perire, & terram eo anno sterilem euadere. Quod in dubium reuocamus, est, an extinctio segetum, & terræ sterilitas (quos casuales effectus vocamus) à cælo, vel astris proueniant, vel circa eos aliquo modo influant, vel nullo: ideoque eis non sint ascribendi.

Et prior opinio affirmat, hos omnes effectus solum vocari casuales, respectu causarum inferiorum, quæ proinde nullum habent circa eos influxum; à cælo vero, vel astris per se procedere, nec eorum influxum effugere posse. Sic affirmat Auicena 10. Metaph. capit. 1. Ocham quodlibeto 1. quæst. 17. quorum vnicum est fundamentum: quia licet astro priori non tribuatur segetum ariditas, vel extinctio, neque sterilitas terræ ex ea subsequuta, tribuitur posteriori per se, quia per se causat siccitatem, ex qua sequitur. Quare respectu cæli, cuius tale astrum pars est, & à quo & in quo mouetur, non est casualis effectus, sed per se productus, quod videtur plane sentire D. Thomas 1. par. quæst. 19. art. 6. his verbis; *Potest enim impediri, quod aliqua stella non inducat suum effectum, sed tamen quicunque effectus ex causa corporea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet quod reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cæli* Hoc autem exemplum affert ad probandum, quòd diuina voluntas sit causa per se cuiuscũque effectus (quantumlibet casualis, respectu cuiuslibet alterius causæ); quia cum Deus sit causa vniuersalis, non potest causa impediens alteram effugere concursum eius; quare necesse est effectum,

qui ex tali impedimento sequitur,(licet casualem comparatione eius,quia præter intentionem eius sequitur, & ideo absque eius concursu)per se cadere sub influxum causæ vniuersalis,sub qua continetur, ex cuiusque concursu operatur causas impediens, & ideo comparatione eius casualem non esse,sed per se, & sic rem se habere (ait) in causis corporeis respectu effectus, qui ex concursu vnius alteram impedientis sequitur:nam licet respectu causæ impeditæ casualis sit, non respectu impedientis, ex cuius effectu per se producto, quo alteram impediuit, sequitur, & cum causa hæc contineatur sub primo cælo, ad quod tanquam ad vniuersalem causam reduci debent omnes effectus causæ corporeæ suo ordine militantes sub eis;necesse esse talem effectum ad eam reduci, tanquam ad causam vniuersalem, sub qua continentur omnes, & ex cuius influxu per se procedunt quicunque earum effectus, vt qui ex eis sequuntur. Si vero in causis corporeis verum hoc non sit, sed aliquis effectus datur casualis, in quem non influat cælum, & ideo qui præter intentionem eius fiat, sequitur etiam dari aliquem effectum casualem, qui sequatur ex causa particulari impediente aliam, & præter intentionem Dei, & respectu eius sit casualis, in quem nullum influxum habeat,& ideo circa cuius consecutionem voluntas Dei non versetur, nec proinde impleatur, & tandem sequitur, friuolam esse rationem D.Th. & conclusionem, quam probare intendit, planè falsam, quod est absurdum.

Nostra vero sententia est, talem effectum casualem esse,etiam respectu cæli,in quem neque in vllū alium casualem effectum,aliquem influxū habet.Ita D. Th.3.lib.contra gent.c.86. & 49.& ibidem Ferrar.Alex.1.par.q.16.membro 3.ar.2. Caietanus 1.parte,q.15 artic.6.atque etiam Patres Conimbricenses 2.lib.de cælo, capite 3. quæstione 5. Et probatur primo, cælum est causa naturalis, agens ex determinatione ad vnum: ergo solum potest influere in effectum,ad quem producendum naturaliter inclinatur, vel ex eo naturaliter, & necessario sequitur;sed in effectum casualē non inclinatur naturaliter, nec ex eo in quem inclinatur naturaliter, sequitur necessario:ergo non habet vllum influxum circa illum. Minorem probo, quia effectus casualis sequitur, præter intentionem agentis per se: ergo præter influxum eius: probatur consequentia,quia agens naturale sicut non agit, nisi ex intentione, seu inclinatione propriæ naturæ, ita non influit nisi in effectum, in quem propria eius inclinatio, vel intentio naturalis tendit. Exempli gratia, lapis descendens solum intendit, centrum assequi, quia in

in ipſum tendit naturalis inclinatio grauitatis eius, quod vero hominem, vel aliud animal ſibi obuiam factum percutiat, præter intentionem eius omnino eſt, quia præter inclinationem naturalem. Quare nullum poteſt habere influxum circa illum, & pari ratione nec planeta naturaliter producens ſiccitatem, poteſt influere in extinctionem meſſium, & ſterilitatem terræ, quia nec eas poteſt intendere, ſed præter intentionem eius ſequuntur, & ideo præter influxum.

Secundo probatur, quia caſualis effectus ſequitur per accidens ex concurſu duarum cauſarum, ſed neutra intendit per ſe concurrere cum alia, neque totum cælum intendit talem concurſum: ergo neque influit in talem effectum, ſed omnino ſequitur præter concurſum, & cauſalitatem eius, ſicut præter concurſum, & cauſalitatem inferiorum cauſarum. Maior experientia nota eſt, cum videamus meſſium conflagrationem ſequi ex emiſſione fulminis, & concurſu ſiccitatis ab alia cauſa cæleſti inductæ, & pariter ex concurſu plurium cauſarum efficientium, vel efficientis, & materialis, ſequuntur alij caſuales effectus inferiores. Minor vero, quod neutra intendat concurſum ipſum, non eſt minus euidens in cauſis ſeſe impedientibus: nam euidens eſt planetam intendentem generationem imbrium, non intendere concurſum cum planeta alio impediente effectum eius, alioqui agens intenderet, quod effectus eius impediatur; & hoc abſurdum eſſe conſtat, ſed neque planeta impediens intendit concurſum, quia agens ſolum intendit producere effectum proprium, ad quem producendum ex propria natura inclinatur, quod ergo incurrat in agens aliud, cuius effectum impediat, præter inclinationem eius eſt, ergo præter intentionem, quia ſolum intendit id, ad quod natura ipſum inclinat, & cum ſit etiam præter eam quod planeta alter eo agente occurrat, repugnat ex intentione, & inclinatione eius, eſſe occurſum eius, & ex conſequenti, concurſum vtriuſque, quem proinde repugnabit intendere.

Et tandem, quod talis concurſus non ſit à toto cælo intentus, probatur, quia totum cælum non agit, neque concurrit ad effectus inferiores niſi per aliquam ſui partem, ſi ergo à nulla parte agente poteſt intendi: ergo neque à toto cælo, & ſi concurſum intendi repugnat, ex conſequenti repugnabit, intendi effectum, quod ex eodem concurſu præciſe ſequitur, & aliam cauſam non habet. Quod efficaciter ſatis colligi poteſt ex doctrina Ariſtotelis in libro de diuinat. per ſomnium, vbi fatetur, cæleſtia corpora impedirí aliquando à ſuis effectibus, & ideo, quod ex impedimento

ſequitur non eſſe effectum illorum, quia vniuerſaliter verum eſſe arbitratur, non produci à cauſa per ſe operante illud, quod per accidens ſequitur ex effectu per ſe eius, vt hiſce verbis teſtatur, 6.libr.Metaphyſicæ, tex 4. *Neque enim qui facit domum, facit ſimul quæ accidunt domui facta.*

Et ſi dicatur per accidens ſaltem produci, ideo cauſam per accidens habere aliquem concurſum, circa effectum per accidens ſubſequutum ex effectu, quem producit per ſe, ſed caſualem illum vocari, quia nō eſt per ſe intentus, nec per ſe productus à tali cauſa, neque ab alia cauſa per ſe. Vnde ſequitur, negari non poſſe, quod cæleſtia corpora habeant concurſum aliquem, circa effectus per accidens ſubſequutos, ex concurſu, & effectu, quem per ſe intendunt, ac per ſe producunt; alioqui dabitur effectus extra cauſas, vel non productus ab aliqua cauſa, quod patet eſſe abſurdum: Conſequentia vero probatur, quia cauſa nihil producit, niſi per concurſum: ſi ergo nulla cauſa concurrit ad caſuales effectus, à nulla cauſa producentur, vel ſi ab aliqua, ſine concurſu producentur, quod exemplo declaratur. Impedit planeta vnus per effectum ſiccitatis effectum alterius planetæ, ex tali impedimento ſequitur per accidens & caſu effectus alter, vt extinctio meſſium, & ſterilitas terræ, cuius erit cauſa per accidens idemmet planeta innuens ſiccitatem, ad cuius productionem per accidens ſequitur; habebit igitur reſpectu talis effectus per accidens ſecutum concurſum ſaltem per accidens.

Reſpondeo, nec dari influxum per accidens, neque cauſam per accidens vllo modo influere in effectum per accidens, quia ſicut ſequitur, præter inclinationem & intentionem cauſæ per ſe, ita ſequitur præter operationem, & conſequenter præter eius influxum, quia influxus agentis non eſt aliud, quam ipſamet operatio, provt à ſe procedens. Operatio vero non poteſt niſi ex inclinatione agentis, atque ex intentione eius procedere. Quare ſicut caſualis effectus non poteſt per operationem procedere, qua producitur effectus per ſe, ita nec ex influxu per ſe, præter quem non datur alter influxus eius, ſicut nec datur alia operatio, ſed ſine operatione, & influxu agentis per ſe, ſubſequitur effectus per accidens. A quo vero agente, vel per quam operationem, & influxum producatur; Reſpondeo non poſſe produci ab vllo agente, naturali, particulari, vel vniuerſali, nec per concurſum eius, quia omne agens naturale operatur ex determinatione ad vnum, hoc eſt, ad eum duntaxat effectum, in quem ordinatur natura, & inclinatio eius, & cum neque ordinetur ad concur-

sum cum alia causa, neque ad impedimentum actiuum, vel passiuum eius, hoc est, nec ad eam impediendam, nec vt ab ea impediatur, sed vtrumque sit præter inclinationem, & intentionem eius, non potest concursus, vel impedimentum per operationem, seu actualem concursum eius fieri; & ex consequenti neque effectus per accidens, vel casualis, qui ex tali concursu eius cum altero sequitur; necesse est, dari aliquam causam liberam, & vniuersalissimam, à qua per se fiat; liberā quidem, vt possit per se illum intendere, cum probatum sit, non posse intendi à causa naturali, propter intrinsecum modum operandi, ex determinatione ad vnum: vniuersalissimam vero, hoc est, primam, à qua intrinsecam dependentiam habeant effectus omnes, concursus omnes, & omnium causarum operationes, & proinde cuius concursum nullus effectus, nullus concursus, nulla operatio aliarum causarum effugere possit, neque esse vllo modo in rerum natura nisi per concursum eius fiat & conseruetur. Ab hac igitur sola causa intenduntur, & fiunt per se effectus, concursus, omnesve occursus aliarum, & impedimenta omnia, quæ vicissim sibi præstant, & effectus omnes per accidens, atque casuales, quæ sine concursu vllius alterius causæ vniuersalis, vel particularis sequuntur, sed per solum concursum primæ, respectu cuius nihil per accidens, casuale nihil; nihil fortuitum vocari debet, nec potest, sed omnia dependent per se, & fiunt per se ab ea, & solum vocantur aliqui effectus casuales, vel per accidens, aut fortuiti, respectu aliarum causarum, à quibus sicut intendi non possunt, sic nec fieri, vel produci. Ex quo infero, quod si hæc prima causa, nempe Deus optimus, & maximus, nō foret libera, sed naturalis, ex determinatione ad vnum agens, repugnaret prorsus, per concursum eius sequi effectus per accidens, vel casuales, & ideo nihil casuale; aut per accidens daretur, nec dari posset in natura rerum, quia non posset per concursum alicuius causæ fieri; sine vllo vero concursu sequi, non est intelligibile.

Vt autem clarius, ac facilius expediatur fundamentum oppositę sententiæ, adnotanda est distinctio inter causas naturaliter operantes, & liberas, quod illæ operantur, ex determinatione ad vnum, & propterea eos dumtaxat effectus intendere, edere possunt, in quos virtus eius naturaliter inclinatur, & non alios, & ad eos tantum influxum præstare possunt: liberæ vero indeterminatæ, atque indifferentes sunt ad plures effectus, & quemlibet eorum intendere valent. Vnde circa eum quoque effectum, qui ex concursu duarum causarum sese impedientium sequitur, versari per se possūt, & si subsint potestati earum

per se intendere,& per se producere, & cum omnia subsint potestati diuinæ voluntatis, omnes effectus per se aliarum causarum,vel per accidens eos consequentes, potest intendere per se; & vere omnes per se intendit, & per se producit, neque vllus est, qui influxum eius effugere valeat, quantumlibet præter intentionem causarum naturalium, vniuersalium, & particularium, atque etiam liberarum sequatur, & casualis, aut per accidens, respectu earum iure vocetur. Ex hoc discrimine sequitur aliud, inter causam primam ex vna parte, & cælestia corpora ex altera, quantum ad concursum causarum sese impedientium. Quod cæleste corpus solum potest esse causa per se effectus vnius planetæ impedientis alterum, in effectum vero subsequutum ex impedimento per talem effectum præstito, nullum influxum habere potest, quia præter intentionem totius cæli, & omnium partium eius sequitur. Constat enim, nec totum cælum, nec aliquam eius partem intendere concursum planetarum sese impedientium, nec extinctionem messium, nec terræ sterilitatem subsecutam, ex impedimento pluuiæ futuræ intentæ ab vno planeta, & impeditæ per concursum alterius. Causa autem prima, eiusque efficax voluntas non solum intendit, & concurrit ad effectum causæ impedientis, & ad impedimentum per eum præstitum, sed concursum vtriusque per se vult, per se intendit, per se efficit, atque etiam effectum ex tali impedimento per accidens, & casu subsecutum, vult per se, intendit per se, producit per se.

Cæterum D. Thomas de solo effectu vnius planetæ, per quem impeditur alter cum eo concurrens,loquitur,& in eo solũ similitudinem cælestis corporis cum diuina voluntate assignare intendit, non in cæteris, de quibus ingenue fatetur alio loco à nobis citato, præter intentionem cæli esse; & ideo etiam comparatione eius casualem esse, & vocari.

QVÆSTIO V.

An, & quonam modo cælestia corpora in intellectum, & voluntatem nostram influant.

Circa naturam intellectus humani errauerunt Empedocles, Democritus atque Homerus, putantes, materiale quid esse, aut corporeum, sicut sensum, vt testatur Aristoteles 2. lib. de anima cap. 3. textu 150. Ex quo errore in alterum incidisse necessarium fuit, videlicet, non minus intellectum, eius-

que operationes, quàm sensum subijci influentiis cælestibus, ita vt sicut directe circa sensuum opera imprimere valent, pariter circa intellectum, & operationes eius, & consequenter circa voluntatem, quia eiusdem ordinis sunt potentiæ istæ. Ex qua sententia processit proloquium illud Homeri relatum ibidem ab Aristotele: *Talis enim mens est terrestrium hominum, qualem indies inducit pater hominumque, deorumque*: hoc est, Iupiter: quem summum Deum appellabant, per eum intelligentes totum cælum, vt docet Augustinus, 4. lib. de Ciuitate. Et hinc etiam processit Stoicorum error, qui putabant, cogitationem nostri intellectus causari ex hoc, quod sensibiles corporum imagines ei imprimuntur, sicut literæ imprimuntur papyro, etiam si nihil efficiat, vt Boëtius refert 5. lib. de consolatione, & ex ipso D. Thoma 3. lib. contra Gentes cap. 84. & propterea, cum subditus sit influentiis cælestibus, tanquam vniuersali agenti circa eum operanti, ex earum impressionibus fiunt in nobis eædem operationes intellectus, & ex consequenti operationes voluntatis, circa quas influxum habebunt cælestia corpora.

Quod probari potest ex duobus: ex priori quidem, quia non videtur, aliam causam designari posse acrioris ingenij vnius hominis, & hebetioris alterius, nisi quia ille sub melioribus, magisque propitiis astris conceptus sit, quod Ptolomæus in Centiloquio significabat, dicens, cum Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipse fortis in suo esse, dat bonitatem intellgentiæ medullitus in rebus; ergo bona ingenij qualitas, operationesque eius ex cælesti influentia dependet, & ex eius impressione procedit; & ex consequenti bona operatio voluntatis ab intellectu motæ. Ex posteriori vero, quia constat, dæmones, qui puri spirituales sunt, allici, & fugari, quibusdam herbis, ac lapidibus, quæ idcirco ad magicæ artis vsum conferunt, nec possunt effectus isti intelligi absque impressione aliqua ab eisdem corporibus, virtute stellarum, sub quarum constellatione applicantur, facta circa eosdem dæmones. Quod confirmat Psellus in libro de dæmon. asserens, nihil fere nasci sub Luna, quod non ad alliciendos dæmones valeat.

Duplici tamen assertione soluenda est quæstio proposita: & prior sit, corpora cælestia non possunt agere in voluntatem, aut operationes eius directe, & per se, aut immediate, nec etiam circa intellectum, aliquid in eis immediate imprimendo, & oppositum est error in fide. Assertionem hanc tenet communis Scholasticorum consensus, in 2. distin. 15. D. Tho-

mas 3. contra gentes, cap. 84. & 85. 1. part. quæst. 115. artic. 5. & 12. quæst. 19. artic. 5. ex quibus locis duplicem rationem satis efficacem deducere possumus; prior talis est: corpus propria virtute non potest agere per se, & directe, in spiritum, sed cælum est corpus, & anima rationalis, eiusque potentiæ intellectus, & voluntatis, atque etiam harum operationes spirituales sunt, ergo nō potest circa illas operare, vel influere cælum propria virtute per se, & directe: maior est euidens, quia corpus propria virtute nullum potest effectum producere, nisi corporeum, cum debeant proportionari effectus, & causa, & si spiritualem produceret, foret effectus sua causa principali perfectior, sed spirituale subiectum incapax est effectus corporei in se recipiendi, cum sit ordinis superioris: ergo non potest illum recipere à corpore, nec proinde hoc in illud agere, minor vero non est minus euidens ex parte cæli, quod corporeum sit, & concessa ab aduersariis, ex parte vero animæ, quod sit spiritualis, probata est à nobis in nostris libris de anima, ergo vera erit assertio nostra.

Secunda ratio sumitur, ex D. Damasceno, 2. libro orthodoxæ fidei, capite 7. vbi tenet, & probat assertionem nostram hoc modo: corpora cælestia operantur naturaliter, hoc est, ex determinatione ad vnum, & absque electione, vel libertate: si ergo in voluntatem nostram per se, & directe eam mouendo, ad propriam operationem agerent, naturalis quoque, ac determinata, ad vnū foret operatio eius, non ergo libera, nec ex electione, quod non solum fidei contrarium est, sed euidenti experientiæ: quare plane falsum est, quod cælestia corpora, per se immediate, seu directe agant, in voluntatem nostram, vel operationes eius. Quod vero contrarium asserere, sit error in fide Catholica, probari potest, ex multis locis sacræ paginæ, ex quibus plane deducitur, scientiam, sapientiam, atque intelligentiam, non à cælo, vel astris accipere hominem, sed à Deo mouente intellectum eius, ac dirigente operationes eiusdem, & voluntatem non solum ex eodem excitari, moueri, ac dirigi, in suis actibus, sed tanquam causam liberam eorum, ita vt non modo naturali moueatur, vel ex instinctu naturæ, sicut bruta, atque cætera inanimata mouentur, sed ingenua excitatione, ac motione, quam recipere, vel respicere, operari, vel operationem suspendere in eius sit potestate situm. Iob. enim 35. *Vbi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte, qui docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos.* Et Psalmo 93. de Deo etiam dicitur: *Qui docet hominem scientiā.* Genesis 4. *Subter te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius,* quibus

additur

additur Ieremiæ 10. *Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes* Et sancti patres vbicumque de influxu cæli circa humanam voluntatem loquuntur, constanter tenent eandem veritatem, quam definiuit Ecclesia in Concilio Bracha. 1. c. 9. & 10. aduersus Priscillianistas hæreticos.

Assertio posterior communis etiam scholasticorum, quam tenet, & explicat Diuus Thomas, eisdem locis citatis: indirectè, & quasi remote, & per accidens influunt corpora cælestia in intellectum, & voluntatem, actusque harum potentiarum, qui cum dependeant à sensibus, & eorum operationibus, sub genere rerum materialium constitutis, per quandam redundantiam attinguntur ab influxu cælorum, quatenus per hunc aliquid imprimitur circa organa sensuum, ex qua impressione variatur modus operandi illorum, & appetitus sensitiui, vnde redundare solet non parua variatio circa intellectum, & voluntatem. Ita tamen hoc est intelligendum, vt per talem influxum cæli circa organa sensuum, & eorum operationes non possit etiam indirectè cogi, vel necessitari voluntas, sed quocunque eius influxu præsupposito, (organum suum non sic lædente, vt ordinatam eius operationem tollat) in potestate voluntatis positum esse, agere, vel non agere, & integram, atque illæsam permanere voluntatem eius. Vbi illud aduertere necesse est, quod egregie adnotauit Diuus Thomas 1. par. quæst. 115. artic. 5. videlicet in hoc versari maximum discrimen, inter Angelos & animam nostram, quod licet omnes sint spirituales substantiæ, diuersa tamen ratione, quia Angeli sunt spirituales substantiæ completæ, atque perfectæ, non dependentes à corpore, nec potentes illud informare, quare nec à cælo possunt, etiam indirectè, & per accidens dependere. Anima vero rationalis, etsi secundum entitatem, & substantiam sit spiritualis, incompleta tamen, & partialis, quæ essentialiter potest informare corpus, & dum actu ipsum informat, dependet ab eo in suis operationibus aliquo modo, atque ex consequenti voluntas, quanquam magis remote: vnde sequitur, circa Angelos nihil agere posse cælum directè, nec per se, aut etiam per accidens aliquid eis imprimere, quare neque in suis operationibus vllo prorsus modo, ab eo dependent, anima vero, propter dependentiam, quam habet à corpore, dum illum informat, indirectè, remote, & per accidens, ab eo dependet in operationibus intellectus, & voluntatis.

Ad primam partem argumenti propositi, aduersus nostram sententiam respondeo, maius ingenij acumen ex ipsa natura

vnius,& alterius animæ præcipue prouenire,quæ licet eiusdem speciei sint,ex differentiis tamen indiuidualibus quædam sunt perfectiores aliis, quamuis non ita necessario, quin reperiri possint aliquæ eiusdem perfectionis etiam indiuidualis,vt copiose ostendimus in nostris commentariis super secundum librum de anima.Iuuant tamen maxime meliora organa,ac dispositiones sensuum, & hac parte iuuant etiam maximè influentiæ cælestes,& signa, in quibus concipiuntur diuersi homines, atque etiam bonum temperamentum progenitorum,ex quibus solum infertur modus indirecte, atque remote agendi cælorum in intellectum,& voluntatem concessum,& explicatum in nostra secunda assertione.Ad secundam partem negamus,quod dæmones alliciantur herbis, & lapidibus, quia hæc aliquid in eos imprimant, sed solum in quantum signa quædam sunt ex maleficorum pacto tacito, vel expresso cum eis inito, cuius virtute accedere, vel recedere suis temporibus dicuntur pro effectibus edendis. Quod vero Psellus ex hoc intulit, de rebus suis Lunæ aspectu ortis, planè falsum est.

QVÆSTIO VI.

Possint ne Astrologi ex syderum obseruatione futura certo præcognoscere, ac prænunciare.

ASTrologi, diuinatores & iudicarij multa se iactant certo prædicere,priusquam eueniant, non solum naturaliter, & necessario euentura, sed casu, atque fortuito, immo, & quæ ex humana libertate dependent; posse autem se illa certo præcognoscere, aiunt, in aspectibus quarundam stellarum, quas fatales vocant, non quia stellæ istæ, vel earum facies, aut aspectus tales effectus futuros efficiant, sed quia eos, quamuis ab aliis causis efficiendos, quasi denotant, vel significant instar literarum: ipsi vero iudiciarij, aut diuinatores easdem aspicientes, quasi se in eis aspectis legere arbitrantur futuros euentus, eosque certo prædicere; vt vero alicuius hominis mores, fortunam, successus, ac exitus eorum, certo possint eidem prænunciare, certis quibusdam instrumentis, aut rebus vtuntur, sub aspectu determinatæ cuiusdam stellæ, aut planetæ, in puncto natiuitatis eius regnantis, seu prædominantis, aut talem alium situm habentis. vt certam stellam in tali distantia Solis, vel dispositione inspicientis, attemperatis, seu iuxta positis, & iuxta significationem huius, vel harum stellarum, censent sibi indicandum de inclinationibus, aut propensionibus naturalibus talis hominis; ex quibus colligunt,

ligunt, tales esse futuros mores eius, & vitam, successusque in ea interuenientes, & hinc affirmare audent, in Principem, vel Regem eligendum, aut etiam summum Ecclesię pastorem: vel successus contrarios aduersæ fortunæ habiturum, quos constat, ex libera, seu liberis hominum voluntatibus dependere. Hanc autem suam positionem videntur fundasse in illis verbis sacræ paginæ Genesis 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos*, & paucis interpositis, *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt praesset diei, & luminare minus, vt praesset nocti, & stellas:* Quas ideo colligunt factas esse à Deo vt sint in signa futurorum euentuum: habentque pro se Origenem, ita exponentes, vt testatur Eusebius Cæsariensis lib. 6. de præparatione Euangelica, cap. 9. Esse autem signa non possunt nisi eorum, quæ in mundo inferiori efficienda sunt, quos ad futuros euentus vocamus: hi ergo per easdem stellas, vel earum aspectus, tanquam per signa significantur nobis, & ex consequenti ducunt nos in cognitionem eorum, & eis inspectis poterunt ab Astrologis cognosci, ac prænunciari. Quod proculdubio satis erat congruum, vt vniuersalibus corporibus tanto inferioribus perfectioribus, quanto ab eis remotioribus insignis hæc prærogatiua concederetur, vt quasi speculum nobis forent in quo effecta omnia ab eisdem inferioribus procedentia inspicere, ac veluti præcognoscere possemus, priusquā extra suas causas procederent, sicut constat in essentia diuina, eiusque idea, perfectius longe præcognosci à Deo, antequam fiant.

Vt autem plane, ac distinctè ostendamus; quidnam huic positioni, & vsui eius concedendum sit, & quid in vtroque non solum damnandum, & execrandum, sed euidenter falsum ostendendum, ex principiis veræ Philosophiæ has assertiones statuere, ac probare decreuimus. Prima sit, & quasi fundamentum cæterarum: impossibile est per virtutes, vel aspectus stellarum: liberum aliquem effectum, seu euentum, vel aliquo modo ex libertate nostra dependentē, certo cognoscere, & ex consequenti certo prænunciare euenturum sine euidenti periculo errandi, vel mentiendi, immo sine frequenti errore, vel mendacio. Hanc probo primo ratione, magna ex parte deducta ex doctrina Diui Thomæ 2. 2. quæst. 95. art. 5. & sic procedenti: vel stellæ significant futuros euentus liberos tanquam signa eorum naturalia, vel supernaturalia, vtrumque est falsum: ergo falsum quoque est, quod sint signa eorum; probatur minor, quia signum quodcunque naturale, &

corporeum, vel est effectus rei, quam significat, vel procedit ab eadem causa cum eo. Exemplum prioris præbet fumus significans ignem, à quo tanquam effectus procedit; posterioris vero Iris in nubibus formatus, qui serenitatem quandoque significat, & à causa eiusdem serenitatis simul, vt effectus procedit; ita vt eadem sit causa serenitatis, & Iridis eam significantis vtrique communis; sed neutro ex his modis possunt stellæ, vel motus, aut dispositio earum, esse signa futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependētium: ergo nec possunt naturaliter significare: minorem probo, quia impossibile est stellas, vel aspectus, seu dispositiones earum esse effectus rerum, vel euentuum inferiorum, cum isti nihil in cælestia corpora, vel stellas imprimere possint, vel immutationem aliquam in eis facere, vt per sese est manifestum; sed nec possunt habere aliquam causam cum eis communem, cuius sint communes effectus, quia prorsus omnis motus, aspectus, ac dispositio stellarum procedit à sola causa superiori, effectus vero liberi, aut ex libertate dependentes, procedunt per se, & proprie, ac proxime à causa inferiori: quare nullam causam possunt habere communem, præter diuinam prouidentiam, à qua constat, longe diuerso modo dependere: nam aspectus, ac dispositio stellarum disponuntur tanquam naturales causæ ad vnum determinatæ, & absque vlla libertate, & necessario operantes. Liberi vero euentus, vel ex libertate dependentes disponuntur futuri per causas liberas, non necessario, nec ex determinatione ad vnum operantes, sed ex indifferentia ad vtrumlibet, à quibus proinde non eodem modo proueniunt semper, sed variis, ac diuersis modis, & cum frequenti mutabilitate: impossibile est ergo esse causas naturales eorum, vel naturalia signa. Probatur consequentia, quia causa, vel signum eodem modo se habens semper, & quod ex determinatione ad vnum operatur, vel significat, id causare, vel significare non potest, quod variis modis, & cum frequenti mutabilitate, ex propria conditione prouenire aptum est, & ita semper prouenit. Quod vero non sint supernaturalia eorum signa euidentius est: nam si supernaturalia forent, repugnat plane, lumine naturali, aut per naturalem scientiam, vel notitiā ab astrologis cognosci, vt ipsi iactant se eos cognoscere, sed per solam reuelationem, vel supernaturale lumen deberent cognosci: quod satis magnum absurdum est, putare eis talem notitiam communicari, cum ex sacris literis constet, Deum sibi reseruasse eorum præcognitionem. Temerarium igitur foret putare, vel præsumere sibi fuisse communicatam.

Ex

Ex quo secundum argumentum desumi potest, non minus efficax, quia Angeli iuxta communem totius scholæ consensum, per species sibi à Deo inditas à principio suæ conditionis cognoscunt, immo perfectè comprehendunt cælum, stellas, aspectus, ac dispositiones, & motus earum, & quæcumque naturalia corpora in toto mundo facta à Deo, atque etiam virtutes, & significationes naturales eorum, cum sint superiores substantiæ, quibus debita est talis cognitio; sed constat ex sacris literis, non esse Angelis communicatam talem notitiam futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, vt mox ostendemus; ergo nec in stellis, aut eorum aspectibus, vel dispositionibus, seu motibus, tanquam in signis eorum naturalibus continentur, nec eorum inspectionibus, aut vllo alio modo possunt per eas ab Astrologis cognosci. Ac tandem vrgeri possunt rationes istæ, quia impossibile est, signa falsitatis, aut mendacij à Deo effici, vel institui, sed euidenti experientia constat, Astrologos futura prænunciantes ex harum stellarum fatalium significatione, aspectu, vel dispositione sæpe decipi, & sæpe euadere falsas eorum prædictiones, vel ergo fatendum est, per eas non significari, vel certe falsa, ac deceptoria signa Deum condidisse, aut instituisse, nisi forte ignorantiæ eorundem Astrologorum adscribatur frequens earum deceptio, quod ipsi concedere renuunt. Probatur minor; quod decipiantur sæpe: nam si puer sub tali aspectu, vel dispositione, situ, ac motu talium planetarũ, talem vitam, mores tales; successus, vel fortunam talem habiturus est, qualem ipsi certo prænunciant, euidens est, sub eisdem stellarum aspectibus, ac dispositionibus in eodem puncto plures alios concipi, aut oriri, quos necesse foret, easdem prorsus conditiones habituros: experimur tamen habere valde diuersas; ergo fallacia plane sunt signa, & eorum inspectiones, ac prædictiones euentuum, vbi constat, locum non habere natiuitatis moram, quam pretendunt, quia in eadem prorsus duratione, & in eodem puncto contingunt multæ.

Probatur deinde ex sacris literis. Isaiæ 41. *Annunciate, quæ ventura sunt, & sciemus, quia dij estis vos*, & cap. 46. *Non est vltra Deus, nec est similis mei, annuncians ab exordio nouissimum, & ab initio, quæ nec dum facta sunt*. Et expressius adhuc cap. 47. vbi Deus Babylonios, & Chaldæos, hisce verbis reprehendit: *Defecisti in multitudine consiliorum meorum, stent & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, vt ex eis annunciarent ventura tibi*. Quam reprehensionem iustissime possumus his applicare, qui astrologis futura ex eisdem causis prænun

prænuntiantibus fidem adhibent. Ex quibus locis Ecclesia aduersus eosdem Astrologos sæpe definiuit falsas, & commentitias esse tales eorum prædictiones futurorum euentuum, damnans, atque anathematizans iudiciariam facultatem, & eius vsum, vt constat ex 2. part. decretorum cap. 26. per primas quinque quæstiones, & in Concilio Bracha. 1. cap. 9. & Toletano 1. in assertione fidei aduersus Priscillianum, & Alexandro 3. vt habetur capite ex tuarum, de sacrilegiis Sacerdotum, vbi Sacerdotem, qui impudentia magis, quam impietate per astrolabium eo animo constellationem obseruauit, vt auctorem cuiusdam furti deprehenderet, hac pœna mulctauit, vt per annum integrum non celebraret, monens illud factum cum grauissimo scelere fuisse coniunctum. Denique Sixtus V. celebrem constitutionem edidit anno milesimo quingentesimo octuagesimo sexto, nonis Ianuarij, & sui Pontificatus, primo, quæ incipit: *Cæli & terræ creator Deus*, & cuius titulus sic habet: *Contra exercentes Astrologiæ iudiciariæ artem, & alia quæcumque diuinationum genera, librosque de his legentes, ac tenentes*, per quam grauissimis verbis prohibet omnem diuinationem, prædictionem, ac prænuntiationem futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, sapientissimis rationibus ostendens, non solum eas, sed artes quaslibet, à quibus emanant, vanas esse, commentitias, perniciosas, & à primo mendaciorum omnium parente ortum habentes, quidquid astrologi, mathematici, genethliaci, & planerarij eas profitentes, contendant se ex variis stellarum signis, & aspectibus eas haurire. Merito ergo sancti Patres plura aduersus eosdem scripsere, ostendentes, sine fundamento prorsus in suis prædictionibus futurorum loqui, immo falsa confingere fundamenta, stellarum, ac virtutem cælestium, vt miseros homines fidem eis adhibentes decipiant, D. Clemens Papa lib. 9. recognitionum, D. August. lib. 7. confessionum, cap. 6. D. Gregor. Homilia 10. in Euang. Epiphaniæ, & plures alios citat Pererius noster, Rubius quoque lib. 2. de diuinatione.

Ex hac autem assertione infertur primo, nec posse hos planetarios futuros effectus, etiam ex hominum libertate non dependentes, sed casu euenientes certo præcognoscere ex syderum dispositione, & inspectione, vt quod à lapide cadente interficiatur homo, vel animali aliquo terram effodiente manifestetur thesaurus. Probatur hac ratione, effectus isti casuales non habent præter primam vllam causam certam per se, nec naturalem, & ex determinatione ad vnum operantem: nam ideo dicuntur per accidens, vel casu euenire: ergo nec possunt

possunt contineri, nec naturaliter significari per stellas, vel alias causas naturales inferiores, vel superiores: quare nec excogitari potest illud principiũ,in quo vel ex quo possint certo cognosci,vel deduci aut prænunciari antequã fiant,vel eueniant; vnde sequitur temeritate, & vanitate plenas esse eorum prædictiones vanosq;& temerarios esse eos certo prænunciãtes.

Secundo infertur, non posse planetarios certi alicuius hominis, regni, ciuitatis,casus, aut fortunam aliásve circonstantias humanarum rerum, vel negotiorum certo cognoscere,nec prænũciare.Probatur ex duobus:ex priori quidem,quia horum plura dependent ex libera voluntate vnius,vel plurium hominum,sed cælestia corpora nõ influunt per se in humanam libertatem,vt superiori quæstione ostẽdimus;ergo nec possunt effectus ex ea dependentes certo cognosci, ac prænunciari ab homine,immo nec abAngelo,seclusa diuina reuelatione:ex posteriori vero, quia ex ea parte,qua non dependent ab humana libertate,nullam habent causam naturalem per se,nec certam, aut determinatam, nec ex determinatione ad vnum operantem,in qua possint certo præcognosci.

Infertur tertio,non posse eos, qui Physionomicam aut Chiromantiæ artem profitentur, ex vultu hominis; nec ex lineis manuum,certo cognoscere, aut prænunciatre futuros hominis mores,fortunam,aut successus alios,quod sic ostendo. Quamuis lineæ istæ, vultus, aut aliqua alia corporis dispositio, aliquomodo indicare possit inclinationem hominis ad hæc, vel alia vitia,vel ad hanc,vel illam virtutem, aut manifestare aliquam aliam passionem, semper tamen relinquuntur particulares actus virtutum, aut vitiorum in potestate voluntatis eius, ex quibus cum dependeãt mores,exitus vitæ,aut successus eius præcognosci repugnat certo,aut prænunciari, quæ vero ad bonam, vel malam fortunam (vt aiunt) pertinent,partim ex eadem libertate dependent, partim casualia sunt, & ex vtroque repugnat certo præcognosci.

Quartò infero, non posse planetarios ex aspectu, vel dispositione syderum, aut planetarum, certo cognoscere, aut prænuntiare cuiuscunque hominis temperamentum, aut innatam propensionem, aut inclinationem; quod efficaciter probari potest, quia licet sydera influxum habeant circa hæc, quia corpora per se sunt, non sunt tamen integra eorum causa, sed plura alia ad ea concurrunt, videlicet dispositiones materiæ, virtus formatrix, & aliæ causæ particulares, à quibus maleficatur concursus cælestis, sed non possunt omnes has causas, & dispositiones (quia magna ex parte occultæ sunt

ſunt) exploratas habere:ergo nec poſſunt qualitatem affectus certo cognoſcere, & his explicata ſunt omnia,quorũ cognitio eis denegatur,& quorum certa prænuntiatio damnatur.Superſunt igitur explicanda, quæ certo, vel magna ſaltem probabilitate præcognoſcere, ac prænunciare poſſunt.

Sit igitur aſſertio ſecunda: ſyderum, planetarumque omniũ ortus,& occaſus, aſpectus, & eclypſes, & id genus alia ad ſtatum cæli pertinẽtia,certo poſſunt præcognoſcere aſtrologi, ac prænunciare,multo etiã tempore,antequam eueniant, ſicuti expreſſit Sixtus Papa V.in eadem conſtitutione citata non longe à principio,hiſce verbis: *Futuris euentibus ex naturalibus cauſis neceſſario,vel frequenter prouenientibus,quæ ad diuinationem non pertinent dumtaxat exceptis.* Et ratione probatur:quia iſthæc omnia non ex libero arbitrio,nec ex inferioribus cauſis modificantibus,ſed ex ſola diſpoſitione,ordine,ac motu cælorum,ſtellarumque;dependent,in quibus ſuas habent determinatas, certas ac naturales cauſas, quas abſque dubio poſſunt exploratas habere per ſcientiam ipſam aſtrologiæ,& multo tempore antequam fiant; ergo poſſunt ea certo cognoſcere,ac prædicere,ſine vlla temeritate, aut errandi periculo, certitudine quidem phyſica, vel naturali: nam cùm poſſit Deus immutare leges, & motus, ac diſpoſitiones aſtrorum,pro ſuo beneplacito, ſicut feciſſe conſtat in bello Ioſue,in horologio Achaz,& in ſanctiſſima morte Saluatoris noſtri, poteſt etiam deficere, quod per aſtrologiam cognoſcunt,principiis eius in eodem ordine, motu, ac diſpoſitione cælorum innitentibus, per ſupernaturalem potentiam Dei.

Aſſertio vltima, morbos, frigora, tempeſtates, ſterilitatem terræ, pluuias, ſiccitates, ac terræ motus vniuerſales, poſſunt ſæpe præcognoſcere aſtrologi, ac prænunciare certa quidem cognitione, ea certitudine, quam habere poſſunt naturales cauſæ,ac naturales ſcientiæ, non quidem nunquam deficiente, ſed raro,vt plurimum vero eueniente.Hæc etiam abſque dubio continetur,& colligitur euidenter ex illis verbis Sixti Quinti: *Futuris euentibus ex naturalibus cauſis neceſſario,vel frequenter euenientibus:* nam per effectus euenientes neceſſario intelligit effectus cæleſtes,& de his locuta eſt aſſertio noſtra præcedens, & naturaliter deficere repugnat,non dependẽtes ex vllis cauſis inferioribus,ſed ſolum ex naturali,ac neceſſaria diſpoſitione,& motu cælorum,non impedibili naturaliter,quare talis euentus naturali deficere repugnat,per effectus vero frequenter euenientes ex cauſis naturalibus,non eoſdem effectus, qui in ſolis cælis,atque ſtellis fiunt,nã iſti nõ ſolum frequenter eueniunt,ſed ſemper,

ſemper, & ideo non poſſunt naturaliter, ſed per miraculum dumtaxat impediri, aut deficere; ſed eos, qui ex naturalibus cauſis inferioribus, aut ſublunaribus proueniunt, de quibus conſtat aliquando (licet raro) deficere, vt conſtat de hyemali frigore, & pluuia, de verna ſerenitate & calore, ac de procreatione fructuum, quæ nihilominus certitudinem naturalem habere dicuntur, quamuis infimam, ſufficientem tamen ad generandam naturalem ſcientiam. Hos igitur effectus, & per hanc certitudinem poſſe ſane præcognoſcere, & prænunciare aſtrologos, aio, quia cauſas habent certas, & determinatas, atque ex determinatione ad vnum operantes, quas (vti proportionatas) poſſent exploratas habere; ſed addidi in vniuerſali, quia effectus iſti dupliciter ſumi poſſunt, nempe in ordine ad totam terram, vel ſaltem ad regionem aliquam magnam eius, vt ad Europam, vel aliam eiuſdem extenſionis, aut ſimilis, atque etiam in ordine ad magnum temporis ſpatium, vt ad annum, aut quid ſimile, aut in ordine ad vnam vel alteram prouinciam peculiarem, aut ciuitatem, & ad paruum, magiſque determinatum tempus, nempe vnius diei, vel vnius Lunæ quadrantis: & modo priori vniuerſaliter dicuntur conſiderari magis, vel minus, pro maiori, vel minori extenſione: morbos igitur, tempeſtates, ſterilitatem terræ, aut terræmotus, iuxta priorem conſiderationem certo poſſunt præcognoſcere, aut prænunciare: iuxta poſteriorem vero, non certo, etiam certitudine naturali effectuum raro deficientium, ſed ſola probabilitate, etiam frequenter deficiente. Rationem vero huius differentiæ aſſigno, quia licet eaſdem habeant cauſas effectus iſti, vtroq; modo conſiderati: ſed non eodem impedibiles, nã in ordine ad totam terram, vel maximã partem eius, & ad magnum temporis ſpatium raro impediuntur, frequenter vero ex toto, vel maxima ex parte, ſi in ordine ad vnam, vel alteram ciuitatem, ac termino, eius, vel etiã in ordine ad paruum, magiſque determinatum tempus accipiantur. Quod efficaciter poteſt à poſteriori probari: nam experimur, rariſſime contingere ſterilitatem totius terræ, vel partis eius maximæ, vt quod fructus nullibi prorſus procreentur, aut in tota Europa quod per totam terram, aut Europam totam, peſtis graſſetur, vel pluuiæ deficiant, in Bethica vero, aut Caſtellana prouincia, vel intra terminos huius, vel illius ciuitatis, ac pro paruo tempore quadrantis Lunæ, vel vnius diei, non raro, ſed frequenter aliquid horum euenit; ergo naturales cauſæ facilius impediri poſſunt, & impediuntur modo poſteriori conſideratæ, modo vero priori raro, quare certo poſſunt effectus, vel priuatio eorum præcognoſci,

& prænunciari in causis naturalibus modo priori, modo verò posteriori, probabili tantum cognitione sępe deficiente: & hinc est, quod Astrologi hos euentus prænűciantes in vniuersali raro falluntur, & fere semper eueniunt, vt ab ipsis prænuncientur (si peritissimi in sua sint facultate, & maxima diligentia adhibita decernant) prænunciantes vero eosdem in particulari sæpe decipiuntur, quia frequenter experimur, aliter euenire, ac ab ipsis prænunciantur. Et ratio huius deceptionis est, quia vniuersales causæ modificantur à particularibus, & proximis, à quibus productio effectuum maxime dependet, & ideo ex earum mutatione impediri potest: sed constat, particulares causas non posse esse ab eis exploratas, in particulari; vt ventum nubis dissipantem, aut congregantem in hoc vel illo particulari terræ situ, tali tempore regnaturum, quod à nemine potest certo præcognosci, propter occultissimam eius causam, iuxta illud Christi, Ioannis. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat*: ergo non possunt isti effectus in particulari certo præcognosci: ex quo dependet, vt pluuiæ tali tempore generétur, vel generari debeant, ex quo absque dubio contingit, prædictiones horum futurorum falsas reddi magna ex parte, & ideo certas non esse, etiam certitudine naturali, in quo assentior Patribus Conimbricensibus. Sed dissentio ab eisdem in alio, quod absque vlla distinctione negant, hos effectus præcognosci, aut prænunciari posse ab Astrologis certo iudicio, certitudine naturali, sed probabili dumtaxat, quod tamen negandum est, si sub tradita distinctione, quia iuxta primum membrum eius efficaciter probauimus posse certo prænunciari, quamquam sub alio non certo, sed probabili iudicio possit.

Superest Astrologorum fundamentum explicare, & rationem reddere, ob quam eorum prædictiones sæpe sint eisdem futuris euentibus consentaneæ, ita vt magna ex parte sic contingant, sicut ab eis prænunciantur, & verba quidem Geneseos ab eis opposita, quibus stellæ dicuntur à Deo conditæ, vt sint in signa temporum, in duplici sensu intelliguntur à sacris expositoribus in eorundem commentariis. In priori quidem ita vt signa dicantur, imbrium, siccitatum, ventorum, tempestatum, ac morborum, & aliorum similium, quas in nauigando nautæ, in serendo agricolæ, ac in medendo medici obseruare possint, & ex eorum obseruatione præcognoscere, ac prænuntiare futuros euentus eiusdem conditionis, de quibus in vltima nostra assertione loquuti sumus, dantes eis, quod in vniuersali possint eos certo cognoscere certitudine naturali, vt plurimum

eueniente, aut raro deficiente; in particulari vero, solum iudicio ac prædictione probabili, non raro deficiente, ita exponunt D. Chrysostomus, Theodoretus, Apolinarius, & Hugo. Posterior sensus non minus literæ consonat, videlicet, vt dicantur, stellæ à Deo conditæ, vt signa forent, quibus ordo, ac diuisio temporum notaretur, hoc est, vnde meridies, ac diei, noctisque horæ signarentur: quia prius quam Stellæ, Sol, & Luna fierent, nullum tale signum extabat in cælo; quem sensum eisdem verbis tribuunt Beda, Iunolius, Eucherius, & D. Thomas 1. par. quæst. 70. art. 1.

Circa secundum triplicem causam reddere possumus, ob quam non raro consonant astrologorum prædictiones euentibus futurorum, quamuis maiori ex parte mendaces, atque vanæ sint. sit autem prima, quam tradit Augustinus, 4. lib. confessionum, cap. 3. quia Deus aliquando certas hominum mentes sic excitat, quasi instinctu quodam sibi incognito, vt nescientes proferant, quæ consulentes in ordine ad alios fines à Deo præstitutos audire oporteat. Quo fortassis modo sortes, quibus ethnici vti solebant, aliquando exhibebant futurorum significationem, sed casuale vtrumque reputandum est. Secundam causam affert etiam D. Augustinus, 5. libro de Ciuitate, cap. 7. hisce verbis: *Non immerito traditur, cum Astrologi mirabiliter multa vera respondent, occulto instinctu fieri dæmonum, non bonorum, quorum cura est, has falsas, & noxias opiniones de astralibus fatis inserere humanis mentibus, atque firmare, non horoscopi notati, & inspecti arte, quæ nulla est.* Dæmones vero nec stellarum intuitu, nec aliunde futura contingentia, certo præcognoscere possunt, vt egregie D. Thomas, 1. parte, quæstione 75. articulo. 2. ex communi scholasticorũ consensu docet, & probat: nec proinde planetarij ex eorum suggestione, & ideo eiusmodi prædictiones eis suggerunt, æquiuoca oratione, & quæ in diuersas partes interpretari potest, vtuntur, ita vt si res in oppositum euenerit, non ipsorum falsitati, aut ignorantiæ adscribatur, sed interpretum inscitiæ. tale fuit oraculum illud, quod Æaci reddiderunt *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Postrema causa, & forte non minus vera, est, quia ex multis prænunciatis, impossibile est, quin vnum, aut alterum casu eueniat: planetarij vero nimis multa quotidie prædicunt, (ex quibus licet casu, respectu prænunciationum eorum) plura tamen coincidunt cum his, quæ ex aliis causis eueniunt; bene igitur stare potest, quod fallaces sint eorum prædictiones, & nihilominus plura ex his, quæ prænunciant casu, & per accidens, coincidant, cum euẽtibus per se intẽtis, & per se productis à propriis causis.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Figuram autem sphæricam necesse est habere cælum.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti docere, cuiusnam sit figuræ cæleste corpus, nec eget diuisione, quia in eo solum statuit vnicam conclusionem, eamque probat tribus argumentis. Conclusio talis est: Cælum habet sphæricam, seu rotundam figuram; quam probat primo hac ratione; prima figura debetur primo corpori, sed cælum est primum corpus, cum sit omnium nobilissimum, ergo debetur ei prima figura: at sphærica figura est prima, hoc est perfectissima omnium figurarum, tam earum, quæ in planis, quam quæ in solidis corporibus cernuntur, cum simplicior sit; vtpote vna tantum linea, aut vnica superficie constans, cui nihil addi potest, cum tamẽ aliæ figuræ pluribus contineantur lineis, aut superficiebus, vt patet: ergo hæc debetur cælesti corpori.

Secunda ratio procedit ex communi consensu Astrologorum, qui duplici via procedunt, in constituendis figuris, nam quidam corpora diuidunt in superficies, ex quibus componi censent, & hi solam figuram sphæricam, inter solidas non resoluunt in plures superficies, cæteras vero in multas resoluunt, vt pyramidem in quatuor triangulares; alij vero ordinem figurarum assignant, secundum species numerorum, accommodando figuras numeris, iuxta quorum sententiam circulus, tãquam simplicissima figurarum, accommodatur vnitati etiam simplicissimæ in genere numerorum; iuxta vtramque igitur sententiam, sphærica figura censetur simplicissima, ideoque prima, primoque corpori (quod est cæleste) debita, colligit Aristoteles ex rotunditate primi cæli cæteras cælestes sphæras sub eo contentas, atque etiam elementaria corpora, eadem rotunda figura prædita esse, quia illud, quod rotundo adæquatur, eique contiguum est, & omni ex parte ab eo continetur, eiusdem figuræ debet esse: sed constat sic se habere sphæras omnes cælestes, respectu Lunaris sphæræ; omnes ergo habent figuram sphæricam.

Tertia ratio procedit ex motu hoc modo, corpus cæleste mouetur motu circulari, ita vt vna eius pars succedat in spatio alterius; si igitur non haberet figuram circularem, sed aliquam

ex

ex rectis lineis, habenteſque angulos inter ſeſe diſtantes, fieret, vt in ſpatio vnius anguli alter ſuccederet, & ideo ſpatium hoc nunc eſſet corpore plenum, nempe dum ipſum occupat angulus, & poſtmodum vacuum, cum iam non occupetur ab angulo, ſed ſoli interuallo interiecto inter angulos correſpondeat: quare ſequitur ſupra cælum dari locum, dari vacuum, dari ſpatium corporeum, in quo extendi poſſit corpus. quod conſtat eſſe falſum, quia cum cælum ſit vltimum, ac ſupremum corpus, nihil horum ſupra, aut extra ipſum dari poteſt; & eadem abſurda ſequi aſſerit, ſiue cælum dicatur habere oualem, ſiue pyramidalem, vel quamlibet aliam figuram ab ſphærica diuerſam. Vrget deinde argumentum primo, quia euidens eſt, motum cæli eſſe omnium motuum velociſſimum, quia minus tempus quàm cæteri conſumit: neceſſe eſt ergo talem motum breuiſſimum fieri per breuiſſimam lineam, qualis eſt circularis, ex iis ſcilicet, quæ percurri poſſunt ab eodem puncto incipiendo, & ad idem redeundo; ergo cælum, quod ex propria natura in circulo velociſſime fertur, circularem figuram habere oportet. Vrget ſecundo, quia licet elementa non ſint inter ſeſe continua, nihil vacuum inter ea reperitur, ſed omni ex parte ſe contingunt, atque correſpondent. aqua complectitur terram, aquam aër, aërem ignis, & concauum Lunæ omnia: ſed conſtat de aqua & terra, eſſe corpora rotunda; de terra quidem experientia inferius oſtendenda; de aqua vero probat, quia ad humiliorem ſemper locum confluit; neque vnquam quieſcit, donec æquè à centro mundi diſtet, & par debet eſſe ratio de aëre, & igne, propter immediatam continentiam, neceſſe eſt ergo, cælum Lunæ omnia complectentem globoſam habere figuram, & pariter ſuperiores ſphæras; ex quibus infert totum mundum ſphæricum eſſe.

CAPVT V.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem eſt dupliciter in circulo moueri, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles capite præſenti, cauſam reddere, ob quam motus cæli fiat verſus anteriorem partem; hoc eſt, verſus hemiſphærium noſtrum. hoc igitur inquirit, & ſoluit, quia in ſempiternis, quale eſt cælum, ac motus eius, cum

ſemper eodem modo ſe habeant, nihil caſu ſit, ſed ex inſtituto naturæ omnia, aliquam igitur in eadem habere debent cauſam, cum nihil ſit, quod cauſam non habeat, præter primam, à qua dependent omnia, quod igitur cælum ſic moueatur, verſus anteriorem partem, & non alio modo, cauſam aliquam habere neceſſe eſt, & eam merito inquirit. Sed videri poſſet alicui, reprehenſione dignum, talem cauſam adeo difficilem inueſtigare velle: nam ſtultitiæ ſignum eſt, poſſibile exiſtimare cauſas omniũ, etiam difficilium inuenire, vel certe arrogantis animi, qui ſe omnia explicaturum confidit. Reſpondet nihilominus non ſtatim incuſandos eſſe qui difficiles quæſtiones excitant, ſed inſpiciendum, quo animo id faciant; nam ſi animo oſtentandi ingenium, famamque inaniter occupandi, reprehenſione digni erunt, ſi vero inueniendæ veritatis deſiderio ducantur, maxima eſt habenda eis gratia, ſi quid ingenio, ac labore reperiant, quod aut verum ſit, aut ſaltem vero ſimile videatur. Reſpondet igitur dubio propoſito, aſſerens naturam ſemper intendere id, quod optimum eſt, primaria ſcilicet intentione: nam contingit à primaria impediri, & tunc cum optima non poſſit, quaſi ſecundaria intentione deteriora intendit, & facit, vt contingit in monſtri productione; melius autem, ac præſtantius reputatur, quod cælum verſus anteriorem partem, noſtrumque hemiſphærium, à dextro in ſiniſtrum moueatur, quam modo oppoſito: nam dextrum digniorem partem denotat, à digniori vero motum incipere, in idemque peruenire, præſtantius eſt, & hæc eſt integra huius capitis ſententia.

Sed aduerſus eandem rationem dubitat D. Thomas, quia videtur in ea Ariſtoteles vitioſo circulo vti; docuerat autem in ſuperioribus, dextrum cæli in noſtro Oriente eſſe, quia inde incipit motus eius, nunc vero probat, cælum moueri à noſtro Oriente, quia ibi eſt dextrum, reſpondet, diſtinctionem partium cæli, in ordine ad motum, cauſam eſſe ob quam ab vna potius, quam ab altera incipiat motus; quam diſtinctionem efficit intelligenta, prius applicans virtutem vni, quam alteri, quod vero motus ab illa potius, quam ab alia incipiat, non cauſa, ſed ſignum diſtinctionis earundem partium eſt, abſque vitioſo autem circulo fieri poteſt, vt id, quod prius à ſigno probatum eſt, rurſus probetur per cauſam, quia probatio prior à poſteriori procedit, poſterior vero à priori, & hoc modo proceſſit impræſentiarum Ariſtoteles, cum in ſuperioribus à ſigno, vel effectu, & ideo à poſteriori proceſſerit.

Tractatus de figura, numero, ordine, & motibus corporum cælestium.

QVÆSTIO I.

An caleste corpus sphærica, seu rotunda figura præditũ sit.

MAgna fuit inter veteres Philosophos dissensio circa figuram cæli, vt Theodoretus in libro de materia, & mundo, atque etiam Plutarchus secundo libro de placitis Philosophorum testantur: nam quidam figuram, quasi oualem ei tribuebant, alij testudini similem, alij denique diuersas ab his, immo apud Sanctos Patres non fuit concors sententia; sed placet, varios omnes modos sentiendi ad duas extremas classes referrẽ breuitatis gratia.Prior igitur sententia denegat cælo rotundam figuram, eique tribuit figuram potius cuiusdam tentorij, quam hemicycli vocant, aut fornicis,ita sensit expresse Diuus Chry.ostomus homilia 14. & 17. epistolæ ad Hebræos, quibus locis reprehendit eos, qui rotundam ei concedunt ex illis verbis: *Tabernaculi vero, quod fixit Dominus,* sic loquens: *Vbi sunt,qui dicunt,moueri cælum, & qui pronunciant sphæricum esse, vtraque enim hæc sunt sublata per verbum, fixit*:In eadem fere sententia fuit Diuus Basilius,Homilia prima Hexameron post medium,vbi sic de cælo loquitur:*De figura quoque satis sunt ea quæ idem ille dixit,Dei gloriam enarrando,qui constituit,inquit,cælum vt fornicem* Quorum sententiam sequuntur alij sacrarnm literarum expositores, quos retulit D. Damascenus secundo libro Orthodoxæ fidei capite sexto,atque etiam Lactantius libr.tertio diuinarum institutionum, capite vigesimo quarto,vbi deridet eos, qui cælum omni ex parte rotundum posuere:In quos acrius inuehitur Procopius Gazeus in Commentariis super Genesim, capite primo & decimo septimo, exponens prima illa verba Genesis: *In principio creauit Deus cælum,& terram.* Asserensque eorum sentẽtiam alienam esse à fide Catholica,ideo aduersus eam in primis vtuntur variis sacræ paginæ testimoniis. Chrysostomus quidem obiicit verba illa,ex capite octauo epistolæ ad Hebræos:Alij vero alia expressiora ex Psalmo 103. *Extendens cælum sicut pellem*: Vbi pellis nomine idem, quod tentorium designatur: quibus expressiora adhuc sunt alia ex capite quadragesimo Isaiæ:*Expandit cælos sicut tabernaculum ad habitandum.* Arguit deinde ratione Lactantius, quia si talis figuræ cælum foret, eandem

dem haberet terra, quam constat, vndequaque ab eo contineri, & quasi circunscribi, & propterea eiusdem est figuræ: quod ideo absurdum est, quia ex eo fieret corpora omnia, quæ apud nos sunt, seu opposita omnia pendere.

Secundo potest probari ex stellis fixis, de quibus experientia docet, non semper æquè distare à terra, sed diuersis temporibus diuersam habere distantiam, quia dum prope Orizontem versantur, maiores apparent, cuius non potest alia ratio designari, nisi quia tunc propinquiores cernuntur: Sol præterea, & Luna nostris oculis non sub sphærica figura; sed sub plana apparent, puro etiam, ac sereno aere: ergo non sunt rotunda corpora, sed alterius figuræ ex planis, & ex consequenti cælum, cuius partes sunt, vel cui affixa, vel saltem cui accommodata. Ac tandem si cælo tribuenda est rotunda figura, maxime propter rationem Aristotelis, quia sequeretur ex motu eius, extra cælum dari locum, & vacuum, sed nihil horum sequeretur, si oualem haberet figuram, vel instar Cylindri esset; nihil ergo obstat, quin aliquam ex his figuram habeat, potius quam sphæricam. Probatur minor, quia si in figura oui, aut Cylindri designetur, axis ab vnō apice ad alterum traductus, ita vt cælum circa vtrumque apicem, tanquam circa polos voluatur, nunquam dabitur locus, vel spatium, sine corpore, & ideo nec vacuum, vt consideranti patebit.

Vrgerique potest argumentum, quia capacissima figura debetur cælo, cum sub se complectatur totum inferiorem mundum, sed figura sphærica secundum hanc extensionem, aut capacitatem, est omnium minima, vt docet Archimedes in libro de Isoperemetris: ergo alia potius, quam sphærica figura cælo tribuenda est, & forte quadrata erit congruentior, ob maiorem capacitatem, ac firmitatem, quarum ratione eam plures cælo concedunt Empyreo, vt in calce huiusce quæstionis videbitur. Et propter hæc fortasse dubius hæsit Diuus Augustinus libro secundo de Genesi ad literam, capite nono.

Posterior sententia asserit, cælum rotundam, seu sphæricam habere figuram omni ex parte perfectam: quam ante tempora Aristotelis in Italiam inuexisse referunt Pythagoram, & in Ioniam Thalem Milesium, & hos secutos fuisse Babylonios, Chaldæos, & Ægyptios: Ptolomæum 5. capite libro primo editionis magnæ, Alphraganum differentia 2. atque etiam Platonem in Timæo. Postea vero Aristoteles in sua Schola Peripatetica eam ex professo docuit, atque probauit cap. 4. huius libri, à qua in nostram Theologicam ita emanauit, vt nemine

mine dissentiente, eam amplectantur Scholastici omnes, tam antiqui, quam recentiores. Sed prius eam sequutus fuit Cicero secundo libro de natura Deorum, & post ipsum Diuus Hieronymus in commentariis capite 5. epistola ad Ephesios, vbi grauiter eos reprehendit, qui cælum non omni ex parte rotundum faciunt, sed fornicis instar curuatum. Quam sententiam non solum vt probabiliorem, sed tanquam veram amplectimur, nec solum censemus, sacris literis non aduersari, sed efficaciter colligi ex illis verbis Ecclesi.1. *Sol occidit, & in locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, lustrans vniuersa, in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Quæ omnia præstare nequaquam posset, nisi sphæricam figuram haberet. Valde etiam his finitia sunt illa verba Ecclesiastici 24. vbi diuina sapientia loquens ait: *Gyrum cæli circuiui sola.* Præter rationes vero Aristotelis capite quarto, à nobis elucidatas, efficaciter probari potest ex astrorum motibus, hoc modo: euidens experientia docet stellas fixas circundare terram, seruantes semper eandem distantiam inter sese, & eas, quæ prope Polum sunt moueri in circulum respectu eius, intra nostrum Orizontem, seruantes semper eandem distantiam ab stellis longius distantibus ab eodem polo, non secus ac mouentur claui affixi corpori sphærico apud nos; ergo motus earum vere circularis est, & ex consequenti ipsæ circularem figuram habent, & cælum, cui affiguntur, & Sol, & Luna mouentur, tam respectu terræ; quam maris, paulatim ascendentes ab Orizonte vsque ad medium cælum, deinde ad Occasum perueniunt, paulatim descendentes, à quo iterum ad ortum circulari motu redeunt; quod fieri repugnaret, nisi cæli quibus affiguntur perfecte rotundi forent, & vndique elementa complecterentur; quod euidenter ostenditur ex incrementis, ac decrementis Lunæ, siue enim corniculata sit, siue plena, siue ad plenilunium tendat, per incrementum lucis, siue ab eo deficiat per decrementa, semper crescit, atque decrescit circulariter illuminata a Sole, quod constat esse impossibile, nisi sit corpus circularis figuræ. Propterea in exemplum demonstrationis; quia a posteriori procedende hanc demonstrationem attulit Aristoteles 1. libro de posteriori resolutione, capit. 10. Omne illud, quod in orbem augetur per illustrationem est corpus sphæricum, sed Luna hoc modo augetur per illustrationem à Sole; ergo est corpus sphæricum, necesse est ergo, cælum, cui affixa est, corpus sphæricum esse. Et tandem experientia constat; diuersis motibus, & quodammodo oppositis moueri planetas, vt inferius

explicabimus, & isti motus diuersi necessario fieri debent supra polos, vel partes eorundem cælorum diuersas à Polis, super quos mouetur cælum sydereum. Quod non posse fieri sine eorundem cælorum penetratione, vel scissione, si figuræ ouales forent, vel instar Clyndri, facile à quocunque intelligi potest, & solum posse saluari tales motus per circularem figuram sphæricam. Hanc igitur habere necessarium est.

Neque ea, quæ sententia opposita attulit, aliquid aduersus nostram efficiunt, & in primis non significatur tabernaculi, vel fornicis, aut pellis nomine in scriptura figura cæli, sed officium; quasi dicatur, sicut tentorium tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra se recipiens, eodem pacto, cælum est quasi operimentum rerum omnium sub se degentium, & ideo veluti tabernaculum, siue tentorium, pellis, vel fornix. Nec etiam, cum dicitur Deum extendisse cælum, sicut pellem, designatur figura eius, sed facilitas condendi illud, & ideo sensus horum verborum est, quem D. Augustinus eadem verba exponens libr. de Genesi 2. ad literam affert, tam facile Deo fuisse cælum condere, quam facile nobis est, complicatam pellem, quam manu tenemus extendere. Quem etiam sensum indicauit plane Isaias ca. 41. hisce verbs: *Qui extendit veluti nihilum cælos.* Sed nec ratio Lactantij aliquid probat: nam omnia corpora grauia in nostro, vel opposito Hemisphærio degentia, suo pondere, & grauitate ad cētrum mundi tendunt, à quo non nisi ascendendo contra eandem eorum inclinationem deuelli possunt, quare non magis pendent, quæ in terra consistunt apud antipodas, quam quæ apud nos, & re vera nihil reperitur pendēs in vtroque Hemisphærio.

Ad secundum, negandum est, stellas in Orizonte minus à nobis distare, vel propinquiores esse, quam dum in medio cælo versantur, quin potius, vt ex astronomica proportione ostenditur, plus distant in Orizonte. Quod vero maiores nobis appareant, concedimus, negamus tamen, rationē huius esse maiorem propinquitatem earum: sed densitas medij ex vaporum, atque exhalationum congerie causata, maiorem illam apparentiam afficit. Vt enim docet Aristoteles tertio libro Metheororum capite quarto, atque etiam Seneca libro naturalium quæstionum capite septimo, quo medium densius est, maiora, atque propinquiora videntur corpora omnia, quod docet experientia in his quæ per aquam cernuntur. Quod adeo verum est, vt etiam dum sunt in medio cælo, aliquando maiores: & post modum minores nobis videantur iuxta maiorem. vel minorem vaporum copiam medio permixtam; quare maiores appa-

reut

rent hyemali, quam verno tempore ,& flante austro,quam borea .quia plures ventus ille vapores excitat ; Sol autem & Luna plana quidem nobis apparent corpora, ob nimiam distantiam,propter quam facile visus decipitur circa figuram; quemadmodum circa magnitudinem: nam de vtroque isto sydere iudicat minoris longe magnitudinis esse, quam terram, immo quam turrim, vel aliud corpus apud nos degens.

Ad tertium dicimus,non posse vllo modo habere cælum figuram oualem,vel esse quasi cylindrium, quia repugnaret sub primo mobili, proprium motum conficere inferiores sphæras, cum super diuersos Polos à Polis primi mobilis moueri debeant; quin,aut se perfringerent, aut mutuo se peruaderent, si talem figuram haberent. Et præterea talem figuram habere debet cælum in ordine ad motum,vt vbicunque, & quomodocumque construantur Poli, nõ sequatur ex motu eius vacuum, quod patet non habere oualem, aut quamlibet aliam figuram præter rotundam. Quod vero additur figurã sphæricam minimam esse inter omnes, distinguendum est, nam quoad loci occupationem, quã vocare possumus extrinsecam,siue externam capacitatem, verum est : quoad cauitatem vero, quæ vocari potest interna capacitas, potius est omnium capacissima & talem debuit habere capacitatem cælum potius, quam priorem in ordine ad finẽ, & effectus, propter quos conditum fuit à Deo.

QVÆSTIO II.

De numero cælestium sphærarum.

PRæsupponendum est, ne in quæstione de nomine hæreamus, nomen cælum, quasi æquiuocum esse, plures, ac diuersas habens significationes : nam primo accipitur pro superiore parte aëris, iuxta illud Psalm. *Volucres cæli.* Secundo accipitur pro globo includendo omnes cælos, si plures sunt, idque frequenter in Scriptura vtente nomine singulari, vt cum dicitur Matthæi 6. *Cælum, & terra transibunt.* Tertio ex multorum sententia accipitur pro corpore cælesti supremo,ac perfectissimo (quod Empyreum vocant) vt cum dicitur Diuus Paulus assumptus ad tertium cælum 2. Cor.15. Vltimo sumitur pro quolibet orbe,seu sphæra cælesti mobili ,vt Psal. 148. *Laudate eum cæli cælorum*: & iuxta hanc vltimam acceptionem procedit præsens controuersia de numero cælorum. Circa quam duo sunt hoc ordine discutienda ; primum , an sphæræ

cælestes

cælestes sint plures, vel vna tantum; postremum supposito quod sint plures, quo numero definiantur.

Et circa primum tenet prior sententia, vnicam esse sphæram cælestem, cui affixæ sunt stellæ, & cum quibus mouetur de Oriente ad Occidens: habet vero in profunditate cauitates quasdam, canalibus similes, in quibus inclusi sunt planetæ, & per quas mouentur, motu quidem proprio ab Occidente ad Oriens: ad motum vero totius cæli ab Oriente ad Occidens, & motus prior est, quasi piscium in mari. Ita sentit D. Chrysostomus homilia 4. in Genesim, vbi ait, eos, qui multos cælos dicere audent diuinæ Scripturæ auctoritati contradicere, cum Moyses vnum tantum cælum esse docuerit, ita scribens, *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Cuius sententiæ adhæret Acatius in 1. cap. Genesis, & Andræas Cisalpinus lib. 3. Peripateticarum quæstionum, quæst. 4. & adhæc ex recentioribus non desunt, quibus placeat fundamentum huius sententiæ. Præter verba Scripturæ, videtur esse, quia varij motus cælestes, variæque influentiæ in hæc inferiora saluari possunt, cum vnico orbe cælesti modo explicato se habente; ergo non debent plures admitti; nam res, præsertim grauissimæ, præcipuæque vniuersi partes, non debent sine grauissima, vrgentique necessitate multiplicari.

Communis tamen sententia scholæ tenet, plures esse orbes cælestes: ita censerunt omnes ferme antiquiores philosophi, Ægyptij, Chaldæi, Locrensis Pythagoricus, Plato 10. li. de Republica, Aristoteles 12. Metaphysicæ c. 8. tex. 47. & ex sanctis Patribus omnes ferme, qui de hac re loquuntur. Aug. lib. 10. de Genesi, c. 29 & in Psal. 32. Ambrosius lib. 2. Hexameron, c. 2. Basilius homil. 3. Hexameron, Damascenus 2. lib. Orthodoxæ fidei, cap. 6. & 7. D. Thomas 1. part. quæst. 68. art. 4. Theodoretus quæst. 11. in Genes. & omnes quotquot cælum Empyreum ponunt: cum euidens sit, præter illud dari cælum stellarum, & id videntur Astronomi tanquam certum præsupponere. Quam sententiam imprimis colligo ex sacra Pagina, quæ multis in locis in plurali numero de cælo loquitur Psal. 148. *Laudate eum cæli cælorum, & omnia, quæ super cælos sunt:* Ecclesiast. 24. *Ego feci, quod in cælis oriretur lumen indeficiens:* Ad Ephesios 4. *Ascendit super cælos cælorũ.* Sed ratione probatur ex motu Stellarum, & planetarũ, nam planetæ in suo motu nec vllum inter sese, neque cum stellis ordinẽ seruant. Et ex priori sequitur non esse in eodem orbe, sed in diuersis modo motis; ex posteriori vero non esse in eodem orbe cum stellis, & ex vtroq; plures esse orbes cælestes. At dicunt oppositæ senten-

tiæ Patroni in eodem quidem orbe moueri stellas, atque planetas propriis motibus, atque etiam motu totius cæli, non ita vt ei sint affixæ: sed sicut pisces in mari aquam penetrando seu peruadendo, nec enim ad vnum, nec alterum motum necesse est, esse cælo affixas, nam pisces in aqua vtrumque motum habent, etiam si non affigantur, sed discontinui sint, propriam quidem peruadendo, ac diuidendo aquam: & præterea mota aqua versus quamlibet differentiam loci eos secum rapit: ita ergo de stellis, ac planetis intelligi potest. Sed argumentum secundum probat, hoc esse falsum, & impossibile: nam vel stellæ mouentur diuidendo cælum, vel per quosdam circulos, & quasi canales, quos à natura habet: sed vtrumque est falsum. Primum quidem, quia ex eo sequitur cælum esse corruptibile, nam per diuisionem tandem corrumpitur corpus diuisum in minutissimas partes, præsertim si non sit fluidum & facile dissipabile. Quod non habere cælum docent verba illa Iob. cap. 37. quibus dicitur, cælum esse quasi aere fusum, quod est esse solidissimum corpus. Si vero mouentur non diuidendo cælum, sed quasi per canales, quos à natura habet, hinc quæram, an cauitates illæ, siue canales sint vacui omni corpore, vel aliquo pleni. Si primum, dabitur vacuum in natura rerum, contra totam Scholam Philosophicam, & efficacissimas rationes, quas suo loco attulimus. Si vero sint pleni corpore aliquo, aut tale corpus est eiusdem naturæ cum cælo, vel diuersæ: si eiusdem, falsum est quod semper diuidatur per motum, quia sequitur esse corruptibile: si vero sit naturæ diuersæ, sequitur violenter ibi detineri. Dabitur ergo aliquid violentum à natura, atque etiam in eo statu perpetuo permansurum, & vtrumque est falsum. Impugnatur tandem, quia stellæ in suo motu retinent eandem distantiam inter sese, sicut claui affixi moti in corpore sphærico: ergo necessario fatendum est, cælo affixas esse. Diuum autem Chrysostomum conatur exponere, & conciliare cum communi sententia D. Thomas 1. parte, quæst. 68. art. 4. aiens, nomine vnius cæli intelligere vnum corpus, quod est supra terram, & aquam, plures sphæras particulares, atque distinctas continens, quas communis sententia aliorum Patrum in plurali numero plures cælos vocat. Sacræ literæ iuxta proprietatem Hebraicæ linguæ, in qua magis consuetum est cælum in numero plurali significari, quam in singulari, passim loquuntur in eodem plurali numero, cælos cælorum, ad diuinas laudes excitandas, quo pacto eas intelligit idem Chrysostomus.

Præsupposito ergo quod plures sint sphæræ cælestes quærimus secundo, quo numero definiantur, (de qua re se dubitasse asseruit

afferuit Augustinus.) Et quidem duas tantum posuisse reperio. In qua sententia fuit D. Theodoretus, quæst. 21. in Genesim, vbi hæc verba scripsit: *Qui non credit secundum cælum esse rectam semitam, transgreditur; qui vero plures nominare conatur, adhæret fabulis, postposita Diuini spiritus doctrina: nam Moyses duos tantum cælos numerat, alterum factum ante lucem, alterum factum post lucem ex natura aquarum.* Atque etiam D. Damascenus 2. lib. Orthodoxæ fidei, cap. 6. vbi aere excepto, duos tantum cælos assignauit. Alij vero tres posuere, vt D. Ambrosius 2. lib. Hexameron; capite etiam 2. vbi tertium cælum negare se non posse, ait; plures vero non addit: quod videtur valde consentaneum doctrinæ D. Pauli 2. ad Corinthios 12. sic de se loquentis: *Scio hominem raptum vsque ad tertium cælum.* Præsertim, si per tertium cælum intelligatur Empyreum, vt D. Thomas cum aliis intelligit 2 2. q. 175. art. 3. hisce verbis: *Et sic tertium cælum dicitur Empyreum, quod dicitur tertium respectu cæli aerei, & cæli syderei, vel potius respectu cæli syderei, & respectu cæli aquei, siue Crystallini, &c.* Consonat etiam rationi desumptæ ex illo, quo docet Aristoteles, libro 12. Metaphysicæ, cap. 8. textu 48. videlicet, motum cæli esse propter motum astri ei affixi. Ex quo argui sic potest, supra cælum Empyreum nullum est astrum, cum cælum hoc sit supremum: ergo nulla est sphæra cælestis, nisi absque fine aliquo, & fundamento velit quis eam ponere: ergo si Empyreum omnino est tertium, vltra quod non est aliud, tres duntaxat numerari possunt sphæræ cælestes, vt sentit D. Ambrosius.

Alij tandem, sphæras octo numerandas censent: septem quidem; quibus septem planetæ affixi sunt, videlicet primam Lunæ, secundam Mercurij, Veneris tertiam, quartam Solis, Martis quintam, Iouis sextam, Saturni septimam, octauam vero pro stellis, quas fixas vocant, quia in hac octaua sphæra firmiter insident, & motu eius mouentur, & propterea firmamentum vocatur. Quare, eis constat, distare plus à terra, quam planetas. hunc numerum sphærarum cælestium posuere omnes ferme Ægyptij, & Chaldæi, Timæus Locrensis Pythagoricus, Plato 10. lib. de Republica, & tandem Aristoteles 12. lib. Metaphysicæ cap. 8. textu 47. & sic omnes intellexerunt, cælum sydereum, sicut est octauum, ita esse vltimum, aut etiam primum, & cum censuerint, moueri omnes, cælum hoc vocarunt mobile primum quod suo motu rapit cæteros, illosque motus complere facit viginti quatuor horarum spatio, quamuis proprios motus tardiores habeant. Fundamentum huius sententiæ potissimum est diuersi motus planetarum, qui continua obseruatione

uatione cognoſcuntur: nam ſeptem planetæ aliquando inter ſeſe ſeparari conſpiciuntur, atque etiam aliquando ſibi viciniores fieri, vt in Sole, & Luna cunctis eſt manifeſtum, neceſſe eſt ergo, vel eſſe orbes diſtinctos, vel diuerſis orbibus affixos eſſe, in quibus moueantur, quia repugnat in eodem motu eiuſdem eiuſdem ſphæræ hanc diuerſitatem, immo oppoſitionem inter partes reperiri, & numerus iſte cæleſtium orbium diu receptus fuit in Schola, ſed progreſſu temporis Aſtronomi plures, vt Ptolomæus Alexandrinus, Alphraganus, & alij diuturna obſeruatione ſe cognouiſſe teſtati ſunt, cælum ſydereum, ſeu firmamentum nonnihil retrogredi verſus partem Occidentalem centum annis vno gradu, vnde collexerunt, non eſſe primum mobile, ſed hoc motu ſe mouere ab Occidente in Orientem, ſex millibus annorum perficiendo talem motum ſibi proprium: motum vero diurnum ab alio corpore cæleſti ſuperiori habere, quia repugnat, motus adeo oppoſitos poſſe conuenire eidem corpori, niſi alter conueniat ei ex propria natura; alter vero quia rapitur à corpore ſuperiori, & propterea neceſſario addendum eſſe aliud cælum, quod ſit primũ mobile ſecum rapiens ſtellatum, & alios inferiores planetarum, eoſque compellens ad compellendum ſuum motum ſpatio vigintiquatuor horarum, quamuis proprios tardiores habeant. Poſt vero Aſtronomi poſteriores, vt Thebitius, Alphonſus Hiſpaniarum Rex, Georgius Purbachius, & Ioannes Monte Regius, præter hos duos motus in eodem firmamento cognitos, tertium animaduerterunt, quem vocarunt acceſſus, & receſſus, aut motum trepidationis, quia ſtellæ viſæ ſunt, quaſi in vnam partẽ aliquando inclinare, videlicet verſus vnum polum, quandoque verſus alterum, qui motus non poteſt conuenire eidem cælo ſtellato (cui affixæ ſunt ſtellæ) ex propria natura, cum habeat alterum ab Occidente in Orientem, quem abſoluit triginta, & ſex milibus annis; neceſſe eſt ergo, ſupra ipſum ponere aliud cælum nonum, quod naturaliter moueatur motu trepidationis, & ſecum rapiat per talem motum cęlum ſtellatum, quaſi faciens ipſum trepidare, & ſupra nonum cælum trepidationis decimum, quod ſit primum mobile perficiens motum propriũ ſpatio viginti quatuor horarum, ſecũque rapiat inferiores orbes, eos faciens motu diurno moueri eodem modo. Præter hos vero decem orbes reſtat cælum Empyreum immobile, quo cõpletur numerus vndecimus à multis iam in Schola receptus.

Sed aduerſus duos illos cælos ſuperadditos, nonũ videlicet, ac decimum obiiciunt recentiores quidam hoc modo: etiam ſi obſeruationes Aſtronomorum de motu retrogrado cæli

ſyde

ſyderei, ac de quorundam aſtrorum trepidatione in eo veræ, ſint, non compellunt duos cælos addere. Sed poteſt quiſpiam excogitare, cælum hoc moueri à ſua intelligentia vno quidem atque eodem motu, ſed ex illa parte retrogrado, atque etiam ex parte quarundem ſtellarum, quaſi trepidante, & ità non erit neceſſarium, alios motus multiplicare diſtinctos, & minus neceſſarium, multiplicare duo alia corpora cæleſtia. Nihilominus obiectio hæc non habet difficilem ſolutionem, hoc modo à poſteriori ex effectibus explicandam: nam communis ſententia ponēs ſphæras ſeptem pro totidem planetis, & octauum cælum, cui affixæ ſunt ſtellæ (quod vocat primum mobile) aſſerit primum mobile ſuo motu rapere cælos omnes inferiores planetarum, efficereque, vt motu diuino ſecum moueantur. Quo ſuppoſito neceſſarium erit omnes conditiones eius participare motus orbium inferiorum, in quibus planetæ inſident: ſi igitur cum retrogradatione illa, & trepidatione mouetur primum mobile, neceſſe eſt eadem participare motum diurnum Solis, & Lunæ, aliorumque planetarum, qui cum ſint terræ proximiores (præſertim Luna) conſpiceremus in motu eius tales defectus, quos nemo Aſtronomiæ peritus adnotauit. Signum igitur eſt, non dari in eodem motu cæli ſyderei, ſed in motu alterius corporis ſuperioris, & ideo ſi veræ ſint obſeruationes; ex eis deducetur nonum, ac decimum cælum, multiplicandum ſupra octo, quæ Ariſtoteles, & alij antiquiores Philoſophi poſuerunt.

Nihilominus noſtra ſententia eſt, valde probabile eſſe, nouem dumtaxat ſphæras cæleſtes ponendas eſſe, videlicet ſeptem pro ſeptem planetis, ita vt ſinguli in proprio, & cum proprio cælo moueantur: octauam ſphæram, in qua ſtellæ fixæ ſint; & firmamentum, ac primum mobile vocetur, ſecum rapiens cælos planetarum, vt poſuerũt Ariſtoteles, & cæteri antiquiores Philoſophi; & tandem ſupra omnes cælũ Empyreum, tanquam beatorum ſedem, de quo nonnulla dicemus quæſtione ſequenti. Ratio autem, quæ me mouet, ad non multiplicandum duas illas ſphæras, eſt; primo, quia iuxta vniuerſale illud principium, non ſunt multiplicandæ entitates reales, maxime corporeæ ſine vrgenti neceſſitate. Sed non affertur vrgens argumentum, quo probetur duo illa cæleſtia corpora addenda eſſe, præter nouem enumerata: ergo non ſunt multiplicanda. Minorem probo, quia ſolum multiplicata ſunt propter Aſtronomorum teſtimonium aſſerentium, duos illos motus ſe obſeruaſſe, nempe retrogradum firmamenti ab Occidente in Orientem, adeoque tardiſſimum, vt etiam circulationem

non

non minus, quam sex millibus annorum spatio absoluat, deinde motum trepidationis, quem stellæ nunc accedendo, nunc vero recedendo à polis ostendunt, quos motus constat non posse naturaliter conuenire eidem firmamento, neque simul cum motu diurno ab Oriente in Occidentem, & propterea necessarium esse multiplicandum aliud cælum, cui vnus motus eorum conueniat naturaliter, & proinde aliud, quod sit primum mobile, & idemmet firmamentum cum cæteris omnibus sphæris inferioribus secum rapiat ab Oriente in Occidentem, compellens circulationem absolute spatio viginti quatuor horarum; firmamentum vero, seu stellatum cælum; solum moueri naturaliter motu illo tardissimo.

Sed obseruatio vtraque cum primis lubrica est, & valde incerta, & parum pobabilis, neque tanti momenti, vt compellat, duo cælestia corpora multiplicare: ergo non sunt propter eam multiplicanda. Probatur minor, quod incerta sit; quia motus est sensibile commune, circa quod passim sensus decipiuntur, præsertim ad maximam, & prope infinitam distantiam, qualis est ea, quæ versatur inter nos, & octauum cælum; ergo facile est visum in obseruationibus illis decipi, ita vt talibus motibus moueri stellas iudicet, aut cælum ipsum, cum vere non moueantur; & hanc probationem minoris vrgeo ex duobus; ex priori quidem, quia longe minus à nobis distat Sol, quam stellatum cælum; & tamen circa magnitudinem eius decipimur, iudicantes longe minorem esse, quia magnitudo commune sensibile est, & longe distans; ergo facilius decipi possunt Astrologi, circa motus illos particulares firmamenti, ac stellarum eius, iudicantes dari, cum non dentur. Ex secundo vero, quia motus, qui tribuitur firmamento, tanquam proprius tardissimus est, cùm vnam circulationem non compleat minus, quam sex millium annorum spatio; ergo est imperceptibilis per sensum, præsertim ad tam magnam, & bene infinitam distantiam; quare repugnat, per sensum iudicare, quod moueatur tali motu, & proinde quod eius ratione multiplicandum sit aliud cæleste corpus, quod sit primum mobile, ad cuius motum diurnum moueatur.

Et argumentum hoc fortius conuincit, de accessu, & recessu stellarum, quæ cum sint corpora in infinitum pene minora eodem firmamento, cui affixæ sunt, & motus earum non velocior, longe minus perceptibile erit per sensum.

Sed audio duplicem solutionem huius argumenti, quam

pro Astrologis excogitare quis poterit: priorem quidem, quod licet tardissimus motus firmamenti, ac stellarum eius, nō sit perceptibilis sensu, dum fit, aut statim, ac facta est aliqua eius pars, tamen post longum temporis interuallū percipitur, quod aliquem (licet minimum) motum absoluerit, quemadmodum constat nobis, arbusta crescere, quorum incrementum sensu non percipimus, dum fit, nihilominus elapso aliquo tempore creuisse cognoscimus, & iuxta philosophiæ principia, motu continuo, quamuis sensu imperceptibili. Sic ergo motum proprium firmamenti tardissimum non percipimus fieri, elapso tamen tempore aliquo, sensu percipere possumus, motum fuisse, & nouam præsentiam, vel nouum eius modum comparasse. Ex quo cognoscimus motum eius, & hoc modo potuit continua Astrologorum obseruatione colligi proprius firmamenti motus, quantumlibet tardissimus, atque ex eo non moueri motu diuino tanquam sibi proprio; sed raptum ab alia superiori sphæra, necessario mutiplicanda. Posterior solutio excogitari posset, quod licet visus per se non posset immediate percipere talem motum, potest tamen per instrumenta quædam arte fabricata: quibus mediis experientia constat, ad longe maiorem distantiam idem corpus, aut motum eius percipi: tam perfecta ergo elaborari potuerunt similia instrumenta, vt eundem motum firmamenti (quantumlibet distantem) percipere eis mediis quispiam possit.

Nihilominus neutra harum solutionum vim argumenti diminuit; non prior, quia si vna circuitio firmamenti eget sex millibus annis, impossibile est tempori viginti annorum, aut triginta correspondere partem ita notabilem eiusdem circulationis, quæ sensu percipi posset ab eodem homine ad tam magnam distantiam; constat vero ab eodem non posse longiorem, magisque continuam obseruationem adhiberi, propter vitæ eius breuitatem, ab ea ætate mensurandam, à qua potest obseruationem inchoare, in eamque terminandam, in qua visus debilitari solet: ergo impossibile censendum est, similem motum tardissimum per se, vel aliquam sui partem continua obseruatione percipi sensu. Quod argumentum vrgentius probat de stellarum trepidatione, propter minorem longe earum magnitudinem, atque etiam propter motum illius stellæ (quam polum vocamus) respectu cuius desumitur accessus, & recessus earum: nam polus non est immobilis stella, cum moueatur ad motum cæli, cui affixa est; sed immobilis vocari solet, quia suo motu breue spatium percurrit, quod sufficit, vt fallax possit reputari obseruatio Astrologi putantis accessum,

cessum, vel recessum apparentem stellarũ ad polum, ex parte earum contingere, cum propter motum poli eisdem stellis adscribi possit. Posterior vero solutio longe debilior est, quia etsi ad limitatam aliquam distãtiam multum iuuent talia instrumenta, & plane efficiant, vt corpus aliquod visu percipiatur, quod sine eorum adminiculo percipi non posset, cæterum ad tam magnam inter nos, & octauum cælum intercedentem, plane est impossibile, aliquid adminiculi præstare, vt consideranti facile patebit, & hæc omnia non parum corroborare videtur motus eiusdem firmamenti rapti à superiori corpore, quod isti addendum putant; nam per ipsum lubricus valde redditur proprius, magisque confunditur, fitque ex consequenti minus perceptibilis ad tam magnam, & penè infinitam distantiam, cum sit tardissimus.

Secundum vero, quod in eadem minori argumenti dicitur, nempe obseruationem astronomicam tardissimi motus firmamenti, & trepidationis stellarum, non esse tanti momenti, vt propter eam probabilis efficiatur multiplicatio duarum sphærarum, ex eo probanda est, quia motus cælestium corporum ex propria natura ordinatur ad influendum in sublunaria corpora. Sed ad talem influxum parum, aut nihil prodesse potest tardissimus ille motus firmamenti, & multo minus quarundam stellarum, nonnulla trepidatio ex paruo accessu, ac recessu ad polum causata, quare incredibile videtur, ob tam leues causas auctorem naturæ duo cælestia corpora multiplicasse, cum per firmamentum, & cæteros orbes planetarum facile potuerit eosdem influxus præstare.

Denique etiam si demus illas tres motus differentias in cælo re vera deprehendi, non ideo cogimur, ad multiplicanda alia duo corpora cælestia: primo, quia forte tempore Platonis, & Aristotelis hæ differentiæ fuerunt notatæ, quod negari nequit firmo fundamento, sine arrogantia astronomorum huius temporis, & tamen octonario cælorum numero contenti fuere; non est ergo, cur nos compellat prædicta obseruatio (si datur) ad multiplicanda cælestia corpora, contra prædictos Philosophos.

Secundo, omnes illæ differentiæ rectè possunt conuenire eidem corpori ratione vnius tantum motus; ergo propter illas non sunt multiplicanda duo alia corpora cælestia. Antecedens probatur, quia solum tribuitur cælo stellato motus ab Occasu in ortum ex eo, quod stellæ illi affixæ spatio viginti quatuor horarum non describunt circulum perfectum ad idem punctum deueniendo, sed quasi à

tergo aliquantulum monent, ex quo loco repiuntur alio die motu diurno, idemque quouis die contingit; sed hoc in vno tantum motu respectu vnius corporis tantum potest optime saluari, ex eo solum, quod per illum non perueniat corpus in spatio viginti quatuor horarum, ad idem punctum, absoluendo perfecte circulationem illa duratione, siue quia sic à natura statutum est, siue quia à corporibus inferioribus, quæ secum rapit primum mobile, aliquantulum retardatur motus illius, per impreßiocem impulsus, quasi contrarij, mediante illorum proprio motu contrario. Et similiter dicendum est de motu acceßus, & receßus, seu de ista differentia motus (si datur) potest enim consistere in eodem motu primi mobilis facto per lineam gyratiuam, ita vt ponamus in octaua sphæra, vel in cælo Empyreo superiori circulum Zodiacum tot gradus continentem, quot stellæ fixæ declinare videntur, tum ad Austrum, tum ad Septentrionem, quem circulum Zodiacum peragrare poterunt stellæ fixæ per lineam gyratiuam, spatio septem millium annorum, sicut Sol ex communi sententia, dum per lineam gyratiuam vnico motu fertur, spatium vnius anni totum Zodiacum suum perlustrat, declinando interdum ad Austrum, interdum ad Septentrionem: nullum autem est fundamentum asserendi, octauum cælum moueri natura sua per lineam perfecte circularem, quæ ab eodem in idem omnino punctum redeat; siquidem nunquam id de facto contingit:neque Aristoteles vnquam id contendit,vt legenti constabit. Mitto quod alij hic indicant, videlicet, principium illud Aristotelis, vnum corpus vnico sibi proprio motu debere cieri, intelligendum esse de corpore moto à principio actiuo intrinseco: à natura enim corporis maxime simplicis nequit, nisi vna facultas motiua ad vnum naturalem locum dimanare, non vero de motu ab extrinseco illato, præsertim, si hi motus non sint sibi contrarij, & vtiles sint ad influendum in hæc inferiora, in quem finem cælum natura sua inclinatur.

QVÆSTIO III.

Quidnam sit de cælo Empyreo sentiendum.

QVinque sunt de cælo Empyreo breuißime expedienda, videlicet, an sit, quid sit, cuius rei gratia factum sit à Deo, hoc est, in quem finem ordinatum, an sua natura sit mobile, vereque moueatur, & cuius tandem figuræ: Circa primum

mum dicimus, non eſſe certum, tale corpus cæleſte dari, quia ſuperiores ſubſtantias, quales ſunt ſphæræ cæleſtes, non poſſumus à priori cognoſcere, cum ſint naturæ ſuperioris, nimiſque à nobis diſtantes, & alterius longè conditionis à ſublunaribus, ſed ſolum à poſteriori per motum, vel effectum: motum vero huius corporis nullum vidimus, immo neque vllum effectum ſumus experti: nulla ergo ratione à priori, nec à poſteriori conuincere poſſumus, quod in natura rerum ſit, ſed ſola auctoritate aſſeuerare poſſumus, non quidem ſacræ paginæ, aut traditionis Eccleſiæ, vel Conciliorum definitionis, quia nihil tale extat, ex quo firmum duci poſſit argumentum: nam ſi ex verbo aliquo ſacrarum literarum ab aliquo earum interprete deducitur per ſolam accommodationem, vel ſimilitudinem, aut metaphoram ſit, non ex ſenſu literali, quod ſatis eſt, vt infirmum cenſeatur argumentum. Auctoritas vero, quæ fidem huius rei cœpit facere, fuit Strabonis, vt refertur in Gloſſa ordinaria, Geneſis primo, ad prima illa verba eius: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Et eiuſdem Gloſſæ ſubſcribentis, atque etiam venerabilis, ac grauiſſimi Patris Bedæ capite ſecundo Commentariorum in Geneſim: à quibus id deſumpſerunt Magiſter in ſecunda, diſtinctione 2. vbi præfata verba interpretatur de cælo Empyreo, & cæteri Scholaſtici expoſitores eius; ibidem Diuus Thomas etiam prima parte, quæſtione 61. articulo quarto; & quæſtione 66. articulo tertio: Alenſis ſecunda parte, quæſt. 51. membr. primo, Magnus Albertus in tractatu de quatuor coæuis, quæſt. 4. art. 3. & 2. parte ſui tractatus 3. quæſt. 12. Gulielmus 1. parte de vniuerſo, Ægidius libro 2. Hexameron cap. 36. quos ſecuti ſunt recentiores vniuerſi, & Imola titul. de opere ſex dierum, diſputatione tertia, id probat ex Scriptura, & Patribus; quare communis facta eſt ſententia, cælum Empyreum ponens in Schola Theologica (nam Philoſophica non fuit eiuſmodi cæleſte corpus aſſequuta) propterea temerarium iam iudicaretur illud negare, & hac cenſura notari debet Caietanus, qui illud negauit in illa verba 2. ad Corinthios 12. *Raptum huiuſcemodi hominem vſque ad tertium cælum.* Neque omnino latuit cælum Empyreum ſanctis Patribus, quia licet adeo expreſſis verbis, aut proprio nomine de eo non fuerint loquuti, non obſcurè videntur illud inſinuare, Clemens Papa primo & ſecundo libro recognitionum, Baſilius homilia 2. & 3. Hexameron, Damaſcenus 2. libro Orthodoxæ fidei, cap. 6. Hilarius in illud Pſalmi 122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.* Theodoretus quæſtione 11. in Geneſim, Athanaſius, Chryſoſtomus, Theophil. in illa

verba octaui capitis Epistolæ ad Hebræos: *Minister sanctorum, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus*: videntur de cælo Empyreo accipere. Rupertus tandem lib. 1. in Genesin cap.6.

Circa quidditatem, vel essentiam cæli Empyrei conueniunt omnes, esse compositam ex materia & forma, cum sit certum (præsupposito quod sit) habere quantitatem, esse accommodatam sedem corporum beatorum. Materia vero & forma eius longe diuersæ rationis est à materia & forma aliorum corporum cælestium, ac maioris longe perfectionis. Quod ex tribus efficaciter colligitur, nempe ex fine, in quem inferius dicetur factum esse à Deo, nempe, vt sit quasi domus Dei, hoc est, beatorum domicilium, in quo Deus per claram visionem eis se ostendit, cui additur in eo etiam cōditos fuisse Angelos, vt communis sententia scholasticorum omnium tenet. Neque desunt qui affirment, propterea Angelos vocatos fuisse à Deo astra matutina huius perfectissimi cæli Iob.38. illis verbis, quibus eum interrogat: *Vbi eras, cum me laudarent Astra matutina, & iubilarēt omnes filij Dei?* & ita sua præsentia illū illustrare.

Colligitur secundo, ex supremo loco non nisi perfectissimo omnium corpori naturaliter debito, atque etiam ex perfectissima luce, qua pollet, alterius quidem conditionis, ac superioris ordinis, respectu lucis Solaris, & aliorum corporum, valde simili luce beatorum corporum, cum sit eorum accommodatissima sedes, quæ proprietas eius est, perfectissimam naturam illius indicans, & ab hac proprietate vocatum est Empyreum, hoc est igneum, non à calore nimio, sed ab eximia luce: & tandem ex immobilitate, nam adhuc ea inclinatione, quam cætera corpora cælestia habent ad motum, carere docent omnes. Constat vero, magnam perfectionem esse à motu penitus absolui, & esse quasi omnino à mutatione liberum, sicut status beatorum, quibus sedem præstat, immutabilis, atque æternus est ex propria conditione, sed si adeo magna, atque eximia luce ex propria natura splendet, quo fieri potest, vt ipsum oculis non inspiciamus: & ideo euidens nobis sit, quod sit in rerum natura?

Respondet Richardus in 2. distinct. 2. quæst. 2. ad 3. principalem causam esse, quod lux eius, quia perfectissima, excedit vim nostræ potentiæ visiuæ, & cum solis oculis gloriosi corporis proportionem habet, vel quia cælum crystalinum sua densitate impedit, ne videatur à nobis, propter nimiam distantiam, ac tandem, quia subtrahitur à Deo concursus generalis, ne à nobis videatur. Alij vero dicunt rationem esse, quia solum ex parte interna diaphanū est, ex parte vero externa nos respiciēte nimis

nimis densum: & hanc densitatem impedire, ne ad nos lucem effundat. Sed rationes istæ ex parte miraculosæ sunt, ex parte non consonant naturæ huius corporis, atque ex parte sunt insufficientes: quare melius respondet D. Thomas 1. parte, quæst. 66. art. 3. ad 4. his verbis: *Potest aliter dici, quod habeat cælum Empyreum lucem non condensatam, vt radios emittat, sicut corpus Solis, sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ, quæ non est conformis cum claritate naturali.*

Circa finem, in quem fuerit à Deo conditum cælum Empyreum, cœpimus iam ostendere, cuius rei gratia factum fuerit ad supremum hoc cæleste corpus, videlicet, vt quasi Theatrum sit ad recipienda beata corpora in suis distinctis sedibus & veluti beatorum curia, & hunc esse præcipuum finem, propter quem creatum sit à Deo, certum est apud nos. Sed an simul, vel ex consequenti fuerit ordinatum ad præstandum influxum aliquem circa reliqua corpora, vel nullum prorsus habeat, quæstionem habet, & prior sententia denegat omnem influxum, primo, quia ex fine, in quem condita est res à Deo, colligi debet operatio eius, sed cælum hoc non est conditum propter inferiora corpora, sed in gratiam rerum superioris, ac supernaturalis ordinis, nempe, Angelorum & hominum beatorum, vt quasi condigna sit sedes eorum: ergo nullam operationem, vel influxum habet circa inferiora corpora: nam si aliquem haberet, ex hac parte diceretur in eorum obsequium conditum, atque vt eis deseruiret, quod videtur dignitati eius derogare.

Secundo, quia corpora cælestia nec mouent, nec omnino agunt, nisi ab alio mota, cum motus, vt minimum, sit eis conditio agendi, vt superius à nobis statutum est, & ex se principio motus actiuo careant: sed cælum Empyreum ex propria natura est immobile, vt omnes statuunt: ergo nullum potest influxum habere circa alia corpora. Nec potest excogitari, qualisnã sit hic influxus, aut operatio, nisi prorsus diuinando. Et hanc sententiam tenuit D. Thomas in 2. dist. q. 2. ad tertium, Alexander secunda parte, quæst. 47. & plures alij ex recentioribus eam sequuntur. Et ipse etiam D. Thomas 1. parte quæst. 66. art. 3. ad 1. testatur, eam esse satis probabilem.

Posterior sententia, influxum aliquem circa alia corpora ei concedit, quam probabiliorem censet D. Thomas loco proximè citato, atque etiam quodlibeto 6. art. decimonono, eamq; sequitur Magnus Albertus in tract. de quatuor coæuis, q. 4. art. 14. Macrouius, in 2. dist. 14. Durandus, dist. 1. quæst. 2. Et Richardus, quæst. 3. circa tertium principale, & quidam alij, quos refert ipse:

ipſe : atque etiam Bonauentura, in 2. diſt. 2. parte 2.art. 1. & quæſt.2.numero 43.à quibus diuerſo modo explicatur influxus iſte ; nam illi, quos Richardus retulit, empyreo tribuūt diuerſitatem quorundam effectuum , qui in diuerſis terræ partibus æqualiter ab vtroque polo diſtantibus cernuntur , quia non poſſunt tales effectus aſtris, vel cælis mobilibus adſcribi : nam ſi ex horum influxu procederent,neceſſe foret, in toto illo clymate contingere. Illi vero quorum Bonauentura meminit, voluerunt circa nobiliſſimum corpus ſublunare, nempe humanum, agere , quemadmodum empyreum ipſum nobiliſſimum omnium ſuperiorum eſt, ita vt materiam præparet ad infuſionem animæ rationalis , ſicut alia corpora cæleſtia inferiora eandem diſponūt pro introductione animæ vegetatiuæ,& ſenſitiuæ , & tandem D. Thomas hiſce verbis explicat influxum cæli empyrei, 1.parte, quæſt.66. art. 3. ad 2. *Poteſt dici , quod influit in primum cælum, quod mouetur : non aliquid tranſiens, & adueniens per motum, ſed aliquid fixum , & ſtabile,puta virtutem continendi, & cauſandi, vel aliquid huiuſmodi ad dignitatem pertinens.* Probat D. Thomas primo , quia res quælibet facta eſt propter aliquam operationem,vt docet plane Ariſtoteles, lib. 2. de cælo, cap. 3.textu 17.& 1. Ethicorum, cap. 7. & 9 . atque etiam 9. Metaphyſicæ , c. 9. textu 91. quod aliis verbis docuitD.Damaſcenus 2. lib. orth. fidei, cap. 23.incongruum eſſe affirmans, aliquam dari in mundo ſubſtantiam penitus otioſam, hoc eſt, omni operatione vacantem, neceſſe eſt ergo,cælo empyreo aliquam operationē tribuere,& tranſeuntē quidē, cum immanentis non ſit capax:circa alia igitur corpora operabitur , vel otioſum erit , quod non eſt admittendum.

Secundo , quia partes vniuerſi habent inter ſeſe connexionem , & inferiora per ſuperiora reguntur , & adminiſtrantur: ſed adminiſtratio non eſt intelligibilis, niſi media operatione & influxu,ergo cum empyreum ſit pars vniuerſi,& perfectiſſima quidem, neceſſe eſt ab ea dependere, ac regi aliquo modo inferiora corpora , quod non bene intelligitur , niſi media operatione , & influxu eius.

Noſtra in hac re ſententia duabus aſſertionibus aperienda eſt. Prima,certum eſt hoc cælum aliquam operationem habere, & de operatione,quæ ſit ſimplex emanatio, vel reſultantia effectus à cauſa, certum eſt , non dari creaturam ea carentem, quia nulla datur ſubſtantia creata accidentium incapax , quia intrinſeca eſt imperfectio eius, eſſe per accidentia perfectibilem , qua ſolus Deus caret : ſed intima accidentia ſubſtantiæ, per quæ perficitur media emanatione ab eius eſſentia ſunt proprietates

prietates eius, quæ proximè oriuntur ab eadē essentia, tanquā ab efficienti; ergo nequit creata substantia carere operatione, pro vt simplicem emanationem comprehendit, & propter hanc saltem condita dicitur, hoc est, vt se per eam perficiat. Cum ergo certum sit cælum hoc, quantumlibet perfectissimum, habere essentiam specificam, certum esse debet, habere proprietates, quæ sint accidentia ab ea emanantes, ac proinde necesse est, habere operationem, prout comprehendit simplicem emanationem, quæ est quasi actio immanens.

Assertio secunda. Valde probabile nobis videtur, quod habeat veram ac propriam operationem, circa aliquod corpus se inferius, ac proprium influxum. Probatur vtrumque hoc modo: omnes, quotquot cælum empyreum posuerunt, censent esse omnium perfectissimum, cui ideo supremum locum concedunt: deinde esse lucidissimum, non solum, quia longe maiorem lucem habet quam Sol, sed quia longe perfectiorem, & quasi ordinis superioris, valde similem luci beatorum corporum, ratione cuius congruum, ac accommodatissimum eorum domicilium est, ergo valde probabile est, quod primum cælum. & forte plures alios eximia luce perfundat, quia cum sit corporea, non videtur negandum quod inferiores cæli talis illius actionis sint capaces, eamque recipiant intensiorem quidem, vel remissiorem, iuxta maiorem propinquitatem, vel elongationem; & cum illuminatio hæc sit vera, ac propria operatio, & lumen productum realis effectus in eis receptus, effectiueque productus à cælo empyreo, propriè etiam dicitur influere in inferiora corpora.

An vero, propter illuminationem, aliam habeat operationem, quam ponunt aliæ opiniones, lubricum est, & mihi valde incertum, ita vt diuinare videatur eas illi tribuere: nam specialis ille influxus, circa introductionem animæ rationalis in corpore nullo fundamento innititur, quia ita posset quispiam dicere, quod ad conseruationem hominis specialem influxum præstet, vel ad conseruationem aliarum specierum, influxus etiam pro effectuum varietate in hac, vel illa terræ regione producendorum, potius quam in alia, virtutibus stellarum tribui potest, non Solis, sed modificatis per diuersam proprietatem, aut virtutem, in his terræ partibus existentem, & non in aliis, quare non erit pro his effectibus necessarius influxus empyrei. Quod vero D. Thomas docet, empyreum influere in cælum sibi proximum aliquid fixum, & stabile, vt virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi, ad illuminationē a nobis explicatam referri debet, per quam forte

augetur virtus eiusdem cæli, ita vt influxū aliquē habeat in inferiora corpora, quem non haberet, vel non ita perfectè, nisi per lumen ab empyreo receptum. Vnde fit, nostram sententiam, esse valde consentaneam Diuo Thomæ, & argumentis ab eo adductis eam plane confirmari, vt consideranti facile constabit. Argumentis vero aliarum opinionum negauimus effectuum illorum varietatem Empyreo tribuendam.

Restat nunc, argumenta primæ opinionis denegantis Empyreo omnem influxum, soluere, & antecedens prioris, quod Empyreum non sit factum propter inferiora corpora, distinguendum est, nam propter illam, tanquam propter præcipuum finem, verum est, quia finis præcipuus, cuius gratia Deus illud condidit potius fuit vt congrua sedes, condignumque domicilium omnium beatorum foret, & quasi curia, aut ciuitas Regia; consequenter vero, quia pars vniuersi est, cæteris partibus aliquomodo vniri debuit, quod non nisi media aliqua operatione transeunti circa reliquas partes, vel aliquam illarum fieri potest, ex qua non potest dici, in obsequium earum factum, cum per illam potius ab eo perficiantur, quam ipsum ab eis. Si vero in obsequium totius vniuersi factum fuisse velit quis concedere, nihil ex eo imperfectionis contrahet: tum quia totum vniuersum Empyreo perfectius iudicatur, sicut totum qualibet eius parte, vt pote eam cum cæteris omnibus includens; tum etiam, quia beati omnes, tam homines, quam Angeli ad vniuersum, tanquam partes eius pertinere est in aperto: cum ergo conditum fuerit Empyreum in obsequium eorum, mirum non est, immo necessarium in obsequium vniuersi conditum fuisse, neutrum namque dignitati eius derogat.

Maior vero posterioris argumenti, quod corpora cælestia nihil omnino agant, nisi mota ab alio, plane falsa est, cum certo teneamus, illuminaturum Solem omnino immotum localiter post diem iudicij, & superius ostenderimus, cælestia corpora non solum medio motu locali agere in inferiora corpora, sed cessante omnino motu eorum. Quod vero vulgo dici solet, nullum corpus mouere non motum, interpretantur Patres Conimbricenses 2. lib. de cælo cap. 3. quæst. 2. art. 2. asserentes, necessarium non esse, quod actu moueatur, vt aliud moueat; sed quod moueri possit. Empyreum vero, licet non moueatur, potest tamen moueri, sed id sufficere, vt aliquo modo in inferiora influat; verum non est necessarium per locum ab intrinseco, vt vnum corpus moueat aliud, quod ipsummet mouens possit moueri: hoc est, vt aliquam habeat naturalem inclinationem actiuam, aut passiuam ad motum, quia mouens, vt mouens,

mouens, vel agens, vt agens, non mouetur, vt docet expresse Aristoteles, 3. lib. Physicorum, inde probans, quod actio non sit in agente, sed in passo, ex quo sequitur, non esse necessarium, per locum ab intrinseco mouens moueri posse, quia aliud mouere nihil ponit intrinsecum in mouente, hoc est, nullum actum, nec vllam potentiam; ergo nec dicit necessariam connexionem, cum motione passiua, neque potentia eius. Quod etiam conuincitur exemplo Dei, & Angelorum: nam Deus propriissime dicitur mouere omnia; & in ea agere, & tamen nec mouetur ipse, nec moueri potest: Angeli etiam mouent corpora cælestia, & nec mouentur ipsi, nec habent vllam inclinationem ad motum huiusmodi: ex quibus infero, quod etiam si per impossibile excogitemus, vnum corpus nullo modo posse moueri à se, nec ab alio per se, nec per accidens, nihilominus posset aliud mouere: vniuersalis ergo illa propositio falsa probatur, & propterea non repugnāt empyreum omnino immotum in inferiora agere.

Præterea assero, cælum empyreum nullam prorsus inclinationem habere ad motum localem, sed immobile esse localiter, ex propria natura, & solum præter naturam moueri posse: quia cum creatura sit, potentiam obediétialem habet respectu Dei, vt ab eo moueatur; Angelum vero arbitror non posse eum mouere per virtutem naturalem, quia cum sit ex propria natura omnium beatorum sedes: non subditur virtuti naturali Angelorum, quantum ad motum localem; nam vniuersale bonum totius curiæ cælestis, quale est immobilitas, & quietum omnium beatorum domicilium, superioris ordinis est, respectu naturalis virtutis Angelorum, valdeque eam excedit: sicut extrahere integrum elementum, aut cæleste corpus à propria sede, naturales vires vnius Angeli, immo & omnium, superat, eo modo, quo libro 4. Physicorum ostendimus, easdem superare, quod vacuum efficiat.

Circa figuram cæli empyrei non conueniunt recentiores pauci, qui de ea loquuntur, sed quidam asserunt, non esse rotundum, sicut cælestia corpora, quæ mouentur, quod videntur colligere ex illo Apocalypsis 21. *Ciuitas in quadro posita est.* Nomine enim ciuitatis cælū videtur intelligédum, cui additur magis esse accommodatam pro beatorum sede quadratam figuram, quam circularem maiorisque capacitatis ad continendum tam magnam corporum multitudinem. Et hanc partem sequuntur Patres Conimbricenses, 2. libro de cælo, capite 5. quæstione 1. articulo 2. Alij vero non putant, argumenta hæc probare, diuersam figuram tribuendam esse huic cælo

circulaà

circulari, quâ prædita sunt alia, sed omnia esse debere eiusdem circularis figuræ, cum sint quasi vnus globus, & præterea, quia supposito, quod empyreum aliquo modo influit in inferiora, quamuis non medio motu accōmodatior est figura circularis, ad influendum, quia cætera, circa quæ influit, æqualiter, aut saltem secundum proportionem, eius influxum recipere poterunt; constat vero non posse, si quadratam figuram habeat. Ego vero vtramque partem valde incertam iudico, & argumenta earum valde infirma, quæ ideo cuique facile soluenda relinquo, & liberam electionem vtriusque partis.

QVÆSTIO IV.

An quò situ eleuatiora sunt corpora cælestia, eò sint natura perfectiora.

PRæsupponit præsens controuersia ordinem cælorum, secundum situm, quem licet varium, & diuersum posuerunt antiquiores Philosophi, Astrologi ac Mathematici, inualuit iam in schola, & tanquam communis sententia in explicatione sphæræ recepta est ea, quæ talem ordinem situs in eis statuit, vt infimum sit cælum Lunæ, secundum Mercurij, tertium Veneris, quartum Solis, quintum Martis, sextum Iouis, septimū Saturni, octauum firmamentum, ita vocatum, quia stellas firmiter inhærentes, seu fixas, quæ proprium motum non habent, contineat, & propterea à Græcis, Aplanes, id est, nō errans appellatur: nonum vero, ac decimū, quæ ab aliis adduntur, aqueum cælum, siue crystallinum communi nomine nuncupantur, eo quod translucidi admodum, ac perspicui sint, vt aquarum, aut crystalli (quod quasi congelata aqua censetur) similitudinem referant, & vim refrigerandi habere censeantur, super quos Empyreum collocant, sicut apud nos supra firmamentum (nam in quacunque opinione supremum locum ei concedi debet.) Secundo præsupponit Auerroes, hoc lib. comment. part. 9. Iand. quæst. 12. & Duran. in 2. distinct. 14. orbes cælestes inter se esse specie diuersos, id quod docet Albert. Magn. tract. de 4. coæuis, quæst. 4 art. 4. & hoc lib. tract. 3. c. 4. Diuus Thom. 2. contra gent. cap. 91. ibid. Ferrar. & Caiet. 1. part. quæst. 66. ad art. 1. probat ex Aristot. 2. de anim. text. 34. & 35. asserente, singularia in eadem specie multiplicari propter speciei conseruationem, at corporis cælestis species in vno indiuiduo conseruari potest, cum illud sit incorruptibile; ergo non sunt plures orbes cælestes eiusdem speciei ex mente Aristot.

Aristot. Ratione etiam probatur primo, quia sublunari mundo corpora, quæ naturæ ordine diuersa exigunt loca specie diuersa sunt, vt inductione constat in 4. elementis, sed singuli orbes cælestes ordine naturæ exigunt diuersa loca; ergo specie inter se differunt. Secundo, materiæ cælestium sphærarum inter se specie differunt, vt probauimus ad cap. 2. lib. 1. quæst. 8. Ergo formæ à quibus illæ speciem sumunt potiori iure dissidebunt specie inter se, ac proinde composita ex illis coalescentia & alia cælestia corpora essent corruptioni obnoxia, vt ibi inferebamus. Tertio id ipsum roboratur, ex diuersitate accidentium; maxime motuum singulorum orbium, quæ quoties alicui corpori præ aliis, ex natura rei conueniunt, perspicue denotant, distinctionem saltem specificam principij substantialis, & hæc fuit vnica via Philosophiæ agnoscendi substantiarum distinctionis ortum, & interitum, quæ omnia æquè probant specificam diuersitatem inter orbes minores, & quasi partiales, de quibus infra, ac inter maiorem, & veluti totales sphæras, vt expendenti constabit. His igitur præsuppositis, quærimus, an quo eleuatiores sint, eo sint nobiliores, seu an idem sit ordo situs inter cælestes orbes, & ordo perfectionis, vel nobilitatis.

Et prima sententia tenet, non esse vniuersaliter verum, quod idem sit ordo situs, & dignitatis, inter sphæras cælestes, quæ mouentur; sed in eis duntaxat, præter orbem Solis: nam constat ex multitudine, varietate, ac nobilitate effectuum, quos producere videmus, nobiliorem planetarum omnium Solem esse; & ex consequenti ipsius orbem perfectiorem omnium corporum cælestium, quæ mouentur: nam globi cælestes (vt testatur Aristoteles 12. Metaphysicæ capit. 81. textu 48. propter sydera, quæ suo motu secum deferunt, facta sunt, & tamen ex communi sententia, Sol, & cælum, cui affigitur, quartum tenet locū; sic ergo non potest vniuerse verum esse, quod idem sit ordo dignitatis, & situs. Ita sentit Richardus in 2. distinctione 15. quæstione 5. circa secundum principale, non paucos Astrologos sequutus. Quorum sententiam amplectuntur etiam Patres Conimbricenses, 2. libro de cælo, capite 5. quæst. 2. articulo. 2. Addunt tamen æqua forte probabilitate dici posse, inter omnes sphæras eundem esse ordinem dignitatis, ac perfectionis, non includendo planetas, quia valde probabile est, Solem non esse continuum eidem orbi, cum quo mouetur, sed contiguum duntaxat, nec esse eiusdem speciei, sed diuersæ, & nobilioris longe naturæ; & propterea Sol, quamuis perfectior sit cunctis orbibus

bibus mobilibus, atque etiam cunctis planetis, quæ in eis, & cum eis mouentur: orbis tamen solaris eundem cum cæteris situs, & dignitatis seruat ordinem.

Secunda sententia absolute docet, inter orbes cælestes, & planetas eundem esse ordinem perfectionis, ac situs. Hanc amplecti videtur Diuus Thomas 12. libro Metaphysicæ ad text. 44. & cum eo alij: quam in primis colligunt ex doctrina D. Dionysij 6. capite cælestis Hierarchiæ, & ex Aristotele 4. lib. Physicorum, text. 49. hoc modo, Idem ordo, qui reperitur inter ea, ex quibus constat superior mundus, nempe, Angelicus, & inferior, nempe, elementaris, reperiri debet inter ea, ex quibus constat mundus medius, nempe cælestis, sed inter ea, ex quibus componitur mundus Angelicus, & inter ea, ex quibus componitur elementaris, idem est ordo situs, & perfectionis: ergo idem etiam esse debet inter corpora cælestia: probatur minor, quia suprema Hierarchia in ordine est etiam perfectione suprema, & eodem modo media, & infima apud D. Dionysium, & apud Aristotelem idem est ordo situs, & dignitatis inter elementa: nam ignis situ excellens est omnium perfectissimus, & sicut terra obtinet infimum locum, sic etiam est omnium imperfectissima. Aristoteles 12. Metaphysicæ capit. 8. textu 44. docet expresse ordinem intelligentiarum mouentium cælestes sphæras, esse secundum ordinem motuum, & mobilium, ita vt pro cuiusque sphæræ natura suus respondeat motor, nempe inferiori ac imperfectiori inferior ac imperfectior; superiori vero, ac perfectiori superior, ac perfectior motor: sentit igitur aperte eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter omnes sphæras cælestes, nam valde incongruum foret, & Angelorum dignitati dissonum, quod perfectior moueret imperfectiorem, atque inferiorem sphæram, & imperfectior superiorem, ac perfectiorem.

Probatur ratione: primo ex effectu, nam eo dignior est causa, quo digniores producit effectus, cum in eius virtute contineri debeant: sed quo planetæ eleuatiorem situm habent, eo nobiliores edunt effectus, & pariter sphæræ, quibus insident (si istæ habent distinctum influxum à planetis:) ergo idem prorsus est ordo dignitatis, & situs inter eos. Probatur minor, quia astrologi tribuunt Saturno vim conseruandi res fixas; & permanentes; & inclinandi ad altissimarum rerum contemplationem, iuxta propriam capacitatem: Marti vero fortibus viris præsidere, quos nobilissimos effectus esse, per se constat.

Secundo, corpus, quod continet aliud, comparatur ad illud, ſicut forma ad materiam,& ex conſequenti, tanquam dignius indigniori, vt teſtis eſt Ariſtoteles 4. lib. Phyſicorum, cap. 5. textu 49. ex quo colligit, elementum, quo ſuperius eſt, eo eſt nobilioris naturæ,quia inferius continet: ſed ſphæra ſuperior, atque etiam planeta continet, ac circundat inferiorem non ſecus atque elementum ſuperius: ergo neceſſe eſt nobiliorem eſſe & proinde eundem eſſe ordinem ſitus, & nobilitatis inter omnes. Vrgeo argumentum ex firmamento,ſeu ſtellata ſphæra, variis ſtellis prædita, effectu, viſuque inſignibus atque etiam ex Zodiaco circulo duodecim ſignis ſplendente, ſub quo planetæ omnes incedunt, & vnde conſeruatio omnium rerum corruptibilium, omnium temporum viciſſitudines, totius terræ fructus, animantium omnium procreatio, ac denique totus hic mundus inferior dependet, quod proinde nobilius multo eſſe debet cæteris omnibus ſphæris inferioribus, atque etiam planetis omnibus in eis, & cum eis motis. Cuius etiam ſupremam dignitatem colligere licet ex dignitate ſuprema motus,per quem cæteras omnes ſphæras, ac planetas ſecum rapit, & motum diurnum explere facit. Eodemque argumento probatur de reliquis iuxta ordinem ſitus, qui idem proinde erit, ac dignitatis inter omnes, nulla ſphæra, nulloque planeta excepto.

Noſtra ſententia aſſerit, eundem eſſe ſitus, ac dignitatis ordinem, inter omnes ſphæras cæleſtes, ſecus vero inter aſtra: ita autem nobis ſentiendum eſſe iudicamus, quia efficaciora nobis videntur argumenta poſterioris ſententiæ,quantum pertinet ad ordinem ſphærarum, quarum ſuperiores continent, atque comprehendunt inferiores, quod non videtur ſtare poſſe, niſi nobiliores ſint, cum naturalis comprehenſio maiorem perfectioné importet,vt in elementis eſt manifeſtum.Excogitare vero, quod Deus fecerit ſphæram Solis quantitate minorem,dignitate vero,aut perfectione ſuperioré,fundamento rationis caret, quia ſi maior capacitas ſuperiorũ poſtulat maiorem perfectionem, aut maior perfectio maiorem capacitatem; & ſphæra Solis perfectior eſt ſuperioribus, ex propria natura poſtulabat capacitatem maiorem:quare neceſſe eſt fateri, non eſſe factam à Deo cum ea quantitate, quam natura eius poſtulabat, quod ſine miraculo non potuit contingere; miracula vero in naturali rerum conditione ponere, alienum eſt à recta Philoſophia.

Cæteris quoque argumentis non bene poteſt ſatisfieri,quantum ad ordinem ſphærarum pertinet, vt ea percurrenti facile

con

constabit; & propterea iudicamus, quantum ad hanc partem, discedendum esse à priori sententia. A posteriori vero sententia discedendum duxi, quantum ad planetas; inter quos non videtur nobis necessarium, eundem esse ordinem situs, & perfectionis; nam de singulis stellis fixis certum mihi videtur, & à nemine in dubium reuocatum, nobilitate vinci à quocunque planeta, vt ostendunt nobiliores, atque euidentiores effectus, quos planetæ edunt, & quos nemo concedit stellis singulis firmamenti, neque alios tantæ perfectionis, & tamen istæ situ excellunt omnes planetas Et tandem cum Sole nemo audebit comparare quamlibet stellam firmamenti, quam tamen secundum ordinem situs eo superiorem nouit: non est ergo necessarim, eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter planetas. Cui addo, nec inter eos vnum continere alterum, eumve comprehendere, vt propterea iudicandum sit eum nobilitate vincere, sicut inter sphæras cōtingit. Bene ergo potuit perfectior planeta in loco inferiori collocari, absque præiudicio suæ nobilitatis; quia partes ex propria natura ordinantur ad perfectionem & bonum totius, cuius gratia fiunt, & fiunt quidem propter operationem propriam, iuxta proloquium Aristotelis, vt per eam totum ipsum perficiunt. Talis ergo situs debetur cuique planetæ in vniuerso, qualis congruit exercitio propriæ operationis, & iste est conueniens propriæ perfectioni, multitudo itaque, varietas, & excellentia operationum solarium, quasi medium locum postulat in vniuerso; nam si superiorem haberet, nec illuminare, neque suo calore fouere posset sublunaria copora, sed remisse quidem, propter nimiam distantiam; quare frigescerent omnia, & caloris defectu perirent, neque possent vitales operationes fieri, nec ideo species viuentium corporum conseruari, neque homines lucis defectu proprias exercere operationes; ergo sicut iste naturalis est ei, quemadmodum naturale est sua virtute vniuersale bonum totius vniuersi respicere, & quantum potest iuuare, ac perficere, & ex consequenti bonum singularum partium, quibus constat.

Et hæc multitudo, varietas, atque excellentia operationum, & effectuum plane conuincit nobilitatem naturæ Solaris præ cæteris astris, & sphæris. Quod est enim corpus cæleste? quod astrum? quis planeta? quem sua operatione, atque effectu Sol non perficiat? nullum profecto: cælestes omnes sphæras, planetas omnes, omniaque astra, suo lumine perfundit, atque collustrat, vsque adeo, vt non pauci arbitrentur, nec micam luminis à se habere, sed quidquid habent, à Sole mendicare. Quod est etiam sublunare corpus, quod ab initio suæ generationis

non incipiat iuuari, foueri, & perfici à Sole? Immo, quod Sole deficiente, produci possit in natura rerum? Atque etiam iam productum conseruari? nullum profectò. De homine ipso creaturarum omnium corporearũ perfectissimo protulit Aristoteles secundo libro Physicorum, non à solo parente, sed à Sole simul progigni, ita vt quasi alterum eius parentem eum vocare possimus. Audiamus sacram Paginam Solis excellentiam his verbis egregie extollentem. Ecclesiast. 43. *Sol in aspectu annuncians in exitu, vas admirabile, opus excelsi, in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere?* & paucis interpositis: *Magnus Dominus, qui fecit illum.* Audiamus etiam D. Dionysium, eximium Philosophum, atque præclarum Theologum, 4. cap. de diuinis nominibus, nõ longe à principio, eiusdem Solis encomia sic prosequentem: *Ita & diuinæ bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splendens, & superlucens Sol, secundum multã resonantiam boni, & omnia quæcunque participare ipso possunt, illuminat, & superextensum habet lumen ad omnem extendens visibilem, & sursum propriorũ radiorum splendores:* & post pauca addit. *Sed & generationem visibiliũ corporum confert, ad vitam mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mũdat, & renouat.* Quibus ad Solis naturam commendandam, & super astra omnia, cælestiaque corpora efferendã, nihil elegantius, nihil sapientius proferri potuit. Quos omnes effectus non sola fide sapientium hominum, sed euidenti experientia nouimus: de cæteris vero astris, planetis, atque corporibus cælestibus, nec tot, nec tam varios, neque tantæ nobilitatis experti sumus; neque tantorum virorum testimoñio comprobare possumus. Cum ergo ex effectuum nobilitate mensurari debeat nobilitas causæ, sequitur, astrum Solis, à quo emanant, primum nobilitatis locum obtinere inter astra omnia, planetas omnes, omniaque cælestia corpora: sed constat non habere supremum situm, ergo dicamus necesse est, non esse eundem ordinem nobilitatis, & situs inter planetas, nec inter planetas, stellas, & sphæras cælestes, quamuis facta comparatione inter solas sphæras idem sit.

Neque argumenta aliarum opinionum aliquid efficiunt: prioris quidem probant tantum de Sole, non eodem modo ordinari cum cæteris planetis, aut sphæris cælestibus secundum situm, ac secundum nobilitatem: de sphæra tamen eius comparatione aliarum non probant esse nobiliorem, quia neque est certum Solem esse partem eius, neque ei continuum, sed nec eiusdem speciei, quæ probare oportebat, vt probaretur, non esse eundem ordinem situs, & perfectionis inter sphæras

cæleſtes. Quod intelligo, etiamſi quartum cælum tribus orbibus conſtet, vt aſſerit hæc ſententia, de quibus omnibus mox erit ſtatuendum.

Argumenta etiam poſterioris ſententiæ maiori ex parte ſolum probant facta comparatione inter ſolas ſphæras. Quæ vero de peculiaribus, atque excellentioribus effectibus aliorum planetarum aſſumunt aſtrologi ad probandum, nobiliores eſſe Sole, commentitia plane ſunt, (vt bene adnotarunt Patres Conimbricenſes ſecundo libro de cælo, capitulo 5. quæſt. ſecunda art. 3 & licet vera forent, falſum tamen, quod nobiliores effectibus à Sole emanantibus: nam vniuerſaliores ſunt iſti, cum non ſolum ad inferiorem mundum, ſed ad ſuperiorem quoque extendantur, & modo longe nobiliori eos producit Sol, quam firmamentum cum ſuis ſtellis producat alios.

Quod etiam de ſignis Zodiaci affertur, confirmat potius maiorem nobilitatem Solis ſupra firmamentum, & ſtellas eius, cum effecta illa, quæ ex eis ſequuntur, Soli potius nobiliori modo adſcribi debeant, quam firmamento, atque ſtellis eius. Ac tandem, quod de perfectione continentis, aut comprehendentis corpus ſupra contentum, vel comprehenſum affertur, probat quidem, ſed de ſolis ſphæris, inter quas continentia, ac circunſcriptio locum habet, non tamen de planetis, quæ neque ſe continent, nec circunſcribunt (vt ſatis per ſe eſt manifeſtum) ſed nec eſt certum, ſed valde dubium, quod continui ſint cum ſphæris, & ideo tanquam partes earum ſe habeant, vt propterea ſequatur ſuperiorem ſphæram eo ipſo, quod inferiorem continet planetam ei continuum, ac eius partem cõtineat: ſed probabilius forte eſt oppoſitum; quare neque ex hac parte probatur, eundem eſſe ordinem ſitus, & nobilitatis, facta comparatione planetarum cum ſphæris, ſed de his plenius, & planius mox loquemur. Et de diſtinctione ſpecifica orbium, & Aſtrorum dicemus paulo inferius.

QVÆSTIO V.

An quodlibet cæleſte corpus ſub primo mobili contentum duplici motu moueatur.

COmmunis eſt ſententia Aſtrologorum, & Philoſophorum, cæleſtes ſphæras præter primam duplici agitari latione, altera, qua à primo mobili rapiuntur; altera, per impetum à propria intelligentia impreſſum. Manifeſto enim experimento compertum eſt, Solem, Lunam, & cæteros planetas

netas ab Oriente in Occidens motu diurno cieri: ad sensum enim constat, tam stellas fixas, quàm errantes ab ortu supra nostrum Orizontem ascendere, pergere deinde in Occasum, & iterum in Oriente, nasci. Sed non minus exploratum est, dissimili quodam gradu retromeare, & non semper ab eodem Orientis puncto ascendere per nostrum Orizontem, sed modo ab vno postea tardius ab alio mutata inter se, & cum stellis distantia; quod quidem nequit contingere, nisi præter motum raptus primi mobilis aliis propriis, & distinctis inæqualiter planetarum orbes pergant. Hæc tamen communis sententia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Quidam enim vulgari trutina rem expēdentes existimarunt, inferiores orbes duplici motu distincto, & quasi modo opposito simul in orbem cieri: ita vt proprio motu, à propria intelligentia in Orientem tendant, ac simul ab intelligentia primi mobilis motrice in contrariam partem versus Occidentem rapiantur. Ita ex recentioribus multi, quos sequi videntur Patres Conimbricenses hic cap. 5. quæst. 4. art. 1. qui omnes sibi habuerunt persuasum, hunc esse sensum communis sententiæ Sancti Thomæ, Doctorumquè omnium mentem. Quorum fundamentum est, quia aliter non apparet, qua ratione stare possent ea, quæ in cælis perspicue deprehendi diximus.

Alij tamen propius ad veritatem accedentes ita communem sententiam intelligunt, vt quilibet orbis inferior in rigore, & proprietate physica vnico dumtaxat motu moueatur, qui tamen à duplici virtute motrice opposita; seu à duplici intelligentia è contrario impellente procedat, propria altera Orientem versus imprimente impetum, altera primi mobilis in contrarium rapiente. prior pars statim probabitur. Secundam vero ita suadere conantur, quia nisi hoc detur, intelligi nequit communis sententia adstruens singulam inferiorum sphæram duplici motu rotari, quam tradit expresse Aristoteles hoc 2. libro capite 2. textu. 16. & capite 6. textu 35. & capite 12. textu 60. Diuus Thomas ibidem, lectione 17. & 18. & omnes Philosophi, & Astrologi plane supponunt, quos citant Patres Conimbricenses supra, & Pater Clauius in capite 1. sphæræ à pagina 51. immo nec alia via constare possunt diuersi stellarum aspectus, coitus, & distantiæ. Si enim motu tantum raptus ferrentur, æquabiliter semper, motuque, & distantia vniformi procederent. Cum tamen Astrologi certissime obseruauerint, planetas non semper in eodem puncto Orizontis oriri, sed nunc iuxta lineam æquinoctialem, nunc vltra, citraue, nec semper eodem temporis momento, sed tardius semper, ac denique inæ-

quali inter se,& cum Stellis fixis distantia id quod stare nequit, nisi præter impetū primi mobilis alius à propriis intelligentiis versus ortum inæquabiliter inferioribus sphæris imprimatur.

Nostra in hac re sententia duplici assertione explicanda est. Prima sit, inferiores sphæræ propriè non mouentur simul duplici motu Physico Hæc conclusio est Doctorum secundæ sententiæ contra primam:quæ hac ratione efficaciter probatur : Motus localis est acquisitio localis præsentiæ, aut diuersi modi præsentiæ, sed inferior orbis non adquirit plures præsentias simul, aut plures positiones partium in loco, sed vnicam tantum versus Occidens, igitur non nisi vnico motu mouetur. Perspicua est consecutio:quia nequit simul ab eodem corpore eadem præsentia acquiri duplici motu opposito, aut quasi opposito,neque id intelligi potest. Minor probatur:ex cōmuni enim omnium sententia non potest idem corpus naturæ viribus habere simul duas præsentias locales,aut duas diuersas positiones in eadem præsentia,sicut nec duo loca, igitur neque potest simul eas acquirere, quod namque haberi repugnat, ita & acquiri. Nequit igitur hoc contingere,nisi cessante aliquo motu eo tempore, quo per alium quasi oppositum orbis tendat in partem oppositam. Hoc vero nullus dixit, dicereturque sine vllo fundamento contra experientiam, qua constat ; semper orbem in occasum moueri, & contra rationem, cum semper eadem proportione impellantur orbes, ac proinde eadem ratione æquabiliter debeant semper moueri : Confirmatur, quia inferior orbis nunquam reperitur simul præsens duobus spatiis totalibus, aut partialibus, sed in vno tantum spatio, eademque positione, vt perspicue obseruant astrologi, ergo neque adquirit simul duas præsentias,seu duos præsentiarum modos, duove loca : si enim duo simul adquireret, duo simul habere aliquando deprehenderetur. Ergo non mouetur simul duplici motu distincto.

Assertio secunda : idem motus inferiorum orbium prouenit à propria intelligentia, & ab intelligentia motrice primi mobilis,ita tamen, vt intelligentia propria non versus ortum, sed in occasum impellat. Prior conclusionis pars est auctorum secundæ sententiæ,& valde communis contra Vallesium 3.Physicorum capite 5. & nonnullos recentiores. Probatur, quia non possunt non inferiores sphæræ rapi motu primi mobilis, cum illud concitatissime moueatur, & inferiores orbes perfecte comprehendat, qui vt pote primo proximi, & contigui, solidæque naturæ apprime capaces sunt impetus recipiendi, vt cum illo circumuoluantur. Mouentur ergo inferiores orbes

ab intelligentia primi, id quod in ore omnium Philosophorum,& Mathematicorum frequentissimè est,& hac de causa octaua,seu decima sphæra primum mobile nuncupatur. At inferior sphæra etiam circumuoluitur à propria intelligentia: igitur illius motus ab vtraque intelligentia procedit. Minor in confesso est apud omnes constituentes tot motrices virtutes, quot sunt orbes cælestes:& ex eo constat,quia,vt infra dicemus, nequeunt ab vna eademque intelligentia tot orbes tam vastæ molis simul diuersimodè rotare. Et vlterius demonstratur,quia si inferiores sphærę solo primi mobilis raptu veherentur,æquabili,aut proportionata celeritate inter se,& cum illo rotari necessarium foret, cum eodem modo semper raperentur,ac proinde semper planetæ inferioribus sphæris affixi ab eodem Orizontis puncto ascenderent, & eorum quilibet eandem semper seruaret cum aliis distantiam, quoad punctum natiuitatis, & lineam,per quam pergit,cuius oppositum euidentibus obseruationibus Mathematici experiuntur. Fateamur ergo necesse est, inferiorum sphærarum motus non à solo motore primi mobilis, nec à solo proprio,sed ab vtroque prouenire.

Posterior pars nostræ assertionis, quam Vallesius supra cum aliis recentioribus contra plures alios tradidit, hac efficaci ratione à nobis probatur: Non est necessarius impetus à propria intelligentia impressus inferiori orbi versus ortum, sed sat est impulsus eiusdem in occidentalem plagam impellens, & hic est naturæ cæli magis consentaneus, igitur hic, & non ille ponendus est. Antecedens, quoad priorem partem, probatur, & explicatur, quia ideo impulsus ille ponitur à suis auctoribus, quia inferior orbis retrotrahi deprehenditur comparatione primi mobilis, seu (quod in idem recidit) planeta illi insidens relatè ad inerrantem stellam: sed hoc stare potest ex eo solum, quod impetus illi impressus à primo mobili, & propria intelligentia non adeo efficax sit ad illum circumuoluendum, ac impetus illatus ipsi primo mobili ad huius volutionem,vt per se patet: igitur impulsus ille versus ortum necessarius non est; vterque tamen ille impetus efficit motum in occasum non per eandem lineam, & in eisdem polis, ac primum mobile: quamuis enim ad id inclinet rapientis impetus; attemperatur tamen impetu propriæ intelligentiæ illius sphæræ inferioris, per lineam gyratiuam mouere conantis, quæ etiam omnino id non assequitur, sed ex vtroque impetu quasi attemperato per lineam aliquam gyratiuam mediam inter lineam primi mobilis,& propriã particularis sphæræ hæc fertur, non eadem, qua primum mobile, veloci-

tate: quæ attemperatio specialis diuersaque est pro qualibet inferiori sphæra, quia quælibet speciali impetu, specialique via à propria intelligentia impellitur, & ideò quælibet sphæra propriis polis, & per propriam lineam, propriaque velocitate in orbem fertur: quæ omnia pro influxuum diuersitate congruenter attemperata sunt.

Secunda illius antecedentis pars de congruitate huius impulsus probatur primo, quia impetus ille versus ortum impressus aliquo modo esset contrarius impulsui à primo mobili impresso versus occasum, vtpote in contrariam partem inclinans, quæ contrarietas, & pugna parum consentanea est corpori incorruptibili, qualibet alia contrarietate experti. Deinde ille impetus perpetuo fraudaretur suo effectu per se, cum nunquam cælestis sphæra moueatur proprie versus Orientem, siquidem semper voluitur in occasum, & nequit simul in duas partes, præsertim oppositas ferri, vt prima assertione ostendimus. Denique si intelligentiæ inferiorum orbium illos impellerent in Orientem, non possent non multum retardare primum mobile, cum illi contigui sint, (ob quod ab ipso rapiuntur) ingentis magnitudinis, & vehementer in contrariam partem impendentes; quod quidem non deprehenditur, parum enim detinetur, ne absoluat perfecte circulationem spatio viginti quatuor horarum, id quod prouenit ex eo, quod inferiores orbes nonnihil obsistunt per impetus sibi impressos, ne à propria linea gyratiua, per quam moueri exigunt ad lineam primi mobilis extrahantur, cuius ratione media pergunt via, vt diximus. Et sane incredibile est, & sine vrgenti necessitate nequaquam adstruendum; intelligentiam primi mobilis motricem non solum rotare ingentem illam magnitudinem sui orbis, & simul rapere vastam reliquam molem inferiorum omnium sphærarum, sed etiam id præstare contra oppositos impetus ab aliis motricibus intelligentiis impressos. Est enim magna nimis perfectio limitatæ creaturæ cancellos prætergrediens.

Ex dictis ad argumenta in contrarium adducta satis constat, iam enim demonstrauimus qua ratione diuersæ planetarum distantiæ, & coitus inter se, & cum stellis fixis, motuum etiam inæqualitates constare possint, & reduci optimè in duplicem illum impetum cuilibet inferiori orbi à duplici intelligentia versus occasum impressum, ob cuius diuersitatem dispari celeritate in diuersisque Polis, quælibet inferior sphæra intra superioris ambitum, & cauitatem in Orientalem plagam pergit, & hac ratione intelligendi sunt antiqui Docto-

res,

res, præsertim Aristoteles, & Diuus Thomas, qui in vniuersum asseruerunt, inferiores sphæras duplici motu moueri, quia scilicet à duplici virtute motrice, propria, & rapientis orbis, partim per lineam huius, partim per propriam, hoc est, per mediam inter vtramque ob vtriusque impetus attemperationem cientur, est enim diuersus motus, & per diuersam lineam, ac esset, si à sola propria intelligentia, aut solo primi mobilis raptu rotaretur, quod videtur expressisse Aristoteles textu illo 35. relato pro secunda sententia hisce verbis: *In his enim, quæ sunt sub illo (id est, primo cælo) plures lationes in vnam iam conuenire.* Ac si diceret, est vnus motus inferioris sphæræ à virtute tamen composita ex duabus diuersum motum seorsum postulantibus. Nonnunquam etiam Aristoteles, & Diuus Thomas tum citatis locis, tum alibi plures motum attribuunt cuilibet inferiori orbi totali scilicet, qui componitur ex pluribus partialibus, quorum cuilibet suus proprius motus conuenit, & ideo omnes simul totali orbi dicuntur conuenire. Et similiter cum docent, has sphæras in Orientem etiam ferri propriæ intelligentiæ impetu, ex eo id affirmant, quia licet hæc in occasum impellat, segniori tamen impetu, & per specialem lineam gyratiuam, quapropter minori velocitate orbis circunfertur, ac proinde comparatione primi mobilis celerius pergentis, è contrario moueri, & retromeare dicitur eo modo, quo debilis potentia positiua relate ad perfectam potentiam impotentia nuncupatur, & aliquo modo contraria. Nec aliquid vnquam dictis aduersum in his Doctoribus per otium consultis inuenire potui.

QVÆSTIO VI.

An planetæ, seu errantes stellæ, sint partes continuæ, componentes orbes, quibus insident, & ad motum eorum moueantur.

RAtionem dubitandi præbuerunt planetæ, propter difformitatem quandam in propriis eorum motibus ostensam, quam non ostendunt firmamenti astra; ratione cuius difformitatis, nunc propinquiores terræ, nunc vero remotiores ab ea apparent, & ex consequenti, nunc maiores, nunc vero minores. Vt igitur Phænomenas has, seu apparitiones saluare possint astronomi, singulis planetis concesserunt peculiares orbes, ac discontinuos inter sese, & à principali, eoque minores, ex

quibusque idem præcipuus quodammodo componatur, ac tandem, qui propriis motibus ac distinctis à motu eius moueantur, non tamen ecentricos, sed concentricos, hoc est, habentes eundem centrum aliorum orbium, qui est centrum totius mundi. Pro hac sententia citantur Eudoxius, Calleppus, Ciuillus, Thilctus in libris de cælo: Fracastorius, in libro de homocentricis, Auerroes sæpe, immo & Aristoteles 12. libr. Metaphysicæ, text. 45. & 46. Astrologorum sententias recitauit, & hæc est prima sententia.

Alij vero putantes Phænomenas omnes, seu varias apparitiones non posse saluari per solos orbes proprios, ac discontinuos concentricos, posuerunt eos ecentricos, hoc est, diuersum centrum habentes inter sese, & à communi totius mundi addideruntque ita hosce minores orbes se habere respectu planetæ, vt vnus eorum sit ei proprius, cui insit. Iste minor orbis vocatur quasi sphærula, aut epicyclus, in quo mouetur planeta, ab Oriente in Occidentem habens motum eius tanquam proprium. Et hæc est 2. sententia.

Alij tandem, & non pauci, Phænomenas omnes, seu variis planetarum apparitiones veras esse negant, sed apparentes tantum esse censent ex variis modis, quibus vapores inter planctam, & visum intercedunt, quorum ratione decepti, videntur sibi propinquiores interdum, & maiores, interdum vero remotiores, & minores, ac proptcrea non esse propter illas multiplicandos orbes planctarum, aut ponendos plures, quasi partiales, ex quibus singuli eorum orbes componantur, quia non sunt multiplicanda corpora (præsertim incorruptibilia, & adeo perfecta) sine vrgenti necessitate, quæ non probatur adesse in re præsenti.

Vt autem veram in re difficili sententiam statuamus, explicare oportet quonam modo excogitari possit compositio hæc eiusdem totalis orbis ex multis partialibus motui planetæ ita accommodata, vt per eam saluari possint vniuersæ apparitiones, circa eum contingentes, ita ergo excogitatur ab omnibus ferme Astronomiæ peritis, vt quilibet orbis cuiuscumque planetæ compositus sit ex tribus saltem minoribus orbibus, quasi partialibus, discontinuis, & inæqualibus inter sese, quia prius continetur quodammodo ab altero, & necesse est, contentum minorem esse continente. Ex his autem tribus orbibus vnus dicitur ecentricus simpliciter, quia vtraque eius superficies, tam concaua quam connexa; habet centrum diuersum à centro sui orbis totalis, ac totius mundi, habetque iste idem orbis eandem profunditatem, seu grossitiem omni ex parte,

atque immensus est intra profunditatem, atque grossitiem sui orbis totalis, vocaturque deferens planetam, vel cui planeta proxime insidet. Hunc orbem simpliciter ecentricum circundant duo alij orbes, etiam partiales, vnum versus conuexum eius, & alter versus concauum, sed diuersæ profunditatis, aut grossitiei ambo: nam superior necessario est valde tenuis ex ea parte, qua ecentricus orbis quem circundat, maximè à centro mundi distat, maximam vero profunditatem habet ex parte opposita: E contrario vero inferior orbis, & quasi concauus, & internus, & ita fit, vt conuexa superficies superioris orbis, & concaua inferioris; idem centrum habeant, quod totalis orbis planetæ, centrum videlicet totius mundi; concaua vero superioris, & conuexa inferioris idem habent centrum, quod orbis simpliciter ecentricus, quem circundant, ratione cuius hi duo extremi orbes ecentricum circunscribentes dici solent ecentrici secundum quid, quia secundum vnam tantum superficiem diuersum centrum habent à centro mundi, hi etiam duo orbes non mouentur motu eiusdem ecentrici, aut planetæ ab eo delati, sed motu alio diuerso. Et tandem in eodem ecentrico planetam deferente datur rotunda quædam pars omnino solida, ac rotunda, quasi paruulus quidam orbiculus, quem epicyclum vocant, & in quo planeta reuoluitur ab Oriente in Occidentem: eiusmodi autem epicyclos attribuendos esse censent astronomi, omnibus planetis, propter Solem, cui sufficere arbitrantur orbes proprij, quorum ratione sufficienter saluantur omnes apparitiones eius. Lunæ vero ac Mercurio tribuunt motus alios, de quibus curandum non est.

Hanc vero compositionem orbium planetarum recentiores tertiæ sententiæ existimant, non esse necessariam pro motibus eorundem planetarum: alij tamen omnino impossibilem: probatur hoc primo: nam positis duobus his orbiculis ecentricis, & inæqualis grossitiei, sequitur ex motu eorum penetratio, vel scissio vtriusque, vel certe admittendum esse vacuum; probatur consequentia, quia cum vtrumque moueatur, necesse est, partes grossiores aliquando coniungi, & aliquando etiam partes delicatiores, & aliquando etiam vtrasque separari, sed non possunt coniungi nisi ex parte se penetrando; cum non detur spatium sufficiens, in quo simul extendantur, sed eandem saltem partem idem spatium occupare, necessarium sit, quod est ex parte se penetrare: dum vero coniungantur tenuiores partes, minus spatiú, quam grossiores occupabunt, immo quam grossiores vnius, & tenuiores alterius in alia parte

motus coniunctæ: ex quo constat sequi, aliquam partem spatij occupatam in concursu grossiorum vtriusque, vel grossiorum vnius; & tenuiorum alterius; permanere vacuam in concursu tenuiorum vtriusque.

Secundo, ex eisdem orbibus ex parte saltim eccentrici sequitur, moueri cælestia corpora motu recto, qui vocatur ad mediũ, aduersus expressam sententiam Aristotelis 1. libro de cælo capite 2. asserentis, motum ad medium, & à medio conuenire solis corporibus sublunaribus, motum vero circa medium soli corpori cælesti. Probatur consequentia, quia his eccentricis positis, necesse est planetam per motum aliquando esse terræ proximum, aliquando remotum, remotus quidem fuerit in puncto superiori illius orbis, qui conuexum eccentrici circumscribit: proximus vero terræ planeta erit; dum in puncto inferiori opposito fuerit, mouebitur ergo à puncto distanti à centro ad punctum proximum, quod est moueri ab vno in alterum locum, seu spatium respectu centri, & moueri ad medium, seu motu recto. Et potest vrgeri argumentum, quia si Luna, gratia exempli, circumuoluitur in suo epicyclo motu sibi proprio sequitur, non semper nobis ostendere eandem partem, seu eandem faciem, sed vnam, dum est in parte superiori eius, & alteram, dum est in inferiori, aduersus experientiam manifestam: nam eandem partem maculatam eius videmus semper, & in hanc sententiam inclinare videtur Diuus Thomas 12. Metaphysicæ, lectione 10. quamuis probabile videatur censere, dari eccentricos, & epicyclos 2. libro de cælo. Lectione 17. & parte 1. quæst. 32. art. 1 ad 2.

Alij vero illam compositionem orbium hoc argumento probant, non esse necessariam: non enim alia de causa necessaria existimatur, nisi pro saluandis apparentiis planetarum, qui vno tempore proximiores apparent, & ideo maiores, altero vero remotiores, & ex consequenti minores, quod non posset saluari, si propriis orbibus insiderent, sicut stellæ firmamenti, & ad mótum eorum mouerentur, cum constet, stellas has eandem semper distantiam à terra habere, & eiusdem semper magnitudinis apparere: Sed apparentiæ istæ etiamsi veræ forent, sufficienter saluarentur, aut cum solis orbibus eccentricis, aut cum solis epicyclis, quia cum his, vel illis solis, eo ipso, quod motu distincto à totali orbe mouentur, necesse erit, ad partes eorum remotiores à terra aliquando peruenire, atque etiam aliquando ad proximiores; cum constet, remotiores esse partes eorum superiores, inferiores vero proximiores, & necessarium sit, planetam omnes

percurrere

percurrere per circulationem; ergo saltem non erit necessarium orbes ecentricos ponere simul, atque epicyclos, sed sufficient hi soli, vel soli orbes concentrici.

Probabilius tamen nobis videtur, totam compositionem explicatam non esse solum possibilem, sed necessario ponendam in orbibus planetarum: nam vtrumque in primis docent omnes Astronomi, & experientiis ita efficacibus probant, vt fidem facere mereantur. Vnde non solum non recedit ab eis Aristoteles, sed in multis eorum sententiam amplectendam esse à Philosophis arbitratur 2. libr. de cælo capite 8. textu 60. & 61. & vniuersaliter 12. Metaph. monet, Astronomos in Astronomicis rebus esse consulendos, & primum quidem, quod possibilis sit ex eo solo conuincitur, quod nihil in eo repugnās naturæ cælorum, aut motui eorum reperiatur, vt singula à nobis exposita percurrenti facile constabit, & solutiones argumentorum in oppositum à nobis mox adhibendæ ostendent. Quod vero necessario ponenda sit, non solum secundum orbes concentricos, sed etiam secundum epicyclos, probant Astronomi manifestis experientiis, nam Sol, & Luna, vt sæpe obseruatum à se esse testantur, atque etiam cæteri planetæ, nunc remotiores à terra, nunc vero propinquiores visuntur, & consequenter, nunc maiores, nunc minores, eorumque motus nunc velociores, nunc tardiores: cum certum sit eo maius apparere corpus, quod ad minorem distantiam cernitur, & eo minus, quoad maiorem, eiusque motus tardior videtur ad maiorem distantiam, & ad minorem velocior, sed impossibile id foret, si solo motui sui orbis mouerentur: nam tunc eodem semper modo distarent à terra, & semper sub eadem magnitudinis specie cernerentur, vt ostendunt stellæ fixæ, quarum nulla magis, aut minus distans à terra apparet, & ideo, nec vno tempore maior quam alio: necesse est ergo proprio motu moueri planetas, & circa diuersum centrum à centro totius mundi, quod nisi ponantur orbes ecentrici, patet esse impossibile. Maior vero probatur, nam Sol existens in Capricornio, aut in aliis signis australibus maior apparet, quam cum in Cancro, vel in aliis signis Aquilonaribus existit: hæc vero inæqualitas paulatim tollitur, pro vt à prædictis signis recedit, ergo magis distat à terra, dum in his signis versatur, dum vero in illis, propinquior est.

Sed respondent aduersarij, has apparentias non prouenire ex maiori. vel minori distantia planetarum à terra, sed quia vapores, qui inter Solem & visum nostrum interponuntur, disgregant radiis visuales, vt contingit diebus æstatis, cum Sol in

in ortu apparet maior, quam in meridie. Contra hoc tamen est, quia apparentiæ istæ contingunt serenissimo cælo, ac medio à vaporibus emundato, ac tandem planeta eandem eleuationem habente supra Orizontem, ac propterea æstiuo tempore semper contingit caliginosum esse cælum, & medium magis turbatum, ac permixtum vaporibus, quam hyemali; ergo maior deberet apparere Sol in Cancro, quam in Capricornio, quod constat esse falsum: Necessario ergo fatendum est, hanc inæqualitatem magnitudinis sub qua apparet Sol, prouenire ex eo, quod dum minor apparet, existat in parte orbis ecentrici, quæ circumscribit partem grossiorem orbis contenti inferioris: quando vero maior in parte continente, oppositam & minus crassam partem eiusdem orbis.

Secunda experientia est, quia Sol plures dies insumit, dum percurrit signa borealia ab equinoctio verno vsque ad autumnale, à die videlicet vigesimo Martij, vsque ad vigesimum quartum Septembris, quàm dum percurrit Australia, tempore hyemali. Nam in prioribus signis insumit centum octuaginta septem dies, in posterioribus vero centum septuaginta octo, quod non potest esse nisi moueatur in aliquo orbe ecentrico circa terram, ita vt maior pars illius respondeat maiori parti terræ, quam oppositæ: ergo necesse est, orbes ecentricos admittere. Quod vero Soli orbes ecentrici non sufficiant ad saluandas omnes Phænomenas, seu appariitiones varias planetarum, sed necessarium sit præter illos addere sphærulas, seu epicyclos, probatur tertio experientia, quia cæteri planetæ (præter Solem) existentes in puncto auxis ecentrici, hoc est in puncto à terra remotissimo, non semper eodem modo se habent ad terram, sed modo sublimiores, modo vero humiliores visuntur, & ex consequenti, nunc diametri eorum maiores, nunc vero minores, & pariter ipsimet planetæ, ac præterea motus eorum velociores, aut minoris velocitatis. Sed tanta hæc varietas non potest ratione solius ecentrici saluari, quia cum aux ecentrici semper sit in eadẽ distantia à terra, planeta in eo éxistens semper eodem modo appareret, quoad supradicta omnia, & planeta idem in auxe existens deberet esse à terra remotissimus, & auxis opposito propinquissimus: Cumergo aliquãdo remotior, aliquando propinquior in auxe ecẽtrici appareat, necesse est, sphærulam, seu epicyclum ponere immersum intra profunditatem, seu crassitiem ecentrici, ad cuius motũ planeta reuoluatur, & ita possit tam variis modis nobis apparere iuxta diuersitatem partium motus eiusdem epicycli sibi proprij.

Tertia experientia pro confirmandis epicyclis sumitur ex duplici

duplici eclypsi lunari, quem contigisse referunt Astronomi, Sole, & Luna in eodem situ manentibus, ita vt in vtraque Sol eandem distantiam habuerit à terra, atque adeo eandem vtrobique terræ vmbram protexerit. Obseruarunt autem vnam eclypsim maiorem fuisse, & plusquā alteram durasse. Ex quibus hoc argumentum satis efficax deducitur: maior, vel minor duratio eclypsis prouenit ab ingressu Lunæ in maiorem, vel minorem vmbram terræ; sed in vtraque eclypsi eadem fuit vmbra terræ, cum ponatur Sol æqualiter à terra remotus, necesse ergo fuit, Lunam in vna eclypsi minus fuisse à terra remotam, in altera verò longius à terra distasse; cuius ea est perspicua ratio, quia cum vmbra terræ fiat ad modum pyramidis, necesse est, eo ampliorem relinqui quo propinquior terra fit, & eo angustiorem, quo remotior: quo fit, vt quo propinquior terræ fuerit Luna, eo maiorem pertranseat vmbram, minorem vero, quò longius à terra recedit: & hinc procedit inæqualitas eclypsium, quoad magnitudinem, & durationem: sed constat Lunam (vt in Theorica planetarum declaratur) ex sola ratione sui ecentrici, nō posse eiusmodi inæqualitates eclypsium pati, quia ratione illius in omni eclypsi eandem habet distantiam à terra, cum semper tam in coniunctione eius cum Sole (in qua fit eclypsis Solis) quam in oppositione (in qua fit eclypsis Lunæ) in auxe sui ecentrici existat; necessarium est ergo, præter ecentricum epicyclum ponere, vt ratione peculiaris motus, quem in eo habet planeta, saluetur diuersa distantia eius à terra etiam si in eodem ecentrici auxe permaneat, & ex hac diuersa distantia amplior, vel angustior vmbra, ac tandem maior, atque prolixior eclypsis, aut minor & breuior.

Quod potest corroborari ex his, quæ refert Clauius noster in sua sphæra, à fol. 443. vsq. ad 449. se vidisse duas eclypses. priorem in Ciuitate Conimbrica Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono circa meridiem, in qua directe interponebatur Luna inter visum, & Solem, ita vt Solem integrum non per minimum tempus contegeret; fueruntque tenebræ quodammodo maiores, quam nocturnæ, neque vbi quis pedem poneret, videre poterat, & clarissimè apparebant stellæ in cælo; & quod mirabilius erat, aues ex aere in terram præ horrore ex tanta terræ obscuritate incusso decidebant. Alia fuit Romæ anno 1567. etiam circa meridiem, in qua etsi Luna inter Solem, & visum interponeretur, non tamen ita vt totum Solem obscuraret, sed (quod nunquam fortasse alias euenit) relinquebatur in Sole circulus quidam, vndique totam

Lunam

Lunam ambiens. Ex quibus colligitur primo, Lunam, & Solem in his eclypsibus non habuisse eandem distantiam à terra, nec inter sese, alioqui eodem modo in vtraque eclypsi obscurarentur, vt à perspectiuis clare demonstratur. Secundo, colligitur nec moueri eisdem motibus suorum orbium totalium, tanquam propriis, sed minores alios (vt sic loquamur) habere, & circa diuersum centrum à communi totius mundi, quod non est possibile, nisi præter totales orbes eis proprios, ponamus eccentricum simpliciter, & duos alios minores orbes, ex parte etiā ac secundum quid eccentricos iam à nobis expositos. Tertio tandem colligitur, præter hos tres orbes eccentricos, ponendam esse in medio orbe simpliciter eccentrico sphærulam quandam in profunditate, seu grossitie eius immersam, quæ proprio motu moueatur ab Oriente in Occidentem, & in qua planeta insideat, & cum qua circumuoluatur. Quibus positis Phænomenæ omnes, seu apparitiones variæ planetarum non solum in suis motibus ostensæ, sed etiam eclypses, & varij modi earum saluantur. Ex his autem partialibus orbibus componi quodammodo dicuntur orbes totales planetarum, propter ordinem, quem cum eis seruant, & quia in profunditate, seu grossitie eorum vniuersi ponuntur, & à motu eius suo modo dependent. Quod quidem, vt à nobis explicatum, licet euidens non sit, est tamē valde probabile, & in cōtinua obseruatione Astronomorum fundatum, quæ circa effectus à nobis perceptibiles per sensus versatur, & ideo fidem meretur efficere, id quod ex solutione argumentorum magis constabit.

Ad primum igitur negandum est, ex eccentricorum motu sequi penetrationem aut scissionem eorum secundum aliquas partes, aut etiam ex parte dari vacuum: & huius ratio est, quia non ita mouentur, vt aliquando debeant coniungi in eadem parte spatij grossiores partes vtriusque, aut grossiores vnius cum delicatioribus alterius, sed proportionaliter ita simul mouentur orbes isti, quasi partiales ad motum totalis, vt partes grossiores vnius semper subsint delicatioribus alterius, atq; etiam è conuerso, cum regularissimus sit, & vniformis earum motus, eisque iuxta propriam naturam conuenit. Ex tali autem motu facile quisque intelligat, nullum ex illatis incommodis in argumento sequi.

Ad secundum neganda est consequentia, quod ex eccentricis sequatur moueri cælestia corpora motu recto, nam ad motum rectum non satis est, corpus motum habere, vel acquirere diuersam distantiam à terra, vel ab alio corpore extrinseco, sed requiritur, quod per lineam rectam eam consequatur, cum no-

tum

tum sit ex eodem Aristotele, atque eodem loco in argumento citato, motum rectum esse, qui per lineam rectam fit. Orbes vero ecentrici non mouentur per lineam rectam, sed per circularem, nõn tamen circa centrum mundi, sed circa proprium. Et præterea habent partes quasdam grossiores, tenuiores vero alias, & ratione vtriusque acquirunt per motum circularem diuersam distantiam, non quidem à proprio centro, circa quod mouentur, nam hoc pugnaret cum motu circulari, sed à terra, vel à centro eius quibus non commensuratur circularis eorum motus. Negandum est igitur, moueri ab vno loco, seu spatio in aliud, sed mouentur ab eodem in idem, vt postulat motus circularis, sic autem moti acquirere possunt diuersam distantiam à terra.

Ad aliud vero, quo idem argumentum vrgetur, respondeo, non posse Lunam in circulo motam in proprio epicyclo, nunc vnam, nunc vero alteram faciem nobis ostendere, sed semper & necessario eandem: nam cum voluatur in circulo circa proprium centrum proprio motui proportionatum, necesse est, instabili quodam libramento permanere semper; D. autem Thòmas pro hac sententia relatus nihil asserendo docet, sed referendo Astrologorum sententiam loquitur semper, & nunquam eam refutando, vt ex eisdem locis in argumento citatis facile constare cuique poterit.

Argumento tandem aliorum respondetur, variis obseruationibus astronomis compertum esse, Lunam aliquando existentem in eodem puncto à terra remotissimo, non eandem ab illo habuisse distantiam, nec eiusdem magnitudinis apparuisse. & pariter in eodem puncto epicycli terræ propinquissimo, quæ etiam in aliis planetis obseruata sunt, atque reperta. Immo Clauius noster in sua sphæra, folio 444. testatur se vidisse paucis annis elapsis Martem sub tanta magnitudine, vt duplo maior tunc cælo serenissimo appareret, quàm alio tempore, ita vt multi mirarentur, existimantes, nouum in cælo sydus effulsisse, quæ nec in solis ecentricis, nec in solis epicyclis referri potest, sed necesse est, in vtrosque referri, vt probauimus.

QVÆSTIO VII.

An omnes cælestes orbes sint inter se contigui, nullo alio corpore interiacente.

QVamuis controuersià hæc ad interpretes sacræ Scripturæ spectare videatur, quatenus ex diuersis scripturæ locis

locis ortum ducit: non tamen est à Philosophis aliena, quorum partes sunt; naturam & situm cæli inuestigare. In qua controuersiâ duæ sunt præcipuæ sententiæ extremè oppositæ.

Prima negat contiguitatem omnium orbium cælestium, admittens veras ac elementares aquas inter omnes orbes mobiles & cælum Empyreum, quas dicitur diuidere ab aquis permeantibus terram, totus globus cælestis mobilis. Ita sentit Pater Molina, 1. parte disput. 10. de opere sex dierum: & videtur manifesta sententia multorum Patrum: sic Iustinus Martyr, in responsione ad quæstionem 93. Orthodoxorum, Basilius homilia 3. Hexameron, Theodoretus, quæst. 11. in Genesim: Ambrosius, 2. libro Hexameron. cap. 3. Chrysostomus, homil. 4. in Genesim, Hilarius in illa verba Psal. 135. Qui fecit cælos in intellectu, Gennadius, & Siueria relati à Lypomane in illa verba, Genesis 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* ac tandem Augustinus 2. super Genesim ad literam his verbis: *Quomodo autem, & quales aquæ ibi sint, esse eas ibi minime dubitamus: maior est quippe huius Scripturæ authoritas, quam omnis humani ingenij capacitas.* Fundamentum huius sententiæ sunt expressa sacræ Paginæ testimonia, quæ supra cælos aquas constituuunt, & cum supra Empyreum consistere non valeant, fit consequens, vt inter ipsum, & alium cælestem globum mobilem eas intercipi fateamur. Danielis 3. *Benedicite aquæ omnes, quæ super cælum sunt, Dominum:* Psalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ, quæ super cælos sunt.* Et Psalmo 103. *Extendens cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius.* Præterea firmamenti nomine in Scriptura intelligitur cælum stellarũ, vt constat ex cap. 1. Genesis *Vocauit Deus firmamentum cælum* Et rursus; *Fiant luminaria in firmamento cæli.* Ac tandem: *Fecitque Deus luminaria magna: luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti: & Stellas, & posuit eas in firmamento cæli, vt lucerent super terram.* At firmamentum mediat inter aquas, eadem Scriptura ibidem testante, illis verbis: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Igitur inter Empyreum cælum, & octauam sphæram, veræ intercipiuntur aquæ. Quod vrget Pater Molina supra ex eo, quod si in citatis verbis non intelligantur veræ aquæ elementares, non stabit veritas, proprietas, & sinceritas Scripturæ, sed violentia illi inferretur; siquidem vox *aqua* ex propria impositione significans elementares, ac veras aquas, à propria significatione extrahitur ad tropum, figuram, & metaphoricum sensum: quod si liceret, nihil stabile permanebit in Scriptura; nec vllum ex illo dogma poterit firmo argumento

pro

bari. Quæ doctrina præsertim vim habet in præsenti, cum omnia relata testimonia possint sine vllo incommodo de veris aquis intelligi: licet enim aquæ elementares, & corruptibiles inter cælos ponantur, & ideo alterentur, non ideo consequens necessario fit, vt corruptioni subdantur, siue propter ipsarum resistentiā, ratione multitudinis materiæ; siue ob qualitatem à Deo impressam, vel denique denegante Deo suum concursum ad actionem corruptiuam ex aliquo occulto fine. Neque etiam sequitur, ibi esse violentas, solum enim tendent in locum firmamenti, nullum namque elementum grauitat, aut leuitat, nisi infra orbem Lunæ constitutum: Nihil igitur obstat, quo minus loca Scripturæ in sensu huius sententiæ intelligantur, ac proinde sic intelligi debent.

Quæ sententia intelligitur à suis patronis, de aquis elementaribus initio supra octauam sphæram, à Deo constitutis, non quasi ex continua vaporum eleuatione ibi in dies generentur, vt improbabilis quædam opinio adstruxit; quam tetigit Augustinus 2. super Genesim ad literam c.4. & D. Thomas 1. parte, quæst.68. art.2. ad finē breuissime retulit, & sufficienter refutauit his verbis: *Dicere enim quod aqua vaporaliter resoluta eleuentur supra cælum Sydereum, vt quidam dixerunt, quorum opinionem tangit Augustinus 2. super Genesim ad literam, est omnino impossibile, tum propter soliditatem cæli, tum propter regionem ignis mediam, qua huiusmodi vapores consumeret, tum quia locus, in quo feruntur leuia, & rara, est infra concauum orbis Luna, tum etiam quia sensibiliter apparet, vapores non eleuari vsque ad cacumina quorundam montium: quod etiam dicunt isti de rarefactione corporum in infinitum propter hoc, quod corpus est in infinitum diuisibile, vt ideo vapores ad summam raritatem producti supra cælos eleuari possint) vanum est: non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, vsque ad certum terminum.*

Probabilior tamen, & communis sententia tenet, supra cælestia corpora, aut inter vnum, & aliud, nec aquam, nec corpus aliud extraneum reperiri, sed immediatè esse cōtigua. Sic scholastici communiter in 2. distinct. 14. D. Thom. q. 1. art. 1. Bonau. art. 1. Durand. q. 1. Albert. Mag. art. 1. & plures alij ibidem. Ægidius 2. lib. Hexameron c. 14 Lyranus Abulensis, Caietanus, & Cātherinus in cap. 1. Genesis, & idem D. Thom. . p q.68. art. 1. cum aliis. Probatur ex ordine, ac dispositione vniuersi, iuxta quam corruptibilia omnia, & elementaria corpora infra orbem Lunæ collocata sunt, vnde sublunaria dicta. Pugnat igitur cum hac dispositione eorum aliquod intra vnum & alterum cælum fuisse interiectum, incorruptibile vero corpus, præter cælum

nullus agnouit. Præterea, si aquæ verè inter cælos continerentur, elementares forent: cum nemo alias præter elementares à Deo fuisse conditas excogitauerit, neq; ad id extet fundamentum aliquod, sed hoc pugnat naturæ earũ, ortus & interitus capaci, quæ proinde calore cælesti alteraretur, ac solueretur, nec non ex earũ materia aliud generaretur corpus, aut ipsa omni forma orbata maneret, quod natura rerum, & ordo non patitur. Nec prodest subterfugiũ nostri Molinæ. Nam si sua natura reliquantur aquæ, non possunt non nimio calore dissolui ex parte saltẽ, ac proinde ibi essent generationes, & corruptiones. Multitudo vero materiæ prodesse poterit solum, ne tantum diminuantur, vel etiam, vt continua reactione in contrarium partes deperditas restaurent. Asserere verò; Deum qualitatem aliquam restitiuam aquis illis tribuisse, vel continuo proprium concursum ad aquarum alterationem cælo subtrahere, & liberum est, & parum philosophicum, cum miraculum in prima rerum naturalium conditione admittat contra omnes: & præterea nulla ratione necessarium, vt infrà videbimus, ac proinde hoc solo titulo refellendum. Denique id ipsum confirmatur, quia aquæ supra cælum non possent non violenter, & contra propriam naturam detineri, vt pote extra centrum, in quod natura sua propendunt, sicut aliæ aquæ elementares, cum eiusdem omnino naturæ sine dubio essent; perpetuam vero, aut diuturnam valde violentiam rebus naturalibus concedere, alienum est à ratione. Nec satisfacit solutio P. Moli. scilicet, hoc solum conuenire corporibus elementaribus sub cælo Lunæ constitutis, quia vbicunque corpora collocentur, eiusdem remanent naturæ, & conditionis naturalis, sed esse sub aliis corporibus exigunt natura sua corpora grauiora, sicut leuiora constitui super grauia, vel minus leuia: igitur aquæ elementares ex natura sua postulant collocari sub elementis ignis, & aëris, & dum extra hunc situm detinentur, patiuntur violentiam contra internum impetum, & tendentiam in proprium locũ; quod concedendum nequaquam est, maxime cum nulla appareat vtilitas, nullus eluceat finis, in quem huiusmodi aquæ, à propriis locis extractæ, supra cælum fuerint relegatæ. Namq; quod nonnulli excogitarunt, relati à Beda in libro de natura rerum, vt testis est Petr. Pereira 1. commentariorũ in Genesim, versic. 6. quibus accessit grauis quidam Doctor, referente Abulense in cap. 7. Genesis, videlicet, Deum intra cælum reseruasse aquas pro inundatione terræ efficienda, tempore diluuij, figmentum profectò est. Nam in primis, cum iam tẽpus diluuij præterierit, dilapsæ essent huiusmodi aquæ, ac proinde modo nõ essent intra cælũ, vt prima opinio asseuerat,

rat,& ideo ineptè,immo falſo, nunc ad diuinas laudes in Scriptura inuitarentur aquæ,quæ ſuper cælos ſunt,deinde earum aquarũ locus perpetuo vacuus perſiſteret,cũ aquæ diluuij cauſa illũ relinquerent,& nõ ſit aliud corpus potens eum replere præter cælũ,quod nequit hoc præſtare niſi aut derelictione proprij loci,aut per rarefactionem,quorũ neutrũ naturaliter cælo conuenire poteſt, vt ex ſupradictis cõſtat.Præterea ad inundationẽ terræ,hoc nõ eſt neceſſarium,cũ hæc optime potuerit accidere ex effluxione aquarum maris,fontium,& fluminum ſupra terræ ſuperficiem,& etiã per ingentem,& aſſiduã pluuiã è media aëris regione cõtinuo aquis dilapſis.Vlterius, ſi tanta aquarũ copia è cælo deſcendiſſet,nõ poſſet nõ ſubito extingui tota ſphæra ignis in itinere obuiã facta. Denique non poſſent aquæ in terrã defluere ad efficiendũ diluuiũ,niſi diſrũpendo cælũ,vel ipsũ penetrãdo,cũ aliàs nullus illis poſſet aditᵘpatere;vtrũq; vero naturaliter eſt impoſſibile,ac proinde placitũ hoc plane improbabile.

Nec minus probandũ eſt,quod venerabili Bedæ ſupra magis placuit,nẽpe,aquas ſupra orbem ſtellatũ ſitas fuiſſe,ad temperãdum ardorẽ ſtellarũ:ſine fundamento enim,& cõtra rationẽ eſt ſyderibus ardorẽ tribuere , alias incorruptibiles non eſſent ex propria natura,cũ iſtæ qualitates ad corruptionẽ diſponãt ſubiectum,vt in ſuperioribus diximus:ſolũ ergo continetur in ſtellis eminenter , ſecus etiã Saturno inſideret ſumma frigiditas formaliter,pro qua temperãda præparari debuiſſet inter eoſdẽ cælos elementaris ignis, & idẽ eſt de aliis planetis Eſſet igitur in cælis continua actio, & reactio contraria,ac proinde ſubſtãtialis tranſmutatio , & frequens viciſſitudo generationum , & corruptionum contra experientiam, & communem ſenſum.

Supereſt,vt argumenta primæ ſententiæ diluamus , & ſimul aperiamus perſpicue verum ſenſum locorum Scripturæ, quæ in varias ſententias auctores adhuc noſtræ opinionis diſtraxerũt. Nam Bonauentura, Durandus,Albertus,& plures alij ex ſupracitatis,ita explicãt,vt aquæ, vel aquarum nomine intelligatur in Scriptura locis citatis,& ſimilibus cælum cryſtallinũ, ſitum ſupra octauam ſphæram,quæ vocatur firmamentum,ſiue ipſum ſolum,ſiue etiam cum aliis planetarum orbibus, & hoc firmamentum dicitur,diuidere aquas ab aquis,id eſt,veras aquas elementares,& ſublunares à cælo illo cryſtallino,quod aqueum, ſiue aqua appellatur æquiuocè,propter ſimilitudinem cum veris aquis,eo quod perfluidum,& diaphanum ſit omni ex parte, ſecus quam alij inferiores orbes Stellis,& planetis diſtincti.

Sed tamen hic ſenſus nobis non placet,quippe,qui multa cõtinet difficilia. Et imprimis falſo innititur fundaméto, ſuppo-

 nens

nens supra Stellatum cælum esse corpora alia cælestia præter empyreum, quod in superioribus falsitatis conuincimus. Immo & si admitteremus, dari huiusmodi cæleste corpus supra octauam sphęram saltem, hoc nō est certum, sed valde dubiū, & non solum rudi illi populo, cui alloquebatur Moyses, verū maiori, ac meliori Philosophorum parti, & antiquitati omni prorsus ignotum. Quo ergo pacto credi potest certissimā rem per eam, de qua valde dubium est, vel ignotum omnino, an fuerit à Deo condita, enarratam, & explicatam fuisse à sacro scriptore? Præterea hac explicatione obscurissimus redditur contextus sacer, creationē describens, in eo enim tripliciter variaretur significatio vocis aquæ: nam cum primo dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*; aquarū nomine intelligunt Doctores isti materiam primam, seu corpulentam quandā massam: & cùm dicitur: *Fiat firmamentum in medio aquarum*: eodem nomine agnoscūt nonum cælum: cum autem subiungitur: *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum*, planè est sermo de elemento aquę, quod quidem in re tam graui, ac rudi populo enarrata, ab Scriptore canonico admittendum non est.

Denique similitudo illa adducta inter nonā spheram, & elementarem aquam parui momenti est, cum ea omnia, in quibus similitudo cōsistere dicitur, in aliis etiam octo inferioribus orbibus reperiatur, cum omnes sint lucidiores, & magis diaphani, quam aqua, eiusdem etiam rationis & apparentiæ, secundum omnes suas partes: & saltem eadem prorsus ratio erat de decima sphæra iuxta eorundem opinionem, immo & de cælo Empyreo, vt constat, nulla ergo specialis similitudinis ratio est in nona, ac in aliis sphæris cælestibus.

Item secundo argumēto adducto refutatur sententia Origenis Homilia in Genesim non longe à principio, intelligentis nomine aquarum existentiū super cælos substantias Angelicas, eo quod ad diuinas laudes excitentur, quarum materiales aquæ capaces non sunt: quæ sententia ab omnibus reiicitur. Epiphanius Epist. ad Ioann. Hierosolymitanum, & Hieronymus Epistola ad Pammachium, eam, vt errorem, referunt, Aug. cum id docuerit 13. Confessionum ca. 15. tanquā inconsiderate dictum, retractat 2. lib retractationū c. 6. & D. Basilius homilia. 3. in Gen. tacito auctoris nomine, eā quasi somniū, anilemque fabulam refellit, infert enim verbis manifestā vim, trahens ea ad sensum, non modo non intentū, sed neque vlla ratione cum antecedentibus, & consequētibus cohærentē, vt legenti cōstabit. Et manifeste reuincitur ex cantico trium puerorū, vbi postquā inuitantur Angeli ad laudandū Deum, deinde memorantur a-

quarum

quarum, *Quæ super cælos sunt*, cum aliis creaturis, quæ etiam si rationis expertes, dicuntur laudare Deum, quatenus sua perfectione, varietate, & pulchritudine, Deum auctorem commendant, & ad ipsius laudes creaturas ratione pollentes prouocant, quod ex mente Damasceni egregie docet D. Thomas de spiritual. creat art. 6 ad 14. his verbis.

'Ad decimum quartum dicendum, quod secundum Damascenum (scilicet lib. 2. c. ap. 6. in fine cæli dicuntur enarrare gloriam Dei, laudare, & exultare materialiter, in quantum sunt hominibus materia laudandi, vel enarrandi, vel exultandi. Similia inueniuntur in Scripturis de montibus, & collibus, & aliis inanimatis creaturis, & iuxta placitum Origenis, nomine roris, glaciei, & reliquorum non viuentium, & expertium rationis, quæ ad laudes Dei inuitantur, deberemus intelligere alias creaturas rationales, quæ solæ laudandi Deum propriè capaces sunt, quod est absurdum.

Consequens ergo fit, vt cũ pluribus doctoribus nomine aquarũ in Scriptura, veras ac elementares aquas intelligamus, vt nomẽ ipsum præ sese fert, quod non est cur à propria significatione in alienos, atq; etiam extortos significatus extrahatur, vt bene admonet Pater Molina supra, siquidem cũ omni proprietate accipi potest, ac proinde vt sonat, sumi debet iuxta regulam Augustini interpretibus Scripturæ satis familiarem. Quapropter veræ, ac elementares aquæ sunt, quæ dicuntur esse super cælos, & à terrestribus aquis per firmamentum diuidi. Pro cuius intelligentia scire oportet, *firmamentum* in sacra pagina proprie accipi nũc pro aggregato ex omnibus orbibus cælestibus mobilibus cũ elemento ignis, & aëris, nunc vero pro aliqua parte huius aggregati: qua etiam ratione non semel vsurpatur cælum, quod tradit D. Thom. 1. parte quæst. 68. art. 1. adducens verba Augustini ex 2. super Genesim ad litteram, commendantia hanc positionem hoc modo: *Hanc considerationem laude dignissimam iudico*, & expressius in solutione ad primum. Idem expressit D. Hieronymus Epist 85. ad Oceanum his verbis: *Inter cælum, & terram medium extruitur firmamentum, &c.* Rupertus 1. libro de Trinitate capite 22. sic inquiens: *Firmamentum non solidum quid, aut durum, vt vulgo putatur, sed aër est extensus, &c.* Et statim: *Scriptura illud firmamentum nuncupauit, videlicet, eo quod diuidat aquas ab aquis*: Beda in Genesim asserit, pro toto prædicto spatio accipi firmamẽtum in historia creationis. Sequitur Durandus in 2. dist. 14. Eugub. in cosmopœia, Caietanus in 1. caput Genesis, ex nostris Pater Pereira li. 1. in Genesim. Et Pater Suarez 1. tomo Metaphysicæ disputatio-

ne 13. fectione 22. & vox firmamentum in Hæbræo, vt apud peritos linguæ constat, significat extensionem, & quasi expansionem, explanationem, & explicationem eius, quod complicatum erat, id quod egregie explicuit Regius Psaltes, Psalmo 13. *Extendens cælum sicut pellem*, hoc est, *sicut tabernaculum*, quam vocis significationem expresserunt septuaginta interpretes, quod toti illi quasi aggregato, & cuilibet parti competit. Quæ eadem vox Hebræa, teste Lypomano, Catena in caput primum Genesis. Interdum etiam significat stabilitatem, seu firmamentum; quo sensu Psalmo 103. dicitur: *Terminum posuisti* (scilicet aquis maris) *quem non transgredientur*. Et ideo Septuaginta transtulerunt illud verbum Hebræum per Græcum significans, dans firmitatem, & vulgatus vertit *firmans*. Vtrumque egregiè complectitur Augustinus 2. super Genesim ad literam capite 10. his verbis: *Nec nomen firmamenti cogit, vt stare cælum putemus; firmamentum enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum, & inferiorum aquarum intelligere licet: qua iuxta statim dicenda accipienda sunt*. Ratio igitur firmamenti propriè conuenit secundum vtramque significationem toti huic globo inter cælum Empyreum, & terram intercepto, vt illum consideranti per se constabit. Et propriè etiam conuenit infimæ regioni aëris nebulosę dictæ, ob ingentem vaporem, & exhalationum admixtionem in ea errantem. Est enim expansio, seu extensio maxima, in qua aues, homines, & bruta, quasi in quodam tentorio degunt. Est præterea immobilis intercapedo, & situs, seu fixus, & stabilis terminus, non immobilitate partium, sed quasi æquiualentia, & positione totius sphæræ partialis aëris, inter aquas terrestres, & aëreas, hoc est inter aquas tegẽtes terrã, vel aliquam illius partem, & eas quæ in media aëris regione ex continua vaporum eleuatione indesinenter generantur. De hac itaque regione aëris propriè dicitur firmamentum, & hoc est firmamentum, secundo die factum, in medio aquarum, diuidens aquas ab aquis, immediate vtrasque attingendo, propriissime, & in rigorosa significatione. Idem firmamentum vocauit Deus cælum, ibi enim nequit intelligi de aliquo orbe cælesti, cum secundum probabiliorem sententiam, iam omnes præsupponerentur facti primo die. Dicitur vero cælum (cuius sunt aues) per accommodationem, signanter tamen, vt egregiè D. Thomas 1. parte quæst. 68. artic. 1. ad 1. hisce verbis: *Per firmamentum vero secunda die factum intelligitur spatium aëris, in quo nubes condensantur, quod etiam cælum æquiuoce dicitur, & ideo ad æquiuocationem designandã, signanter dicitur,*

dicitur, vocauit Deus firmamentum cælum,&c. Nomine igitur firmamenti vtitur facer Textus pro diuersis eius partibus, ita vt ex antecedentibus,& consequentibus semper possit intelligi, pro qua parte accipiatur, & ita tollatur æquiuocatio, vt dũ dicitur,Deus stellas in firmamẽto posuisse,sumatur dumtaxat pro cælo stellato: dum dicitur Solem, & Lunam collocasse in firmamento, accipiatur pro primo, & quarto orbe: cum autem asseritur, factum fuisse firmamentum in medio aquarum, aut diuidere aquas ab aquis, intelligenda venit infima pars aëris; & idem dicendum est de cælo,vt scilicet nunc pro vno, nunc pro alio sumatur corpore, ex determinatione antecedentium, & consequentium, sublata æquiuocatione, vt dum dicitur, Deus principio condidisse cælum, pro omnibus corporibus incorruptibilibus simul, pro aliquo vero eorum speciatim, cum illius proprietas exprimitur;vt cælum Lunæ,Solis, stellarum,cęli cælorum pro Empyreo, aut omnibus incorruptibilibus: cum autem firmamentum secunda die factum,& diuidens aquas ab aquis, nuncupatur cælũ,& supra cælos dicuntur esse aquæ, & in cælo aues degere, manifestum est, non pro æthereo cælo, sed pro aëreo vsurpari, cum æthereum cælum aues non pertingant, & aquæ non possint supra cælos locari. Ponitur autem aliquando nomen cælum in plurali, etiamsi vnum tantum corpus significet, iuxta Hebraicam Phrasim, quia hoc nomen in lingua Hebræa singulari caret.Diciturque hoc firmamentum, & cælum, eodem secundo die, quo factum est,aquas diuisisse,vel quia simul aquæ,seu nubes in media regione aëris, à Deo collocatæ sunt,pro similibus generandis,vel quia statim eleuati sunt aliqui vapores,& in nubes condensati,nõ enim sufficit,ad veritatem Scripturæ asserentis, firmamentũ diuidere aquas ab aquis(vt putauit Pater Pereira sup)futuras esse postea aquas in regione aërea,qua firmamẽtũ diuideret à terrestribus.

Ex quibus iam constat ad argumenta prioris sententiæ, & in primis Patres ibi relati, iuxta ea, quæ diximus, cum pluribus Patribus,& Doctoribus, de acceptionibus firmamenti, & cæli explicari optime possunt, vt legenti constabit. Ex eisdem etiam perspicue constat, verus, & germanus sensus locorum sacræ Scripturæ, in quibus cælum, & firmamentum manifestè accipiuntur aliquando pro incorruptibili sphæra, vna, vel pluribus, nonnumquam vero pro sphæra, aut regione aeris, præsertim infima, vt in superio ribus ostendimus. Fatemur ergo,in Scriptura aquarum no mine veras,& elementares aquas intelligi: inficiamur tamen eas esse supra cælũ æthereum, sed supra aerem tantum, supra infimam scilicet aëris regionem, vt

S 4 expli

explicatum est. Quæ vero addit doctissimus Pater Molina, & falsa sunt, & supra à nobis refutata.

QVÆSTIO VIII.

An cælestia corpora moueantur à propria forma substantiali, vel ab intelligentia.

PRæsupponit quæstio moueri cælestia corpora motu circulari, quod manifestum est, ex motu stellarum, quæ eis insident, quas moueri videmus, seruata semper eadem distantia inter sese, quod constat, non posse fieri, nisi corpus ipsum cæleste, cui affixæ sunt motu circulari euolueretur. Quod enim immoto cælo non moueantur, vt quidam decepti crediderunt, hac ratione conuincitur, si stella mouetur immotò orbe, vel mouetur intra proprium orbem, aut superficiem eius, sed ex vtroque sequitur, aperte dari vacuum: ergo. Probatur minor, quia si intra proprium orbem mouetur, necesse est, vnum locum relinquere, & ad alterum se transferre per motum. Constat vero, non dari corpus aliud, à quo relictus locus repleatur, permanebit igitur vacuus: Et pariter, si moueatur per superficiem proprij orbis: nam inter illam, & superficiem alterius orbis immediati permanebit vacuum spatium, per quod mouetur, cum nec detur corpus, à quo repleatur.

Quo præsupposito, in dubium reuocat, an moueatur cælum virtute formæ substantialis propriæ, tanquam principij efficientis intrinseci, vel solum ab intelligentia, tanquam à principio externo. Et quod priori modo moueantur, sicut viuentia effectiuè à propria anima mouentur, docuerunt nonnulli, quos Diuus Bonauentura in 2. distinct. 4. art. 3. quæst. 1. retulit, & sequutus est Albertus Saxoniæ 8. lib. Physicorum, quæst. vltima, cui principio intrinseco alij ex antiquioribus Philosophis à Conimbricensibus citati 1. lib. de cælo cap. 15. quæst. 5. artic. 2. atque etiam Vallesius controuersia 11. ad tyrones post medium, addiderunt intelligentiam, ita vt vel motus idem, partim ab interno principio effectiuo, partim ab externo procederet, vel certè motus vnus à dextra ad læuam ab intelligentia, alter vero à læua ad dexteram à propria forma, vt asseruerunt alij. Probatur primo, quia si forma cælestis non præstat efficientiam ad motum; ergo nullum concursum præstare potest; & sic erit otiosa, & ex consequenti frustra eidem corpori concessa: Probatur sequela prior, quia præter actiuum concursum, solum potest [illegible] passiuum; nam ad motum,

tum, nec finalem, nec formalem, præstare manifestum est: Sed passiuum concursum sola materia præstat, cum sit materialis causæ proprius, ergo nullum præstabit forma. Probat Vallesius secundo, quia corpora grauia, & leuia ignobiliora sunt cælestibus; sed valde probabile est moueri à propriis formis, tanquam à principiis efficientibus internis: ergo probabilius erit, hoc idem orbibus cælestibus esse concedendum præsertim apud Aristotelem, qui intelligentias veras eorum formas esse videtur docuisse.

Opposita sententia, quod cælestia corpora non moueantur à principio interno effectiuo, sed ab externo dumtaxat, quod est Angelus, seu intelligentia, communis est in vtraque Schola, Theologica, ac Philosophica; quantum ad vtramque partem, vt optimè adnotauit Pereira noster, lib. 1. suæ Philosophiæ cap. 1. & lib. 2. in Genesim, quæst. 6. asserens, quasi per manus traditam fuisse inter antiquos Philosophos, & postea à Theologis acceptam, quod certè magnum est veritatis argumentum, præsertim eius rei, quæ non potest euidenti argumento conuinci. Eam enim tenuit in primis Diuus Thomas, quæst. 6. de potentia art. 3. & 1. parte, q. 70. art. 3 D. Bona. in 2. dist. 14. art. 3. quæst. 2. Scotus ibidem quæst. 1. Durandus, quæst. 2. Ægidius quæst. 5. Albertus Magnus art. 6. & 12. Metaphysicæ tractatu 1. cap. 10. Capriolus in 2. disputatione 9. quæst. 1. art. 3. Ferrariensis 3. contra Gentes, cap. 46. Sotus 2. lib. Physicorum quæst 11. ibidem, Pater Toletus, & patres Conimbricenses 2. libro de cælo, cap. 5. quæst. 5. Pater Suar. tomo 1. Metaphysicæ disputatione 18. Sectione 3. numero 36. Iuxta quam duo asserimus. Primum est, non esse possibilem naturaliter potentiam, aut formam intrinsecam, à qua cęlum effectiuè se moueat, quod probauit D. Thomas 3. contra Gentes cap. 23. ratione 4 hoc argumento. Motus localis non potest emanare à forma, tanquam à principio efficiente, nisi terminus, per talem motum per se comparatus, sit debitus formæ eius, vel certè eidem corpori, ratione talis formæ, vt euidenti inductione probari potest, per singulos motus locales elementorum, & aliorum corporum discurrente, & ratio id ostendit; quia inclinatio actiua in motum, & speciem capit à termino naturaliter debito tanquam à proprio actu, per quem perficitur, sed constat, nullam præsentiam, vel modum eius, quem potest cælum acquirere per motum, esse ei debitum ratione suæ formæ satis perfectè per eam, quam habet supra omnia alia corpora, & ideo nullam aliam desiderantem, cum omnes sint eiusdem omnino rationis, ergo non potest esse motus cælo natura-

lis, ratione suæ formæ, tanquam principio efficiente eius: sed non potest naturaliter dari potentia intrinseca ad motum, si is non sit naturaliter debitus mobili, ergo non est possibilis naturaliter talis potentia intrinseca cælo. Neque sit satis argumento si dicatur, non esse cælo motum debitum ratione termini, sed vt eo medio fiat proximum inferioribus corporibus, vt ita approximatum possit influxum habere circa illa, & ea perficere, atque etiam se ipsum, in quanium virtutes eius per exercitium suorum actuum perficiuntur. Hoc inquam, non satisfacit, quia potentia motiua localis solum potest respicere per se præsentiam in loco, vel spatio loci, & solum per eam perfici, quemadmodum potentia calefactiua solum calorem, & ideo solum ordinatur per se ad calefactionem: cæteri vero motus, vel actiones, & earum termini extra rationem eius sunt, & per accidens ad illam se habent: ergo cum non possit esse debita cælo alia præsentia localis, erit impossibile dari potentiam ad illam cælo intrinsecam, cum hæc nihil præter præsentiam localem secũdum se respiciat. Nam quod corpus localiter motum fiat præsens his, aut illis temporibus, & quod præsens possit alterare, corrumpere, vel generare, per accidens omnino est, respectu eiusdem localis motus, aut motiuæ potentiæ, quæ ex hoc nihil prorsus variatur, & per se solum ordinatur ad perficiendum proprium corpus, cui concessa, & debita est. Est enim motus ex Aristotele 3. libro Physicorum textu 17. actus mobilis, prout mobile existit, id est, qui solum per se ordinatur ad perficiendum corpus, in ordine ad proprium terminum. Ergo idem est, non esse talem terminum per se potentiæ debitum, aut corpori, & non esse possibilem talem motum, aut potentiam motiuam ad eum adquirendum.

Probatur tandem idem assertum, quia impossibile est, corpus esse violenter in loco sibi naturaliter debito, cum sit naturæ eius consentaneus: sed id sequitur in cælo, si ei concedatur virtus à qua effectiue moueatur: ergo contradictionẽm implicat dari, vel ab ea moueri. Probatur minor, quia cum talis virtus, & motus, ab ea eliciendus sit naturalis; eo ipso, quod ab ea cessauerit, permanebit in eodem loco violẽter, cum permaneat contra impetum propriæ inclinationis: erit ergo in statu violento, quamdiu in eodem loco, aut in eadẽm præsentia sibi debita, aut modo illius permanserit: siquidem qualibet præsentia, aut modo illius dato ab interno impetu, aliam præsentiam, vel modum adipisci conatur: & ideo contra internum impetum ea caret, ac proinde cum violentia Et vrgeo argumentum hoc modo: Repugnat dari naturalem inclinationem ad actum,

vel

vel motum, nisi respectu alicuius formæ determinatæ, vel termini per eum comparandi: cum motus ex propria essentia sit fieri alicuius termini; sed motus circularis cæli non tendit in aliquem determinatum terminum, vel præsentiam, quia cælum in nullam determinatam inclinatur, nec in vlla quiescit, sed solum postulat supremam, respectu omnium corporum, quam constat habere, etiam si non moueatur, & quam habuit in primo instanti, in quo conditum est à Deo, in quo non mouebatur: ergo repugnat dari naturalem inclinationem effectiuam in cælo ad motum.

Secundum assertum; orbes cælestes à forma extrinseca mouentur, nempe ab intelligentiis: sic vnanimiter omnes citati supra, ex quibus Diuus Thomas opusculo 10. art. 3. & opusculo 11. art. 2. docet esse omnino certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6. articulo 3. inquit: fidei sententiam esse, quod substantiæ separatæ, siue Angeli, moueant corpora cælestia Bonauentura supra vocat sententiam fidei consentaneam, illam statuit Aristoteles 8. Physicorum, cap. 6. textu 52. & libro 12. Metaphysicæ cap. 8. text. 43. Plato 1. de legibus, cum reliquis ferme omnibus vtriusque Scholæ; qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maximè positus est, quod inferiora per superiora in propriis functionibus regantur & corporalis creatura coniungatur cum spiritali, aque adeo, sicut in paruo mundo, homine videlicet, corpus per spiritum gubernatur, simili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiã Doctoribus ex quibus ea vtuntur D. Dionysius cap. 5. cælestis Hierarchiæ, & de Diuinis nominibus capite octauo, D Gregorius quarto Dialogorum, cap. 4. D. Augustinus tertio de Trinitate capite quarto cum aliis. Idem etiam Philosophi sibi habuerunt persuasum. Quia cum cælestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia, perfici obseruarent, non nisi ab intelligentiis à materiæ concretione semotis, circumuolui corpora cælestia, consulto iudicarunt: immo hinc illi aditum ad intelligentiarum notitiam inuenere, qui fere omni ex parte præclusus illis esset, solis principiis Philosophicis ducti, si nullam haberent efficientiam, circa motus cælestium orbium, cum nec ex causa, vel aliis effectibus; in Angelorum notitiam possent ritè peruenire, nec alias constaret connexio rerum sensibilium, seu intelligibilium seu mundi corporei, & incorporei, quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite: *Sub quo curuantur, qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem qui id

qui id de Angelis intelligunt suo motu cæleſtem mundum continuo circũuoluentibus. Et de eiſdem non incongruè intelligi poteſt illud eiuſdem Iob cap 26. *Columnæ cæli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius.* Et aliud ex capite 38. *Cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur eſſe virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth. 14. ſubiungo vltimam, & efficacem rationem hoc modo: Corpora cæleſtia motu circulari perpetuo euoluuntur, vt in principio quæſtionis ex communi conſenſu, & manifeſta experientia ſtabilitum reliquimus; ſed non mouentur à principio ſibi intrinſeco, vt etiam in primo aſſerto efficacibus rationibus probatum manet. Igitur euidens eſt, moueri à principio extrinſeco, ſeu aſſiſtente forma; ſi quidem nullum eſt medium inter principium intrinſecum, & extrinſecum. At hoc principium extrinſecum motus cæli nullum aliud cõgruenter poteſt eſſe: niſi Angelus. Ergo ipſe eſt principium efficiens cœleſtis motus. Hæc vltima minor, in qua eſt difficultas, probatur; quia hoc principium nequit eſſe corporeum, cum nullum eiuſmodi naturaliter ſit ſupra cælum, neque in ipſo cælo eſſe queat, ſine penetratione viribus naturæ impoſſibili, ſiquidem tam ipſum, quam cælum propriis quantitatis dimenſionibus præditum foret. A corpore vero aliquo ſublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & plane abſurdum eſſe, quis non videat? Supereſt ergo, vt à ſubſtantia aliqua perfecta à materia & corpore immuni cœlum circumagatur. Hæc autem non eſt Deus ipſe ſe ſolo, quandoquidem hoc per Angelos præſtare optime poteſt, ſicut innumera alia munia, & officia per ſuas creaturas, ipſo cum illis concurrente, adminiſtrat. Quod naturis rerum, ordini, & connexioni vniuerſi valde congruit: per Angelos ergo id præſtat, cum non ſuperſit alia ſubſtantia ſpiritualis completa ad id muuus exequendum. Angelos vero poſſe propria virtute mouere localiter cælos in confeſſo apud omnes eſt. Sunt enim inſignis virtutis, & efficacitatis, & quibus vt pote longe perfectioribus, ſubduntur omnia corpora, ſaltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cæleſtes orbes à formis extrinſece aſſiſtentibus, ſeu ab intelligentiis localiter moueri.

Supereſt, vt argumenta prioris ſententiæ diluamus; Ad primum negamus, formã cæli eſſe fruſtra, etiam ſi non ſit principium efficiens localis motus; plura enim alia munera habet in genere cauſæ formalis & efficientis etiam. Conſtituit namque ſimul cum materia compoſitum cæleſte, & eſt principium

efficiens

efficiens saltem instrumentale naturalium passionum, & proprietatum cæli, nec non mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad secundum, concesso antecedenti, neganda est consequentia. Non enim negamus corporibus cælestibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem, sed quia naturaliter non possunt non esse in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, solum potest esse ad acquirendum proprium locum, & alias nunquam esset cælum in statu naturali, sed in violento, vt supra probauimus, necesse ergo est, vt cælestia corpora tantum moueantur ab intelligentiis, quas formas solum extrinsecas, & cælo assistentes posuit Aristoteles, vt legenti constabit. Cum quo tamen stat, quod naturaliter moueantur, quia vt partes vniuersi naturaliter habent propensionem, vt à potentia naturali perfectioris ordinis in bonum inferiorem circumuoluantur. Quam inferiorum gubernationem, & exteriorem exequutionem, sphæris cælestibus Deus commisit, ipso cum ipsis concurrente, semper tamen internam earundem directionem sibi reseruauit. Quo sensu intelligitur illud Iob 33. *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est, &c.* Et in eodem sensu loquitur Diuus Gregorius ibi, & Boëtius libr. 4. de consolatione Philosoph. prosa 4.

QVÆSTIO IX.

An quilibet orbis cælestis à propria intelligentia moueatur.

QVamuis præcedenti quæstione stabilitum sit orbes cælestes ab intelligentiis moueri, adhuc scifcitadum relinquitur, an ab vna omnes, vel singuli singulis cieantur, quod in præsenti examinandum proponimus.

Sed antequam in hac re varias proponamus sententias, nonnulla tanquam certa iam apud omnes præmittenda sunt vt clarius postea & inoffenso pede curramus. Primum statuendum est, Deum se solo non mouere aliquod cæleste corpus, quod vt certum supponunt omnes Doctor. communiter cum Bonauentura in 2. distinctione 14. articulo 4. quæstione 1. & D. Thoma opusculo 17. capite 12. in vniuersum asserente, nullum corpus moueri immediate à solo Deo, quoad motus qui facultati naturæ subduntur. Cuius ratio sumi-

tur

tur ex ordine sapientiæ, & prouidentiæ, quem supra ex patribus Gregor. Dionys. Augustinus & aliis ratum, & firmum esse diximus, vt scilicet ima à mediis, id est, corpora sublunaria à cælestibus, & media à summis, hoc est, cælestia ab Angelis moueantur. Sine fundamento autem ab hoc ordine primum mobile, aliudve corpus cæleste,exciperetur,maximè cum altioris ordinis munera, qualia sunt, quæ ad intellectum illustrandum, & excitandum voluntatem spectant, ipsis Angelis, immo & hominibus Deus sæpe commiserit. Cum igitur possit Deus per Angelum primum mobile rotare, sicut Angelorum opera cæteras sphæras circumuoluit, si quidem hoc non excedit virtutem Angelicam, vt supra ex communi consensu diximus: sine vllo prorsus fundamento,immo plane cōtra rationem inficiabitur quis,motum primi mobilis ab Angelo prouenire. Qua propter in hoc plane errauit Aristoteles, existimans motorem primi mobilis specialem, & immediatum esse Deum. Vt testatur Pletho. capite 2. libro de iis, quibus Aristoteles à Platone dissidet. Alexander,& Simplicius 8. Pysicorum, Diuus Thomas 12. Metaphysicæ ad textum 36. & alij, quos citant,& sequuntur Patres Conimbricenses in 2.de cælo capite 5.quæstione 6.artic. 2. & constat ex 8.Physicorum capite vtimo, vbi docet, Deum in parte supremi globi, quæ velocius agitatur, insidere, quia scilicet eiusmodi motus ab eo efficitur. Præterea apud Aristotelem, primus motor est omnis mutationis expers, quod soli Deo cōuenit, deinde 8. Physicorum ex motu primi orbis, primum sempiternumque motorem intulit, & 12. Metaphysicæ capite 8. text. 45. inter intelligentias mouentes cælum, Deum recensuit. Non me latet, Auicennam, Bonauenturam, Aureolum, Scotum, Heruæum, & Ferrariensem, relatos à Conimbricensibus, maiori pietate, quam probabilitate ductos asseruisse, Aristotelem motum primæ sphæræ Deo adscribere, non vt efficienti immediato: sed tanquam fini, eo quod 12. Metaphysicæ capite 7. textu 38. dixerit Deum mouere primum orbem, vt id quod amatur. Verum loca à nobis allata adeo expressa sunt, vt interpretationem non patiantur. Citatus verò ab his Doctoribus adstruit, Deum appeti, vt rerum omnium finem: quæ ratio communis est, respectu omnium motuum, & non excludit motionem causæ effectricis.

Secundo animaduertendum est fuisse sententiam Abulensis ad caput 23. Exodi, quæstione 5. existimantis, fieri nequaquam posse, vt Deus corpus aliquod se solo moueat; ducebatur

cebatur autem in eam sententiam, quia cum motus localis sit quidpiam imperfectum, vt pote actus entis in potentia, si immediate à Deo solo procederet, aliqua actio diuina imperfecta esset, quod est plane absurdum, & impium. Et confirmari potest, quia infinita virtus mouet puncto temporis, teste Aristotele 8. Physicorum capite 10. textu 78. cum infinita proportione exsuperet quamlibet vim motricem creatam at motus localis ex sua natura tempus exigit: implicationem ergo inuoluit, fieri à Deo, sed tamen hanc sententiam erroris nomine coarguit Diuus Thomas 1. parte quæstione 105. articul. 2. & nulla prorsus ratione sustineri valet. Nequit enim sine errore negari posse Deum per se immediate efficere omnes determinatos effectus naturales, quos secundæ causæ naturales efficienter edunt, cum ipse earum omnium virtutem & efficacitatem in se excellentiori modo contineat. Et si rationes Abulensis aliquid conuincerent, probarent sane de omnibus quibuscumque mutationibus, cum omnibus sit intrinseca imperfectio viæ, & tendentiæ in terminum; ac proinde nihil prorsus Deus extra se vnquam produxisset, cum nequeat intelligi aliquid produci sine aliqua actione, seu mutatione, saltem laxe sumpta. Ac proinde prædictæ rationes nullius momenti sunt, Licet enim motus sit quid imperfectum, quia est via, & subiectum constituit in potentia, tamen in suo genere perfectum est; habens scilicet perfectionem suæ naturæ congruentem, & ideo nullam dicit imperfectionem in agente, sed in mobili, vt per se patet. Aristoteles item solum ibi loquitur de virtute infinita ex necessitate mouente, ac proinde tota necessario applicata: non de libera exhibente concursum, iuxta exigentiam effectus producendi.

His præmissis fuit quorundam opinio, teste Fracastorio in suis homocentricis cap. 7. sectione 1. existimantium, vniuersam cælorum machinam ab eadem intelligentia circumuolui; quæ his argumentis potest confirmari. Primo, quia intelligentia mouens cælum, præstantioris longe naturæ est, vt pote totalis, & completa substãtia, quam rationalis anima incompleta, & partialis, at vna & eadem anima rationalis simul administrationes magis diuersas, quam sint motus cælestium orbium: ergo faciliori negotio, hos omnes pariter præstare poterit eadem intelligentia. Minor probatur, quia ipsamet anima rationalis secundũ gradũ vegetandi, coquit cibũ in ventriculo, recoquit in iecore, & venis, & tandẽ in substantiã viuentis conuertit. Præterea eadem, secundũ gradũ sentiendi, sensuum operatio,

operationes elicit, & corpus localiter mouet, ac denique secundum intelligendi gradum spirituales operationes appetendi, & intelligendi habet. quæ omnia diuersæ speciei, & generis sunt. Cum tamen omnes motus locales cælorum eandem sortiantur rationem, & speciem ab eadem præsentia eodem circulari modo adquisita, emendicatam. Igitur, si illa, quæ magis diuersa, & magis etiā perfecta sūt, anima rationalis valet attingere: non est cur intelligentiam perfectiorem valde ea, quæ minoris perfectionis, & discriminis inter se sunt, exequi posse inficiemur. Quod si intelligentia vna id valet efficere, plures vt pote superfluæ non sunt, ad id munus designatæ.

Secundo, cælum nulla ratione resistit intelligentiæ mouēti; ac proinde non plus vna, quam plures sphæræ conatui Angeli obsistunt: ergo quælibet vis motiua sat erit ad cælorum omnium conuersionem efficiendam, vbi enim nulla adest repugnantia, à aqualibet virtute etiam minima procedit actio. Antecedens probatur, quia non apparet, qua ratione possit corpus resistere, nisi per grauitatem, vel leuitatem, aut etiam per impulsum contrarium, sibi impressum: corpora autem cælestia non sunt grauitate, aut leuitate prædita, vt in superioribus diximus, neque impulsum aliunde habent, quam ab intelligentia; ergo ex se non habent, quo resistant virtuti impellenti Angeli; alias defatigaretur intelligentia mouens, quæ proinde non potiretur beatitudine, quæ secretis malis omnibus bonorum omnium complexio est. Quod plane est absurdum: concludamus ergo, omnia cælestia corpora ab vna eademque intelligentia in orbem cieri,

Opposita tamen sententia vera est, & expressa ab Aristotele 11. Metaphysicæ capitul. 8. à textu. 47. vbi tot enumerat intelligentias motrices, quot orbes cælestes. Eandem sententiam supponunt semper Theologi, & sequuntur etiam omnes Philosophi. Ratio efficax illius est, quia Angelus habet determinatam sphæram spatij, in qua potest esse præsens, maiorem vel minorem, iuxta propriæ naturæ perfectionem, vt docent Theologi, in 1. distinct. 37. & 1. par. quæst. 52. vnde ex eorum, & multorum Patrum sententia nequit Angelus in cælo simul, & terra esse, ergo non potest idem Angelus simul omnibus cælestibus orbibus adesse, sed non potest eos impellere & mouere, nisi eis adsit, vt per se patet. Quamuis enim necessarium non sit Angelum impellentem coniunctum, & immediatum esse, immediatione suppositi, vt aiunt, omnibus partibus mobilis, sed sufficiat ei coniungi incerto situ, & inde impetum toti sphæræ communicare, tamen nec fieri, nec intelligi

intelligi poteſt, vt ab eodem ſitu omnes orbes ſimul diuerſo modo & pro diuerſis motibus compellat, cum ſtare non poſſit, quod impetus,ſeu impulſus corpori diſtanti imprimatur, quin corpori medio capaci etiam communicetur, ac proinde illud eodem motu ac aliud diſtans moueatur, & ideo primum mobile cui intelligentia inſidere diceretur, ſimul cum proprio motu, omnium aliarum ſphærarum motibus agitaretur, quod & inauditum eſt, & experimento manifeſto contrarium. Quod ſi quis dicat, Angelum, licet eadem præſentia non poſſit adeſſe omnibus cæleſtibus ſphæris, ac proinde nec eadem exiſtẽte omnes ad motum impellere, poſſe tamen eundem, multiplicatis præſentiis, cuilibet orbi, & omnibus ſimul ſaltem ſecundum aliquam partem determinatam aſſiſtere, & impetum inferre. Si hoc, inquam, dixerit non nemo, facilè poterit explodi, quia etiam ſi aliqui exiſtiment, poſſe Angelum ſimul eſſe in duobus locis inadæquatis per contactum virtutis, vt ipſi loquuntur, hoc eſt, ita vt moueat corpora in duabus vltimis, & oppoſitis partibus ſpatij,cui adeſt, ſine eo quod in medio illius ſpatij virtutem applicet; & moueat; tamen nullus ferè hucuſque aſſeruit, nec ſuſtinere licet,poſſe eundem Angelum naturaliter ſimul adeſſe pluribus ſpatiis adæquatis ſuæ virtuti, & in eis corpus agitare, & alias nullum illorum eſſet adæquatum, quandoquidem vltra illud ad aliud ſe extenderet virtus Angelica: & ideo plures Sancti Patres exiſtimarunt, non poſſe eſſe ſimul Angelum præſentem terræ, & cælo quod de vna, & pluribus præſentiis intellexerunt, ſecus ſi pluribus præſentiis adæquatis id poſſet contingere naturaliter, non benè inferrent Patres ex eo, quod Angeli in terra nonnunquam appareant, localiter intelligentiam moueri, quod ipſi intendebant: immo etſi præſentiæ diſtinctæ inadæquatæ eſſent, extra ſpatium tamen adæquatum, quia inde etiam ſequeretur, per illas poſſe Angelum ſimul eſſe in cælo, & in terra contra Patres, & licet præſentiæ inadæquatæ diſtinctæ in eodem ſpatio adæquato continerentur, non poſſet vnus Angelus naturaliter illis affici ſimul,ſicut nec id habere poteſt naturæ viribus idem corpus ex omnium ſententia,vni enim rei vna tantum præſentia naturaliter debetur. Ad ſupernaturalem autem virtutem confugere in naturalium rerum diſpoſitione, & adminiſtratione, nec licet,nec decet Philoſophum. Confirmatur præterea, quia virtus Angeli finita eſt, & limitata, vt pote ortum ducens à limitata, & finita natura, & quæ non valet quemlibet effectum attingere. Cum igitur tam inſignis, & multiplex ſit omnium cæleſtium ſphærarum motus non eſt, cur eidem

virtuti adſcribatur:maxime,quia licet daremus omnes,vel plures cæleſtes orbes ab eadem intelligentia ſimul moueri poſſe, congruentius tamen naturæ eſt, plures effectus totales,& perfectos, pluribus cauſis attribuere: & ideo magis conſonat naturis rerum, vt Deus cuilibet orbi cæleſti ſuum Angelum motorem deſignauerit, quandoquidem cuilibet homini ſuum conſtituit Deus Angelum Cuſtodem, cum tamen illud vniuerſalius bonum ſit vt pote ad plura ſe extendens, quæ eſt ratio Diui Thomæ de ſpiritualibus creaturis art.6.ad 2. Denique ſcripturæ loca, quæ adſtruere videntur intelligentias motrices cælorum,eadem ſimiliter adſtruunt ipſarum pluralitatem. Concludamus igitur, tot eſſe intelligentias mouentes cælos, quot ſunt ſphæræ mobiles.

Hoc verò duobus modis intelligi poteſt,aut ita,vt non plures conſtituantur Angeli, cælorum motores, quàm conſtituuntur orbes,quaſi completi, & totales, octo videlicet iuxta noſtram ſententiam;ſeu decem, vel vndecim, ſecundum aliorum placitum; aut potius ita,vt tot adſtruantur intelligentiæ mouentes,quot deſignantur orbes quaſi partiales; ecentrici, ſcilicet,concentrici,& deferentes.Et priorem partem id confirmat, quo pro vno corpore completo vna videtur ſufficere virtus motiua,maximè perfectioris,& altioris longe ordinis, ſicut ad motum localem totius animalis, etiam ſecundum diuerſas ſui partes,ſatis ſuperque eſt vna,& eadem vis motrix ipſius.Denique argumenta ſupra allata, quæ intelligentiarum motricium multitudinem ſuadent, non plures, quam totales orbes conuincunt.Veroſimilius nihilominus mihi apparet, placitum Ariſtotelis 12. Metaphyſicæ cap.8.& aliorũ fere omnium Philoſophorum, conſtituentium ſingulas intelligentias motrices pro ſingulis ſphæris minoribus, ſeu minus præcipuis conflantibus maiores, & principales orbes. Huius aſſerti fundamentum, præter Philoſophorum, & Aſtronomorum, immo & Theologorum auctoritatem, illud debet eſſe, quia ex eo ſphæræ iſtæ minores, & quaſi partiales diſtinguuntur, quia diuerſæ percipiuntur ſitus poſitiones, aſpectus,& diſtantiæ Aſtrorũ inter ſe, & quoad nos. Hæc vero omnia nequeunt niſi in diuerſis orbibus conſtare: ſed hoc idem conuincit, has ſphæras minus præcipuas diuerſis motibus per ſe moueri, ſi quidem per proprios motus diuerſos hunc aſtrorum aſpectum diuerſum efficiunt.Cõſequens ergo neceſſario fit has omnes minores ſphæras propriis motibus, & inter ſe diuerſis cieri: ſed non poſſunt hi motus, & diuerſi orbium quaſi partialium ab eadem intelligentia cauſari, à qua orbis totalis circumuoluitur: ergo

tot ponendæ sunt intelligentiæ motrices, quot sphæræ minores constituuntur. Subsumptio hæc vltima, in qua tantum potest esse difficultas, efficaciter probatur eadem fere ratione, qua supra stabilitum relinquimus, admittendas esse plures intelligentias cælorum motrices. Quia scilicet huiusmodi effectus distincti distinctas etiam causas per se exigunt, maxime cum virtus Angeli mouentis suis sit circumscripta cancellis, quæ proinde effectus adeo diuersos non valet attingere. Præterea nequit idem Angelus, naturæ viribus simul esse præsens omnibus minoribus sphæris conflantibus eundem, totalem & maiorem orbem, neque eadem præsentia, cum per hanc tam vasto spatio respondere, & tam ingenti moli adæquari non possit: alias simul vna præsentia cælo,& terræ adesset, contra communem sensum Patrum, neque distinctis præsentiis, cum has simul eidem rei nullus communi naturæ lege concedat.Sed non potest Angelus has sphæras simul impellere, nisi cuilibet secundum aliquam saltem partem assistat. Si enim vni mediante alia impetum imprimeret, non posset non sphæræ illi mediæ eundem impetum, & motum communicare, siquidem illius capax est: ac proinde illa cieretur simul omnibus motibus,quibus aguntur alię sphæræ,quæ ab illa media intelligētia impelluntur, quo inauditum est, & planè falsum. Fateamur igitur necesse est,tot esse intelligentias motrices orbium,quot sunt minores sphæræ inter se distinctæ,quarum numerum assignandum astronomis relinquamus, ex quibus alij quadraginta septem, alij quinquaginta quinque, alij aliter enumerant, dummodo nobiscum tantum agnoscant octo maiores orbes, qui circulariter ferantur. Quæ vero pro opposito modo philosophandi adduximus parum vrgent. Propter diuersitatem enim, & distantiam harum sphærarum necessario exigunt, distinctas virtutes motrices pro diuersis motibus,vt probauimus: nec in hoc dissimilis est ratio de maioribus,& minoribus sphęris,de virtute autem motrice animalis alia est ratio, eo quod cuilibet parti mobilis debitè est approximata,quod virtuti motrici cælorum non contingit, vt satis ostendimus.

Hic tamen animaduertendum duxi, Christiano Philosopho non sufficere eas tantum intelligentias agnoscere, quæ cælestibus sphæris circumuoluendis assistunt, quarum numero contentus fuit Aristoteles 12. Metaphysicæ,tex. 47 & 48. in quo etsi lapsus, venia tamen dignus est,cum ex solis principiis naturalibus,quibus ipse ducebatur,vix aliud colligi possit. Nobis verò Scholasticorum, & Sanctorum Patrum consensus, & ipsa fidei veritas contrarium suadet. Quod apertè sumitur ex

Iob.15. *Nunquid est numerus militum eius?* Apocalypsis 5. vbi dicitur Angelorum numerus esse *millia millium*, & idem ostenditur ex custodia Angelorum, singulis enim hominibus singuli Angeli Custodes deputantur, vt constat ex Matth.8. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei*, adiuncta Sanctorum Patrum expositione, & traditione Ecclesiæ. Et ratio id ipsum cõprobat. Natura enim rerum suo iure exigere videtur, ne substantiæ spirituales completæ tam paruo numero claudantur, siquidem eadem met in rebus materialibus perfectione valde dissimilibus, maiorem pluralitatem, & numerum assequitur. Sed hoc vberius confirmare cælestis disciplinæ ratio non postulat, & ideo Theologis missum facimus, qui cum Diuus Thomas 1. parte quæst. 50. art. 3. & aliis locis id ex instituto versant. Illud autem silentio prætereundum non est, videlicet, Angelos cælestium orbium motores esse ex ordine virtutum. Distinguuntur enim Angeli ex sententia Theologorum, & Sanctorum Patrum iuxta doctrinam Diui Dionysij cap. 6 & 7. cælestis Ierarchiæ, in tres Ierarchias, quarum primæ proprium est illuminari, & doceri à Deo, ipsique intimius adhærere cognitione, & amore, partiturque in tres ordines, seu Choros, in Seraphinos scilicet, Cherubinos, & Thronos. Tertiæ autem proprium est, homines custodire, & instituere, quæ etiam complectitur alios tres ordines, videlicet, Principatus, Archangelos, & Angelos. Secunda denique est, quæ immediatè illuminatur à prima de vniuersalibus rebus, quæ ad hominum gubernationem pertinent, & potestatem habet in Angelos tertiæ Ierarchiæ, illis iniungens, quæ ab ipsis executioni mandanda sunt, quæ similiter amplectitur tres Angelorum ordines. Dominationes nempe, quæ nullum immediatè ministerium exequuntur, sed dominium, & potestatem exercent circa duos alios ordines eiusdem Ierarchiæ, & circa omnes tertiæ. Tertius ordo est, Potestatum, quæ gubernandi potentiam habent, tantum circa Angelos tertiæ Ierarchiæ: secundus vero Angelorum ordo, & medius huius Ierarchiæ est eorum Angelorum, qui ea exequuntur munera, quæ ad totius vniuersi ordinem, & communem omnium causarum dispositionem pertinent, ad quæ magna virtus requiritur, & ideo hi Angeli virtutes appellantur: ex hoc igitur ordine dicimus, esse intelligentias rotantes cælos, vt probabile visum est Diuo Thomæ 3. contra Gentes cap.80. & opuscul. 10. artic 17. & sumitur ex Dionysio supra cap.8. dicente: Virtutum nomen diuinam quandam, & inconcussam vim ad cælestes operationes obeũdas præ se ferre: & ratio est, quia motus orbium cælestium

maximè

maximè pertinent ad communem mundi ordinem, & gubernationem, quæ Angelis huius ordinis à Deo commissa dicitur. Idem colligitur ex illo Præfatij, *Cæli cælorumque virtutes*, & ex 24. Matt. *Virtutes cælorum mouebuntur*, quo loco virtutum nomine Angelos cælorum motores significari dicit D. Thom. ibi.

Argumenta autem adducta pro sententia negante pluralitatem intelligentiarum mouentium cælestes orbes, facilem habent solutionem Ad primum fatemur ingenuè intelligentias cælorum motrices perfectioris longè naturæ esse, quàm animā rationalem, & hanc etiam functiones perfectiores, & magis inter se dissidentes, quam sint cælorum motus habere. Inficiamur tamen eandem intelligentiam posse simul rotare omnes cælestes sphæras, non est enim eadem proportio Angeli ad cælestia corpora, & animæ rationalis ad suum corpus: nam anima rationalis eadem indiuisibilis immediatè informat totum corpus, & singulas eius partes, vnde rectè & absque vlla confusione potest in diuersis partibus, & per diuersas potentias, omnia illa munera quantumuis diuersa præstare. Angelus vero nequit esse præsens secundum substantiam omnibus cælestibus sphæris, sed insitu quodam determinato, ex quo si diuerso modo ad diuersos motus cælos impelleret, non motus, sed tumultus potius cælestium orbium sequeretur.

Ad secundum distinguendum est antecedens, iuxta doctrinam Sancti Thomæ de potentia quæstione 3. art. 4. ad 6. quia etsi cælum non resistat virtuti mouenti per aliquam qualitatem in contrarium impellentem, sicut lapis resistit proiicienti sursum: obsistit tamen quadam resistentia, quæ in improportione consistit, quia scilicet corpus, aut corpora pro sua magnitudine, & distantia maiorem impetum, & maiorem approximationem virtutis impellentis exigunt, & hac ratione concedendum est, omnes cælestes orbes simul vni Angelo resistere, si omnes simul rotare tentaret. Ex hac tamen resistentia nulla sequeretur defatigatio intelligentiæ, cum sit omnino corporis expers, defatigatio enim, aut lassitudo prouenit ex resolutione membrorum, & spirituum, quorum ministerio motus exercetur. Plura hic supererant explicanda, quæ quæstionibus sequentibus examinanda veniant.

QVÆSTIO X.

Qua facultate cælestes orbes ab intelligentiis moueantur.

EXplicuimus in superioribus, quænam, & quot virtutes cælorum motrices sint, explicandum superest, qua ratione, id

id est, qua facultate, seu virtute hoc munus exequantur, id quod in præsentiarum enodare conabimur.

Et in præsenti controuersia prima sententia adstruit, potentiam, qua Angelus localiter mouet cælum, aut aliud corpus esse idem cum intellectu, & voluntate ipsius, quatenus ad motum referuntur. Hanc amplectitur Auerroes 12. Metaphysicæ commentario 36. Argentina distinct. 8. quæst. 1. art. 1. Bassol. disput. 14. quæst. 2. Capreolus distinct. 7. quæst. 2. art. 1. Heruæus distinct. 14. quæst. 1. art. 4. Soncinas 12. Metaphysicæ quæst. 35. & hanc sententiam valde probabilem iudicant Patres Conimbricenses 2. de cælo capite 5. quæst. 7. art. 2. & tutatur Pater Vazquez 1. parte disputatione 102. capit. 3. & 4. & disputatione 218. cap. 3. in fine, & Zumel 1. parte. Fauet Pater Molina 1. par. quæst. 54. in art. 5. fauent alij, qui cum Scoto, Ferrara, & Canar. existimant in Deo potentiam non distingui ab intellectu, & voluntate, quos refert & sequitur Pater Vazquez primò loco citato. Fauet denique D. Thomas locis infra citandis, cum aliquibus recentioribus.

Quæ sententia suaderi potest his rationibus primo, quia iuxta commune proloquium, ea, quæ in inferioribus dispersa sunt, colliguntur in superioribus, cum hoc ad perfectionem pertineat, vt constat in sensibus externis comparatione interni, & in his omnibus comparatione vnius intellectus. Igitur vis motiua, quæ in nobis distincta est ab intellectu, & voluntate in Angelis vt pote superioribus, & perfectioribus cum intellectu, & voluntate coincidet, maximè, cum non videatur assignabilis alia potentia naturalis operatiua in rebus spiritualibus præter intellectum, & voluntatem, & ideo Aristoteles 1. Ethicorum has duas tantum potentias intellectuales constituit, per intellectuales idem intelligens, ac spirituales, & hæ certè sufficere videntur ad motum, si enim intellectus impetet, & voluntas exequatur illius imperium, planè sequitur effectus: frustra ergo quæritur alia facultas motrix præter istas. Præterea arguit Pater Vazquez, disputatione 102. capite 3. quia inseparatis à materia frustra ponitur alia potentia motiua præter eam, quæ est in corpore mobili: ergo tantum illis superest intellectus, & voluntas. Antecedens probatur ex Aristotele 3. de anima, vbi definiens, quæ sit potentia secundum locum in anima, sic ait: *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi, motu dicto principia sunt*, & statim ad vnum hæc duo reducens subiungit: *vnū igitur est id, quod mouet, ipsum, inquam, appetitum*: Et circa finem capitis addit: *Id verò, quod mouet, atque mouetur, quia ipsum principium appetendi, id autem, quod mouetur,*

mouetur, est animal ipsum, at, quo mouet, appetitus, vt instrumento id iam corpori tribuitur. Ex mente ergo Aristot. in separatis à materia non est aliud principium motus præter appetitum, & voluntatem, licet quando corpori adiunguntur, exigant in ipso corpore instrumentum aliquod motus. Rursus facultas exequens ab intellectu, & appetitu, distincta ideo ponitur, vt illis pateat, & non nisi ad nutum appetitus operetur, sed hæc subiectio nequit intelligi in simplicissima substantia, qualis est Angelus, quamuis incomposita, vt homine, bene intelligatur: ergo non est ponenda talis potentia distincta. Denique in Deo non est talis potentia distincta formaliter ab intellectu, & voluntate, sed his præcisè coalescit omnipotentia, vt cum multis docet Pater Vazquez supra: ergo non est necessario ponenda hæc distinctio realis potentiarum in Angelo. Antecedens præter dicta probatur, quia talis distinctio omnipotentiæ à voluntate imperfectionem Deo affert. Fit enim inde concipi voluntatem diuinam à nobis sine virtute perfecta, cum alia facultas nostro modo concipiendi supperaddatur, qua vt instrumento operetur, & sanè perfectior conciperetur voluntas Dei, ita vt quidquid velit facere, per se ipsa assequatur: ergo non est ponenda alia facultas in Deo, ac proinde, nec in Angelo, eadem namque videtur ratio. Et huic sententiæ videtur fauere D. Thomas, quatenus 1. part. quæst. 25. art. 1. ad 4. post quam etiamsi oppositum primo docuerit, statim subiungit: *Vel dicendum scientiam, vel voluntatem diuinam, secundum quod est principium effectiuum, habere rationem potentiæ.* Et quæstione 54. art. 5. sic, *vnde de viribus animæ non possunt eis (id est, Angelis) competere, nisi intellectus, & voluntas,* & quæst. 79. art. 1. ad 3. *Dicendum, quod in Angelis non est alia vis, quàm natura intellectiua, & voluntas, quæ ad intellectum consequitur.* Et clarius quæst. 16. de malo, art. 1. ad 14. his verbis: *Ad decimum quartum dicendum, quod in Angelo, aut Dæmone non est alia potentia: neque operatio, nisi intellectus, & voluntas,* & statim: *Vnde nulla virtus, seu potentia in Angelo potest esse, nisi pertinens ad apprehensionem, vel appetitum intellectualem: non autem est inconueniens, quod Angeli aliqua corpora solo imperio voluntatis moueant motu dumtaxat locali. Videmus enim quod anima humana solo intellectu, & volutate mouet corpus sibi vnitum.* Denique de spiritualibus creationibus art. 6. ad 8. sic habet: *Probabiliter dicitur, quod imperio voluntatis substantialis mouet corpus cæleste.* Et statim; *Quod ei obedire ad nutum possit secundum transmutationem localem, & in nobis apparet, in quibus statim ad imperiū voluntatis sequitur motus corporaliū mēbrorum.*

Quamuis relata ſententia, mihi ſatis probabilis videatur, probabilior tamen apparet oppoſita, quæ potentiam motiuam Angeli ab intellectu, & voluntate ipſius realiter diſtinctam agnoſcit. Vt certum diximus tractatu de anima ſeparata quæſt. 8. Eam ſuſtinent Henricus Quodlibeto 13. quæſt. 6. Aureolus apud Capreolum in ſecunda diſt. 7. quæſt. 2. art. 1. Macrou.in 1.diſt.43.quæſt.5.Godophredus Quodlibeto 1.quæſt.4. Pater Suarez tomo 2.Metaphyſicæ, diſput. 35. Sectione 6. nu. 22.Patres Conimbricenſes 2. de cælo, cap. 5. quæſt.7. art.2. cum Caietano 1. parte, quæſt. 54. art. 5. illam veriorem, & probabiliorem cenſet, etſi Caietanus iudicauerit, potentiam in Deo non differre formaliter ab intellectu, & voluntate diuina. Quam ſententiã facilius amplectuntur plures, qui cum Durando in 1. diſtinctione 38. quæſtione 1. & Pater Suarez ſupra diſputatione 30. Sectione 17. numero 45. conſtituit in Deo potentiam formaliter, aut ex natura rei ab intellectu, & voluntate diuerſam; quibus multum fauet Diuus Thomas 1. parte quæſt. 19. artic. 4. ad 4. & expreſſius quæſt. 25. artic. 1. ad 4. vbi ſic ſcribit: *Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid differens à ſcientia, & voluntate, ſecundum rem, ſed ſolum ſecundum rationem, in quantum potentia importat rationem principij exequentis id, quod voluntas imperat, & ad quod ſcientia dirigit.* Et idem repetit ibidem articulo 5. ad 1. ſi enim in Deo potentia diſtinguitur ab intellectu, & voluntate, quia licet hæc ſit infinitas efficacitatis, non intelligitur operari ad extra eo ipſo, quod vult, niſi noſtro modo concipiendi applicet potentiam quaſi executricem, potiori iure denegandum erit voluntati creatæ Angeli poſſe per ſuum velle immutare res alias, & expreſſe docet noſtram ſententiam, quæſt. 6. de potentia, articulo 7. ad 12. quod argumentum contendebat, Angelum ſolo ſuæ imperio voluntatis poſſe corpus mouere. Et D.Thom. reſpondet his verbis: *Ad duodecimum dicendum, quod imperium Angeli requirit executionem virtutis, vnde oportet, quod ſit quidam tactus ſpiritualis ad corpus, quod mouet.* Idem habet quodlibeto 9. artic. 10. ad 2. *Dicendum, quod Angelus agit in hæc corpora, mouendo ea localiter per imperium: ſed imperium non dicitur hic ſine virtute actiua.*

Probatur efficaciter noſtra ſententia ratione. Primò, quia nulla potentia valet naturaliter, immò neque lege abſoluta Dei, vagari extra ſuum proprium obiectum, & modum proprium verſandi, & attingendi illud: ſed motus localis non continetur intra obiectum intellectus, & voluntatis Angeli,

nec

nec intra modos operandi harum potentiarum: ergo nequit vlla ratione fieri ab his facultatibus, sed alia distincta necessario constituenda est. Maior syllogismi per se est manifesta, & recepta ab omnibus; vnica enim ratio constituendi, & distinguendi potentias emendicatur ex diuerso modo attingendi obiectum, seu quod idem est, ex distincto obiecto formali: hoc siquidem dat speciem, & distinctionem, quamlibet vero rem perfectione propriæ speciei circumscribi necesse est. Vnde nec visus sonum, neque auditus colorem vllatenus percipere valent: Minor vero non minus perspicue demonstratur. Quia ratio motus in nobis constituit, & dat speciem potentiæ motricis essentialiter, & genere diuersæ ab intellectu, & voluntate. Et ideo non continetur, nec contineri potest intra limites obiecti intellectus nostri, & voluntatis vt omnes pleno ore fatentur. At intellectus, & voluntas intelligentiæ sunt eiusdem rationis specificæ, aut saltem genericæ cum nostris, quandoquidem eandem veritatem, & bonitatem eodem modo saltem generico respiciunt. Igitur intelligi nequit, motum contineri intra cancellos harum facultatum Angeli, ac proinde ab illis procedere.

Neque eluditur vis argumenti si quis dixerit, motum localem habere in se rationem veri, & boni, sub quibus possit contineri sub obiectis intellectus, & voluntatis, & ab his facultatibus attingi: quia si hoc sufficeret, idem intellectus posset elicere omnes operationes voluntatis sensuum, & aliarum omnium facultatum, si quidem omnes, & earum obiecta ab intellectu attingi possunt, sub ratione veri, & idem contingeret in voluntate, quod figmentum nullus vnquam excogitauit. Inutilis ergo est illa identitas realis, sed attendi debet specialis ratio obiecti, aut effectus, sub qua nullo modo localis motus ad obiectum intellectus, & voluntatis spectat.

Secundo, diuersitas actionum, & modi operandi distinctionem facultatum, à quibus proueniunt, constituunt, aut certè denotant perspicue, sed ea est diuersitas intellectionis, & volitionis à motu locali, quæ sufficiat assignare principia omnino distincta: hæc igitur in Angelo necessario admittenda sunt. Minor, in qua est difficultas elucidatur facile, & in primis in nobis eadem operationum diuersitas sat est, ad plures facultates distinctas constituendas: ergo & vbicumque. Cum iuxta tritum illud proloquium idem, inquantum idem est, semper sit natum facere idem. Deinde, motio localis est actio transiens, constituens suum obiectum in rerum natura, volitio vero, & intellectio neutrum habent, & certè non minus distin-

ctæ actiones sunt mouere, & velle, quàm velle, & intelligere. Immo illæ maiorem inter se distinctionem vendicant propter duo nuper dicta. Si ergo diuersitas volitionis, & intellectionis requirit duas potentias diuersas, potiori iure id exiget illarum, & motionis dissentio. Et alias anima rationalis per suum velle sine vlla facultate motiua proprium corpus sibi coniunctum mouebit, quia licet minoris virtutis sit, quam Angelus, maius tamen habet dominium in illud & maiorem cum illo proportionem, ac proinde sine fundamento id negaret, quod omnes communiter merito inficiantur. Vt diximus 3. de anima in caput 10. quæst. 2.

Tertio probatur, quia intelligentia nequit efficere motum orbis cælestis per suum velle, tanquam per actionem, quia nec ipsum velle potest esse motio ipsa localis, cum essentialiter distinguantur, sicut termini ipsi, præsentia scilicet, & amor, & diuersis inhæreant subiectis, nempe voluntati, & mobili: neque minus potest esse productio motus localis, cum hic sit actio, cuius non datur alia actio, & terminus essentialis volutionis sit amor. Et idem argumentum potest confici de intellectione intellectus. Sed neque potest Angelus causare motum localem, per ipsam potentiam voluntatis, & intellectus, quia hæ nequaquam valent elicere, nisi volitionem, & intellectionem permanentes, nec aliud intelligi potest, cum tota essentia voluntatis, & intellectus, per quam ab aliis facultatibus distinguuntur, sita sit in eo præcisè, quod possint velle, & intelligere; quæ quidem magis distant à motione locali, quàm inter se, cum illa sit transiens, factiua termini, tendens non in obiectum, sed in effectum, & per se non vitalis, secus volitio, & intellectio, quæ etiam magis inter se connectuntur, & subordinantur, quàm latio, & volitio: igitur si velle, & intelligere duo principia exigunt, potiori iure suum principium distinctum motus localis, seu impulsus ad illum exiget. Et saltem non potest idem motus localis ab vtraque ista potentia elici, vt censet opposita sententia, quia cum motus sit vna, & eadem actio, quæ est egressus effectus ab agente, nullatenus naturaliter potest à duplici causa totali pendere; dicere autem à qualibet istarum facultatum procedere potentialem actionem, & idem totalem coalescere, nullius est momenti, quia intelligibile non est, quomodo ab intellectu, & voluntate, essentialiter diuersis, proueniant partiales actiones eiusdem prorsus naturæ, & rationis, constituentes entitatem aliquam totalem, homogeneam, qualis est motus localis cæli, aut alterius corporis mobilis.

Quarto denique nostra sententia stabilitur ab absurdo, quia si Angelus cælum circumuolueret per intellectum, & voluntatem præcisè, fieret inde, vt ex qualibet distantia illud moueremus posset; per has enim facultates æqualiter se habet intelligentia ad res distantes, & propinquas, vt per se patet: consequens vero nullus admittet, omnes enim requirunt determinatam, & proportionatam distantiam, vt posset Angelus orbem rotare, & ideo vocant intelligentiam formam assistentem, seu adhærentem, quod frustra confingeretur, si ex qualibet distantia id posset exequi. Ex eo igitur præcise, quod Angelus velit efficaciter mouere sphæram, nisi addatur vis motrix distincta, nulla ratione mouebit, sicut ex eo quod efficaciter velit intelligere, id non consequitur, nisi per superadditam, & distinctam facultatem intellectricem. Et quod diximus de virtute motrice Angeli comparatione cæli, aut alterius corporis, dicendum similiter videtur, respectu motus localis, ipsiusmet intelligentiæ, vt pleraque ex supradictis manifestè conuincere videntur.

Argumenta vero prioris sententiæ parum negotij nobis facessunt. Ad primum respondeo, illud principium non esse in vniuersum verum, alioquin intellectus, & voluntas, quæ in hoc distinguuntur, subirent in Angelo vnius potentiæ rationem, quod nullus admittet. Collectio ergo illa, & vnio solum accidit frequenter, & cùm eam rerum natura patitur, quod in præsenti non contingit, vt ex dictis constat. Ad confirmationem vero iam assignauimus, potentiã motiuam ab intellectu, & voluntate ex obiecto, actu, & modo operandi distinctam, & eam esse necessariam, manifestis rationibus conuincimus: Aristoteles autem tantum meminit intellectus, & voluntatis, cùm potentias spirituales, seu intellectuales recensuit, quia hæ tantum propriæ sunt substantiæ spiritualis, cùm tamen vis motrix etiam corpori insideat, & non solum spiritui.

Ad secundum negamus antecedens, & ad illius confirmationem dicimus, Aristotelem vocare appetitum principium motus animalis imperans, & dirigens non proximum, & exequens vt ex verbis illius patet, id quod nos, vt verissimum amplectimur. Ad aliud etiam inficiamur, non posse intelligi subiectionem potentiæ motiuæ ad intellectum, & voluntatem in simplici substantia, quin potius optimè intelligitur, sicut in eadem substantia agnoscitur subiectio, & subordinatio intellectus ad voluntatem.

Ad vltimum posset aliquis respondere, concesso antecedenti, negando consequentiam; est enim diuersa ratio in Deo, & crea

creaturis propter summam Dei perfectionem,& simplicitatem etenim huiusmodi argumentandi genus à diuinis ad creata, parui momenti esse solet. Et ideo Caietanus primum concessit, explositque secundum,vt supra retulimus. Nos autem cum Durando,Patre Lua, & aliis, immo & cum sancto Thoma supra, non admittimus antecedens: & ea, quibus stabilitam relinquimus distinctionem realem facultatis motricis Angeli ab intellectu, & appetitu ipsius, suadent efficaciter, distinctionem formalem per nostrum intellectum, inter omnipotentiam Dei, & intellectum, ac voluntatem eiusdem, vt consideranti constabit. Ad confirmationem autem negamus, ex nostra distinctione inferri,voluntatem diuinam non esse,aut non concipi omnino perfectam: quinimmo perfectissima est, & concipitur in ratione voluntatis, cum realiter, & identice claudat omnem perfectionem diuinam, & formaliter concipiatur;potens attingere perfectissimo modo quamlibet rationem obiecti voluntatis, in quo summa eius perfectio sita est, nó in eo,quod vltra obiectum voluntatis diuagetur, & per suũmet conceptum intelligatur exequi quicquid efficaciter vult. Alioquin perfectio voluntatis diuinæ, vt per se ipsam formaliter intelligeret, cum intelligere efficaciter vult, & non per intellectum, quod plane est falsum: & tamen non minus distat obiectum actus, & modus operandi potentiæ executricis ab obiecto, actu, & modo operandi voluntatis, quam ab his differt obiectum actus, & modus operandi intellectus, vt ex dictis manifesto liquet. Non est ergo de perfectione formali voluntatis diuinæ,posse se ipsa formaliter, & proxime res executioni mandare, cum hoc sit extra suum obiectum formalem, & proprium modum operandi. Ac proinde in Angelo hoc non pertinet ad eandem facultatem voluntatis, sed ad aliam distinctam.

Testimonia denique sancti Thomæ non suffragantur priori sententiæ, & in illa solutione 4. nobis fauet, vt fatetur Pater Vazquez. In primis enim loquitur de Deo, de quo non est eadem omnino ratio ac de Angelo, vt ex Caietano diximus; deinde primo loco, vt vidimus, nostram doctrinam disertis verbis tradit, tanquam veriorem scilicet, & postea aliam solutionem iuxta oppositam sententiam, probabilem adducit, vt sæpe fieri solet. Denique illa verba intelligi possunt,ita vt sensus sit intellectum, & voluntatem diuinam, habere rationem potentiæ non formaliter sed realiter, ideo enim dicis, eas facultates habere rationem potentiæ,secundum quod sunt principium effectiuum, id est, non vt tales potentiæ sunt, sed sub

alia

alia ratione formali, quo tantummodo facultates, & attributa in Deo distinguuntur, in doctrina Diui Thomæ, vel potius intendit, eas facultates formaliter habere suum potentiæ & causalitatis executricis modum, non proximè, & immediate exequendo, sed quasi mediate imperando, & dirigendo. Et hic videtur germanus sensus illorum verborum. Ad secundũ respondetur, sensum esse de viribus animæ tantum, Angelo competere intellectum, & voluntatem, id est, ea ratione, qua sunt in anima, in qua illæ solum spirituales sunt, aliæ autem materiales, quæ Angelo non conueniunt, ac si diceret, Angelo solum conueniunt facultates spiritales; at ex his duæ tantum sunt in anima, ergo ex facultatibus animæ duæ solum Angelo competunt.

Tertium minoris momenti est, solum enim contendit D. Thomas non esse in Angelis vires sensitiuas & nutritiuas, sicut habet anima rationalis in corpore, sed tantum intellectiuas, hoc est, spiritales, quapropter Angelus appellari potest mens & intellectus, secus quam anima. Duo postrema loca Diui Thomæ magis vrgere videntur, verum cum in aliis adductis pro nostra sententia, illi expresse subscripserit, conandum nobis est, ea in bonum sensum interpretari, ne admittamus, Doctorem Angelicum adhuc iuniorem contrarium sibi extitisse, & ideo ad illud ex solutione ad 14. respondemus, ibi solum negasse Diuum Thomam; Angelis facultatem naturalem, quæ scilicet non feratur ductu rationis, & imperio voluntatis, atque adeo omnis facultas & operatio Angeli reducitur à D. Thoma ad intellectum, & voluntatem elicitiue, seu imperatiue, & propterea in sequentibus verbis solum dicit, nullam vim esse in Angelo, quæ non pertineat ad apprehensionem, & appetitum, hoc est, quæ horum directionem fugiat: qua ratione dicitur Angelus, mouere solo suo imperio, quia scilicet vult applicare potentiam executricem motus, sibi omnino subiectam, & hunc esse sensum huius loci ex eo mihi habeo persuasum, quod illum confirmat, quia anima humana solo intellectu, & voluntate mouet corpus sibi vnitum, cum tamen ex communi omnium sententia anima moueat localiter corpus, per virtutem motricem superadditam. In vltimo autem loco tantum docet Diuus Thomas probabiliter illud dici, quod nos fatemur, & eadem prorsus ratione, qua præcedens exponi potest: nam illud etiam confirmat ex eo, quod in nobis ad imperium voluntatis sequitur statim motus membrorum, quod sine motrice facultate ab intellectu, & voluntate distincta non euenit.

QVÆSTIO XI.

Quomodo sphæræ cælestes ab intelligentiis rotentur.

IN hac quæstione nonnulla venient discutienda, quæ ad doctrinæ traditæ perfectionem desiderari videbantur, ne in aliquo studiosis nostris deficiamus, ex quibus vnum, vel alterum verbum à Doctoribus obiter prolatum reperies. Primum, & præcipuum examinandum nobis erit; quo impetu intelligentia cælum circumuoluat, deinde quo operandi modo naturali scilicet, an libero. Tertium denique qua applicatione, & præsentia id exequatur.

Circa priorem quæstionis partem est prima opinio afferentium, intelligentiam efficere motum localem, per impulsum mobili impressum. Ita docet Pater Ludouicus Molina 1. part. quæst. 54. art. 5. & obiter indicant Patres Conimbricenses 2. de cælo, capite 5. quæst. 5. art. 4. in fi. sequuntur aliqui recentiores. Quam sententiam probabilem iudicat Pater Suarez, tom. 2. Metaphysicæ disput. 35. sessione 6. num. 24. & eam P. Moli. intelligit tam de motu ipsiusmet Angeli, quam rei externæ. Alij sine distinctione loquuntur. Hæc sententia probari potest ex Sancto Thoma de spiritalibus creaturis, art. 6. ad 12. vbi sit habet: *Dicendum, quod corpus celeste, in quantum mouetur à substantia spirituali: est instrumentum eius sicut serra artis, &c.* At instrumenta artis mouentur per impulsum impressum ab artifice: ergo ex mente Diui Thomæ cælum mouetur à sua intelligentia per impulsum, & idem potest colligi ex corpore articuli quatenus dicitur, Angelos vniri cælis per modum, quo motor vnitur mobili, scilicet, in motoribus inferioribus, qui certe per impulsum corpora mouent localiter. Ratione etiam confirmari potest, quia proprius modus mouendi localiter ab extrinseco, est per impulsum, vt in nobis patet. Sed intelligentia est motor cæli extrinsecus, igitur per impulsum cælum impellit, maximè cum cælum non minus sit impulsus capax, quam aliud corpus inferius, & non appareat, qua alia ratione possit à motore impelli.

Secunda sententia est, Angelum mobili assistentem non imprimere illi impulsum, sed motum ipsum immediate. Hanc amplectitur Pater Suarez loco citato num. 25. & videtur sententia Diui Thomæ, supra, art. illo 6. ad 9. vbi hæc habet verba: *Substantia spiritualis qua mouet celestia corpora vnitur eis secundum moueri tantum.* Si autem intelligentia impulsum sphæræ

ſphæræ imprimeret,non ſecundum moueri tantum ei vniretur, ſed in actu primo etiam, & per modum potentiæ, per impulſum diceretur vnita contra D.Thomam. Fundamentum huius ſententię,eſt,quia impulſus ſolum adſtruitur,vt inſtrumentum mouentis ſeparati à mobili: at Angelus ſphæræ mouendæ adeſt,igitur neceſſarius non eſt impulſus, ac proinde inficiandus. Et hac ratione melius defenditur communis ſententia ſcholaſticorum cum Diuo Thoma affirmans, corpora Angelis non ſubdi, niſi quoad motum localem.

Noſtra in hac re ſententia media incedit via, iuxta quam duæ extremæ relatæ vere habere,& in concordiam redigi poſſunt. Quæ duplici aſſertione explicanda eſt, quarum prima ſit,Intelligentia ſufficienter coniuncta,& approximata mobili, non imprimit illi neceſſario impulſum, ſed proximè motum hoc aſſertum congruit ſecundæ ſententiæ,& aliis fundamentis roboratur. Et confirmari poteſt, quia motrix facultas immediate, & per ſe eſt productiua motus, ſed in Angelis eſt vis motiua ſecundum locum, ergo ab illa poterit immediatè, & ſine medio impulſu motus procedere.Illuſtratur maior. Primo quia in animalibus ex communi ſenſu à virtute motrice præciſe ſæpe prouenit motus,& in omnibus corporibus ſublunaribus grauitas, & leuitas, quæ ſunt virtutes loco motiuæ, ſufficiunt vero corpora ſine impulſu, etſi illum per accidens producant, iuxta aliquorum ſententiam. Deinde potentia motrix ex propria ratione generica, & ſpecifica proximè,& eſſentialiter reſpicit motum, & vbi, tanquam propriam cauſalitatem, & effectum,à quibus ſpeciem deſumit, ſicut calefactiua facultas calefactionem & calorem. & reliquæ ſimiliter. Igitur ſicut à cæteris virtutibus immediatè procedit actio, & effectus, tribuentes ſpeciem,ita à facultate motrice intelligentię,quam eſſe neceſſario adſtruendam oſtendimus quæſtione præcedenti, ex quo liquet conſequentia prioris ſyllogiſmi, videlicet, à facultate motiua Angeli poſſe immediatè, & proxime oriri motum localem,ac proinde quoties mobile debitum approximatum eſt, ſine interiacente impulſu, motus eueniet. Quod videtur conuincere ſaltem de motu ipſiuſmet intelligentiæ,contra Patrem Molinam, cum ibi nil omnino obſtare poſſit, & adſit ſufficiens virtus, & applicatio: ſed minus efficaciter procedit ratio, de motu cæleſtis ſphæræ, aut alterius rei ſpiritualis, vel corporeæ, Angelo immediatè coniunctæ,licet enim non ſit tam ſtricta coniunctio, & proportio,ac in priori caſu, ſufficiens proculdubio exiſtit ad hunc effectum, quia cum motus localis non ſit actio immanens, ſed tranſiens,

ſicut

ficut calefactio, effectrix illius vix sola subiecti contiguitate nimis contenta est, Quemadmodum non plures exigit calor, & aliæ facultates, actione transeunti operatrices, non igitur est necessarius impulsus, cum approximatum est mobile sufficienter intelligentiæ motrici, ac proinde nec ponendus, tum quia superuacaneus, tum quia ex communi sensu nil Angelus corporibus imprimit præter lationem, vel vt plurimum, id quoad motum necessario exigitur. Diximus inclusiue intelligentiam sufficienter coniunctam, quia si desit sufficiens, & debita applicatio, aut ratione separationis, aut magnitudinis corporis, alia est ratio, vt iam aperiemus.

Secunda conclusio: quoties intelligentia à mobili diuulsa illud agitat, id præstat per impulsus impressionem. Quæ assertio contra Patrem Suarez supra, in fine, congruit primæ sententiæ, illisque fundamentis fulcitur, & vlterius corroboratur. Quia motor corporum per impulsum agitat corpus à se distās vt cum communi scholæ sensu diximus, 8. Physicorum, ergo sine fundamento id intelligentiæ detrahemus, cum altioris, & efficacioris virtutis sit, præsertim ad mouendum localiter. Denique implicat aliquid moueri, quin omnibus partibus, secundum quas mouetur, motus inhæreat, sicut repugnat, constitui album sine albedine: sed intelligentia ad tam magnam distantiam localiter mouet, ad quam non possit motus ab ipsa immediate fluens pertingere: igitur in illis partibus remotioribus alia virtus ponenda est, à qua motus illarum proueniat. Minor, in qua difficultas sita est, illustratur, quia intelligentia motrix primi mobilis; v. g. ex aliqua illius parte, cui tantum adhæret, vt statim dicemus, integrum illud mobile circumuoluit, immo & eodem motu inferiores sphæras rapit, sed nequit intelligi eadem actio procedens à potentia, existente in illo loco, per se ipsam attingere extremas partes valde inter se, & à potentia dissidentes; & saltim implicat illa eadem actione, & motu cieri inferiores orbes, quia nec potest motus transilire de subiecto in subiectum, nec reproducere aliam actionem, vel motum in alio subiecto, siquidem actionis non.

Et hæc, & terminus eidem semper inhærent subiecto, igitur in his partibus, seu mobilibus extra sphæram immediate processionis motus à potentia Angeli existentibus, necessario ab ipso producitur impulsus, quo vt instrumento vtatur ad lationem peragendam. Quanta vero sit sphæra facultatis motricis intelligentiæ, in qua per se ipsam immediate sine consortio instrumēti motum eliciat, nequit à nobis certo definiri. Illud tamen nobis statutum videtur, scilicet, intra illam sphæ-

ram

ram integrum cælestem orbem non claudi, esset enim limitatæ virtutis nimia perfectio: in reliquis vero partibus, impulsum intelligentia imprimit, media facultate motrice, tanquam ratione producendi in ordine ad motum, ad quem ordinatur mediate, vel immediate, aut tanquam conditione præ requisita, qui impulsus producitur, medio alio producto, in proximioribus partibus, licet in his non esset omnino necessarius, vt probauimus: ille tamen & virtus motiua, cum voluntati Angeli subdantur, ita producuntur, & attemperantur mobili, vt ex eis constans, vt æquabilis oriatur motus cæli iuxta ipsius voluntatis imperium.

Et iuxta dicta intelligitur ex proprio, & germano sensu D. Thomas citatus pro prima sententia, vere enim erigit impulsum intelligentiæ pro motu sphæræ cælestis, sed quatenus deest debita mobilis approximatio, non secus, & idem contingit in motu inferiorum, vt patet. Ad rationem respondeo, Angelum ita esse motorem extrinsecum, vt debitè sit applicatus per suam virtutem motricē, & sibi ipsi, dum mouetur, & sphæræ cælesti secundum aliquas partes, & ideo sine impulsu motum in eis eliciet, pro distantioribus vero, defectu applicationis indiget impulsu, cuius fatemur esse capax cælum, inficiamur tamen non posse aliter moueri.

Ad fundamenta secundæ sententiæ, quatenus nostræ aduersantur, facile est respondere. Et primo, D. Thomas solum negat intelligentiæ vnionem, quæ non sit per motum, aut in ordine ad motum, sine informatione propria, quod duplici modo relato contingere potest. Ad rationem dicimus, impulsum requiri ad motum mobilis separati, aut non debito modo applicati, qua ratione exigitur in cælo, vt explicuimus. Doctores autem communiter negant, corpora subdi intelligentiis quoad aliquam formam, quæ non sit motus, aut principium, seu terminus motus, quibus nos libenter subscribimus.

In calce huius quæstionis aduertendum est; nonnullos carpere Aristotelem teste Diuo Thoma, quæstione 16. artic. 10. quasi dixerit intelligentiam rotare suam sphæram, non secundum intellectus regulam, sed necessitate naturæ impetum impertiendo; cuius fundamentum potuit esse, quia 12. Metaphysicæ capite 8. asseruit Philosophus, intelligentiam quoad virtutem motiuam ita suo orbi commensuratam esse, vt alium superiorem mouere non possit. Quod confirmari posset ex nostra doctrina, iuxta quam cum intelligentia moueat per potentiam à voluntate distinctam, & etiam per impulsum, mirum non est, si naturali impetu & determinatione im-

pellat, ac proinde quantum poteſt, ita vt intelligentia motrix inferioris orbis non poſſit ſuperiorem agitare. Verum etſi fundamentum Ariſtotelis nobis non probetur, inde tamen non neceſſario infertur, intelligentias neceſſario mouere, aut id Philoſophum exiſtimaſſe. Fundamentum autem falſum eſt, quia ſine fundamento, & contra communem ſenſum: licet enim Deus ita efficere potuerit, vt ſcilicet vnaquæque intelligentia tantum valeat propriam ſphæram impellere, nulla prorſus extat ratio, vt factum putemus, immo oppoſitum naturis rerum magis congruit. Verum cum id contingere potuerit, etiam ſi intelligentiæ liberæ mouerent cælos, vt patet, non bene infertur ex eo, quod Ariſtoteles dixerit, intelligentiæ virtutem ita ſuo orbi commenſurari, vt nil vltra poſſit agitare, eum ſenſiſſe, intelligentias neceſſario impellere, ſed cuiuſuis fuerit hoc placitum, falſitatis conuincitur. Quia vt quæſtione 10. retulimus, Diuus Thomas cum omnibus ſcholaſticis perſpicuè docent, Angelum mouere corpora imperio voluntatis, ſeu per intellectum & voluntatem, quod intelligendum eſt, aut de potentia proxima motiua, vt plures ibi citati volunt, vel ſaltem de facultate dirigente, & imperante, vt nos ſtabiliuimus. Neque aliud poteſt cum fundamento dici, neque apparet à quo talis determinatio oriatur, ni ſubſtantia omnino intellectuali, cum etiam in nobis, immo & in brutis applicatio virtutis motricis, & impreſſio impulſus imperio appetitus ſubdantur, & hoc ad perfectionem ſpectat, ac proinde naturæ Angelicæ perfectiori iniuſtè detrahetur. Neque ideo verendum eſt, Angelos à motu cælorum ceſſaturos pro ſua libertate ante diem iudicij, vrget enim lex illis à Deo impoſita de permanentia & æqualitate motus, id rerum natura & ordine enixe exigente.

Vltimo ſcire oportet id, quod in ſuperioribus obiter attigimus, intelligentiam circumuoluentem orbem, non toti orbi, ſed determinatæ tantum illius parti aſſidere, non quia eidem parti continuo adhærens cum ipſa in gyrum feratur, ſed ita vt ei eadem determinata parte ſpatij impellat partes illac ſucceſſiue tranſeuntes, quaſi fluentes, & his mediis orbem integrum modo ſupra explicato. Hic videtur communis ſenſus, & vtramque partem expreſſit ſanctus Thomas de ſpiritualibus creaturis articulo 6. ad 6. ex mente Ariſtotelis, his verbis: *Ad ſextum dicendum, quod ſecundum Philoſophum in 4 Phyſicorum, motor cæli eſt in aliqua parte eius, & non in toto, & ſic non circuit gyrum cæli.* Quæ lectore indigent, non expoſitore. Ratio prioris eſt, quia intelligentia ſicut eſt determinatæ naturæ, ita

ita etiam virtutis limitatæ, in ordine ad præsentiam localem, quam virtutem plane excedit, vbi in toto orbe, vt per se patet, & alias posset simul Angelus naturæ viribus cælo, & terræ adesse, cum plus inter se dissideant partes eiusdem orbis, quam earum aliquæ & terra. Sequelam vero & falsam esse, & contra sanctos Patres, & Scholasticos, supra ostendimus. Secunda autem pars ex eo constat, quia nec decet naturam intelligentiæ beatæ, vt tam celeri & rapido motu, cum sua sphæra continuo agitetur, nec id est vlla ratione necessarium, siquidem eo modo quo diximus potest impellere & indesinenter orbem mouere, cum nulli parti sit physicè vnita, sed non propterea inficiamur, posse intelligentiam motricem mutare spatium, sed tantum id esse necessarium ad exequendum motum.

Quantum vero ad spatium, & præsentiam motoris Angeli nihil potest certo definiri: communiter dici solet esse in aliqua parte superficiei conuexæ sui orbis, quia inde optimè videtur posse impellere, & ideo nuncupatur forma assistens, quasi exterius coniuncta. Posset etiam non incongruè affirmari intelligentiam existere, in aliqua parte profunditatis propriæ sphæræ, quia ex illa facilius in omnes sphæræ partes, vtpote sibi propinquiores impetum transiiceret, maximè cum intelligentia spiritalis omnes cæli partes sine impedimento possit transmeare. Forma verò assistens dicitur, non quia extra cælum sit, sed quia illud non informat tanquam proprium subiectum, & materia: finito autem rationis tempore ad commune beatorum sedem motrices mentes, sicut & custodes, hominum perfecto munere se recipient.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Posthæc motum ipsius vniformem, & non difformem esse, demonstremus oportet, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis est in præsenti capite probare motum primi mobilis; & aliarum sphærarum quatenus ab ipso rapiuntur (de hoc enim loquitur) esse vniformem, & æquabilis semper velocitatis. Quod probat aliquibus argumentis. Et hæc est summa totius capitis, quod ideo diuisione non indiget. Prima ratio Aristotelis est, motus inæqualis habet intensio-

nem velocitatis, statum & decrementum eiusdem, qui status est, aut in principio motus, aut in medio, vel fine, vt in diuersis motibus videre est. At motus cæli, vt pote circularis, & æternus, principio, fine, ac medio caret: ergo & inæquabilitate. Præterea inæquabilitas motus prouenit à mouente, vel à mobili, à neutro tamen potest prouenire in cælo, cum hoc incorruptibile sit; ac proinde semper eodem modo, & motor eadem semper virtute moueat. Tertio, non est motus cæli inæquabilis secundum totam sphæram, quia talis remissio ab imbecillitate proueniret, nec quoad partes, alia stellæ octauæ sphæræ non semper eandem inter se distantiam seruarent. Tandem, motus cælestis non posset infinito tempore augeri, & infinitò diminui, alioqui esset infinitus & indeterminatus, & nec haberet certos terminos, nec tempus præfixum, sed nec augeri, & remitti potest quadam vicissitudine, quia nulla huius vicissitudinis ratio afferri potest, & sensu ab omnibus perciperetur.

Doctrina huius capitis satis perspicua est, solum est animaduertendum, motum cæli esse vniformem, & æquabilem, secundum omnes partes non æqualitate spatij, quod decurritur, quandoquidem tempore æquali partes polis viciniores minus spatium peragrant, maius vero distantiores, sed æqualitate temporis quod consumitur in tali spatio peragrando. In quo sensu Aristoteles, & reliqui Philosophi loquuntur, id quod experimento constat, alioqui non possent Astrologi certo prænunciare, quo die, & hora futuræ essent Solis, & Lunæ eclypses, & syderum coniunctiones, quod vim sensibus affert. Id autem ex eo euenit, quod Angelus pro sua libertate ita suam virtutem motricem, & impetum attemperat per continuam impressionem, vt rerum natura, & indefectibilis æquabilitas motus cælestis exigit, quoties autem insoliti planetarum coitus, & aspectus stellarum, stationesque cælorum deprehensæ sunt, id præter statutam rerum legem, & supernaturali creatoris vi contingit.

CAPVT

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

De his autem, quæ stellæ vocantur, deinceps dicendum esse videtur, &c.

Breuis expositio textus.

AGgreditur iam Philosophus disputationem de partibus cæli, nempe de stellis. Et diuiditur caput in duas partes: in prima explicat naturam, figuram, & motum astrorum; in secunda quandam dubitationem mouet, & soluit. Et quod ad primam attinet, breuiter dicit, rationi consentaneum esse, vt stellæ eandem cum cælo naturam sortiantur, & idem intelligit de figura, & motu earum. Quod veterum Philosophorum testimonio comprobat. Qui licet falso existimauerint, stellas esse igneæ naturæ, consequenter tamen, cum cælum ipsum igneum posuerint. In secunda parte capitis obiicit hac ratione, nullum corpus emittit, quod in se non habet, at stellæ ignem emittunt, sunt igitur igneæ. Respondet, stellas non emittere à se ignem, sed earum motu excitari, sicut contingit in corporibus sublunaribus, licèt hæc calefiant, non stellæ, quia distantes, & ignis incapaces. Nec ex hoc sequitur, inquit, quod sicut cælestiū sphærarum motus æquabilis semper est, ita aër æquabiliter semper incalescat, quia caloris incrementum prouenit etiam ex maiori solis accessu, & radiorum reflexione, quæ non semper eadem contingit. Vnde non intendit Aristoteles, vt adnotat D. Thomas hic lectione 10. Vnicam causam caloris cælestis inferioris esse aëris motum, & attritionem ortam à motu cælestium sphærarum, sed etiam ad id concurrere radiorum luminis reflexionem.

QVÆSTIO I.

An Astrorum naturæ sint eiusdem rationis cum suis orbibus, & inter se.

QVæstio hęc procedit tam de stellis fixis, seu inerrantibus, quàm de errantibus, & planetis. Et missa opinione (cuius meminit Aristoteles hoc ca. 7.) Philosophorum ipso antiquiorum, asserentium cælos & astra eiusdem substantiæ cum sublunari mundo esse, quos, & ipsorū inter se dissentiones, referunt

runt Patres Conimbricenses 2.de cælo cap.7.qu.1.art.1. hanc tamen opinionem satis refutauimus 1.li.cap.2.qu.6.& 7. inter eos qui asserunt,tam astra,quã cælestes sphæras,ex quinta Peripatetica substantia constare dissidiũ est. Num stellæ in eadem infima specie cum suis orbibus conueniant. Et affirmatiuam partem in vniuersum tenent Massalachus, lib.de sphæra mota, Auerroes commentario 79. huius libri. Albertus Magnus tract.3.ca.4.Maior quæst.8.& idem videtur existimare Ricard. in 2.dist.14.art.3.quæst.6.cum aliis nonnullis. Quæ sententia probari potest primo ex Aristotele in hoc capit. 7. dicente, stellas eandem cum suis orbibus naturam sortiri, quod de identitate specifica videtur intelligendum; identitatem enim genericam etiam habent cum sublunaribus, siquidem in genere corporis cum illis conueniunt. Ratio præcipua, immo,& vnica huius sententiæ esse videtur, quia nullum est sufficiens fundamentum eiusmodi distinctionis specificæ inter stellas, & proprios orbes, igitur non est adstruenda, cum sint partes eorumdem corporum simplicium, sicut aqua est pars aquæ, & aër aëris. Antecedens probatur, quia si aliquod esset diuersitatis principium, seu signum à posteriori, maximo maior astrorum densitas, intensior lux, & perspicua effectuum diuersitas, adde diuersum planetarum motum: sed horum nihil ad hoc cogit, ac proinde non est, cur hanc specificam distinctionem admittamus. Elucidatur minor: nam in primis illa omnia accidentia duntaxat sunt, & ideo non valent essentialem diuersitatem per se inducere. Deinde neque illam distinctionem constitutam præmittunt,quia in diuersis partibus homogeneis aquæ,v.g.contingere solet,eadem accidentium dissensio,cum possit vna rarefieri,illuminari,aut localiter cieri, & per has qualitates diuersos edere effectus; altera existente densa, tenebrosa, inmota, & similes effectus non producente. Igitur, hæc omnia in astris, & eorum orbibus, cum specifica vnitate stare possunt.

Secunda sententia asserit, Planetas (Sole excepto) siue discontinuentur à suo epicyclo,vt Luna,siue non,vt reliqui,specie nequaquam distingui ab illo, nec à differente, bene tamen à cæteris orbibus;stellas vero fixas ab octaua sphæra non differre.Ita docent Patres Conimbricenses 2.de cælo cap.7. quæst.1. art.2.de Sole vero dixerant cap.5.quæst.2. æque probabile esse à suo orbe discerni, & specie distingui. Primum probant, quia cæli, sicuti elementa, specie distinguuntur pro ratione situum, & locorum. At planetæ, epicycli, ac sphæræ differentes, eundem situm inter se habent, idemque percurrunt spatium, secus inferiores,

inferiores, aut superiores orbes, igitur illa inter se eandem habent speciem, ab his vero diuersam. Secundum, & eadem ratione, & argumentis primæ sententiæ fulcitur; quod tamen fatentur hi Doctores esse contra Diuum Thomam.

Verior tamen nobis semper visa est sententia Diui Thomæ, 2. de cælo, lectione 10. dubio 2. Soncinatis 1. Metaphysicæ, quæst. 10. Fonsecæ, tom. 2. Metaphysicæ, quæst. 1. ad 3. Patris Molinæ, 1. parte, tractatu de operibus dierum, disputatione 15. & aliorum, adstruens specificam distinctionem inter quodlibet astrum, seu planetam, & suum orbem totalem; aut partialem. Quæ sententia infertur, & probatur efficaciter ex his, quæ diximus cum pluribus Doctoribus, lib. 1. cap. 2. quæst. 8. videlicet, materias cælorum inter se specie differre ex diuersa ratione formali respiciendi proprias formas, & aliàs cælos fore corruptioni obnoxios, quod eodem prorsus modo sequitur, si aliquæ sphæræ discontinuæ, seu astra eiusdem speciei constituerentur, vt legenti ibi dicta constabit: esset enim materia huius sphæræ capax formæ alterius incompassibilis cum priori in eadem materia, ac proinde ex natura sua hæc sphæra esset corruptibilis. Quod si materiæ quorumlibet orbium cælestium & astrorum specie differunt, potiori iure dissidebunt formæ, & composita, quæ à formis speciem desumunt. Hic etiam vim habent, quæ quæst. 4. præcedentis tractatus adduximus, ad probandum sphæras cælestes specie inter se differre. Et confirmatur primo, de sphærulis, & planetis discontinuis, quia ideo hæc corpora inter se, & à suis orbibus realiter discernuntur, quia diuersis motibus cientur, quibus diuersas exhibent apparitiones: sed inde etiam infertur, diuersitas specifica corporum mobilium: ergo hæc adstruenda est inter illa. Minor probatur, quia eidem corpori simplici secundum speciem solum potest naturaliter conuenire vna acquisitio termini, & vnus modus acquirendi, & existendi in illo, vt constat in elementis, & eorum partibus, quarum quælibet separata, sicut, & coniuncta, ad idem vbi, & per eandem lineam, ac eodem modo semper nata est tendere. At sphæræ cælestes orbiculi, & planetæ, per diuersam lineam ex natura sua agitari exigunt, & diuersam termini acquisitionem, seu diuersum acquirendi modum perpetuo habent, ac alia corpora cælestia, à quibus realiter distinguuntur: igitur ab eisdem differunt specie, siue enim motus ipsi specie inter se dissideant, vt fatentur Patres Conimbricenses, siue secus, sufficienter iudicant specificam mobilium corporum maximè simplicium, distinctionem. Et certe potior distinctionis ratio petitur à

diuersitate motus quàm à situum,& locorum discrimine,vnde eam inter orbes decerpunt Conimbricenses ipsi.

Secundo in vniuersum confirmatur,quia vnicum principium discernendi à posteriori diuersas rerum naturas, & essentias semper extitit propriorum accidentium, & effectuum diuersitas, quod maxime vim habet in corporibus simplicibus; sed quilibet planeta, & astrum habet accidentia propria, & inseparabilia densitatis,& luminis, ac orbis,cui insidet, & diuersus effectus,& proprius illi attribuitur, necessario ergo infertur astra quælibet à propriis orbibus essentialiter differre,& consequenter realiter discontinuari, & idem infertur de astris ipsis inter se,maxime de planetis,quibus diuersi effectus,& situs cōueniunt:& idem dicendum est de stellis fixis, ob priores præsertim rationes, licet Pater Molina super hoc non iudicauerit in vniuersum necessariam, quod amplius constabit ex solutione argumentorum aliarum opinionum.

Ad testimonium Aristotelis in fauorem prioris sententiæ adductum respondetur, ipsum plane loqui de identitate generica stellarum cum suis orbibus, solum enim contendit, eas non esse sublunaris naturæ, sed alterius quintæ substantiæ,sicut cælum ipsum,cui sunt affixæ.Ad rationem pro eadem sententia negamus antecedens primi enthymematis,& minorem syllogismi in antecedentis confirmationem adducti. Ad illius vero minoris elucidationem non defuerunt aliqui relati à D. Thomæ, quæst.67. art.3. qui futilibus quibusdam argumentis ducti,existimarunt,lucem esse formam substantialem,substantialeve corpus,apud quos facile distinguerentur astra ab sphæris cælestibus per lucem,verum hac via non est soluendum argumentum,verissime enim Peripatetica schola cum Aristotele 2.de anima cap.7.contra Academicam tenet, lucem esse accidentariam formam,& qualitatem, cum sub aspectum cadat, remissionem, & intensionem patiatur, & cum alia forma substantiali aëris, v.g. in eadem materia existat, quorum nullum substantiali formæ conuenire potest: lux præterea transmeat perspicua corpora,& in instanti per totum spatium porrigitur, quæ corpori plane repugnant. Alij vero fatentur argumento ex diuersitate luminis non posse colligi distinctionem astrorum (Sole excepto) à propriis orbibus:existimant enim,quidquid luminis singulæ stellæ habent, id totum à Sole haurire, quod alij ad Lunam restringunt. Horum tamen sententia falsa est.Quamuis enim cōtra Auicennam,& Macrobium verum iudicemus,omnes stellas tam fixas,quam planetas lumen à Sole mutuari, id quod de Luna fatentur omnes, & luce clarius est,

cum

cum pro vario ad Solem aſpectu varie illuſtretur, diuerſaſque induat figuras, vnde idem infertur de reliquis aſtris. Et confirmatur, quia planetæ, quo magis Soli propinquiores ſunt, eo cæteris paribus magis lucent, vt in Marte, & Venere compertum eſt. Quapropter in medio planetarum Sol videtur collocatus, vt inde tam illis, quam fixis aſtris lumen commodè diffundant. Quamuis, inquam hoc verum ſit, non minus verum puto, cum D. Thom. hic ſectione 10 poſt medium, tam ſtellas fixas, quam planetas aliquid ex ſe lucis poſſidere. Si enim alicui aſtro ignoto lux eſſet deneganda, maxime Lunæ, & ideo illi præſertim eam detraxerunt auctores citati, Anaximander, Antiphon, & Cleomedes, at Lunæ nequit denegari, ergo multo minus reliquis aſtris. Minor ex eo liquet, quod dum Eclypſim Luna patitur, non nihil in ea lucis deprehenditur, cum tunc etiam rubeat, & tamen à Sole tunc temporis non illuminatur. Interdum vero pars Lunę à Sole non illuminata nobis non apparet, quia licet aliquid habeat lucis, nimio Solis ſplendore obſcuratur, ſicuti interdiu obſcurantur reliquæ ſtellæ, in quibus non deprehenditur defectus lucis, quia illuſtrationi Solis nec terra, nec aliquid aliud impedimento eſſe poteſt, & ideo omnino ſemper ab ipſo irradiantur: & ſi in Venere, & Mercurio aliquis diſceſſus lucis Solis contingit, non deprehenditur, & quia valde exiguus, & quia eorum natura lux vberior eſt, quàm Lunæ: in qua etiam, maxime in plenilunio, ſecũdum partes aliquas lucis defectus ſeu macula deprehenditur, quia ſcilicet illius partes inæqualis ſunt denſitatis, & denſiores plus luminis reflectunt, minus autem rariores, cum faciliorem traiectum radiis ſolariis præbeant.

Non igitur ad prædictam minorem fatemur, denſitatem, & propriam aſtrorum lucem accidentia eſſe, ac proinde non conſtituere diuerſitatem ſpecificam illorum inter ſe, & à propriis orbibus, nec illam effectuum diſſimilitudo cauſat, contendimus tamen eam diſtinctionem ſupponi, & ex his à poſteriori deduci, non quia lux, & denſitas vnius aſtri non ſit eiuſdem ſpeciei cum denſitate, & luce alterius, aut ipſius orbis, immo, & cum ſublunaribus, vt bene D. Thom. cum aliis, in 4. diſtinct. 44. quæſt 2. art. 4. nullum enim extat ſpecifici diſcriminis fundamentum, cum eiuſdem prorſus rationis in ſe formaliter omnia lumina appareant. Immo contrarium conuincitur ex eo, quod lumen reliquorum aſtrorum, & inferiorum etiam corporum intenditur à lumine Solis, quæ vero ſe intendunt, in eandem coeunt entitatem, & rationem, vt per ſe patet. Illam ergo diſtinctionem aſtrorum inter ſe, & cum orbibus colligi-

mus ex eo, quod astra singula ex natura sua specialia exigunt accidentia, seu specialem accidentium intensionem, & modum, & speciales effectus diuersæ etiam speciei, quæ illorum orbibus non conueniunt ex natura sua, quod sufficientissimum signum distinctionis est (etsi alia supradicta non extarent) præsertim in corporibus simplicibus, quale est cælum. Hoc enim solo fundamento diuersitatis accidentium, aut intensionis illorum naturalis, ab omnibus distinguuntur specie elementa, licet aliter forte contingat, in partibus corporis mixti. Quod verò additur de diuersis accidentibus,& effectibus aquæ, friuolum est, quia illa diuersitas non prouenit aquæ à natura, & propria forma, sed ab extrinseco, secus quam in præsenti. Ex quibus constat: ad secundam partem secundæ opinionis. Ad fundamentum primæ respondetur, diuersitatem illam situum esse signum distinctionis, præcipuam tamen esse à nobis assignatam, desumptam ex accidentibus, & effectibus propriis.

QVÆSTIO II.

Vtrum calor à luce, vel motu ortum ducat.

AD enodandam mentem Aristotelis in hoc capite hanc difficultatem versant illius interpretes hoc loco. Ex cuius solutione constabit ad argumentum pro priori sententia factum quæst. 3. prioris tractatus in caput 3. libri secundi. Et circa priorem quæstionis partem, Durandus in 2. distin. 14. quæst. 1. singulariter existimauit,lucem sua vi non posse calorem producere. Cuius placitum hoc modo firmari potest,quia calor est prima qualitas, igitur ortum non ducit ab alia qualitate maximè cum non appareat, quomodo in virtute lucis contineatur;& alias omnia corpora lucida calefacerent, cuius oppositum constat in aliquibus astris, quibus virtus infrigidãdi tribuitur, & in aliquibus corporibus sublunaribus, vt Geminis, & similibus.

Opposita tamen sententia in schola recepta communi calculo Doctorum cum Arist. 1.Meteororum cap.3.& sæpe alibi, & D. Thoma hic, & aliis locis, & quotidianis experimentis euidenter suadetur. Nullus enim non est expertus, inferiora corpora Solis luce calefieri, & ideo illius accessu, & recessu, æstatem, & hyemem contingere. Reflexione item radiorum Solarium magis incalescit hæc infima aeris regio, & alia corpora opaca, quæ vt impediunt radiorũ transiectionem, sic eos supra

supra seipsos retorquendo, occasionem intensioris caloris præbent, vsque adeo, vt aliquando ex radiorum coitu ignis euadat, quod tunc præsertim euenit, cum per lineas magis rectas radij retorquentur, magisque vniuntur. Et eadem caloris productio in aliis luminosis experimento constat, vt videre est in lumine iaculato à Luna. Propter quod Aristoteles 4. de partibus animalium, cap. 5. asseruit, noctes plenilunij tepidiores esse, eo quod Luna tunc vberiorem ex se lucem refundit. Et 4. de generatione cap. 2. dixit, sicut Sol per annum accessu, & discessu, æstatem, hyememque facit, ita Luna per mensem incremento, & decremento luminis, inde scilicet intensiori, & minus intenso calore producto. Quod equidem naturæ valde consentaneum fuit vt præstantissima qualitas primi corporis hoc est cæli, vim haberet producendi qualitatem nobilissimã inter sensibiles corporibus alterabilibus propriam. Nullum enim est inconueniens, quod prima qualitas corruptibilium corporum, à qua aliæ secundæ oriuntur, ab alia qualitate propria corporis perfectissimi, & incorruptibilis ortum ducat, & in eius virtute eminenter contineatur, & per hoc constat ad argumentum pro Durando factum. Ad illud vero, quod tanquam adsurdum infertur, fatemur ingenue, omnia, quæ lucem obtinent, habere, quantum ex se est, vim aliquid caloris imprimendi in ea corpora, ad quæ lumen transmittunt: verum id sæpe non deprehenditur, aut præ sua tenuitate, quia lumen etiam perexiguum est, aut quia simul per alias virtutes frigus seu humorem in eisdem corporibus producunt, vt de corporibus cælestibus asserit perspicuè D. Thom. hic lectio 1. versus finem, his verbis: *Dicendum est ergo, quod omnia corpora cælestia secundum communem virtutem luminis habent calefacere, sed secundum alias proprias virtutes singulis corporibus attributas, habent non solum calefacere, & infrigidare, sed etiam omnes alios effectus corporales efficere in istis inferioribus.*

Maior difficultas est in secunda quæstionis parte definienda, quamuis enim constitutum sit, & sensu exploratum, corpora motu locali incalescere, huius tamen nodum enodare, & rationem reddere adeo est difficile, vt in duodecim sententias Philosophorum agmen distraxerit. Itaque rem ipsam tradit Academica schola cum Platone, in theæteto, peripatetica cum Aristotele hoc cap. 7. textu 42. 1. Meteororum, cap. 3. Sectione 5. problematum quæst. 13, & Diuo Thoma, lectione 10. cum communi scholasticorum assensu, id quod quotidianis experimentis notum est. Videmus enim tritu duorum lapidum; & ferri, ac silicis conflictu, ignem elici. Item globos plum

plumbeos è tormentis explosos per aerem incalescere, & interdum liquefieri, sagittas, molas farinarias, curruum axes, equorum soleas, & aerem celeri raptu percussum, calefieri, splendere & igniri. Denique ipsa aqua maris suapte natura frigida crebro ventorum flatu agitata intepescit, & animalium membra latione mota, calorem concipiunt. Si quando vero per motum localem frigus conciliamus. Id ex accidenti euenıet, aut quia calidi extrinseci præsentiam, seu reflexionem radiorum hac via vitamus, aut quia aer ambiens à nobis calefactus discutitur, alio frigidiori succedenti', vt in respiratione v. g. aut denique, quia motione vapor calidus exhalatur & dissipatur, & natiua frigiditas, aut ambientis corporis inualescit Semper igitur ex se motus localis est aliquo modo causa caloris, licet formaliter non sit calefactio cum formaliter tendat ad præsentiam, & inde speciem sumat; ac proinde specie distinguuntur, sicut termini ipsi calor, & præsentia. Quod constat ex Aristotele in Anteprædicamentis, & 5. Physicorum capite 1. & 2. & ex omnibus aliis ibidem, qui omnes statuunt lationem no esse per se causam caloris, quia vt pote entitas imperfectissima, nequit continere illum formaliter, aut eminenter in se, neque in proprio termino, qui etiam est entitas modalis imperfecta, & nullius rei efficienter actiua.

Circa rationem vero assignandam huius manifesti experimenti, missis pluribus sententiis, quæ longe ab scopo veritatis aberrant, & eas percurrere operosum nimis, & inutile esset. prima earum, quæ magis ad veritatem accedunt, asserit, cælorem motu editum oriri à calore virtuali, inhærente corporibus, quæ fricantur. Ita philosophatur Durandus in 2. distinctione 15. quæstione 3. cum aliis quibusdam maximè è recẽtioribus. Verum hæc sententia non est vniuersim vera. Quamuis enim aliqua sublunaria corpora huiusmodi calorem virtualem contineant, quæ motu quasi excitata calefianr, in omnibus tamen corporibus sub Lunæ orbe contentis, illum calorẽ constituere, fundamento rationis caret, immo rationi aduersatur: cũ aliqua sint corpora solida, aquea, vel terrea, ac proinde eximie frigida, ex quorum attritu calor oritur. Oportebat etiam ostendere, quomodo calor ille latens, & virtualis per lationem excitetur, vel augeatur, quod Durandus non explicat, & ideo quæsiti rationem non assequutus. Quam vt inueniat Thomas Garbius 2. libro suæ summæ, tractatu 2. quæst. 6. in quolibet mixto partes dissimiles agnoscit, alias quidem subtiliores, & calidiores, igneas scilicet, & aereas, & alias vero magis densas ac frigidas plus terræ & aquæ retinentes.

Hoc

Hoc autem posito existimat, mutua corporum collisione partes illas igneas, & aereas, à centro ad circumferentiam corporis euocari, & per distractionem,& rarefactionem quasi diuelli à partibus frigidis, & sic ipsas calidiores apparere, & ad alia corpora contigua calorem fundere. Sed nec hæc positio placere omnino potest, quia insufficienter rem explicat, & falsa quædam assumit. Nam in primis nequit cum fundamento assignari in quibuslibet mixtis,vt in crystallo, & similibus, ea partium dissimilitudo, quæ ad hoc sufficiat. Libere enim omnino, &. contra rationem supponitur,omnia mixta plus caloris habere in partibus abditioribus, quam in extimis. Et quidem Garbius videtur sentire, formas elementorum actu latere in mixto contra Aristotelem, & communem sententiam à nobis corroboratã in libris de generatione. Denique licet admitteremus in qualibet re mixta partes illas dissimilares ab hac sententia excogitatas, & ex eis abditiores esse calidiores, nequit intelligi,qua ratione internæ partes solidorum corporum non viuentium (de fluidis namque, & viuentibus alia est ratio) exteriorum attritu, è centro ad circumferentiam euoluantur, cum aliis extimis continuæ sint, & eas non possint penetrare; neque sicut fluidæ propriam in corpore positionem cum aliis mutare: adhuc ergo superest, adæquatam huius effectus causam assignare.

Albertus Magus 1 Meteororum tractatu 1. cap. 15. & Zimara in suis Theorematibus propositione 45.eiusdem rei causam inuestigantes, eam reddidere, quia scilicet partes corporum, quæ colliduntur, rarefiunt, & media rarefactione excitatur calor, ad quem præuia dispositio est raritas. Verum neque hi Doctores quæsiti causam attigerunt, non enim apparet qua ratione inducatur raritas per motum localem in corporibus solidis, nec minori hoc indiget explicatione, quàm id, quod inuestigamus, & saltem non introducitur tanta raritas, quæ ad hoc sufficiat cum sensu non deprehendatur in his corporibus statim post collisionem. Et ideo Patres Conimbricenses in hoc cap. 7. quæst. 6. art. 2.cum aliis, quos ipsi citant, quibus sententia Alberti arridet, addiderunt, per motum non solum raritatem induci in corporibus solidis se percutiẽtibus, sed etiam, & maximè, in aere intercepto,& alciso, quam raritatem calor consequitur. Sed tamen hoc modo, licet assignetur maior raritas, nõdum ostenditur sufficiens causa illius,nedum caloris excitati per lationem, quam quærimus, quia adhuc difficile, & inexplicatum relinquitur, quæ nam sit causa raritatis.Præterea, licet raritas assecla sit caloris,tamen

non ipsam calor, sed calorem ipsa consequituriuxta communem sensum, vt pote qualitas secunda ex permixtione caloris & aliarum primarum qualitatum ortum ducens, quæ vt pote qualitas secunda specie distincta à calore, ex eo longè imperfectior, nequit illum producere, nec formaliter, aut eminenter continere, vt constat ex Arist. 4. Physi. tex. 87. Et si dicatur cum Patribus Conimb. non sequi calorem ex raritate, vt ex causa, sed vt ex comite: igitur adhuc est superassignanda causa caloris, quæ tamen ab his non assignatur. Et vlterius calor non solum est comes raritatis, sed illius causa, vel potius habens se ex parte causæ vt dispositio præuia, igitur non potest esse effectus raritas, aut comes præuius, alia ergo causa inuestiganda superest.

Denique D. Thomas hoc loco lect. 10. asserit, ideo motũ localem eam habere prærogatiuam, vt calorem efficiat, quia est omnium motuum primus, & auctore Arist. Metaphy. cap. 4. primum in vnoquoque genere est causa reliquorum. Hæc tamen Angelici Doctoris coniectura, seu congruentia verissima est, etsi Theorema illud Aristotelis, vt alibi diximus, intelligi debeat de primo in aliquo genere causalitatis, superest tamen explicandum, qua ratione id contingat, & ideo alia verba inferius subiunxit Diuus Thomas, quæ in veriori huius rei explicatione expendemus: in qua facilius sane est, quid alij dixerint impugnare, & quæ non sit adæquata ratio ostendere, quàm proprium sensum, & perspicuam huius rei rationem demonstrare. Vt autem vtrumque, quantum fieri potest, delucide assequamur, aliquot sunt conclusiones subiiciendæ.

Prima conclusio: motus localis in animalibus, peculiari ratione, est causa caloris, quatenus occasione lationis, maior spirituum vitalium, & animalium copia ad externas animantium partes aduentat. Id quod duplici de causa videtur contingere: primo, quia facultas motrix huiusmodi spirituum ministerio vtitur ad motionem exequendam, & ideo vberiorem spirituum copiam tunc temporis attrahit. Secundo mediante motu locali, animantium pori protrahuntur, & liberiorem spiritibus aditum relinquunt: ex quo fit, vt prolixiori motu animalia defatigentur, ob spirituum scilicet dispẽdium. Cum igitur huiusmodi spiritus calidissimi sint, hinc prouenit, vt eorum interuentu partes animalis incalescant. Accedit, quod etiam ad has partes, dum mouentur, plus sanguinis, & spirituum vitalium in se recipit, quæ vt in se multum caloris habent, in partes sibi proximas transmittunt.

Secunda conclusio: ex mutua corporum sublunarium collisione

ſione, tanquam ex conditione, raritas ortum ducit. Hanc concluſionem ſupponunt communiterDoctoresvt vidimus,referentes varias ſententias, & probat experimentum ipſum.cōſtat enim corporum partes aëris præſertim, mutua attritione, nonnihil inter ſe diſtrahi,& maius occupare locū,quod aliter, quàm per rarefactionem contingere nequit, cum id eueniat ſine additione quantitatis: id quod ex ſequenti aſſertione amplius intelligetur, & roborabitur: Dixi, tanquam ex conditione, quia ſicut non poteſt latio eſſe cauſa, ſeu cauſatio propria caloris,ſic neque raritatis, cum per ſe ſolum tēdat ad vbi, tanquam ad proprium terminum qui ſpecie,vel genere à raritate diſſidet. Quia igitur motu locali varie agitantur partes mobilis, & maxime corporis medij; ratione cuius agitationis diuerſimode diſponuntur in ordine ad primas qualitates, ex quibus raritas pullulat, hinc fit, vt medio motu locali,tanquā conditione conſurgat raritas: ex quo fit, priorem eſſe productionem caloris, quàm raritatis, vt diximus, tantum abeſt, vt raritas ſit cauſa,aut prænia conditio ad effectionem caloris.

Tertia cōcluſio:motus localis dicitur cauſa caloris,eo quod medio motu partes minus calidæ, & ſiccæ diſtrahuntur, relictis calidioribus, & ſiccioribus, in quibus proinde intenſior calor deprehenditur, & producitur,& per quas in corpus contiguum tranſmittitur. Quæ concluſio prius explicanda eſt, deinde probanda. Pro cuius elucidatione,in memoriam reuocandum eſt id, quod 2. libro de generatione, diximus aërem elementarem eſſe calidum, fere in ſummo gradu, & valde rarum, quamuis continua vaporum, exhalationumq; terreſtrium permixtione, frigiditatis & denſitatis multū imbibat. Præterea, cum ex occurſu duorum corporum calor, ſeu ignis conſurgit, aër intercipitur,& attenuatur, quod verum eſt,ſiue corpora ſint diſtincta ab aëre, ſiue ſint partes eiuſdem aëris ſolidiores, quæ mediis tenuioribus ſe per motum offendunt. In corporibus item ſolidis communiter ſunt duo genera partium, aliæ craſſiores, in quibus viget frigiditas terrea, aliæ minus craſſæ, & magis diſſecatæ, in quibus calor, & ſiccitas, illius aſſecla pollent. Licet hoc non eodem modo in omnibus corporibus mixtis reperiatur, & ideo aliqua corpora dicuntur terrea,vel aquea,alia ignea,vel aërea: non quia in illis elemētorum formæ maneant, vt aliqui decepti putarunt; ſed quia alicuius elementi qualitates propriæ in aliquibus mixtis, aut in quibuſdam eorum partibus magis relucent, in aliis verò proprietates elementi alterius.

His

His igitur prælibatis nostra conclusio probatur hac ratione: motus localis est causa caloris; at hoc non potest haberi vllo ex his modis, quod id explicant relatæ sententiæ, bene tamen in sensu nostræ conclusionis: igitur iuxta illam solum verum habere potest propositio illa ab omnibus recepta. Minor quo ad priorem partem liquido constat, ex refutatione aliorum modorum explicandi prædictum axioma. Quoad posteriorem vero probatur primo, quia nulla alia probabilis via superest, hoc explicandi, deinde roboratur, ex ipsa rei natura, quia quoties duo corpora solida sibi inuicem occurrunt media latione quo magis approximantur, magis atteritur aër interceptus (in hoc enim contingit, motum esse causam caloris, vel in hoc maximè) hoc est magis segregantur, & expelluntur partes illius crassiores, & aduentitiæ, terreæ scilicet, & aqueæ, & peregrinæ impressiones, quæ omnes vt pote magis densæ, magis impediunt occursum illorum corporum, & fortius ab illis impelluntur, & detruduntur, relictis interim prioribus & defæcationibus partibus aëris, sed in his partibus aeris viget calor prope summus, natura sua, & si aliquid caloris ab extrinsecis impressionibus sublatum fuerit, illis remotis in statum pristinum à propria forma per naturalem emanationem se reducunt: igitur ablatis impedimentis, intense percipietur calor in his partibus purioribus; ac in corporibus ipsis localiter motis similis calor in paulo minori intensione ab aere producetur, & idem est de siccitate calori congenea, & assecla raritate: quibus mediis accedente contrariorũ remotione forma ignis nonnunquam introducitur in ipsa præsertim materia aeris, qui frequenti exhalationum siccarum appulsu, & commixtione, ab ingenita summa humiditate, qua igni posset resistere, detruditur, & sic in flammam nonnunquam conuertitur, quæ frequentius verus ignis non est, sed particulæ aeris nimis raræ & siccæ. Quę quasi segregatio, & euolutio partium optime potest in aere contingere, cum fluidus sit fluxui, & refluxui obnoxius, cuius aliquæ partes præsertim extraneis infectæ, habitibus facile resiliunt, & à corporibus solidis discedunt. In aliis autem corporibus non ita facile id euenit, vt cuique videre est: contingit autem facilius caloris immo & flãmæ generatio ex persecutione aliquorum corporum, vt chalybis, & silicis v. g. quia ea aptiora sunt ob ingenitam duritiem, & angulorum distinctionem, ad prædictam aeris persecutionem, & attritionem, seu attenuationem in puriores, & minores partes. Accedit, quod aliquando ipsa corpora non parum caloris habent in partibus minus crassis, licet immixtum cum nimia densitate,

& frigidita

& frigiditate in partibus crassioribus: attritu autem alterius corporis hæ partes hebetiores ex parte diuiduntur, cum in illas, vt quæ magis illi contrariantur, fortius agat corpus durum, occurrens, manentibus aliis, quæ & in se sunt calidiores, & ad calorem suscipiendum magis aptæ; quæ distractio, & diuisio partium laxiori, & in propria significatione videtur appellari nonnunquam à Doctoribus raritas, seu rarefactio. In quo sensu possunt benigne interpretari aliqui ex Doctoribus relatis supra, & hanc viam exponendi commune illud axioma manifeste videntur ingressi Aristoteles, & D. Thomas, ille in hoc capit. 7. illis verbis: *Caliditas ab ipsis (id est, Stellis) lumenque adeo fit, quia aër ab illarum motione fricatur, seu attrito aëre ab eorum latione*. Diuus vero Thomas ibidem dicit, hoc contingere per contritionem, compressionem, siue confricationem aëris, non ita vt calefactio sagittarum v. g. sit causa calefactionis aëris, sed è contrario, vt Alexander exposuit Aristotelem, cuius rationem reddit sanctus Doctor, quia scilicet aër est propinquior naturæ ignis: igitur ex eo apertè putant motum esse causam caloris in aëre, quia per illum magis relinquitur aër suæ naturæ viciniori igni, quod non potest aliter euenire, nisi modo à nobis explicato, & satis indicato à D. Thoma & Aristotele. Et quod non proueniat calor ex præcedenti aliqua raritate tradit sanctus Thomas eadem lectione his verbis: *Alteratio autem secundum omnes alias qualitates causatur ex alteratione primarum quatuor qualitatum inter quas duæ actiuæ scilicet, calidum, & frigidum, sunt priores*. Motus igitur localis est causa caloris vniuersaliter, per accidens, & vt applicans causam per se, quoties per ipsum partes aëris medij attenuantur, & magis ab extraneis, & crassioribus purgantur intimius applicatis, vt explicuimus, & medio calore in causa est raritatis: in animalibus vero alia præterea est via concipiendi calorem, vt explicuimus; & hanc rationem explicandi communem doctrinam de calore orto ex motu locali subodorati sunt aliqui Doctores ex relatis, etsi nullus id, quod mente concepit, plane expresserit.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem & stellæ transferre videantur, & totum cælum, &c.

Breuis expositio textus.

IN hoc capite agitat Aristoteles alteram quæstionem ad stellas pertinentem, & statuit; eas non moueri per se, sed motu suorum orbium circumuehi, id quod tribus rationibus concludit. Et hæc est totius capitis summa. Prima ratio est, stellæ, & cælum circumuoluuntur perpetua conuersione, sed hoc nequit contingere, stella, & orbe quiescentibus, cum id aduersetur manifestæ experientiæ; neque vtroque motum subeunte, quia alias stella, æqua velocitate moueretur cum orbe cui coniuncta est, quod probat esse absurdum, quia in naturalibus, quo vnumquodque maius est, eo velocius motu proprio mouetur, vt in pergrandi saxo comparatione lapilli constat. Deinde hæc æqualitas nequit prouenire necessitate naturæ, quia si stella minoris orbis in maiori ponatur, velocior erit, & è contrario: neque euenire potest fortuito, quia sic non in omnibus circulis eodem modo se res haberet, & quæ casu eueniunt, sunt præter naturæ ordinem. Neque denique rationi congruit, vt orbes quiescant, & moueantur stellæ, quod ex eisdem absurdis probat, & quia cælum dissecarent: consequens ergo fit, stellas non cieri proprio motu, sed infixas suis orbibus ab eis circunduci.

Secunda ratio sic procedit; si stellæ proprio motu cierentur, cum sint rotundæ, & globosæ figuræ, vt aspectu ipso apparet, & omnes concedunt, aut is motus esset conuersio, hoc est, in eadem parte, in eodemque loco; seu volutatio, id est, in orbem cum mutatione situs totius mobilis, & alternata facie, at neuter est, quia per conuersionem nunquam alio transferentur contra experientiam, per volutationem non semper eadem facies appareret, cùm tamen aliter contingat. Quæ ratio solum contendit, non moueri stellas orbibus totalibus immotis, non tamen obstat, quominus in suis epicyclis motu distincto à totali orbe deferantur. Dehiq; non mouentur astra motu progressiuo, cum eis ad eum motum organa necessaria non tribuerit natura, cum tamen in necessariis non deficiat, & ad eundem inutilis sit figura globosa, qua præditæ sunt stellæ. Superest ergo, vt stellæ suo orbi sint continuæ, & motu illius ferantur.

CAPVT

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Ex his autem patet id, quod dictum est à quibusdam, &c.

Breuis expositio textus.

OStendit Aristoteles in hoc capite astrorum latione concentum aliquem non effici. Diuiditur caput in duas partes: in priori Pythagoreorum dogma cum suis fundamentis refert: in posteriori illud confutat: Placuit itaque Pythagoreis astrorum motu sonum temperatum, & concentum quendam effici; quia apud nos is sonus euenit ex corporibus motis, & eò maior, quò plura sunt corpora grandiora, & celerius mota: igitur id eueniet in orbibus cælestibus, licèt huiusmodi concentus à nobis non percipiatur, ob assuetudinem, illi enim ab ipso ortu assuefacti sumus: sicuti accidit artificibus æris sonum malleorum non distinguentibus. Verum inquit Aristoteles, hoc concinnè & musicè dictum est, non tamen verè & Philosophicè, quia præterquam quod absurdum est asserere, non eiusmodi sonum non percepturos, non posset non hæc inferiora vehementer lædere: siquidem minor sonus tonitrui non solum animantia, sed & durissima saxa interdum frangit. Secundo id ipsum coarguit, quia quod in alio fertur & per se non mouetur, sonum non facit, vt patet in partibus nauigij, firmiter cohærentibus; at astra feruntur in sphæris cælestibus illis affixa, vt superius ostensum est, non ergo efficiunt sonum, quem certè efficerent, si aërem, vel ignem suo motu rumperent. Ad naturæ tamen prouidentiam spectat, ne detur talis strepitus, qui non posset non omnia apud nos turbare.

CAPVT X.

Textus Aristotelis.

De ordine verò ipsarum, quomodo quæque disposita est, &c.

Breuis expositio textus.

ACturus Aristoteles de stellarum, planetarum præsertim, ordine, situ, & distantia, ad Astrologos horum considerationem

ſiderationem remittit, quorum partes ſunt, non Philoſophi, magnitudines, portiones & diſtantiam ſcrutari. Subiungit breuiter id, quod ad Philoſophum ſpectat, ſcilicet, quanto Planeta altior eſt, & primæ ſphæræ propinquior, tanto proprium ipſius motum tardiorem eſſe, minus verò, quo magis diſtat, inuerſo tamen ordine contingit in motu, quo à prima ſphæra rapiuntur.

CAPVT XI.

Textus Ariſtotelis.

At, qui figuram vniuſcuiuſque ſtellarum rotundam, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles hoc capite probare, ſingulorum ſyderum figuram eſſe rotundam, id quod ex dictis ſatis liquebat, cum eadem ſyderum, & ſphærarum ſit natura, ac proinde eadem affectio, & figura. Id vero probatur duplici ratione. Prima, natura nihil fruſtra facit; igitur cum ſtellæ haud aptæ ſint moueri per ſe, eam illis figuram tribuit, quæ minus apta ſit ad motum progreſſiuum, hæc autem eſt rotunda cum nulla organa admittat, in quo non committit circulum vitioſum Ariſtoteles, quia vt aduertit Diuus Thomas hic, antea non probauit Ariſtoteles, ſtellas non moueri præciſe, ex eo, quod habeant rotundam figuram, ſed aliis etiam rationibus. Secunda ratio: eadem eſt figuræ ratio in Luna, & in reliquis aſtris, atqui Luna eſt rotunda, quia cum creſcit, & decreſcit arcus ſimilitudinem refert; & cum Sol Lunæ interpoſitione obſcuratur, concauus apparet, igitur omnia aſtra rotunda ſunt.

CAPVT XII.

Textus Ariſtotelis.

Cum autem duæ ſint dubitationes, de quibus quiuis, &c.

Expoſitio textus.

IN præſenti capite duas proponit Ariſtoteles quæſtiones diſcutiendas, quod in duas præcipuas partes diuiditur. In priori

ri temeritatis, & arrogantiæ deprecata suspicione proponit dubitationes, difficilesque reddit, in posteriori easdem dissoluit. Ad primam igitur accedendo partem, quærit Aristoteles, quare errantes stellæ non eo pluribus motibus cientur, quo magis à primo orbe distant, cum hoc videatur rationi consonum, vt cum prima sphæra vna tantum motione feratur, proxima inferior rapiatur duplici motu, & alia triplici, ac ita reliquæ deinceps: & non potius aliqui inferiores orbes paucioribus agitentur motionibus, quàm superiores nonnulli, vt Sol. v. g. tribus tantũ motibus fertur, & tamen alij situ superiores planetæ quatuor cientur motibus. Deinde rursus quæritat philosophus, cur supremo orbi tam insignis, & à nobis incomprehensibilis astrorum multitudo insideat, inferiorum vero singulis singula tantum, non seruata in hoc proportione debita, in secunda parte capitis, quæstionibus iam satisfacit, & prius priori, cuius responsio, multis obscurè satis prælibatis sic breuiter formari potest. Corpora cælestia, vt pote vniuersales rerum omnium causæ, in eum finem agitantur, vt sublunaris mundi effectus in lucem edant, & tueantur: igitur ex hoc fine & non ex situs ordine, plures, pauciores ve motus sortiri debent: ac proinde loci dignitate non obstante vnusquisque globus iis motibus exigit circumagi, quos influendi efflagitat ratio, qui pro singulis sphæris ab astronomis numerantur. Posterioris quæsiti triplicem rationem assignat Aristoteles: prima desumitur ab excellentia primi orbis proueniente à perfectiori intelligentia motrice, & à causalitate in inferiora vniuersaliori; secunda est, quia voluit natura stellarum multitudine compensare motuum multiplicitatem, quam inferioribus sphæris præ omnium prima contulit. Tertia denique, quia si in orbibus inferioribus essent plures stellæ, non esset proportionata virtus, & impulsus primi motoris communi lege primo mobili impressus, pro tam perfectis orbibus secum rapiendis.

QVÆSTIO I.

Quomodo astra moueantur.

EX iis, quæ Aristoteles, his quinque proximis capitibus tractat, aliqua adeo perspicua sunt, vt altiori discussione non indigeant: alia ex superius dictis liquido constat, non pauca ad Astronomos spectant, ipso Aristotele testante. Reliqua autem vnica hac quæst. quantum satis fuerit, perstringemus,

prius examinantes, an stellæ moueantur, deinde de iis, quæ motui astrorum accidunt, differemus.

Et circa priorem partem, non defuerunt, qui existimauerint omnia astra in orbem peragi immoto cælo. Constat enim vel ipsis oculis astra moueri, secus de orbe ipso, quod contingere potest, sicut immota aqua euenit motus piscium in mari. Dicendum tamen est primo, orbes cælestes simul cum astris moueri. Hic est communis sensus Doctorum vtriusque scholæ, Philosophicæ, & Astronomicæ, & ideo nullum in speciali referre oportet. Cuius asserti efficacissimum fundamentum est, quia si stellæ immoto orbe illum per lationem peragrarent, plane sequeretur, cælum esse corruptioni obnoxium aduersus supra dicta ex communi sensu: ergo non ita contingit. Illustratur sequela, quia stellæ nequeunt orbem permeare per penetrationem, cum vtrumque sit corpus quantum, cuius naturalis effectio est impenetrabilitas; igitur facta ipsius orbis diuisione, & desecatione, vt infert Aristoteles, cap. 8. quæ plane incorruptibilitati repugnat, cui non minus aduersatur, nunc orbem cælestem rarescere, nunc densari: vtrumque enim in sola corpora corruptioni obnoxia conuenit, & quantumuis rarefiat, non potest astro aditus, seu transitus patere, sine penetratione, aut scissione partium, vt per se constat. At confinget non nemo, in cælo quosdam quasi canales, quibus illabantur astra. Verum hoc figmentum facilè falsitatis conuincitur, nam & sine vllo fundamento hanc cæli peregrinam constructionem mente architectaretur, cum altiori alia cælum constet, & contra rationem: nam vel canales illi essent oppleti aliquo corpore, vel secus: si hoc detur, dabitur & vacuum naturaliter contra naturæ ordinem, & communem sensum: si aliud; aut illud corpus esset sublunaris naturæ, aut cælestis, non primum, quia iam esset in cælo corruptibile aliquid, & violentum, quod proinde non posset ibi perpetuo conseruari, spatium relinqueret: non posterius, quia cum illud corpus esset eiusdem naturæ cælestis, cum orbibus, qui solidi sunt, vt supra probauimus, solidæ etiam naturæ erit, ac proinde inutile ad spatium per fluxum replendum. Accedit, quod cum astra non semper eadem incedant via, sed diuersa valde, vt astrologi admonent, totum orbem infinitis pene riuulis intercidi necesse foret, quod soliditatem, ac per consequens incorruptibilitatem cæli de medio tollit. Ex quibus fundamentum partis oppositæ solo manet æquatum.

Dicendum est secundo, astra firmamenti non alio quàm motu proprij orbis moueri, & idem est de planetis, respectu orbium

bium partialium, quibus insident. Hoc assertum quoad primam partem probauit Aristoteles ex instituto capite 8. præcedenti. Et confirmant Astronomi ex eo, quod stellæ firmamenti eundem omnino inter se seruant situm, quod certe non contingeret, si propriis motibus agitarentur, & non essent orbi infixæ, vt nodi tabulæ. Et certe huius rei argumentum efficacissimum est, quod nullum extet priuati motus fundamentum, siquidem nihil in stellis apparet, quod in motum propriæ sphæræ reduci non posset, aut etiam in conditionem, seu diuersitatem medij, per quod visuntur, quæ etiam probant de motu errantium syderum, relato ad peculiares orbes ea differentes, qui ecentrici nuncupantur, vt consideranti patebit. Nec vllum est argumentum distinctionis motuum, cum eo præcisæ hæ sphærulæ ecentricæ distinctæ constituantur, vt diuersæ, aspectus planetarum, & distantiæ inter se, & à terra, cum motu suorum orbium stare possint: (loquor de motibus circularibus planetarum, an vero eorum aliqui vlterius cieantur cum suo epicyclo, Astronomis discutiendum relinquimus.) Hoc tamen discriminis versatur, inter astra firmamenti, & errantia sydera, quod illa eodem, quo totalis orbis circumaguntur motu. Planetæ vero, licet latione partialis sphæræ circumferantur, diuersa tamen à latione orbis totalis: propter quam nunc magis, nunc minus à fixis stellis, & terra distant, & errantia nuncupantur.

Hic tamen animaduertendum est, cum Aristoteles capite 8. citato, etsi vnquam alibi asseruit, stellas esse orbibus propriis continuas, non loqui de continuitate strictè sumpta, quæ reperitur inter ea, quorum vltima sunt vnum, sed laxe pro coniunctione, & simultate inseparabili, etiam sine vnione. Colligit enim illam ex eo, quod non mouentur stellæ motu distincto à suis orbibus, ad quod proculdubio sufficit inseparabilis coniunctio sine vnione propria, nec alia inde infertur, & supra probauimus omnia astra à suis sphæris distingui specie, ac proinde non continuari.

Ex dictis constat Pythagoræ, & ipsius auditorum dogma, de sono, seu consentu astrorum, figmentum esse, & vt ait Basilius homilia 1. Hexameron, imposturam, veteratoriam; & ruinosa carie perflaccidam: nam præterquam quod incredibile prorsus est, tam aërem astrorum sonum à nobis non audiri, vt argumentatur Aristoteles, cap. 9. corpus, quod non per se, sed omnino infixum alteri mouetur, qualiter astra moueri probauimus, implicat edere sonum, vt ipse prosequitur Aristoteles, cuius doctrina verissima est, non solum de motu astro-

rum,sed etiam ipsorum orbium,quæ præter primam rationem probatur à priori, quia vt ex Aristotele diximus, 2. de anima in caput 8. quæstione 2. productio soni exigit tria corpora realiter distincta, & si non semper discontinua, quorum duo se percuriant, resiliente altero, fit enim tantummodo sonus vel violenta percussione, vel diuisione violenta, vt omnes fatentur, & inter cælestes sphæras, non est tertium corpus, quod resiliat. Nec contingere potest diuisio, seu percussio violenta, cum inter se sint omnino contiguæ, leues, & bene cohærentes: igitur fictitius omnino est huiusmodi concentus cælestis, licet alium concentum cælo non inficiemur. De quo Iob.capite 38. dixit: *Concentum cæli, quis dormire faciet?* hoc est, vt Hieronymus ibi interpretatur, harmoniam, & pulchritudinem cælorum, qua Angeli, hominesque inuitantur, & alliciuntur ad Dei factoris laudem, nemo obscurare, impedireve potest, qui concentus nuncupatur à Boëtio, lib.1.musicæ capite 3. musica mundana, quæ scilicet, in nexu, consensu, ordine, ac proportione rerum inter se sita est.

Circa posteriorem quæsiti partem plura tradunt astrologi, quorum hæc proueniat, nonnihil tamen, pro vt instituti nostri ratio postulat, quàm maxima breuitate ex ipsis trademus. Et primo perspicue ostendunt, primum mobile suam explere circuitionem ab ortu ad occasum spatio vigintiquatuor horarum, quo motu incredibilis celeritatis secum rapit omnes inferiores globos,etsi non pari celeritate cum ipso, & inter se.Saturnus vero (& quod de planetis dicimus, de suis differentibus sphæris dictum puta) proprium perficit motum ab occasu in ortum retrocedendo eo modo, quo supra explicuimus, annis fere triginta. Iupiter item annis fere duodecim.Mars annis fere duobus, Sol diebus tercentis sexaginta quinque, horis quinque, minutis circiter quadraginta nouem, quod spatium annus solaris nuncupatur: Venus,& Mercurius eodem fere tempore, quo Sol suum circulum peragunt. Luna denique suum conficit motum diebus viginti septem, horis fere octo. Vbi animaduertendum duxi prædictum cælestium orbium ordinem, & situm, manifestis Astrologorum obseruationibus ratum esse, ita vt in dubium vocari nequeat: quamuis Aristoteles, vt ex capite 12. liquet, Solem & Lunam infimo planetarum loco collocauerit, sicuti alia etiam nonnulla eodem capite asferuntur ab Aristotele, quæ longa Astrologorum obseruatione aliter se habere reperta sunt. Præterea, ex sententia Aristotelis, vt vidimus, capite 10. quo propinquiores sunt orbes planetarum primo mobili, eo velocius diurno motu rapiuntur, pro-

priam vero circuitionem tardiorem habent, quod iuxta nuper dicta accipiendum est, vt verum habeat. Cuius rationem reddit D. Thomas hic lectione 15. quia scilicet motus ab Oriente in Occidentem est causa sempiternæ durationis rerum, & ideo perfectius competere debet cælestibus sphæris, quo magis accedunt ad substantias spirituales compotes immortalitatis: alius vero motus recessus ab occasu in ortum generationis, & corruptionis patens est, teste Aristotel. lib. 2. de ortu, & interitu, cap. 10. tex. 56. & ideo naturæ rerum consonat, vt velocior reperiatur in eis sphæris, quæ ad res corruptioni obnoxias magis approximantur. Et de inæqualitate motus rapti confirmari potest, quia cum inferiores sphæræ à prima diurno motu rapiantur, mirum non est, quinimmo valde congruum, vt minus magis distantes impellat: minus, inquam, quo ad consummationem circulationis, spatio vigintiquatuor horarum, non quoad agitationem partium; nam cum superiores vastioris molis sint, longe maius spatium eodem tempore percurrunt. De inæqualitate etiam motus proprij ea potest esse cógruens ratio quia cũ sphæræ, quo inferiores sunt situ, eo sũt minoris magnitudinis, faciliuspossunt æquali impetu velocius agitari, quã maiores infra primum mobile, de hoc enim alia est ratio, propter cõstantem, & ratã diurnam astrorũ reuolutionẽ.

De numero vero stellarum incurrentium non fuit eadem sententia. Alij enim plures, & pene innumerabiles, alij pauciores agnouerunt. Astrologi tamen nostri temporis pugnacissimè tradunt, & se perspicue obseruasse testantur in firmamento duas de viginti supra mille dumtaxat stellas, quod verum ego existimo, si intelligatur, vt illorum aliqui intelligunt, de stellis, quæ facile, & quouis anni tempore notari possunt: de aliis enim, quæ haud facile designari queunt, vere docent cum aliis Patres Conimbricenses 2. de cælo cap. 12. quæst. 1. art. 1. multo plures inueniri. Dixit enim Aristot. hoc capit 12. esse penè innumerabiles, quod de numero illo stellarum ab astronomis assignato verificari non potest, & libro 1. Meteororum cap. 8. asserit, aliqua esse astra, quæ certo situ deprehendi non possint. Et idem tradit Augustinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 23. hisce verbis: *Quanto quisque acutius stellas intuetur, tanto plures videt: Vnde & acerrime cernentibus aliquas occultas esse merito æstimatur, exceptis iis syderibus, quæ in alia parte orbis à nobis remotissima, oriri, & occidere prohibētur.* Deniq; vrgentius ex sacris litteris inferri videtur innumerabilis stellarũ multitudo. Genes. 15 dixit Deus Abrahamo: *Suspice calũ, & numera stellas, si potes.* Et capite 22. *Benedicam tibi, & multiplicabo semen*

 tuum;

tuum, sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris, & Psalmo 146. tanquam ingens Dei præconium, & specialis excellentia dicitur, *qui numerat multitudinem stellarum:* Quæ quidem omnia maiorem proculdubio astrorum numerum conuincunt. Et astronomorum in hac re autoritatem exhibent contemnendam, vt testatur Augustinus statim post verba supra relata hac ratione: *Postremo quicumque vniuersum stellarum numerum comprehendisse, & conscripsisse iactantur, sicut Aratus, vel Eudoxus, vel siqui alij sunt, eos libri huius, id est Geneseos, contemnit auctoritas.* Quæ August. verba refert, & approbat S. Tho. in cap. 15. Genesis, si eius est illud opus. Astronomi autem stellas firmamenti à se perspectas diuidunt in quadraginta octo constellationes, seu imagines, vt sic facilius stellæ per partes distinctæ possint designari, in quibus præcipua sunt duodecim signa cælestia splendentia in Zodiaco: est verò constellatio certus stellarum numerus, effigiem animalis, alteriusve rei repræsentans, de quibus imaginibus quam plura Astronomi, & iudiciarij sicut de stellarum magnitudine plura plures pronunciauerunt: quas in sex ordines magnitudine discretos artificiosa notatione distinxere, quæ omnia libenter omitto, ne Philosophiæ cancellos transgrediamur.

CAPVT XIII.

Textus Aristotelis.

Restat autem de terra dicere, vbinam iaceat, &c.

Expositio textus.

DIsputat Aristoteles in hoc capite, & sequenti de elemento terræ varias Philosophorum sententias, de terræ situ, quiete, & figura in præsenti commemorans, & explodens, vt in alio propriam de hac re ferat sententiam, & corroboret. Præsens vero caput in tres diuiditur partes, in quarum prima proponit varia auctorum placita circa situm terræ, & quid momenti habeant, expendit. In secunda, quid alij senserint de figura terræ proponit, & discutit. In tertia denique circa motum & quietem terræ id ipsum præstat, examinans præsertim plures rationes, quæ ab aliis afferuntur ad quietem terræ stabiliendam. Ad primam igitur accedens partem, prima opinio fuit, inquit Aristoteles, constituentium mundum finitum qui terram in medio illius collocarunt. Hi fuerunt Anaximander,

Anaxagoras, Democritus, Empedocles,& Plato. Quod asserere non potuerunt infiniti molis assertores, cum infiniti medium non sit. Secunda opinio fuit Pythagoreorum, existimantium, ignem in medio mundi situm esse, vt pote perfectiorem, cui proinde perfectior locus, qualis est medius, & aptior ad conseruationem, debetur. Terram vero dicebant circa mediũ mundi in gyrum moueri, cui aliam oppositam terram circa hanc in orbem motam adiungebant. Fundamento vero relatæ sententiæ respondet Aristoteles, non semper medium magnitudinis esse perfectius licet medium naturæ, id est, in quo conseruatrix virtus totius continetur, perfectius sit.

Quoad secundam partem capitis, quidam ex antiquis arbitrati sunt terram esse globosæ figuræ; alij latæ potius, quasi tympani, ex eo, quod Sol, quando oritur, aut occidit, secundum rectam lineam secatur à terra: si vero terra globosa esset, secaretur proculdubio sectione circulari, vt constat in Solis Ecclypsi. Cui respondet Aristoteles, hoc ita apparere ob nimiam distantiam licet aliter eueniat. Secundo, ipsum confirmant, quia lata figura maximè idonea est ad quietem, quæ terræ conuenit: sphærica vero ad motum, quæ etiam ratio ex dicendis corruit.

Tandem circa tertiam partem prima sententia est iam relata Pythagoreorum, qui ex prædicto terræ motu existimabant, prouenire, vt plures sint Lunæ Ecclypses, quam Solis, neque huic positioni obstare aiunt, quo Orizon videatur secare semper cælestem sphæram in duas partes æquales, hoc enim visus deceptione euenit. Verum licet huiusmodi deceptio contingere possit, si terra parum distaret à medio, secus tamen si ab eo longo spatio seiuncta sit, vt Pythagorei constituunt. Aliorum extitit sententia constituentium terram in medio vniuersi, ita tamen, vt in eodem semper circumuoluatur. Alij complures in id conspirarunt, vt terræ quietem concederent, diuersis ducti rationibus. Xenophanes causam quietis terræ esse dixit, infinitam eius profunditatem, radicibus in inferius spatium immensum diffusis; quam sententiam derisit Empedocles. Thales Milesius fertur sensisse, terram quiescere, quia ab aqua sustinetur, sicut lignum aquæ innatans. Quæ sententia confutatur primo, quia aqua eleuata descendit sicut terra: ergo oportet, assignari aliud, quod aquam sustineat, deinde grauiora naturaliter subsident leuioribus, terra vero grauior est quam aqua. Tertio eadem est natura totius, ac partis: terræ autem pars, vt experimento constat, subsidet aquis: ergo & tota. Alij referentes Anaximene, quietem

terræ

terræ in eius latitudinem contulerunt, propter quam nequit aerem subiectum dissecare, sed eum premit, qui loco fugæ non reperto, impositam terram sustinet. Quod refutat Aristoteles, primo, quia supponitur terra figuræ non rotundæ: item quia prædictæ sustentationis non tam videtur causa latitudo terræ, quam magnitudo, quod idem eueniret, si terra esset globosa: tertio, si qua in medio mundi est terræ violentia, motus ad medium non erit ei naturalis, sed violentus, quod est absurdum.

Empedocles asseruit, ideo terram quiescere, quia cælum rapidissima sua conuersione eius motum non patitur. Quod ex eo refellitur, quia si hoc ita esset, cæli motu cessante, terra aliquo itura foret: quo igitur? Non sursum, nec deorsum, vt patet, & ipso Empedocle consentiente, terra quiescebat, antequam cæli mouerentur Et contra rationem est, terræ propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphæra, & hoc probat motus partium terræ deorsum, sicut motus partis ignis sursum. Denique alij ideo terram immotam consistere aiunt, quod æqualiter distet ab extremis, & ad neutrum magis inclinet. Sed neque hæc ratio satisfacit, quia idem posset dici de igne, si in medio constitueretur. Præterea, partes terræ ad medium tendunt, cum tamen sit eadem natura totius, & partis, ac proinde non tantum quiescit in medio ob illam perplexitatem. Tandem illud locum non habet in aliis elementis, & tamen similis deberet esse in omnibus quiescendi ratio: Videturque sophistica ratio quæ in aliis perplexitatibus fieri solet, & insufficiens, cũ non ostendat, quomodo corpora moueantur ad diuersa loca, & idem de igne in medio posito dici posset, qui tamen absq; dubio mouebitur, perplexitate cõtempta.

CAPVT XIV.

Textus Aristotelis.

Nos autem primo dicamus, vtrum habeat motum, an maneat, &c.

Expositio textus.

IN præsenti capite iam ex propria sententia definit Aristoteles quæstiones in præcedenti positas de quiete, situ, & figura terræ. Quod caput in tres partitur partes, in quarum prima statuit terram non moueri circulariter, sed in proprio loco quiescere, in secunda docet, proprium terræ locum esse

centrum

centrum mundi: & in tertia, figuram illius esse globosam. In priori igitur parte primum probat, quia nihil violentum perpetuum esse potest. At motus ille circularis violentus foret terræ, alias terræ partibus naturaliter conueniret, quod falsum esse constat Fieret præterea, vt terra non vno, sed pluribus cieretur motibus; quiquid enim in orbem fertur, prima sphæra excepta, plures subit motus. Fieret deinde contra experientiam, vt non semper in eisdem terræ locis, iisdemque punctis Orizontis stellæ inerrantes nobis orirentur, & occiderent Tertiò, pars terræ medium mundi, quoad fieri potest, sortita, quiescit; igitur tota in medio consistens, quietem habet, mouentur autem grauia ad medium mundi per se, & per accidens ad medium terræ, quia hoc cum illo coniungitur. Vnde si terra alio in loco esset, adhuc grauia ad medium mūdi tenderent. Quod vero grauia ad medium tendant, ex eo constat, quod inde violenter extracta non lineis, parallelis, seu æquè ab se distantibus, sed ad pares angulos, ita vt ablato impedimento, sibi in centro occurrerent, moueantur. Quiescit igitur igitur terra in medio mundi, cum nihil moueatur in loco, ad quem naturaliter tendit.

Ex quibus pro secunda parte capitis colligit, locum terræ esse centrum mundi, siquidem in illud suapte natura fertur, & quiescit terra, & ab illo per violentiam auellitur, & alias non ita se haberent, quæ ab Astrologis circa ortus, occasus magnitudinem, & distantiam stellarum obseruata sunt.

In tertia denique capitis parte probat Aristoteles, terram esse globosæ figuræ, primò, quia quælibet terræ pars suo pondere in medium nititur, & conglobatur, & omnes vndecumque motæ vergunt ad angulos rectos, & sibi paulatim appropinquant. Omnibus igitur partibus compressis vndique versus centrum globosa figura euadet, quod si ex aliqua parte ingentis magnitudinis pondera accrescant, adhuc terra in globosam ibi figuram, quia maius pondus versus aliam partem impellit donec ad æqualitatem omnes partes circa medium coeant. Affectat enim terra, vt ipsius medium, vniuersi medium sit. Confirmatur Astronomicis rationibus, quia Luna, cum deficit, per circularem sectionem secatur, ex eo scilicet,, quod terra, cuius interiectu obscuratur, rotunda est, cum hoc semper eueniat, & nunquam alias. Præterea, si terra globosa non esset, Australibus incolis, & Aquilonaribus idem omnino esset Orizon, earundemque stellarum aspectus, quod experimento manifesto repugnat. Ex quibus euidenter colligitur, non solum terram esse figuræ sphæricæ, sed etiam non eximiæ ma-

gnitudinis

gnitudinis alioqui in tam parua distantia locorum, non tam diuersus accideret stellarum aspectus, ambitus autem terræ, iuxta Mathematicos temporis Aristotelis, continere dicebatur quadraginta stadiorum millia, quæ moles ad quantitatem stellarum relata nequaquam magna est.

Multa Aristoteles in his duobus capitibus, quæ longuam hic videbantur discussionem suo iure exigere, verum quia in tertio, & quatto huius operis libro non pauca de elementis cum ipso Aristotele nobis sunt agitanda, placuit disputationem de elemento terræ in eum locum remittere, vt doctrinam de elementis eadem disputationis serie complectamur, ne forte iterum de elementis ex instituto acturi, eadem referre ad fastidium cogamur, & ideo hæc pro secundo libro dicta sufficiant.





ARISTOTELIS STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO.

LIBER TERTIVS.

POstquam Aristoteles, 1. lib. de vniuerso, & eius attributis disseruit, & in secundo de cæli, & syderum figura, motibus, aliisque affectionibus egit, aggreditur iam his duobus libris disputationem de reliquis corporibus simplicibus, quatuor scilicet elementis quatenus grauia & leuia sunt, motusque habent ad loca sibi iuxta vniuersi ordinem congruentia, nec non de aliis simplicium corporum affectionibus, est enim huius operis scopus, vt initio diximus, vniuersum, vt ex simplicibus coagmentatum corporibus, & hæc simplicia, quatenus partes vniuersi sunt: horum igitur disputationem nos quoque aggrediamur oportet. Verum, quia mens Aristotelis in his libris perspicua satis est, textuum expositionem pressius, & illorum doctrinam breuius deinceps perstringemus, nisi ad amussim expendere velimus, plus æquo opus excrescat.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De primo igitur cælo, ac partibus, & de stellis, quæ in ipso feruntur, &c.

Perbreuis expositio textus.

PRæmissa quadam præfatiuncula refert Aristoteles præsenti capite opinionem aliquorum Philosophorum negantium, generationem, nec non alias sententias aliorum, varie de rerum ortu, & interitu sentientium. Præsertim recenset Platonis placitum, existimantis omnia corpora ex figuris planis componi, & iterum in easdem dissolui, & interire, in cuius refutatione

refutatione, aliis interim omissis, totus est Aristoteles, probans non posse corpus ex superficiebus fieri, sicut nec superficies ex lineis, nec istæ ex punctis: & quia partes componentes corpus graue, aut leue, præditæ esse debent grauitate, & leuitate; superficies vero, lineæ & puncta his vacant, hæ enim elementorum affectiones sunt, quibus corpora recta mouentur, quæ fusius persequitur Aristoteles.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Esse autem necessarium corporibus simplicibus natura motum aliquem vniuersis competere, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare omne corpus physicum vendicare sibi aliquem motum naturalem. Quod probat ex eo, quod sensu constat, corpora simplicia moueri; mouentur ergo naturaliter; vel si violentus est motus ideo est, quia est contrarius motui naturali, qui vnus erit specie ab vna natura, quæ principiū est motus, & quietis. Deinde probatur ex quiete, nam vel corpus quiescit naturaliter, vel per vim: si naturaliter motus ad eum locū naturalis erit, si violenter, naturalis erit motus ad locum, in quem conatur. Deinde aliorum placita inter se comparat, & carpit, ex probatóque afferto colligit, omnia corpora, quæ recto motu feruntur, gaudere grauitate, aut leuitate, vt principiis motus naturalis, cum ad medium, vel à medio moueantur, & quibus motui violento resistunt; ad vtrumque autem aer conducit. Denique infert Aristoteles ex dictis, motum esse, & generationem, licet aliqua sint, quæ generari non possunt, ex quibus est mundus; quod inefficaciter probatur ex eo, quod alias antequam mundus generaretur, existeret in natura vacuum.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Restat autem d cere, quorum est corporum generatio, & quam ob causam est, &c.

Expositio textus.

IN hoc capite, vt generationis principium inuestiget Aristot. explicat naturam elementi, & quotuplex sit, ac in rerum natura

natura dari ostendit.. Elementum, inquit, est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum vero in specie diuersa est indiuisibile. Dicitur: *Potentia, aut actu*, quia neutrum horum determinatur, & non diuidi in specie diuersa, sicut heterogenea, quia homogeneum est. Ex qua diffinitione infert Arist. dari quatuor elementa, ignem, aerem, aquam, & terram, cum illis cõueniat definitio. Denique opinioni Thalis, dicentis, vnum tantum dari elementum, & Anaxagoræ admittentis alia, vt carnem, & ossa; præfert sententiam Empedoclis statuentis, quatuor vulgata elementa esse principia cæterorum, quod confirmat ex motibus simplicibus à medio, vel ad medium, qui proprij sunt elementorum: hæc igitur ponenda sunt in rerum natura.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Consequens autem est vtrum sint finita, an infinita, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in præsenti capite est, probare elemẽta non esse infinita: quod primo probat contra Anaxagorã, deinde contra alios Philosophos: nã partes similares mixtorum sunt compositæ, cum resoluantur in terram, aerem, aquam, & ignem, elementum vero compositum non est, sed simplex. Præterea licet partes eiusdẽ rationis elementa essent, non ideo hæc infinita forent, cum non omnia, ex similibus partibus cõstent. Vlterius elementorum differentiæ certo numero continentur, sunt enim calidum, & frigidum siccum, & humidum; ergo finita sunt elemẽta ex illis cõstituta. Reprehendit deinde Leucippum, & Democritum, confingentes principia, seu simplicia corpora infinita, quorum concursu omnia procrearentur, quia omnia ex numeris componebant, & finita principia sufficiunt: determinatæque sunt principiorum differentiæ, vt diximus: Conuincuntur præterea negare multa, quæ sensibus conspicua sunt, & alia admittere experientiæ cõtraria, vt quod detur corpus, quod diuidi nequeat. Et vlterius, quod illa corpora magnitudine, & paruitate inter se differant, nec non infinita esse, & tamen figuris distingui. Denique motus simplicis, qui proprij sunt elementorum, certo numero comprehenduntur, nempe à medio, vel ad medium, loca etiam, quæ his motibus comparantur, igitur & elemẽta.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autē finita esse necesse est, considerare restat, &c.

Expositio textus.

DIscutit iam Aristoteles in hoc capite, vtrum elementum vnum sit, vel plura, & refert prius aliorū placita, deinde ea refellendo, quid res habeat exponit. Plures Philosophi ex antiquis vnum tantum esse elementum arbitrati sunt, alij medium quid inter aerem, & aquam sufficiens generationis principium per raritatem, & densitatem, quos triplici ratione refutat Aristoteles. Alij vnicum elementum posuerunt, ignem, diuersimodè tamen, quos etiam multipliciter refellit philosophus. Omnes vero vnius elementi assertores, hac vniuersali ratione redarguit: quia si omnia naturalia corpora ex eodem principio coalescerent, eiusdem essent naturæ, eodemque naturali motu cierentur, ad eundemque locum: quod palam à veritate abhorret: plura igitur sunt elementa supra enumerata.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Considerandum est autem primo, vtrūm sempiterna sint, an generentur, & corrumpantur.

Breuis expositio textus.

VT elementorum numerus, & vniuscuiusque affectiones certo constent, inquirit Aristoteles, hoc capite, num elementa generationem,& interitum subeant, & respondet nō esse æterna, sed reciprocis mutationibus secundum partes dissolui, quæ dissolutio infinita esse nequit, quia alias infinita esset duratione elementi constructio,nec finem habere potest, id est, vsque ad vltimam partem, quia hæc non est indiuidua secus elementū conflatum ex indiuisibilibus,indiuiduum esset. Generantur autem elementa, non ex non corpore, neque ex alio corpore antiquiore, neutrum enim stare potest,sed mutuo ex se ipso, id est, vnum ex materia alterius, & è contrario.

CAP.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

Rursus igitur considerandum est, quisnam sit mutuæ generationis ipsorum modus, &c.

Breuis expositio textus.

PErgit Aristoteles ad inuestigandum generationis elementaris modum, & prius aliorum placita recenset, & notat, expositurus deinde, quid verius sit. Empedocles, & Democritus putarunt, elementa, etsi sempiterna, alterum ex altero persecutionem ab alio generari. Hi tamen fucatam tantum generationem agnouere, cum non educant formas ex materia præuiis alterationibus dispositas, sed maiorem duntaxat raritatem. Restat igitur, vt vnum elementum per transmutationem ex alio fiat. Verum in hoc duplex est sententia falsa, altera asserentium, transmutationem fieri secundum figuras, altera constituentium in diuisione per plana: priores enim coguntur asserere, prima corpora non esse diuisibilia, neque partes sortiri naturam totius, cum figuræ hoc non habeant, posteriores sensibus repugnant, & aliqua absurda concedere tenentur.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Omnino autem enti simplicibus corporibus figuras tribuere, metas egreditur rationis, &c.

Breuis expositio textus.

TOtus est Aristoteles præsenti capite in refellenda Platonicorum opinione, varias elementis figuras attribuente: id quod variis rationibus exequitur. Prima prolixa satis sumitur ex figuris mathematicis, quæ si iuxta Platonicum placitum elementis accommodentur, plane sequeretur inter elementa vacuum dari, cum illis nequeant vndequaque esse contigua. Et quòd elementa nullam præfixam vendicent figuram, ex eo constat, quòd eorum quodlibet vndique contingit extremitatem rei, cui iungitur, sese ad illius figuram accommodans: quod maximè elementis congruit, cum sint quasi materia mixtorum, & receptaculum, & alias non possent elemen-

ta venire in compositionem mixtorum, neque in vnum continuum coalescere, si indelebiles ex se figuras haberent. Præterea non rectè Platonici figuras elementis aptant, ad earum potestates, & motus exprimendos; quia igni tribuunt sphæricam, vel pyramidalem, quæ motui recto ignis non congruit: terræ cubicam, quæ etiam motui terræ non deseruit, etsi quidditas elementi in ea consistat figura, cum generet sibi simile, figura figuram generabit, quod absurdum est, & si vna figura est propria vnius elementi, alterius contrarij contraria erit figura, cum tamen figuræ nihil possit esse contrarium. Denique contradictionis Platonicos arguit Aristoteles.

Tractatus de natura, numero, situ, & motu elementorum.

PLura in hoc tertio libro de elementis edisserit *Aristoteles*, de quibus per orium diximus, cum eodem libro 2. de ortu & interitu, qualia sunt quæ ad generationem & corruptionem, & ad qualitates eorum actiuas spectant. Et ideo illuc spectantibus omissis, solum in hoc tractatu agitabimus, quę huius loci sunt propria, quæ videlicet spectant ad elementa, vt sunt partes vniuersi, quod, vt non semel monuimus, huius operis scopus, & adæquatum obiectum est.

QVÆSTIO I.

An sint elementa, quot, & qualia.

VT ea, quæ titulus quæst. inquirit, dilucidè enodemus, operæ pretium erit omnium firmum fundamentum iacere, quo firmius esse nequit, quasi ipsiusmet elementi definitio. Hæc igitur prius elucidanda est, vt inde cætera ad elementa spectantia faciliùs enucleemus.

Aristoteles tertio capite huius libri, sic definit: ***Elementum corporum mixtorum est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia inest, ipsum vero in specie diuersa est indiuisibile.*** Asserit Aristoteles se definire elementum corporum, quia elementum multipliciter sumitur, & ideo laxiori significatione illud definiuit 5. Metaphysicæ, capite 3. prout etiam conuenit elementis scientiarum demonstrationum, elementis literarum, & similibus. Dicitur verò elementum, in quod cætera corpora diuiduntur, quia corpora mixta resoluuntur in elementa, si quidem ex illis componuntur, & vnumquodque in ea diuidi, & resolui potest, ex quibus componitur. Dicuntur præterea elementa manere potentia in mixtis, id est, vir-

tualiter,

tualiter, vt explicuimus libro 1. de generatione, vbi animaduertendum est Aristotelem dixisse, in potentia, vel actu, quia nondum stabilierat, elementa solum manere virtualiter in mixtis, quod præstitit postea in libris de generatione. Additur denique in definitione, indiuisibile in specie diuersa, quia licet elementum diuidi possit, non tamen in alias partes specie diuersas, sicut animal diuiditur in caput, pedes, &c. quia omnes elementi partes eiusdem sunt speciei.

Ex iacto tamen fundamento posset inferri, nullum esse in rerum natura elementum, quia nullum est sublunare corpus, quod non sit diuisibile in specie diuersa; nullum igitur erit elementum, quod in specie diuersa indiuisibile diximus. Antecedens probatur, quia quodlibet ex quatuor corporibus simplicibus sublunaribus, quibus si cuipiam elementi ratio congrueret, diuidi potest in materiam & formam, quæ inter se specie dissident: insuper etiam in alia corpora completa, vt aër v. g. in ignem & aquam, siquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera verò aqua produci potest.

Ex eodem etiam fundamento videtur elici, non esse elementa quatuor, sed plura, vel pauciora, vt plures antiqui relati ab Aristotele præcedentibus capitibus 3. 4. & 5. arbitrati sunt. Plura quidem, quia partes homogeneæ, vt caro, & os, plures, quam quatuor sunt, & tamen elementi rationem sortiuntur, cum in eas heterogeneæ partes diuidantur, & ipsæ in specie diuersa indiuisibiles sint. Præterea arguere possent, Leucippus, & Democritus, hoc modo, corpora mixta coalescunt ex infinitorum simplicium concursu, & in ea diuiduntur: cum tamen simplicia ipsa, seu atomi indiuisibiles sint: igitur infinita erunt elementa. Ratione non dissimili posset arguere Plato, pro sua figurarum multitudine, ex quibus, vt elementis, corpora conflari existimauit. Quod pauciora sint elementa, quàm quatuor, probare possunt, qui vnum tantum agnouerunt ex eo, quod vni primo tantum definitio allata competere possit, & sufficit nec plura simpliciter prima concedere oportet, id, quod quilibet suo elemento pro libito accommodauit. Alij vero medio cuidam inter aërem, & aquam, & saltem quod non detur elementum ignis ad lunæ concauum, vt nonnullis placuit, ac proinde nullibi, hac via probare possumus: quia ex eo probat Aristoteles 1. Metaphysicæ capit. 3. cælestia corpora non esse ignea, quia iam pridem reliqua contenta corpora incendio conflagrassent. Ast idem sequeretur, si ignis prope Lunæ globum resideret, cum inferiora omnia suo ambitu comprehenderet, quæ, maximè propinquior aër

valde calidus, paruum admodum summæ ignis voracitati resisterent.

Præterea, ignis nequit sine combustibili conseruari, vt experimento constat, at supra aëris sphęram hoc pabulum non extat, igitur nec ignis: maximè, quia si sphæra ignis esset prope Lunam, omnes inferiores ignes eo tenderent, cum vnumquodque elementum in propriam sedem feratur, quod támen aliter contingit. Denique hæc videtur mens Aristotelis 1. Meteororum capit. 4. dicentis, supra aquam esse aerem, & id, quod quamuis ignem consueuimus appellare, ignis tamen non est, quod quidem consonat sacris literis, quæ dum initio Genesis primam rerum molitionem accurate tradant, nullam ignis mentionem faciunt. Ex quibus inferri videtur, nullum prorsus esse elementarem ignem, siquidem is, qui apud nos extat elementaris esse non potest, nec minus contineri valet in terræ centro, vt existimarunt Pythagorici, teste Aristotele 2. de cælo cap. 13. propter ignis leuitatem.

His tamen non obstantibus, dicendum est primo, cum Aristotele capitul. 3. citato, & communi iam Philosophorum omnium consensu, esse aliqua elementa in rerum natura, id quod ex ipsa elementi definitione manifestè infertur, quia aliqua sunt in vniuerso corpora, quibus omnes conditiones in definitione elementi positæ apprime quadrant. Igitur aliqua necessario concedenda sunt elementa. Roboratur antecedens, nam in carne, aliove mixto, insunt in potentia terra, aqua, & alia, cum ibi horum qualitates reluceant, & in ea prædicta mixta diuiduntur: abeunt enim, dum intereunt, in puluerem, humorem, spiritum, & in partes igneas, quæ quidem elementis respondent, cum tamen hæc in corpora specie diuersa nequeant diuidi, siquidem partes elementorum eiusdem sunt rationis, & in nullo naturaliter continentur qualitates, & dispositiones alterius corporis mixti, aut etiam elementaris, ratione quarum dici possit in eo aliud potentia contineri, & hoc in illud resolui posse. Confirmatur, quia elementum in vniuersum ex Aristotele 5. Metaphysicæ capit. 3. est id, ex quo primo insito, & in aliam speciem indiuisibili, aliquid componitur. Sed mixtum componitur ex terra, aqua, aere, & igne; tanquam ex primis corporibus, quatenus actu continet quatuor primas qualitates illorum proprias: illa vero ex aliis corporibus non componuntur, cum nullius propriæ qualitates illis insideant; igitur sunt proprie elementa, id quod ex solutione argumentorum clarius elucebit.

Dicendum est secundo cum eodem Aristotele ibidem, & sequentibus,

sequentibus, quem omnes iam comitantur Philosophi; elementa corporum quatuor esse, nec plura, nec pauciora. Quæ etiam conclusio infertur ex definitione elementi, & ex dictis in priori conclusione: corpora enim simplicia, quæ potentia in mixtis corporibus insunt,& in quæ mixta resoluuntur, cum tamen ipsa in alia corpora diuersa specie non diuidantur, tantum sunt,ignis,aër,aqua,& terra;nec aliud est excogitabile,cui prædicta conueniant. His vero quatuor apprime quadrant, vt per se patet. Probatur secundo,quia negari non potest, terram esse,cum experimento constet,ipsam quiescere in medio mundi, & idem experientia conuincit de aqua,aëre, & igne. Et ex eo, quod ponatur terra, quam ponendam esse infert Aristoteles libro 2.cap. 3.ex eo,quod cum cælum circulariter agitetur, eget centro immobili, quod nequit esse nisi terra; ex hoc, inquam, alia tria admittenda esse elicit ipse hac ratione, quia dato altero contrario in rerum natura, necessarium est dari & alterum (quod saltem verum est, & necessarium secundum naturam,& perfectionem vniuersi) sed ignis ratione sui caloris naturalis, & leuitatis, contrariatur terræ valde frigidæ, & graui:igitur posita terra, astruendus necessario est ignis: igni autem & terræ contrariantur aqua, & aër per frigiditatem, & humiditatem, & media loca inter illa extrema vendicant: alia igitur duo simplicia corpora ponenda sunt, quæ omnia elementi naturam sortiuntur. Tertio arguit Aristoteles supra 2.libro, capite 5, quia motus localis rectus proprius est simplicium corporum sublunarium; sed quatuor tantum sunt motus recti simplices, bini ad locum superum, & bini ad inferum: ergo quatuor tantummodo sunt elementa. Quamuis enim non omnes isti motus locales sint essentialiter diuersi inter se, sicut nec summa leuitas, & leuitas ex parte, aut maior grauitas, indicant tamen diuersitatem essentialem corporum, quibus ex se conueniunt; cum consequantur specialem rationem formæ substantialis. Et aliàs, si corpus, quod sursum tendit, non esset essentialiter diuersum ab eo, quod mouetur deorsum, illud etiam naturaliter deorsum properaret: quaterna igitur differentia motus recti, facultatis motiuæ, & loci naturalis, quaternarium elementorum numerum plane astruit. Idem probatur quarto, ex quaternario numero primarum qualitatum, & quadripartita illarum inter se commixtione, quæ propriæ sunt primorum, & simplicium corporum sublunarium: ex quarum inter se commixtione emergunt alia corpora mixta. Id ipsum confirmat quaternarius humorum, & temperamentorum numerus, quæ omnia

quatuor elementis iuxta diuersam attemperationem respondent, id quod 2. de generatione fusius elucidatur.

Ex dictis manifestum relinquitur, dari elementum ignis ad Lunæ concauum, & in specie confirmatur, quia summus calor alicui corpori simplici debetur: prima enim qualitas corruptibilis primo corruptibilium corporum conueniat necesse est: at non conuenit aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore vendicat, nec aquæ summè frigidæ, & aliquantulum humidæ, nec denique terræ cum aliqua frigiditate summa siccitate præditæ: ergo igni. Cum igitur ex summo calore, & siccitate, summa pullulet leuitas, quæ est principium motus sursum, fit, elementum ignis supernum locum in sublunari mundo sibi vendicare. Quod confirmatur ex conatu flammæ ignis apud nos excitati supra aerem confestim ascendentis, qui nequaquam constaret, nisi proprius elementaris ignis locus supra aerem esset.

Infertur etiam ex superioribus, ignem, præ cæteris elementis altiorem naturæ gradum habere, id quod cum Diuo Thoma 1. parte, quæstione 69. artic. 2. ad primum reliqui docent Philosophi. Quamuis enim terram multum commendet illius erga nos beneficentia, mira cum animalibus similitudo, & quasi affinitas, & optatæ quietis in proprio loco possessio: aquam etiam prædicet perutilis, & valde necessarius illius vsus, & in animalibus procreandis incredibilis fœcunditas: aërem denique plurimum extollat indispensabilis eius ad vitam tuendam continua reciprocatione necessitas: & quod ipse solus, vel ipse maximè fere omnium animalium domicilium, volatilis naturæ luminis, & vocis vehiculum sit. Quamuis, inquam, hæc ita sint, ex his tamen maior horum elementorum præ igne intrinseca dignitas nequaquam concluditur, ea enim oratorium dumtaxat calorem maiori ex parte præ se ferunt, cum tamen ignis in ipsamet intrinseca, & substantiali perfectione cæteris elementis absque dubio præcellat: quia calor inter primas corruptibilium corporũ qualitates præcipuum obtinet locum, cum actuosior sit, & ad res efficiendas vniuersalior; sed is debetur natura sua igni in summo gradu, singulis autem aliis elementis singulæ ex primis qualitatibus calore imperfectiores; igitur forma substãtialis ignis, à qua exigitur calor, perfectior est, ac per consequens ignis ipse. Cõfirmatur, quia rectus naturæ ordo exigit, vt quo mobiliora sunt corpora, maxime simplicia, & quæ præcipuæ vniuersi partes sunt, eo altiorem locũ obtineant, præstantioremq; facultatem motiuã ad illum obtinendũ; at ignis eminentiorem habet locum inter cætera elementa, nobi-

lissimamque qualitatum motuum leuitatem: igitur dignitate superat cætera elementa. Id quod etiam probare videtur de cæteris elementis, in quibus etiam vim habere potest prior ratio, si assumatur non vna tantum qualitas, sed coniugatio duarum vniuscuiusque elementi propria. Et confirmatur ex continentia inferioris elementi à superiori, quæ quidem plane denotat maiorem perfectionem continentis, vt diximus libro secundo capite quinto quæstione quarta de orbibus cælestibus. Absolute igitur inter elementa idem assignari debet ordo situs, & dignitas. Vbi animaduertendũ est, licet quodlibet elementum contineat, & quasi comprehendat inferius sibi cohærens, non tamen semper illud magnitudine profunditatis vincere, vt nonnulli putarunt. Nam iuxta probabiliorem Mathematicorum sententiam, teste Patre Clauio ad cap. 1. sphæræ, terræ profunditas amplius 6070. milliaria continet, & tamen diameter aquæ (quæ loco superior est, vt in sequentibus dicemus) vix ad duo, vel tria milliaria pertingit, vt à nautis compertũ est: à nemine tamen est certo exploratum, an maior, vel minor terræ pars sub aquis lateat, detecta ve sit aëris etiam profunditas, eisdem Mathematicis testantibus, circiter quinquaginta duo milliaribus continetur, vt ex ascensu exhalationum magna cum probabilitate ab ipsis colligitur. Qui tandem igni attribuunt profunditatem milliarium circiter centum viginti mille quingentarum septuaginta octo.

Tandem in fine huius quæstionis nonnihil dicendum est de figura elementorum, quam variis modis sibi finxerunt Plato, & alij antiqui Philosophi. Nostri tamen Philosophi, & Mathematici vno ore elementis globosam tribuunt figuram, aliqua scilicet ex parte, non omnino perfectè, & simpliciter, hoc est, nõ ad normam Mathematici globi. Primum vniuersaliter probatur, quia totum vniuersum globosum est, & æthereus mundus: ergo idem de partibus illius primariis sub cælis contentis, cuiusmodi sunt elementa, fateri necesse est. Et de igne ex parte conuexa constat, cum proxime cohæreat superficiei concauæ lunaris sphæræ quæ speciem globi habet, ex parte tamen concauæ superficiei bene aliqui existimant, non esse ignem perfectè sphæricum: quia in partibus Soli propinquioribus, & quæ velocius rapiuntur cælesti motu, vt sub æquinoctiali, plus aëris in ignem conuertitur, & è contrario, in remotioribus, & tardius circumactis, plus ignis in aërem commutatur, ac proinde profundior est ignis regio sub æquinoctiali, quàm sub polis, econuerso vero aer, vnde neutrum ex hac parte, superficiei scilicet concauæ ignis, & conuexæ aeris, sphæricam habet figu-

ram, sed oualem potius. De terra vero, & aqua probatur esse figuræ circularis, ex eo, quod orientales prius surgentia sydera vident, quam qui ad occasum habitant, & illis prius dies illucescit, & nox ingruit, quàm his: si vero terra, & aqua plana essent, omnibus simul proculdubio astra orirentur: & similis successio reperitur in Lunæ, & Solis ecclypsibus; & similiter ob eandem causam aliquæ apparent stellæ habitantibus ad septentrionem, quæ ad Austrum incolentibus non sunt conspicuæ, & ècontrario, & euntibus ad Austrum celsitudo Australium stellarum continue excrescit, septentrionalium decrescit; cuius oppositum experiuntur, qui contra pergunt. Præterea, vmbra horum corporum circularis est, ast vmbra imitatur figuram corporis, à quo editur, ergo & ipsa globosam habent figuram. Antecedens probatur euidenter ex Ecclypsi Lunæ accidenti interiectu terræ inter Solem, & Lunam, quæ proculdubio accidit in specie circuli. Denique corpora grauia, ita mouentur ad centrũ, vt quo magis descendunt, eo inter se magis coniungantur, & conglobentur; ergo natura sua exigunt, pertingere centrum, vel saltem centro vndique æqualiter appropinquare. Sed nulla alia figura possunt fieri centro viciniora, quam sphærica: ea igitur præditum est elementum graue. Quæ omnia argumenta pariter probant de elemento aquæ, & terræ, immo clarius de aqua, quatenus experimento compertum est, aquam semper ad humiliora loca defluere, nequit igitur habere partes aliquas à centro remotiores, atque adeo semper in orbem componitur, & perfectius longe, quàm terra, propterea quod terræ partes ob siccitatem, non semper ad inferiora dilabuntur, vt in montibus videre est.

Nonnulla possent aduersus supradicta obiici, quæ quidem facilia sunt, & cuilibet non oscitanti peruia, & ideo breuitati studens omitto. Oportet tamen argumenta in quæstionis limine adducta soluere, & ad illud, quod contendebat, nullum in rebus dari elementum, negamus antecedens: & ad illius confirmationem respondemus, elementum in eo tantum genere esse indiuisibile, in quo est elementum; cum igitur sit elementum corporum, debet esse indiuisibile in alia corpora specie diuersa, cui nihil obest diuisibilitas secundum partes essentiales: in alia verò corpora diuidi nequit aliquod ex elementis, quia licet ex materia vnius aëris v.g. educatur forma ignis, & aquæ, non dicitur aër diuidi in illa, sicut mixtum in elementa: nam aër non habet in sua materia dispositiones aquæ, & ignis temperatas, sicut illas habet mixtum. Et ideo, hæc non dicuntur esse in aëre virtute, sed in sola radicali, & remota potentia

materiæ,

materiæ ac proinde neque aër dicitur in illa resolui, sicut mixtum in elementa, quorum virtutes temperatas habet; in quo propterea dicuntur virtute potentia manere.

Ex quibus constat ad primum eorum, quæ quaternarium elementorum numerum euertere conabantur. Est enim hic sermo de elementis corporum, quæ in ipsis virtute manent, & in quæ cætera corpora diuiduntur, quæ partibus conuenire nequit. Quæ vero pro Leucippo, & Platone adduximus, inania sunt, & solum indigent assumpti negatione, eaque per otium confutauit Aristoteles, hoc tertio libro: nec maioris momenti sunt conficta ab vnius elementi assertoribus. Ad primũ autem eorum, quæ ignem à Lunæ globo detrudere nitebantur neganda est minor propositio, cum enim actiuitas ignis tanta non est in materia valde rara, qualem purus habet, tum etiam, quia illa continuo astrorum, Lunæ præsertim, & Saturni influxu compescitur, nec non humoris aerei repugnantia obtunditur, quæ in cælo, si igneum esset, locum non haberet, vt patet.

Ad secundum dico, ignem egere combustibili ad sui conseruationem extra propriam sphæram, secus in illa, quia illic, non hic contrariorum patet incuriis, & in materia pabuli densiori, & ampliori se melius tuetur: non tamen ascendit terrestris ignis ad Lunæ concauum, & si ascendere conetur ob contrariorum interiacentium resistentiam. Aristoteles autem, teste Diuo Thoma ibidem, solum contendit ignem elementarem non propriè significari eo nomine, quo inferior ignis appellatur, quia scilicet eo nomine aliqua accidentia specialia terrestris ignis denotantur.

Ad vltimum tandem dicendum est, in prima rerum conditione omnia quatuor elementa simul fuisse in lucem edita, vt tradunt D. Damascenus secundo libro fidei Orthodoxæ cap. 5. D. Basilius Homilia 2. de mundi opificio. Et Beda in libro Hexameron, sacrum tamen scriptorem duo tantummodo elementa inferiora expresse enumerasse, quia hæc præ aliis rudi populo, ad cuius captum sese effingebat, conspicua sunt.

QVÆSTIO II.

An terra in medio mundi sita sit, habeatque idem centrum magnitudinis, & grauitatis cum ipso.

QVamuis Aristoteles de hac re lib. 2. cap. 13. & 14. ex instituto disseruerit, nos tamen illius discussioné in hunc locum

locum reseruauimus, propter rationem in calce illius libri allatam. Et ideo postquam præcedenti quæstione de elementis in communi, ac inter se comparatis, non pauca dixerimus, operæ pretium duxi, ad explicandam mentem Aristotelis, de terra instituere disputationem: de terra scilicet, quatenus situm in vniuerso habet, de quiete enim, & motu illius agemus quæstione quarta. Vbi missa facio plura, quæ de terræ magnitudine secundum se, & comparatione cælestium sphærarum, nec non de illius diuisione per otium disserunt Geographi, & Topographi, apud quos, vt pote quæ instituti nostri metas excedunt, quærantur.

Circa priorem igitur quæstionis partem, prætermissis antiquorũ Philosophorum placitis, quæ citatis locis referr, & reiicit Aristoteles, concors Peripateticę scholę sententia est, terram in medio mundi esse constitutam. Probatur primo ratione Aristotelis capite illo 14. quia omnia corpora grauia vndecumque dimissa efficiunt in terra angulos rectos æquales sibi paulatim appropinquando, & non per lineas parallelas, ita vt nullo existente obice sibi in centro occurrerent, siquidem quo magis cientur, magis sibi appropinquant. Hoc vero nullatenus eueniret, nisi locus naturalis terræ esset centrum mundi, vt omnibus est manifestum: in eo igitur proculdubio, vt in naturali loco terra sita est.

Secundo idem probat, quia vt Astronomicis obseruationibus compertum est, Ecclypses Lunares accidunt, quoties Sol, & Luna per diametrum opponuntur, hoc est illis in punctis sibi aduersis existentibus: ast hoc contingere non posset, nisi terra medium vniuersi obtineret, hoc ergo necessario fatendum est. Minor euidenter demonstratur, quia Ecclypsis Lunaris accidit ex interiectu terræ inter Lunam, & Solem, sed impossibile est terram semper intercipi inter hæc astra in punctis directè oppositis existentia, nisi ipsa existat in spatio æque distanti ab omnibus partibus cælestis sphæræ, in hoc ergo iacere dicenda est, id quod naturalis ipsa rerum dispositio suo iure exigebat, vt scilicet elementum infimæ sortis infimum sibi vendicaret locum, & maxime à cælo dissitum, huiusmodi autem est centrum mundi. Cuius ratio à priori est, quia grauitas est principium motus deorsum, & quietis in loco inferiori; igitur summa grauitas erit principium motus ad locum omnium infimum, & quietis in ipso: at terra est summe grauis natura sua, ergo ad infimum locum, qualis est centrum mundi, naturali pondere fertur, & in eo quiescit. Vt enim docet Diuus Thomas 2.2. quæst.23.art. quarto, eadem est causa,

vt corpus

vt corpus moueatur in locum, & in eo quiescat. Quæ veritas exprimitur in Scriptura dũ dicitur Psalmo 103. Terra fundata super stabilitatem suam, & à Deo firmari dicuntur columnæ eius, Psalmo 74. Et terra super nihilum appendi, Iob. 16. Hoc est naturalis pondere terra in medio mundi constituitur, sine alterius corporis adminiculo. Hoc autem intelligi debet de globo ex terra, & aqua conflato, vt rationes priores probant.

Secunda assertio: idem est centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ, non tamen cum centro magnitudinis eiusdem. Probatur conclusio quoad priorem partem, quæ communis est Mathematicorum præsertim, quia centrum vniuersi est locus omnium infimus, & à superis maximè distans. Est enim punctus à quo lineæ omnes ductæ ad circumferentiam primi mobilis sunt æquales: ergo illud ex natura rei occupare exigit corpus graue, & quo grauius est, perfectius, & ideo grauissimum corpus, perfectissimè. Si enim grauitas principium est ferendi deorsum, & quiescendi in loco inferiori, maior grauitas perfectius principium erit, & maxima perfectissimum. Ast terra est corpus summa præditum grauitate, vt omnes fatentur, igitur natura sua exigit centrum vniuersi perfectissimo modo, quatenus grauis est, obtinere, & id re ipsa consequitur, siquidem nihil naturaliter obest, sed perfectissimus obtinendi modus est, vt centrum vniuersi intimè penetretur, seu identificetur cum centro grauitatis terræ. Hoc ergo necessario fatendum est. Minor hæc vltima probatur: quia perfectissimè corpus graue, & grauitas illius quiescet, si æque secundum omnes partes grauitatis, ad centrum accedat, alias si versus aliquam partem circumferentiæ sit excessus grauitatis, secundum hanc partem, vt pote grauiorem conabitur descendere: sed centrum grauitatis est punctus medius Lunæ rectæ diuidentis corpus in partes graues æquè; igitur tunc terra, vt pote corpus summe graue, propriam sedem perfectissime obtinebit, cum centrum grauitatis illius idem sit cum centro totius vniuersi. Cum ergo nullum sit corpus, quod huic tendentiæ obesse possit, terram re ipsa hoc situ sibi debito gaudere necesse est. Quæ ratio plane conuincit, non solum de vulgari quadam, & laxa penetratione, vt recentiores nonnulli existimarunt. Sed de simultate Mathematica ad amussim, & exacte considerata, falso enim requirunt prædicti adstrictam hanc penetrationem, quod globus sit perfectè circularis, constans ex partibus æqualis grauitatis: quamuis enim hoc necessarium sit, vt idem sit centrum magnitudinis, & grauitatis sphæræ inter se, & cum centro vniuersi, non tamen, vt sit idem centrum

centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ,quia in partibus inæqualis magnitudinis poteſt reſidere æqualis grauitas , vt per ſe euidens eſt. Quæ ratio probat de centro grauitatis totius globi ex aqua, & terra conflati.

Poſterior concluſionis pars (quam contra Fernelium in ſua Coſmotheoria libro primo, capite primo,alioſque nonnullos, quibus fauent Patres Conimbricenſes ſecundo de cælo , cap. 14. quæſtione tertia, articulo ſecundo , amplectuntur aliqui recentiores) euidenter probatur , quia terra non habet propriè centrum magnitudinis : ergo nec habere poteſt illud penetratum cum centro vniuerſi. Euidens eſt conſequentia , antecedens probatur : nam centrum magnitudinis eſt punctus medius lineæ rectæ diuidentis corpus , verſus quamlibet partem,in duas magnitudines æquales : ſed in globo terræ nullus eſt punctus lineæ diuidentis illum in æquales magnitudines, ſaltem verſus quamlibet circumferentiæ partem, ita vt ex illo ad quamlibet partem circumferentiæ lineæ æquales duci poſſint. Hoc enim nequit reperiri , niſi globus ſit perfectè circularis , vt per ſe patet : quod centrum eſt terræ non conuenire propter vallium depreſſiones,& montium eminentias : nullum igitur eſt centrum magnitudinis terræ rigoroſè ſumptum. Sed nec datur centrum terræ, ſumptum pro puncto lineæ, diuidentis corpus in duas ęquales magnitudines verſus aliquas partes: licet enim hoc fieri poſſet, ſine fundamento tamen diceretur, in vna medietate circumferentiæ terræ eaſdem prorſus eſſe elationes , & profunditates terræ ; ac in alia medietate. Præterea, etiam ſi daretur centrum magnitudinis terræ , probatur concluſio, quia centrum grauitatis terræ eſt idem cum centro vniuerſi , vt probauimus : ſed centrum magnitudinis terræ non eſt idem cum centro grauitatis eiuſdem , ergo nec cum centro vniuerſi. Euidens eſt conſequentia , minor elucidatur. Nam partes terreſtris globi non ſunt æqualis grauitatis : ergo non eſt eadem proportio magnitudinis , & grauitatis earum, & totius globi. Antecedens conſtat , cum aliquæ partes terræ ſolidiores ſint aliis , & præ aliis humiditate , lapidibus , & metallibus refertæ , quæ inæqualem grauitatem præ ſe ferunt. Sine fundamento enim quis fingeret , æqua proportione ea omnia verſus omnes circumferentiæ partes eſſe diſtributa. Tandem probatur : nam vel ſermo eſt de centro magnitudinis ſolius terræ , vel de centro magnitudinis totius globi ex terra , & aqua compacti : aſt neutrum poteſt eſſe idem cum centro vniuerſi. Vera igitur omnino eſt noſtra concluſio. Maior probatur de centro ſolius terræ : nam terra

ea-

ea parte, qua aquis tegitur depressior valde est, vt ex quæstione sequenti constabit: igitur minus habet profunditatis, atque proinde centrum magnitudinis illius non erit simul cum centro vniuersi. De centro autem magnitudinis totius globi similiter probatur. Primo, quia partes terræ, & aquæ inæqualis sunt ponderis: ergo non possunt habere idem centrum magnitudinis, & grauitatis. Cum igitur habeant idem centrum grauitatis cum centro vniuersi, nequeunt habere idem centrum magnitudinis cum ipso. Deinde in hoc globo, vt quæstione sequenti probabimus, excelsior est terra discooperta, depressior aqua: ergo non æquè distat superficies conuexa vtriusque à centro vniuersi, atque adeo non est idem centrum magnitudinis globi ex vtraque coalescentis & vniuersi.

Addendum tamen est, prædictas globi inæqualitates præ illius magnitudine parum momenti habere, atque adeo communiter non censeri impedire illius rotunditatem, & ideo vulgari quadam æqualitate dicuntur omnes circumferentiæ partes ad centrum vniuersi comparari: licet enim Occeani cauitas amplissima sit quoad longitudinem, quoad profunditatem vero comparatione totius globi perexigua est, vt diximus quæstione 1. & idem est de montium altitudine, & hac forte de causa communiter Mathematici asseruerunt, idem esse centrum magnitudinis & grauitatis, huius sphæræ inter se, & cum centro vniuersi: maximè, quia frequentius loquuntur de hoc globo, relati ad stellatos orbes, quorum comparatione instar puncti se habere demonstrant. Si igitur globus integer in hac consideratione, insensibilem habet magnitudinē, illius depressiones, & prominentiæ non poterunt alicuius momenti esse. Obiter tamen admonitos velim Philosophos nostros, ne facile moueantur quouis Mathematicorum asserto. Cum dicitur globus terræ, & aquæ instar puncti se habere comparatione cæli, non esse id accipiendum absolutè, sed quoad nostrum aspectum: absolutè enim verum habere nequit, cum diuisibilis sit, & tot regionum spatiis longe lateque diffusus, & proportionem cum cælo habeat, siquidem aliquoties repetitus cæli magitudinem adæquabit; quæ puncto conuenire repugnat: intelligitur ergo quoad nostrum aspectum, & adhuc non relatè ad inferiores orbes: comparatione enim orbis Veneris, Mercurij, & Lunæ fatentur Mathematici habere hunc globum notabilem magnitudinem, & ratio id demonstrat, quia terra, vt ex Geographorum disciplina constat, multo maior est quam Luna. Ast Luna comparatione sui orbis nobis non apparet instar puncti, sed sensibilem exhibet quantitatem.

Igitur

igitur id potiori iure de sphæra terræ, & aquæ asserendum est. Quæ ratio accommodari potest orbibus Veneris, & Mercurij, & idem suo modo admittunt Mathematici de sphæris Martis, & Solis, licet comparatione horum paruæ admodum magnitudinis globus noster videatur. Comparatus igitur ad complexum firmamenti Iouis etiam,& Saturni instar puncti se habet, nobis non ostentans sensibilem magnitudinem, quod vno consensu tradunt Mathematici cum Aristotele 1.Meteororum capite 14. vt testatur Pater Clauius ad cap. 1. sphæræ, pagina 149. & Patres Conimbricenses lib. 2. de cælo ad cap. 14. quæst. 2. art. 2. Probatur, quia quælibet stellarum, quæ in firmamento micant, se habet ad nostrum aspectum instar puncti indiuisibilis, sed quælibet stella firmamenti, quæ visu percipi potest, magnitudine vincit terram, & aquam simul sumptas, Astrologis testantibus: sphæra igitur terræ, & aquæ non plus momenti habebit comparatione firmamenti, quàm punctum. Præterea ex quauis terræ parte eodem tempore eadem magnitudo, & distantia eiusdem stellæ deprehenditur à diuersis Astronomis, sed hoc non posset euenire, si nostri globi magnitudo alicuius momenti esset,comparatione cæli quoad nostrum aspectum, vt per se liquet: igitur quamuis terræ partes inter se dissitæ sint, nullam habent sensibilem distantiam, respectu firmamenti.

Tertio denique ex quacumque terræ, marisque plaga, medietas cæli, & sex signa Zodiaci, supra Orizontem apparent, sex aliis infra absconditis, ac proinde cælum diuiditur in duas partes æquales, quoad nostrum aspectum, vt obseruant Mathematici, igitur globus terræ, & aquæ habet se ad circuitum firmamenti, vt quidpiam indiuisibile; probatur consequutio, quia si hæc sphæra comparatione firmamenti aliquid haberet magnitudinis sensu perceptibilis, etiam ea sphæræ portio, quæ inter eius centrum, & extimam superficiem intercipitur: alicuius esset quantitatis, ac proinde hæc superficies vltima non diuideret cælum in duas æquales partes, sicut diuideret oculus in centro existens contra manifestam Mathematicam obseruationem. Concludamus ergo, globum ex terra & mari compactum instar puncti se habere, quoad nostrum aspectum relatè ad firmamentum,& idem est, si referatur ad sphæram Iouis, & Saturni, secus comparatione aliorum orbium, vt diximus.

QVÆST.

QVÆSTIO III.

An terra sit altior mari, depressiorve.

Conueniunt Doctores Philosophi, & Mathematici communiter ex terra,& aqua, vnum componi globum, eodem communi circulo conclusum: Quamuis enim aquæ natura sua totam terram tegere exposcerent, & illis prima die creationis vndique globus perfectè circularis terræ fuerit coopertus, vt tradi videtur Genesis 1. & docet D. Damascenus 2. de fide, cap. 9. & 10. Pater Molina 1. par. tractatu de opere sex dierum disputatione 11. licet D. Tho. 1. par. qu. 69. ad 2. oppositum indicet. Ob animalium tamen habitationem, hominum præsertim, in vnum locum, tertia die redactæ sunt, ex ipsis, & terra vnica sphæra compacta. Quod ex eo demonstratur à Patre Clauio ad caput 1. sphæræ, quia aqua, & terra demissæ per eandem lineam quàm breuissimam sublatis impedimentis deorsum feruntur, non minus quam duæ partes terræ, vt experimento constat manifesto: at hoc nullatenus stare potest, nisi idem esset vtriusque centrum, cum nequeant diuersa centra eadem via occupari, igitur aqua,& terra idem petunt centrum, & eundem globum conflant.

Secundo idem conuincitur, ex Lunari ecclypsi, quia eam non patitur Luna, nisi cum ex diametro Soli opponitur, & tunc vnica tantum obscuratur vmbra, sed si alius esset globus distinctus aquæ, duplex in Luna vmbra deprehenderetur, & his planetis existentibus, sine diametrali oppositione, ecclypsis contingeret, siquidem posset globus aquæ extra centrum mundi situs illis interponi: manifestum igitur est, ex vtroque isto elemento vnum confici globum, etsi non ad Geometricam rotunditatem perfectum, eminentiæ tamen,& inæqualitatis non magni momenti. Quod si sensus globosam figuram non discernit, sed potius planam esse iudicat, ideo est, quia magnitudo huius globi ita sensim in tumorem se attollit, vt per sensum non discernatur.

Verum in hac globi inæqualitate explicanda magnum est inter Doctores dissidium, quidam existimant, mare eleuatius esse terra, hoc est, conuexam aquæ superficiem distantiorem esse à centro mundi, propinquioremque cælo, quàm eam superficiem terræ, quæ aquis discooperta est. Ita Burgensis ad caput 1. Genesis, Ibidem Catherinus, addens non putare se quenquam sapientem vnquam de hoc dubitasse. Accedit Tullius libro 2. de natura deorum. Et fauet Diuus Thom. 1. part.

quæst.69.art.1.ad 2.necnon Diuus Basilius homil 4. Hexameron, quamuis non eodem modo id explicent. Probari potest primo hæc sententia,ex sacra pagina,in qua sæpe significari videtur,aquas esse terra altiores,&nō sine miraculo,& Dei imperio cohiberi, ne iterum operiant terram. Prius habetur Psal. 101. *Abyssus sicut vestimentum amictus eius*, id est terræ, *Super montes stabunt aquæ*: hoc est,eminentiores erunt montibus, & eos tegent,idem significatur Psal.68.*Veni in altitudinem maris*, & Eccles.39.*In verbo eius stetit aqua,sicut congeries*: quæ plane indicant mare eminentius esse littore.Et posterius traditur infra:*Terminum posuisti,quem nō transgredientur:neque conuertentur operire terram*.Id ipsum sumitur ex Prouer.8.*Legem ponebat aquis,ne transirent fines suos*.Denique Ieremiæ 1.dicit Deus:*Me non timetis,qui posui arenā terminos mari,præceptum sempiternū, quod non præteribit*.Si autem terra esset eleuatior mari,quid mirum ſi aquis non operiretur?aut in quo potentia Dei commendaretur? cum terræ altitudo naturaliter aquæ ne id faceret,impediret. Secundo probatur,quia flumina è mari ducunt originem, iuxta illud Ecclesiastes *Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant*. Igitur altius est mare quàm terra. Probatur consequentia, quia flumina è montium fastigiis frequentius effluunt, ast aquæ natura sua ascendere nequeunt, vt pote graues, & quæ non plus per meatus, & venas ascendant, quàm prius descenderint, vt restatur experientia. Igitur mare, vnde exire dicuntur, eleuatius est montibus, ac per consequens vniuerso terræ globo, id quod experientia confirmat, constat enim sensuum iudicio, teste Basilio supra, mare rubrum terra altius esse, & in vniuersum id nauigantes affirmant, quibus ad littus properantibus terra infra mare videtur iacere,& quo magis accedunt,eo montium vertices v.g. magis attolli videntur, quod neutiquam eueniret, nisi terra mari esset depressior.

Tertio à priori probare videtur, quia iuxta naturas rerum, corpus minus graue constitui debet supra illud, quod grauius est:sed aqua minus grauis est,terra, quā teste Aristotele primo de cælo capite octauo,& Diuo Tho. ibidem,communique sensu: igitur natura sua supra terram quiescere exigit.Sic ergo à natura, naturæve auctore constitutum est, cum fieri potuerit: & alias neutrum elementum in naturali sede resideret, sed perpetuo essent violentia, cum necessario ad hoc fuerit, terræ partes attollere, vt aquæ in earum cauitatibus exciperentur, ac proinde frustra esset aquæ inclinatio concessa, vt supra terram sisteret; & terræ, vt supponeretur aquis. Quarto denique

hæc

hæc sententia corroboratur. quia, vt quæstione præcedenti diximus, centrũ grauitatis huius globi ex terra, & aqua compacti, debet esse simul cum centro vniuersi, sed hoc fieri nequit, nisi aqua elatior sit terra; hoc igitur fatendum est. Minor, in quo tota est difficultas elucidatur, quia cum globus constet partibus inæqualis grauitatis, ita vt versus aliquam partem circumferentiæ partes grauiores existant, versus aliam minus graues, implicat, idem esse centrum magnitudinis illius globi, & grauitatis eiusdem, vt ex dictis supra constat. At partes aquæ minus graues sunt, quam partes terræ, igitur secundum illam partem circumferentiæ, qua est aqua, eleuatior est globus iste, vt sic partium multitudine compensetur defectus grauitatis, & huius centrum cum centro vniuersi penetretur.

Quamuis relata sententia probabilis satis sit, verisimilior tamen nobis apparet opposita, quæ scilicet tenet, aquas maris non esse eminentiores, sed depressiores potius ea parte terræ, quæ aquis discooperta est. Hanc sententiam amplectuntur Lypomanus, Caietan. & Honcala ad caput 1. Genesis. Ægidius libro 2. Hexameron, cap. 27. Contarenus lib. 2. de elementis. Pater Clauius ad caput 1. sphæræ, pag. 528. PP. Conimbricenses 2. de cælo, cap. 14. quæst. 4. art. 1. Pereira in opere tertiæ diei, circa illa verba, *Congregentur aquæ*, & præ omnibus P. Moli. 1. par. tract. de opere sex dierum, disputatione 11. cum pluribus recentioribus, & quod plus est, eam tuentur D. Hieronym. in illud Psal. 32. *Congregans, sicut in vtre aquas maris*. D. Chrysostomus Homilia 9. ad populum Antiochenum, D. Aug. in Psal. 135. & idem videtur sentire D. Damasc. li. 2. fidei orthodoxæ c. 9. & 10. Quæ sententia probatur primo ex sacris literis, quæ testantur, Deum super aquas constituisse orbem terrarum, quod in alio sensu non potest aptè accipi, Psalmo 23. *Ipse super maria fundauit eum*. Et Psalmo 135. *Qui firmauit terram super aquas*. Dicuntur etiam ibidem qui nauigationi se tradunt, descendere, Psalmo 106. *Qui descendunt mare in nauibus*, & id ipsum comprobant plura loca allata pro priori sententia: & illud Psalmi 32. *Congregans sicut in vtre aquas maris*. Hoc est, in cauitatibus terræ. Idem habetur Iob. 26. & 38. vbi dicitur Deus circumdedisse mare terminis, ostiis, & vectibus, quæ intelligi nequeunt, nisi de terra, mari eleuatiori. Probatur præterea nostra sententia duplici experimento, nam manifeste à nautis deprehensum est, cum nauis è portu soluit, æquali vento, velocius ferri, quam cum portum petit. Præterea, qui è veteri nauigant in nouam Hispaniam, quindecim gradibus transactis obseruant. vna hora citius oriri, & occidere Solem

lem Lusitaniæ incolis, sed neutrum contingere posset, nisi mare depressius esset terra, hoc igitur necessario asserendum est. Minor probatur, quia nauis æquali ventorum flatu velocius pergit, cum descendit ipso naturali pondere deorsum impellente, segnius vero, ascendit eodem pondere reluctante: at si mare in tumorem supra terram eleuaretur, nauis, cum se in altum dat, proculdubio ascenderet, tardius igitur tunc moueretur contra experientiam. Altera vero pars minoris ex eo liquet, quia existentibus in locis sublimioribus, etiamsi ab oriente longius absint, citius Sol apparet, vt in montium fastigiis constat. Igitur, si mare supra terram eleuaretur, non posterius, sed prius nauigantibus Sol oriretur, contra quod experimento compertum est. Deinde probatur ratione, quia in medio maris plures visuntur insulæ supra aquas eleuatæ, ergo in vniuersum terra discoorperta sublimior est mari. Probatur consequentia, nam si aqua esset altior terra, & in tumorem globosum coiret, medium maris proculdubio eleuatius esset: ergo si in ipso maris medio partes terræ eminent, falsum omnino est, mare esse terra superius, sed oppositum fatendum est. Vlterius probatur, quia flumina omnia prono cursu intrant in mare: sed fieri hoc nequit, nisi mare ipsum depressiori loco iaceat; hoc igitur asserendum est. Maior, præterquam quod expressa est, in sacris litteris, nulli non ad sensum patet. Minor probatur, quia fluuiales aquæ naturaliter mouentur ab insita grauitate, ergo mouentur motu deorsum; alias ascendere dicerentur, non sine violentia: igitur mare, in quod tendunt, depressius terra est, vnde descendunt Maximè cum non moueantur flumina, per cacumina montium, sed frequentius per inferiores valles.

Vltimo tandem à priori probatur, quia aquæ postquam redactæ sunt in vnum locum eiusdem prorsus naturæ, & inclinationis naturalis sunt, ac in triduo, antequam congregarentur, cum eadem semper perstiterit substantialis forma, eadem semper motrix facultas. Sed ante collectionem earum inclinabant ad centrum vniuersi, ad existendum videlicet, quo viciniores possent, centro, salua consistentia terræ circa illud ad decliuiora semper fluentes, alioqui tunc temporis violenter detentæ essent aquæ tegentes terram; igitur ad idem modo etiam propendent. Quod etiam confirmat euidenter aquæ motus naturalis, quo sublaris impedimentis per eandem omnino lineam, qua terra, quam breuissime in centrum vniuersi tendit: igitur fieri nequit naturæ viribus vt aqua super terram in tumorem eleuetur, sed inferior semper existet. Probatur hæc vltima

consequentia,

consequentia, quia nullum habet impedimentum, quominus deorsum profluat: ruet igitur & terram operiet, vel saltem semper aqua niteretur terram obruere, & ab eo conatu inhibita perpetuam vim pateretur, Deo indesinenter miraculum patrante.

Nec satisfacit Caietanus, respondens, ideo aquas non descendere ad operiendam terrã, etsi eleuatiores sint, nec violenter detineri, quia in figuram circularem natura sua effinguntur, nam in primis inde fieret, aquas in prima conditione violenter terram vniuersam operuisse, & ideo productas non fuisse in statu naturali, quod absurdum est, & contra Augustinum lib. 7. de ciuitate Dei c. 30. & idem dicendum esset de tempore diluuij, vnde tunc duplex contigisset miraculum; immo superflueret ruptio cataractarum cæli, cum ad id sufficeret, mare terra eminentius supra ipsam descendere. Præterea ex eo quod aqua descenderet, & operiret terram, non admitteret circularem figuram, sed eam haberet, sicut habuit in prima conditione, denique licet modica aqua figuram efficiat circularem, vt à contrariis tuetur, eam tamen nequit retinere in magna quantitate accessu grauitatis appetitum illud longe superante, vt experimento liquet, & alias flumina in mare non laberentur nec defluerent aquæ ad terram depressiorem operiendam, sed in circularem figuram super terram extollerentur. Et contra responsum, & doctrinam Caietani manifeste reuincitur ex motu aquæ ad centrum vniuersi per lineam rectam.

Et aquam non extolli supra terram in figuram globosam demonstrant etiam duæ rationes initio allatæ ad ostendendum ex terra, & aqua vnum effici globum. Quamuis igitur initio temporum aquæ vt natura elementorum postulabat, vndique operirent superficiem terræ omni ex parte rotundæ, teste Damasceno supra tertio iam creationis die in vnum locum segregatæ sunt, terra discooperta maxima ex parte relicta, id naturali fine in quem condita est exigente, vt scilicet, apta redderetur, ad hominum, terrestriumque animalium, ac volatilium habitationem, & procreationem, nec non ad frugum, planetarumque generationem. Id quod in hunc modum rerum conditor Deus effecit, extulit quibusdam ex partibus terram, ita vt super aquas emineret, manerentque cauitates maximæ inter terram hinc inde variis in locis eleuatam, & tunc naturali motu aquæ defluxerunt ad cauitates interceptas, quibus vt alueis continerentur, & per varios anfractus terram ferme totam permearent, quo etiam ipsis elementis prouisum est, vt sic terræ partes magis inter se humore aqueo cohærerent,

& fructus inferaciores redderentur.ᴬ quæ etiam continua aeris inclusi in terrestribus cauernis conuersione iacturam ex Solis, & astrorum virtute prouenientem indesinenter resarcirent. Quomodo omnia quidem recte constant, iuxta ipsarum rerum naturas, & inditam exigentiam, quod amplius ex argumentorum solutione constabit.

Ad quorum primum desumptum ex variis Scripturæ locis respondetur, ex doctrina Caietani ibidem, Psalmo illo 103. vsque ad illa verba, *ab increpatione tua fugient*, loqui Vatem Regium de terra, & aquis, vt erant à principio, antequam tertia die separarentur in vnum locum; vt pendenti Psalmum illud fiet manifestum, in sequentibus vero, de ipsarum congregatione, & de termino illis posito. Sumitur autem futurum, *stabunt*, & fugient, pro præterito imperfecto, teste Eugubino, *ibidem*, quia illo carent Hebræi, dicitur, super montes, hoc est super terram, quæ nunc in montes extollitur. Prætera dicitur altitudo maris profunditas illius, non quia sit terra eminentius: cum vero aqua stetisse dicitur, vt congeries: intelligitur bene à Lyrano de aqua Iordanis & maris Rubri, in transitu filiorum Israël, vnde nihil contra nos colligitur. Et licet intelligeretur de prima illa congregatione aquarum in vnum locum, pro nobis locus staret, statim enim additur: *sicut exceptoria aquarum*, id est, cauitates extiterunt, in quibus aquæ congregatæ sunt. posteriora Scripturæ loca nostram confirmant sententiam, siquidem in illis dicitur; Deus terram, vt terminum aquis posuisse, ad quod eleuatior esse debuit: commendatur tamen diuina potentia, in eo, quod cum natura elementorum exigat, vt aqua terram operiat, Deus sua potentia in terræ cauitatibus aquam incluserit, terram super aquas eleuando, quam fluctus maris intumescentis non transgrediantur.

Ad secundum argumentum multi multipliciter respondent: aliqui fatentur flumina proxima, & per se ex mari oriri, & ideo altius esse mare his terræ partibus, in quibus fontes, & flumina nascuntur. Absolute tam esse depressius, quia non effluent ex partibus terræ: quæ propè mare discoopertæ sunt, verum hæc solutio ab omnibus fere refellitur, & merito quidem: cum enim ex terra, & aqua vnicus conficiatur globus, vt diximus si terra secundum partes discoopertas prope ipsum mare, & flumina altior est aqua, reliquæ omnes partes terræ, eadem cum illis superficie contentæ, propinquiores erunt cælo, & à centro mundi distantiores, quàm aqua, ac proinde non poterit in illas aqua maioris erumpere, nisi ascendendo. Et ideo respondet D. Thom. in secundo, distinctione 14.

quæst.

quæst. prima, artic. primo ad quartum cum aliis, aquam fluuiorum è mari sursum trahi virtute corporum cælestium; communis boni gratia, quæ responsio difficilis apparet ex eo quòd ad virtutem occultam, vt ad asylum confugit non apparet, cur cælorum influxu in hoc potius, quam in alio loco continuo erumpant aquæ, sursumque euocentur, maximè cum influendi ratio pro diuersitate cælestis motus, accessus, & recessus stellarum, respectu eiusdem loci passim diuersificetur. Quapropter recentiores nonnulli doctissimi in huius solutionis explicationem addiderunt, licet verum sit, aquam non plus natura sua posse ascendere, quàm descenderit cæteris partibus, ratione tamen extrinseci impellentis optime id posse contingere, & hac de causa fontes; & flumina è mari oriuntur in partibus terræ eminentioribus, quia scilicet dum aqua maris per terræ criptas, & cauernas descendit, & quasi transcollatur, subtilior fit, & minus grauis, deposita terrestrium concretionum admixtione, vnde ex amara, & salsa redditur dulcis: cum igitur pars aquæ præcedens desecatior, & leuior sit posteriore, illi cedit, & locum relinquit, & quoties aliunde non patet aditus, sursum ascendit per terræ cauitates, impellente posteriori ratione suæ grauitatis, & densitatis, id quod in fontibus arte factis non semel vidimus, & quia in montibus maiores esse solent terræ anfractus, & foramina, hinc prouenit, vt ex illis facilius flumina prærumpant. Quæ solutio mihi valde arridet, & non videtur aptior alia excogitari posse, in doctrina sancti Thomæ, existimantis flumina, & perennes fontes copiosos è mari proxime oriri, quæ quidem multum consonat, & sacris litteris, & rationi: incredibile enim videtur, tam ingentem & perennem aquæ copiam è mari non egredi, sed aliunde perpetuo generari.

Si autem amplectamur sententiam Arist. 1 Meteororum c. 13. quā profitetur schola Parisiensium, & cum aliis pluribus Pater Molina supra, asserentem, flumina non immediate à mari ortum ducere, nullius momenti esset argumentum factum. Quæ quidem sententia congruenter satis, & magna comprobabilitate defendi potest hac ratione: terra, vtpote sicca, vim habet attrahendi ad se humorem, eum quasi sugendo, vt in aliis rebus siccis, spongia v.g. videre est, quæ virtus in aliquibus terræ partibus magis vigere potest, ratione cuius humiditatis, & vaporum, qui virtute Solis in aliquibus terræ cauernis, excitantur & aggregantur, aer, ibidē inclusus in aquā cōtinuo conuertitur, & foras erumpit, ad quod plurimum iuuat pluuialis aqua,

tum quia in eisdem cauernis recipitur, vnde paulatim illabitur, & ad orificium fontis accurrit, & etiam per terræ superficiem vndique ad fluuiorum alueos profluit. Tum quia inde maior vaporum copia, quæ in aquam conuertatur, extat: rum denique, quia terra pluuialibus aquis madefacta, minus consumit aquæ pluuialis, & ex vaporibus, & aëris condensari intra ipsam genitæ, potentiorque euadit, ad maiorem aëris copiam condensandam, & in aquam conuertendam: quoniam vero tam aqua pluuialis, quam subterranea ex vaporibus, & humore, ac frigiditate aquea ortum ducit, ideo merito dicuntur fontes & flumina ex mari exire, ad quod iterum reuertuntur. Vno igitur, aut alio philosophemur modo, nihil probat argumentum. Ad experimenta vero in illius cõfirmationem adducta respondeo, neganda prius, & pari ratione negari posset posterius, verum vtroque dato respondendum est, plane decipi sensum, cuius deceptionis causa ea est, quia terra comparatione maris, atra fere videtur, qui color iuxta candidiorem positum profundior, & depressior apparet, ob quod pictores putei, aut alterius rei, profundiratem colore atro depingunt, circumposito candido, seu ad candorem magis accendenti.

Ad tertium respondetur, integrum syllogismum probare de elementis, iuxta propriæ naturæ exigentiam, & de triduo creationis, non deinceps: licet enim aqua narura sua terram tegere postularet, in eum finem, quem diximus, in vnum locum terræ terminis inclusa redacta est, & ideo vtrumque elementum non remansir ex toto in sua natiua sede, neurrum tamen violentiam patitur, quia terra non nititur aquæ, nec hæc habet supra se, nisi aërem, sicut in puteis, neque aqua inferior, neque superior terra circumdans concauum purei violenta est, quia scilicet hæc non aquæ, sed terræ inferiori existenti perpendiculariter versus centrum innitirur, & aqua solum supra se aërem habet: neque ideo frustra est inclinatio aquæ, vt rerram tegat, cum initio, & diluuij tempore eam ambierit, maximè, quia aqua non exigit per se primo terram circumdare, sed versus cenrrum moueri, & prope illud quam proxime possit, quiescere, nullo corpore minus leui interiecto, & ideo si rerra subtraheretur, & via aquæ ad centrum pateret, illuc vsque naturaliter moueretur, in eoque naruraliter quiesceret, solum igitur contra naturam vtriusque elementi esset, si grauius, nempe terra, ab aqua minus graui sustentaretur, quod nullatenus hic accidit, ideoque argumentum non vrget.

Ad quartum respondetur, maiori admissa, negando minorem, & ad illius confirmationem dicendum est, maiorem illam

veram esse, si aliunde illa maior grauitas non compensetur, vt in præsenti contingit, partes enim terræ, quæ aquis subiacent, ratione humoris aquei, absente, etiam ventorum afflatu, & Solis ardore plus habent densitatis, & grauitatis, quàm sicciores aliæ, quæ supereminent, vt per se constat, & ideo licet minoris sint profunditatis, & aqua tegens minus grauis, quam terra. vtraque simul æqualis grauitatis est, cum alia circumferentia terræ aquis discooperta, ideoque optimè potest esse idem centrum grauitatis huius globi, & vniuersi, quamuis terra eleuatior sit aqua.

Si verò aliquis nobis obiiciat, quòd, præter morem nostrum amplexi simus opinionem contrariam S. Tho. & D. Basilio, huic facilè respondemus, quamuis S. Doctor oppositam insinuauerit, non tamen ex instituto docuisse, sed ad soluendum quoddam argumentum, ad quod eligi sæpè solet. Et sufficit opinio tantum probabilis, & ideo ipsius commentator Caietanus supra nostram tradidit sententiam, existimans sine dubio, in hoc S. Thom. non contrariari. Basilius autem non de re ipsa, sed de eo, quod sensibus apparet, loquutus videtur. Cum tamen plures Patres supra citati nostram sententiam perspicuè tradiderint.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm terra in medio mundi quiescat, vel aliquo modo moueatur.

QVamuis ex superius dictis breui possit hæc controuersia definiri: tamen vt clarius eius sensus innotescat, operæ pretium erit, diuersa auctorum placita circa ipsam referre, quæ quidem tot ferè extitere, quot capita. Fuit enim de hac re magnũ apud auctores antiquiores præsertim dissidiũ, vt apertè cõstat ex Aristotele supr. l. 2. cap. 13 & 14. Nicheas enim Syracusius existimauit, terrã summa velocitate volui, cui addidit Philolaus in gyrũ verti instar Solis & Lunæ, circum ignem tamen. Ponticus Heraclides, & Lephãtus iudicarunt, terram velut rotã agi circa ipsius centrũ ab oriente in occidentẽ. Aliqui verò ex Mathematicis recentioribus non dubitarũt pronũciare, terram circulariter cieri ab occasu in ortũ corporibus cælestibus omnino immotis. Democritus ipsam à prima origine aberrãtem posuit ob exiguitatem, leuitatemque. Thales denique credidit, terram aquis more nauigij vehi. Quorum omnium fundamentum ex aliquibus obseruationibus desumptum videtur.

Alij vero ex oppoſito aſſeruerunt, terram omnino immotam ſemper perſiſtere, ex diuerſo tamen principio, vt ex Ariſtotele lib.2.cap.13. retulimus, vbi diuerſæ huiuſce rei explicationes, & earum refutationes videri poſſunt, neque enim hoc loco repetere fas eſt. Hanc ſententiam multi hoc tempore indiſcriminatim amplectuntur, amplexique ſunt à tempore Ariſtotelis omnes fere Philoſophi, & Mathematici; quæ probari ſolet multis argumentis. Et quod non moueatur motu circulari demonſtratur primo ex Scriptura Eccleſiaſt. cap. 1. *Terra autem in æternum ſtat, oritur Sol, & occidit, & ad locũ ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem:* Et de eodem Sole dicitur Pſal. 12. *Exultauit vt Gigas ad currendam viam, &c.* Quod verum nullatenus eſſet, ſi Sole quieſcente terra in orbem circumuolueretur, quo certè ad rem præſentem confirmandam nil clarius dici potuit. Ratione id ipſum probatur primo, quia nequit terra circulariter moueri naturaliter, nec mouetur vi ab extrinſeco impreſſa; nullo ergo modo. Antecedens oſtenditur, Terra enim natura, virtute, & pondere deorſum fertur, vt conſtat ex partibus terræ à loco ſuperiori demiſſis, & tamen eadem eſt inclinatio totius ſimplicis, & elementaris, ac partium illius: ergo natura ſua & à virtute propria nequit terra circulariter volui; cum nequeat eidem corpori ſimplici duplex motus naturalis à principio intrinſeco conuenire; ſed neque terra mouetur in gyrum ab extrinſeco, tum quia nullum eſt mouens, à quo hoc motu moueatur tota terra, tum quia talis motus eſſet violentus, cum eueniret ab extrinſeco reluctante propria grauitate, & nullum violentum perpetuitatem patitur. Præterea probatur, quia ſi terra circulariter moueretur, à Septentrione ad Meridiem, aut econuerſo, fieret inde contra id, quod experimur, vrbes horis ſingulis mutare diſtantiam ad polos, & nunc nos Articum intueri, poſtmodum Antarticum: ſi verò ab occaſu in ortum, vel è contrario, ſequeretur ſingulis noctibus eaſdem ſtellas nobis diuerſo tempore occidere, & naſci: nec certo poſſe ab aſtronomis obſeruari Solis & Lunæ eclypſis, ſiquidem pro hemiſphæriorum diuerſitate, planetarum, & ſyderum aſpectus quo ad nos variari neceſſe eſt, quibus ſanè manifeſtum experimentum aduerſatur. Denique nullum corpus inanimatum à propria virture mouetur circulariter in proprio loco, nec à motore extrinſeco in ordine ad propriam perfectionem; cum hæc potius ſita ſit in permanentia in loco naturali, ſed neque eſt finis extrinſecus, in quem motus circularis terræ ordinari poſſit, ſicut contingit in motu cæleſti, igitur terreſtris globus nulla ratione in orbem cietur, id quod

ex dicendis amplius constabit. In vniuersum tamen, quod terra in medio mundi nulla ratione moueatur, probari potest primo ex sacris literis, quæ omnimodam terræ immobilitatem videntur planè commendare. De ea enim dicitur Psal. 74. *Ego confirmaui columnas eius*, Iob 26. *Qui appendit terram super nihilum*. Sed expressius Psal. 92. *Firmauit orbem terræ, qui non commouebitur*. Idem habetur Psal. 103. *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi*. Et Paralypom. cap. 16. *Deus fundauit orbem immobilem*. Quid expressius pro præsenti instituto? Ratione probatur de motu recto: nam aut terra moueretur in medio mundi motu recto per propriam virtutem, vel ab extrinseco motore: neutrum dici potest, quiescit igitur omnino. Antecedens probatur, quia virtus motiua naturalis terræ est sola grauitas, sed hæc solum potest esse principium motus deorsum, ergo per eam nequit terra sursum ascendere. Ast si terra in centro mundi moueretur per lineam rectam, plane ascenderet, siquidem à centro mundi omnium locorum infimo recederet, accederetque ad locum cælo propinquiorem ac eleuatiorem: proinde igitur repugnat naturæ viribus in centro terram motu recto moueri à proprio pondere, & tamen illi non conuenit alia vis motrix, cum vni corpori simplici vnica motiua facultas, vnusque naturalis motus tantum competere possit, sicut constat, partibus ipsius terræ conuenire. Quod autem ab extrinseco terra in centro non cietur, ex eo liquet primo, quia talis motus esset violentus, vt pote ab extrinseco impressus, terra ipsa proprio pondere reluctante, ac per consequens nequiret esset diuturnus. Deinde non apparet, à quo terra extrinsece impelleretur, cum non sit aliud corpus grauius, quod eam cogat, locum infimum deserere, nec à cælo is motus prouenire potest; si enim cælum raperet terram non linea recta, sed in orbem secum ferret. Denique hanc partem efficacissime suadent experimenta illa Mathematicorum in secundo argumento adducto ad motum circularem terræ relegandam.

Hæc secunda sententia communis Philosophorum verissima est, terræ siquidem immobilitatem, & natiua eius grauitas & inclinatio persuadent, & experientia indicant, & relata Scripturæ testimonia ita confirmant, vt prædictum à terra motum excludere necesse videatur, vnde, quæ motu trepidationis ab aliquibus Philosophis dicta magis ostendunt, disputantium acumen, & arguentium exercent ingenia, quam fidem mereantur, & terræ trepidationem stabiliant.

Et probatur primo, si enim terra cuiusuis ponderis accessu aliquo

aliquo modo trepidaret, quo maior fieret additio, maior resultaret motus, qui nullo modo sensibus posset occultari, & cum tam multiplex sit indequaque in variis terræ partibus ponderis additio, vt dum copiosissimi exercitus inter se præliantur, aut magnis ventorum flatibus, turres, aut cacumina montium concutiuntur, aut terra paulo ante sicca pluuialibus aquis madida se ipsa grauior existit, tam multiplex, variaque esset terræ trepidatio, vt non minus illa trepidationis motu, quàm ventorum flatibus vnda maris hinc inde agitaretur: at terra nec trepidare, nec contremiscere sentitur: quis enim ex his, qui hoc astruunt huiusmodi trepidationem expertus est, quo solum argumento Pythagoricum illum cælestium orbium concentum reiicit Arist.

Probatur secundo ex solitis terræ montibus, qui per vim terræ solent accedere ex ingenti copia exhalationum terræ cauernis inclusa, siue ibi genita, siue aliumde delata, quæ Solis ardore, & maxime ratione anteperistasis introrsus collecta nimis rarefit: qua propter sursum ascendere conatur, occluso tamen exitu, nec patentibus meatibus super positam terræ partem magno impetu, nec sine ingenti strepitu interdum concutit, agitat, sursumque ascendere cogit, de quibus ex instituto disserit Arist. 2. Meteororum, c. 7. & experientia patet cum aer terræ inclusus conatur erumpere sæpe concussis montium fundamentis, & euulsa magna terræ parte, etiam vrbibus excidio est solum illam partem terræ, quam sua commotione concutit, & eruptione labefactat, contremiscere; reliquas vero etiam si propinquæ sint, omnino quiescere, nullusque est huiusmodi violentus motus, qui non percipiatur. Quis ergo dicat minutissimi ponderis additione, hanc terræ bilancem in alteram partem vergere: tanta vero erumpentis aeris concussione eiusdem terræ motum non posse sentiri.

Probatur tertio ex doctrina Aristotelis qui lib. 2. de cælo in fine docet, contra rationem esse, terræ propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphæra, & cap. 3. eiusdem lib. docet, ex eo quod cælum circulariter mouetur, egere cẽtro immobili, & lib. 4. c. 5. docet terram in superum locum non tendere. Testimoniis autem eiusdem Aristotelis, quæ in contrarium citari solent facillime potest satisfieri, de impulsu enim virtuali, & de propensione natiua terræ ad suum centrum accipienda sunt vt legenti aperte constabit. Illis enim Philosophus terræ propriam quietem potius probat, quam aliquem ipsius motum stabiliat.

Probatur quarto, quia globus ex terra, marique compactus (vt

(vt altitudines montium, valliumque depreſſiones manifeſtant) non mathematice, ſed phyſicè conſiderandus eſt, quamuis ergo addito, aut detracto quolibet pondere centrum terræ mathematicè ſumptum variari concedamus, & ita cenſeatur terra ponderibus librata ſuis, ex mathematica conſideratione motus phyſicus eliciendus non eſt, ſicut ex non diſſimili argumentatione malè inferebàt Zenon. 3. Phyſ. impoſſibilitatem motus per continuum ob infinitatem partium & punctorum, quæ redderet ſpatium impertranſibile, quem Ariſtoteles confutauit, & nos, noſtra, ipſiuſque experientia facillime confutamus, qua experimur nos moueri, & ſpatium quodcumque pertranſire, ita adſtruentes, talem trepidationem noſtra & ipſorum quiete conuincemus.

Natiua ergo grauitas terræ (cum maxima ſit) efficit, vt ea locum maxime à cælo remotum, hoc eſt, medium mundi appetat, & naturali nutu eo feratur, ibique fixa conquieſcat, ne aliorſum, niſi per vim educi poſſit: ſiquidem oporteret illam, quocumque motu vel trepidatione è centro vergeret, contra naturam aſcendere.

ARIS





ARISTOTELIS STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO,

LIBER QVARTVS.



Rosequitur Philosophus in hoc libro 4. eandem simplicium corporum disputationem, de eorum præsertim facultatibus motiuis, grauitate scilicet, & leuitate accurate tractans, nec non de locis, ad quæ his virtutibus feruntur, & hic est præsentis libri scopus, qui proinde longiori non indiget præfatiuncula.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De graui autem atque leui, quid est vtrumque, & quanam est natura ipsorum, consideremus oportet, &c.

Breuis expositio textus.

POstqnam Philosophus in capitis limine demõstrauit disputationem de elementis quatenus grauia, & leuia sunt, ad naturalem Philosophum propria pertinere, cum ad motum ordinentur, cuius consideratio, ad illum spectat; docet graue & leue non comparatè solum accipi debere, vt antiqui vsurpa- runt, sed etiam absolute, pro eo scilicet, quod naturaliter tendit in medium, & quod ad medio sursum fertur. Sine fundamento enim antiquiores aliqui inficiati sunt, dari locum sursum, & deorsum: extremitas namque, quæ est ad concauum cælestis sphæræ, plane sursum existit, deorsum vero, quod illi respondet in medio vniuersi.

CAP.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Eorum gitur, qui prius ad horum considerationem venerunt, &c.

Expositio textus.

REfert Aristoteles in hoc capite aliorum Philosophorum placita circa corpora grauia, & leuia, qui quidem non exposuerunt, quid graue, aut leue sit absolute, sed comparate ad alia. Plato in Timæo asseruit, grauius id esse, quod ex pluribus partibus eiusdem generis constat; leuius, quod ex paucioribus: quod ex eo coarguit Arist. quia nullam facit mentionem de corpore simpliciter graui, & leui; cum tamen ista ceteris natura priora sint: deinde, quia ex eo sequeretur, quod maior ignis plus grauitatis haberet, minor plus leuitatis: immo & maior portio aeris grauior esset, quàm minor aquæ, quod patet esse falsum, & ideo Democritus, & Leucippus propius ad veritatem accedentes, arbitrati sunt; causam grauitatis, & leuitatis esse solida in aliorum compositionem venientia, ita tamen vt grauitas à pleno corporum proueniat, leuitas vero à vacuo corporibus intercepto. Quod vt insufficiens refutat Aristoteles. Potest enim esse maius solidum cum maiori vacui copia, & in magno igne tot possunt esse partes solidæ, quot in exigua terræ portione: cum tamen hæc grauior sit vel ipso testante experimento, nonnulli, qui vacuum negarunt, aut grauitatis, & leuitatis non meminerunt, aut illorum causas non attingere.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Nos autem primum id definiamus oportet, &c.

Explanatio textus.

ACcedit iam Aristoteles ad propriam sententiam explanandam, & prius supponit lationem, sicut alij motus, versari inter contraria, & non è quouis in quoduis tendere, & lationis sursum, & deorsum, non omnia corpora capacia naturaliter esse, sed grauia dumtaxat, & leuia, quæ ad hos

motus,

motus, & illorum terminos, dicuntur esse in potentia, & ideo per illos perfici, dum à generante mouentur, quia proprius locus propria corporis perfectio est, continens enim habet rationem actus, & perfectionis, grauia igitur & leuia deorsum feruntur, & sursum, quia ad talem motum facultatem naturalem grauitatis, & leuitatis sortita sunt, & quidem valde perfectam, & ideo latio absolutissimus motus est, vt pote ortus à re suam perfectionem, absolutionemque obtinente. Ratione ergo harum facultatum corpora in loco inferiori, vel supero, consistunt, aut ad illa tendunt, nullo existente impedimento; & quia hæ virtutes cum substantialibus formis à progenitoribus concessæ sunt, ideo motus grauis & leuis à generanti prouenire dicuntur.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Differentias autem, & ea quæ, accidunt circa ipsa, nunc dicamus oportet, &c.

Explanatio textus.

ASsignat Aristoteles discrimen simplicium corporum inter se, prout grauia, & leuia sunt, quorum aliqua, terra scilicet, & ignis, simpliciter grauia, & leuia existunt: alia vero, vt aer, & ignis talia sunt comparatæ, leuia scilicet, collata ad terram, & grauia comparatione ignis, quas affectiones mixta participant pro diuersitate simplicium, ex quibus constant. Quod autem ignis sit leuis simpliciter, & terra simpliciter grauis, ex eo probat Arist. quia ille super omnia corpora naturæ impetu fertur: hæc vero ad medium vniuersi omnium infimum, vnde nec ignis aliquid grauitatis, nec terra leuitatis quidpiam continet: sed hæc summe grauis, summe leuis ille censeri debet, siquidem ad extrema loca opposita pergunt, quæ determinata existere compertum est; tum quia nequit corpus in infinitum, & indeterminatum tendere, tum quia quo magis leuia ascendunt, & descendunt grauia, minus inter se distant, per æquales angulos sibi appropinquando, ac proinde coniungi in aliquo puncto remoto obice necesse est. Inter extrema autem pugnantia medium dari oportet, quod vtriusque naturam sapiat, huiusmodi est graue, & leue comparatè, aer scilicet, & aqua: inter quæ simplicia corpora is seruatur ordo, vt superius, & perfectius rationem sortiatur formæ

mæ, vt pote continens,ac terminans,quod eorum materiis ſuo modo conuenit, provt diuerſas elementorum formas in potentia habent, etſi ſecundum ſe eiuſdem naturæ ſint.

CAPVT V.

Textus Ariſtotelis.

Id igitur, quod talem materiam habet leue eſt, ſemperque ſurſum fertur, &c.

Breuis expoſitio textus.

EX Superius dictis infert Philoſophus, quaternarium elementorum numerum,quia corpus habens materiam perfecte diſpoſitam ad leuitatem eſt ſimpliciter leue, & omnia ſupereminet,quod vero contrariam habet affectionem graue eſt ſimpliciter, omnibuſque ſubſtat. Oportet autem duo alia intermedia eſſe, quæ medio modo ſe habeant,& extremorum naturam participent,ac proinde grauia & leuia ſint comparate:& totidem ſunt materiæ affectæ quadruplici diſpoſitione,non ſolum primarum qualitatum,ſed grauitatis etiam & leuitatis.Ex elementis media, inquit Ariſt. in propriis locis grauitant, ſi enim inferiora elementa ſubtrahantur,tendũt deorſum,vt aqua in locum terræ,& in locũ aquæ aer: cũ tamen ſurſum non aſcendãt,niſi ad ſupplendum vacuum, habent enim materiam in hoc ſimilem terræ:terra vero in ſuperum locum non tendit,neque ignis in inferiorem, quia nec illa in proprio loco leuitat, vt pote ſummè grauis, nec hic grauitat, quippe ſummè leuis: quatuor igitur ſunt differentiæ qualitatum motricium, & totidem materiæ, ſecundæ videlicet quadruplici vi motiua affectæ.

CAPVT VI.

Textus Ariſtotelis.

Figuræ autem cauſa non ſunt, vt aut ſurſum, aut deorſum abſoluè ferantur, &c.

Expoſitio textus.

ALiquorum ſententia reiecta, duplicem dubitationem Ariſtotelis proponit, & ſoluit in hoc capite. Falſo itaque exiſtimarunt nonnulli, figuras in cauſa eſſe, cur alia ſurſum,

deorsum alia ferantur. Licèt enim figuræ multum conferant ad motuum celeritatem, & tarditatem, ipsos tamē motus per se haudquaquam efficiunt. In dubium deinde vocat Philosophus cur graue corpus latæ figuræ aquis innatet, cum tamen aliud minus graue rotunda, seu oblonga figura præditum submergitur? Cur item particulæ grauium corporum in aere suspensæ volitent? Quibus dubiis respondet Aristoteles reiecta solutione Democriti, id reducentis ad atomos calidas ab aqua emissas vtriusque rationem esse, inquiens, quia vt corpus per aërem, vel aquam descendat, ea diuidit, & rumpit, sed corpus latæ figuræ difficilius diuidit elementum subiectum, quam alia aliis figuris prædita, cum sua latitudine multum de subiecto corpore comprehendat, quod proinde magis sectioni resistit: minutissimum etiam corpus in aëre suspensum minoris virtutis est ad disrumpendum aërem, vel aquam, quam hæc, vt diuisioni repugnent. Mirū ergo non est, si suspensa sustineantur.

QVÆSTIO I.

De natura grauitatis, & leuitatis simplicium corporum.

Omnia, quæ his sex præcedentibus capitibus tradit Aristoteles, duplici quæstione examinanda sunt, ita vt nihil eorum, quæ ad naturam facultatum motricium elementorum enodandam spectent, missum faciamus; & in hac quæstione breuiter explananda est natura grauitatis, & leuitatis. Quid scilicet grauitas, & leuitas sint, & quomodo inter se, & ab aliis differant, circa quod communis sententia est, grauitatem, & leuitatem esse qualitates secundæ speciei realiter, & specie distinctas inter se, & à substantia. Primum probatur, quia istæ virtutes sunt principia immediata lationis à medio, & ad medium. Ast omnis facultas, quæ est principium proximum operationis, spectat ad secundam qualitatis speciem, cum potentia sit, vel in potentia, ad eam igitur pertinet grauitas, & leuitas. Quod vero realiter distinguantur à substantia, & inter se, demonstrat mutua separatio experimento comperta. Est enim leuitas in vno subiecto, & grauitas in altero, & vtraque deperditur, aut remittitur, eadem persistente substātia aquæ v.g. vel aeris: immo è contrario etiam euenit, vt videre est in speciebus consecratis, in quibus grauitas, & leuitas percipitur, cum tamen substantia panis, & vini iam euanuerit. Cuius ratio à priori est, quia grauitas, & leuitas teste Aristotele secundo de partibus animalium, cap. I. totaque annuente schola Philosopho-

rum,

rum,cõsequuntur qualitates actiuas elementorum. At hæ separari optimè queunt ab illorum substantiis, & inter se naturæ viribus,& separatæ existere absoluta factoris lege:igitur,& facultates istæ motiuæ verumque habere possunt ac proinde realiter à substantia, & inter se distinguuntur, vt res à re: hoc enim euidenter conuincit mutua extremorum separatio. Denique quod grauitas, & leuitas specie inter se differant, probatur (à substantia enim non modo specie, sed & prædicamento dissidere nullus iam ambigit)primo ex Aristotele qui id expressè docuit 5.Physicorum cap.6.li 8.cap.8.& li.1 de cælo, cap.2. & 3. vbi D. Thom. & cum illis omnes alij Doctores. Deinde ratione,quia hæ facultates consequuntur per se corpora essentialiter diuersa, & diuersam semper exigunt primarum qualitatum temperiem in ordine ad diuersum motum locumque diuersum, & oppositum occupandum: essentialiter ergo inter se differunt. Ex principiis enim adeo diuersis in ordine ad fines,& effectus etiam diuersos,nequit per se eadem vis ortum ducere. Idque confirmatur ex diuersitate motuum sursum,& deorsum, quorum sunt principia:vel enim,vt 5.Physicorum quæst.1.probauimus, hi motus differunt specie, vel saltem modus adeo diuersus causandi illos sufficiens est ad distinctionem specificam principiorum inter se inducendam, aut inferendam.

Rogabit fortasse quispiam, an grauitas terræ,& aquæ specie inter se differant,& similiter leuitas ignis & aëris: & affirmantem partem multis probant recentiores aliqui,quorum præcipuum fundamentum est, quia grauitas terræ, & aquæ (& idem est de leuitate ignis, & aëris) à diuersis principiis essentialibus, & à diuersa primarum qualitatum temperie, per se dimanant, ac in diuersa loca natura sua incliuant, nempe grauitas terræ ad centrum vniuersi, grauitas vero aquæ ad superficiem conuexam terræ: igitur specie inter se differunt, ob hanc enim rationem specie distinguitur grauitas à leuitate. Confirmatur, quia grauitas aquæ, & leuitas aëris non sunt simplices facultates, sed mixtæ;grauitas verò terræ,& leuitas ignis simplices sunt. Ast facultas simplex,& mixta nequeunt esse eiusdē speciei, vt in aliis omnibus per se patet, igitur nec grauitas terræ, & aquæ,aut leuitas ignis, & aëris eiusdem sunt speciei. Maior videtur expressa ab Arist.cap.4.& 5.proximè præcedentibus,asserente aërem,& aquam partim esse grauia, partim leuia,& extremorum naturam participare,quæ quidem elementa extrema simpliciter talia sunt;id quod ex eo etiam constat, quod aqua à loco terræ ascendit, & aër à loco ignis descendit: facultas ergo motrix cuiuslibet elementi medij principium est

motus sursum, & deorsum, ac proinde mixta, & specie distincta à facultate cognomina elementi extremi.

Mihi tamen probabilior semper est visa opposita sententia, quam tradit Philop. vt refert Simplicius 2. huius operis commentario 11. & communiter recipiunt recentiores. Ratio verò, quæ me ad hoc asserendum impellit, sic efformatur. Nefas est multiplicare entitates, perfectionesve essentiales, nulla vrgente necessitate; ast necessitas nulla cogit constituere duas grauitandi, aut leuitandi potentias specie distinctas, fas igitur non est, eas distinguere. Minor in qua tota posita est difficultas elucidatur, quia grauitas, teste Arist. cap. 1. huius libri, & sequentibus, cui omnes consentiũt, est principium motus deorsum, seu ad medium, & leuitas principium motus sursum, seu à medio: grauitas terræ, & aquæ sunt principia motus deorsum eodem modò, & leuitas aeris & ignis, motus sursum; ergo non sunt ponenda principia specie diuersa: Minor proxime præcedens demonstratur, quia pars aquæ è superiori loco dilapsa innato pondere seorsum fertur per eandem omnino lineam, qua descenderet terra indidem emissa, solo intercedente discrimine maioris, vel minoris velocitatis, quod certum est non sufficere ad distinctionem specificam principiorum inferendam. Confirmatur, quia grauitas aquæ non solum est principium naturale motus deorsum, sed etiam motus ad centrum vniuersi, quantum est ex se, si grauius aliud corpus non supponatur: igitur natura sua est causa motus deorsum in eundem locum, & eodem modo, ac grauitas terræ, ac proinde eiusdem speciei cum illa. Illustratur antecedens, nam si terra superna vi à loco inferiori extraheretur, vel corrumperetur, aut in ea foramen aliquod ad centrum vsque mundi constitueretur proculdubio aqua suæ relicta naturæ, ea, qua pollet grauitate, ad centrum occupandum descenderet; ex quo euidenter inferri videtur, grauitatem aquæ, & terræ eiusdem esse speciei, & solum accidentaliter differre penes maiorem vel minorem intensionem, & idem prorsus est de leuitate ignis, & aeris, id quod ex solutione fundamenti oppositæ sententiæ constabit clarius: cuius prior antecedentis pars distinguenda est: principium enim grauitatis terræ, & aquæ tam remotum quàm proximum diuersum essentialiter est secundum se, & quasi materialiter, non tamen formaliter, & in ratione principij illius: est enim substantia aquæ, & propria primarum qualitatum coniugatio grauitatis principiũ in ordine ad motum deorsum eiusdem omnino rationis cum motu naturali terræ, ac proinde in ratione formali principij vtraq; conuenit. Quod autem

tem additur de locorũ diuersitate,ex dictis constat,esse intelligendum ex suppositione, quod terra grauior in centro vniuersi constituatur secus verò si inde extrahatur aut locus detur aquæ descendẽti, tunc enim ad centrũ vsque aqua pertingeret, quod aliter accidit in corpore leui,& graui, vt per se constat,& ideo grauitas, & leuitas specie inter se dissident,vt diximus. Ad confirmationem verò neganda est prior pars maioris propositionis, quod scilicet grauitas, & leuitas aquæ, & aeris mixtæ sint, quin potius sunt omnino simplices, vt cõtra Niphium, & alios docet Marsil.2.de generatione qu.7.Albert.de Saxonio li. 3.de cælo quæst.1.& supponit D.Tho.li.1.huius operis lectione 4.& amplectuntur recentiores. Probarique potest, tum quia qualitas mixta secunda est propria corporis mixti, supponẽs mixtionem primarum qualitatum contrariarum, tum quia auctore Arist. 1. de cælo c.2.corpori simplici, quale est quodlibet elementum, conuenit motus simplex: de huius autem ratione est, ab vna simplici potentia prouenire. Arist. verò in confirmationem maioris adductus solum contendit, aquam non esse simpliciter grauem,& aerem simpliciter leuem comparatione extremorum, hoc est aquam non esse maximè grauem,sed comparatione terræ leuem reputari, nõ quia in se aliquid leuitatis habeat, sed quia minori grauitate quàm terra prædita est. Eo modo,quo in prædicamenro qualitatis potentiam debilẽ comparatione potentiæ perfectioris impotentiam appellauit. Cum igitur aqua à loco terræ ascendit, & descendit aer ab ignis loco, non à propriis virtutibus motiuis id euenit,sed ab extrinseco impellente, terra scilicet,aut igne,ratione maioris grauitatis, vel leuitatis: neque aliud principium confingere necessarium est; cum assignatum sufficiat, maximè cum grauitas non sit principium contrariorum motuum, & idem est de leuitate.Ascensus tamen aquæ v.g.à loco terræ verè contrariatur descensui eiusdem ad eundem locum, immo ab eo differt specie, vt 5. Physicorum probauimus, igitur nequeunt prouenire ab eadem grauitate, vel ab eadem leuitate, in quo nobis non probatur sententia Patrum Conimbricensium hic quæst. 2. art. 2.

Quinimo in vniuersum mihi verum videtur, nullam grauitatem, aut leuitatem, etiam mixtorum corporum propriè mixtam esse, sed simplicem; ac proinde omnes grauitates inter se esse eiusdem speciei; & omnes inter se leuitates. Probatur assumptum; quia licet grauitas, & leuitas possint simul eodem mixto corpori secundum diuersas partes, aut etiam secundum eandem in gradibus remissis, conuenire,& ex mixtione quatuor

primarum qualitatum ortum ducere; nunquam tamen grauitas secundum se dicitur propriè mixta leuitati, neque leuitas grauitati, neque hoc fieri potest, sicut, neque quod calor secundum se misceatur frigori, vt pote, quæ diuersæ qualitates sint, & contrariæ ad effectus contrarios inclinantes. Quod autem subiectum mixtum sit, ac mixtione primarum qualitatum affectum extrinsecum est grauitati, & leuitati, & quod earum naturas, & entitates intrinsece non immutat: atque adeo grauitas, & leuitas secundum se semper sunt qualitates simplices, sicut calor, & frigus; ac proinde grauitas quælibet quamtumuis remissa, & simul existens in subiecto cum leuitate, semper est eiusdem speciei, & leuitas similiter. Quamuis verum sit, has facultates extrinsece dici posse aliquomodo mixtas, scilicet ratione subiecti mixti, & mixtionis primarum qualitatum, etsi in se maneant eiusdem rationis semper, subiectum tamen vtranque participans, aut virtus motiua illius, quatenus grauitatem, & leuitatem complectitur, proprius rationem mixti sortiuntur. Ex quibus constat, ea quæ diximus de grauitate, & leuitate simplicium corporum optimè adaptari posse grauitati, & leuitati mixtorum secundum se, quæ ex illis coalescunt.

QVÆSTIO II.

Quomodo elementis facultas motrix conueniat, & an in naturalibus sedibus grauitent, vel leuitent.

CIrca priorem propositæ quæstionis partem, paucis statuamus oportet id, quod communi Doctorum calculo cum Arist. cap. 4. proxime præcedentis recipitur, videlicet ex elementis duo esse leuia, duo grauia, alterum summe & simpliciter leue, alterum summe & simpliciter graue, id quod hac ratione demonstrari potest. Nam illud corpus dicitur graue, vt etiam tradit Aristoteles 1. huius operis capitul. 3. quod ad medium mouetur, & aliis naturaliter subest; leue vero, quod mouetur à medio, & aliis supereminet: sed terra, & aqua ad medium feruntur, aerique, & igni subesse exigunt, aer, & ignis cientur à medio, & aliis naturæ lege præeminent: illa igitur grauia, leuia hæc asseramus oportet. Præterea ex eodem Aristotele supra, grauissimum corpus, seu quod idem est, graue simpliciter, est quod aliis omnibus subsistat, leuissimum vero, aut leue simpliciter, quod supereminet omnibus, quæ sursum feruntur: ast illud tantum conuenit terræ, hoc igni, vt per se constat, cum illa ad centrũ

vniuersi,

vniuersi, hic ad Lunæ concauum sponte propria feratur: igitur elementum terræ summe graue, ignis vero summe leue necessario existit; hoc autem intelligendum est de elementis suæ naturæ relictis, aut in sua puritate, sic enim nihil terra grauius, aut igne leuius reperietur, cum eorum beneficio mixta, & leuia existant. Secus est, si viciniorum elementorum cōcretione permixta sint, & ideo plumbum, aurum, argentum, & quædam alia grauiora sunt terræ, quæ apud nos est, non tamen terra prope centrum obliuescente, terrestris etiam ignis, ad concauum Lunæ non ascendit, & propter contrariorum obsistentiam, & ob exhalationem terrestrium permixtionem.

Præterea animaduertendum est, duo elementa media non excludi à ratione summæ grauitatis, & summæ leuitatis, ex eo quod aqua aliquid habeat leuitatis, & aër aliquid grauitatis: hoc enim plane falsum est, alioqui non conueniret illis motus simplex, cum hic à virtute motrici simplici effici debeat, vt supra ex Aristotele tradidimus, & hæc elementa non simplicia corpora, sed mixta potius essent appellanda: nec ad vnū tantum locum per vnam simplicem lineam nata essent moueri, quæ plane absurda sunt, & naturæ corporis simplici manifeste contraria. Dicuntur igitur elementa media, & non summe, aut simpliciter grauia, nec leuia, quia medium sua natura exigunt locum, & non subesse omnibus, aut præminere: ob quam tantum rationem appellantur ab Aristotele cap. 4. leuia, vel grauia comparate, quia sedes elementi medij respectu inferioris superior, respectu superioris inferior merito dicitur, vnde virtus motiua aquæ comparatione terræ quodammodo leuitas apparet, quia ad locum supra terram inclinat, relate tamen ad ignem, vel aerem grauitas nuncupatur, quia ad inferiorem locum ducit, & idem est de facultate motrice aëris, si conferatur ad extrema elementa, vt patet: secundum se tamen, ac simpliciter terra grauis est, leuis aer, vt diximus.

Ex dictis inferre licet, qui nam motus naturalis sint elemētis, qui violenti, qui præter naturam: in vniuersum enim quoties elementum graue descendit proprio pondere naturaliter mouetur, vt pote innata facultate, idem est, quoties leue ascēdit: cum tamen graue sursum, deorsum leue tendit, per vim id accedit, nisi forte ad supplendum vacuum id cōtingat, si quidem in eo casu motus euenit à principio extrinseco passo proprio pondere actiue renitente, quod verum habet de quolibet ascensu grauis, & descensu leuis, etiam si aqua à loco terræ ascendat, descēdat aer ab ignis sphæra, semper enim eiusmodi

motus erunt contra internum imperum propriæ grauitatis, vel leuitatis, quæ determinate sursum inclinat, aut deorsum, vt diximus qu. 1. si vero motus eueniat circa propriũ elementi locum, ita vt nec sit ascensus, nec descensus, sed partes cum eadem prorsus distantia inter se, & ad centrum, qua relictæ quiescerent omnino, in orbem moueantur, vt contingit in motu. quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus, nec naturalis, nec violentus dicendus est, sed præter naturam; quia nec à principio intrinseco actiuo, nec passiuo, cum ad id elementum nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cum nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neque alia virtus obsistens appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est nec natura ipsa exigente, neque renitente. Ex quibus principiis haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorum motibus, quos sigillatim recensere, & operosum & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Arist. hic cap. 4. & 5. asserentis, aerem, & aquam in propriis locis grauitare, deorsumque propendere, id quod hisce probat argumentis: Quia vtres aere pleni grauiores sunt magisque deorsum propendent quam ipsi sine aere, quod quidem aliunde prouenire nequit nisi ex eo, quod aer grauitet in proprio loco. Præterea lignum centum librarum velocius per aerem descendit, quam plumbi libra, cum tamen plumbum vnius libræ celerius per aquam descendat, quàm lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aeris in poris continet, quam plumbum, qui quidem in propria regione deorsum tendat, & ideo plus aeris velocius corpus vehit, minus autem impellit in aqua, & ideo per eam plumbum celerius descendit, quia minus aeris continet, & melius à grauitate aquæ deorsum conantis impellitur: igitur aer, & aqua in propriis locis grauitant. Hæc adduxit Aristoteles ca. 4. cõfirmat id ipsum ca. 5. ex eo quod, vt experimento compertum est, aer substracta aqua naturaliter descendit, & similiter aqua, si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elementa media in suis locis semper grauitare, atque deorsum niti.

Communis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare, leuitaréve. Ita sentiunt Mathematici fere omnes cum Archimede, & Ptolomæo, & fere omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano, & Alexandro hic, ita vt iam vt commune circumferatur axioma, elementa in propriis locis nec grauitant, nec leuitant.

tant. Vnum legi Villalpandum, qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4. de cælo c. 5. sed adeo rationis momento, & robore eam destitutam comperit, vt coactus fuerit, liberam cuique facultatem concedere tutandi quam maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento, & ratione: experimento quidem, quia nullus non expertus est aerem non degrauare nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur: si vero aer, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur, non possent non subiecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram, vel aquam à proprio loco extractam sustinent. Probatur ratione, & primo de elementis extremis certa apud omnes videtur conclusio, quia neque ignis habet quo vlterius ascendat, neque terra quo plus descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere vel descendere conatur, esset enim frustra talis conatus, & ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illis optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc solum terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vltra tendendi, atque adeo repugnat, quod si elementa in propria sede perfecte constituta sint, vlterius eieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitando, alias aut illa non esset propria elementi sedes, vt supponimus, aut elementum haberet naturalem virtutem descendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod plane est absurdum, cum elementis solum sit concessa motrix facultas ad proprium locum, quæ est grauitas, vel leuitas. Dixi si in propria sede perfectè collocentur, si enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquè distet à proprio centro, propriave sphæra grauitabunt proculdubio, aut leuitabunt. Experimur namque grauia vbicumque sint superiorem locum leuibus, aut minus grauibus concedere, & è contrario, vt constat in terra supra aquam, aut aërem, ignemve posita, & in aqua, aëre, & igne terræ meatibus compressis: quod quidem non aliter euenit, quam mutuo grauium descendentium, leuiumque ascendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre est, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores grauioribus innatant, grauiores vero aliis subsidunt. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximius possit accedere, vsque quiescere naturaliter potest,

donec id assequitur perfectè, ita vt centrum grauitatis simul, cum centro vniuersi existat, & grauitatis partes æque ab ipso distent, proportione seruata grauioris cum minus graui, & idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamen, vt si sustraheretur grauior pars, aut leuior, minus grauis, & minus leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt supra monuimus.

Superest, satisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij facessunt. Ad primum enim dicimus, idcircovtres aere plenos grauiores existere, quia aer circa terram degens impurus est, terrestribus scatens halitibus, & corpusculis, vt in Solis radio videre est, secus vero contingeret, si puro ac elementari aere adimplerentur. Ad secundũ vtrumque fatemur experimentum, inficiamur tamen, causam illius esse rationem, quæ in argumento assignatur, quin potius ideo huiusmodi lignum velocius per aerem descendit, quam plumbi libra, qua grauitas ligni excedit grauitatem plumbi multitudine materiæ, atque pluralitate partium extensionis, quæ ad perfectiorem operationem, conducunt. Leuitas item aerea ligno existens non retardat descensum grauitatis, quia aer in propria sphæra non leuitat, per aquam tamen velocius descendit plumbum quia minus aeræ leuitatis continet, quæ ipsum detinere possit, ne deorsum labatur: tum quia pauciores aquæ partes comprehendit, & diuidit, quæ proinde minus diuisioni resistunt. Ad vltimum Patres Conimbricenses hic quæst. 2. art. 2. cum aliquibus recentioribus negant, aquam substracta terra, nec aerem extracta aqua descensurum proprio pondere, nisi vacui periculum immineat. Mihi tamen, vt supra dixi, verius apparet, aquam insita grauitate descensurã ad centrum vsque vniuersi, si terra inde extraheretur, saltem ex parte, ita vt foramen aliquod vsque ad centrum constitueretur, grauitas enim quælibet est naturale principium motus deorsum, donec vniuersi centrum perfecte obtineat, aut per se ipsum, aut per centrum grauitatis corporis, in quo est, ita vt sub se leue aliquid, aut minus graue non patiatur: fatemur ergo argumento, in eo casu, aquam descensuram naturaliter à propria virtute, aerem vero, solum ad supplendum vacuum vniuersali virtute, ex se enim vt pote leue solum ferri potest sursum, inde tamen nequaquam infertur, aliquod ex his elementis in propria sede, quando grauius supponitur, & eminet leuius, grauitate aut leuitate, cum graue descendere non nititur, nisi cum infimum locum non occupat, aut grauius

non

non subiicitur, nec leue ascendere, nisi distans à loco supero, aut leuiori non supra posito. Quod ad mentem Arist. attinet, plane in hac re illi aduersari profitentur vniuersi fere eius expositores cum Mathematicis. Mihi tamen satis probabiliter intelligi posse videtur, de elementis mediis non in sua puritate, sed vt apud nos sunt, cum ea, corporum, & halituum permixtione, qua ratione plane grauitare videntur. Et hoc probant argumenta Aristotelis, vt expendenti constabit: & ideo hæc censenda est mens Aristotelis.

Et hæc de cælo & mundo dixisse sufficiat: vtinam Deo accepta, & studiosis nostris vtilia: datque in Dei gloriam, Virginis Deiparæ, Angelicique Doctoris Sancti Thomæ.

FINIS.

